

קובץ גליונות

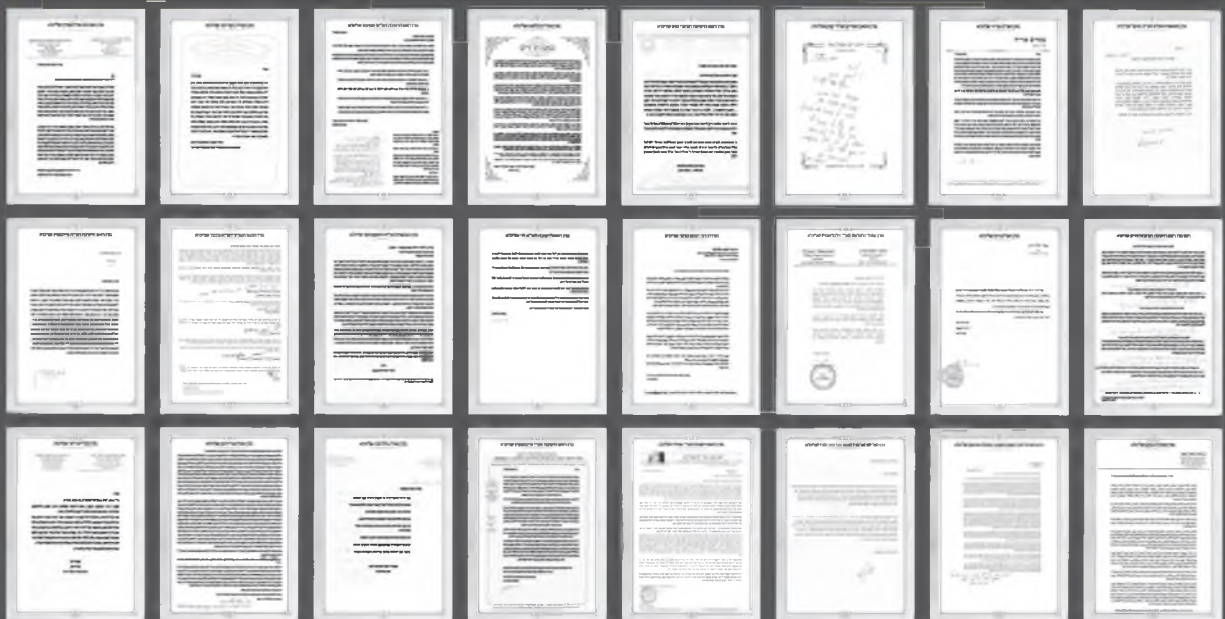
בין הזמנים - חודש אב

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

כ-4000 בני ישי"ק השתתפו במעמד "סדר הכנה" שע"י "דרשו" לקראת עלייתם לישי"ג לקבלת דברי הדרכה ממרנן ורבנן וראשי הישיבות שליט"א

מכתבי חיזוק לימי בין הזמנים ממרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לרפואת מרדכי דוד בן חיה פערל בתושח"י

לע"נ

הרה"ג רבי אברהם
ב"ר שמשון אליהו
דינן זצ"ל
נלב"ע כ"ה אייר
תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

אברהם יהושע
בן חיים משה
נלב"ע ו' אב תש"ע
תנצב"ה

לע"נ

הרב ר' מרדכי
ב"ר ישראל יחיאל
ז"ל

לע"נ

מרדכי קדמון הי"ד
בנו של ידידנו הרב
יצחק הי"ו מנוף איילון
אשר נפל בקרבות
הגבורה ברצועת עזה
תנצב"ה

לע"נ

שמריהו בן חיים ע"ה
לע"נ
אסתר מרים
בת אבא הכהן ע"ה
לע"נ
משה בן החכם רבי
חייא ע"ה

בחסות:

גינות דוד

לגור בכני ברק, לחיות על חסאקו
03-900-9944

בשורה לשומרי השבת בארה"ק
ע"י חברת "אנרגיה כשרה לשבת"

מערכות אנרגיה לחשמל כשר בשבתות וחגים, זמן מערכות
סולאריות לשיבות, מוסדות ובתי כנסת, מערכות קטנות
ביתיות לפרטיות. המערכת נטענת בימות החול ע"י מערכת
סולארית או מחברת חשמל, ובמהלך השבת פועלת בניתוק
מרשת החשמל.

מאושר על ידי משמרת השבת.

להזמנות ובידורים: 050-4112271

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות.
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486
קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

"כבתבם וכלשונם"

הגיע הזמן לצאת לאור

מחבר ספר? מוציא קונטרס?

גיל פרינט מבית גיל גרופ מזמינים אותך להפיק
את המיטב מהחיבור שלך!
כחברה מובילה במגזר החרדי להפקות דפוס ברמת
איכות וגימור הגבוהה ביותר עם אנשי מקצוע
מהשורה הראשונה

פנו אלינו: 077-997-5698
elchanan@pirsumgil.com

Gil PRINT

"מזלא טבא וגדיא יאה"

**לרגל הוצאת
גיליון ה-500**

**מברכים ומאחלים
רב הצלחה!
תמשיכו לעשות חיל**

Gil PRINT

ראה זה חדש לא היה לעולמים

ספר נפש החיים

לרבינו חיים מוולאדין ז"ל

עם ביאור
נשמת הים

משיעורי הגאון הגדול רבי
יעקב משה
הלא

שליט"א
ראש ישיבת "אהבת שלום"

**פנים חדשות בהבנת דברי המחבר בצורה עמקנית ובהירה
לאור מקורותיו במאמרי חז"ל וספר הזוהר ובכתבי האר"י ז"ל**

ציונים ומראי מקומות
תוקנו מראי מקומות רבים
ונוספו מאות חדשים

הפניות מבוארות
נפתחו ונתבארו הפניות
המחבר לספר הזוהר ומאמרי
חז"ל בצורה בהירה וברורה.

מאמרים
עשרות מאמרים ערוכים היטב
המבארים ומרחיבים את
היסודות בדברי המחבר.

ביאור קצר ובהיר
מבאר ומפרש כל משפט
ותיבה בעמקות ובהירות,
בדרך קצרה.

**להשיג בחנויות הספרים המובחרות
ובמשרדי ההוצאה**

להזמנות מרוכזות:
050-417-8058
A4178058@gmail.com

במשרדי ההוצאה:
רח' ר' לוי יצחק
מברדיצ'וב 12, י-ם
טל' 02-5370970
פקס 02-5370088

**בחנות ספרי
"אהבת שלום":**
רח' עבודת ישראל 4, י-ם
א, ג, ד, ה: 12:00-18:00
ב': 14:00-21:00

בסייעתא דשמיא ולאחר עמל של שנים
יצא לאור עולם

ספר **דרך ה'** לרבינו הרמח"ל

עם ביאור
נתיבות הים

משיעורי מרן
הגאון הגדול רבי יעקב הלל שליט"א
ראש ישיבת "אהבת שלום"

שופך אור חדש על תורת הרמח"ל
לאור דברי רבינו האר"י ז"ל והמקובלים
ורבותינו בעלי המוסר

כולל:

ביאור רהוט

בו התבארו דברי הרמח"ל היטב לעומקם בלשון קצרה ובהירה.

מאמרים וביאורים

קובץ מאמרים על סדר דברי הרמח"ל, בהם הורחבו והתבארו
בעיון ובעומק היסודות שבספר, בענייני אמונה השקפה ומוסר
ובענייני חכמת האמת.

אור חדש על ציח האיר

להשיג בחנויות הספרים המובחרות ובמשרדי ההוצאה:

ישיבת אהבת שלום, רחוב ר' לוי יצחק מברדיצ'וב 12, ירושלים

טל' 02-5370970 | פקס 02-5370088 | ת.ד. 5515 ירושלים

להזמנות מרוכזות: "ספרי אהבת שלום" רח' עבודת ישראל 4 ירושלים

שעות הפתיחה: ימים א, ג, ד, ה בין השעות 6-12. יום ב' בין השעות 9-2 050-4178058

בשורה טובה תדשן עצם

בס"ד בקרוב בחנויות הספרים

הספר החדש שרבים ציפו לו

לשוח בשדה

-חלק ראשון-

ובו אוצר שאלות ותשובות ופסקי הלכה
ששאל וקיבל מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א
מגיסו רבן של ישראל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
מעוטר בתוספת ביאורים ובירורים ותשובות מגדולי הפוסקים שליט"א
ובסופו הספדים ודברי זכרון ממרן שליט"א על גיסו מרן שר התורה זללה"ה

הספר שיכניס אותכם

לחדר הקדוש ברשב"ם 23 לחברותא
הקדושה שהתקיימה עשרות שנים בין
רבותינו ארזי הלבנון אדירי התורה
ויתן לכם הצצה על הקשר הגדול בין
הני תרי גיסי להבחל"ח

ניתן יהיה להשיג את הספר

במהלך ימי בין הזמנים אב בעז"ה

בדוכני י. בלוי, ובחנויות הספרים המובחרות
או אצל

המחבר משפחת מלין, רחוב משה בגנו 21 ב"ב,

משפחת זילברשטיין

רחוב הרב זוננפלד 24 ב"ב, בתיאום מראש

מ.נ. 0527160563@gmail.com

לפרטים ועדכונים על מכירת הספר 0533-126-877

או בקו שיח יצחק 04-376-0582

בשורה משמחת ללומדי הדף היומי

לרגל תחילת לימוד פרק "המוזכר את הספינה" במסגרת
לימוד הדף היומי, אשר בו נמצאים אגדותא דרבנ"ח, יצא
לאור במהדורה שניה ספר

פירוש הגר"א על כמה אגדות לאדוננו הגר"א מזילנא זי"ע

אשר בו מבאר מאמרים אלו,
ומאמרי סבי דבי אתונא אשר במסכת בכורות,
בדרכו בדרך פרד"ס

כמו כן יצא לאור ספר

דרכי נועם

העוסק בביאור אגדותא אלו, ע"ד פרד"ס, אשר נתחבר
ע"י הגה"ק ר' שמואל ב"ר אליעזר מקלוזינעא, ונדפס
בשנת תקכ"ד, וזכה להסכמת הגר"א מזילנא. יש לציין שזו
הסכמה אחת מב' הסכמות הבודדות שנתן הגר"א.

הספר נדפס שוב במהדורת צילום בפעם היחידה בשנת
תשמ"א. וזו"ל מחדש לבקשתו של מרן שר התורה הגר"ח
קניבסקי זצוק"ל, שכבר לפני כשש שנים ביקש להוציאו
לאורה מחדש.

מהדורה זו מודפסת מחדש, בהגהה מדוקדקת ע"פ דפו"ר,
בתוספת מ"מ ומפתחות למקראות ולתלמוד.

להשיג בחנויות הספרים המזבחרות

לפרטים: מכון להוצאת ספרי הפרדס: k0527654405@gmail.com

שישו ושמרו בשמחת התורה

לשמור הלשון כהלכה זה אפשרי!

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו
עת הופעתו לאור עולם של הספר "שמירת
הלשון כהלכה", אשר בו הלכות סדורות
ומפורטות בשמירת הלשון, בכל תחומי
החיים, דבר דבור על אופניו. עפ"י ספר חפץ
חיים, והוספות רבות מדברי הפוסקים.
אשר נכתב מתוך התייעצות מתמדת עם גדולי
הפוסקים שליט"א ולפי הדרכתם של גדולי
ישראל שליט"א.

מתוך הסכמת מרן ראש
ישיבת חברון הגאון הגדול
רבי דוד כהן שליט"א:

עברתי על חלקים מהספר
ונוכחתי לראות שיש בו תועלת
מרובה... והרב המחבר שליט"א
עשה מלאכה גדולה, וגם נתייעץ
הרבה עם גדולי הוראה מובהקים
לברר כל ענין הנוגע להלכה
למעשה, והרבה דברים שלא
הובאו בספר חפץ חיים, והעמיד
שולחן ערוך ומסודר להעמיד
לפני המעיין יסודות הדינים
ומה שנוגע למעשה. ובודאי
יהיה הספר לתועלת ולברכה
לכל מבקשי ה' החפצים
להתחזק בשמירת הלשון.

מתוך הסכמת הגאון הגדול
רבי שריאל רוזנברג
שליט"א:

ובודאי הוא ספר חשוב ונחוץ
לכל מי ששם ארחותיו ונזהר
מעוון הרע הזה,

מתוך הסכמת הגאון הגדול
רבי מנחם מנדל לובין
שליט"א:

והוא חיבור נחוץ מאוד...
הדברים מבוארים בטעמים
ובמקורם כאשר יראה הקורא.
ובהרבה דברים דן איתי בסברא
נכונה...

מתוך הסכמת הגאון הגדול
רבי מנחם מנדל פוקס
שליט"א:

וסידר את הדברים דבר דיבור
על אופנו בסדר נאה ובכשרון
רב, ובנה יסודותיו על פי דברי
מרן החפץ חיים זצוק"ל, וציין
בשולי העמודים מקור.

בחנויות יפה נוף ובחנויות נוספות
לפרטים נוספים: 058-3200-651

בקרוב

ספר הלכה הנצרך בכל רגע ורגע!

ספר חובה בכל בית יהודי!

סוכת שכינך

מט"ו באב - עד חג הסוכות • **לומדים - מסיימים חוכים**

משננים מסכת סוכה דף ליום

בימי בין הזמנים אב ובין הזמנים תשרי

מדווחים מדי שבוע בקו תורתי - 0733.83.83.80

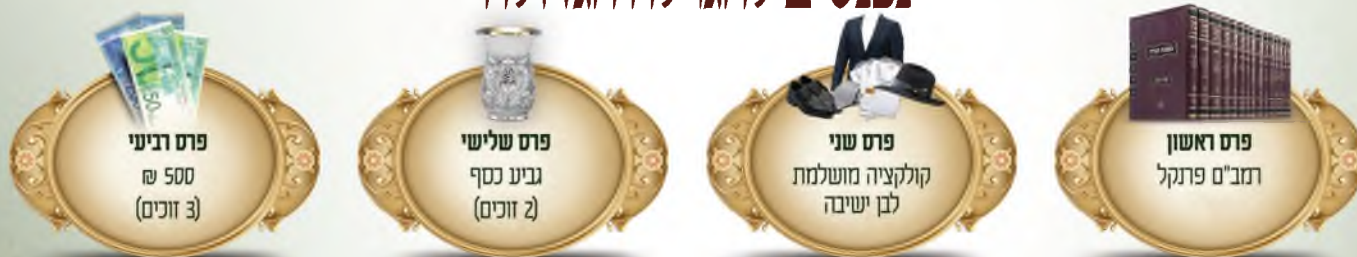
גם -

כל מסיים מקבל מתנה!!!

וגם -

נכנסים להגרלה הגדולה

שמות המסיימים, והזוכים בהגרלות
וזמני לקיחת המתנות ממשרדי תורתי
'פורסמו בקו 'תורתי' ובעמדות 'קהילות'
מיד לאחר חג הסוכות.

המבצע מיועד לבחורי ישיבות גדולות וישיבות קטנות
מתחילים ללמוד את המסכת בטו באב דף ליום, ניתן לדלג על חודש אלול ולהמשיך בבין הזמנים סוכות
יש להתקשר להרשם במערכת עד כ' באב
יש לדווח את ההתקדמות לפחות פעם בשבוע, לא ניתן לדווח מרוכז על לימוד של יותר משבוע.
כל דף שמדווח הוא כרטיס כניסה להגרלות, מי שסיים את כל המסכת - יקבל בעז"ה את המתנה
מתנה אחת לכל מסיים, לפי הקיים במלאי, ניתן לקחת את המתנות עד חנוכה תשפ"ה.

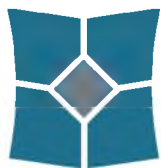
בין הזמנים

כך מגיעים

לצמצם המרחק בינך לבין
כל התורה כולה

אלפים
מעידים:
רק ע"י
כך מגיעים

יפה נוף
ספרים

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכון ישראל 17 // ירמיהו פינת ברנדייס // צומת בר אינן 1 // נבעת שאול 28 // בית ונן הפסנה 50 // בית הדפוס 32 // נוה יעקב: פלג 1 פינת פרדס • ביתר: דרכי איש 5 בחניה (מול שטיבלאר המרכז) • מודיעין עילית-קרית ספר: אבני נזר 26 // שדי חמד 1 // הרב מפוניבז' • ברסלד: רבי יהודה הנשיא 29 • בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמא א-נחל שורק 31 מעל שוק מהדרין • בני ברק: רבי עקיבא 130 // אהרונביץ 19 מול מרכז רימונים // ברטנור 3 // רבי עקיבא 47 // עזרא 45 // פרדס כץ: המכבים 63 פרדס כץ • אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חנפאל 10 רובע ז' • פתח תקוה: קהילות יעקב 4 גני הדר • אכעד: רבי יהודה הנשיא 90 • כוד: הרב אלישיב 8 שכונת גני איילון (אחיסטור) • קרית גת: האדמו"ר מחב"ד פינת נתיבות שלום (בנין קרעטשניף) • רכסים: סביון 39 (בנה ביתך) • נתיבות: האר"י 86 • אופקים: חפץ חיים מול בית הכנסת אהל משה • חדשו טבריה: שפע חיים 6 • חדשו חיפה: מיכאל 14 • חדשו רחובות: מנוחה ונחלה 4

1-599-581-581 // YEFE.CO.IL // משלוחים בכל רחבי הארץ

זעקת התורה

תנו עוז לאלוקים

מכתב עוז מרבן של ישראל מרן רבינו הגר"ד לנדו שליט"א ורבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א, בדבר הנחיצות בהחזקת תורת ביה"ז"מ שע"י חבורת "מקבלי עול תורה" שבראשות מרן הגר"ב שרייבר שליט"א

בס"ד, ער"ח מנ"א תשפ"ד

אחז"ל אם ראית דור שמתרפים מן התורה עמוד והחזק בה ואתה נוטל שכר כנגד כולם, בהתקרב ימי בין הזמנים שהוא זמן של רפיון, וגם אם הוא מוצדק עכ"פ הרי יש רפיון, הרי מי שבימים אלו נוטל על עצמו עול של תורה, ולא רק לומד אלא בקביעות של עול, הרי הוא ההיפך מהמתרפים ונוטל שכר כנגד כולם, ועל כן מי שמחזיק ותומך בידיו של המקבל עול הרי הוא כמוהו כי בצל החכמה בצל הכסף ונוטל שכר כנגד כולם שאין לשער כמות השכר הזו, ואשרי חלקו של הזוכה לזה.

ישראל בונם שרייבר

בוודאי אני מצטרף לכל הנ"ל, ויש להוסיף דאיתא בחז"ל על הפסוק "בעצתיים ימך המקרה" שלימוד בעצלות גורם שימך (לשון מך) המקרה (הקב"ה כמו שכתוב המקרה במים עליותיו) כלומר בזמן רפיון הוחלש מלכות שמים והוחלש ההשפעה של הרבוננו של עולם בעולם וכעת שהצורך של ס"ד גדולה כל כך נוגע בין מבחינת הלומדי תורה שיהיה האפשרות ללמוד ובין מהסכנה מבחוץ כמה חשוב שיהיה הבחינה של תנו עוז לאלוקים על ידי הלימוד וחזוק בבין הזמנים

וע"ז באעה"ח לכה"ת ולומדיה
משה הלל הירש
ער"ח מנ"א תשפ"ד

הנני מצטרף בכל לב לכל הדברים הנפלאים העומדים ברומו של עולם ואשרי כל תמכין בלימודה של תורה ביתר שאת וביתר עוז ומה רבה זכותם להתברך בכל מילי דמיטב.

אור לר"ח מנ"א תשפ"ד
בברכה נאמנה
דוב לנדו

הנני מצטרף בכל לב לכל הדברים הנפלאים העומדים ברומו של עולם ואשרי כל תמכין בלימודה של תורה ביתר שאת וביתר עוז ומה רבה זכותם להתברך בכל מילי דמיטב.

לתרומות ולמסירת שמות חייגו:
033-780-780

לתשומת לב:
בפרוט האשראי
או בדף החשבון
התרומה תופיע
ע"ש "עמודי עולם"

התרומות
מוכרות
לצרכי מס

מייל: A0527135590@gmail.com | ניתן לתרום בכל עמדות נדרים פלוס, תחת השם "ישיבת ר' חיים"

10 שעות תורה מידי יום

ישיבת ר' חיים שע"י "חבורת מקבלי עול תורה"

בנשיאות מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א ובראשות מרן הגר"ב שרייבר שליט"א

10
שעות
תורה
עיוני
יום

גדולי הדור יערכו באורח נדיר תפילה מידי
יום כל בין הזמנים שנזכה אנחנו וצאצאינו

להינצל מהסכנות

ברוחניות ובגשמיות
של ימי בין הזמנים

עבור המחזיקים בעץ החיים "חבורת מקבלי עול תורה"
הנענים לזעקת התורה "תנו עוז לאלוקים"

תומכים בלימודה של תורה ביתר שאת וביתר עוז בזמן
רפיון ונוטלים שכר כנגד כולם

תפלת גדולי הדור כל יום בימי בין הזמנים
להינצל מהסכנות וכן הזכרת השמות בפרטות
על ציון מרן החזו"א זי"ע בימי בין הזמנים.

בתרומה של 1000 ₪

החזקת אברך לחודש אב במסלול 10 שעות,
ע"פ המסגרת המיוחדת לחודש זה

תפלת גדולי הדור כל יום בימי בין הזמנים
להינצל מהסכנות

בתרומה של 600 ₪

להחזקת אברך לחודש אב במסלול 9 שעות,
ע"פ המסגרת המיוחדת לחודש זה

מסלולי השותפות

יששכר חבולון
250 ₪ * 24 חודשים

החזקת אברך הלומד 10 שעות ביום
למשך חצי שנה. הזכרת הבקשה
בל"ו במשך חצי שנה ע"י היששכר
שלכם. מסירת שם להקדשת חודש
לימוד ע"י מאות מקבלי עול תורה.
והזכרת שם לתפילת 40 יום על ציון
מרן החזו"א זי"ע. נופש זוגי מתנה

יששכר חבולון
150 ₪ * 24 חודשים

החזקת אברך הלומד 9 שעות ביום
למשך חצי שנה. הזכרת הבקשה בל"ו
במשך חצי שנה ע"י היששכר שלכם.
מסירת שם להקדשת חודש לימוד ע"י
מאות מקבלי עול תורה.
והזכרת שם לתפילת 40 יום על ציון
מרן החזו"א זי"ע.

הקדשת חודש לימוד
150 ₪ * 12 חודשים

מסירת שם להקדשת חודש לימוד
ע"י מאות מקבלי עול תורה
והזכרת שם לתפילת 40 יום על
ציון מרן החזו"א זי"ע

חכמי לב
100 ₪ * 12 חודשים

"בזה יחשב לו
כאילו הוא עצמו למד"
והזכרת שם לתפילת 40 יום על
ציון מרן החזו"א זי"ע

השותפים במסלולים אלו יכנסו לתפילת גדולי הדור בימי בין הזמנים ולתפילת 40 יום על ציון מרן החזו"א זי"ע
ויכנסו מידי חודש עד תמוז פ"ה להגדרה על נופש משפחתי

שאלו את מרן עמוד ההוראה של הדור הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

האם מותר ללמוד בט' באב בספר מקדים אתבונן מתורת מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל בעניני "בין אדם לחבירו"?

תשובה: וודאי שאפשר ללמוד ומצוה ללמוד שהרי בית המקדש נחרב בגלל הדברים האלו של בין אדם לחבירו בגלל שנאת חנם, לכן מצוה בתשעה באב ללמוד על מה בית המקדש נחרב ומה עלינו לעשות לתקן על מנת שיבנה במהרה בימינו.

רב מרכז בני ברק הגאון רבי
יהודה אריה דינר שליט"א:

דברי הספר "בין אדם לחבירו" החשובים כל השנה מותרים בקריאה גם בט' באב והם ממש מענייני דיומא.

בין אדם לחבירו

מתורת מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

משנת מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל בתורת הדרכים לקניין הנפש האצילית ובפרטי הנהגת המידות הטובות בעניינים שבין אדם לחבירו והמסתעף

סיפורים מרתקים
בפרסום ראשון

הנהגות ועובדות
מופלאות

יסודות נפלאים
בתהלכות החיים

ניתן להשיג את שאר חלקי סדרת ספרי המוסר מתורת מרן: בשחון ואמונה ב"כ | קניי תורה | ענייני חינוך

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

קובץ ה-500 סיכום

כל ההתחלות...

הכל החל לפני עשר שנים. בתקופה ההיא כמעט שלא יצאו הרבה עלוני-תורה בציבור בני הישיבות, קל וחומר שלא היו אוגדני עלונים, כפי שהם היום.

אבי שיחי' לאוי"ט, גבאי ומייסד בית כנסת בבני ברק, וסיפר לי כמשיח לפי תומו שכל מוצאי שבת טורח לאסוף את כל העלונים המפוזרים אצלו בבית הכנסת וזה לוקח לו הרבה כח וזמן. הצעתי לו שאולי ביום שישי יהדק כמה סוגי עלונים יחד והדבר יקל מעליו את מלאכת האיסוף במוצ"ש, ואכן כך עשה.

בשבת שלאחר מכן הוא מספר לי שבמוצ"ש לא היה לו כלל עבודה, פשוט הכל נלקח ונעלם... התברר שהמתפללים נהנו מהאוגדן ולקחו הביתה.

לאחר כמה שבועות נפעל בדעתי רעיון נוסף. במקום לטרוח ולהדק כל שבוע את העלונים, אני ידאג לו להדפסת כמה עלונים חשובים ויקבץ אותם לקובץ ממוחשב ונדפיס זאת בחוברת וכך יחלק את זה אצלו בבית הכנסת, ואכן כך עשינו.

ומאז והלאה החל הדבר מעט להתפרסם והיו באים מידי ליל שבת לבית הכנסת "אורחים", ובקשו את חוברת העלונים שמחלקים כאן.

עד ששבת אחת התארח בבית הכנסת אורח מהעיר רחובות, ששאל בתמימות למה ברחובות אין חלוקה כזאת, ואז החלטנו שנדפיס כבר ביום חמישי כמות יותר גדולה וניקח סך של חצי ₪ לכיסוי ההוצאות, וכך החל הדבר להתפרסם ובמשך הזמן הוחלט לקרוא לאוגדן בשם המפורסם "קובץ גליונות", וכך החל מערך הפצה קטן שהלך וגדל מדי שבוע לעוד ערים ולעוד מוקדים ברחבי הארץ בצורה איטית ויסודית, עד היום יש לי "ויכוח" עם אבי שיחי' של מי היה הרעיון להוציא את ה"קובץ גליונות".

מערך ההפצה

ב"ה כיום (חודש מנחם אב תשפ"ד) יש קרוב ל-300 מוקדי הפצה ברחבי הארץ, בהם הקובץ מגיע מדי שבוע, בשבוע קיץ וחורף גשם שלג, קר וחם, וכן נשלח בתפוצת מייל רחבה מאד לאלפי המנויים בארץ וברחבי העולם במדינות רבות קרובות ונידחות.

הגרפיקה ועיצוב

מחלקת הגרפיקה של ה'קובץ גליונות' מחזיקה כיום ב-3 גרפיקאיות קבועות ומקצועיות במיוחד שזמינות בשעות לא שעות, ובזמנים לא זמנים, גם בתקופות של כל מיני מצבים שונים, כדי להגיש לציבור הקוראים דבר נאה ומתוקן. ועל כך הערכתנו הרבה.

המשלוחים המסורים

הקובץ כידוע מגיע לכל רחבי הארץ מ'קרית שמונה' שבצפון הרחוק, ועד 'מצפה רמון' שבדרום הרחוק, מידי שבוע בשבוע גם בימי מלחמה, גם בתקופת הקורונה וזאת ע"י צוות משלוחים חלקם בתשלום וחלקם בהתנדבות. ניכר שיש להם אחריות מלאה על המשלוח שיגיע לכל מקום ובזמן המהיר ללא בעיות ועיכובים ועידודו על כך ציבור הרוכשים שהקובץ נמצא אצלם במוקדי ההפצה מדי שבוע.

הנציגים - עמודי התווך

הנציגים היקרים שבכל עיר ועיר בכל מקום ומקום, הם עמודי התווך והבסיס עליו נשען העלון כולו. אי אפשר לפורטם כי רבים הם, סיפורים רבים יש לנו ממכם ועליכם, לא נוכל במסגרת קטנה זו להביאם כאן ועוד חזון למועד, רק כולנו צריכים להודות לכם, המערכת והקוראים היקרים, כי רק בזכותכם בזכות התנדבותכם מדי שבוע בכל מצב ומזג אויר ללכת לנסוע לסחוב להניח לרוקן לעדכן ועוד שלל מעשים שרק אתם יודעים מה שאתם עושים, וכל זה שיהיה לכולם שרות מסודר שיגיע לכל מי שצריך הקובץ מדי שבוע, וגם כשנגמר אתם אלו שכביכול צריכים לשמור להם ולהשיג להם וכל זה שלא על מנת לקבל פרס, אשריכם, וודאי שכרכתם רב בשמים כי רק בזכותכם יכול לפעול מערך נציגים והפצה כזה גדול וכל זה מדי שבוע בשבוע, וכן ההזדמנות להודות ולהוקיר את האשת חבר שמאחורי הכל שנותנת ומקריבה לפעמים כשבעלה צריך לטרוח בענין ורק אנחנו במערכת יודעים את מקצת הטרחה והדברים כפי שאנחנו שומעים מדי פעם.

הגבאים

אתם שאחראים על הסדר בבית הכנסת שנותנים רשות להניח הקופסא ולקשור הקופה כשאתם יודעים שיש תמיד מענה לכל בעיה כגון לפני החגים להסיר את הקופה יישר כח גדול, גם אתם חלק מהזיכוי הרבים הגדול.

עורכי הגליונות

כידוע ברוב הגליונות אין את שם העורך אלא רק איזה כתובת מייל או מס' פלאפון להנצחות, אנחנו במערכת שמכירים היטב את כל מי שעומד מאחורי כל גליון וגליון מוקירים ומעריכים את עבודתכם הקשה מאד, לעמוד מדי שבוע בשבוע בלחץ חות זמנים נוקשים במיוחד, בכדי שנוכל תמיד להביא בפניכם את המיטב, באיכות, ובזמן, נוכל רק להודות לכם החפצים בעילום שמם, ביניהם אברכים יקרים שרק בין הסדרים זמינים וביניהם שלא מחזיקים בבית אמצעי אלקטרוני והשליחה

מתבצעת בדרכים לא דרכים אבל בסייעתא דשמיא הכל עובד כהלכה ואתם הקוראים זוכים לשמוע וללמוד מדבריהם של מרנן ורבנן, ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

בחורי הישיבות

"אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליכם", לקבל טלפון מבחור ישיבה שמבקש "אני יכול רק לעיין בקובץ? אני יכול רק להציץ במדור הראותם? אם פעם חשבנו לאסור את הדבר הרי בדורינו ובפרט בימינו שעולם התורה נמצא במרכז הסערה ורואים איך שגדולי ישראל מייקרים את בחורי הישיבות היקרים ניתנת בזאת לראשונה רשות לכל בחורי הישיבות בלבד לעיין בקובץ גליונות רק במוקדים שבישיבות, כמובן שמטרת ההוצאה היא שגם הבחורים יקנו את הקובץ אבל מובן הדבר והטענות כגון: אין לי כסף, אין לי זמן לקרוא הכל, אני רוצה רק לחפש ווארט לשבת שבע ברכות של החבר חדר או לשבת אצל השווער וכד'.

החלוקה בבתי החולים

אם חשבנו פעם להפסיק את החלוקה מדי שבוע ואכן נאלצנו כמה פעמים להפסיק מחוסר תקציב ומימון אבל לקבל טלפון מאבא השווה עם בנו חודש וחצי וזה השמחה שיש לו מדי שבת בשבת לקבל את הקובץ ולנוח עמו מעט לעיין בדברי תורה הלכה ואגדה וקצת להפיג את הצער והמתח בו נמצא או לשמוע מאחד ממנהלי בית החולים שחלוקת הקובץ בחדר מיון עדיפה לפעמים על מנה חמה היות והחולה או המלוה הממתינים לרופא ולפעמים המתח והלחץ גדולים ורק ע"י הקובץ במקום זה יורד קצת הלחץ וניכר שיחרור מעט על הממתינים שם, או בעל הממתין מחוץ לחדר הלידה באמצע הלילה ואין לו אפילו עם מי לדבר יכול לעיין ולהרגע ולצבור כח להמשיך, תגובות כאלו מכריחים אותנו להמשיך בכל הכח ולהוסיף עוד ועוד, נודה לכל מי שאכן מדי פעם מעביר את תרומתו/השתתפותו בחלוקה חשובה זו.

החלוקה בבתי הכלא

אי אפשר הרבה להאריך בענין זה, רק נספר שהטלפונים המתקבלים במערכת ממקומות אלו מעידים על הצורך להמשיך חלוקות אלו גם במקומות אלו שלצערינו ישנם אנשים השוהים שם גם באשמתם או שלא, אבל גם להם צריכים לדאוג, שיוכלו להתחבר לצדיקים ולהתחזק, ויעידו אלו שיצאו משם וספרו לנו שזה מה שהחזיק אותם רוחנית במקום זה, בכל מהלך שהותם בכלא, וכאן הבמה להודות להנהלות בתי הכלא והשליחים המיוחדים שמטבע הדברים אי אפשר להזכירם או לרמז מי הם שאישרו את הכנסת הקובץ אף למקום זה מדי שבוע.

הדפוס

כלל העובדים במערכת ההדפסה יודעים שכאשר נוחת בתיבת המייל הקובץ גליונות עוזבים הכל והקובץ נכנס לראש סדר העדיפויות ולא משנה באיזה שעה ביום זה מגיע, וב"ה השרות שאנחנו מקבלים ראוי לשבח וזאת יעידו אלפי הקוראים שרואים את הקובץ במוקדים מדי שבוע כבר בימי שלישי כשלפעמים רואים בשער תמונה מארוע שהיה רק אמש ביום שני בערב וכבר נמצא אצלכם ביום שלישי בבית בכל מקום ופינה בארץ, נודה להם בשמם, נתי, אלחנן, ישראל, איציק, דודו, ועוד אנקדוטה קטנה שקרתה במהלך השנים בימי החנוכה: היה פעם שבטעות נשלח לדפוס קובץ של שבוע קודם ובדיוק באותו שבוע היה קובץ מורחב מאד, לצערינו המשטח כולו נשלח לגניזה והנזק היה גדול, אבל ב"ה נשלח להדפסה הקובץ המעור דכן ורבים לא הבינו מדוע היה מעט עיכוב בהגעת הקובץ למוקדים באותו שבוע.

גדולי ישראל

זכינו וקובץ זה קיבל את הסכמתם של גדולי ישראל שמהללים ומשבחים את דברי התורה המובאים בקובץ ואת החיזוק הג' דול שיש לציבור מהלימוד והעיון בו, זכינו לקבל את מכתביהם של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א שטרחו והקדישו מזמנם היקר להעלות על הכתב דברי חיזוק לקראת ימי בין הזמנים המכתבים מובאים כאן ע"פ סדר א' ב' של משפחתם דבר זה מעיד על התמיכה הרבה שאנחנו מקבלים בהוצאת דברי התורה מדי שבוע בשבוע וזוכים אנחנו שקובץ זה עולה ומונח על שולחנם, דבר זה רק מחייב אותנו להמשיך ולהיות שופרם של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור, דור דור ודורשיו, לשמור על רמה רוחנית גבוהה ולשמור על איכותו של הקובץ גליונות, למרות פיתויים כלכליים שאנחנו מקבלים מדי שבוע בבקשות להכניס כל מיני פרסומים אשר אינם מתאימים לקובץ חשוב זה.

אכשרא דרא

כידוע מאז החל הקובץ גליונות להופיע לפני יותר מעשר שנים, דבר שלא היה מצוי כלל להשיג ריכוז של גליונות עם דברי תורה בצורה מכובדת, ואכן מאז יצאו לאור עוד ועוד חוברות נוספות, זכינו ללוות רבים מהם בעצה ובתבונה, לתת מנסיונינו בענין וב"ה הרעיונות הולכים וגדלים שבכל שנה בערך יוצא רעיון חדש ללקט ולאסוף עלונים וגליונות להגדיל תורה ולהאדירה, ברכותינו לכל המחברים המשיכו להצליח, בכל שאלה ועצה נשמח לתת לכם הלאה מנסיונינו, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה מרובה

ובברכת וקווי ד' יחליפו כח

יצחק גולדשטוף

עורך ומו"ל "קובץ גליונות"

מרן הגרמ"ש אדלשטיין שליט"א

MORDECHAI SHMUEL EDELSTEIN

RABBI OF 'NEOT YOSEF'

BENI BRAK

HARAV ZONENFELD 20

TEL: 03-5748471

מרדכי שמואל בהגר"י זצ"ל אדלשטיין

רב קהילת "נאות יוסף"

בני ברק

רח' הרב זוננפלד 20

טל: 03-5748471

בס"ד, יום ט"ז תמוז תשפ"ד

לב'

ידידי היקר רב פעלים ומזכה הרבים, הרב יצחק גולדשטוף שליט"א,

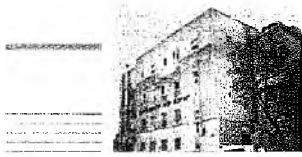
אחדשה"ט, שמחתי מאוד לשמוע שעומד לצאת הקובץ ה - 500 של קובץ גליונות, אשר יוצא כבר למעלה מעשר שנים מדי שבוע בשבוע, ומשמש כ"כמת ציבור" להשמייע "דעת תורה" צרופה ע"י גדולי הדור שליט"א ולהבבחל"ח, מגדולי דור העבר זצ"ל, וכאן המקום להודות על פעלכם הנשגב לזיכוי הרבים, בהוצאת קובץ מיוחד זה, שכולו מלא בדברי תורה ויראה, מגדולי הת"ח מרביצי תורה ויראה המובאים בקובץ זה, אשר מביאים תועלת וחיזוק רב לכל מי שמעיין בהם, בכל המדורים השונים, בהלכה, באגדה ובמוסר, והנני לברכו עוד רבות בשנים להמשיך בזיכוי הרבים בהוצאת הקובץ והפצתו ביתר שאת וביתר עוז, בכל תפוצות ישראל, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו ית' בלבב שלם. אכ"ר.

מן הראוי לציין את החיזוק המיוחד שמובא בקובץ בתקופות של ימי "בין הזמנים", שבדרך הטבע הם זמנים של רפיון בעסק התורה, וצריך הרבה הכנה כדי לעבור ימים אלו בשלום, ולהנצל מכל הסכנות העומדות בפתח הן ברוחניות והן בגשמיות ולנצלם כראוי, להפיק תועלת לעליה וחיזוק לזמן הבא, וכבר היה רגיל הדוד מרן הגאון רבי ירחמיאל גרשון זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', לעורר על כך כי יש לשמור בימים אלו על מסגרות של לימוד ולקבוע מדי יום ביומו סדרי לימוד באופן שיהא קביעות מסודרת מה ללמוד וכמה ואיפה וכו', ומאד חשש מהסכנה של ביטול תורה בימי "בין הזמנים" ויפה עושים מערכת הקובץ בראשות ידידי הרב יצחק גולדשטוף שליט"א, שמביאים תמיד מדבריו אשר דבריהם הם זכרונם ומדברי שאר גדולי ישראל לחזק בענין החשוב הזה, ישר כוחכם, וחילכם לאוריתא.

כ"ד ידידו הדו"ש ומברכו בכל לב, בבז"ה וכו"ס

מרדכי שמואל בהגר"י זצ"ל אדלשטיין

מרן ראש הישיבה הגר"י אזרחי שליט"א

Founded in Mir 1817 in Jerusalem 1944

ישיבת מיר ירושלים

MIRER YESHIVAH JERUSALEM

בס"ד, יוסדה במיר בשנת תקע"ז, בירושלים בשנת תשי"ד

RABBI YITZHAK EZRACHI

הרב יצחק אזרחי
מראשי הישיבה

בעזרת השם יתברך מ"ז תמוז תשפ"ד

בכבוד עמלי התורה בכל אתר ואתר שיחי' לאו"ט

ידועים דברי בעל בית הלוי (לפ' יתרו) עה"פ 'ושמרתם את בריתי' וז"ל 'הנה בכמה מק' מצינו דנא' אצל התורה לשון שמירת, כאן נאמר ושמרתם את בריתי וכן כתוב שמר לך את הדברים האלה, בא הכתוב לומר דרברי תורה צריכין שימור. ובמו דמצינו דחולין אינן נפסלין רק אם ידוע שנשטמאו וכו'. משא"כ תרומה וקודש נפסלין בהיסח הדעת ואע"פ שאין יודע להם שום טומאה וכו', וכן בתורה מוכרח האדם לשומרם במהרה ומיד שיסח דעתו מעבודתו ומשמירתו נפסל, ואע"ג שאינו יודע בעצמו שום קלקול כל שלא נזהר להשמר במהרה וקדושה נפסל' וכו' 'שלא יסח דעתו מתורתו' ע"ש.

וב"ה זוכים אנו לראות עמלי תורה שמנצלים את ימי ביה"ז להשלים המסכתא שלמדו בישיבה, וזה דבר גדול מאוד, שכן באשר הדבר 'שלם' יש שמחה והרגשה מיוחדת. ויש לזכור כי אם מאן דהו מסית דעת באמצע, הרי הדבר אינו שלם, ואינו 'סיום'. אך רבים רבים הם שזוכים, ומי שבימי בין הזמנים מנצלם לעסק התורה הוא אינו מסית דעת. והם המגוינים בתורתם ועמלם למנוע כל הרס וחורבן.

ובפרט עמלי התורה שמנצלים את הימים ומעלים על הכתב סיכומי הסוגיות שעמלו במשך כל השנה, למען יעמדו ימים רבים, אין לדבר ערך ושיעור, כי גדול החזרה והשינון שנעשה ע"י כתיבת החרושי תורה, הוא כפול ומכופל משינון הדברים בעלמא, מזה ומזה תחזיקו ידיכם ואם עשיתם כן, אשריכם בעולם הזה וטוב לכם לעולם הבא.

וזאת ביארנו הכתוב (דברים ז' י"ב) 'והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך'. והדברים אריכות יש בהם אך עיקר העניין לכא' יש להתבונן.

דהנה אין יתכן לומר דאמור בזה מעין 'תנאי' אם ושמרתם ועשיתם או יהיה ושמר ה' אלקיך, שכן (ירמיהו י"א ד' ושם) 'אשר צויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר אצוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים, למען הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש כיום הזה ואע"פ ואמר אמן ה'. ובמלבי"ם 'הנביא ענה אמן כמקבל ע"ע לקיים את דברי הברית ור"ל שאף אם ישראל יעוּבו בריתך אנכי אקיימהו. וא"כ לא נתבטלה השבועה להיות לנו לאלקים ולתת לנו את הארץ, כל עוד שנמצא אחד מבני אבותיהם שאינו מיפר את הברית ומקיימו'. וא"כ אין זה תנאי ומה ביאור האמור 'ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך' וכו'.

אלא אמור בזה כי מלבד ההבטחה ליתן להם את הארץ, שזה יהיה מתקיים גם באשר יהיה אחד שאינו מיפר את הברית, אך אם יהיו הם 'שומרים' ואינם מסיחים דעת, אזי גם הקב"ה אין מסיח דעת מהם. והעצה לזה כמ"ש רש"י (שם) מצוות שאדם דש בעקביו, היינו שאדם המסיח דעתו אזי יש אצלו חילוק בין דברים מסוימים שחלק דש בעקביו. לעומתו מי שרוצה שלא יהיה מסיח דעתו עליו לדקדק ולהקפיד על כל אלו, שזה אין יכול לעשות מי ש'מסיח דעת'.

החיוזק הגדול שאנו רואים בימי בין הזמנים, הוא נקרא 'אין מסיחין דעת' שרואים בכל אתר ואתר בלעה"ר בחורים צעירים אשר מבגנים חשיבות הדבר ועמלים בימים אלה שאין 'סדרי הישיבה' הרגילים, זה רק מכת שאין מסיחין דעת. וראה הקב"ה ובזכות זה ישמור ויגן עלינו מכל העומדים עלינו.

הכותב וחותר לכבוד התורה עמלי ומכבדיה

הרב יצחק אזרחי
ישיבת מיר ירושלים

מזן ראש הישיבה הגר"י אייכנשטיין שליט"א

בית מדרש עליון לתורה יד אהרן

מיסוד המוסד התורני על שם אהרן ורחל חיות ירושלים ע.ר. 580020246

High Academy of Torah "YAD AHARON" Founded by the Aharon & Rachel Chajuss Torah Foundation, Jerusalem.

בס"ד

ט"ז תמוז תשפ"ד

הוקם ע"י
מזן הגאון
רבי בצלאל זולטי זצ"ל
רבה של ירושלים
Established by
Hagaon
Bezalel Zolti זצ"ל
Chief Rabbi of
Jerusalem

ישיבה גבוהה
Yeshiva

כולל אברכים
Kollel

ספריה תורנית
Torah Library

במשנה במסכת תענית כתוב שחמשה דברים ארעו לאבותינו בתשעה באב וחמשה דברים בשבעה עשר בתמוז. אם ארעו בתשעה באב חמשה דברים, א"כ יש ביום זה כוח מיוחד של צרה. וכתוב בספרים שיש שם"ה גידים כנגד שם"ה ימות השנה, וכל יום הוא כנגד גיד אחר. תשעה באב הוא כנגד גיד הנשה, דהיינו שרו של עשו, שהוא היצה"ר. אז יש בתשעה באב כוח מיוחד של היצר הרע שגורם עת צרה לישראל. וגם בתמוז שארעו בו חמשה דברים, המהר"ל בספר נצח ישראל מסביר שגם בתמוז יש כוח הטומאה.

אז כאשר יוצאים לבין הזמנים אחרי תשעה באב, בנוסף לכך שזה בין הזמנים שעלול יותר להיות בעייתי מכל מיני סיבות, אבל יש גם איזה כוח מיוחד בחודש אב של צרות.

מצד שני כתוב שמשיית נולד בתשעה באב. כי מתוך הצרה באה הישועה. אם לא היה חטא המרגלים, היו מתגברים על זה ונכנסים לארץ ישראל בצורה נצחית בלי לגלות מומנה לעולם. בלי שבירת הלוחות היו כלל ישראל במצב כמו אדה"ר קודם החטא. אם כן אלו זמנים מיוחדים שצריך לתקן בהם את מה שקרה ולהתגבר על היצר הרע הפועל במיוחד בימים האלו. ואם מתגברים אז פועלים הרבה מאוד כי לוקחים את הזמן שיש בו יצה"ר מיוחד והופכים אותו לישועה, שמתוך הצרה אפשר לתקן את הפגם ולהביא את הישועה.

כמה שנתחזק בימי בין הזמנים להתנהג כמו שצריך, לשמור על עצמנו, לשמור על הצורה שלנו, לקבוע זמן ללימוד לצד זמן המנוחה, ולהתפלל כמו שצריך, זה נותן כוח מיוחד לכל השנה. אי"ה שנוכח להתגבר על הקשיים של בין הזמנים ולחזור לזמן אלול כמו שצריך להיות.

דברי התורה המודפסים ב'קובץ גליונות' זהו דבר עצום, זה נותן הרבה חומר לבחורים ואברכים. והנני רוצה לחזק את ידכם על עבודת הקודש שאתם עושים על ידי הגיליון השבועי שיש בו הרבה דברי תורה ברמה גבוהה שמתאימה ליושבי בית המדרש, ומרוממת את הציבור. הרמח"ל כותב בדרך עץ החיים שידיעת האמת מרחיקה הכי הרבה את היצר הרע. ככל שמוסרים דברים על רמה, אור התורה נכנס באדם. אין דבר יותר חזק מזה לשבור את כוח היצר, ובפרט בתקופה הזאת שכאמור היצר פועל הרבה.

אי"ה הגליונות ימשיכו להוסיף דעת בעם ישראל ולהוסיף כוח להתגבר על היצרים ויתן ה' כוח לעלות מעלה מעלה בכל מעלות התורה והיראה

בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה

יהושע אייכנשטיין

רבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א

מאיר צבי ברגמן

ישיבת רשב"י
וביתו מאיר, בני ברק

בס"ד, בין המצרים תשפ"ד

לאחי ורעי, בני הישיבות הקדושות, לומדי תורה בטהרתה, ה' עליהם יחיו.

בקשוני שאבוא בדברים לחיזוקה של תורה, באכסניא של תורה "קובץ גיליונות", לרגל תקופת הבין הזמנים הבעל"ט.

נמצאים כבר בסוף זמן הקץ, ימי חיבין הזמנים' ממשמשין ובאין, ובאמת שאחז"ל לעולם ד"ת צריכין חיזוק ביותר, ועל אחת כמה וכמה צריך יורו ביזמי דמפגרי בהו רבנן. וכפרט השתא שבעו"ה קמו צדים, פרשו רשתם, בקשו לשלוח יד במקדש מעט, בתי כנסיות ובתי מדרשות שכנגדלין בהם תורה ויראת שמים, וחובה כפולה ומכופלת עלינו שח"י לא נהי' בכלל מבטלין את התורה מעושר ר"ל. ועוד נוסף חיוב מן התורה לזעוק ולהריע ולעורר על התשובה בעת צרה כזאת, אשר בעו"ה דם עמנו נשפך כמים וראינו את דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ואין לנו על מי להישען, אלא על הבטחת חז"ל כל המקבל עליה עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ.

רבינו הגדול מו"ח זצוק"ל ה"י רגיל לומר, שהרבה גדולי תורה נחלעו ביותר דווקא בימים אלו של 'בין הזמנים', והעיר על עצמו שכל החרדות' שהדפיס בס' אבי עזרי על מסכתות הש"ס שאינן גלמדים בסדרי הישיבות, עיקר עסקו בהם ה' בימי בין הזמנים. חבורני שלא ה' ניתא ל' במטבע הלשון השגור בפי כל 'בין הזמנים', וה' מתרעם שכ"א מושבע ועומד מהר סיני על כל יום בפ"ע, ולא יצא בין הזמנים מן הכלל, אלא ימים אלו הם ג"כ 'זמנים', כחלק מסדרי הישיבות הק' אלא שהם 'זמנים' בסגנון אחר, ובלשונו טבע לזה את הכינוי 'זמני הביניים'.

עוד אחזור לומר דבר בשם אומרו, דברי מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, על מ"ש הרמב"ם בהל' ת"ת, שמי שנשאו לבו לזכות בכתר תורה צריך שלא לאבד אפי' לילה א' בשינה, וביאר הג"ר אהרן זצוק"ל שגם אם אדם לומד חמישים שנה ויכול לזכות לכתר תורה כפי ערכו בעמלה ויגיעתה, אבל ע"י כל הפסקה היותר קטנה הוא דומה לאותו האומן שה' מתעסק בחיקון כתרו של מלך, ומשבץ בו אבני שוהם ואבני מילואים צחות ומצוחצחות עד אין מספר, אלא שבמלאכת עשיית הכתר הכניס בתוכו 'טלאי פשוט', והלא גם אם יהי' אלפי אלפים של אבנים טובות ומרגליות זהב ומפז בכתרו של מלך, כ"י אינו שוה לכלום אם יהי' בתוכו טלאי פשוט, הר"י פגימה בכל צורת הכתר ואינו ראוי להשתמש בו כלל, מזה יתרון בכל האבני חן שוהם ויהלומים המלוטשים כשמתקלקל הכתר הגדול ע"י טלאים פשוטים.

וכן צריך להרגיש כל חכם הרוצה להתעטר בכתרה של תורה, שאם יש הפסקות של ימים או לילות הר"י ממש כמו כתר גדול שיש בו טלאים פשוטים, הר"י מבטל את השם 'כתר', והוא כיוון להניחו בראשו של מלך. כן לאידך גיסא, הזוכה ללמוד ברציפות, אף שעדיין לא הספיק ללמוד הרבה שנים, ואמנם ה'כתר' שלו קטן יותר מהנ"ל, אבל שמו נאה לו 'כתר תורה' בלא שום פגימה, וראוי להשתמש בראשו של מלך.

והנה מי שלומד בתוך הזמן ומפסיק ללמוד ב'בין הזמנים', הר"י מאבד מה שכבר יש לו ומבטל מעצמו את ה'כתר תורה' שלו. ולכן הנצה לכ"א כדי שהי' יותר נקל לשמור על מעלתו ושלא לאבד ימים אלו, להקפיד בכל יום, על לימוד קבוע, ושיהי' בספר קבוע, במקום קבוע ובזמן קבוע, ואם אפשר גם בחברותא קבועה, והלאי שיהי' בחבורה גדולה קבועה, ע"י אפשר לזכות ל'כתר תורה' בשלימות בס"ד.

כמה נפלאה מעלת אלו הזוכים ל'כתר תורה', ושוקרים עליה גם בימי בין הזמנים, בלי הפסקות. בזכות לימוד התורה הקדושה שלהם בס"ד נינצל מכל הגזירות קשות אכזריות, ונזכה לבשרות טובות גאולה וישועה, ונכתב ונחתם לחיים טובים עם כל ישראל בספרן של צדיקים גמורים, תכלה שנה וקללותי' תחל שנה וברכותי', אמן.

אזכיר לטובה את ידיד ה', אוצר כלי חמדה, הרה"ג ר' יצחק גולשטון שליט"א, על פעולותיו הברורות להרבות תורה ויר"ש, בהדפסת "קובץ הגיליונות", תמידים כסדרם, לא ישובות, בשקידה מרובה על תועלת בני התורה, להשקותם מן הבאר הגדולה, באר הפורה שרים, חכמי ישראל וראשי הישיבות. ללמדם דרך חיים תוכחת מוסר, אברכו שיזכה עוד בהנהגה וכהנה לרבץ פעלים לתורה, רוב שמחה ונחת דקדושה מכל יו"ת, ושכרו הרבה מן השמים.

בברוך אברהם ר' יצחק גולשטון שליט"א
באמצע ישיבת ה' צא צא ונחמתי
מאיר צבי ברגמן

מרן הגר"נ גולדברג שליט"א

Rabbi Nisan Goldberg
Rabi Akiva 106 Bnei Brak
Tel. 03-5707304

הרב ניסן גולדברג
רבי עקיבא 106 בני ברק
טל. 03-5707304

בס"ד ה'תשפ"ד

בס"ד תמוז תשפ"ד

כב' ידידי היקר ידיד ה' יתברך וידיד עם ישראל

מזכה הרבים הגדול בכל קצווי תבל מלאים מאורו

הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שליט"א

ברכות והודאות על הוצאות הרבות לזכות

את עם ישראל בדברות קודש מרבותינו זצ"ל

ושליט"א

אין גבול לזכויותיכם הרבות יתן ה' יתברך

שתזכו להמשיך בפועלכם הגדול להפיץ תורה

בתוך עם ישראל מתוך בריאות והצלחה תמיד

בכבוד ויקר והערכה רבה

ניסן גולדברג

מרן הגר"מ גריינימן שליט"א

לקראת יומי דפגרא הממששים ובאים ראיתי לבוא בזה בדברי חיזוק, ואין מזרזין אלא למזרזין.

יש לדעת שכשאין הבין הזמנים כראוי הדבר עלול לגרום קלקול וירידה של הזמן הבא, ולכן צריך לדעת לנצל את הימים האלו כראוי, ואם אמנם ימים אלו נועדו למעט מנוחה ואגירת כח, לקראת הזמן הבעל"ט, מ"מ אין כאן פטור מאיסור ביטול תורה, וצריך להקפיד בזה הן בלימוד הן בתפילה ושיהא הלימוד כראוי עם חברותא טובה וכתובת חידו"ת שזה חיזוק גדול ללימוד, והתפילה במקום קבוע ובזמן קבוע בתפילה ישיבתית וכראוי לבני תורה, וכבר כתב התומים ז"ל על עצמו שביום שלא היתה תפילתו בשחרית כראוי (לפי דרגתו) היה חסר לו אח"כ בלימוד כל היום, וכבר כתב מרן ז"ל במכתב (קוב"א ח"א ב') הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה, והתפילה עוזרת את הלימוד, תפילה בבחינת "קבע" מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצלתיים מונע תפילה עכ"ל, ויש לקבוע הלימוד מיד בתחילת היום ולדחות שאר טרדות לשעות המאוחרות, וכשמתחיל את היום בתפילה כראוי ובכמה שעות של לימוד כל היום נראה אחרת, וגם בימי שישי ושבת צריך לזוהר שלא לבטל הזמן לריק ולהרבות תורה, והגע עצמך ששישי ושבת הם עשרים שנים משבעים שנותיו של אדם, ואמרו ז"ל אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה, והניסיון מוכיח שהרבה פעמים שדוחה הטרדות לפי שעה ועוסק בתורה, בסוף הטרדה מסתלקת ממנו, וכמו שאמרו ז"ל אבות פ"ג מ"ו כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול וכו' וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ואמרו שם פ"ד מ"ב ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך.

ומן הראוי להאריך בענין יקרות הזמן, שצריך לדעת לייקר ולהעריך כל רגע, והרי מחללין את השבת במקום פיק"נ אפי' לחיי שעה, והמקדש את האשה ע"מ שאני צדיק ונמצא רשע מקודשת שמא הרהר תשובה בליבו, והיינו שברגע אחד יכול להתהפך לצדיק גמור, ויפה שעה אחת של תשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, משל למה הדבר דומה לבקבוקים ריקים ביקב שעוברים במסילה ומתמלאים וממשיכים הלאה במסעם, ובקבוק שלא נתמלא ימשיך ריקן, כן הדבר ביקרות ניצול הזמן, כל רגע שלא ממלאים בתורה ומעש"ט אינו חוזר וישאר ריקן לנצח נצחים, ולעומת זאת אם ניצל את הזמן הרי זה ממלא את הבקבוקים בתורה ומעש"ט לנצח נצחים, והגר"א בשנות אליהו כתב שכל תיבה ותיבה שעוסק בתורה זו מצוה בפנ"ע, ותלמוד תורה כנגד כולם, והח"ח ז"ל חישב שבכל דקה אפשר לומר (כמדומי) כמאתיים תיבות, נמצא שבדקה אחת יכול להרויח מאות מצוות שכל אחת מהם כנגד כולם, ולעומת זאת אם בטל מן התורה עתיד ליתן את הדין, והגר"א ז"ל באבן שלמה פ"י כתב דבשעת פטירתו של האדם באים שלשה מלאכים, הראשון מונה כל הרגעים שהיה בעולם ונוטל חשבונו מה עשה בהם, והשני מונה כל העבירות שחטא, והשלישי הוא המלאך שלמד עימו כל התורה בבטן אמו ובא לראות אם הם שלמים איתו, ומרן ז"ל אמר פעם שבצעירותו בין מנחה למערב היה מספיק פרק בגמ'. ובאמת יש לעורר על ענין לימוד הבקיות שצריך להספיק לסיים את הש"ס בימי הצעירות, ושמעתי ממרן ז"ל שהנכון לזה הוא בימי הצעירות קודם שיודעים ללמוד טוב שאז זה נתפס וזוכרים, והח"ח ז"ל כתב שמה שלא למד אדם בעוה"ז לא ידע גם לעת"ל, וכמה צער יהיה לאדם לעת"ל כשהקב"ה ידרוש בענינים ההם והוא לא ידע ולא יבין מאומה.

וגם יש להעיר ללימוד וחזרה של הלכות במ"ב שבלי זה יש הרבה כשלונות. גם יש להתרגל בחזרת משניות ושיחזרו ע"ז בע"פ ויש להרגיל גם את הבנים בזה.

רצוני להוסיף שמרן החזו"א בימי מלחמה היה מוסיף את העמל בתורה (מעל לכוחותיו) כן ראיתי, ונוגע לזמנינו כעת שהזמנים קשים כידוע.

ויש לעורר עוד בענין מיעוט הדיבור, והנה אמרו חולין פ"ט מה אומנתו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם, ותנן אבות פ"א לא מצאתי לגוף טוב משתיקה (ושמעתי ממרן ז"ל שלגוף הוא כפשוטו), ועוד שם כל המרבה דברים מרבה חטא, והגר"א ז"ל באגרתו האריך בענין הדיבור, וכתב שם שהפה קודש קדשים וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו אבל בדברים האסורים כגון לה"ד וליצנות ושבועות ונדרים ומחלוקת וקללות ובפרט בביהכנ"ס ובשבת ויו"ט, על אלו צריך לירד לשאול מטה הרבה מאוד וא"א לשער גודל היסורין והצרות שסובל בשביל דיבור אחד ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב, ולאידך גיסא כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו בעוה"ז זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער.

והרחמן הוא יזכנו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

בברכה לכל המזכים את הרבים בכתובת והדפסת הדברים המועילים בחידו"ת וכו'.

מאיר בהגר"ש זללה"ה גריינימן

מאיר דהא"ש זצ"ל
דפוס אר"י דרזנין דברגין 1937
דפוס אר"י דרזנין דברגין 1937

מרן הגרי"א דינר שליט"א

Rabbi Yehudah Aryeh Dunner
Rav Kehilas "Divrei Shir"
And Center of Bnei Brak
37 Ha'Admor Migur Street,
Bnei Brak Israel 5152729
Tel Beit Hora'ah: 03-6194741
Home: 03-6181981

הרב יהודה אריה הלוי דינר
רב ביהבנ"ס קהילת "דברי שיר"
ואזור מרכז העיר בני ברק
רח' האדמור"ר מגור 37 בני ברק 5152729
טל. בית ההוראה 03-6194741
בית 03-6181981

בס"ד

ח"י תמוז, "בין המצרים" תשפ"ד, בני ברק, עיה"ת
לכבוד ידידי החשוב והיקר, מזכה לרבים לאלפים, הרב יצחק גולדשטון
שליט"א, יוזם ובעל מוציא לאור "קובץ גליונות", ועוד...
הנני בזה להודיע, ולהודות על קובץ זה שמביא דברי תורה ודברי חיזוק מכל
הגדולים אשר ישנם פה, שליט"א, ואשר איננו פה זצ"ל, ויש בזה תועלת גדולה
שווה לכל נפש, בהפצת דברי תורה ודברי חיזוק, וכן לקראת בין הזמנים, שזה
נותן דחף וחשקת התורה לכל א', וא'. ובפרט ברכת "מזל טוב" על קובץ 500
שעומד לצאת בקרוב, ולא נשאר אלא לברך ברכת הדיוט שתמשיך להפיץ תור-
רתנו הק' חוצה, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא עד ביאת המבשר בב"א.
ממני החותם למען כבוד תוה"ק ולומדיה.

בכבוד רב,
ובידידות,
יהודה אריה הלוי דינר

רבנו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

למרן ראש הישיבה רבי משה הלל שליט"א,

קודם כל אני רוצה להעביר להראש ישיבה, שמגיעים המון תגובות על הגליון הנפלא "משנת רמ"ה" שמופיע בתוך הקובץ גליונות', אנשים מכל העולם מסתכלים בזה, ונהנים מאוד, יש מזה תועלת גדולה, ובפרט שהוא כתוב בצורה נעימה מאוד, עכשיו לקראת בין הזמנים אנחנו מגיעים לקובץ ה - 500 לאחר כמעט עשר שנים שכל שבוע יוצא החוברת עם דברי תורה על הפרשה וענינא דיומא מגדולי הדור וצ"ל ושל"ט"א, רציתי לשאול הראש ישיבה כמה שאלות שנוגעות לתקופה הזו:

א. עכשיו כולם יודעים שהמצב עם גיוס הבני תורה לא טוב, והרשעים רוצים ח"ו לעקור התורה, האם הראש ישיבה מציע להקדיש לזה בקובץ מידי שבוע מאמר על הנושא, או עלון מיוחד, או איזה איזכור כדי לחזק ולהתחזק, או שתפקידו של הקובץ גליונות להעביר דברי תורה על הפרשה ולא עניני השעה.

(אני לי ג' צ"ד ג' קדאי אלא משהו כמו פעם בשבועיים כן כדאי נדמה לי של"ד כל שבוע אבל משהו כמו פעם בשבועיים כן כדאי)

ב. הראש ישיבה חושב שבבין הזמנים כדאי לבחור להשקיע יותר בהלכה, אליבא דהלכתא, שבישיבות פחות מקדישים לזה זמן, או ימשיך להיות מסכתות בעיון כדרכו כל השנה.

שילמד לפי מה שליבו חפץ בכדי שיהיה המקסימום לימוד

ג. מה דעת הראש ישיבה על תופעה שמתגברת בשנים האחרונות, בחורים צעירים שכבר נהיים מחכרים, מוציאים ספרים ומדפיסים חוברות, אני מרגיש את השנוי הזה שלא פעם ולא פעמיים יש בחורים צעירים שרוצים להכניס אצלי עלון שבועי על הפרשה כל שבוע, יש להם הרבה חידושים. האם כדאי לצעירים לפרסם הדברי תורה שלהם או לרשום ולחכות לגיל מבוגר יותר.

לעשות חוברות פנימיים בתוך הישיבה זה כדאי אבל להדפיס לרבים לא ראוי עד שיהיה מבוגר

ד. את השאלה הבאה ביקשו שני בחורים שאני ישאל, ואני משמש להם כשליח: משפחותיהם נוסעות לנופש בחו"ל, המשפחה קצת יותר מודרני, ומבקשים מהבן שלהם שהוא בחור בישיבה גדולה להצטרף גם, והוא לא רוצה מצד ביטול זמן וסיבות קדושה, מצד שני אם יישאר פה בארץ לבד הוא לא מתמיד הכי גדול... אולי יוכל להגיע לדברים לא טובים ועדיף שכן ייסע עם המשפחה.

אם נוסעים לבית מלון אז שינסה לסדר עצמו איזה מקום שלא יצטרך לנסוע, אם נשארים יחד בתוך משפחה ולא בבית מלון יכול לנסוע

ה. מה דעת הראש ישיבה על לימוד בחברותא בבין הזמנים, אם כדאי חברותא מאותו חוג או אפשר גם ללמוד עם שכן או חבר ברחוב כמובן חרדי אבל סגנון אחר, מודרני או חסידי או קהילה אחרת.

כהנ"ל מה שנוח לו ומענין בשבילו בכדי שילמד יותר וכמובן רק אם ילמד עם בחור שבסדר עם דעותיו וגם דרך לימוד שמקובל

י"שר כוח, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו
יצחק גולדשטוף

מרן הגר"א ויס שליט"א

אשר זעליג וייס

כגן 8

פעיה"ק ירושלם ת"ו

מה נכבד היום ומה גדולה השמחה בצאת לאור עולם הקובץ החמש מאות של "קובץ גליונות". קובץ חשוב זה שבו מתפרסמים חידו"ת של גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות הוא מנכסי צאן ברזל של עולם התורה ורבבות בני תורה ועמליה בטהרה מתענגים ומשתעשעים בד"ת בכל שבוע ע"י מפעל גדול וקדוש זה.

כה יתן ה' וכהן יוסיף, ברכתי לעורכי הקובץ שיתברכו מן השמים בזכות התורה ויזכו עוד רבות להגדיל תורה ולהאדירה.

באהבת עולם

וברכה נאמנה

אשר וייס

מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א

Yitzhak Zilberstein

Rabbi of 'Ramat-Elchanan'

Bnei-Brak

Rosh Kollel 'Beis-David' Holon

יצחק זילברשטיין

רב שכונת רמת-אלחנן

בני ברק

ראש כולל 'בית-דוד' – חולון

בס"ד, י"ח תמוז תשפ"ד

לכבוד הרה"ג המצויין רבי יצחק גולדשטוף שליט"א

אשריך ואשרי חלקך שאתה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, וזכית לזכות את הרבים מדי שבוע כבר שנים רבות, בחדושי תורתם של מרנן ורבנן גדולי ישראל המשמחים לב ומאירים עיניים, על ידי 'קובץ גליונות' המופץ בכל רחבי עולם התורה, ומתקבל באהבה ובחיבה אצל כל לומדי התורה.

הנני להביע הכרת הטוב מיוחדת על יוזמתך להחזיק ולשאת בעול הוצאת הגליון 'דברי חמד' מדי שבוע בשבוע ברוב פאר והדר.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתשרה שכינה בכל מעשה ידיכם ותמשיכו לעשות חיל במלאכת הקודש, להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך בריאות ושמחה כל הימים.

מברך באהבה

הגאון רבי יצחק טרגר שליט"א

הרב יצחק טרגר

רב קהילת 'עדת יעקב' נובומינסק בירושלים,
מח"ס 'הליכות שלמה' ו'פרדס יצחק'

טלפון: 02-6511565

לכבוד ידידי וידיד כל בית ישראל הרה"ג רבי יצחק שליט"א

מה נכבד היום שזכית וזכינו, להוצאת הקובץ ה'חמש מאות' של 'קובץ גליונות' היוצא לאור
מדי שבת בשבתו, ומתוקה היא מדבש ונופת צופים, וכל הרואה אומר ברקאי, הפך בה והפך
בה דכולא בה.

וכשזוכים ליום הגדול להוצאת גליון 'חמש מאות', הרי הוא המנין שקבעה התורה להייתור
דטוב על היפוכו, דמדה טובה מרובה על מדת הפורעניות חמש מאה פעמים כמבואר בסוטה
י"א א' מכות ג' ב' דזהו שיעור ההוספה היותר מועטת דטוב על הרע, ובהוצאת לאור עולם
קובץ המנין חמש מאות, בוודאי שמחה עצומה היא, עליונים ששו ותחתונים עליו.
ואשריכם שזכיתם לזכות את הרבים בכל אתר ואתר, באופן שאין לשער ואין לתאר.

ומרגלא בפומייהו דרבותינו זיע"א דברי חובת הלבבות (שער אהבת ה' פ"ו) וראוי לך אחי
לדעת כי זכיות המאמין, אפילו אם יהי' מגיע אל התכלית הרחוקה בתקון נפשו לאלקים
יתברך, ואילו היה קרוב לנביאים במדותם הטובות ומנהגיהם המשובחים והשתדלותם
בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם כזכיות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה וכו',
שזכיותו נכפלות בעבור זכיותם בכל הימים ובכל הזמנים, ע"כ לשונו הנפלאה.

וביודעי ומכירי קא אמינא, איזו עבודה גדולה היא לעמוד על המשמר, ולשים לילות כימים
להוציא כל שבוע ושבוע קובץ נכבד ביותר, קיץ וחורף לא ישבותו, מלא מון אל זן חדו"ת
נפלאים ומעוררים הלבבות, ומרבה אהבת תורה ויראת שמים, ואשר תמידים כסדרם
משתבח ומוסיף והולך ומתחדש מבית ומבחוץ, בכמות ובאיכות.

וכמה אורה זו תורה, אתם זוכים להכניס לבתי ישראל הקטנים עם הגדולים, שכל
הממשמש בו מוצא בו טעם איש איש לפי מהללו.
וברכתינו שלוחה מעומק הלב שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיכם ורבים
יהנו לאורו.

ביקרא דאורייתא ובהערכה ובהוקרה עד בלי די
יצחק טרגר.

מרן ראש הישיבה הגר"א לוי שליט"א

מהותו של בין הזמנים הוא זמן לכל אחד ואחד לבחון את עצמו האם דרגתו בתורה וביר"ש היא דרגה עצמית שקנה לעצמו קנייני נצח, או דכל מה שהוא עושה מחמת מה שהוא מושפע מהסביבה.

ולכן על כל אחד ואחד מוטל להתחזק מאד בימי בין הזמנים בניצול הזמן להטמיע בנפשו קנייני נצח ולרומם את קומתו בתורה וביר"ש.

ובפרט בעת הזאת שרבו הגזרות על התורה ולומדיה ומחוץ תשכל חרב צריך להתחזק ביותר לבל יתחלל שם שמיים על ידינו.

והעצה לזה שכל אחד יקח לעצמו איזה סוגיא או איזה ענין ללמוד בעיון שראשו ורובו שקוע בזה בכל זמן פנוי.

ודבר גדול עשו מערכת קובץ גיליונות שמוציאים לקראת ימי בין הזמנים דברי תורה ערבים שכל אחד יכול למצוא בהם דברי חפץ שיוכל להגות בהם בכל זמן.

ויה"ר שחפץ ד' יצליח בידם ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

ארי' לוי כח

רבן של ישראל מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א

בס"ד כ"ט תמוז תשפ"ד

מכתב ברכה

הנני לבוא בברכה ובהוקרה למערכת 'קובץ גליונות המוציאה לאור מידי שבת בשבתו גליונות העולים על שולחן מלכים, ובהם דברי תורה ערבים ושמחים, בהלכה במוסר במחשבה ועל פרשת השבוע ובענינא דיומא, מתורתם של גדולי הדור זצ"ל ושיבלחט"א עם חידושיהם בהלכה ובאגדה של ת"ח מופלגים שדעתם יפה, כתובים וערוכים בשפה ברורה ונעימה להרחבת הדעת בתורה ולעונג שבת קודש.

יתן ד' שזכות הרבצת התורה והנחלת הדעת ודרכי ההליכה בדרכי השם ברוחם של רבותינו, תעמוד לעומדים על הכתב והמכתב ובראשם הרב יצחק גולדשטוף שליט"א אשר משקיע מהונו ומאונו למען הקובץ, וכעת לקראת ימי בין הזמנים דחודש אב הוא מוסיף מחיל אל חיל להרבות תורה ולעודד שקידתה, יעזרו הי"ת שלא תצא תקלה ומכשול מתחת ידו, ויזכו כל העורכים והמסיעים לנחת דקדושה ולסיעתא דשמיא בכל מעשי ידיהם, ולהמשיך בעבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה.

הכו"ח לכבוד התורה

13/12/24

מרן המשגיח הגר"ח מיישקובסקי שליט"א

בס"ד, ה' לסדר "עולת שבת בשבתו" - תשפ"ד

מע"כ מזכי הרבים ב"קובץ גליונות"

קרנם תרום בכבוד

מסופר - כי בשעת חמום לבבות בלוויית מרן הסבא מסלבודקא זצ"ל, לחש לו בעל ה"פחד יצחק" רבי יצחק הוטנר זצ"ל למרן ראש הישיבה הג"ד יחזקאל סרנא זצ"ל כי ההסטוריה של עם ישראל לאורך כל הדורות הראתה כי היה דור של "יוצרים" ולאחריה דור של "אוצרים". סוף תקופת התנאים נתחברה המשנה לאסוף ולאצור משנתם הסדורה, סוף תקופת האמוראים נתחבר התלמוד בבלי וירושלמי, סוף תקופת הראשונים נתחבר השיטה מקובצת, ולתקופת האחרונים נתחבר ה"שדי חמד" שכולם אצרו ושמרו על אוצרות ה"יוצרים" שקמו לפנייהם. והוסיף שעם פטירת הסבא תמה תקופת ה"יוצרים" וחובה עלינו להיות אלו שיהיו ה"אוצרים" שינחילו את משנתם לדור הבא.

זכה הדור האחרון אשר החושך של עולם הרוח יכסה ארץ אשר זה לעומת זה עשה א', ואורה של תורה מפיץ אור נגוהות, ולאורו ילכו עדרים עדרים בהיכלי התורה בריבוי כמות ואיכות, וכפי שקבלנו ממרן הרב שך זיע"א שהדור הזה זוכה לסיעתא - דישימא מיוחדת שלא היתה בדורות קודמים - ואשרי מי שיודע לנצל מתנה זו לטוב.

ובהקדמת ה"ברכת שמואל" עמ"ס גיטין ונדירים מספר בא' שמרגלא בפומי' דרבנן ה' לספר ברוב התפ' עלות על צדיק נסתר אחד, ר' גדליה מקוז'מין היה שמו. שהיתה לו קביעות מדי יום ביומו לצאת היערה להתיחד ולמרר בבכי על חידושי התורה שבכתב שהלכו לאיבוד מבלי להתפרסם. ובשעה שרבינו ה' מספר את זה היה ניכר בעליל שגם הוא כאותו צדיק נסתר מצטער על הדבר הזה צער רב וכו'.

וזכינו שבדורינו רבותינו שליט"א מעתיקי השמועה ומנחיליה מעבירים רכוש רב את שקיבלו מדור קודם ואת אשר הוסיפו מדילם, אשר בהם אבני יסוד בהשקפה הבהירה והמאירה ודרכי לימוד התורה"ק. וזכה דורינו ע"י מזכי הרבים האלו למעין עוה"ב שאמרו שבת לב, עתידה אישה שתלד בכל יום ועתידים אילנות שמוציאין פרות בכל יום. שמדי שבוע בשבוע נאספת תורת ה"יוצרים" אל בית ה"אוצרים" - למען יעמדו ימים רבים.

וזכות גדולה זו תעמוד להם, לעת הגיעם לשער הנון בגליון החמש מאות, יפתחו שערי חכמה להנחילים לדור ויזכו עוד רבות בשנים להיות ממזכי הרבים מתוך בריאות ואורך ימים. עד אשר יבוא שילה - ולו יקחה עמים.

בית

חזקי' יוסף מיישקובסקי

נ.ב. אריכות הדברים הם מרגשי הלב לשעה גדולה ושמחה זו - ואם ברצונכם להדפיס יש ברשותכם כחומר ביד היוצר לקצר ולהשמיט כפי רצונכם הטוב

מרן הגאון האדיר הגר"א נבנצל שליט"א

לכבוד מרן הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א,

הנני הדל מוציא מידי שבוע קובץ עלוני תורה משולחנם של גדולי ישראל שליט"א וזצ"ל על פרשת השבוע וענייני הזמן, ונקרא בשם 'קובץ גליונות' וזכינו במשך קרוב לעשר שנים שהקובץ יוצא מידי שבוע בשבוע להביא כמה פעמים מתורת מרן שליט"א, ולקראת בין הזמנים אב תשפ"ד, רצינו להוציא קובץ מיוחד לחיזוק עמל התורה ושקידתה בימי בין הזמנים, ובפרט ש'מנין הוי סימן' והקובץ הגיע למספר ה- 500 בחסדו יתברך.

רציתי להעביר כמה שאלות, וחושבני שפרסום התשובות בקובץ יהיה זיכוי הרבים ועידוד וחיזוק לבני התורה העמלים.

א. מרן שליט"א זכה להיות תלמידו המובהק של גאון ישראל הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל, שהוא ידוע כמרא דשמעתתא בהלכות שבת. האם נכון לבחור בישיבה להשקיע בהלכות שבת יותר משאר ההלכות באורח חיים, או 'מזה ומזה אל תנח' וילמד מכל נושאי ההלכות כפי שידו מגעת?

בעיקר נכון שילמוד את הספר
שמירת שבת כהלכתה

ב. מה דעת הרב שליט"א על תפילה ברחבת הכותל במקום שאין בו גג, האם הוא לכתחילה או נכון יותר להיכנס פנימה ולהתפלל.

שניהם שווים

ג. רבים שואלים: אם יש מעלה בקריאת תהילים הכתוב על גבי קלף (כמו שמצוי בכותל המערבי) יותר משאר ספרים, כי בדרך כלל מי שאינו רגיל בקריאת כתב אשורית קשה לו לקרוא הרבה מכתב כזה.

למי שבקי בה עדיף

ד. אחרי בקשת המחילה, אבקש לשאול: ידוע בקרב מורי הצדק ושוחרי ההלכה שמרן שליט"א זכה לבהירות מיוחדת ולכל שאלה יש לו מענה ברור וקצר. האם זכה מרן שליט"א להגיע לדרגה זו.

(כוונתי לשאול אם מרן שליט"א עמל לחזור הרבה ובאופן מיוחד על ספרי הפוסקים כמו טור ורמב"ם או לאו דווקא).

משום שאין לי הבקאות שיש לאחרים

ה. בחור בן תורה, ששקוע בימות השנה בסוגיות הנלמדות. האם יש בימי בין הזמנים ענין ללמוד עניני המקדש להתכונן לביאת המשיח ובנין הבית במהרה או שזה ענין כללי השייך לכל ימות השנה.

כרצונו

יישר כוח למורנו שליט"א שניאות להקדיש מזמנו לתועלת הכלל

יצחק גולדשטוף

מ"ל הגליון 'דברי שי"ח' ו'קובץ גליונות'

מרן ראש הישיבה הגר"ח פיינשטיין שליט"א

חיים פיינשטיין

בני ברק

בע"ה, תמוז תשפ"ד.

בגמ' בקידושין דף ל' ע"א איתא ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפ"ך שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד. הנה כתיבת חידו"ת הוא רב התועלת, אשר לצורך הכתיבה צריך הכותב לחדד הדברים ולכוונם ולדקדק בהם בדעתו להעמידם על מכונם, כדי שיוכל לכתבם בבהירות ובברירות, ונמצא שע"י כתיבת החידו"ת הוא גורם להבנה ברורה טפי, וכן הוא מביא לסדר מהלך הדברים יותר על נכון. וע"י הכתיבה הדברים מתקיימים בידו ואינם נאבדים, ובגמ' בב"ב דף י' ע"ב איתא אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וכתב במהרש"א כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתיבת יד ולכן נקראו החכמים סופרים. גם ע"י הכתיבה ניצול משכחת התורה, כמבואר בכתר ראש בשם הגר"ח מוואלוז'ין. ובאמת החידושים שעמל בהם יקרים הם לו, ויקרים הם באמת, ואין לך דבר הראוי להשתמר יותר מזה. ומהכתיבה יוכל לצאת תועלת לרבים ללמוד וללמד, ועל ידי זה זכות הרבים תלוי בו, והגאונים הראשונים והאחרונים כתבו חידו"ת שלהם, ומפיהם ומפי כתבם אנו חיים. ומה שדברי חידו"ת שלו באים לידי ביטוי בכתב ואחוזים בתיבות הנכתבות ובזה באו לידי גילוי בספר, ויש בזה חיזוק לתורתו. ואבא בברכה לכבוד מוה"ר רבי יצחק גולדשטוף שליט"א שמרבה פעלים בכתיבת חידושי תורה שיזכה עוד להמשיך בדרכו בזיכוי הרבים לחיים ולברכה.

חיים פיינשטיין

מרן המשגיח הגה"צ הגר"ב פינקל שליט"א

כ"ז

רמ"ז ה'תש"ז

לעורכי הגליון החשוב קובץ גליונות

כבוד הוא לי לכתוב בשבח הגליון הנכבד אשר מזכה את הרבים בפנינים והנהגות ממאורי הדור לפקוח עיניים ולהדריך בדרך ישרה עפ"י התוה"ק.

ואגב אורחין יש מקום להעיר כי ימי בין הזמנים [שנתקנו ע"י גדולים ואין איתנו יכולת לפקפק ע"ז] הוא זמן גרמא לעסוק בדברים שבזמנים כתקנן אנו מנועים מלהקדיש לזה זמן רב, אמנם יומא דפגרא, כמו שעוסקים בהחלפת כח הגוף כן ראוי לעסוק בחידוש כוחות הנפש, והיינו לקבוע עסק מיוחד בלימודים בשאר מקצועות התורה שאין די הפנאי להשקיע בזה בתוך הזמן, ומחלקי עבודה זו לקרוא מעט על גדולי ישראל וסיפור חייהם, שזה מרומם הדעת והשאיפות וכו"ל.

תזכו להמשיך להשפיע טובה וברכה ולקדש שמו ית' בעולם.

ברכה ראוה

ע.ב.נימין פנקל

עמרם פריד

בני ברק

תמוז תשפ"ד

בס"ד

כתוב באבות דרבי נתן פרק ג' 'אם למדת תורה בשעת הריח אל תשב לך בשעת הדחק לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח' ואמרו חז"ל במד"ר קהלת עה"פ (קהלת פרק ב' פס' ט') 'אף חכמתי עמדה לי', חכמה שלמדתי באף - היא עמדה לי, וכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה יב') 'אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים, וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה, ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי'.

וקשה שהרי אמרו חז"ל במגילה כח' 'שמעתא בעי צילותא', וא"כ משמע שהלימוד צריך להיות מתוך יישוב הדעת.

וי"ל שע"י שאדם מכיר את ערך התורה שהיא ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים ועמל בה בכל כוחו על ידי זה מרבה אהבה לתורה וממילא לא מרגיש את ההפרעות ואז יש לו צילותא דשמעתא (עיין א"ע בהקדמה).

והנה בימים אלו, שהלימוד הרבה יותר קשה ובכל זאת עמלים ויגעים ודאי שזו הדרך לזכות לכתרה של תורה. והלומדים בזמנים אלו יהיו ת"ח גדולים.

ויש להוסיף עוד בעניין הקובץ הנכבד "**קובץ גליונות**" שיוצא לאור על ידי הרה"ג ר' **יצחק גולדשטוף** שליט"א אשר כלול בו מאות ביאורים וחיידושים ודקדוקי הלכה, מפי רבותינו גדולי ישראל זצוק"ל ושיבדלו לחיים טובים, אשר הוא זיכוי הרבים גדול, אשר אין כמותו, ואמרו חז"ל סנהדרין צא: "כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גזלו וכו'", והטעם כיון שהתורה שייכת לכלל ישראל, (עי' סנהדרין נט) אם אינו מפרסם את חיידושי התורה השייכים לעם ישראל, כאילו גזלו מהם.

ועכשיו בעת השמחה הגדולה בהוצאת קובץ זה, אחרי הוצאת מאות קבצים, יבורך בהצלחה וס"ד עצומה, להמשך זיכוי הרבים האדיר והעצום, בהוספת עוד הרבצת תורה שמקיימים בזה מצוות "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (עי' וי"ד ס' רע), ויש לכוין לשם מצוה זו בכל הפצת חיידושי תורה.

נא

מרן הגאון רבי יצחק קולדצקי שליט"א

לכבוד גליון - 500 - למפעל הנפלא קובץ גליונות

כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה"

הגר"א בקול אליהו [אות קצט] ביאר שבברכת התורה אומרים ונתן לנו את תורתו בלשון עבר ובחתימת הברכה אומרים נותן התורה לשון ה' וה' וביאר הגר"א שהתורה שבכתב כבר ניתנה בסיני וכדכתיב "כי ה' יתן חכמה" אומרים היינו התורה שבכתב, אבל התורה שבעל פה "מפיו דעת ותבונה" והוא מה שהוסיפו החכמים בכל דור ודור להבין דבר מתוך דבר והוא גם מאתו יתברך אף שהמחדשים הם חכמי הזמן וגם אלו התוספות זהו "מפיו דעת ותבונה" כלומר שהקב"ה ממשיך לתת לנו תורה עד היום וזהו לשון "נותן התורה" לשון ה' וכדכתיב בהמשך הפסוק "וכמסמרות נטועים" ודרשו חז"ל [חגיגה ג:] מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרים ורבים מזמן לזמן ומדור לדור להוסיף ציצים ופרחים חדשים וזהו שאמר "וחיי עולם נטע בתוכינו" כמו נטיעה שממשיך כל הזמן להיות פרה ורבה וזהו שדרשו חז"ל "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך" ישנים היינו תורה שבכתב, וחדשים היינו דברי סופרים שמתחדשים מפלפולם של חכמי הזמן מדור לדור. ובחפץ חיים על התורה פרשת תרומה כתב שכל התוספות של חכמי הדורות כלול בפרחים של המנורה, וכולה מקשה אחת עם גוף המנורה. זכינו בדורינו שנתרבו ספסלים בבתי מדרשות, וביחד עם זה נתרבו הציצים ופרחים בתורה הקדושה וכל זה נכלל במה שאמרו חז"ל שהקב"ה הראה למשה רבינו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וכולנו מכירים טובה לכל השותפים לגליונות של ידידינו הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שליט"א שעושים משכן לתורה לזכות את הרבים בציצים ופרחים שמתחדשים בזמנינו להגדיל תורה ולהאדירה.

הוא אלה רייע ל' מה שלפי ותיק עתיד לחדש, וכולנו מכירים טובה לכל השותפים לגליונות של ידידינו הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שליט"א שעושים משכן לתורה לזכות את הרבים בציצים ופרחים שמתחדשים בזמנינו להגדיל תורה ולהאדירה.

מרן ראש הישיבה הגרא"י קוק שליט"א

ישיבת מאד התלמוד

ישיבת מאד התלמוד

מרכז התורה בחובות

מרכז התורה בחובות

יום א' לפ' אלה הדברים תשפ"ד

לבני הישיבה הנעלים והיקרים

מתקרבים הימים אשר הם בכלל "המקודש מחברו" אשר סכנתו שיהיה "חרב הימנו". בימים אלו ניתן לעלות באופן מיוחד במעלות התורה כי הלימוד בעז בהם מחייב הכרה פנימית ועמוקה בחובת האדם בעולמו וידיעה ברורה והשבה אל הלב של קיום חובת הזכות להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו נדרש עסק תמידי ובלתי נפסק בתוה"ק מתוך ידיעה כי "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" והדבר מתקים בלימודה ובתשוקה ... להבין ולהשכיל... ללמוד כל דברי תורת ה' באהבה וזוהי הצלחת ההווה והנצח של כל יחיד ושל הכלל כולו. ויהי רצון שנזכה כולנו לקנות דרגה זו.

בסדר לימוד הלכה ניתן ללמוד בעז ובעיון דברי השו"ע והמשנ"ב בס' א' ובס' רל"א בעומק הראוי להם והם בכלל ההבטחה המובטחת ל"שונה הלכות בכל יום".

זו ההזדמנות לקיים חובת ההודאה לעורך קובץ הגיליונות מגדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א ע"י נכד ידידינו שכננו הר"ר יוסף יעקב גולדשטוף שליט"א אשר קבע תלמודו עם הגאון הגדול ר' גדליה נדל זצ"ל וזכה לבנין וחתנין רבנן.

בברכת כהנים באהבה

אברהם י. הכהן קוק

מרן הגרב"צ קוק שליט"א

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב דק"ק אבי עזרי פתח תקוה
נשיא כולל להוראה "ציוני הלכה"
מח"ס "ציוני הלכה"

בס"ד, צום הרביעי יהפוך ה' לששון ולשמחה ולמועדים טובים התשפ"ד

באתי לכתוב במעלת 'קובץ גיליונות' המאיר עיניים מדי שבת בשבתו בחידושי תורה מגדולי דורינו נבג"מ ולהבחיל"ח שליט"א בהלכה, במוסר ובהנהגה. רבים מעיינים והוגים בדברים המחכימים ומפיקים מהם תועלת בכל התחומים. ברכתי ותפילתי יהא רעוא דתימא מילתא דתתקבל, יפוצו מעיינותיכם חוצה, להפיץ אור התורה בכל פינות ומחנות. ומצדיקי הרבים ככוכבים יזהירו לעולם ועד.

ועתה מוסיפים ובאים בקובץ מיוחד לחיזוק לקראת בין הזמנים. ראשית, החיזוק הוא לזכור את החשיבות הרבה שיש לכל אחד ואחד הלומד תורה והזכות הגדולה בכל מילה של לימוד תורה, כדברי המשנה שאנו אומרים בכל בוקר "אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה".

וצריך ביאור מה דנקט התנא תלמוד תורה הרי אינו דומה לשאר הדברים שיוצא ידי חובתו בכל שהוא ואינו חייב לעשות יותר, משא"כ תלמוד תורה הרי חייב ללמוד יומם ולילה ככתוב "והגית בו יומם ולילה".

כנראה שדבר זה הוקשה להגר"א שכתב (שנות אליהו ריש פאה) "ונקט התנא הא דאין לת"ת שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפני עצמה" כלומר בוודאי חייב להמשיך וללמוד תורה יומם ולילה, אך עליו לדעת שבכל תיבה שלמד כבר זכה במצוה החשובה מפני שאין למצוה זו שיעור, אינה כמו אכילת מצה וכיו"ב שכל עוד ולא אכלת כשיעור כזית, לא קיימת מצוה כלל. משא"כ תלמוד תורה אין לה שיעור וכל תיבה היא מצוה שלימה, ומקיים בה מצו"ע דתלמוד תורה.

הרי אלו עסקאות עצומות ונפלאות שאין בשום בורסה בעולם. אין שום מסחר הנושא כאלו רווחים. שווה בנפשך אילו היית מקבל בהשאלה מכונה שבכל לחיצה על הכפתור יוצא דולר, דולר אחד בלבד. האם היית צריך חיזוק או עצה שלא להתרשל מללחוץ על הכפתור? הרי היית לוחץ ולוחץ ולא מפסיק ללחוץ. כשנאמין בדברי הגר"א הללו שכל תיבה שאדם לומד מרוויח מצו"ע ששקולה כנגד כולם, זה יתן לנו תמריץ גם בבין הזמנים שהרי חבל על כל מילה.

הח"ח (תורת הבית) חישב שבדקה אחת אדם מספיק לומר מאתיים תיבות, כלומר מאתיים מצו"ע ששכרן שקול כנגד תרי"ג מצוות. א"כ בחמש דקות אלף מצו"ע השקולות ככל התורה כולה. בשעה שתים עשרה אלף מצו"ע וכן הלאה.

בשעת צהריים מאוחרת עם תום ההקפות בבית-המדרש 'תפארת בחורים' שהיו מתארכות מאד, התלויתי למו"ר רשכבה"ג מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל לביתו. בדרך, בהשפעת היום, דיבר הרב על הצורך לשמוח בלימוד התורה וקיום מצוותיה. הרב זצ"ל חזר על דברי האריז"ל (מובא במ"ב תרס"ט) כי זכה למעלותיו הנשגבות בחוכמת התורה וברוח הקודש לא על-ידי סיגופין "אלא על-ידי שהיה משמח בכל כוחו בשמחה של מצוה עד לאין תכלית". שאלתי: ניחא מי שממצה את כישוריו ויכולותיו ומגיע ל'דרגות' בלימוד התורה, כמו האר"י הקדוש, כמו הרב"ה (הרב אלישיב) – יכול לשמוח, אך איך ישמח מי שמרגיש שלא זכה לכך?

מרן הגרב"צ קוק שליט"א

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב דק"ק אבי עזרי פתח תקוה
נשיא כולל להוראה "ציוני הלכה"
מח"ס "ציוני הלכה"

השיב רבינו: על כך יש משל מרבי עקיבא איגר: מלחמה בין שתי מדינות הוכרעה. חייל הנמנה על הצבא המנצח, מגלה שלל רב – כסף וזהב, מכוניות, טנקים ועוד. הוא ממחר לתחוב לכיסו שלל כפי יכולתו, הרב וצ"ל הדגים בגופו כשהוא מצביע על כיסיו שלו, בלשונו: **החייל מכניס כאן, בכיס המכנסיים, וכאן, בכיס החולצה... זהו... אין מקום. המוכניות ושאר ה'אוצרות' לא נכנסים בכיסים...**

מחד, **החייל מתמלא שמחה. סוף כל סוף הצליח למלא את הכיסים בשלל. אך בד בבד, ליבו נעצב, שאין לו די מקום לעיקר השלל והוא נאלץ להשאירו בשטח. זהו שאמר דוד המלך בתהילים: "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב"... אני שש על התורה שלמדתי כמו חייל המוצא שלל רב, שמח במה שמוצא בתורה, ועם זאת, אני מצטער על השלל הרב שנותר בחוץ. סיים רבינו: כל אדם מרגיש שהשאיר בחוץ שלל רב, אך צריך לשמוח על מה שהצלחנו לקחת...**

טרם השתכנעתי. שאלתי, החייל מהמשל לפחות אגר ומילא את כיסיו כפי יכולתו, אך איך ישמח מי שיודע שהתעצל ולא מילא את כיסיו אפילו במה שיש בהם מקום לקבל מהתורה, ואיך נשמח.

הרהר רבינו רגע ואמר: **למרות זאת, כל השגה קטנה מהתורה, כל הבנה, כל ידיעה בתורה, כל רגע של לימוד, שווה המון, ויש בו כדי לשמח! ובכלל, בשמחת תורה צריך לחשוב על מה שיש, על מה שיש ולא על מה שלא.**

זה לימוד גדול לחיים: לשמוח על כל דבר תורה, על כל רגע. על כל ידיעה ועל כל הבנה.

דודינו הג"ר נחום קוק זצ"ל זכה לזמן קבוע אצל מרן **החזון איש** לשוחח עמו בלימוד. פעם אחת לא היתה לו אלא רק הערה קלה, אך לא רצה לבטל את הקביעות. נכנס והקדים בהתנצלות 'היום יש לי רק דבר קטן'. תפס החזון איש בידו ואמר לו: נחום, **בתורה אין דבר קטן. כל דבר קטן הוא גדול. עכשיו תאמר!** הם הם הדברים שכתב (קובץ אגרות ב', קל"ז) "אין אנו יודעים ערכן של מצוות ולכן הננו מפגרים בזריזותן בלי הערת הלב".

"אין שמירה כתורה". כל לומד וכל לימוד הוא 'כיפת מגן' על הכלל כולו.

זה אחד היסודות הגדולים להצלחה בלימוד ובעבודת ה' בכלל, להחשיב ולייקר כל השגה, וכל הצלחה, אפילו כשהיא נראית קטנה. היצר הרע נלחם על זה. הוא משתדל להקטין בעינינו את ההצלחות שלנו, ותמיד משתדל להראות לנו כמה לא שווה כלום הלימוד שלנו, וכמה הרמה נמוכה, כי רוצה להביא אותנו לייאוש ולרפיון. אבל באמת אין לנו מושג כמה חשובה כל השגה שלנו וכל לימוד שלנו.

חזק חזק ונתחזק

בפרג כתיב ב'הרהר'
א' צ"ל י' כ' ק' ו'

מרן הגאון הצדיק הגר"ד קוק שליט"א

הרב דב הכהן קוק

עיה"ק טבריה

בס"ד

תאריך

תמוז תשנ"ד

כ"ז

ה' "ויזרע צחק" שצרי"פ
ומלא מאה

מחמק חמש מאות
קנה הוא הפריט על
שמי"א בן זמננו חיו הגדולים
אין אף בן זמננו
וכאן נעץ כח גאון השם
באופיא בן זמן גאון
אין המען הגדול הנל
גדול כבודו

לברך את עמו ישראל באהבה

מרן הגר"ח קלופט שליט"א

בית המדרש
לתורה ולתפילה

נפש החיים

חתם סופר 1 - מודיעין עילית

הנה מאז שנהגו בעולם הישיבות לצאת ליומי דפגרא, צריך שנדע ההנהגה הראויה, מה שקבעו לנו רבותינו בזה, כי יש ימים בהם צריך לפוש ולנוח, וודאי אין פירוש, כי יש ימים בהם מותר לפרוק עול, כי ההיפך הגמור הוא הנכון, כי גם הנופש והחופש, צריכים שיהיו בדרכה של תורה, ומהו דרכה של תורה בחופש ונופש.

אלא, דהנה מצינו כי ישעיהו הנביא קורא לעם ישראל, ואומר להם תוכחה בדבר ה', (ישעיה מג, כב) ולא אותי קראת יעקב, כי יגעת בי ישראל, וידועים דברי המגיד מדובנא, שאם קיום התורה והמצוות הם לך ליגיעה ולטורח, בודאי לא אותי קראת יעקב, אין זה עבודת ה', כי התורה היא משיבת נפש.

ואמרו חז"ל (מדרש תהילים יט ח) על הפסוק תורת ה' תמימה משיבת נפש, ולמה היא משיבת נפש, בזמן שהיא תמימה. וביאור הדבר, כי באמת כל דרכינו וחיינו, צריכים שיהיו מונהגים, אך ורק על ידי התורה, לידע ולהבין בכל הנהגה ופעולה, מהי ההנהגה הראויה, ומהי הדרך שילך בה האדם, והרי עליו לחפש בתורה וברצון השם, כי זה כל מהותינו ותפקידנו, הוא רק לעשות רצון השם.

ועל זה אמר דוד כי אם תהיה תורת ה', תמימה, פירוש, שנזכה לעשות את התורה שלימה, שכל דבר ודבר כל הנהגה והנהגה, וכל פעולה ופעולה, יהיה מונהג, רק על ידי התורה, הרי אז התורה תהיה משיבת נפש, שאז הנהגת האדם תהיה ראויה ונכונה, כי יש לו את החיבור לרצון השם, והאיזון הנכון בדרכי עבודת השם, ובכל מהלכי החיים.

והנה בפרט בעת הזאת, אשר אויבך יהמון ומשנאיך נשאו ראש, ותכפו עלינו הצרות, אין לנו אלא לדרוש את ה', להתבונן על מה עשה ה' ככה, ומה הביא לנו, ואמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תהילים תשל) ועד מתי נקוה, כתיב יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם, כי אין אלא לייחל לה', ובוודאי, שראוי לנו להבין כי הכל מדרכי ה' הוא, וכל דרכי העולם מרצונו של ה' הוא, אשר על כן אין לנו לחפש אלא מה רצונו של ה' מאיתנו.

אמנם כיון שהצורך ביומי דפגרא, שגם הוא ככל הימים, חלק כחלק בעבודת ה', כי גם הם ימי עבודת ה', הראויים לאותם ימים. ויש להוסיף חיילים ללימוד התורה, בפרט בזמן בו ישנם קיטרוגים על לומדי התורה.

ומן הראוי, בכדי לעשות התקדשות והתעוררות מיוחדת בלימוד התורה בימי ביה"ז בדרכה של תורה, לקבוע סדר לימוד בימי ביה"ז בעניין מיוחד כמו סוף מסכת ר"ה [מדף ל"ב ע"א, עד סוף המסכת], בעניין סדר תקיעות, וסדר ברכות, ויהי זה הכנה גדולה בדרכה של תורה הראויה לימי הדיו הבעל"ט.

ובכלל זה יש להתחזק בלימוד דברי אמונה, שלימוד האמונה הוא הלימוד בתורה עצמה, כמאמר הרמב"ן, מתוך ידיעת האמונה כראוי, אפשר להגיע לעבודת ה' כראוי, כפי רצון הבורא.

וודאי כי הפצת דברי תורה בפרט בדברי חיזוק ואמונה, יש בכוחם להוסיף ולהרבות חיילים לתורה, וזכות גדולה היא אלו שנשאם ליבם להיות מנושאי דבר ה' בעולם, בהוצאת דברי חיזוק ואמונה, ושכרם רב מן השמים.

הברכה להרב יצחק גולדשטוף שליט"א, שגרם הרבה להוסיף ולהרבות חיילים גם בלימוד דברי חיזוק ואמונה במשך שנים רבות באמונה ובמסירות.

בברכה מרובה ללמודי תורה בדרכה של תורה

חיים קלופט

מרן ראש הישיבה הגר"ש שטיינמן שליט"א

י"ב תמוז תשפ"ד

לכבוד מרן ראש הישיבה
הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א

לקראת 'בין הזמנים אב' ולקראת גליון ה- 500 של 'קובץ גליונות גדולי הדור על הפרשה' שאני זוכה להו"ל מידי שבוע, ייצא קובץ מיוחד לחיזוק עמל בני התורה בימי בין הזמנים בתפוצה רחבה מאוד, ומכיון שבחבורת השתדלתי להביא מכל גדולי הדור שליט"א, דברי חיזוק על ימי בין הזמנים, ניסיתי בימים האחרונים כמה פעמים לפגוש את מרן שליט"א בתפילת מעריב, אך לא הצלחתי, ואח"כ שמעתי שמרן שליט"א נסע למסעות חיזוק מחוץ לעיר, לכן העליתי את הדברים על גבי הכתב אולי כך יהיה קל יותר להשיב.

א. מה דעת מרן שליט"א על בחורים שטוענים שנוח להם בימי 'בין הזמנים' להפוך יום ללילה, דהיינו שלומדים כל הערב והלילה בשקידה רבה, וכמעט כל הבוקר ישנים.

ב. אם כדאי להשקיע ב'בין הזמנים' בכתיבת חידושי תורה כדי שיהיה סיפוק או להרבות יותר בלימוד דברים שאינו בקי מספיק.

ג. האם מרן שליט"א יכול להגדיר כמה שעות צריך ללמוד כל יום ב'בין הזמנים', יותר מכל ימות השנה או פחות.

ד. כדאי לבחור ללמוד דווקא אם חברותא שהוא מכיר מהישיבה שזה הסגנון שלו וכדו' או אדרבה כדאי להכיר חברותות חדשים מהקהילה ולגוון לו.

ה. ולסיום שאלה שאני נתקל בה הרבה: קיבלתי מכמה ארגונים בקשות לפרסם בין דפי 'קובץ גליונות' מחנות קיץ ונופשונים ואטרקציות וכדו' לבני תורה. האם הדבר מתאים מעל גבי במה זו של 'קובץ גליונות'?

בברכת התורה 'ימים על ימי מלך תוסיף'
יצחק גולדשטוף

תשובות:

א. מלבד שעל פי רוב לא מתפללים בזמן וגם לא במתינות ובכוונה, ומלבד זה הגוף מתרגל מהר לפעול לפי הסדר הזה, וקשה להחזירו למסלול רגיל כאשר יתחיל זמן הלימודים בישיבה.

ב. מה שיתן לו יותר תמריץ להתמיד בבין הזמנים. לטעמו האישי.

ג. ההבדל בין הזמן לבין הזמנים הוא לא בכמות הזמן המוקדש ללימוד, אלא בהרגשת שחרור, שלא יכתיבו לו מה לעשות ומתי לעשות. ומצוי מאוד שבחורים שבאמצע הזמן אינם מהשקדנים, אבל בבין הזמן, שזה אינו מצווה ועושה, לומד הרבה יותר, בלי לחץ.

ד. רצוי לגוון.

ה. לא לפרסם כדי למשוך לשם בחורים, אבל אפשר לפרסם את מה שאירע שם, מי נאם, או איזה שו"ת הי' שם, תשובות שונות וכו', ולהשמיט חלקים ושחיות שקשורים לפוליטיקה.

בס"ד

1. מלכודת של פירוש לא מתפללים בזמן וגם לא במתינות ובכוונה, ומלבד זה הגוף מתרגל מהר לפעול לפי הסדר הזה, וקשה להחזירו למסלול רגיל כאשר יתחיל זמן הלימודים בישיבה.

2. מה שיתן לו יותר תמריץ להתמיד בבין הזמנים. לטעמו האישי.

3. ההבדל בין הזמן לבין הזמנים הוא לא בכמות הזמן המוקדש ללימוד, אלא בהרגשת שחרור, שלא יכתיבו לו מה לעשות ומתי לעשות. ומצוי מאוד שבחורים שבאמצע הזמן אינם מהשקדנים, אבל בבין הזמן, שזה אינו מצווה ועושה, לומד הרבה יותר, בלי לחץ.

4. רצוי לגוון.

5. לא לפרסם כדי למשוך לשם בחורים, אבל אפשר לפרסם את מה שאירע שם, מי נאם, או איזה שו"ת הי' שם, תשובות שונות וכו', ולהשמיט חלקים ושחיות שקשורים לפוליטיקה.

מרן הגרי"ב שרייבר שליט"א

בס"ד

תמוז פ"ד

מה נפלא זמן זה שבו מגיע הקובץ גליונות לגליונו החמש מאה, כיון שיש בקובץ זה זיכוי רבים גדול, הן מפאת שמרוכזים בו הרבה מאד ד"ת בהלכה ובאגדה ובכל שטחי התורה מהרבה ת"ח וביניהם מגדולי ישראל, והן מחמת שדבר זה גורם שגם זמנים שאולי היו מתבזבזים לריק בשב"ק מנוצלים ע"י המעיינים ללון באהלה של תורה, והוא בבחינת הפצת תורה מרובה מאד, ובודאי שימי בין הזמנים הבעל"ט אשר הם עלולים מאד לרפיון מן הראוי שכל אחד ימצא לעצמו את סוג הלימוד המתאים לו שנראה לו שזה יחזיקנו בביה"ז באהלה של תורה, זה בכה וזה בכה, והוא אותה מעלה שיש בקובץ הנפלא הלזה שכל אחד מוצא בו דברים המוטעמים לפי דרכו, ויהא רעוא שתשרה הברכה במעשי ידי המו"ל של הקובץ הנפלא הזה, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה יותר ויותר עד בלי די.

הכ"ד המברך מעומקא דליבא

ישראל בונם בלאאמו"ר הגר"פ זצוק"ל שרייבר

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 96 | אב תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

זה נהנה, וזה... - סופו של הסיפור משבוע שעבר

לכית הכנסת השכונתי, מי שלא גר באזור יבוא כרגל, מי ש- " " "השבת לא ב'שמש מרפא'?" קטעתי אותו בחוסר נימוס מובהק. "נו, מה אני אומר לך?" רטן הגיס, "בדיוק בשמש מרפא, אתה לא זוכר את ניאזוף? אם אני לא טועה, הברית של הכן שלך התקיימה בדיוק שם!" "נו???" בשלב זה, כשעמדתי לצאת מדעתי באופן סופי, הגיע האורח ההיסטרי לבשר לי כי תרופה רורבית נמצאה בתיקתה של רעייתו, הודו להשם כי טוב. כך נותרתי פנוי לשמוע על 'שינוי השם' של בית הכנסת ניאזוף החכיב, שזכה לשם "שמש מרפא" בדיוק כשם בית הארחה בו אני נמצא עכשיו, אבל הוא נשאר בדיוק באותה רמת אירוח, אם דאגת' בישר גיסו החכיב של וינטרוב, ואף כי אין ספק שלא התכוון לרמוז לי שום דבר, אני – את הלקח שלי למדתי היטב.

עבודה. התייצבנו בפתח 'שמש מרפא' בשעה שבע וחצי בבוקר, ומאותו הרגע התרצצנו מפה לשם ומשם לפה, מעבירים מגבות וכלי מיטה, משנעים מגשי עוגות ושתייה קלה, דואגים למפתח רורבי עבור חדר שנתקע ועוד ועוד, ומקבלים את ראשוני האורחים (למרות שאלו הגיעו בניגוד למוסכם לפני הזמן). עברה שעה ועוד שעה, ואף סימן למישהו ממשפחת וינטרוב המורחבת לא נראה באופק... לא היה לנו פנאי לחפש את פתרון התעלומה, חשש לתקינות העירוב המקומי ותקלה במערכת המזגנים דרשו נוכחות מלאה ופעילה, וכאשר התברר לנו כי אחד האורחים זקוק לתרופה נדירה אותה שכת בבית, וההיסטריה איימה להרקיע שחקים - הרהבתי עוז והרמתי טלפון לגיסו של וינטרוב, המצויד לידיעתי בלב טוב ובכרכ מצוין, לבקש את עזרתו. 'מה זאת אומרת' בדרך לשבת? הוא הגיב בקול נדהם, 'איך בדרך לשבת? אתה לא מכיר את גיסי? כולנו על נשינו וטפינו נצטופף בסמוך

כותב הסיפור מארגן שבת נופש בבית ההארחה 'שמש מרפא', אך מגלה כי חלק מן המקום מושכר למשפחה העורכת שמחת בר מצווה. ומי עורך את בר המצווה? ידיד שח לו כי מכר משותף – שנוהג תמיד לומר כי שמחות צריך לערוך בצניעות – הוא זה ששכר את המקום...

כיצד ניתן לדון אותו לכף זכות על כך שהוא עושה דין אחד לעצמו ודין אחד לזולתו? למספר, שמתרעם על כך שהמקום נתפס על ידי אחרים למרות החזקה שלו – קשה למצוא דרך לעשות זאת.

ומה קרה בסופו של דבר?

סוף דבר, כבשתי את טינתי בלבי והחלטתי שלא לדבר עם בעל המקום – אחרי הכל, אין לי כל זכות לשבש את שמחתו של וינטרוב ואף לא לדרוש לי זכות ראשונים.

ואם בחר וינטרוב לחרוג ממנהגו ולחגוג שבת בר מצווה פשוטה כרוך עם זכרוב ממון – זוהי לגמרי הדאגה שלו. ערב שבת הגיע, וידינו היו מלאות

כולנו יודעים כי חשוב לדון לכף זכות את הזולת, אולם כרגע המבחן - כאשר אדם פוגע בנו או מזיק לנו - אנו מוצפים בכאב, כעס או תסכול, ומתקשים לעשות זאת...

חשוב לדעת כי גם כאשר איננו מצליחים לדון לכף זכות, תל ידי כך להגיע למצב של שלוה והבנה - יש לנו עדיין אפשרות להתקדם לקראת קיומה המלא של המצווה על ידי כך שנכיר בכך שישנה דרך כזו, רק שהיא נסתרת מאיתנו כרגע!

ובעת - לכבוד ימי בין הזמנים שמטבע הדברים והיציאה מן השגרה הינם מאתגרים יותר בבית ובחוץ - מבצע מיוחד!

אם עמדתם באתגר בכבוד - דנתם את הזולת לכף זכות או לפחות הצלחתם לזכור שוודאי יש דרך לעשות זאת - אתם מוזמנים להתקשר לקו שמספרו 072-3-80-93-17 ולהשאיר הודעה. מדי יום תערך הגרלה בין כל המשתתפים!

אף אחד לא הרגיש אתכם? גם עבורכם יש מבצע!

אם הצלחתם במשך היום לציין מעלה טובה בשלושה יהודים שפגשתם - התקשרו גם אתם אלינו, השאירו הודעה בשלוחה 2 והצטרפו להגרלה!

טיפ חשוב: כדאי לדעת כי אם כאשר נרצה לתכנן את זכויותינו וניגש אל הזולת כדי לשוחח איתו - נפתח ונאמר קודם כל: "אני בטוח שיש דרך להבין אחרת את מה שקרה כאן, ולדון אותך לכף זכות, אבל כרגע אני מרגיש מאוד פגוע/כועס/מתוסכל מכך ש...." ורק אחר כך נגיע לגופו של עניין, נצליח ברוך הפעמים לנהל את השיחה בצורה אחרת, יהודית יותר ומכבדת יותר.

- המבצע לזכות ולרפואת תמר בת הדרסה -

גיליון מס' 572 בין הזמנים
תשפ"ד שנה שנים עשרה

לע"נ רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ
זצוק"ל קניבסקי
מרן הסטייפלר בעל הקהילות יעקב
נלב"ע כ"ג מנחם אב תשמ"ה
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מדה טובה מרובה חמש מאות

ברכות לראש משביר הוא הגבר שהקים עולה של תורה, בהפצת תורה וירא"ש השקפה טהורה, ידידנו היקר הרה"ג רבי יצחק גולדשטון שליט"א לרגל הוצאת 'קובץ גליונות' החמש מאות לאור עולם, ואחז"ל מדה טובה מרובה חמש מאות (תוספתא סוטה פ"ד ה"א), וזכה להביא אור תורתם של רבותינו זי"ע ויבלחט"א ולהאיר לארץ ולדורים, ואחז"ל מן הארץ עד לרקיע - מהלך חמש מאות שנה, (פסחים צ"ד ב'), וזכה ידידנו לשמח אלקים ואנשים, ושיהיה שפתי רבותינו בגז"מ דובבות בקבר, ואחז"ל כרך גדול יש בו חמש מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה (מגילה ו' ב') שיוצא אור אש התורה באלו חמש מאות מדורי אורה חוץ לחומה לדרי הארץ וחוצה לה, ובסממני הקטורת כתיב, קידה חמש מאות (שמות ל' כ"ד), ואנו באים בקידה והודאה להקב"ה שזיכנו בדור עני לכזה ס"ד, ומגלגלין זכות ע"י זכאי, יזכה בס"ד להמשיך במלאכת הקדש מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים עד ביאת גואל צדק.

בשם כל אלפי רבבות בית ישראל הנהנים מידי שבת בשבת מאור התורה"ק בהלכה ובאגדה במוסר ובהשקפה ובכל מילי דמיטב, ידידו דוש"ת בהכרת הטוב מרובה, שמעון בהגר"מ זצ"ל ויסברג

לשמוח שמוצא דבריו בעוד ספרים

אמר לי רבינו זצ"ל, הרבה פעמים אחרי שטורחים ועמלים בכתיבת חידו"ת, מוצאים שהדברים כבר מפורשים בראשונים או אחרונים, ויש צער שיגעו כביכול לריק, אבל האמת שההולך בדרך ישרה ימצא שם הולכים בדרך ישר, ויש לו לשמוח שכיון לאמת, ואדרבה אם הדברים מחודשים וזה דרך שלא דרך בא איש צריך חקירה ובדיקה שבאמת הדברים נכונים (שר חמישים).

על חידושי תורה אין בעלות

רבינו זצ"ל היה אומר שאחר ששלח מכתב תשובה לאדם זכה הלה בזה, ואינו יכול לבקש ממנו את המכתב, או למנוע ממנו מלהדפיס, כי אין לו בעלות על זה, ולפיכך היה משתדל רבינו תמיד שיהיה לו העתק מכל מכתב, ורגיל היה רבינו לומר בשם מרן החז"א זצ"ל דאין קזה דבר בעלות על חידושי תורה, וע"כ אם שמע אחד חידושי תורה מרבו מותר לו להדפיס את אותם החידושים, ואין הרב יכול לעכב בעדו, אא"כ הרב בעצמו מתכוין להדפיס בעתיד חידושים אלו, שאז יכול לעכב עליו מדין משיג גבול כיון שחושש שזה יפסיד לו בעתיד, אמנם היה מבקש מהמדפיסים תשובותיו שיכתבו לא לסמוך ע"ז למעשה, (הספרים פ"ג עמוד ק"ה), והביא רבינו בשם החז"א שאין דין ירושה על הדפסת ספרים ומותר להדפיס שלא ברשות היוורשים (קונטרס הזכרונות ס' נ' אות כ).

נזר על כל אחד מתי יל' ספרו

היה פעם שאחד מספרי רבנו זצ"ל התעכב מאד מלצאת לאור עולם, ואמר לי רבינו זצ"ל, אי אפשר להוציא בכתב כתוב בס"ח שנגזר על כל א' כמה ספרים יוציא, ומתי יצא כל ספר לאור עולם. (ועי' בס"ח ס' תק"ל שנגזר על כל אדם כמה ספרים יעשה יש שנגזר עליו שיעשה ספר א' ויש ב' או ג').

העיקר ליזכות בזה הרבים

אמר לי רבינו זצ"ל, הספרים שחברתי היו בעיקר על דברים שחשבתי שיהיה מזה תועלת לרבים,

מחבר ספרים מקטנותו

כתב בן רבינו, כל ההנאות והסקרנויות שלו היו סביב התורה הקדושה אהב לברר נושאים ולחבר עליהם ספרים בדברים שעדיין לא נתחברו עליהם ספרים לכן בצעירותו ממש חיבר ספר שלם על עגלה ערופה כמש"כ בהקדמה לנחל איתן, והיה מספר בעידן חדותא שחיבר בילדותו ספר וקראו קדש קדשים, והחז"א כתב בגליון שצ"ל קרש קרשים, גם חיבר בילדותו ספר שמתרץ את כל הקושיות שהרעק"א הניח בצ"ע וא"ל אביו וכי סבור אתה שהגרעק"א לא עלה על דעתו התירוצים שלך ולכן גנזו, (הקדמת דעת נוטה במדבר).

אבעלי אסופות - עניני כתיבת חידו"ת

מעלת כתיבת חידו"ת

רבינו זצ"ל, היה מעודד כסדר להעלות חידו"ת על הכתב, ובפרט היה מכה על קדקדם של צעירי הצאן, שלא יזלזלו בכתיבת הערה או הארה קטנה, והיה אומר אם תכתוב הערה, בהמשך יהיה לך 'חבורה', ואם תתרגל בזה בהמשך תוציא 'קונטרס', ואחרי תקופה תזכה להוציא ספר, ואמר לי, צריך שיהיה מצוי אצלך פנקס ועט לכתוב מיד כל הערה, וקובץ על יד ירבה, ופעם אמר לי, דע לך שרשמתי אצלי כל הערה מאז היותי ילד, והכל נמצא אצלי 'שמור בכספת', אמנם לפני שאני מדפיס אני בודק שוב ושוב, ולא כל דבר ראוי להדפיס, בפרט מה שכתבו בגיל צעיר, אבל צריך לייקר כל הערה, [וא"ל דגם בחוה"מ כשהיה לו הערה שחשש שישכח הביא לקטן שיכתוב בקיצור בעפרון], והכלל הוא שאין בתורה דבר שהוא קטן, וכבר כ' ריה"ח בס"ח (ס' תק"ל) כל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבו ויכול לכותבו הרי הוא גוזל מי שגילה כי לא גילה לו אלא לכתוב, ואמר רבינו זצ"ל שכשכותבים ע"מ להדפיס זה מחייב לעמול ולברר הדברים הדק היטב, וגם יש לו עי"ז ס"ד בזכות הרבים, ועי' בס' מגיד מישרים שהזהירו המלאך הרבה לכתוב חידושי תורה, ובפ' לך מביא, שאמר לו שאם יכתוב הדברים בזכות הרבים היה מגלה לו רזים נפלאים, (ספר ראה ישר עמוד ר"צ).

מועיל ללבן הדברים ולזכרם

ואמר לי רבינו זצ"ל, תדע לך שע"י הכתיבה מתבהרים הדברים שלומד, ורואה מה מבין ומה לא, וע"י הכתיבה שמרכז ומצמצם המחשבה במה שלומד, מתחדש לו הרבה חידו"ת, ואמר שמרן החז"א זצ"ל, היה דרך לימודו שמברר הדברים בעצם הכתיבה ולכן היה כותב כדרכו בחוה"מ, והוסיף רבינו זצ"ל, דע לך שעל ידי כתיבה נחקקים הדברים לאורך שנים וסוגיא שכתבת עליה תזכור לאורך ימים ושנים, ועי' מש"כ רבינו בס' הזכרון (אותיות ז' ח') שהסודר תלמודו ומחדש חידושים לא במהרה משכח, (שר חמישים עמוד ט"ו).

דרך כתיבתו של רבינו

דרכו של רבינו זצ"ל היה לכתוב כל חיבור מחיבוריו במחברת נפרדת, ואח"כ להעתיק שוב הכל לדפים ארוכים, ובשעה שהיה מעתיק, היה עובר על הדברים שוב, ולפעמים אף היה משנה או מתקן את הנוסח, בפרט בדברים שכתב בימי חורפו שהיה משמיט הרבה מהדברים, והיה משאיר תואר שליט"א שכתב בשעתו על רבותיו בסגריים עגולות (שליט"א) והוסיף בעת ההוצאה במוסגר (זצ"ל) להראות שנכתב בחייהם כמין ימא לטיגא (הספרים פ"ד עמוד ק"ו).

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתורם גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

תפקידי להרביץ תורה בכתב

היה הרבה פעמים שהציעו לרבינו זצ"ל, להרביץ תורה בישיבות וכוללים חשובים, ורבינו זצ"ל השתמט באומרו, אבא זצ"ל מרן הקה"ל אמר לי שתפקידי בעולם הוא להרביץ תורה בכתב ע"י הספרים, וכמו כן מסר עצמו להרבות תורה בענייני רבבות תשובות ומו"מ עם גדולי ת"ח ומחברי ספרים, לפשוט ספיקותיהם ולזרזם לחבר ספרים, ולא נמנע מלענות לילדי תשב"ר ששאלו פשוט ברש"י עה"ת, ואמר לי פעם, אני מצדידי הייתי עונה בשמחה מבקר ועד ערב על מכתבים בלימוד, רק שיש כאלו שסתם מבלבלים את השכל בשאלות של הבלי עוה"ז, כגון איזה צבע לצבוע הבית... וכיו"ב, ולמעשה היה טורח שעות ע"ג שעות לענות במסירות בד"ת ודע"ת צרופה, [ופעמים שראיתי שטורח בחיפוש אחר חיפוש יותר משעה לענות מכתב תשובה קצר, ואמר לשואל א' ששאל למה מתעכב התשובה, מה אתה חושב שאני עונה מהשרוול אני צריך לעיין לפני שאני עונה].

שמחתו הגדולה בהערות על הספר

רבינו זצ"ל היה שמח מאד בהערות על ספריו, ואמר בשם אביו הקה"ל אם שולחים הערות סימן שלומדים בספרים, ומאד שמח שכתבתי הערות על מש"כ בעניני חגבים וא"ל אתה השני שכותב לי הערות ע"ז, וכמה שתכתוב ע"ז אשמח לעיין בזה ולענות, והיה ת"ח חריף שהיה משיג בגאון ע"ד רבינו זצ"ל, ולמרות שכתב בצורה חריפה היה רבנו שמח ומשתעשע עמו, ואף הודה לו שמעיין בספרו, וטרח אף לבא לביתו ללבן עמו הדברים, וע"י באגרות וכתבים דרך אמונה (ר"ג ר"ח) כמה אגרות בזה, [ופעם אחת א"ל שהרמב"ן כותב בהקדמת ס' המלחמות שחכמת התורה אינה כחכמת התשובות שרק א' צודק והשני טועה, רק בתורה יתכן שאלו ואלו דא"ח, ואמר שהמשיג הנ"ל תמיד מוצא את הצד השני], ופ"א אחרי שעבר על השגות על ספרו אמר שגם הרמב"ם היו בזמנו הרבה שהשיגו על ספרו וכתב במכתב שכ"ז בחייו אבל אחרי פטירתו יעריכו את חשיבות ספרו כנדפס באגרות הרמב"ם (עמודים ש"א ש"ב) ואמר גם אני מקבל מכל העולם הערות על הספרים ב"ה, אבל אחרי מאה ועשרים יעריכו העולם כמה העשרתי את כלל ישראל, (תא שמע חט"ז עמודים י' צ"ג).

ישיחו בי יושבי שער

כתב רבינו זצ"ל, במכתב על הערות על ספרו, אני מחזיק טובה לכת"ר שמעיין בספרי ישיחו בי יושבי שער ומיני ומיניה יתקלס עלאה, (אגרות וכתבים דרך אמונה סי' ר"ג), אחדשה"ט יקרת קונטרסו הגיעני מגילה עפה מלאה על כל גדותיה מנופך ספיר ויהלום הערות והארות יקרות בהלכות עירובין בענינים עמוקים ובתוכו הרבה הערות על מש"כ בהלכות מזוזה ומחזקנא ל' מלא חפנאי טיבותא על אשר שם לבו לעיין בדברי אשר ע"ז מתפלל כל מחבר ישיחו בי יושבי שער ומיני ומיני תסתיים שמעתתא הש"ת יזכה להפיץ חידושי ג"כ, (שם סי' ר"ז), למדתי את ההערות בעיון והנני מכיר טובה שהואיל לעיין בספרי שזו תפלת כל מחבר שהספר יבא לידי ת"ח שיעיינו בו, (שם סי' ר"ח).

ספרים שחיבר בילדותו

רבנו זצ"ל מקטנותו יצא לבגר, וגדל בבית אביו מרן הקה"ל זצ"ל ודודו מרן החזו"א זצ"ל, וראה חיבת הקדש איך שערכו ספרים ושדדו מערכות של חידו"ת, וירא כי טוב ואת הארץ כי נעמה, וילך בדרכיהם, וכתב מחברת ב'הלכות סוכה' שכלל בתוכה 'דברים פשוטים' ששאל את דודו מרן החזו"א זצ"ל, ובא עם המחברת למרן החזו"א לבקש הסכמה, וכתב לו החזו"א כתב יפה מאד, ועוד כתב רבינו בילדותו חיבור וקרא לו 'שיח השדה', וכשראה זאת מרן החזו"א זצ"ל, אמר ע"ז המשך הפסוק 'טרם יצמח', עוד סיפר רבינו בילדותי כתבתי מחברת חידו"ת וקראתי את שמה 'קדש קדשים' ואבי מרן הקה"ל זצ"ל ראה את זה וגער בי מדוע קראתי למחברת בשם זה, שאינו מן הראוי לקרוא שם זה, והפך את אות ד' לאות ר' כך שנקרא 'קרש קדשים', עוד אמר רבינו זצ"ל שכתב בילדותו מחברת ובה ליקוט שמות התנאים והאמוראים.

הגעתו לחצי הרשימה

ואמר רבינו זצ"ל, שמילדותו נתן בליבו לחבר ספרים לזכוי הרבים בעינים שלא חיברו חיבורים והענינים לא ברורים כ"כ, כמו עניני זרעים וטהרות, עגלה ערופה וחגבים קידוה"ב וכיו"ב, ובזקנותו אמר שכבר עומד בחצי הרשימה, ורואה שלא יספיק הכל, ועודד אחרים מנכדיו או תלמידיו שיכתבו על ענינים שחשב לחבר ספר כמו עניני גילוי זוגות, ועניני אדני השדה

וכיו"ב, וא' מהדברים שהתחיל לערוך רשימה [בסוף הסידור שלו] הוא בענין דברים הצריכים עמידה או ישיבה שלא נאספו כראוי לפונדק אחד [ורשם רבנו נ"ג דברים, ונדפס תצלום כת"י זה בס' 'אלא ד' אמות של הלכה' עמוד ס"ב וכן בספר "הספרים" עמוד שכ"ד, ומקצת מהדברים הביא רבנו בארוחות יושר תפילה אותיות י' ל"ז], ונו"נ בענינים אלו עם רבנו בס' 'דולה ומשקה' [עמודים תכ"א תכ"ז].

לא יודעים בזכות מה חיים

רבינו זצ"ל מלבד מה שיגע כל שנותיו בהוצאת ספריו הגדולים בכל חלקי התורה, ובפרט בשנה מעוברת שהיה לו חודש נוסף על סדריו הקבועים שבד"כ היה יותר פנוי לסדר עוד ספר, היה טורח לענות על מכתבים ששלחו לו מכל קצוי תבל, וגם בזקנותו, היה עונה בכל יום קרוב למאה מכתבים, כשיש בהם כאלו ששאלו בעשרה מקצועות חמורים במכתב אחד, וכן היה טורח לענות בע"פ, והיה עליו לנדד שנה מעיניו להשלים סדרי חובותיו המרובים, והיה חוזר ואומר בשם אביו הקה"ל זצ"ל, מי יודע בזכות מה חיים, כי לפעמים כבר נגמר ימים שנקצבו לאדם וחי בזכות הרבים, ואמר לי שבאמת יש לו הכרת הטוב להרבה ת"ח ששלחו לו מכתבי הערות נכונות על ספריו, ועמלו במה שכתב, וגם אמר שבזכות השאלות בכל חלקי התורה זוכה לחזור וללבוש כל חלקי התורה, ולזרז הרבה ת"ח לחבר ספרים, ורבנו מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל אמר לי מגיעים אלי כל יום ת"ח צעירים עם חיבורים גדולים שעמלו בהם, ואני רואה בהקדמה שכותבים שזה בזכות רבנו זצ"ל שעודדם לכתוב וענה להם על ספיקותיהם, ואין סוף לזיכוי הרבים שיש בזה לרבינו זצ"ל.

אבעלי אסופות - עניני בין הזמנים

לימוד בבין הזמנים

אמר רבינו זצ"ל כל א' צריך ללמוד בבין הזמנים כמה שיכול, וכל ההבדל הוא שבבין הזמנים יכול כל א' ללמוד מה שליבו חפץ (ע"ז י"ט א'), שאינו משועבד לסדרי הישיבה, ואמר רבינו אני למדתי בבין הזמנים יותר טוב מבזמן, וכבר אמר אבא הקה"ל זצ"ל שהרבה גדולי ישראל צמחו ע"י שניצלו את הזמן בימי בין הזמנים שזה כמו מת מצוה.

ואמר הקה"ל, אין זמן שמופקע מחיוב לימוד התורה, כשיכולים ללמוד חייבים ללמוד וגם בבין הזמנים, והיה אומר והוסיף יודע אני מכמה וכמה שנעשו גדולי תורה דוקא בזכות זהירותם להקפיד על הלימוד גם בבין הזמנים ויש בזה כמה טעמים א' כי בזמן שרבים אין לומדים והוא לומד יש הרבה סייעתא דשמיא ב' כי בבין הזמנים אינו משועבד ללימודי הישיבה ויכול ללמוד מה שלבו חפץ ובמקום שלבו חפץ וכדאי' בגמ' ע"ז (י"ט א') ויכול ללמוד בבין הזמנים בכל מקום שיחפוץ בכל התורה כולה ולחדש חידושים ולהעלותם על הכתב ולגדול בתורה, (תולדות יעקב עמוד ק"ג).

בין הזמנים' אצל רבינו זצ"ל

בשנים עברו היה הולך רבינו זצ"ל בימי בין הזמנים ללמוד ולכתוב כל היום בבית מחותנו הגר"ד מלינובסקי זצ"ל ברחוב נחמיה הסמוך (ששם לא יטרידוהו), ובשנים מאוחרות יותר היה נוסע לצפת לכמה ימים והיה יושב שם ימים שלמים ומעתיק הספר להוציאו לאור, והרבה שנים היה יושב בבית חתנו הגאון רבי דוד אפשטיין שליט"א (שהיה בביתו מזגן והיה שקט מהפרעות), ופעם אחת התבטא שכבר כמה שעות יושב על ביאורו"ל אחד כדי להבין מה היתה כוונתו בשעה שכתב את הדברים ובזמן שהיה רבינו שם כתב כל היום את ספרו דרך אמונה, ופעם התבטא שמספיק לכתוב שם בשבועיים מה שכותב כאן בשלשה חודשים וסיפרה הרבנית ע"ה, שפעם בסוף היום היו לרבינו זצ"ל כאבי עינים מרוב שאימץ אותם כל היום בכתביה, (ע"י בס' הספרים פ"ג עמוד ק"ה).

איך גרמו לרבינו לרצות ליקח הבן לים

סיפר בן רבינו, בהיותו ילד חפצתי ליסע לים אך לרבינו זצ"ל לא היה ניח"ל לעזוב הגמרא לכך, וגם לא רצה ליתן שישעו לבד או עם משהו אחר, ואמרה לו אמו הרבנית ע"ה עיצה כיצד לגרום שירצה ליסע עמו, תשאל את אבא איזה מסכת ללמוד, וכמה דפים ללמוד בכל יום, ועבור זה יסכים לקחת אותך לים, וכך היה שאמר לי תלמד כל יום דף במסכת ר"ה ואקח אותך לים וכך הוה, (חנוך לנער פט"ו עמוד רמ"ט מעדות בנו הגרי"ש שליט"א), וסיפר בנו הגרא"ש שליט"א שפעם בילדותו רצו הילדים ליסוע עם אביו לים, והפצירו בו ולא כ"כ שש ליסע, אבל נענה ואמר שאם נלמד כמה פרקי משניות הוא יקח אותנו

לים, ולאחר שלמדנו, אמר, בסדר נסע, אבל צריך לבדוק אם החברותא רבי בערל וינטרויב ג"כ נוסע, שבלעדיו לא היה נוסע לים, ובאנו אליו ולא היה לו תוכנית ליסע, והרבנית ע"ה שראתה כמה אנו מאוכזבים אחר שטרחנו בלימוד המשינות בקשה ממנו שיסכים ליסע, ונעתר לבקשה ונסענו לים במשאית גדולה וישנה (ית"נ גליון תפ"ז י"ז מנ"א תשפ"ג עמוד ל"ד).

הנהגות החזו"א בים

סיפר רבינו על מרן החזו"א, היה בים לצורך בריאות במים, ונסע גם בג' השבועות, שהה בים כרבע שעה, אח"כ היה מתלבש ושוהה בחוף כשעה, ואמר שהאוויר של הים בריא יותר מהמים, היה הולך בים עם הכיפה, ותמיד היה נוסע לים עם אחרים, ואמרו בשמו שאמר שהים נברא לעמלי תורה שהוא בריא לעיון התורה, והיה אומר שזה רפואה למח, הייתי נוסע עמו לים כל ע"ש בקיץ, וגם באלול נסענו, אבא ז"ל היה מצטרף עמנו הרבה פעמים, אבא ז"ל הראה לי כיצד שוחין אף שלא קי"ל שחיב אדם ללמוד בנו לשחות, אבא ז"ל היה טובל ראשו במים כשהיה בים, אבל הלך עם כיפה, פעמים שהיה הולך בלא גרביים משום רפואה, (דרך שיחה ח"ב עמוד תמ"ט).

שמירת הגוף והנפש

אמר רבינו צריך להזהר בים מסכנת הגוף ושמירת העינים, ונשמרתם לנפשותיכם תרתי משמע, הציע לבחור שהיו לו כאבי ראש גדולים, שיתפלל ויסע לים, אבל שידע שהעצה הראשונה זה תפילה והשניה זה הים, ומספיק רבע שעה במים וחצי שעה על החוף, יותר מזה לא מוסיף לרפואה, וגם בחור שמרגיש טוב יכול ליסוע לים אם רוצה, ואין חשש ביטול תורה, ואדרבה מי שלומד הרבה הוא הצריך ליסוע לים, אבא ז"ל היה לוקח אוי לים וזה היה אחרי הבר מצוה, זה בריא, הרופאים אמרו למרן החזו"א שישע לים, ומי שצריך יכול ליסע גם בתשעת הימים, ואם האבא אומר ליסע יש ליסע, אחר החתונה יעשה כרצונו אבל לפני החתונה צריך לשמוע להורים. (כל משאלותיך עמוד תקל"ה)

שאלו שרבים אסרו חוף שרתון, מה יעשה מי שצריך ללכת לבריאות, והשיב רבינו שילך בבקר מוקדם לפני שבאים אנשים, ודי בפעמיים בשבוע, אמר רבנו לבחור עם כאבי ראש, הים הוא טוב מאד לזה אבל עתה בחורף שאי אפשר ים יש דבר שמועיל לזה טוש קר בבוקר על הראש, וכן יעץ הסטיפלער ואמר שהראש מכוסה עצם וממילא מים קרים לא מצננים ושיניח רק הראש תחת המים ויוטב לו. (שם עמוד תקל"ו).

אנו רצים והם רצים

היה תקופה שבהוראת הרופאים מיד אחר התפלה היה רבינו יוצא להליכה באויר ליד הים להקל על נשימתו הקשה, כיון שהמקום הוא גם מסלול של הליכה נראו אנשים רצים שם להתעמלות, לפתע רבנו אמר: אנו רצים והם רצים, (שם).

ירוקה שעל פני המים

ראה רבינו בהליכתו על שפת הים את הגלים מתנפצים על הסלעים ויש שם ירוק על הסלעים, אמר רבנו הנה זה הוא 'ירוקה שעל פני המים' הנזכר בגמרא שבת בפ' במה מדליקין (שם).

ברוך שפטרני

בהליכה בחזרה שאלו את רבנו, הרופא אומר כי ההליכה מאד חשובה לרבנו, האם יש שכר על כל פסיעה ופסיעה או מצוה אחת של ונשמרתם, הגיב רבנו, למאי נפק"מ, הרי אין ברכה שנחשוב האם כל פסיעה ברכה בפני עצמה, וכאשר אני גומר הרי י"ל ברוך שפטרני, שאלו נאמן ביתו ר' ישעי' אפשטיין שליט"א, וכי על מצוה אומרים ברכה שפטרני, הגיב רבינו, על מצוה כזו כן אומרים, בפעם אחרת שאלו את רבנו מה חושב בעת ההליכה, והשיב, מתי כבר אתפטר מהעול הזה (שם).

דעת החזו"א בגדר בחורי ישיבה בבין הזמנים

מרן החזו"א צווק"ל הורה לחלק את הכסף מהקערה של מחצית השקל בין התלמידים של הישיבה קטנה תפארת ציון (ארחות רבינו ח"ג עמוד קס"ה אות ד), וכתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סימן ל"ג אות י) שמעתי בשמו שנסתפק בבחורי ישיבה שאביהם עשיר ונותן להם צרכיהם אם הבן מיקרי עני ויכול לקבל מתנות לאביונים, והביא רבינו מהרמ"א (יו"ד סי' רנ"ג ס"א) דאין ליתן צדקה לבניו של עשיר כשסמוכים על שולחנו, וציין לדברי אביו הקה"י (סוכה סי' כ"ט) דמ"מ אפשר ליתן להם מתנות לאביונים כי אין לבחור עצמו ממון, והניח בצ"ע, ועי' בארחות רבינו (ח"ג עמוד קע"ח) דבחורי ישיבה אף שנותנים להם ההורים צרכיהם עדיין יש דברים שחסרים להם.

וכתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות (שם), ששמע ממרן רה"י הגר"ד לנדו שליט"א, שאמר בשם מרן החזו"א זצ"ל, דבחור ישיבה בזמן היותו בישיבה יש לדון אם דינו כעני, אבל בבין הזמנים שהוא בבית ודאי דינו כעשיר, וכתב על זה רה"י מרן הגר"ד לנדו שליט"א זצ"ל: כך שאלתי, ואמר שיש לחלק בין זמן היותו בישיבה לזמן הימצאו בבית בבין הזמנים, וככתוב, אך תשובתו היתה על מציאות אחת, ועל השניה אמר דיש לדון, ואיני זוכר בודאות אם התשובה היתה על זמן היותו בישיבה, ועל זמן הימצאו בבית נסתפק, או איפכא, וקרוב לודאי שעל זמן היותו בבית ענה דמספקא, [ענין מעשר עני היה במחשבתו, אך לא שאלתי אודות זאת רק באופן כללי] עכ"ל.

קביעות מקום בתפילה בבין הזמנים

נשאל רבינו זצ"ל בדעת נוטה (ח"א תפילה תשובה פ"ה) האם יש מעלת קובע מקום לתפלתו גם כשמתפלל בקביעות במקום אחד שחרית ובמקום שני מנחה וכמו שעושים רוב אברכי הכוללים בזמניו שמתפללין בבוקר בבהכ"נ ובמנחה בכולל, והביא השואל מהמבואר בפמ"ג שיכול להיות מקום אחד קבוע בקיץ ומקום אחר קבוע בחורף ומשמע שבדאי כל יום מיהת צריך להיות תפלתו באותו מקום ומה שלא נוהגים אברכי הכוללים להקפיד להתפלל כל התפלות באותו מקום נראה משום שיגרם ביטול תורה גדול אם יצטרך כל יום לחזור לבהכ"נ שבשכונתו, והשיב רבינו, דבריהם נכונים, ואמר דמ"מ אפשר שיש בזה קצת מעלת קביעות מקום אבל אינו מקיימה בשלימות, ולמעשה גם רבינו נהג כן שנים רבות ששחרית ומעריב התפלל בביהכנ"ס חזו"א לדרמן, ומנחה בכולל חזון איש.

וראיתי כעת בקו' מעשה שיח בסופו (עובדות והנהגות תפילה) ששאל מרבינו זצ"ל האם קובע מקום הוא בכל תפילה בפ"ע או דוקא בכל הג' תפילות יחד והביא ראייה ממה שרבינו עצמו התפלל מנחה בכולל ושחרית ומעריב בלדרמן, וענה רבינו אם אפשר בקל עדיף. ע"כ.

ועיין בספר הליכות שלמה (פ"ה הערה ב) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דגם אם בכל אחת מג' התפילות קובע עצמו בביהכ"נ אחר או ביהכ"נ אחד לשבת ואחד ליום חול נחשב כקובע מקום לתפילתו. וע"ש (הערה ח) שהורה לבחורים שקביעותם להתפלל בישיבה שאם אירע שאיחרו לתפלה יתפללו ביחידות בישיבה ולא ילכו להתפלל במנין אחר כדי שלא יתרגלו להחסי מלהתפלל בישיבה שהתפלה בה מעלתה מרובה וגם בישיבה היה מזוז על קביעות מקום, והצביע פעם בפני התלמידים על בחור מסוים באמרו הוא ירא שמים אמיתי כי יש לו מקום קבוע אפילו במנחה.

ועי' בשיח תפילה (עמוד יז) שמעלות מעלות יש והמעלה הגדולה ביותר היא להתפלל תמיד באותו מקום אבל יש גם מעלה אם מתפלל לדוגמא תפילה אחת במקום זה ותפילה שניה במקום אחר כל עוד שיש לו איזו שהיא קביעות אבל מי שמתפלל איך שמזדמן לו בלי שום קביעות מפסיד לגמרי מעלה זו. ועיין א"א לבעל הדע"ק מבוטשאטש (סי' צ' ס"ט) דאין צריך שכל חייו יתפלל במקום אחד דגם אברהם אבינו הלך למסעותיו ממקום למקום.

ובס' שאלת רב (ח"ב פ"ו אות פ"ה) שאל מרבינו זצ"ל בענין שטיבלאך שבו כמה חדרי תפילה האם מקיים דין קובע מקום לתפילתו אפילו אם אינו מתפלל תמיד באותו חדר ודי שבאותו בנין או שצריך באותו חדר מסוים, והשיב רבינו זצ"ל לכאן צריך באותו חדר.

ועי' בס' שמענו כן ראינו (ח"א פ"ו סי' י"ט) ששאל מרבינו זצ"ל, כתב השו"ע (סי' צ' ס"ט) יקבע מקום לתפלתו שלא ישנהו שלא לצורך ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע עכ"ל, מה הדין אם מתפלל לפעמים בבית הכנסת זה ולפעמים בזה האם יש ענין לקבוע מקום בכל אחד, והשיב רבינו, אין ענין.

ובהערות שם מובא מספר נקיות וכבוד בתפילה (תשובה ר"א) שנשאל רבינו האם במקום שמתפלל רק לפעמים ג"כ צריך לקבוע מקום או שכל הדין הזה רק במקום שמתפלל בקביעות, והשיב "א שא"צ.

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב **ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג** זצ"ל ואמי מורתי מרת **רבקה** בת רבי **פסח יעקב אנגל** זצ"ל תנצב"ה

שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"י

הג"ר עקיבא טננבוים זצ"ל (גלב"ע ערב ט"ב) | בת רבינו הרבנית הצדקנית מרת חנה שטיינמן ע"ה (ג) ("ג אלול תשע"ד)

הגאון רבי שלמה נח קרול (ג' תשרי תשנ"ט)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הצדיק רבי נתמן לייכטנאג זצ"ל (ז"ז אב תשנ"ה)

ומכיון שרבי נתמן הסכים לו רבינו ומאז החלו להקפיד בבית הכנסת על חצאי דקות.

נהרה של שמחה שפוכה על פניו של רבי נתמן בסיום מצוות אפיית המצות. לצידו ואחוריו נראים רבי אברהם יצחק ורבי יחזקאל בני הרמ"ד ליפקוביץ

השלך על השם יהבך

בטחונו של רבי נתמן בהקב"ה היה לשם דבר. הוא חי באמונה ובכך ש'עצת השם היא תקום' וכי ההשתדלות והחריצות שקר. כאשר נתיישר בתקופתו האחרונה ביסורים נוראיים לא אבה ללכת לבית חולים או לדרוש ברופאים, וכאשר מצבו הרפואי החמיר ניסו ידידיו ומכריו לשכנע אותו מאוד אך הוא היה איתן באמונתו. בימיו האחרונים - ימי בין המצרים - נחלש ולאחר כמה ימים כבר לא היה בכחו לצאת מביתו, וביום שמחולשנו לא יכול היה לבוא לבית הכנסת, רבינו הגיע לבקר, ואף שוחח עמו על כך שמצוה להשתדל ברפואה ולנסות לשמוע מה אומרים הרופאים.

ורבי נתמן טען לפניו את דבריו של ה'אבן עזרא' פרשת משפטים על הפסוק "ורפא ירפא" מכאן שנתנה הרשות לרופא לרפא המכות והפצעים שיראו בחוץ, רק כל חולי שהוא בפנים - בגוף, ביד ה' לרפואתו".

ורבינו לא קיבל את דבריו ואמר לו שלפי מצבו זה כבר נחשב חולי הנראה בחוץ, ועוד שזה כבר בגדר פיקוח נפש.

ורבי נתמן נענה לרבינו שמסכים שרופא יבדוק אותו, אך הרופא לא הצליח לעמוד על טיב מחלתו, ולאחר כשבוע ביום השב"ק גברו מכאוביו מאוד ועם זאת עסק ביסורים בתורה ולא ויתר על תפילה כהלכה, ועם גמר הבדלה החמיר מצבו מאוד ובשעה קלה השיב נשמתו הטהורה לבוורה בליל י"ז מנחם אב.

הפטירה וימי השבעה

רבי נתמן לא השאיר אחריו זש"ק, אך תמיד היה מלא באמונה ושמחת חיים עם רוגע פנימי שהשרה שלוהו על הסובבים.

אחרי הסתלקותו לא היה מי שישב שבעה אחריו, ועשרה מידידיו הגיעו כל יום והתפללו בימי ה'שבעה' בביתו, ורבינו נשאל אז על ידי הגר"א מן אם מתפללי המנין פטורים מאמירת התחנון בבית זה, כדן בית האבל או שחייבים וצייד שפטורים.

בתוך השלושים יום לפטירתו נערך מספד תמורורים בבית הכנסת 'לדרמן' בהשתתפות רבינו.

ת"ח שלא נספד כהלכה

בהגיעו של רבי נתמן להתגורר בבני ברק, משפחות תלמידי חכמים רבים החלו להתקרב אליו כשרבים קובעים לימוד בחברותות עמו, וביניהם היה הגאון רבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א, רב בית הכנסת 'היכל משה' בבני ברק, ובניו שליט"א. ואחר פטירתו של רבי נתמן התבטא רבינו כי רבי נתמן הוא 'חכם שלא נספד כהלכה', וביקש שיכתבו באחד העיתונים מתולדותיו ושבחיו, ואכן כדבריו עשו (מפי ר"פ ליפקוביץ, ויוזכר לשבח האחים רבי יוסף שלמה ורבי יצחק קורלנסקי שהשתדלו אז בכתיבת ופרסום הדברים).

ואחרי כן כתב בנו של רבי משה דוד שליט"א קונטרס בשם 'אתהלך לפני ה' בו כתב מעט משבחיו וצדקותיו וחסדיו בין הבריות, ועל עמלו ויגיעתו הרבה בתורה ודקדוק הלכה.

ושכשיצא הקונטרס הניחו למכירה ערימת חוברות בחצר בית הכנסת 'לדרמן', ורבינו הבחין בזה ולאחר שעיין בזה, אמר לבנו הגאון רבי יצחק שאול, שיקנה חוברת עבורו, ורבינו עבר על זה מרישא ועד גמירא. והעיד רמ"ד ליפקוביץ שליט"א כי רבינו התבטא בפניו בהתפעלות על תוכנה ש'הדברים נכונים'.

רבי משה דוד ליפקוביץ עם רבינו

רבי נתמן זצ"ל נולד בפתח תקוה בשנת תרע"ז, ובה התגורר רוב ימיו. את משנת תלמודו קנה מפי רבותיו הגאונים ביישיבת 'לומז'א' בפתח תקוה, ובראשם הגר"ח גורדון. כל שנותיו של ר"נ הצטיין בהתמדתו ושקידתו בתורה, ועשה מלאכתו טפל ותורתו עיקר, ולעת זקנותו הניח מלאכתו והתמסר לתורה בכל חלקיה ומקצועותיה, בניצול הזמן ובחברותות רבים מילדים ועד אנשי שיבה, ביישיבת 'אור ישראל' ובתי מדרש נוספים בפתח תקוה, והצליח להסתיר מעין הציבור את צדקותו הרבה, כשהוא מקפיד בכל דקדוקי הלכה קלה כבחמורה, וכל הליכותיו היו קודש לעבודת הבורא בלבד, והיה מרבה במעשי צדקה וחסד לשם שמים, ומוזכה נערי ישראל רבים בציצית ותפילין מהודרות חנים. קשר מיוחד ועמוק היה לו עם גדולי ישראל כדוגמת מרן החזון איש, ה'סנדלר' הצדיק ר"מ רביקוב, הגה"צ רבי ראובן יוסף גרשונוביץ זכר צדיקים לברכה. נלב"ע לאחר יסורים בתאריך י"ז אב תשנ"ה ומנו"כ בבית החיים פונבין' בבני ברק.

במחיצת רבי אליהו דושניצר

רבינו הכיר את רבי נתמן כשהיה מגיע אל מרן החזון איש לשאול ממנו כיצד לנהוג בהלכות שונות, בעיקר בעניני מצוות התלויות בארץ. את התשובות היה מעביר לאנשי 'כפר חסידים' שם התגורר רבי נתמן תקופה מסוימת. ובהמשך

הצדיק רבי נתמן לייכטנאג

חזר ר' נתמן להתגורר בפתח תקוה, והיה דבוק וקשור לרבו המשגיח הגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר, וזכה לקרבה גדולה ממנו. ולימים, כאשר ערך רבינו את כתבי רבו הגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר בספר 'נחלת אליהו', הוא ביקש מכמה תלמידים לכתוב זכרונות מרבים הגדול, ביניהם גם מרבי נתמן.

במנין 'ותיקין' בבית הכנסת לדרמן

בשנת תש"מ נפתח כביש חדש לתנועה בסביבה בה התגורר רבי נתמן ומחמת זו החלו לעבור מכוניות בשבת קודש. רבי נתמן לא היה מסוגל לסבול את המראה וכבר באותו שבוע מיהר לעקור לבני ברק, ועבר להתגורר בביתו שברחוב אמרי ברוך בעיר, כשהוא קובע את מקום תפילת שחרית במנין ותיקין, עליה הקפיד כל חייו, מגיל שבע ועד יומו האחרון ממש. ועד מהרה עבר להימנות על מתפללי בית הכנסת 'לדרמן' ובראשם רבינו.

דמותו הרצינית של רבי נתמן כשהוא מגיע מידי בוקר זמן רב טרם התחלת התפילה, לאחר שעות של לימוד מאמצע הלילה, בדרכו להתפלל במתינות מילה במילה, אינה נשכחת מבאי המנין אפילו לאחר שנים רבות.

להתחשב בדעתו

סיפר גבאי בית הכנסת 'לדרמן' הגאון רבי מרדכי אריאל שליט"א:

פעם אחת נעדר רבי נתמן לייכטנאג מבית הכנסת מספר ימים. ורבינו הגר"ח קניבסביץ זצ"ל הבחין בזה, ושלח אותי לראות מה קרה. הלכתי לביתו של ר' נתמן, והתברר שהוא הלך להתפלל במקום אחר, היות ולפי חשבונו מתפללים מהר מידי... הוא רצה שיוסיפו עוד כמה רגעים בין אמירת 'ישתבח' לבין 'יוצר אור' כדי לאומרם במתינות יותר, ומפני שלא הסכימו איתו הוא עבר להתפלל במקום אחד. חזרתי עם דבריו לרבינו, ואמר 'צריכים להתחשב ברבי נתמן, מהיום יוסיפו בשבילו עוד דקה'. ואכן הוא חזר להתפלל איתנו.

כאשר רבי נתמן חזר להתפלל, הוא הכין דף מסודר לשליח ציבור, בו רשם בדקדוק כמה דקות לפני נץ החמה צריכים לומר את הקדיש, ואימתי מתחילים 'ברוך שאמר', ואחרי כמה דקות מגיעים לישתבח וכו' כדי שיוכלו לכוין את השמונה עשרה עם הנץ החמה מבלי להיחפז מתחילת התפילה. (ואמנם למעשה, חלק מבעלי התפילה לא הסתדרו עם הדקדוק של הזמנים ומיהרו יותר אבל מ"מ רבי נתמן היה מרוצה שמי שרוצה יודע איך להתפלל)

חצאי דקות

סיפר רבינו, שפעם הגיע אליו רבי נתמן ושאל מדוע לא מקפידים לדקדק בזמן נץ החמה על חצאי דקות.

ורבינו השיב לו שבמנין שהיה אצל החזון איש לא הקפידו על זה, וגם בלוח ארץ ישראל של רבי מיכל אין חצאי דקות.

ושלח אותו רבינו אל הגאון רבי בניש פינקל, לימים ראש ישיבת מיר זצ"ל, שהוא היה מהקבועים במנין של החזון איש וגם עסק הרבה בזמני הנץ החמה, וענה שהכל נכון, אכן יש לוח נוסף של רבי מיכל ששם כן מקפידים על חצאי דקות.

פשר דבר | בין הזמנים

רבינו מספר שלפני בין הזמנים הוא הלך לחזון איש כדי להיפרד ממנו ולהתברך החזו"א אמר לו בהלצה נו בבין הזמנים הרי אסור ללמוד, אבל לי יש לזה היתר בשעת הדחק אתה יכול לסמוך על ההיתר שלי.

וסיפר רבינו שהחזו"א אמר את זה בנעימות הקול ובחביבות מיוחדת עם כל הניגון כך שהדברים חדרו ללב עם כל הרגש המיוחד ובאותו בין הזמנים זה נכנס לו חזק מאוד לעצמות ולמד בזכות ההיתר הזה בכפל כפליים.

ללמוד מנחת חינוך

בחור אחד ניגש לבקש ברכה לחשק בלימוד לפני בין הזמנים, ושאל איך מקבלים חשק בלימוד, ואמר לו שילמד במנחת חינוך וזה פסיק רישא שיבוא לו החשק.

אהבת תורה

בסוף שיעור אמר כמה מילות חיזוק וזה תוכנו, התאספו כאן כולם תלמידי חכמים ותלמידיהם ללמוד בבין הזמנים כידוע הלימוד בבין הזמנים הוא חשוב מאוד וזה מוכיח גם דביקות בתורה ועל אהבת תורה שמשוקעים בתורה.

מנחת רבינו

שח ראש ישיבת משכן ישראל הגר"ש שורץ שליט"א זכה בבחרותו למוד בחברותא בכל יום ו' עם רבינו שעות ארוכות, ובאמצע היה יוצא רבינו לטבול במקוה לכבוד שבת, ולשם כך היה יורד בזריזות את כל הירידה מההר עד המקוה וחזר. ואח"כ היה צריך לנוח מעט, היה נשען על הכסא ואומר לו קטעים וחדושים מעניינים שראה בספרי תשובות השבוע, ולדוג' שבוע אחד סיפר לו שעבר על שו"ת רב פעלים לבן איש חי, יציטט מושם דברים, ואחרי זמן חזר ללימודו עד כמעט זמן הדלקת נרות.

יכולים ללמוד מה שרוצים

בחודש ניסן האחרון מסר רבינו שיעור בענין אכילת פסח בקטן ואיסור ספיה, בקהילת חניכי הישיבות רמב"ם בב"ב בהשתתפות אלפים לאחר השיעור אמר דברי חיזוק והדרכה לאברכים ובני הישיבות היקרים בדרכי הלימוד לימי ביה"ז ולקראת פתיחת זמן קיץ הבעל"ט:

מואד יפה שרבים מובני הישיבות והכוללים מנצלים את ימי בין הזמנים לרכוש קנינים להצלחה בתורה, ידוע הסיפור בשם הגאון רבי רפאל שפירא מוולוז'ין חתנו של הנצי"ב וחותנו של רבי חיים בריסקער שבני הישיבות מאושרים שהם יכולים ללמוד בבין הזמנים מה שרוצים, מאד מאושרים, יש פה משהו שלא מאושר? הרבה מומם מאושרים, מקווה, אפשר לעשות כל אחד שיהיה מאושר, יכול ללמוד מה שהוא רוצה, לא כמו שבישיבה שאומרת תלמד דוקא את זה... דוקא את זה... יכול ללמוד מה שהוא רוצה, ללמוד גמרא גמרא ותוס', זה העיקר, זה דוקא בין הזמנים, מה עושים באמצע הזמן, צריך ללמוד מה שלומדים בישיבה, לא ללמוד ככה להגיד וורטים ווערטלעך... ללמוד בעיון עמוק, לנתח את הסוגיא, לחשב את השיטות, להבין טוב את דברי הראשונים, הכל יהיה בהתלהבות, תורה לא לומדים כלאחר יד, אחד שאומר קושיא טובה של הרבי עקיבא אייגר ולא נדלק לו החשמל בעיניים זה קצת בעיה, לומד סוגיא ויודע את זה היטב עם כל הדברים, אז הראש מונח בתורה והוא האדם המאושר ביותר שיש בעולם, מונח בתורה בלימוד התורה ביגיעת התורה בהתעמקות בתורה בהתאהבות בתורה, בוהערב נא של התורה, הוא המאושר, אין לך בן חורין, בן חורין האמיתי אלא מי שעוסק בתורה.

הקב"ה הבטיח לנו שלא תמוש התורה מפנינו ומפי זרעינו, אנחנו מצויים ללמוד יומם ולילה, ומיזיחלים ומבקשים מהקב"ה שיתן לנו את הכוחות ואת האפשרויות לעמוד בתורה, ויסלק מאיתנו את כל המזיקים והעומדים הקמים עלינו שרוצים להפריע לנו,

אנחנו לומדים! זה מה שאנחנו עושים, זה התפקיד זה החיים שלנו, ורק ע"י לימוד התורה ניוושע בתשועת עולמים במהרה.

מכתב עוז מרבתינו זיע"א

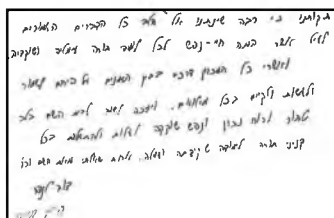
מוצש"ק דברים ימי אבלות על חורבן בית מוקדשנו

אל בני הישיבות היקרים המתאספים בראשות גדולי התורה שליט"א הנה ימי בין הזמנים אשר נועדו להחליף כח על מנת לשוב ביתר שאת ללימוד התורה ולעבודת ה' נדרשת בהם שמירה רבה על המעלות הרוחניות שנקנו בעמל וביגיעה ומוטלת חובה על כל אחד להעמיד זמנים קבועים ללימוד התורה ולשמור על קנייניו הרוחניים על ידי עת ללימוד המוסר ויש להתרחק ממקום הנסיון ולהיזהר מלשהות במקומות שיש בהם מכשירים טמאים אשר מורידים את האדם לבאר שחת. ובכל מקום שנמצאים יקדשו שם שמים בהליכותם בהנהגות הראויות לבני התורה ובזכות זה יזכו כולם לשוב לבית ה' בכוחות מיוחדים ולעלות בתורה מתוך שמחה והרחבת הדעת. באנו על החתום.

א. ל. שטינמן - גרשון אדלשטיין

וע"ז הוסיף רבינו

תקוטנו כי רבה, שיתנו את הלב כל הדברים האמורים לעיל, אשר המה חיי נפש לכל לומדי תורה עמליה ושוקדיה. ואשרי כל המכוון דרכיו בבין הזמנים על פיהם לשמור

ולעשות ולקיים בכל מילואם ויזכה לשוב לבית השם בלב טהור ורוח נכון ונפש שוקקה לעלות ולהתעלות בכל קניי תורה לימודה שקידתה ועמלה אחת שאלתי מאת השם וכו'.

דוב לגדו - חיים קניבסקי

שיחה מוצש"ק עקב תשע"ח איחוד בני הישיבות

והבדילנו מן התועים צריך לחיות כל השנה לפי זה ורק כך זוכים לונתן לנו תורת אמת.

בכל דור ודור יש את הנסיונות שלו בעבר היצרא דע"ז היה הציונות וההשכלה, היום היצר הוא יצר של אפס ושקר שמגיעים השפעות מאנשים רחוקים וצריך לזהר שלא להגרר ולהיות מושפע מכל הדברים הפסולים שמגיעים מהם - וצריך כל אחד לדעת להיזהר להתרחק מהדברים האלו שהם רק שקר ואפס וכולם ואין בהם שום תוכן ושח"ו שלא יהיה שום שייכות לזה

דבר גדול ומכובד מאד מעמד כזה של בני ישיבות שמתאספים יחד ומתעלים ברוחניות, וידידי הגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל פעל רבות בזה, מזה אפשר לומר לבני ישיבות כולנו היינו בני ישיבות תמיד משתדלים להיות מחוברים לישיבות ולא להגרר אחרי הדברים שבחזון.

אבל בכל זאת צריך לעורר קצת, בכל דור ודור ישנו את היצרא דע"ז של אותו דור ואף לאחר שנתבטל כבר היצרא דע"ז אין זה מפני מעלותינו וכבר כתב החזו"ן כן במכתב שמה שאין לנו את היצרא דע"ז אין זה מעלה אלא אדרבה להיפך זה מראה על דרגתנו הנמוכה שאנו במצב כזה שאיננו יכולים לשלוט על יצרא דע"ז, כי כשהתבטלה הנבואה אז התבטל היצרא דע"ז.

ואף שאין יצרא דע"ז ממש בכל זאת תמיד ישנם את הדיבורים של האנשים החיצוניים הרחוקים מתורה ומצוות וצריך מאד להתרחק מהם ולא להיות בקרבתם כלל ולא להיות מושפע מהם, ובכל דור ודור יש את הנסיונות שלו, ואם כי בדורות הקודמים היה צריך להוכיח נגד מה שאנשים רחוקים יכולים לשכנע בטענות שכביכול הם עם תוכן ומשמעות כגון ההשכלה וציונות וכדומה, דבר שהיום ברור לכולם השקר שהיה בזה, הנה היצרא של הדור האחרון אלו הם דברים שאין בהם שום משמעות, יצר של כלום ואפס

ושקר, והאמת היא שזה דברים שהשתיקה יפה להם אבל מאידך אי אפשר שלא לעודר עליהם, וצריך כל אחד לדעת להיזהר להתרחק מהדברים האלו שהם רק שקר ואפס וכולם ואין בהם שום תוכן.

ונתאר לעצמנו יהודי שהיה חי כמה עשרות שנים אחרי שנתבטל היצרא דע"ז, הוא לא מסוגל להבין למה כמה שנים קודם היה פיתוי כזה גדול לעבוד ע"ז, וק"ו יצר של שקר ואפס א"א להבין שאיתו צריך להילחם אבל זה היצר של הדור האחרון ואיתו צריך להילחם.

ומאד נוגע לנו לדעת ולהכיר כי האנשים הרחוקים שכל מגמתם ומטרתם הם דברים של שקר ופסול גורמים שכביכול יתפשטו מהם חידקים שמגיעים מהם לכל מקום עם המושגים והדברים הפסולים שלהם, וצריך לזהר מאד שלא להיות מושפע מהדברים הפסולים האלו, ונחזיר לעצמנו שהם מסכנים וצריך לרחם עליהם אבל לא להיות בשום אופן בשום קשר איתם ובשום קירבה איתם ובעיקר לא להיות בשום שייכות איתם.

ואמנם יש כאלו שצריכים לדבר עם רחוקים, אבל אם לא בשביל קירוב או בשביל דברים אחרים הכרחיים אין לבני ישיבות שום קשר ושייכות עם שיגם ושיחם, ומשל למה הדבר דומה למעשה שהיה שרב אחד היה צריך לפגוש כומר ולשוחח איתו וכשהם ישבו יחד בחדר אחד ושוחחו הרב ישב כל הזמן עם המטרייה ביד בכדי להרגיש ולהראות שאין לו שום שייכות עם הכומר ורק במקרה הוא יושב איתו ולכן אם ישנו מקרה שצריך ומוכרחים לצאת מכותלי בית המדרש צריך להיות כל הזמן עם המטרייה ביד, ועוד צריך מאד להיזהר שכשמוכרחים לצאת מבית המדרש להתאמן מאד שיתקיימו דברי הגמרא ביומא ראו פלוני שלמד תורה מה נאים דרכיו ומה מתוקנים מעשיו וח"ו שלא לגרום לחילול ד'.

והבדילנו מן התועים זה לא רק שיר ששרים בשמחת תורה, צריך להיות כל השנה בהרגשה שהבדילנו מן התועים ולהתנהג לפי זה, ורק על ידי זה אפשר לזכות לונתן לנו תורת אמת.

דברי חיזוק לביה"א אב תש"פ (קדושה).

דברי חיזוק לקראת ימי בין הזמנים ממרן גאון ישראל הגדול רבי דוב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא (מכת"י)

הננו נמצאים, כולנו, בתוך מצב קשה, שלא זכור דוגמתו, בעיצומה של מכת מגפה קשה שפקדה את כל מדינות תבל, מבלי מצוא לה עד כה שום מרפא, ותפילתנו לשוכן מרומים, אבינו מלכנו הסר מגפנו זו מעלינו, והגן בעדנו, ושלח במהרה רפואה שלמה לחולי עמך.

קשה המצב לכולם, אך במיוחד קשה הוא ללומדי התורה, שבעקבותיה של מגיפה זו נשתבשו ונפגעו סדרי מערכת עולמם התקין, והם מתאמצים בכל כוחם לנווט את חיי עולמם, לימוד התורה, הישקעות בעמלה, וקיומה, וכל אחרות מישורים, בתוך מצב כה קשה ומבין, מצב המסבך ומפריע ניהול חיים תקינים לכל משמעותם.

וקשה שבעתים המצב לבני הישיבות יחיו, עמק הקשיים שנקלעתם בני הישיבות היקרים לתוכם, כל המיבנה המיוחד הלימודי והרוחני המשותף שחיתם בו עד עכשיו, עובר זעזוע קשה, מכל הבחינות, ולא פלא כי רבים רבים ביניכם נבוכים, ונפשכם מתחננת להצלה, לעידוד, לניווט, בדרך מישורים, בתהפוכות המצב, עם כל השלכותיו, שנכפה עליכם.

קשה מאד מצבכם.

וקריאתנו לכם, לכם בני הישיבות היקרים, עמוד הלז של עמנו עם קדוש להשם, חזקו ואמצו, חזקו ואמצו והמשיכו, למרות כל הקשיים והמפריעים בתפקידכם הקדוש להיות הלאה בני ישיבות לומדי תורה ובניה, בניה היקרים מפז, אתם הבסיס לכל עולמנו, המשיכו, למרות כל הקשיים, ועמם, להיות שקועים ומסורים ללימודה של תורה, מתעלים במעלותיה ודבקים בכל ליבכם בה ובלמודה, המשיכו, המשיכו, לימדו והתעלו, וכל עולמנו יתעלה ויתרומם עמכם.

המשיכו במהלך חייכם,

חיי בני תורה לכל משמעותם, תוך שמירה מושלמת, מדויקת וקפדנית על הוראות הרופאים,

וכאשר יורוכם רבותיכם שליט"א באהלי לימודים, הישיבות הקדושות,

אל תסורו, ואל תסטו, ימין ושמאל.

ובזכות לומדי התורה, המסורים ללימודה וקיומה, גם, ולמרות, קושי המצב הזה שאנו שקועים בו, תקותנו וחילולנו שיושיעונו מן השמים במהרה ותוסר מעלינו מגפה רעה זו, וכל פגע רע, וכל מוחלה, וכל מיני פורענויות, מעלינו ומעל כל בני ברית, ונזכה לשבת שוב במהרה באהלי תורה להתמסר ולהגות בלימודה בשקט ושלוה, כמאז ומקדם. אמן.

דברי רבינו שליט"א במעמד סיום הזמן בישיבת 'תפארת ציון' – כ"ט אדר ב' תשפ"ד

הישיבה כאן ישיבת 'תפארת ציון' אשר יסודה גדולי התורה כאן בבני ברק, וגם רבינו החזון איש סמך ידיו על הישיבה.

ב"ה, מסיימים כאן את הזמן, ומסתמא שמעו היטב את אשר לימודם רבותיהם שליט"א והתעלו בלימוד התורה וביראת שמים.

צריך לדעת שגם בבין הזמנים צריך ללמוד. אמנם יש צורך במנוחה, וגם צריך לעזור בבית לקראת פסח שזה בוודאי מצווה, אבל ברור שצריך להמשיך וללמוד בזמן הפנוי שלא יהיה רפיון מלימוד התורה.

מספרים שהגאון ר' רפאל שפירא ראש ישיבת וולאזין שהיה חתנו של הנצי"ב וחותנו של ר' חיים בריסקער שידוע שהיה מתמיד מופלג באופן מיוחד הוא אמר מה טוב בין הזמנים שכן ישיבה יכול ללמוד מה שהוא רוצה שאפשר ללמוד מסכתות אחרות, כך אמר ר' רפאל שפירא.

במיוחד בעת הזאת שיש מקטרגים נגד אלו שיושבים כל הזמן ולומדים, צריכים כולם לדעת שאנחנו מאמינים ויודעים שזכות התורה היא זו שמגינה על יושבי הארץ, ולא שום דבר אחר, ללמוד תורה שזה מה שאנחנו עושים זה הדבר החשוב היחידי בעולם ובזכות למודו העולם קיים, לדעת את זה היטב.

צריכים להיזהר בימי בין הזמנים שלא יהיה חילול השם חלילה, וחלילה לא לקיים טיולים וכיו"ב, חלילה חלילה.

הקב"ה יעזור שנזכה בקרוב לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ומלאה הארץ דעה את השם כמים לים מכסים.

דברי חיזוק בית השם

רשכבה"ג מרן שליט"א פתח את דבריו בנידון קצר בענין קרבן פסח ולאחמ"כ נשא משא חיזוק מיוחד:

המקום הזה כאן הוא מקום גדול להשם ולתורתו, מי שמעמיד כאן את המקום בסיעתא דשמיא, מעמיד הרבה תורה, ומאות של אברכים ובחורים עסקין באורייטא בכל ימות השנה, וגם עכשיו בימי בין הזמנים בזכות המעמיד הנעלה של המקום הזה.

עכשיו מתחילים ימי בין הזמנים, ומטבע הדברים ישנה התרופפות בלימוד התורה, ועם ישראל הרי נמצא בצרה ובפרט בני התורה שמשנאו נשאו ראש, וצריך להרבות בתורה, גם אברכים וגם בחורים, וגם תינוקות של בית רבן שאין העולם מתקיים אלא בזכות הבל פיהם, יכולים וצריכים להרבות תורה, ובמצב שאנו נמצאים בו צריך להימנע מלקיים טיולים וכיו"ב.

ויחד עם זה בקשו פניו תמיד, והאופן הנעלה ביותר לבקש את השם יתברך זה על ידי דקדוק הלכה, קריאת שמע בזמנה ובברכותיה, ח"ו אם מתפללים מאוחר עוברים על דאורייתא, תפילה בציבור, שמירת שבת כל הפרטים, והמצווה הגדולה מעשרת הדברות כיבוד אב ואם שאפשר לקיים בהידור בעריב פסחים לעזור.

ומאד מאד חשוב להתנהל באוירה נעימה ובשמחה, האבא גם יכול לעזור בזה, מותר להגיד בדיחה בבית, זה לא נורא, אצל החזון איש אמרו שתמיד היה אוירה נעימה ושמחה, תמיד היה שמח.

הקדוש ברוך הוא יעזור שכל שנלך בדרכיו ונקיים מצוותיו, זה ישפיע על כולם, ונזכה לכל טוב סלה. חג שמח וכשר, אפרילעכן כשרן פסח.

רגיל אצל רבינו לספר עובדות על מרן הגר"ח זצ"ל ונביא כאן בחלקם.

עמל התורה

גדולי ישראל עם כל הכישרונות הגדולים שלהם עמלו בתורה, וכמו שהגר"י אברמסקי סיפר על הגר"ח מבריסק, איך שעמל בתורה וכאבו לו הידים. עמל התורה, הוא ללמוד בכל הכוחות שיש לו, כל אחד לפי כוחותיו, לא ללמוד בשטחיות, אלא להבין כפי שיכול, ושהלימוד יהיה ברצינות לא כלאחר יד, עמל התורה זה לא להגיד סברות, אלא לעמול במה שלומד, וקודם לכל דבר הוא לימוד גמרא רש"י תוס', ולעמול אפילו בלי להבין כלום, ואולי להבין בפעם השנייה, וזה הלימוד יותר חשוב מהכל, זה העיקר ללמוד גמרא עם רש"י ותוס', ויש שלומדים גמרא עם קובץ שעורים, שמעדיפים ללמוד דברים יותר קלים, במקום ללמוד תוס' בעיון, שזה יותר חשוב מהכל, יש כאלה כשלומדים תוס' קשה קוראים מהר, ומחפשים איפה הצימוק ואת זה קוראים, לא כולם כך חלילה, ואמנם ללמוד תוס' בעיון זה קשה. אבל אחרי שלומדים בשיא העיון, מגיעים לדרגת רוח הקודש, כשיש חכמה ועוד חכמה מגיעים לשיא ההבנה, ואז מקבלים הבנה יותר עמוקה, והלימוד בעמל ועיון עמוק, זהו דרגת רוח הקודש.

הוא יודע לעצור

שמעתי מהגר"י סולוביצקי, שהגר"ח מבריסק ראה את בנו הגרי"ז, מרבה להסתכל בספר צפנת פענח, שאל אותו הגר"ח, מה אתה רואה שם, והשיב "הוא נעצר טוב", שהוא יודע היכן לעצור, ולעמוד על הנקודה, אמר לו הגר"ח את זה הוא למד אצל האבא הבית הלוי, וזה דבר שלא תמיד זוכים לזה, ולא התכוון הגר"ח לשאול על הבקאות הנוראה והמבילה של הרגצ'בר שידע את כל התורה, לא זה מה שהפעים את הגרי"ז, את זה כל אחד רואה, הוא רצה לראות את שיטת הלימוד שלו.

הבית הלוי והגר"ח מבריסק

מספרים שכשהגר"ח מבריסק נעשה בר מצוה, אמר לו אביו הבית הלוי, אני רוצה שתגיד שטיקל תורה על הרמב"ם, כמו שאני רוצה, וחשב וחשב, ואמר דרשה כמו שאביו רצה, והיה לו את הכישרון לזה, לדבר עם השני כמו שהשני חושב, ואביו ידע שיש לו הכישרון הזה.

עוד מסופר על הבית הלוי, ששלח את בנו הגר"ח להביא לו מצות, ושלח לשאול אותו עם עשה במצות חומרות מסוימות לשומרם, וענה הגר"ח עד אחד נאמן באיסורים, ולא השיב לו פרטים כמה נזהר במצות, ובאמצע החג ראה הבית הלוי שידו של הגר"ח נפוחה, כי קשר את ידו חזק למצות לשומרם, ולא רצה לספר זאת לאביו, שלא לצער אותו לכן ענה כך בקצרה, זהו זהירות בכיבוד אב.

אגב, מסופר ששנה אחת הגר"ח מבריסק אמר לרבנית בשמחה, השנה היה פסח בלי שאלות.

עוד אומרים בשם הגר"ח מבריסק שאמר מה ההבדל בין אביו הבית הלוי, לבין האור שמח, שהאבא חשב שצריך לזכור את כל התוס' שבש"ס, ולעומת זאת האור שמח החליט לעצמו, איזה תוס' צריך לזכור, ומסופר שאחד בא להגר"ח מבריסק, והחל לדבר עמו דברים על הבית הלוי, ולא היה נעים להגר"ח מה שמדבר, החל הגר"ח לומר לו חקירה בעניין מעשר שני, ואמר שהחקירה הזו, זה הפשט בגמ'.
על הקראים

הגר"ח מבריסק אמר באסיפת רבנים על הקראים, שיש עליהם אחד מג' אפשרויות, או שהם ספק יהודים, או ספק גויים, או ספק ממזרים, ולפי"ז גירות לחומרא לא יעזור, כי אולי הם ממזרים.

ומסופר שבזמנו של הגר"ח מבריסק, היה אחד שהתקלקל מאוד, ולפני שנפטר אמר על עצמו, שהנשמה שלו טריפה, ואמר ע"ז הגר"ח, ראיתי בעל תשובה אמיתי. הגר"ח מבריסק נפטר בגיל ששים וחמש, ובתמונה נראה כמו ישיש מופלג, כי הוא ניצל את כל הכוחות שלו. בפ"א אמר: אומרים בשם הגר"ח מבריסק, שפועל גוי הוא פועל עצלן, והראיה שהוא רואה יהודי, ולא הורג אותו.

הגר"ח חיים מבריסק, אע"פ שהיה מבקר אנשים, מ"מ כיבד כל אחד שבא אליו, ומסופר שפעם בא אליו, אחד מהמזרחי, ואמר לו למה אתה כ"כ נגד המזרחי, הרי כ"כ קשה לך לפסוק שאלות, ובדבר כזה גדול שפוסל כ"כ הרבה אנשים, אתה פוסק, וענה לו, הרי אתה רואה שאני פוסק, ומה הפשט שאני פוסק, כי זה פשוט.

התגובות של הגר"ח מבריסק, היו עמוקות, ושמעתי מהגר"ר יוסף דינקלס, שבמלחמה הראשונה היה מוכרח ללכת לדבר עם הגר"ח מבריסק על איזה ענין, וכשבא לשם ישב הגר"ח עם רבנים ודיבר בלימוד, ור' יוסף לחש לחבירו, מה שמדברים כאן בלימוד זה תשובת הרא"ש מפורש, הגר"ח שהיה בעל שמיעה חדה הסתובב לעברו, ואמר בלשון שאלה, כך כתוב בתשובת הרא"ש, אתה אומר שכן כתוב ברא"ש.

עוד מסופר שפעם הגר"ח מבריסק והאור שמח דיברו בלימוד בעניין שומר אבידה, וחקר הגר"ח חקירה בעניין, ושאל האור שמח, למה נפק"מ, והשיב הגר"ח, שאם לא לומדים לא יודעים.

עוד מסופר שהגר"ח מבריסק בצעירותו הגיע לביקור אצל אחד מגאוני הדור הגר"ר לייב, ואמר הגר"ר לייב להגר"ח שגיד איזה ד"ת, והתחיל הגר"ח לומר רש"י מסוים, ואמר לו הגר"ל זה רש"י קשה שאפשר ליישבו, רק בדרך הפלפול ואני נגד דרך זו, לכן אל תזכיר לי את הרש"י הזה, ולכן אמר לו רש"י במקום אחר, אותו גאון היה דרכו ללמוד בדרך הפשטות, ולכן הגר"ח פירש לו ע"פ דרכו של הגר"ל, ולא על דרך הפלפול.

עוד אומרים בשם הגר"ח, שאם חסר בהסברה, חסר בהבנה. סיפרו להחפץ חיים, שאחד שאל להגר"ח מבריסק, מה יש יותר בש"ס, איבעיות שנפשטו או לא נפשטו, והגר"ח שמע את השאלה וענה, אמר הח"ח שהגר"ח יודע ש"ס, אח"כ אמרו זאת להגר"ז והתרגש, זה סיפור בשביל מלאכים.

ומסופר על הגר"ח שלא היה מברך בורא נפשות בשנים האחרונות, כי יש שיטות שצריך לחתום בשם. אומרים החסיד רבי חיים בריסקר. רבינו חיים מבריסק, היה בכל דבר כה אמר ד', וכל עניני החסד שלו היה, כי ד' ציווה אותי.

שמעתי שהתואר הראשון על מצבת הגר"ח מבריסק כתוב ורב חסד.

מספרים, שבאו להגר"ח מבריסק משפחה, בטענה שמת להם בן משפחתם, וכבר הגיע הצהרים, ואנשי הח"ק עוסקים בקבורת עשיר שנפטר, פתח הגר"ח את הרמב"ם ודפדף ודפדף, אח"כ סגר ואמר זה לא עניינכם, אין כאן שאלה של קדימה, ושאלו להגר"ח מה כ"כ דפדף, ואמר חפשי בהל' אבילות, האם מוזכר דין בקדימה במת ולא מצאתי, א"כ אי"ז עניין של כבוד מתים, אלא של אין מעבירין על המצוות, אם כן זה לא עניין של בני המשפחה, אבל לא ברור שהמעשה היה.

לדעת איך לסגור את הגמרא

הגר"ר יהושע אהרן קונשטט שליט"א סיפר שבאחד הפעמים שהיה עם הגר"א גינחובסקי זצ"ל אצל הגר"ד לנדו שיבילד לחיים טובים אמר להם הגר"ד את דברי הגר"ח מבריסק שאמר שמי שלא יודע לסגור את הגמ' לעשיית חסד גם כשגמרתו פתוחה הרי היא סגורה ומי שידע לסגור גם כשסוגר נחשבת גמרתו פתוחה. והוסיף רבינו בשעתו דגם כאשר סוגרים את הגמ' לעשיית החסד עדיין המוח צריך להמשיך במחשבת התורה והרי זה באמת נחשב שלא סגר כלום. (אגן הסהר)

מעלת ברכה של כל אחד

יש מעשה עם ר' חיים בריסקער, שברכה כל יהודי יכול לתת, זה סיפור שהבריסקערס לא מכחישים את זה. היה מעשה שבא יהודי אחד בערב שבת לר' חיים, והתיישב על כסא והתחיל לבכות, שאל אותו ר' חיים על מה אתה בוכה, וענה, שהאשה שלו חולה, והרופאים לא מוצאים עצה, הלב של ר' חיים היה עם היהודי הזה, אמר לו ר' חיים כעת יום ישישי בצהרים, יהודים הולכים לבית מרחץ, תגיש לבית מרחץ, תספר את הסיפור שלך, ותבקש ברכה, ותענה אמן על כל ברכה, ואם יהיה באמצע אחד שיתן לך ברכה מעומקא דליבא וענית אמן, לא צריך יותר. מספיק עומקא דליבא. (אמתחת בנימין)

איצטלא דרבנן

היו מגדולי ישראל, שנזהרו יותר בלבושם, והיו בזה שני דרכים, הנה הגר"ח מבריסק לא נזהר בלבושו, ומסופר שהיה מקמט את כובעו, ולעומת זאת בנו הגרי"ז, כן היה נזהר שיהיה לבוש טוב, כי אמר שאחרת לא ישמעו לו, ויש שאומרים, שצריך ללבוש בגד יפה משום "כבוד התורה", אבל מתכוון לכבוד של עצמו, הרי יש כאלה שאכפת להם רק הישיבה שלהם, ולא אכפת להם מהישיבה של אחרים, וה"ה בכבוד התורה, לא אכפת להם כבוד התורה של אחרים, ומה שכתוב שת"ח אסור שיהיה רבב על בגדו, היינו לכלול שמנונית.

חידות אלו נתפרסמו ע"י מרן שליט"א לפני כארבעים שנה בחוברות "מסורת" [בעילום שם]. והיו חביבים בשעתם על הת"ח, וכן ידוע שמרן הסטייפלער זצוק"ל הי' כותב על גיליון החוברת תשובות לפרפראות אלו.

יש בזה תועלת לנסות לענות שבזה עושה חזרה ועיון בתלמודו לבקש התשובה הראוי'. למשיבים תערך הגרלה על ספרי קודש. כל 3 תשובות מכניסות להגרלה. את התשובות ניתן לשלוח למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com עד יום ב' כ"ט מנחם אב תשפ"ד.

ניתן להשיג חוברת פרפראות לתורה מכל השאלות והתשובות בטל 055-6739139

אורח חיים

- א. היכי תימצי דאם יש ציצית בבגד עובר על עשה דציצית ואם אין בו ציצית אינו עובר?
- ב. היכי תימצי שאדם לא ישאל טל ומטר בתפילה בזמן שחייבים לשאול ואעפ"כ יצא בדיעבד?
- ג. ב' מאכלים אם יאכל אדם שניהם יברך ברכה אחרונה אחרת מאשר אם יאכל אחד מהם בלבד?
- ד. אדם ששתה משקה כשיעור ואעפ"כ דינו שלא יברך ברכה אחרונה?
- ה. בישול האוסר את האוכל רק אם היה מבושל מקודם?
- ו. מצינו פעולה שאסורה מבעוד יום ומותרת בשבת [לחד מ"ד]?
- ז. פעולה שמותר לעשותה בע"ש ואסור לעשותה בעיו"ט?
- ח. אכילה שתחייב תפילה?
- ט. היכי תימצי דע"י עירוב בבין השמשות [לשיטות דמהני] יוכל ללכת פחות מערב מבעוד יום?
- י. מצינו שהפרש בין כרמלית למקום פטור יהא שיעור של בית סאתיים?
- יא. בישול האוסר את האוכל רק אם הי' בחול ולא בשבת?
- יב. דבר שחייב על עשייתו בשבת בביתו ופטור בבית חברו?
- יג. מעשה מסוים שחייבין עליו משום מלאכה בשבת רק אחר החורבן ולא בזמן שבית המקדש קיים?
- יד. היכי תימצי, דיהא מותר לאדם לזרוק חפץ בשבת ברשות מסוימת יותר מד' אמות, אף דלטלטל החפץ שם יותר מד"א אסור לו?
- טו. אדם שאסור לו לזוז ממקומו אפילו לא בתוך ד' אמות בשבת אע"פ שלא עשה שום עירוב מערב שבת?
- טז. איך יתכן שאדם יתחייב למנוע את בנו מלעשות פעולה בשבת ולו בעצמו מותר לעשותו?
- יז. דבר שמותר לעשותו בשבת ויו"ט ואסור בחוה"מ?
- יח. אדם שחיובו במצוות עשה שלא הזמן גרמן קודם בזמן לחיובו במצוות עשה שהזמן גרמן?
- יט. היכן מצינו חיובי כפרה על עבירות שעברו קטנים?
- כ. היכי תימצי שאדם יתחייב בליל א' דפסח לאכול כזית מאחת מב' המצות העומדות לפניו, אע"פ שכשאחת (מסויימת) מהם בלבד נמצאת לפניו הי' פטור מלאכול ממנה (לחדא שיטה)?

מכירת הדבד

ממך ראש לראשי הישיבות רבינו הגרב"ד פוברסקי שליט"א

בד בבד | דברי חיזוק לבין הזמנים

מלוט משיחות רבינו שליט"א בישיבה הקדושה

היחס לעניין בין הזמנים הנהוג בישיבות צריך להיות שלאחר זמן לימוד תורה רצוף בעמל וביגיעה, צורך התורה הוא לתקופת חיזוק הגוף והנפש, וכשמקיים מנוחתו באופן כזה נחשבת לו גם תקופה זו כלומד תורה.

אלא שמנוחה זו מתחלקת לשניים: האחת מנוחת הגוף, שהיא ענין גשמי ובאכילה ושינה. והשנייה מנוחת המוח. אשר הוא מתייגע ומוותש מרוב העיון, וזקוק למנוחה. לפני שנים רבות שמעתי מרופא גדול, כי מנוחת המוח תיתכן גם כאשר הוא מחליף את הסוגיא אשר בה הוא עוסק. כי במוחו של אדם נמצאים מספר רב מאוד של תאים אשר כל אחד מהם תופס את העניין אשר הוא משתמש בו, ולכן כשלומד סוגיא אחרת מתחלפים התאים, ותאי המוח אשר עסק בהם ונשתמש בהם הם במצב של מנוחה, וממילא עצם הדבר שעוסקים בענין חדש שלא עסקו בו במשך הזמן כבר יש בזה מנוחה למוח.

ולמדנו דרך מיוחדת מחז"ל במנוחה מיונה, שאמנם מטבע הדברים כל הברואים זקוקים למנוחה, אך בחז"ל מבואר כי היונה שונה מכל בעלי החיים, ודרך מנוחתה היא באחד מכנפיה בלבד, וממשיכה לפרוח בשנייה, והיא משום שכנפיה מוגינות עליה, וחייה תלויים בהם. ולכן לא יתכן להפסיק את צורך החיים אפילו לשעה אחת. ועל זה נאמר, מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה כאחד, ומשום שישאל נמשלו ליונה. וקיום התורה והמצוות לישראל הם צורך החיים ואין להם הפסק, והם הם הדברים הנ"ל שלמנוחת המוח די בזה שמניח את הסוגיות שהיה שקוע בהן במשך הזמן. ועוסק בעניינים אחרים, או מסכתות אחרות. וכן גם הדבר פשוט כי אף לצורך מנוחת הגוף וגם בשעת מנוחה אין להפסיק מעסק התורה כלל. ודי לזאת במספר שעות ביום אבל אין לעשות התורה עראי אלא קבע, ויהיה עסקו בתורה בכל עת פנוי.

ודבר פשוט הוא שימי המנוחה לחיים ניתנו ולא חלילה להיפך. וגם מוכיב הוא בזה עיקר צורתו ומעלת הדבקות וההידמות לקב"ה שזכה, חבל מאוד כי יתכן להפסיד בבין הזמנים את כל מעלתו, וכל השם לבו יזהר מאוד בזה.

לא לעזוב את התורה

כתב הרמב"ם (פ"ג מהל" ת"ת ה"ד), היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו; וכ"ה בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו י"ח) יעו"ש. וצ"ב והרי פשוט שלאחר קיום המצוה צריך לחזור לתלמודו כעיקר דינו מעיקרא, ומה החידוש בזה?

ונראה ביאור הדברים דהנה ברש"י דברים (י"א י"ג) עה"כ והיה אם שמוע תשמעו, איתא כתיב במגלה אם תעזבני יום יומיים אעזבך, ובירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה, ובספרי פרשת עקב (א"א כ"ב) הביאו משל לב' בני אדם שנפטרים זה מזה, זה הולך דרך יום לצד מזרח וזה הולך דרך יום לצד מערב, נמצא שרחוקים זה מזה מהלך ב' ימים, כן המשל בתורה.

והנה, כל זה מי שעוזב את התורה, אבל המפסיק לצורך קיום מצוה על פי דין, ודאי אין התורה מתרחקת ממנו. אמנם בזמן קיום המצוה חסר הוא את עסק התורה, ובמגילה (ט"ז ב') אמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות שמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד' ולבסוף בתר חמשה יעו"ש, וביאור הדברים, דאף שצריך להפסיק בשביל הצלת נפשות, מכל מקום אין זה נחשב לו כעוסק בתורה, ומפסיד מעלת עסק התורה בזמן הזה, אך מ"מ אין התורה עוזבתו כנגד, שאינו נקרא עוזב תורה כל שפסק למצוה ולצורך, ולכן אף שהיה מרדכי צריך להפסיק תלמודו הקדימוהו חבריו במדריגתם.

ומעתה נראה לבאר דברי הרמב"ם דאף שהמפסיק למצוה לא נאמר בו ענין זה של אם תעזבני יום יומיים אעזבך, כל זה רק אם כשסיים המצוה חוזר מיד לתלמודו, אבל אם יש כבר שהיה נוספת, שוב נחשבת הפסקתו כמפסיק מתורה, וכבר נידון בו ענין המפסיק מתורתו, וכבר יתכן שתהא נוהגת בו מדת אם תעזבני יום יומיים וגו' מתחילת זמן הפסקתו.

וכך הוא הענין גם במנוחת בין הזמנים שכל זמן שהיא כפי הצורך וכהלכה, הרי אין התורה מתרחקת ממנו, ואינו יורד ממדרגתו, אבל אם מוסיף להתרפות יותר מהנצרך כבר מתרחקת ממנו כשיעור כל הזמן, ובחודש ימים של בין הזמנים יכול חלילה להפסיק כפול, וצריך זהירות גדולה בזה. נתחזק בזה ונזכה לסייעתא דשמיא כל בני התורה לעבור את ימי בין הזמנים בשלום ונזכה במהרה לביאת משיח צדקנו.

מנוחת בין הזמנים

עומדים אנו ימים ספורים טרם ימי 'בין הזמנים' שהם ימי מנוחה לעמלי תורה

בהתקרב ימי סוף הזמן מורגש כבר רפיון בישיבה בלימוד התורה ובשמירת הסדרים, והיה מרגל בפומיה דאמו"ר מן ראש הישיבה צ"ל להמשיל זאת לאדם שבערב יום הכפורים יחשוב, הרי מחר יהיה יום צום וכבר עתה אפסיק לאכול, והרי זה שטות, ואדרבה מצוה יתירה לאכול ולשתות בערב יוה"כ, להיות מוכן לתענית של מחר, כן הוא הדבר במי שמרפה בלימודו בשלהי הזמן, ימים אשר הדעת והתבונה להתחזק יותר בלימוד התורה לקדם את פני ימי בין הזמנים ולצמצם הפסדם.

ימי סיום הזמן ימי מבחן על כל מהות תורתו ועבודתו

סיום זמן בישיבה הוא שעת מבחן אשר כל אחד יכול לבדוק ולבחון מצבו ודרך חייו, ובדרך משל, הנה לפנינו שני בני אדם, האחד נמצא במכרה של אבנים טובות ומרגליות למשך זמן מסוים, ובזמן זה יכול לכרות וליטול לעצמו כרצונו וכפי יכולתו, בהתקרב קץ זמנו, הרי הוא משתדל בשעות האחרונות ביתר שאת למלא כליו ככל הניתן, ואדם אחר נפל בגורלו להיות משועבד לעבודת המלך או שגלה מביתו למשך זמן קצוב, אדם זה בהתקרב קץ זמנו כבר יושב ומצפה ולבו מתרונן לקראת הסיום, ובאנחת רוחה מסיים הוא את זמנו.

וזו היא בחינה מדוקדקת לבן ישיבה לדעת את מעלתו,

ובאמת, השינה של יעקב אבינו היתה בעצמה תורה. תראו מה כתוב שם: 'ויקץ יעקב משנתו' כותב הבעל הטורים שם: 'ממשנתו, מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומות, אבל באמת אפשר לפרש שהשינה של יעקב הרי היתה לצורך התורה ולימודה וזה עצמו נחשב כלימוד התורה.

אמר לי פעם מרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל שדודו מרן החזון איש זצוק"ל אמר לו ששינה של תלמיד חכם מקיימת את העולם כמו בעת לימודו.

מה ההסבר בזה ששינה של ת"ח היא תורה?

רבינו: המדרש מספר על הלל הזקן שאחר שגמר את שיעורו אמר לתלמידיו שהוא ממהר לביתו כי צריכים להגיע אליו אורחים. הלכו אחריו התלמידים ונשארו סמוך לביתו ועמדו לראות מחלון הבית מי הם האורחים והם לא רואים אף אחד מלבד הלל עצמו שמתיישב לסעודה, שאלוהו היכן האורחים? אמר להם הלל: 'גומל נפשו איש חסד', שיש לו נשמה שצריך הוא לקיימה בקרבו שלא תפרח ממנו ומוכרח הוא לאכול בשביל זה.

זה הדרך שחז"ל לימדו אותנו על הצורך הגשמי באכילה ושינה. ממילא תבינו איך הנהגת בן תורה צריכה להיות. שינה של תלמיד חכם היא תורה בעצמה. ואכילה של תלמיד חכם היא חסד עם נפשו. ככה צריך להתייחס גם לימי המנוחה של 'בין הזמנים', מי שנח בהם לצורך גבוה, המנוחה בעצמה יש בה צורך תורה וחשיבות של תורה.

ממה צריך להיזהר בבין הזמנים?

רבינו: 'אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה'. צריך להבין הרי הענין להתעלות הוא לא רק בשביל שלא יפול מטה, הרי גם אדם בר מעלה שוודאי לא יפול צריך להתעלות, ולמה הפסוק אומר שחובת העלייה כדי שלא יפול מטה?

רגילים להסביר שזו האמת, כל אדם שאינו במצב של עליה תמידית בהכרח הוא נופל ממדרגתו. אין אפשרות שיעמוד האדם במנוחה בדרגתו שהשיג כבר, אלא או שהוא ממשיך להתעלות, או שחלילה ירד למטה ממדרגתו.

אבל הרלב"ג שם מפרש, שכשאדם מתעלה ומתרומם דרגה נוספת, הוא מסתכל על מצבו ודרגתו שאחז בה קודם כשאו. מה ההסבר בזה?

דרגות רוחניות שאדם מתעלה בהם זה לא תוספת מעלה ודרגה, אלא כל מדרגה ומדרגה היא דרגת חיים מיוחדת. כשזוכה אדם לעליה, הדרגה הקודמת שאחז בה לא נחשבת עבורו לדרגה בכלל.

בילקוט כתוב: 'עשרה דברים נקראו חיים, ישראל נקראו חיים שנאמר 'ואתם הדברים ב-ד' אלוהים חיים כולכם היום'. חכמים נקראו חיים שנאמר 'תורת חכם מקור חיים'. צדיקים נקראו חיים שנאמר 'פרי צדיק עץ חיים'. צריך להבין בהתחלה אומר המדרש שישאל נקראים חיים, והחכמים וצדיקים בכלל ישראל הם, והרי כבר קרויים חיים בגלל שהם חלק מכלל ישראל, איזה תוספת חיים יש במה שהם צדיקים וחכמים?!

הפשט הוא, שכל דרגה ברוחניות נחשבת היא לחיים בפני עצמם. יש חיים של יהודי סתם, ויש חיים של צדיקים וחכמים וזה שני סוגי חיים.

אתם מכירים את המשל שרבי עקיבא נתן לפפוס על השועל והדגים. רבי עקיבא ראה בדגים שהמים הם החיים שלהם, כך ממש התורה היא חיי האדם, שמעתם פעם על דג שהחליט לעלות קצת ליבשה לנוח קצת? זה לא שייך כי ברגע שיעלה ליבשה הוא ימות, אז איך עולה על דעת האדם להפסיק ללמוד? שמעתם פעם על אדם שהפסיק לנשום?

נכון צריך לנוח בבין הזמנים, אבל להפסיק ללמוד זה לא שייך, אפשר ללמוד מסכת אחרת קלה יותר או לחזור על מה שלמד, אבל להפסיק לא שייך.

והיא תכונת הרגשתו בסוף הזמן, ומי שזכה להכיר את ערך דברי התורה ולימודו, ויודע מה זכה במשך הזמן זה לדלות אוצרות יקרים מפנינים, הוא משתדל בסוף הזמן להתחזק יותר וכל רגע יקר לו, ומוצטער על הסיום, אבל מי שלא עלינו לימודו היה לו לעול ולמשא, הרגשתו טובה בסוף הזמן, ומאחר שכל בן ישיבה יודע ומבין מה היא הדרך הנכונה, הרי זו בחינה בשבילו וישתדל לתקן עצמו ולבחור בחיים ובברכה.

לימוד דברים נוספים

בשיחה בפני בני הישיבה סיפר פעם רבינו שליט"א כי לפני כל בין הזמנים היה ניגש לאביו הגדול רבינו מרן ראש הישיבה זצ"ל ושואל בעצתו והכוונתו מה ללמוד בימי בין הזמנים, שנה אחת הורה לו אביו זצ"ל שילמוד בימי בין הזמנים מסכתא 'נגעים' והסביר - אינני רוצה שיהיה חלק בתורה בו לא יהיה לך ידיעה, שח"ו לא תהיה עם הארץ באיזה מקצוע בתורה. עד עתה לא למדת כדבעי מסכת זו, ואם כן מן הראוי שתעמול בה בימי בין הזמנים.

לפני שנים אחדות נאות רבינו שליט"א להשיב על שאלות שעלו על שולחנו במהותם של ימי בין הזמנים ונתפרסמו במוסף שב"ק

מהו 'בין הזמנים'?

רבינו: רבנו יונה (בפירושו על אבות פ"ד מ"ג) אומר חידוש. למלוכות ולכהונה מצינו שייחד הכתוב בתים, בית למלוכות, כמו שנאמר בית דוד וגו', בית לכהונה, כמו שנאמר בית אהרן בית הלוי, אבל ליראת שמים שהיא כתר התורה אין בית מיוחד שנאמר יראי ד' ברכו את ד', בכל המקום אשר אזכיר את שמי.

אנחנו לומדים מה זה תורה. מלוכות צריכה בית לקיום ענינה וכן כהונה, אבל התורה ומי שזוכה לכתרה של תורה שהוא יראת שמים הרי הוא בחפצא בית, ועומד בפני עצמו ולא צריך בכלל בית, בכל מקום שהוא נמצא ביתו עמו.

על יעקב אבינו כתוב שהוא עמוד התורה "יושב אהלים". מה זה "יושב אהלים", בכל מקום שהוא הרי הוא יושב אהלים, הסבא, מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל, הסביר שיושב אהלים זה לא סיפור מעשיו של יעקב אבינו סתם שלמד בבית המדרש, אלא זה שם תואר כמו איש תם שהוא שם תואר, הרי זה תואר "יושב אהלים".

ממילא, בן ישיבה גם שהוא יוצא מכתלי הישיבה, הוא לא עוזב את תוארו ומעלתו כבן ישיבה ובכל מקום שהולך בן ישיבה הוא. זה מדויק בפסוק: "יושב אהלים" לא יושב אהל, לכאורה יותר מתאים היה לכתוב יושב אהל, כמו שאומרים על בחור 'בן ישיבה' ולא בן ישיבות, אלא זה בא לרמז שגם בהיותו באוהלו בביתו שם יושב אהלים עליו.

מה זה מחייב את בן הישיבה?

רבינו: זה מחייב מאד. בגמרא בחולין נאמר על יעקב אבינו: 'עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה, בעו לסכנייה, מיד והנה ד' נצב עליו (לשמו) מה כתוב כאן?

המלאכים ראו את דמותו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד, וקבלו את הדבר כי הם יודעים שביד האדם להתעלות ולהתקדש יותר ממלאכי השרת, אבל, הם חשבו שלדרגת שלימות זו שייך שיזכה כשהוא יושב ועוסק בתורה, כשהם ירדו בסולם וראו שגם כשהוא ישן נשמרת דמותו במלוא הדרה כמות שהיא נראית בכסא הכבוד, מיד התקנאו בו, כי לראות דרגה נשגבה כל כך שזכה לה בן תמותה שגם כשהוא ישן דמותו נשמרת בכל שלימותה, זה סימן שהוא מיוחד מאד והשתנה כל מהותו וכבר מצד הטבע שלו הוא שלם. זה גרם להם קנאה עד שרצו לסכנו.

עד כמה באמת חשובה קביעות ללימוד בימי בין הזמנים?

רבינו: בט"ז מביא את דברי הרמב"ם - 'בכל דרכיך דעה' שמי שאוכל ושותה ומעבד נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת ד' יש לו שכר כמו שמתענה, ודברים אלו יש להם מקור בפסוק: 'שוא לכם משכמי קום אכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שינה', יש ת"ח מנודין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כוח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ויכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשתי שעות, ובוודאי שניהם יש להם שכר בשווה, על כן אמר שוא לכם והקב"ה נותן לו חלקו בתורה.

ביטולה של תורה זהו קיומה. כך צריך להתייחס לימי בין הזמנים אחרי זמן לימוד תורה רצוף בעמל וביגיעה, צורך התורה הוא בתקופת מנוחה לחיזוק הגוף והנפש, ובאופן זה נחשבת לו גם התקופה הזו כאילו למד בה תורה כמו באמצע הזמן.

אבל חשוב לדעת, כי גם אם הותרה המנוחה עדיין לא הותר לו לאדם לבזבז את כל יומו במנוחה, וכל אחד יברר בעצמו לכמה זמן מנוחה הוא צריך, אבל אין שום היתר לעשות את התורה עראי, ובן תורה מחויב לעסוק בתורה בכל זמן פנוי.

מי שמקיים את זה כמו שצריך וקובע סדר יום ללימוד בבין הזמנים, זה לא נחשב לו כמי שמפסיק מתורתו, אלא אדרבה בזה הוא זוכה לשמור על מדרגתו שהשיג במשך הזמן שהוא שהה בין כותלי הישיבה, אבל אם חלילה הוא מוסיף לבטל גם בזמן שלא נחוץ והוא לא חושש על ביטול התורה הרי הוא בכלל 'אם תעזבני יום יומיים אעזבך' חלילה, והתורה מתרחקת ממנו, והוא מפסיד את דרגת חייו שזכה בה, ודבר זה נחשב לו כמיתת רח"ל.

ימי המנוחה של בין הזמנים לחיים ניתנו ולא חלילה להיפך, חבל מאד כי יתכן לפעמים להפסיד בבין הזמנים את כל מעלתו, וצריך מאד להיזהר בזה.

לפעמים רואים בבין הזמנים הנהגה שרחוקה מקידוש ד', עד כמה חשוב לבני תורה להיזהר בהנהגותיהם בבין הזמנים?

רבינו: בגמרא בכתובות (ק"ו א') מסופר דבר נפלא. 'כי הוו קיימי רבנן ממתיתבת דרב הונא ונפצי גלימיהו הוה סליק אבאקא וכסי ליה ליומא, ואמרי במערבא קמו ליה ממתיתבת דרב הונא' היו יוצאים מהישיבה בסוף הזמן מסביר רש"י, שהיה העם רב והיה אבק בגדיהם

מאפיל את החמה והיה ניכר הדבר בארץ ישראל. לכאורה זה דברי מליצה וחידות.

המהרש"א שם מפרש דברים שיש לנו מה ללמוד מהם, אחרי שהם קמו מלימודם, הם לא עסקו בחיי שעה, רק במידות הטובות שנמשלו לבגדים כמו שנאמר 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים' וכי נפצי גלימיהו היינו אבק המידות הטובות היו מכסים את החמה שהוא כח העכו"ם שהיא מזלם.

למדנו מדבריו שהזמן הנכון לבדק בית והתבוננות בקניי המידות הטובות הוא בזמן של סיום הלימוד בישיבה.

צריך שימת לב מיוחדת ודקדוק רב לזכות לקדש שם שמים בהליכותיו והנהגתו עם הבריות, כמו שכתוב בגמרא (יומא פ"ו א'): 'ואהבת את ד' אלוקיך' שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה. ואם חלילה זה לא כך, הרי זה ח"ו להיפך ועוון חילול השם חמור בידו.

העניינים האלו של קידוש ד' מצד אחד, ולהיפך חלילה חילול ד', זה דברים שתלויים כחוט השערה ודעת הבריות מודקדקת, צריך מאד להישמר ולהיזהר שלא להיכשל.

בן תורה שלומד תורה כמו שצריך וזוכה לכתרה של תורה הרי המידות שלו מעודנות, וכמו שנאמר בגמרא על תלמידי רב הונא שהיו מתישים את כוח החמה, וחזקה שלא תצא תקלה מתחת ידו, ואדרבה יתקדש ויתאהב שם שמים על ידו, ושכרו רב מאד, בפרט בני תורה שמגיעים למקומות ישוב שלא דווקא גרים בהם רק שומרי תורה ומצוות, הדברים צריכים חיזוק בכל זמן.

בני הישיבות נפרדים כעת מהיכלי הישיבות שהיא ביתם הגדול וכל אחד שב לביתו ולמקומו, בדרך הטבע זה סכנה גדולה היציאה מהיכל הישיבה, אבל מי שזוכה שהתורה שלו כמו שצריך וכתר יראת שמים על ראשו שהוא כתר התורה הרי תמיד הוא בבית ד', והוא שמור ומוגן מרוחות רעות, וכל זה הוא כמו שאמרנו כשהוא לא מסיח דעתו מהתורה, ויתנהג בימי בין הזמנים כמו שהתורה מצווה להתנהג, בשמירת סדרי לימוד תורה ומוסר בכל יום, ותפילה כהלכתה ובזמנה, אז הוא באמת יחליף כח ויתחזק לקראת הזמן הבעל"ט ביתר שאת וביתר עז.

כבוד מר'נים

מרחן הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר – ברכפלד גלב"ע ו' מנחם אב תשע"ו

הצגנו את בקשתנו, לקראת יום השנה הראשון לפטירת מרחן רבי אריה זצוק"ל, שהיה אבי 'קרן החסד': מבקשים אנו לשמוע על ההיכרות רבת השנים של ראש הישיבה שליט"א עם להבחל"ח רבי אריה זצוק"ל.

על פניו של מרחן ראש הישיבה ניכר רגש געגועים, ובהתרגשות גדולה התחיל הוא לשחזר דברים מלפני יותר משבעים שנה.

מתי התחילה ההיכרות שלכם עם רבי אריה?

ראש הישיבה שליט"א: "האמת היא, שהיינו כתאוים כמעט. אנחנו בני אותו גיל (שניבדל לחיים טובים), בהפרש של כמה שבועות. מעת בואנו לארץ בשנת תש"א הגענו לתל אביב, שם הכרתי את רבי אריה, וגדלנו יחדיו ב'היכל התלמוד'. אביו הגה"צ רבי חיים זאב הקים את ביתו עם הרבנית לאה ע"ה, שהייתה נכדה חורגת של מרחן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל וגדלה אצלו בבית, ואחרי נישואיהם עברו לגור בת"א, ליד 'היכל התלמוד'.

ידידות עצומה היתה בין מרחן הגר"א פינקל זצ"ל ליבדלח"ט מרחן רה"י שליט"א, היכרותם החלה בשנות ילדותם בתל אביב והמשיך בחברותא בישיבה הקדושה וממנה יתד ופינה לאהבת רעים אמיתית, דיינו אם נציין כי את הספדו בהיכל ישיבת מיר בלווייתו של מרחן רבי אריה זצ"ל פתח רבינו שליט"א בבכי בפסוק 'ויאכל חצי בשרו' נביא כאן תמלול של מעמד חיזוק שנערך במעונו של רבינו שליט"א לרבני ומנהלי 'קרן החסד' אחוזת ברכפלד שעמדה תחת נשיאותו של מרחן הגר"א פינקל זצ"ל וכפי שפורסמה על ידם לקראת יום השנה הראשון להסתלקותו.

כמעט תאומים

במוצאי שבת קדש לסדר "זאת חוקת התורה... אדם כי ימות באהל", ניצבו רבני 'קרן החסד' על מפתן ביתו של מרחן הגאון האדיר הגרב"ד פוברסקי שליט"א. ראש הישיבה דפונוב' קיבל במאוור פנים את הבאים, ושמוח לפגוש בראשם את תלמידו חביבו משכבר הימים, הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א, רב 'קהל פרושים' באחוזת ברכפלד.

אני, כילד צעיר, למדתי בישיבה קטנה 'אור התלמוד'. זה היה סניף של הישיבה גדולה היכל התלמוד. את הישיבה הקימו תלמידי הסבא מסלבודקא, ה"ה הגאון ר' חיים זאב פינקל זצ"ל, הגאון ר' טוביה לסיצין זצ"ל והגאון ר' יוסף פרבר זצ"ל. בראש הישיבה הקטנה עמד הגאון רבי שמחה פינס זצ"ל. שם למדתי עם להבחל"ח רבי אריה.

היינו אז ילדים כבני תשע, ואבי מרן ראש הישיבה רבי דוד זצ"ל למד שם בהיכל התלמוד כאברך. בין לומדי הישיבה היה הגה"צ ר' משה טורק שליט"א, ולבקשת אבי הוא למד איתי, וכן למד עם ר' אריה לבקשת אביו.

השיחה עם ראש הישיבה רונית ערגה לימים ההם. הוא מתאר כיצד היו נראים זמני הנופש בימים ההם, כיצד היו יוצאים בבין הזמנים לחורשה ברמות גן וחוזרים שם על לימודיהם; "אני עוד זוכר איך שכבנו על הדשא וסיכמנו יחד את התוס' בגיטין"...

איך הייתה האווירה באותם ימים בתל אביב?

"רבי אריה ואחיו רבי משה היו ילדים יחידים בתל אביב עם פאות ארוכות, עד הכתפיים; פשוט לא ייאמן... אביהם הצדיק רצה שהם לא יושפעו מהסביבה, ולכן גידלם כך בתל אביב של אז. אנשים הלכו ברחוב בתל אביב, ולא האמינו למראה עיניהם..."

מרן שליט"א מספר על מרן הגר"א פינקל, והגעגוע ניכר בקולו: "כילדים, היינו גם משחקים יחד. הייתי מוגיע הרבה לביתם, והוא היה מוגיע לביתנו שהיה בסמוך. בשבתות הייתי מוגיע לביתם ברחוב מיכאל אחרי הסעודה; היה זה מחזה נפלא: אביו הצדיק

רבי חיים זאב הוציא מהארון 'מדרש רבה' ולמד עם אשתו הרבנית הצדקנית. חלק מילדי המשפחה שיחקו בחוץ, אבל אני אבלחט"א ורבי אריה, שהיינו עדיין ילדים קטנים, ישבנו בכל שבת והקשבנו לשיעור הזה..."

"בתש"ה עברנו לבני ברק, כשאבי מרן צצוק"ל התמנה לכהן כראש ישיבת פוניבז'. נכנסתי ללמוד בפוניבז', והוא המשיך בישיבה הקטנה בתל אביב. בתש"ו הגיע רבי אריה ללמוד בישיבת פוניבז', וכמובן למדנו יחדיו. הוא שמע שיעורים מאבא צצוק"ל."

הגר"א טורק מציין, שרבי אריה היה מספר לו הרבה על מרן הגר"ד צצוק"ל, והיה מזכיר דברים ששמע ממונו.

"אחרי שנתיים הוא עבר ללמוד בישיבת מיר בירושלים. אמו נפטרה צעירה, והוא עבר למיר להיות אצל הסבא והדודים" (רבי חיים שמואלביץ, רבי בייניש). באותה תקופה הוא דבק ברבי נחום פרצוביץ'.

מה היה סוד גדלותו של רבי אריה?

רה"י שליט"א: "כל מי שנפגש איתו, ראה את הקדושה שלו. זה פרץ ממונו. שלמה המלך אומר: 'טוב שם משמן טוב'. שמן הכוונה לריח; ריח הולך ונעלם, ואילו שם טוב הולך מסוף העולם עד סופו. מה הכוונה? בעיתונים? כבוד? פרסום?

שם טוב זה ריח של השפעת קדושה, של השפעת יראת שמים. כשנכנסו אל מרן ה'חזון איש' צצוק"ל בזמנו, הרגישו השפעת יראת שמים, 'והירחו ביראת ד'; כך היה רבי אריה. תמיד שנפגשתי איתו, הרגשתי את הקדושה שלו, את היראת שמים שלו. זה השפיע על קריית ספר כולה, ועל ברכפלד כולה שזכתה בגלל הקדושה שלו להיות מקום תורה. והדרגה הגבוהה הזו נעלמה לנו לפני שנה."

"אתם", פונה אלינו מרן הגר"ד שליט"א, "זכיתם. זכיתם שהוא הגיע אליכם לברכפלד והאיר עליכם מצדקותו ומקדושתו. הוא היה בדרגה

גבוהה מאוד. זכיתם לראות אדם גדול. פלא שאתם ב'קרן החסד' הרגשתם קרובים אליו?! הוא עשה הרבה כדי לעזור לאנשים, ותמיד בחיך."

החיך שלו, מאור הפנים – היו באמת משהו מיוחד...

"הפסוק במשלי אומר: 'וטוב לב משתה תמיד'. נו, צריך באמת להבין, איך מוגיעים לכך? הרי יש לאדם בחייו תקופות שבהן קשה לו להיות בדרגה כזו, לא תמיד האדם מסוגל להיות במצב של 'משתה'?"

ביאור הדבר הוא: אם אדם חי לעצמו, וכל מחשבותיו סובבות סביב עצמו, ודאי שלא שייך שיהיה ליבו תמיד טוב עליו. אבל אדם שחי את הזולת – גם אם הוא עצמו נמצא בתקופה לא טובה – הוא שמו בשמחה של הזולת, טוב לו כי לחברו טוב!

זה היה רבי אריה צצוק"ל. היו לו תקופות שונות בחיים, הוא עבר דברים, אבל תמיד ייחד אותו מאור הפנים."

כמי שהכיר אותו לפני ולפנים, בוודאי יש לכם מה לספר על המידות הטובות שאפיינו אותו.

ראש הישיבה מתרגש: "לא ראיתי אותו פעם אחת בכעס, או בפנים של כעס, תמיד היה חיוך על פניו. אביו ואמו היו צדיקים ומופלאים במידות, והוא ירש מהם את המידות הנאצלות."

"קשה לי לדבר עליו... הקשר בינינו היה אישי וידידותי מאוד. נשארו כל השנים בידידות אמיתית, עד יומו האחרון. בכל שנה ושנה היו בינינו טלפונים של איחולים לכל מיני אירועים אצל שנינו, עד השנה האחרונה. אי אפשר לתאר את הזעזוע הכבד שהיה אצלנו בבית

כששמענו על הסתלקותו."

אחד הנוכחים (הרה"ג נחמיה בצלאל) מזכיר, כי כשלמד בחברותא עם רבי אריה, כמעט בכל סוגיה שסיימו, היה רבי אריה מבקש את ה'בד קודש' (ספרו של מרן הגר"ד שליט"א), לראות מה אמר רבי בערל בסוגיה.

מרן רה"י הגר"ד שליט"א מוסיף ואומר: "נו, זה רבי אריה... תמיד הרגיש עצמו בטל לחבריו. הוא היה עניו שלא ראיתי כמוהו."

איך מוגיעים למדרגה כזו של ענווה?

ראש הישיבה מרחיב: "יש מדרגות שונות בענווה: דוד המלך אמר - 'ואנכי תולעת ולא איש'; אברהם אבינו אמר - 'ואנכי עפר ואפר'; אבל משה רבנו אמר 'ונחננו מוה'. ביטל את עצמו לגמרי. מה הכוונה 'ונחננו מוה'?"

נביא על כך עובדה מדהימה מהגמרא (מס' שבת): אחרי קבלת התורה, בא השטן וראה ש-אין תורה... החליט ללכת לחפש אותה. פנה אל שרו של ים, ולא מצאה. המשיך לחפש, והגיע אל משה רבנו - ומה אמר לו 'בן עמרם'? (כן, ככה, 'בן עמרם', בלי שם...) התורה לא אצלי... אמר לו הקב"ה למשה: בדאי אתה, התורה לא אצלך??

נו, איך מסבירים גמרא כזו??

אלא, משה רבנו הרגיש עצמו שהוא בסך הכול צינור שמעביר את התורה לכלל ישראל; אני 'בן עמרם', אין משה בעולם; 'ונחננו מוה' - מסרתי את התורה לישראל, ואני לא קיים.

זה היה רבי אריה. יחיד. 'ונחננו מוה', הוא לא קיים. כמו משה רבנו, 'בן עמרם', הוא 'בן חיים זאב'.

לא הכרתי עניו כמוהו. ככה היה מילדותו כשהכרתיו, עד יומו האחרון, מסיים מרן ראש ישיבת פוניבז' שליט"א.

אי"ה בשבועות הקרובים נכתוב על קשרי מרן רה"י שליט"א. פרשת שופטים – מרן הגר"י סרנא זצ"ל. פרשת כי תצא – תלמידו המשגיח הגה"צ רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל. פרשת כי תבוא – הרב ספניבז'. ר"ה ויו"כ – מרן הגר"י. סוכות – מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל. נשמח לקבל חומרים.

הדרכה לסיכום סוגיות

רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

הכתיבה - מחייבת להגיע לבהירות

ישנה תועלת מרובה בכתיבת חידושים והיא מחמת כמה סיבות שונות. ראשית, שצריך לדעת שהיסוד של העלייה בלימוד התורה היא בהירות מלאה במה שלומדים. שאדם יכול ללמוד סוגיא או להגיד איזו סברא בצורה שהוא מבין מה שהוא אומר אבל לא במאת האחוזים, אפילו שהוא מבין את זה ב 89% אבל זה לא גמור אצלו, ולמעשה בצורה הזאת זה כמעט שלא נחשב לכלום.

שכאשר הסברא לא ברורה אצל האדם זה גורם שלבסוף הוא ישכח אותה, וכן שכן בוודאי שהוא לא יוכל להשתמש אתה במקום אחר בצורה טובה. נמצא, שבלי בהירות בצורה מושלמת ממש חסר הכל. כך שצריכים בהירות, וזה ממש יסוד מרכזי בלימוד, ולעניין הזה עוזרת הכתיבה.

הרבה פעמים שאדם מגיע לסברא שהיא מובנת אצלו כמעט עד הסוף, אבל ללמוד ולהגדיר אותה עד הסוף ולחשבן בדיוק מה הנפק"מ כאן ושם, האם זה מתאים לומר אותה פה וכו', לעשות את הגמר - אדם כבר מתעצל ברוב הפעמים. ובאמת שהרבינו יונה אומר שעצלות המחשבה קיימת אצל כל אחד ואחד, כך שממילא אדם אומר לעצמו 'אני עוד יחשוב על זה אח"כ' וכך הוא דוחה את זה, ובינתיים משאיר את זה לא גמור, ולמעשה ה'אח"כ' הזה אף פעם לא באמת מגיע, וזה נשאר בלי גמר.

אמנם, כשכותבים את הדברים זה מחייב לגמור את דברים ולהגיע עד הסוף, שאי אפשר לכתוב בצורה לא ברורה, שכאשר כותבים זה מחייב שזה יהיה נכתב ברור. ונמצא שע"י הכתיבה באה הבהירות, שזה מביא את האדם לסכם את הסברא עד הסוף, לגמור את החשבון, לא להשאיר דברים במקצת לא גמורים, וזו אחת מהמעלות הגדולות של הכתיבה.

למען יעמדו ימים רבים

וכן שהכתיבה עוזרת לזכור את הדברים. עד כדי כך שיש לשון של המהרש"א בפירוש דברי חז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (ב"ב י:) - 'יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים', עיקר הלימוד שנשאר ועושה רושם הוא הלימוד הבא מהכתיבה. כך שהדבר השני שיש בכתיבה, חוץ מהתועלת שיש בזה שהדברים מסוכמים ומסודרים בראש במאת האחוזים, כל דבר על מקומו, זה גם עוזר מאד לזיכרון. ועוד שלאחר זמן, כאשר לומדים את הסוגיא פעם נוספת, אפשר לפתוח את המחברת ולראות מה כתבתי על זה ומה כתבתי על זה, האם כתבתי בצורה נכונה, זה מאד עוזר בשעת מעשה, כי הדברים מסודרים לנגד עיניך. וגם שזה נותן סיפוק והרגשה טובה, כי כאשר בחור כותב ובסוף הזמן מגיע עם מחברות על כל סוגיא וסוגיא, הכל מסוכם ומסודר, זה נותן לו הרגשה שהוא עשה משהו בזמן הזה, וזה נותן לו את הכוח והסיפוק להמשיך הלאה. אלו המעלות הגדולות של הכתיבה.

הדרך לכתיבת סיכום סוגיא

ועתה, כדי להגיע בסוף הסוגיא ובאמת לסכם אותה בצורה נכונה, סיכום שתהיה ממנו תועלת, צריך קודם כל להתבונן מה המטרה בעצם של הסיכום. הדבר הראשון הוא לחלק את הסוגיא לנושאים, שכל אחד מבין שכל סוגיא מחולקת לכמה וכמה נושאים, לדוגמא בסוגיא של "מעכשיו ולאחר ל", יש נושא מה זה 'מעכשיו', איך בעצם מועיל 'מעכשיו', יש נושא נוסף של 'בא לעולם', נושא שלישי הוא העניין של קדושת דמים וקדושת גוף לגבי פקע או לא פקע קדושה בכדי, וכן לגבי מפקיעים מידי שעבוד או לא מפקיעים מידי שעבוד, מה הגדר של קנין לזמן, מה הגדר של קדושת בזמן וכו', כמה וכמה נושאים ועניינים שונים בסוגיא. א"כ המטרה היא להבין ולהגדיר מה הנושאים בסוגיא, ואז לעלות על הכתב את כל נושאי הסוגיא בצורה מסודרת.

ולמעשה העצה נכונה להצליח בזה היא, שבשעת הסדר כאשר בחור יושב ולומד את הדברים, אז הוא אומר איזה פשט ברשב"א או איזה הבנה באחד הנושאים, נגיד בנושא הראשון שהזכרנו, והוא למד את החזון איש של 'מעכשיו' בתוך הסדר, והיו כמה שאלות או כמה הערות, כמה חידושים. כל בחור צריך להחזיק איזה פנקס קטן, ואז בסוף הסדר לכתוב בו באופן כללי וראשי תיבות, על מה דברתי היום, 'דיברנו היום על הבנת החזון איש במעכשיו ואמרנו כך וכך...'. כותבים בפנקס נושאים, 'דעת חזון איש מעכשיו' ואז ברמז את הפרטים שבתוך הנושא - 'יש ב' גדרי קנינים וכו', וכך בכל יום ויום לסכם את הנושאים שדוברו או ששמעו באותו היום, שהכל יהיה כתוב בפנקס.

ואז כאשר נגמרת הסוגיא, מסתכלים ברשימות בפנקס ואוספים את כל הנושאים שכתובים שם, ובדרך כלל יהיו בערך שש או שבע נושאים שונים, והרבה פעמים יהיו דברים שחוזרים על עצמם, שביום השלישי דיברו על אותו נושא שדיברו ביום ראשון, אבל סה"כ יהיו כמה נושאים. ואז רואים מה כתבתי על כל נושא. מן הסתם שחלק מהדברים מתגלה שלא היו נכונים בכלל ומוחקים אותם, אבל את שאר הדברים אוספים ומסדרים ומזה עושים את הסיכום.

כך שהסיכום הוא לפי נושאים, נושא א' ונושא ב' וכו', ומתחת כל נושא כותבים את מה שלמדתי, איך ומה הפשט, ויש כך וכך שיטות באותו נושא, לדוגמא בעניין 'תרנגולת שמרדה' בחולין, אז כותבים שיטת רמב"ן וריטב"א במחלוקת רב ושמואל, כותבים את השיטות ומה שאומרים עליהם, ראיות לכאן ולכאן, קושיות לכאן ולכאן, כך כל נושא ונושא. כך שלבסוף הנושאים מחולקים בצורה טובה וזה נקרא הסיכום של הסוגיא - סוגיא שמחולקת לפי נושאים ובכל נושא השטות והראיות והחידושים.

והמראי מקומות יעזרו מאד בזה, כי הם מחולקים לפי נושאים, והרבה פעמים הנושאים של המ"מ יכולים גם כן להגיע לעיקר הנושאים שכל אחד למד, וגם כמובן השיעורים, וככה בסוף יהיה לכם כמה נושאים, ותחת כל נושא עיקר השיטות - מה הם אומרים, מה קשה להם, ומה שאתם אמרתם. ולפעמים יוצא איזה חשבון בין דבר לדבר, או איזה חידוש, אז כותבים את החידוש בכל נושא ונושא.

גם יש לפעמים שיש כמה קושיות קטנות והערות קטנות או סברות קטנות, אז יהיה עוד נושא "הערות קטנות בסוגיא" וכותבים א' ב' ג' וכו' וזה עוד נושא בפני עצמו. אז יוצא מזה שבכל סוגיא יש כמה וכמה דפים, כל אחד לפי כמה שהוא כותב, וככה בכל סוגיא וסוגיא. ויש בחורים שאחרי הזמן מוציאים קונטרס, מדפיסים את כל זה, וזה דבר מאד שימושי, גם בשעת מעשה, וגם לאחר זמן. זה העניין של כתיבת הסיכומים.

אמנם ישנה איזו בעיה שלפעמים עולה, שכאשר מתחילים לכתוב איזו חקירה, ואז פתאום בשעת הכתיבה, אתה רואה שיש חקירה ואיזה תליה, ואתה כותב את זה, ואז אתה רואה שאפשר לחלק, ויש עוד צד בחקירה הזאת או שזה לא מוכרח כי אפשר לומר אחרת, כל מיני תוספות, ואז אתה כבר לא יכול להמשיך. אז יש לזה עצה, שבמחברת שכותבים יהיו שני צדדים, יש צד שבו כותבים כפשוטו, מה שהיה לך לכתוב בצורה הרגילה, ואם יש לך איזה הרגשה שיש כאן עוד איזה דבר לומר או להוסיף, איזה פשט קטן, אז בשביל זה יש את הצד השני של הדף, עמוד ב', שם כותבים את כל הדברים הללו, 'יש כאן גם להעיר עוד על זה...', כותבים בעמוד ב' ברמז מה שהיה עוד מקום להעיר ואז ממשיכים.

זה נותן לך את האפשרות לכתוב את הדברים בצורה בטוחה, שאחרת זה גורם הרבה פעמים שהבחור לא יכול להמשיך, מכיוון שיש עוד דרך, והוא לא יכול להמשיך מבלי להתייחס לזה, אז העצה הזאת היא בעצם לכתוב את עיקר הדבר שהוא חושב, ובצד את ההערות, שאח"כ שאתה עובר על זה אתה תזכור שכאן היה עוד משהו שאפשר להגיד. זה משקיט את המצפון שיהיה אפשר להמשיך לכתוב.

ואני רוצה להדגיש, שהמשיבים שהיו עוסקים בלקבל ולעין בסיכומים, אומרים שבזכות הכתיבה משתנה רמת הלימוד של הבחורים לגמרי, שזה שהם מוכרחים לכתוב את הסוגיא בצורה ברורה ובהירה מביא אותם למדרגה אחרת לגמרי בסוגיא. זה עיקר הדבר שרציתי לומר, לחזק את העניין של הכתיבה, שכל אחד יכתוב כל סוגיא וסוגיא. והנה עכשיו נגמרה הסוגיא הראשונה, אז כאשר מתחילים סוגיא חדשה, צריך למצוא זמן לכתוב את הסוגיא הקודמת, וכן בכל סוגיא. ומזה לבסוף תרגישו מאוד מאוד עשירים, שיש לכם את ה"תלמודו בידו" שעליו דיבר המהרש"א, התלמוד שלך בידך, כל מה שחידשתם ומה שכתבתם יהיה "בידו", וה' יעזור שתראו בזה הצלחה גדולה.

מתוך שו"ת

מאיזה גיל כדאי לבחורים להתחיל לכתוב את החידו"ת שלהם

שאלה: האם כדאי לעודד בחורים צעירים לכתוב חידושי תורה שחידשו בעצמם או שכדאי לכוון אותם להמתין עם זה כשיגדלו קצת יותר? ואם זו התשובה, מאיזה גיל כדאי להמליץ להם?

תשובה: האמת היא שהח"ח אחז שלא צריך לכתוב בכלל, אבל למעשה מקובל היום שבדור שלנו צריכים את כל הדרכים שיש כדי לעודד את הבחורים, לכן אוחדים שמותר לכתוב, ואדרבא, מעודדים אותם לכתוב, ואפילו להקליד להם את מה שהם כותבים, וכל הכותב הרי זה משובח.

שאלה: האם הדברים נכונים גם לגבי בחורים בישיבה קטנה?

תשובה: המציאות היא שרואים שגם בישיבה קטנה הבחורים כבר כותבים, זו המציאות. והאמת היא שזה נותן לבחור את הגישמאק, והוא לא מפסיד מזה, וגם אם הוא כותב דברים שאפילו לא מתחילים להיות נכונים, מ"מ אני לא חושב שיש בזה היזק.

ממרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

בין הזמנים אב תשפ"ד

• ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחננו של מרן שליט"א

שמח בזה, אף שעל ידי זה הרבה מאוד אנשים לא יבינו את השיעור. ור' אבהו סבר שעדיף שלפחות ישמעו שיעור אגדה, מאשר שילכו לשיעור ולא יבינו, אף שעל ידי השיעור, הלומדים לא יעסקו בפלפול הלכה.

אמנם בענינו נראה שלכו"ע יוציא את הספר בהלכה, כי שניהם מודים שהלכה היא חשובה, ובוה שמח הקב"ה, אלא שהמחלוקת היה כאשר חלק יתבטלו מלימוד, ובענינו אין חשש כזה, כי ברוך השם יש עוד הרבה ספרים, גם לאלו שמבינים אגדה, ולכן עדיף לעסוק בפלפול הלכה, שבוה שמח הקב"ה, ואין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

עוד טעם נראה שעדיף להוציא לאור את הספר בהלכה, דאיתא בנדרים (דף ה ע"א) נידוהו בחלום, צריך עשרה בני אדם להתיר לו, והוא דתנו הלכתא. ופירש הר"ן כלומר דמתנו לאחרים, אבל תנו בלחוד לא, דלא חשיב כולי האי.

והנה אם ירפס את ספרו באגדה, יהיה מזכה את הרבים, אבל עדיין לא יהיה לו את המעלה המיוחדת של מתנו לאחרים, שיש להם עדיפות להתיר לאדם נידוי שנידוהו מהשמים, אבל אם יוציא את ספרו בהלכה, הרי הוא נכנס לאנשים המיוחדים שמלמדים אחרים הלכה "מתנו לאחרים", ויכול להתיר נידוי בחלום, ולכן נראה שזה עדיף.

טעם נוסף, שעל ידי הספר בהלכה, מסתמא נתחדשו שם שאלות חדשות ודברים נפלאים, וגם אם זה יגרום לאדם אחד להימנע מאיסור אחד, כבר היה כדאי כל הספר.

אמנם הגאון רבי יוסף ענגל בספרו לקח טוב (כלל טו) דן מה עדיף ריבוי הכמות או מיעוט איכות, והביא שם עשרים ושש ראיות שלכאורה ריבוי הכמות עדיף על האיכות, ולכאורה גם בענייננו, דאמנם ספר הלכה היא איכות יותר, אבל ספר אגדה יהיה יותר כמות שילמדו, ואולי זה עדיף.

ושאלתי שאלה זו את גיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, ואמר לי שבוודאי ספר הלכה עדיף, ואין כאן ריבוי כמות מול איכות, כי עיקר לימוד התורה, הוא הלימוד הלכה למעשה, וכמו שאנו מכריזים בכל יום לעסוק בדברי תורה, והכוונה לעסוק בדברי תורה, והעסק הוא לימוד הלכה למעשה, ולא באגדה.

[והנה שמעתי שסיפר הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל, שכשלמד בכולל חזו"א (בחיי החזו"א, שעדיין לא נקרא כך), עמדה הנחלת הכולל להוציא לאור קונטרס חידושי תורה מאת אברכי הכולל, ונתבקש גם הוא לפרסם שם מחידושי. וכאשר נתגלגלו הדברים לשולחננו של החזו"א, שאל אותו החזו"א על איזה ענין הוא חושב לפרסם חידו"ת. והשיב לו הגרש"ש, כי בדעתו להדפיס חידושי תורה על ענין במסכת ברכות. ויעץ לו החזו"א ואמר, מסכת ברכות נחשבת כציבור למסכתא קלה, לכן כדאי לפרסם תחילה על ענין במסכת אחרת. וכן עשה, כשבחבורת הראשונה פרסם חידו"ת על מסכת זבחים, ורק בחבורת השנייה הדפיס את חידושי במסכת ברכות.

עוד סיפר הגרש"ש, שבשעה שרבינו הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל כתב את חיבורו 'משך חכמה' על התורה, עדיין לא כתב את חיבורו 'אור שמח' על הרמב"ם, וכשסיים את כתיבת המשך חכמה הורה לו אביו שימתין מלהדפיס את המשך חכמה עד אשר יוציא תחילה לאור את החיבור על הרמב"ם, שאם לא כן לא יעריכו כראוי את החיבור המופלא הזה 'משך חכמה'. ורק לאחר שיצא שמעך וטיבך על ידי החיבור על הרמב"ם, אז תהיה השעה כשירה לפרסם את החיבור על התורה. וכעוראתו של אביו כן עשה רבי מאיר שמחה, ובכך זכה שספרו משך חכמה התקבל בכבוד הראוי לו בכל תפוצות ישראל].

מה להרפס קודם ספר על התורה או שו"ת בהלכה

שאלה. הנני מבקש לקבל את דעת תורתו בדבר הוצאת ספר לאור עולם, אם יש להעדיף הוצאת שו"ת בהלכה לפני ספר חידושים על התורה.

צדדי השאלה, זה כמה שנים שכתבתי ופרסמתי דברים ערבים על פרשת השבוע, וגם קושיות ותירוצים על סדר הפרשיות, ורבים וביניהם גם תלמידי חכמים מופלגים, נהנו מאוד מהדברים, וזה היה זיכוי הרבים גדול, וב"ה הכל נערם לספר שלם, בן כמה מאות עמודים.

אך הנה, יש באמתחתי גם חיבור של עשרות תשובות ובירורי הלכה שכתבתי בס"ד. ושאלתי היא, האם יש חיוב להעדיף הוצאת השו"ת בהלכה על פני הספר עה"ת, שהרי כבר אמרו חז"ל (ברכות דף ח ע"א) מיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, וזהו עיקר הלימוד, וללמוד וללמד לשמור ולעשות.

אבל מצד שני בהוצאת החיבור על התורה, יהיה לכאורה זיכוי הרבים גדול יותר, שממנו יוכלו בני התורה ותופסיה בכל אתר, לישא וליתן בכל שבת, ולדלות ולהשקות ולפלפל בתירוצים הרבים המוכאים על כל קושיא וקושיא. מה להעדיף?

תשובה. להעדיף להרפס את הספר הדין בהלכה למעשה, משום שזה עיקר הלימוד, וגם שעל ידי זה, בעל המחבר יתקן ל'מתנו הלכה', דהיינו מלמד הלכה לרבים, שמעלתו גדולה.

מקורות ונימוקים

איתא בסוטה (דף מ ע"א), ר' אבהו ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא, רבי אבהו דרש באגדתא, רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא [הלכות דינין ואיסור וטהרות, רש"י]. שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו, חלש דעתיה, אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר מיני סידקית.

כלומר, שר' אבהו ור' חייא הגיעו למקום, ר' אבהו דרש באגדה, ור' חייא בהלכה, והציבור הלך לשמוע את האגדה, ורבי חייא חלש דעתו, השיב לו רבי אבהו, אתה מכרת להם מרגליות, אבל לא כל אחד יש לו כסף לזה, אבל אני מכרתי להם מיני סדקית [כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטין וצינורות], ומתוך שדברים אלו כל אחד יכול לקנותו, כולם מתאספים סביב המוכר, ויעו"ש בגמרא שר' חייא לא התפייס.

ולכאורה מדברי ר' אבהו משמע, שהלכה חשובה יותר, והיא משולה לאבנים טובות, אלא שלא כל אחד יכול לקנותו, ומיני סידקית כל אחד יכול לקנותו. ואם כן אולי גם בהוצאת ספרים, למרות שהספרים בענייני הלכה הם משולים לאבנים טובות, מכל מקום כיון שספרי אגדה יקנו יותר, אולי זה עדיף.

אלא שרבינו הכתב סופר בדרישתו לשבת שובה שנת תר"ב הקשה, דצריך ביאור הלא ר' אבהו פייס את ר' חייא במשל, בדברי אגדה כולם מבינים לכן יש עליהם קופצים הרבה, משא"כ שמעתתא, ולמה לא נתפייס בזה, וגם איזה קפידא היה לר' חייא על ר' אבהו, וכי היה יכול ר' אבהו לדחותם.

ותירץ, שהנסיין לימוד פירוש של סוגיא זו, כי באותו מעמד שר' אבהו דרש באגדה, היו לומדים מופלגים אשר להם יד בפלפול וסברא, והיו עצלים ללמוד בעיון, ולכן הלכו אצל אגדה שהיא קלה, אבל העיקר הוא פלפול הלכה, דהקב"ה שמח בזה, וזה היה עצבונו של ר' חייא על ביטול פלפול התורה, לכן לא נתפייס, והיה לו לר' אבהו להמנע מלדרוש אגדתא באותו זמן אשר הוא דורש שמעתתא, וממילא היו מחוייבים לילך לר' חייא, וגם אלו אשר אין מבינים גם כן יבואו לשמוע, וממילא ר' אבהו גרם כל זה, לכן כעס גם על ר' אבהו.

נמצא שבשאלה דידן, נחלקו ר' חייא ור' אבהו, ר' חייא סבר שצריך לבטל את השיעור באגדה, ולומר שיעור רק בהלכה, כדי שהלומדים שמבינים הלכה יבואו וישמעו, והקב"ה

בס"ד עומד לצאת ממכש הדפוס הספר החדש

'לשוח בשדה'

אוצר שו"ת ופסקי הלכה שקיבל מרן רבינו שליט"א מגיסו מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה הספר יופץ אי"ה במהלך ביה"ז בדוכני י. בלי, ובהמשך בחניות הספרים המובחרות

לפרטים בפלאפון 0533126877

ההקפדה על כשרות מהודרת בימי בין הזמנים

נשאל רבינו, במשפחה שהאבא אברך ת"ח ויר"ש ורעייתו עובדת לפרנסתם כדי שבעלה יוכל לשקוד על דלתות התורה, וכיון שבמשך השנה הם שרויים במאמץ רב, לכן רצו לצאת קצת לנפוש בבין הזמנים. וחפשו מקומות נופש שונים, ולאחר בירורים מעמיקים התברר להם **שכל הכשרויות השונות במקומות הנופש, אינם ברמת הכשרות בה הם רגילים בבית**, ואילו, האם לצורך גדול של יציאה משגרה לנופש, מותר קצת להקל בהקפדות הכשרות בהם הם מחמירים בבית, או שמא אפשר לסמוך על שיטות מקילות יותר בהלכה, מאחר ולא הצליחו למצוא נופש ברמת הכשרות שמקפידים תמיד בביתם.

והשיב רבינו, שמטרת הנופש היא להתאוויר ולצבור כח ביתר שאת וביתר עוז לקראת הזמן החדש, וכדכתיב 'וקווי ה' יחליפו כח', ואם יקילו ח"ו בכשרות המאכלים, הרי שלא רק שהאוי לא יזכים אותם ולא יצליחו להחליף כח לקראת הזמן החדש, אלא האוכל יטמאם אותם, ותחת לחזור עם כוחות מחודשים לזמן החדש, הם יחזרו לאחור וידרגתם רח"ל.

והוסיף שכבר דרשו על כך בעלי המוסר, שאילו היו חכמינו הקדמונים בזמננו, הם היו מתקנים תענית בה"ב בחודש אלול, על כל הפרצות הנגרמות מבין הזמנים בחודש אב. וצריך לזכור שהקב"ה והתורה של חודש אלול, הוא אותו הקב"ה, והתורה היא אותה תורה של חודש אב, וכמו שלא יעלה על הדעת להקל בכשרות בחודש אלול ובימים הנוראים, כך גם צריך להחמיר בחודש אב.

לימוד לשם שמים או בישיבת ביה"ז ולקבל מילגה

נשאל רבינו, האם ראוי לאברך ללמוד בישיבת בין הזמנים ולקבל מילגה על הלימוד, או שמא עדיף ללמוד לש"ש בלי כסף, דאולי קבלת הכסף מורידה משכר הלימוד. והשיב רבינו, שאכן מעיקר הדין צריך ללמוד ללא קבלת תמורה, אך כבר כתב הרמ"א (י"ד סימן רמז ס"א) שמוותר לחכם ולתלמידיו לקבל כסף מהנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, שעי"ז יכולים לעסוק בתורה ברווח. והאגרות משה (י"ד ח"ב סימן קטז) כתב שבדורינו זה עצת היצר לומר שיש בקבלת פרס איזה טמא ותסרו, כי אם לא יקבל הפרס וילמד מתוך הדחק, הרי עלול לפרוש מן התורה. ואמר רבינו שבוודאי אם האברך דחוק ויש לו הוצאות מרובות, ה"ז מצוה גדולה לפרנס את אשתו ולדורו ומותר לו ללמוד בשביל שטר, ואף שיתכן וזה מוריד לו מהשכר של הלימוד, מ"מ השכר שיקבל ע"כ שהביא פרנסה לביתו, יהיה לו כנגד זה, אך אה"נ אם יש לו פרנסה לפי צרכו, וגם ילמוד היטב בלי קבלת המילגה, בוודאי שיעדיף ללמוד בלי מילגה, כמו שמעיקר הדין צריך ללמוד.

האם להכניס ילד למצב של פחד

נשאל רבינו, שלעיתים קורה בעת טיול, שבני משפחה מכריחים אחד מבניהם שישע ברכבת כבלים על פני תהום, למרות שהבן פוחד, האם ראוי לעשות כך. והשיב שאין לעשות כך, וכמבואר במאירי במסכת שבת (דף קנא ע"ב): 'אסור לישון בבית יחיד, וכן בכל מקום שהוא מביא עצמו לידי נסיון או פחד דאסור, והכל לפי טבעו'. ומכל מקום אם אידע לו כן יחזק את עצמו בבטחון בהש"ת, ויתעסק בתוך לבו בדברי תורה וכו'...'. עכ"ל. והוסיף רבינו ואמר, שלכן אותם האנשים המפחדים מפחד גבהים והטיסה במטוס גורמת להם פחד, ימנעו מנסיעה אם יוכלו להמנע ממנו, וכמו כן אין להשאיר ילד קטן לבדו בבית נעול (כמבואר ביומא דף פד ע"ב ובמשנ"ב סימן שכח ס"ק לח), שהחששים שמא יבהל ויסתכן.

האם צריך להימנע בימים אלו לנסוע לירושלים

נשאל רבינו, ממשפחות שרוצות לנסוע לעיר"ק ירושלים תובנ"א בימי ביה"ז וכדומה, אך חוששים עקב הפיגועים המתרחשים שם, ושאלו האם ירושלים נחשבת למקום סכנה, וצריך למנוע לנסוע לשם, משום שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, או שמא זה עדיין לא נחשב לאיתחזק סכנתו, ומותר לנסוע לשם ללא חשש. והשיב רבינו, שירושלים אינה מקום סכנה, ומותר לנסוע ולהיות בירושלים. משי"ת סיבות: א. אחוזי הסכנה הם מונעמים, ואינם אפילו אחד לאלף [ראה במשנ"ב (סימן של סק"ה), ובמג"א (סימן שטז ס"ק ג)]. וכוהים דרים ומסתובבים ברחובות ירושלים ב"ה מאות אלפי ב"א, ואפילו אם ח"ו היינו שומעים על אירוע פיגועי, לא היה המצב כ"מצב סכנה", ק"ו שב"ה מספר הפיגועים הוא מועט מאוד. ב. גדר מצב סכנה נקבע ע"פ תחושות בני אדם, וכמו שייסד מרן הגר"ש איערבאב זצ"ל שההגדרה של מצב של 'פיקוח נפש' תלוי בתחושות בני האדם, דכל שדורך רוב בנ"א לברוח מזה כבורח מפני הסכנה, ה"ז חשיב כספק פיקוח נפש, אבל אם אין רוב בנ"א נבהלים ומפחדים מזה, א"ז חשיב סכנה. [ראה בשו"ת מנחת שלמה (תנינא, סימן לו ד"ה ולענין)]. ולכן מכיון שכיום המציאות היא שאנשי ירושלים מסתובבים ברחובותיה כרגיל, והציבור רובו ככולו עולה לירושלים לצרכיו כמקדמת דנא, ובפרט אלו שיש להם צורך מיוחד להיות בירושלים עולים לשם ולא נמנעים, הרי זו הוכחה שתחושות הציבור שאין זה נחשב כמקום סכנה.

[והוסיף רבינו ואמר, שאם היה מקום לחוש לסכנה היא בנסיעה עצמה, דאמרי אינשי שיש יותר לחוש להפיגע בתאונות דרכים, מאשר סכנת הפיגועים, אמנם הכריע שגם לנסוע אין צריך לחשוש, כי אין בזה איתחזק איסורא, אלא צריך לומר תפילת הדרך בכוננו, וכשם שתפילת הדרך יועיל להנצל מתאונות דרכים, כך תעזור לו, להנצל מן כל איוב ואורב].

אחרונה נא חידה

מה המשותף ל - אריה, פיל, עקרב, נשר, ולווייתן? וכן להר, נחש, וחזיר? * בע"ה אינו מקבל טומאה כ"ז שהוא חי, היכן מצינו בע"ה שטמא ומטמא אע"פ שהוא חי? * באיזה מין ממיני בע"ה אין לא זקן ולא חיגר? * לצורך איזה דין ניתן לדעת מה לעשות ע"פ התנהגות התרגומים או העורכים?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, תחילה באדיבות ידידינו הרב אורי חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: הגביה קולו בתפילה או בלימוד התורה וחילול שבת, הכיצד?

תשובה. כתב המשנ"ב (סימן רסו סק"י) בשם הפמ"ג, שיש להיזהר כשעומדת בשבת ביה"ר עגלה ריקנית עם סוסים, שלא להגביה קול, ויהיה כמחמור, אפילו בהמת אחרים. ועוד כתב שם (סק"ט) שאם הבהמה מושכת בעגלה, וכשיגיעו עליה בקול להתחיל לילך אחר שעמדה, הוא עובר על איסור מחמור, ואין לו שום עצה להמלט מאיסור זה, דאפילו אם יפקידנה ולא יעבור על שביתת בהמתו, מ"מ יעבור על איסור מחמור. ונראה שישוד הדבר הוא מהשו"ע (י"ד סימן רצו ס"א) שגוי המנהיג בכלאים מותר לישראל לפרוס לו שלום... אם אינו פסוק רישיה, ובנ"ד"א אם הוא פסוק רישיה או קרוב לפסוק רישיה אסור.

א. שאלתי לרבינו, האם באכילה על שפת הים יש משום האוכל בשוק [שכן מביאים בשם כמה מגדולי ישראל שהזהירו ע"ז], ואמר שאפשר להקל ולאכול שם, דאין זה שוק ממש, והים מיועד גם לאכילה, שהרי נוהגים רבים לאכול שם. והוסיף ואמר **שמאחר והרחיצה בים מחלישה, הרי שנוצר צורך ומקובל לאכול שם, ולכן לא נפסל לעדות בזה, אך מכל מקום אין ראוי לת"ח לאכול שם**.

ב. שאלתי לרבינו, בקבוצת אנשים או בחורי ישיבות שמטיילים יחדיו (ביערות או מסלולי הליכה), האם מותר להם לאכול ממותקים ומיני מתיקה תוך כדי הטיול כשעוברים במסלולי הליכה שרבים המטיילים בהם [מלבד הדין שאין לאכול בעמידה, גיטין ע, א]. והשיבני רבינו **שאסור לאכול בכה"ג**.

ג. שאלתי לרבינו, האם מותר לאכול בפארק או בגינה, והשיבני שאם יש שם פינות של **שולחנות וכסאות** מסודרות לאכילה, ודרכם של בני אדם לאכול שם באופן שאין זה לזול לאכול שם, א"כ אין זה שוק ממש אלא זה עשוי לאכילה, ולכן אפשר להקל לאכול שם. [אך לקטנים, דבשבים זה עניו לא לאכול בגינה או פארק, יש להקל בכל גווני].

ד. שאלתי לרבינו בהא דאמרו (קידושין מ, ב) האוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות, האם **שתיה** בכלל זה, דפעמים בימות הקיץ והשרב אדם רוצה לשתות מים ברחוב. ואמר שמוותר לשתות מים בשוק, שהרי זה צורך גדול וחשש סכנה שיתייבש גופו [וציין לירושלמי ביומא (פ"ו ה"ה), יעו"ש]. וגם הבריות ידוהו לכך זכות ששוטה בלית ברירה משום **החום הגדול**, וכבר פסק הרמב"ם (פ"ה מהלכות דעות ה"ב) דגם חכם מותר לאכול בשוק לצורך גדול.

ושאלתי, האם גם בחורף מותר לשתות או דלא מצוי כ"כ שיבוא לידי סכנה. והשיבני דלא פלוג, וט"ס גם בחורף אפשר להתייבש. ושאלתי דאולי כל ההיתר בשוטה בדרך כבוד, אבל לא כששוטה **מהבנקוק לפיו או ע"י קשית**, ואמר דכיון שההיתר משום סכנה וצורך גדול, אז בלית ברירה אחרת - גם זה מותר.

עוד שאלתי, האם גם **בנס ברד** יש להקל, ואמר דלכתחילה ודאי שראוי להקפיד שלא לשתות כוס ברד בשוק, ורק אם אין לו שום אפשרות להינצל מהצמא אלא ע"ז יש להקל. אבל אלה השוטים כוס ברד (או איס-קפה) לפיקוח בעלמא ברחוב, הרי שהדבר אסור. וכן אמר לי שאין לאכול **קריטב** או **איגלו** ברחוב, והדבר גרוע ומבזה טפי מסתם שתיה בשוק, דהרי זה נראה כבזיון ממש, וא"כ אין לו דבר אחר להרוות צמאונו.

ה. אמר לי לגבי **מציצת סוכריה בשוק**, שאין ניכרת אכילתו כלפי חוץ, יש להקל. אך לענין לעיסת **גומי לעיסה/מסטיק** ברחוב, אמר שזהו לזלזול ובזיון גדול מאוד, ובפרט שניכר הדבר ונראה לעין כל שהוא לועס בשוק, ועל כן אין ללעוס ולאכול מסטיק ברחוב.

ו. שאלתי לרבינו, האם מותר לאכול בשוק **בליה** כשאין אנשים, ואמר שלא פלוג רבנן.

ז. אמר לי רבינו, דבזמן חז"ל היה 'שוק' שהיה מיועד למסחר ושם היו מצויין בד"כ רבים, ועל כן היה גנאי גדול מאוד לאכול שם, אבל ברחוב צדי שלא היו מצויין תדיר עוברים ושבים - היה פחות גנאי, ועל כן בזמן חז"ל לא היה כ"כ גנאי לאכול חוץ לביתו במקום שאינו שוק. אבל בזמן הזה, **כל הרחובות שלנו בבחינת 'שוק'** (דאין רק מקום המיוחד כולו למסחר, אלא תחת כל בית ובנין מצויים חנויות לרוב), ועל כן בכל רחוב - שמוצי עוברים ושבים, אסור לאכול.

ח. שאלתי לרבינו, על הנוהגים **לאכול בעמידה ליד ה'בר' בחתונות**, האם יש בזה משום האוכל בשוק, ואמר שאמנם אין זה הנהגה ראויה, אך אי אפשר לפוסלם לעדות. אך הוסיף רבנו ודוודאי שראוי לילך ולאכול בישיבה ליד השולחן.

ט. שאלתי לרבינו, במה שכתב לי במכתבו **שצריך למחות במי שאוכל בשוק** (ויועד שישמע לו), הרי א"ז איסור ממש, והשיבני דס"ס זה הלכה מהלכות דרך ארץ, וא"ז רצון ה' שיאכלו ברחובות ובשווקים, וצריך למחות במי שעושה נגד רצון ה'.

י. שאלתי לרבינו בתקופת **מגיפת הקורונה**, כשהכל הלכו עם מסכות על פניהם, האם היה מותר לאכול ברחוב דבר מאכל וכי"ב **מתחת למסכה**, דהא עיקר הגנאי באכילה בשוק הוא מה שמתגנה בפני הבריות, וכאן אין ניכרת אכילתו לבריות. ונהנה רבנו מהשאלה, ואמר לי דמ"מ כיון שאכילה ברחוב - היא הנהגה עצמית של כלב, ממילא אין לבן מלך לנהוג בהנהגת כלב.

(נערך בקיצור מתוך הספר **'ארחות אכילה'** שעתידי לצאת לאור א"ה)

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הג"ל,

או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

י"ר ע"י מערכת "קובץ גיליונות" k.gilyonot@gmail.com

להנצחות ולהקדשות ניתן לפנות: 053-3145900

מאמר מיוחד לימי בין הזמנים

מאת מרן דה"י הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן

ניסיונות הדור ודרכי ההתמודדות

כתב האבן שלמה (פי"א) שלכל דור ודור יש את הניסיונות המיוחדים השייכים רק לו, ועל בני אותו הדור מוטלת החובה להתמודד עם אותם הניסיונות (ז"ל 'בכל דור ודור שולט מידה אחרת, שמזה משתנים הטבעים וכל מעשי הדור והנהגותיהם ופרנסיהם הכל הוא לפי המידה ההיא, ותלוי בבחירתם בין לטוב בין לרע. וכן הנהגת הקב"ה עמהם. והכל כלול בתורה וכו'). בכדי להתמודד בצורה נכונה, יש לברר תחילה מהם אותם הניסיונות שבהם התייחד הדור בשונה משאר הדורות, ורק לאחמ"כ לחקור מהי הדרך לעמוד מולם. ואמרו בגמרא שהסייגים והתקנות שתקנו חז"ל הם לפי הניסיונות של אותו הדור, ע"מ שיוכלו להתמודד דווקא מול אותם הניסיונות. אף בדורנו, בכדי לדעת כיצד להתמודד ולעבוד על הניסיונות שבהם התייחד דורינו, צריכים אנו לברר ולדעת תחילה מהם אותם הניסיונות.

במאמר זה נתמקד בשתי נקודות אופי המאפיינות את דורינו, שאלו הם הניסיונות עימם אנו מתמודדים, וננסה לדון מהי דרך ההתמודדות עימם.

א.

ראשית כל נבאר את ענין ה'קדושה'.

הן אמת שניסיונות בעניינים של קדושה היו מאז ומעולם מעת חטאו של אדה"ר, וכפי שכתב הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה 'אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם, אלא לפרוש מן העריות וכו', אך בדורנו ניסיון זה גדל והתעצם הרבה יותר. נעמוד על סיבת הדבר מדוע בדורנו זהו אחד הניסיונות היותר קשים, יותר מבשאר הדורות, שהיו ניסיונות אחרים וניסיון זה לא היה העיקרי בעבודת בני אותו הדור. ונראה שישנם שתי סיבות הגורמות לכך, ויסודם הוא במאפייני הדור.

הסיבה הראשונה היא שיסוד ענייני הקדושה נובע מצלם האלוקים שבאדם ובלי חלק זה שבאדם לא שייכים אליו ענייני קדושה כלל. ופירוש המושג 'צלם אלוקים' הוא שהאדם הינו חלק אלוק ממעל אשר בו ניתנה הנשמה הקדושה שהגיעה היישר מהקב"ה (וכמו שנאמר 'ויפח באפיו נשמת חיים'). והיינו שכח הנשמה שבאדם הוא עצמו כח הקדושה, ורק על ידו האדם עומד נגד פיתויי העולם הזה. בעוד שגוף האדם מושך את האדם אל החומריות, הנשמה שבו מושכתו לרוחניות וקדושה, וע"י כח הנשמה ניתנה לאדם היכולת להתמודד עם הניסיונות אשר יושתו עליו.

והנה, במשך כל הדורות ידעו הכל שיש לאדם צלם אלוקים, ושהוא בר הכי להתמודד עם ניסיונותיו ופיתוייו של היצר, ואופן ההתמודדות היה ע"י שליטת הכוח השכלי שבאדם על הכח הגופני והחומרי. המציאות היתה שכאשר האדם יודע במצפנו על דבר מסוים שהוא דבר איסור ומכיר את חומרת הדבר, היה די בכך שיוכל לאזור כח ולהתגבר על כל ניסיון אשר יקרה לידו. וכך היתה המציאות והנושא היה מוכר וידוע לכל במשך כל הדורות עברו. אכן, השינוי שחל בדורנו בעולם, שביטלו בקרב בני האדם את המושג 'צלם אלוקים' - במחשבתו של האדם החילוני המושפע מתורתם של הפסיכולוגים והוגי הדעות למיניהם, מושרשת התפיסה שהאדם אינו אלא בהמה בעלת משכל ומופקע מנשמת חיים. וכאשר אינו מאמין שיש בו את כח הקדושה, אין לו את כח ההתנגדות בין שכלו לבין רצונותיו ותאוותיו. ממילא אינו מסוגל להתמודד כנגד הרצונות והתאוות החומריות המושכות אותו אליהם.

בציבור בו אנו חיים, הגם שיודעים אנו את דרגתו ומעלתו של האדם אשר הוא חלק אלוק ממעל, אך השקפת העולם שמבחוץ חודרת גם אלינו בדקויות בהרבה דרכים, לכן חומר ענין הקדושה ירד בעינינו הרבה הן חומר האיסורים והן ההקטנה של מעלת האדם וצלם אלוקים שבו. וכאשר חומר הענין יורד, ממילא הכח להתמודד עם אותם ניסיונות יורד גם הוא, כפי שכתב הרמח"ל בהקדמה לדרך עץ חיים שהכח להתמודד מול הניסיונות הוא 'ידיעת האמת'. עיקר הצלחת פיתויי היצר היא ע"י שמחליש בעיני האדם את חומר האיסור, לכן כאשר ידע האדם בידיעה אמיתית וברורה את חומר האיסור כפי שהוא באמת, כך יוכל להתגבר על פיתויי היצר. (וכתב שם שאין באפשרותו של האדם להגיע לידיעת האמת כי אם ע"י אור התורה שחודר אל הנשמה) כאשר לא מכירים ומרגישים את חומרת האיסורים המתייחסים אל האדם שהוא בדרגה נשגבה של צלם אלוקים, וכשמבטלים ממנו את ההכרה בצלם אלוקים שבו, נחלשת הבהירות של ידיעת האמת, ולכן החיים המרוממים בקדושה שהם ההיפך מחיי בהמיות נעשו לניסיון עיקרי בדור זה.

הסיבה השניה לכך שנושא זה מרכזי בדורנו, היא שבכדי לזכות לקדושה מוכרחים ל'גדר', כמו שכתב רש"י על הפסוק "קדושים תהיו" וז"ל: 'שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה'. כוונת העניין, שהפירוש 'קדושה' הוא 'הבדלה', כלומר - שהאדם בעצמותו מופרש ומובדל, וכמו שמחיצה מבדילה בין רשות היחיד לרשות הרבים, ובין קדושה לקדושה גבוהה יותר (כמחיצות שהיו בעזרה), כך האדם שמקדש את עצמו מופרש מכל ענייני העולם ומדברים המקרבים לחטא, ורק בכך זוכה הוא לקדושה עליונה. ואף ענין זה נחסר ונפחת בדורינו, שכבר כמעט ואין מחיצות המפרידות ומבדילות בין קודש לחול, ואין גדרים וסייגים.

אלו שני העניינים שבהם מתאפיין הדור שלנו בניסיונו הגדול של 'קדושה': א. אי ידיעת האמת על כוח הנשמה שבאדם שהוא צלם אלוהים ואי ידיעת חומר האיסור. ב. החיסרון במחיצות וגדרים המוכרחים לכל דבר שבקדושה. והסיבה המשותפת למאפיינים אלו היא חדירת העולם החילוני אל תוך העולם שלנו בכל שכבות הדור (כ"ש שהדבר נוגע למי שנולד בדור זה), וכפי שמורגש בימינו שהכל כבר נגיש ואפשר בקלות להגיע לכל דבר האסור בעולם.

מעתה, דרך ההתמודדות עם ניסיון זה הוא, בעבודה בשימת לב לשני העניינים הללו. החדרת ההכרה בצלם האלוהי שבאדם וחקר ידיעת האמת, (וכבר כתב הרמח"ל שהדרך להגיע לידיעת האמת היא ע"י שמחה ולימוד התורה), והעמדת גדרים ברורים מעשיים של קדושה, המרחיקים את האדם מלהגיע לדבר עבירה.

ב.

הניסיון השני שעלינו להכירו הוא 'עולם התקשורת', ובכלל זה המציאות בה האדם בעולם הכללי מעודכן ומשותף עם כל מה שקורה ומתרחש בעולם בכל רגע נתון, ואף משתף את סביבתו בענייני הפרטים. התוצאה של צורת חיים זו היא שאין לאדם פרטיות ואינו נמצא לבדו אף לרגע אחד. העולם הפרטי שלו נהפך לרשות הרבים ואין לו רשות היחיד משל עצמו, האדם כבר לא ברשות עצמו לשמר את פרטיותו. (בעומק הדבר אף עניין זה מקושר לענייני קדושה כחלק מצניעות, אך לא כאן המקום להאריך בזה). ידועים דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) שקדושתם של בני שבט לוי נובעת מכך שהיו מנותקים מהעולם שבחוץ ומובדלים ומופרשים ממנו, כשם שהיו מובדלים בביהמ"ק, שרק ע"י כך אפשר להיות קודש לה' ולהתמסר לתורה בלבד. לאלו שחיים בעולם של תקשורת, קשה מאוד להרגיש מנותקים מהעולם ולהתמסר לעבודת ה', ובמקום זאת מרגישים חלק מ'העולם הגדול' ע"י שמתוקשרים כל רגע עם כל הידיעות שיש בחוץ, אם זה על ידי ידיעת נושאים פוליטיים או כל עניין אחר שאינו נוגע לעבודת ה'.

אך הנה, מכיוון ועניינו של ניסיון התקשורת נוגע לכך שאין האדם מובדל ומופרש לעבודת ה' אלא מעורב בענייני העולם, יש בזה כמה וכמה דרגות שונות זו מזו. יתכן חוסר שמירה מידיעת דברים פשוטים שאין בהם איסור חמור כשלעצמם, ויתכן אף דברים החמורים מכך בהרבה. ובדברים הנוגעים למושג 'ישיבה' נעמוד כעת על שני פרטים מסוימים.

ראשית כל עלינו לדעת שישביה היא מקום שמטרתו שייכות גמורה לתורה תוך ניתוק מהעולם שבחוץ, וכמו ביהמ"ק שהיה מובדל ומופרש מכל שאר העולם כך הישיבה צריכה להיות מנותקת. ואין המכוון כאן לפרישות מעניינים חמורים כעריות, אלא על עצם הניתוק מהעולם החיצוני. אם האווירה בישיבה היא שמחברים לעולם שבחוץ וכגון שכל דבר המתרחש בחוץ נודע מיד גם בישיבה, אין זה ניתוק ולא הבדלה, אי אפשר לגדל שבט בני לוי המסורים לתורה כשהם מחוברים ומתוקשרים לעולם החיצוני, התכלית והיעוד של 'ישיבה' היא לגדל בני תורה דווקא בהבדלה והפרשה מהעולם החיצוני כמו שגדלים בחממה סגורה ושמורה.

ולעניין מעשה, המדובר כאן הוא על אותם מכשירים המשמשים אמצעי לידיעת תקשורת, ומשתמשים בהם בריש גלי ובפרהסיא, וכאשר דבר זה מורגש בישיבה אזי האווירה הכללית בישיבה היא שלא נמצאים במקום מנותק מהעולם, אלא נמצאים במקום תקשורת וחיבור לעולם, וי אפשר לגדל שבט בני לוי המסורים לתורה בשום אופן. לכן אף אותם יחידים הנגועים בכך יכולים להזיק לכלל הציבור, וגם כאשר יש הכרח ומקרה הצורך להחזיק מכשיר טלפון, חייבים לדעת כיצד לעשות זאת בצורה הנכונה שלא לפגוע באווירת הישיבה, ולמעט בזה ככל האפשר.

ג.

כפי שהזכרנו, מצבו של הדור בענייני הקדושה ירוד מאד, ואע"פ שנדמה לנו שמצב זה אינו נוגע אלינו, צריך בכל אופן לדעת שכל אחד ואחד יכול למצוא את עצמו במקומות ירודים מאד אם חלילה לא ישמור את עצמו. ונזכיר מה שמסופר על הג"ר יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל בזמן מלחמת העולם השנייה, היה בחור ישיבה אחד שנכשל בדבר מסוים. כששמע זאת הגר"י לוויןשטיין זצ"ל תגובתו היתה כזאת: '**אנחנו כולנו קרובים לגבול, והוא חצה את הגבול**'. הוא לא אמר ש'הבחור הזה הוא עברין גדול' וכדומה, הוא לא ראה את זה כך, אלא המבט שלו היה שיש יצרים, וכולנו קרובים אבל הוא חצה את הגבול. וזה היה בזמן שהעולם לא היה נראה כמו היום, לא היתה אווירת מתירנות, היתה צניעות בעולם, הדברים לא היו כ"כ נגישים ואעפ"כ 'כולנו קרובים לגבול', ומה נענה עכשיו, האם נחשוב שאנחנו יותר חסינים מאותו הבחור...

עלינו לדעת מהו הנסיון של הרחוב, כמה העולם הוא מקולקל, עד כמה ביטלו ממנו כל צורת האדם ומחקו את המושג 'צלם אלקים'. וכמו כן מוכרחים אנו לזכור שאנחנו עם קדוש! אנחנו יכולים להתרומם! ועלינו להישמר ככל האפשר ולקחת לעצמינו את מה שאמר ר' חצ"קל '**אנחנו קרובים לגבול**'.

שיעור מרח הגאון רבי אשר ייים שליט"א

שמירת הנפש זאין סומכין על הנס

"הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהם ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות".

וכ"ה בשו"ע (שם סעיף י'), ומדכתבו דמכין אותו מכות מרדות משמע דאין כאן אלא איסור דרבנן. וכ"כ הלבוש (יו"ד סי' קט"ז סעיף א') וז"ל:

"אע"ג שפשוטן של אלו הכתובים לא מיי"ר בזה מכל מקום סמכו חז"ל על המקראות הללו ואסרו כל הדברים המביאים את האדם לידי סכנה".

אך ראיתי בבאר הגולה (הו"מ שם ס"ק ע') שכתב בחד תירוצא דבאמת יש בזה איסור דאורייתא ד"השמר לך" ושמור נפשך מאד", אלא שאינו לוקה, וכמו חצי שיעור שאסור מה"ת ואינו לוקה, ומשום"כ לוקה מכת מרדות ע"ש, וכך משמע מדברי הלבוש (חשן משפט שם סעיף ה' - ט'), אמנם לכאורה לא מצינו מכות מרדות באיסור דאורייתא אף שאין בו מלקות ארבעים כי אם באיסורי דרבנן בלבד, וצ"ע.

והנראה עיקר בזה לענ"ד, דאף דמה"ת חייב אדם לשמור עצמו מן הסכנה, שנצטוונו על שמירת הנפש בכמה מקראות, מ"מ לא ברור מה גדר מצוה זו, ומה מדת הסכנה האסורה, דכבר ביארתי במקום אחר (עין שו"ת מנחת אשר ח"ג סי' קכ"א) דמותר לו לאדם ליכנס לסכנה מסוימת לתת לחם לפי הטף או לכל סיבה אחרת המקובלת בדרכי בני אדם, וכך למדתי מתוך דברי הגמ' (ב"מ קי"ב ע"א):

"ואילו הוא נשא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו".

וכ"כ רש"י (ב"מ צ"ב ע"א). הרי דמעשים בכל יום שאדם עולה באילן ובכבש וכדו', והבאתי לזה עוד כמה ראיות ואכמ"ל.

ומשום כך קשה לומר על ענין מסוים שיש בו איסור דאורייתא, משום הקושי להגדיר את דרגת הסכנה ומדת הצורך שבכל ענין וענין, אלא שבאו חכמים וקבעו על ענינים מסוימים שהם אסורים משום סכנה, וענינים אלה הם איסורי דרבנן שיש להם עיקר מה"ת, ומשום"כ לוקה עליהם מרדות דמ"מ איסורים דרבנן המת.

וכיוצא בדבר מצינו ברמב"ם (הל' אבל פ"ד הלכה א'), דביקור חולים וניחום אבלים וכו' גמילות חסדים הם והם מצוות מדברי סופרים, אלא שהם בכלל מצוות עשה ד"ואהבת לרעך כמוך", וצ"ב דאם בכלל מצוות אהבת רעים הם, הרי מה"ת הם ולא מדבריהם, אלא ברור דאף דכל אלה הם ביטוי לאהבת רעים, וכל העוסק בהם עוסק במצוה דאורייתא, מ"מ אינם חיוב דאורייתא, דמי יקבע לנו שצריך לבטא אהבת חברים דוקא באופנים וענינים אלה, והלא יכול אדם לאהוב את חבירו ולבטא אהבתו בדרכים רבות אחרות, ומאן י"מ דמצווה הוא דוקא לבקר חולה ולהכניס כלה לחופתה, ומשום"כ מצוות דרבנן הם שצריך מה"ת. וענין זה כבר נתבאר במנחת"א (ויקרא סימן נ"ה).

ולדרכנו יתיישבו דברי הלבוש שלכאורה סותרים זא"ל, דביו"ד (סי' קט"ז) כתב דכל ענינים אלה שאסורים משום סכנה הוי איסור דרבנן, ובחשן משפט

"רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" (דברים ד' ט').

"לא יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס, שמא אין עושין לו נס, ואת"ל עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו" (שבת ל"ב ע"א, תענית כ' ע"ב).

"תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו, ריקא, והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך, וכתוב ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כשנתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום, אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי, אמר לו, המתן לי עד שאפייסך בדברים. אמר לו, אילו הייתי עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום, היית מחזיר לו, אמר לו לאו. ואם היית מחזיר לו, מה היו עושים לך, אמר לו, היו חותכים את ראשי בסייף. אמר לו, והלא דברים קל וחומר, ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה, מיד נתפייס אותו הגמון, ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום" (ברכות ל"ב ע"ב).

א. באיסור ליכנס לסכנה

הנה מצינו בכמה מקומות בש"ס דאסור לו לאדם להכניס עצמו לסכנה, ומהם בברכות (ל"ב ע"ב) ועבודה זרה (י"ב ע"ב), והלכות אלה מבוארים בשו"ע חשן משפט (סימן תכ"ז), וביו"ד (סימן קט"ז ודמ"א שם סעיף ח', וסי' קע"ט ס"ב) ע"ש.

ומקור איסור זה כתב הרמב"ם (הלכות הוצא ושמירת הנפש פ"א ה"ד) ממה דכתיב (דברים ד' ט') "השמר לך ושמור נפשך מאד". וז"ל:

"וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסיר ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנאמר, השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצוות עשה, ועבר בלא תשים דמים". וכ"כ בשו"ע הו"מ (סי' תכ"ז סעיף ח').

ומקור הדברים בברכות שם, אלא שבגמ' שם אמר כן השר הנכרי לחסיד, וכבר העיר בזה המנ"ח (מצוה תקמ"ו), והמהרש"א שם כתב דאליבא דאמת עיקר כונת הפסוק לשמירת הנפש מן העבירות ולא לשמירת הגוף מן הסכנה, אלא שכך עלה על דעת הגוי ע"ש, וכך אכן כתב הרמב"ן על פסוק זה, דאיירי על שכחת המצוות ומקורן במעמד הר סיני, וכבר מבואר כן במשנה באבות (פ"ג ח"ה) דמזה ילפי' שלא ישכח דבר אחד מתלמודו, אך בדברי הרמב"ם והשו"ע מבואר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ומכאן למדנו מצוות שמירת הגוף מן הסכנה הטבעית ע"ש.

ובאמת שוב כתב המנ"ח (בקומץ הכנה) דבשבועות (ל"ו ע"א) איתא דהמקלל עצמו עובר ב"השמר לך", הרי דרשו חז"ל פסוק זה גם למניעת הסכנה הגופנית, וסוגיא זו בית אב היא לדברי הרמב"ם.

יש לעיין אם איסור זה מה"ת או מדרבנן, ולכאורה משמע מדברי הרמב"ם דהוי מדרבנן, דהנה כתב (שם הלכה ה'):

לעילוי נשמת

ת.נ.צ.ב.ה.

מרת מלכה מכללה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

הרה"ח ר' משה בן משה'ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

הונצח ע"י בנם ירדנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ו לוס אנג'לס

גמורה דהלא אין האשה מחוייבת בפו"ר, ובנות צלפחד לא נכנסו לא לסכנה ולא לחשש איסור ולא סיכנו דבר כלשהו, אלא שבטחו בהקב"ה שיתן להם בנים ואין בזה כל איסור ופגם, ואי משום בעליהם מאן יימר שלא נשאו נשים אחרות לקיים מצות פו"ר, ועוד דאין זה נס גמור ומעשים בכל יום שנשים זכות לבנים ובני בנים אף שלא ילדו לפני ארבעים שנה.

וכבר כתב כן הגרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (אהע"ז סי' ט') בענין אחד שנשתדך עם בתולה בת ארבעים ומעלה ושוב רצה לחזור בו כשנתודע לדברי הו"ל ששוב לא יולדת, והגרש"ק כתב דחלילה לבטל את הסכם השידוך ובזכות מועטה זוכין לזו"ש"ק אף למעלה מארבעים ואין זה בכלל ניסא רבא אלא ניסא זוטא [ע"פ הגמ' בב"מ (ק"ו ע"א) ע"ש], אך לענ"ד יש להוכיח את עצם היסוד מכל הני עובדי דאביי, רחב"ד, ור' יהושע בן לוי, ונחום איש גזו כמבואר.

ושו"ר שהדברים מפורשים בדברי אדוננו הרשב"א בשו"ת (ח"א סימן ת"ג) לאחר שהארץ לבאר שאסור אפילו לחסיד שבחסידים לסמוך על הנס כתב: "וזה כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם, וזולתי האנשים השלמים ושזכויותיהם מרובות, כמעשה דרבי חנינא בן דוסא עם הערוד שאמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא, וכמעשה דרבי חנינא שהיתה אשה מחזרת לטול עפר תחת רגליו לכשפים ואמר לו שקולי אין עוד מלבדו כתיב, והקשו והא אמר מר למה נקראו שמם כשפים שמכחישים פמליא של מעלה והשיבו שאני רבי חנינא דנפישן זכוותיה". והדברים נפלאים.

ג. שומר פתאים ה'

והנה בשבת (קכ"ט ע"ב) שנינו לגבי הקזת דם:

"בתלתא בשבתא מ"ט לא משום דקיימא מאדים בזווי, מעלי שבתא נמי קיימא בזווי, כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה'".

וכיצא בזה אמרו ביבמות (י"ב ע"ב) לגבי שלש נשים משמשות במוך משום הסכנה והחכמים אומרים שמותר להן לשמש כדרך ומן השמים ירחמו ושומר פתאים ה'. ועוד איתא שם (ע"ב ע"א) בענין מילה ביום המעונן דאף שיש בזה סכנה מסויימת מ"מ מן השמים ירחמו ושומר פתאים ה'.

וצ"ב בגדר זה, ולמה מותר ליכנס לסכנה ולסמוך על הנס, ומאי שנא מהא דלא יעמוד אדם במקום סכנה וכו'.

ולכאורה היה נראה דכל הני לא ברי היזיקא והסכנה רחוקה, ובכה"ג מותר לו לאדם לסמוך על הנס בעוסקו בדבר מצוה, ובכל הני סוגיות מדובר בדבר מצוה דהיינו מילה או עונה וכדו', ואף ללא דבר מצוה כבר נתבאר לעיל דמותר לו לאדם ליכנס לסכנה מסויימת כדי למלא צרכיו ורצונותיו.

אך באמת אין זה נראה, דא"כ אין זה אלא משום שאין כאן סכנה גמורה אלא סכנה מסויימת שמותר להכנס אליה, ובדברי הגמ' בכל הני דוכתא משמע דיש כאן לימוד מחדש מהא דשומר פתאים ה', ואם משום מצוה הרי זה משום דכתיב (קהלת פ"ח ה') "שומר מצוה לא ידע דבר רע", ולמה הביאו הא דשומר פתאים ה', ועוד דהרי מצינו (עבודה זרה ל' ע"ב) דמותר לאכול תאנים בלילה ולא חיישין לארס נחש משום שומר פתאים ה', אף דאין שום מצוה באכילת תאנים אלה.

ומשום כך נראה לכאורה דבאו לחדש בזה יסוד חדש, דכאשר האדם מתהלך בתומו בדרכו של עולם ובהנהגה הטבעית של בני האדם אין לו לחשוש מן הסכנה הרחוקה, וזה כונת הפסוק "שומר פתאים ה'" דכאשר מתהלך האדם לפי תומו, כפתי הוא לגבי הסכנה הצפויה והקב"ה שומרו, ובכל הני מדובר כאשר נוהג האדם במהלך הטבעי כדרך העולם.

[ודנתי בזה במק"א לגבי מה שלענ"ד נראה שאסור לעשן טבק מאחר שנתברר שהעישון גורם לסכנה, ויש מי שטען דגם לגבי העישון אומרים מן השמים ירחמו ושומר פתאים ה', ולענ"ד אין הנדון דומה לראיה, דאין זה טבעו של אדם לעשן ואין זה דרכו של עולם אלא סכנה גמורה שהאדם מביא על עצמו ללא שום צורך ותועלת, ולענ"ד יש לקבוע שאיסור גמור הוא לעשן טבק, ועיין עוד בתרומות הדשן (סי' ר"א) שדן במה שרבים לא חששו לאיסור קטלנית ופקפק אם יש מקום לסמוך על הא דשומר פתאים ה', ובפרט לת"ח שיועדים הלכה זו דמאחר והסכנה ידועה שוב אין לומר שומר פתאים ה',

(שם) כתב דאיסור דאורייתא יש בהם משום השמר לך וכו', ולהנ"ל נראה, ודו"ק בזה כי פשוט וברור הוא (ועיין עוד להלן אות ד').

ב. אין סומכין על הנס בחשש סכנה

הנה מבואר בדברי הגמ' (שבת ל"ב ע"א, תענית כ' ע"ב) דאסור לו לאדם ליכנס לסכנה ולומר עושין לי נס, שמא לא יעשו לו נס, ולכאורה צע"ג דמצינו בכמה וכמה סוגיות בש"ס שגדולי התנאים והאמוראים נכנסו לסכנה וסמכו על הקב"ה שיעשה להם נסים ונפלאות, ונפרט.

א. בתענית (כ"א ע"א) אמרו על נחום איש גמזו:

"פעם אחת היתה מטתו מונחת בבית רעוע, בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים, אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל, פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית".

הרי שנחום איש גזו סמך על הנס שהבית לא ימוט כל זמן שהוא בתוכו, אף שבדרך הטבע עמד הבית לפני סכנת קריסה, ופשוט שאין לחלק בין מי שנכנס למקום סכנה למי שנמנע להיחלץ ממנה.

ב. בברכות (ל"ג ע"א) מסופר על ר' חנינא בן דוסא:

"מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרחב"ד, אמר להם הראו לי את חורו. הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם ראו בניי אין ערוד ממית אלא החטא ממית".

וגם במעשה זה יש לתמוה איך חותר לו לסכן נפשו.

ג. בקידושין (כ"ט ע"ב) מצינו:

"כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוא לקמיה דאביי. כי אתא, חזייה דלא הוה מחדדן שמעתי. א"ל, אנא עדיפא מינך, תוב את דאייל אנא, שמע אביי דקא הוה אתי, הוה הוה מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוו עיילין בתרין אפילו ביממא הוו מיתזקי, אמר להו לא ליתב ליה איניש אושפיזא אפשר דמותריש ניסא, על, בת בהוה בי רבנן, אידימי ליה כתנינא דשבעה רישותיה כל כריעה דכרע נתר חד רישיה, אמר להו למחר, אי לא אתרחיש ניסא סכינתין".

הרי שאביי הכניס את ר' אחא בר יעקב למקום סכנה ובטוח היה שלרוב צדקתו יעשה הקב"ה נס על ידו, והרי אין סומכין על הנס.

ד. בכתובות (ע"ז ע"ב) מסופר על ר' יהושע בן לוי שלא חשש להתקרב לבעלי ראתן, ואף שגדולי החכמים התרחקו מהם בהפלגה יתירה פן ידבקו במחלתם, ריב"ל אמר "אילת אהבים ויעלת חן", אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא", הרי שסמך שזכות התורה תגן עליו ונכנס למקום סכנה. ואין לדחות דכיון דבמצוה קעסיק מותר לסמוך שזכות המצוה תגן עליו [ואם נאמר כן, יש ליישב גם הא דאביי ורחב"ד שעסקו בהצלת הרבים מן הסכנה ואין לך מצוה גדולה מזו], דבאמת חזינו להדיא בקידושין (ל"ט ע"ב) דאף שלוחי מצוה נזוקין כשברי היזיקא, כהא דמי שעלה על סולם רעוע לקיים מצות שילוח הקן ונפל ונהרג, וכן בפסחים (נ"ו ע"ב) איתא דבמקום שמצוין עקרבים לא יבדוק חורים וסדיקים משום הסכנה, הרי דאין לסמוך על הנס אף כשעוסק במצוה והדרא קושיא לדוכתא.

ה. בכתובות (ס"א ע"א) מסופר על רב אשי שסמך על הנס וסיכן את נפשו כדי להציל את מר זוטרא שאחזו בולמוס. והחת"ס בחידושיו שם הוכיח מזה שמותר לאדם לסכן נפשו כדי להציל חבירו, ע"ש. אך יותר נלענ"ד שסמך על הנס משום גודל זכותו וצדקתו של מר זוטרא.

ו. בבבא בתרא (ק"ט ע"ב) אמרו על בנות צלפחד שצדקניות היו ולא רצו להנשא אלא להגונים להם ולכן לא נישאו לאנשים עד שהיו בנות ארבעים, ואף שאמרו הו"ל שאשה שלא ילדה לפני גיל ארבעים שוב לא תלד, מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס כיובד, וכתב הרשב"ם שסמכו על זכויותיהם שהקב"ה יעשה להם נס כמו שעשה ליוכבד, והריטב"א שם כתב שבעליהם שהיו מבני מנשה אף הם סמכו על נס זה, הרי שסומכים על הנס.

והמהרש"א בתענית (כ' ע"ב) כבר רמז דצדיקים שאני, וצדיק גמור שכל הליכותיו למעלה מדרך הטבע יכול לסמוך על הנס, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ה"ו סימן ק"ג) והוכיח כן מהא דבנות צלפחד בב"ב שם. אך באמת אין משם ראיה

ע"ש והארכת בזה בשו"ת מנחת אשר (ח"א סי' ל"ה).

אלה שאכן בא יבואו.

ד. סמיכה על הנס במקדש

והנה מצינו הלכתא דא ד"אין סומכין על הנס" לא רק במכנים עצמו לסכנה אלא אף בכמה סוגיות בעניני הקודש והמקדש.

דהנה בירושלמי יומא (ז' ע"א; פ"א ה"ד) אמרו דבערב יוה"כ לא היו מאכילין את הכהן גדול מאכלים שמביאים לידי קרי, והקשו ממה שאמרו (אבות פ"ה כ"ז) דעשרה נסים נעשו לאבותינו במקדש ואחד מהם "מעולם לא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ" ולמה חששו לקרי, ואמרו שם שני תירוצים, א', "על שם לא תנסון" והיינו דאין סומכין על הנס, ב', כאן במקדש ראשון וכאן במקדש שני, דרק במקדש ראשון נעשו עשרת הנסים במקדש ולא במקדש שני שלא נעשו בו נסים ובו הקפידו שלא להאכיל לכה"ג דברים המביאים לידי קרי. הרי דנחלקו שני הדרכים בירושלמי אם סומכין על הנס במקדש.

ואף בבבלי (פסחים ס"ד ע"ב) מצינו שנחלקו אב"י ורבא בערב פסח שבו נשחט הפסח בג' כתות, דלאב"י נעלו דלתות העזרה מאליהן כשנתמלאה, ולרבא היו נועלים כדי שישארו אנשים לכיתות האחרות, ומשום שאין סומכין על הנס וחיישינן שלא יהיו ג' כתות, אבל לאב"י סומכין על הנס, ומה שנחלקו בירושלמי בחשש קרי בכה"ג, נחלקו בבבלי לגבי נעילת דלתות העזרה בערב פסח ע"ש.

ומצינו עוד בירושלמי (שקלים כ"ז ע"ב, פ"ו ה"ג) דנחלקו בשלחן שעליו עורכים את לחם הפנים האם היה של כסף לתפארת המקדש, או של שיש, דמתכת מתחממת בקל וחששו שמא תתעפש הפת. והקשו דהלא נס נעשה בלחם הפנים והיה חם כשהורידו אותו מן השלחן כבנתניתו. ותירצו דאין מזכירין מעשה נסים.

ומריש הוי אמינא דאב"י דלא חשש להכניס את רב אחא בר יעקב לסכנת מזיקין כנ"ל, הוא לשיטתו דס"ל בפסחים סומכין על הנס, אך באמת נראה פשוט דאין לדמות מילתא למילתא ולא הא בהא תליא, דע"כ לא ס"ל לאב"י דמותר לסמוך על הנס אלא בהני נסים שבמקדש שמסורת היתה בידם שלכבוד המקדש הקב"ה עושה נסים בבית ה' וכאשר העידו חז"ל, אך על מה יסמוך האדם להכניס עצמו לסכנה והקב"ה יעשה לו נס פרטי להצילו, והדברים פשוטים למאד. ויתירה מזו כתב הצ"ח שם דרק בנעילת דלתות העזרה ס"ל לאב"י דסומכין על הנס, כיון שאף שלא נעלו הדלתות אין כאן פסול בדיעבד, אבל כל שיש בו חשש פסול אף במקדש אין סומכין על הנס, ונראה פשוט דק"ו הדברים כשיש חשש סכנת נפשות וז"פ.

וכיון דאתינא להכי יש לעיין בשורש הדין דאין סומכין על הנס בכל הני נסים שבמקדש, האם הוא מחשש שהקב"ה לא יעשה להם נס ונמצא כהן גדול טמא ונפסל לעבודה, או שמא באמת לא חיישינן שנסים אלה לא יתקיימו דהלא כך קיבלו מאבותיהם שהקב"ה עושה עשרה נסים במקדש, אלא דמטעם אחר אין סומכין על הנס, דמצויים אנו לנהוג בכל עניני המקדש והעבודה בהשתדלות טבעית, ולא לסמוך על הנס אף שבטוחים אנו בנסים

ונראה עיקר כדרך השניה, וכך למדתי מדברי רש"י במסכת אבות, דהנה איתא באבות (פ"ה משנה ה') דאחד מעשרת הנסים שבמקדש היה "לא הפילה אשה מריח בשר הקודש", וכתב רש"י (שם) דכיון שידעו שכך הוא, אילו היתה אשה מעוברת מבקשת לאכול מן הבשר לא היו נותנים לה, משום דמעולם לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. ותימה דהלא אין סומכין על הנס, ואפילו לגבי נעילת דלתות העזרה, דהלכה כרבא לגבי אב"י, וק"ו בחשש סכנה, ואין סמכו על הנס ונמנעו מלפקח את הנפש בדרך הטבע, דהלא סוגיא ארוכה היא (יזמא פ"ב ע"א) "עוברת שהריחה מאכילין אותה וכו'", ורבים נתקשו בדברי רש"י אלה והעלו חרס בידם.

אך מקום הניחו בזה לדלות חספה ולגלות מרגינתא טבא, דאף שאמרו אין סומכין על הנס בהני נסים שנעשו במקדש, אין זה משום דשמא לא יעשה הנס וכהא דאיתא בשבת (ל"ב ע"א), "לא יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר יעשה לי נס, שמא לא יעשו לו נס", דבודאי נצח ישראל לא ישקר, אלא דמדת חסידות היא לא לסמוך על הנס ולא ליהנות ממנו אלא לעשות את המוטל עלינו בעבודת משה ועבודת עבודה, אבל כאשר יש איסור תורה על כך המאזניים, היינו אכילת בשר הקודש לזר ומעילה בהקדש, בודאי סומכין על הנס, כיון שאין איסור גמור לסמוך על הנס אלא מדת חסידות בעלמא.

אך אין זה אלא בהני נסים שבמקדש, אבל בהא דלא יעמוד במקום סכנה באמת חיישינן שמא לא יעשו לו נס ונמצא מסתכן בנפשו ועובר באיסור תורה (כמבואר לעיל (אות א')).

ומה מאד שמחתי כשראיתי שכיוונתי לדעת גדול של מהר"ם בן חביב בספר תוספת יום הכפורים (יזמא שם) עיין שם.

אמנם יש לכאורה לדחות את דברינו מהירושלמי (יזמא שם) דאמרו מקור להא דאין סומכין על הנס משום שנאמר "לא תנסו את ה' אלקיכם" (דברים י' ט"ז), משמע שמה"ת הוא, והרי זה סתירה גמורה לדברינו הנ"ל.

אך באמת נראה דאין ההלכה בזה כדברי הירושלמי, וכדחזינו בדברי הרמב"ם בספר המצוות (ל"ח ס"ד) ובספר החינוך (מצוה תכ"ד) שפירשו לאו זה בדרך אחרת, וכמ"ש הרמב"ם שעניינו שלא להסתפק ביעודין של נביאי הצדק, וכ"כ בדברי החינוך שם, ולכאורה תימה למה לא פירשו כדברי הירושלמי שנצטוו לא לסמוך על הנס.

ונראה שהם ברוחב דעתם הבינו מלשון הגמ' שהבבלי חולק בזה על הירושלמי, דהלא אמרו (שבת ותענית שם): "לא יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר יעשו לי נס, שמא לא יעשו לו נס ואת"ל עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו", ואת"ל דנצטוו לא לסמוך על הנס למה לא אמרו בפשטות דאסור מה"ת לסמוך על הנס שנאמר "לא תנסו את ה' אלקיכם", וע"כ דלדעת הבבלי אין זה כונת הלאו ואין איסור מוגדר לסמוך על הנס, אלא שני דינים יש בזה, במקום סכנה אסור הוא שמא לא יעשו לו נס ונמצא מסתכן בנפשו, ובכל הני נסים שבמקדש אין בזה אלא מדת חסידות והנהגה ראויה כמבואר אף בדברי המהר"ם חביב שם, ודו"ק בכ"ז כי הדברים ברורים ובהירים.

• דברי אגדה •

במשני יצירה

באדם המוביל לטוב. היא שיטת רוב המחברים הגדולים. והשיטה השניה היא, שיצר הרע הוא כח תאות האדם, המשקפת אל כל דבר הערב לשעתו, אותו תאספהו את ביתה ובו תדבק לאהבה, ויצר טוב הוא השכל הישר הצופה ומביט להנולד, הוא פחד יראת ה' ית"ש ומשפטי הרעים למרבה. ובחור בדבר המועיל, לכבוש התאוה, למען יתעדן באחרונה בעונג נפלא, אשר אין די באר יקרת תפארתה... מזה נראה בעליל. כי שתי השיטות נכונות. היצה"ר, הוא כח התאוה, וגם יש בו רוח הטומאה. וכן יצר הטוב, הוא השכל הנכון (שלא נתקלקל ע"י העביות והתאוות)

שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטיין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם" (סוטה כ"א ע"א).

הן ידוע מה שחידשו גדולי המוסר והמחשבה דשני יצר הרע יש באדם, כח התאוה וכח הטומאה.

וכך כתב גאון המוסר הגר"י סלנטר באגרת המוסר: "בזאת מצינו פשר דבר בין השיטות, בענין יצר הרע יצר הטוב מה המה, השיטה האחת היא השיטה הנודעת, כי יצר הרע, הוא כח הטומאה באדם המוביל לפשעים, ויצר הטוב הוא כח הקדושה

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (ו' ה')

בשני יצרן ביצר הטוב וביצר הרע (רש"י שם)

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחה ומוסר (משלי י' כ"ג).

"משל, לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתירא מן הקוצים ומן הפחיתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטיין, ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחיתים ומן הברקנים, ועדיין מתירא מחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון

הרואה את הנולד, וגם יש רוח הקדושה באדם".

וקדם לו רבינו המהר"ל מפראג בנתיבות עולם (נתיב כח היצר פ"א):

"ובגמ' בפרק החליל, דרש הכתוב על יצר הרע שהוא שונא ואויב האדם, וקאמר שמלה קראו שונא, שנאמר, אם רעב שונאך האכילתו לחם, ואם צמא השקהו מים וכו' וה' ישלם לך. אל תקרי ישלם לך, אלא ישלמנו לך. וביאור זה, כי שלמה קרא את היצר הרע "שונא", כמו שיתבאר בסמוך. ואמר אם רעב שונאך, שיצר הרע מסית אותו אל הרע, האכילתו לחם של תורה, ואם צמא הוא השקהו מים. ונראה, כי לפי מדרש חכמים נאמר זה על שני יצר הרע שהוזכרו בכל מקום, האחד הוא היצר הרע של עבירה דהיינו זנות והוא בגוף האדם, השני יצר הרע של עבודה זרה והוא בנפש האדם. ושניהם התורה מבטלת אותה".

אך לדברי שניהם שני יצר הרע בתוך תוכו של האדם המה, זה בגופו זה בנפשו, זה מתלבש בכח התאוה שבאדם שנמשך אל הערב לגוף ומענג את בשרו, וזה שוכן בצד האפל שבנפש האדם המושכו אל הטומאה והרוע.

אך באמת נראה דמלבד כל זאת, שני יצר הרע המה שהאדם צריך להלחם בהם, יצר פנימי ויצר חיצוני.

מקורות רבים יש בדברי חז"ל שמהם למדנו שיצר הרע כמלאך הוא שברא יוצר בראשית כדי להגדיל שכרו של אדם. ותפקידו של יצר הרע להכשיל ולהסטיין ולהסית את האדם, וכאשר יתגבר עליו האדם יבא על שכרו.

כך אמרו חז"ל בב"ב (ט"ז ע"א):

"במתינתא תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נטל רשות ונטל נשמה. ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו אולם שלח נא ירך וגע אל עצמו ואל בשרו אם לא אל פניך יברכך ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אך את נפשו שמוך ויצא השטן מאת פני ה' ויך את איוב וגו' אמר רבי יצחק קשה צערו של שטן יותר משל איוב משל לעבד שאמר לו רבו שבור חבית ושמוך את יינה. אמר ר"ל הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות הוא שטן דכתיב ויצא השטן מאת פני ה' הוא יצר הרע כתיב התם רק רע כל היום וכתיב הכא [ורק אליו אל תשלח ירך] הוא מלאך המות דכתיב [אך] את נפשו שמוך אלמא בדידיה קיימא".

הרי דיצה"ר הוא מלאך המות והוא השטן, הרי יצר הרע מלאך הוא ולא תכונות הנפש.

ובגמ' סנהדרין (ס"ד ע"א) מסופר על יצרא דעבודה זרה שמסרו הקב"ה ביד החכמים וכבשוהו בדוד של עופרת, ואף יצרא דעריות נמסר בידם, אלא ששחררוהו משום קיום העולם, ע"ש.

וגם מזה מוכח דיצה"ר הוא יצור חיצוני.

ועיין עוד בברכות (ט"א ע"א):

"אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן ורקח ושמאל אמר כמין חטה הוא דומה שנאמר לפתח חטאת רבץ". ויש לפרש מאמר זה בדרכים

שונות ואין ממנו הכרח.

אמנם ממקורות שונים מוכח דיצר הרע אינו אלא תכונת נפשו של האדם ומדותיו.

דהלא אמרו בברכות (נ"ד ע"א) דחייב אדם לעבוד את ה' "בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממוןך דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מומד לך הוי מודה לו".

ואת"ל דיצר הרע מלאך ושטן הוא, איך יעבוד האדם את הקב"ה עם יצה"ר, וע"כ דאין יצר זה אלא לבו של אדם, תכונת נפשו ומדותיו, שיש להטותן לטוב.

וכך מוכח בדברי הגר"א שם בשנות אליהו על המשנה:

"בכל לבבך בשני יצרך ביצר טוב וביצר הרע. פי' הקב"ה ברא יצר הרע שאם לא היה היצר הרע לא היה אדם אוכל כלל ולא יהיו יכולין לעבוד את ה'. וז"ש צדיקים יצ"ט שופטן, פי' כאשר הם אוכלין גם זה הוא אצלו עם יצ"ט שאין אוכלין אלא שיהיו יכולין לעבוד ה'. והרשעים הם להיפך אף שהם לומדים הוא עם יצה"ר, וזה יצה"ר שופטן. וז"ש כאן תעבוד ה' עם יצה"ר. דהיינו הדברים שהן מצד היצה"ר תהי' גם כוונתך לה".

הרי דיצר הרע הוא כח התאוה שבאדם שאפשר על ידו לעבוד את הקב"ה כאשר אוכל לשם שמים כדי שיוכל לעבוד את ה' וכדומה.

והוא שאמרו במדרש רבה (בראשית ט"ד):

"רבי נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר הנה טוב מאד זה יצר טוב והנה טוב מאד זה יצר רע, וכי יצר הרע טוב מאד, אתמהא, אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה, ולא הוליד ולא נשא ונתן, וכן שלמה אומר (קהלת ד) כי היא קנאת איש מרעהו".

הרי שיצר הרע הוא טבע האדם ותאוות לבו המושכו לכל עניני עוה"ז.

ועיין עוד בירושלמי (סוטה פ"ה ה"ה, כ"ה ע"א):

"אברהם עשה יצר רע טוב ומה טעמא (נחמיה ט"ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא והפשיט עמו (נחמיה ט"ח) וברות עמו הברית. אבל דוד לא היה יכול בו והרגו בלבבו מה טעמא (תהילים ק"ט כ"ב) ולבי חלל בקרבך".

וגם מדבריהם אלה נראה דאין היצר אלא כח התאוה שבאדם, ושתי דרכים יש לכבושו, דוד המלך הרגו, וביטל לגמרי את כח התאוה. אבל אברהם אבינו הפכו לטוב והכניסו לטרקלין המלך להיותו כלי לקדושה וטהרה.

ועיין עוד מה שכתב הסמ"ק (מ"ע נ"ג) דהקב"ה ברא את המלאכים שיש בהן יצה"ט ואין בהן יצה"ר, ברא את הבהמות שיש בהן יצה"ר ואין בהן יצה"ט ורק באדם יש גם יצה"ט וגם יצה"ר, ע"ש.

וע"כ צריך לומר, דאלו ואלו דא"ת, ושתי בחינות וגדרים יש ביצר הרע, הפנימיה החיצוני, והן הם שורש כל המכשולות והנסיונות שאדם מישאל מתנסה בהן.

והרבה סוגיות מתיישבות לדרכנו, ואפרט מקצתן.

הן אמרו חז"ל (ב"ב י"ז ע"א) דאברהם יצחק ויעקב לא שלט בהם יצה"ר. ויש לתמוה לכאורה, וכי לא היו בני בחירה ובני נסיון, ואם לא נתנסו בעבירה מה שגרם להם בעבודת הקדש.

אלא נראה דכוונת חז"ל דיצה"ר שבלב לא שלט בהם כי כבשו את יצרם והתגברו עליו, וכמו שאמרו חז"ל לגבי אברהם אבינו שהפכו לטוב כך יצחק ויעקב כל אחד בדרכו גבר על יצרו. אבל היצר הרע החיצוני המסובב בעולם להסית את הבריות ולהכשילן, ודאי ניסה את כחו גם לגבי אבותינו הקדושים וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נ"ב ע"א) כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

ונראה היפך הדברים לגבי מה שיש לתמוה בסוגיא אחרת.

דהנה אמרו (סוכה נ"א ע"ב):

"והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. תנו רבנן בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי עביד הכי, והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. אמר רב קרא אשכחו ודרוש, וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד. אמרו והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם, אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה".

ולכאורה יש לתמוה דכיון דאין יצה"ר שולט לעתיד לבא מה צורך יש שיהיו אנשים לחוד ונשים לחוד והלא יהיו כאדם וחווה קודם החטא שלא ידעו כלל כי ערומים המה, והלא אין כל חשש שיבואו לידי הרגל דבר ופריצות באין יצר הרע.

ונראה דמה שאמרו דאין יצה"ר שולט בהם אין הכוונה אלא ליצר החיצוני וכמו שכתב רש"י שם דכוונתם למה שאמרו שם דלע"ל הקב"ה שוחטו ליצר הרע, ונראה פשוט דאין ענין השחיטה וההריגה נופל אלא ביצר החיצוני ולא ביצר בטבע שבלב כל אחד ואחד. וע"כ דכוונתם דאין היצר החיצוני שולט בהם לע"ל אך טבע האדם לא ישתנה ועדיין יש לחוש לפריצות שע"י תערובת אנשים ונשים.

(אלא שיש לעיין בזה ממ"ש בסנהדרין שרצו להרוג יצרא דעריות ולא הרגו אותו משום קיום העולם, ולכאורה הלא משום קיום העולם די ביצר הפנימי, ולמה לא הרגוהו משום קיום העולם, ויש ליישב).

והן אמרו חז"ל "וירא אלוקים את כל אשר עשה ויהנה טוב מאד זה יצר רע", על אף שיצר הרע הוי תמצית הרוע שבעולם, באמת לא נברא אלא לזכות את ישראל ובהתגבר האדם על יצרו והליכתו אחר יצרו יצרו הטוב ממלא הוא את יעודו האלוקי, ואזי גם יצה"ר טוב מאוד כיון שעל ידו מגיע האדם אל שלימות יעודו ועבודתו.

ויה"ר שנוכה לעשות רצונו ית"ש ולעובדו בלבב שלם

'עולמה של ישיבה' ממשנת מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

מתוך שו"ת שנערך במסגרת פרוייקט 'שרי עשרות' בו מתכנסים מידי שבוע בני עליה המיועדים לכהן פאר כמריביצי תורה, שואבים ממעיינות החכמה של רבותינו גדולי התורה שליט"א לדלות ולהשקות, לתועלת הרבים נאות בארץ נדיר מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א להקדיש מעותתיו להשיב דבר, להאיר דרך, לסלול המסילה ולהנחיל מסורת אבות על משכנות הרועים, משנה ברורה ויסודות איתנים חצובים במסורת אבות מדורות קדמונים.

הישיבה - בית ועד ללימוד תורה ברבים

בדבריו עמד מרן הגר"ח שליט"א אודות מהותה של ישיבה שלא פרשה מאבותינו מאז האבות הקדושים, וביאר בארוכה את עומק הענין מכמה זוויות ובכמה פנים, בתוך דבריו העמיד כי הישיבה היא 'בית ועד', מקום שמתאספים רבים ללימוד תורה, לדרוש את התורה, לפלפל בתורה, לערוך מלחמתה של תורה, זהו צורת עסק תלמוד תורה, ללימוד בחבורה, אמנם גם מי שנמצא יחידי צריך ללימוד בכל רגע שיכול, אבל עיקר צורת ת"ת הוא ברבים, כך מבואר בגמ' בברכות דף ס"ג ע"א 'הסכת ושמע ישראל, עשו כיתות כיתות ועסקו בתורה, ד'הסכת' נדרש מלשון 'כיתות', לא ללימוד ביחיד, אלא כתות, דהיינו שיושבים חבורות חבורות ועוסקים בתורה. ככל שיש יותר כיתות, וככל שהכיתה יותר גדולה, יש יותר ריבוי דעות, ויש יותר ריבוי ת"ת, יותר ריתחא דאורייתא, יותר ריבוי מלחמתה של תורה, וממילא יותר הבנת התורה.

מלבד הענין המבואר בחז"ל שכח הרבים גדול מכח היחיד שלא לפי חשבון, כמו שכתוב בפרשת בחוקת 'ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו', וכתב רש"י 'וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה, למרובים העושין את התורה', מלבד זאת עוד יש ענין מיוחד הנוגע לעסק התורה, כי הרי לכל אחד יש את המחשבות וההבנות שלו, וכשיש ריבוי דעות ומפלפלים אחד עם חבירו, ושומעים סברות נוספות, וכל אחד מתאמץ בכל כוחותיו להביא ראיות לדבריו, על ידי כל זה יש ריבוי פלפול התורה, וריבוי ריתחא דאורייתא, וריבוי אש התורה.

עסק תלמוד תורה הוא גדר של 'מלחמה' - מלחמתה של תורה, כתוב בגמ' בקידושין 'אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה', ומבואר שעסק התורה שכל אחד אומר את הסברא שלו זה בגדר 'מלחמה', וממילא הם נהיים 'שונאים' זה לזה, וככל שיש יותר 'לוחמים' יש יותר 'מלחמה', והיינו דה'מלחמה' של תורה היא יותר לתפארת, שעל ידי זה מתגלה אש התורה, מחמת ריבוי הפלפול והצידיד לכאן ולכאן.

אנו מוצאים שכל חכמי ישראל למדו תורה ברבים, מבחינה זו אין חילוק מה גיל הלומד, צעיר או זקן, כך היא צורת ת"ת, ללימוד ברבים, בש"ס אנו מוצאים את הענין הזה, כתוב בגמ' בביצה 'לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת', וכך כתוב בגמ' בב"ק 'לא הוית גבן בתחומא', ומבואר שמי שלא היה בחבורה, נחסר לו ההלכה שהתחדשה אתמול, ומדובר שם על חכמי ישראל, על תנאים ואמוראים. אבל יש ענין נוסף שהצעירים צריכים להיות בישיבה, כי באמת עיקר בניית האדם זה בשנות הנעורים, ומה שקנה בבחרותו זה עיקר היסוד שעליו יבנה כל שיעור קומתו במשך כל ימי חייו, ועל כן כדי שיהיה בעולם התורה כל חייו מוכרח להיות בנעוריו בעולם של ישיבה, ממילא הצעירים מוכרחים להיות בישיבה, ככל שיותר צעיר צריך יותר להיבנות, מלבד שזה צורת ת"ת ברבים, ושווה בכל גיל, אבל כאן יש ענין נוסף כיון שכעת הם בונים את עולמם, ומה שרוכשים בשנים אלו, פחות או יותר מגיל 16 עד 20, אלה השנים שבהם האדם צומח וכך נשאר פחות או יותר, כמובן עד זקנה ושיבה אפשר להשתפר וצריך להשתפר, אבל בכל אופן זה שנות הבגין של האדם, ומבחינה זו הצעירים חייבים ישיבה, בלי זה יהיה להם 'פספורט' של העולם הזה, לא של עולם התורה. העולה מזה שהישיבה היא דבר המוכרח, ובלעדיה לא תיכון תלמוד תורה שבעל פה, ולכן הסט"א מקדש מלחמה כנגד הישיבות הקדושות, היו לא תהיה.

ישיבה - ריבוי דעות להוציא הלכה לאמיתה של תורה

סנהדרין גדולה של ע"א יושבים בלשכת הגזית, ומה שהם מכריעים זה ההלכה, ואסור לחלוק על הוראתם, ועליהם כתוב 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', ומי שחולק הוא זקן ממרא וחייב מיתה, כי דבריהם הופכים להיות עצם התורה. הרמב"ן בפרשת בהעלותך כותב 'וציוה המספר הזה בשופטי ישראל, כי המספר הזה יכלול כל הדעות בהיותו כולל כל הכוחות ולא יפלא מהם כל דבר וכו'. מבואר שהענין של שבעים זקנים בסנהדרין, דמלבד הסייעתא דשמיא שיש להם להעמיד תורה שבע"פ על תילה, וכמו שכתב הרמב"ם שהם עמוד תורה שבע"פ, עוד יש בזה ענין של ריבוי הדעות, הרי כשם שאין פרצופיהן שוין כך אין דעותיהן שוות, וכדי לדעת ההלכה צריכים לדעת שיש סברא כזו ויש סברא אחרת, לכן צריכים ריבוי דעות, כדי ללבן ולפלפל ולברר ולהוציא לאור תעלומות חכמה לאמיתה של תורה, אדם יחידי לא שייך שיגיע לריבוי סברות, וגם בריבוי הסברות עצמם יש סברות נכונות וסברות לא נכונות, וצריך לדעת מה לקרב ומה לרחק, מלבד נשמות של יחידים שירדו מהשמים כמו הגר"א וכדומה שלמדו לבד, אבל באופן כללי אדם הלומד יחידי לא שייך שיגיע לסוף אמיתה של תורה, וזהו הענין הראשון במהותה של ישיבה.

הב"ח באחד ההקדמות כותב שלמד בישיבה עם תלמידים כמה פעמים, זה 'הסכמה' לפירוש, שלא נתחבר לבדו אלא עבר ביקורת של כל בית המדרש, זה דרגה אחרת, שכולם שמעו והסכימו והדברים נתלבנו יחד עם כולם, זה ענין אחר, הישיבה היה מעין החכמה.

יש ישיבות שיש שם יותר מידי רבים?

מרן הגר"ח שליט"א: אני לא חושב כך, בעיקרון כמה שיותר רבים זה יותר טוב, אמנם אם יש רבים, צריך להעמיד יותר משגיחים וסגני משגיחים ומשפיעים שיתעסקו ביחידות עם כל אחד, הרי אין מספיק זמן וכוחות נפש להדריך כל בחור, לדבר עם בחור זה אומר להכנס לכל מכלול הענין שלו, ולענות ולכוון ולהדריך, לעודד או לייסר, הכל לוקח זמן, בסוף היום נגמר, והכוחות נגמרים, לכן צריך עוד חמשה משגיחים, צריך שיהיה גם שרי עשרות, עוד משיבים בלימוד, ועוד משגיחים קטנים, זה כוחות עצומים להתמסר לכל בחור ביחידות.

גם בחור טוב צריך יחס אישי?

מרן הגר"ח שליט"א: יש ויש, יש בחורים שלא צריכים התעסקות כזו, אמנם גם הם צריכים לשמוע שיחות, בשיחות שומעים מוסר והשקפה והרבה ידיעות, הרי בחור חושב שידוע הכל, בנתיים הוא לא יודע חובת הלבבות ושערי תשובה, צריך שיחות כדי לרכוש וללמוד את הידיעות, אבל התעסקות אישית לא כל אחד צריך, יש בחורים שלמים בנפשם שזה מיותר להם, המשגיח צריך לעמוד עם כל אחד ולתהות על קנקן כל אחד, צריך להיות מוכשר לעמוד על רוח כל אחד, ככל שהמשגיח יהיה יותר בעל כשרון ומבין אז יכול להתמסר ולחנך בשלימות.

עדיף ישיבה של 750 בחורים כדי שיהיה הרבה רבים?

מרן הגר"ח שליט"א: מבחינת הרבים של תורה בהחלט כדאי, תכנסו לבית מדרש של 800 בחורים, תראו מה זה אש התורה, אפילו אם הבחור מדבר רק עם 5 בחורים שסביבו עדיין זה אירה ורוח מיוחדת, כולם מדברים על אותו רבי עקיבא איגר, ככל שיש יותר בחורים זה עולם יותר גדול, בן כפר לא שווה לבן כרך.

אמנם מבחינת המשגיח והראש ישיבה אם יש פחות ציבור יש להם יותר אפשרות להתייחס ולהשפיע לכל אחד, לכן מי שצריך יחס מיוחד צריך ללכת למקום יותר קטן, כי לצערנו לא מעמידים מספיק משגיחים, אם יש 900 בחורים צריך להעמיד 50 משגיחים קטנים. ולמעשה יש רק 6 לכל היותר, זה לא מספיק, ובאמת היה ראוי לתקן זאת, אבל צריך להבין שאלו הם שני דברים נפרדים, מצד הלימוד ככל שיש יותר רבים יש יותר אש רתורה, הרי אצל משר רבינו נכנסו כל ישראל ללמוד תורה מפיו, ורתייחסות רנפשית רפרטית לכל בחור זה משרו אחר, ככל שיש רבים זה על חשבון היחיד.

מבחינת הראש ישיבה אין גבול לתלמידים שיכול להשפיע?

מרן הגר"ח שליט"א: בעיקרון אין מספר, אמנם יתכן שיש ראשי ישיבות שאין להם את הכח להשפיע על כל אחד, ולכן צריך גם הרבה משיבים שיתעסקו עם היחידים, והראש ישיבה הוא עומד על גבם, הוא 'נשיא נשיאי הלוי', שומעים אותו יותר רבים.

בגמ' בכתובות דף ק"ו כתוב שאצל רב ריו אלף ומאתים תלמידים, ואצל רב רונא שמונה מאות תלמידים, וריר דורש עם י"ג אמוראים שישמיעו הדרשה לרבים, וכשהיו קמים ומנערים את הגלימות היה האבק עולה ומכסה את כל ארץ ישראל.

אני לא רואה שום חסרון מבחינת הראש ישיבה וריבוי התלמידים, רק מבחינת ההתייחסות האישית בתורה ובמוסר ובבניית הנפש, הרי יש הרבה נבוכים שצריך להתעסק עם הנפש שלהם, יש בעיות, ה' ישמרנו.

כתוב ברמב"ם בהלכות מלכים שהמלך צריך לסבול את הטורח והמשא והתלונות של עם ישראל, וכמו רועה הדואג לכל אחד מהצאן, רועה לא שולט על הצאן ומכה אותם, אלא דואג שיהיה לכל אחד כל צרכו, זה התפקיד של כל ראש ישיבה, אבל ככל שיש יותר רבים כך צריך יותר סגנים וסגני סגנים, אם לא מעמידים אותם, זה באמת בעיה.

איזה תועלת יש לבחור יותר מה-50 בחורים שסביבו?

מרן הגר"ח שליט"א: יש תועלת! נהיה 'שוק' של תורה, בשוק זה אחרת, זה לא רק משהו סגולי, יש בזה גם משהו הגיוני, ברבים הכל נראה אחרת, בן כרך יותר מפותח ויותר מבוגר, בן כפר עד שידוע שבכלל חפץ מסוים קיים, ועד שידוע אין מתעסקים בזה, בן כרך יודע הכל יותר מהר, הוא הופך להיות אדם אחר, רק מכיון שצריך התייחסות אישית לכל בחור לכן צריך להביא עוד משיבים, הרי אפילו בחורים טובים צריכים התייחסות, כשאומרים להם מילה טובה זה אוצר שלם בשבילם, כשהראש ישיבה חייך אליו ואמר בוקר טוב בצורה יפה, הבחור לוקח את זה איתו במשך חודש שלם, בשביל זה צריך הרבה אנשי צוות.

לא שייך לטעון שזה לא ראוי שבישיבה פלונית לומדים 1000 בחורים, אין בזה חסרון! מה כאן לא בסדר? לא שלומדים 1000 בחורים, אלא שהנהלה לא מביאה עוד 50 משיבים ומשגיחים קטנים שיתעסקו עם כל אחד. צריך שיהיה גם שרי עשרות, המשגיח הגדול הוא שר אלפים, ויש גם מתחתיו, כמובן זה הוצאות רבות, וקשה לומר לראש ישיבה למנות עוד רבנים, אבל כך ראוי שיהיה.

יש הבדל בין בחורים לאברכים?

מרן הגר"ח שליט"א: מבחינת תלמוד תורה דברים אין הבדל, אבל מה זה היום אברך? מתחתן בגיל 20-22, פעם בחו"ל לפני המלחמה זה היה גיל צעיר, בחור שרק רתחיל, למעשה אברך שרתחתן ויש לו ילדים, רוא אינו צריך ררבר תשומת לב, לא צריך שיסתכלו עליו, הרי הוא מסתכל על אחרים, מגדל משפחה, אבל גם אברך צריך תשומת לב, ועידוד, טפיחה על השכם, שיתעניינו מה חידש ומה אמר, אמנם בשיעור פחות מבחורים, הם שתילים רכים שכעת גודלים.

דרך הלימוד - עומק הפשט וסברא ישרה

עיקר יסוד דרך הלימוד הוא ה'הבנה', שיהיה פשט ברור, מה כתוב פה, ראשית לדעת ברור את הסוגיא, מה רש"י אומר, מה תוס' אומר, ואחר כך גם קצת מפירושי הראשונים, על ידי ההבנה וידיעת גדרי העניינים אפשר לחלק ולדון בין העניינים. יש לדעת שבכל דבר יש את ההבנה הראשונה, אבל אחרי שמתעמקים יותר ומבררים יותר - נוסף יותר עומק ובידור הדברים, יותר צורת הסוגיא.

אנחנו קיבלנו מרבתינו, מהגר"א ומהגר"ח מוואלוז'ין שהעיקר זה הסברא הישרה. רבי חיים וואלוז'ינער כותב באגרת 'גם העיקר לאחוז בסברא הישרה, וכל גדולי הראשונים והאחרונים לא נשתבחו אלא בסברא ישרה, כל הישר בסברא גדול מחבירו', אמנם אנחנו לא יכולים למדוד ראשונים, אבל בעיקרון מי שהסברא שלו יותר ישרה הוא יותר גדול, מבואר שהעיקר הוא ה'סברא הישרה', הבנה של תורה זה העיקר, זה דרך הלימוד שלנו, לא פלפולים גג על גג, אלא לדעת את עומק הפשט והסברא הישרה.

יש ספר מוסמך על הגר"א בשם 'עליות עליה', כתוב שם מעשה שהראו לפני הגר"א ספר עם הרבה פלפול, והגר"א ביקש לשמוע את הענין הראשון, ואז המשיך פלפול עצום עד שהשומעים לא החזיקו ראש מה הגאון אומר מרוב עוצם הפלפול, ואמר להם הגר"א אנחנו יכולים למלאות עגלות שלמות בפלפול, אבל אנו לא לומדים כך, אנו לומדים פשט בהבנה בדברים עצמם.

גם ב'סברא ישרה' עצמה יש דקות, ודקות לפני מדקות, עד אין סוף. אם יודעים מה ההבנה העמוקה ניתן לחלק בין הסוגיות השונות, ומקשים מכאן לכאן, ומבינים שזה שני עניינים, ואז מתיישבים הרבה דברים, זה הידיעה האמיתית של תורה.

לבית הלוי היה גם כח הפלפול, אמר הבית הלוי מה ההבדל ביני לבין בני הגר"ח, הלא הוא רבנו חיים הלוי זיע"א, כשאדם שואל אותי שאלה, אני עונה לו תירוץ, ונמצאו שנינו מרוצים, לשואל הייתה קושיא טובה, ולי יש תירוץ טוב, אבל כשהוא מגיע עם הקושיא לר' חיים, הוא בדרכו מבאר את עומק הבנת הדברים עד שנמצא שהקושיא אין לה התחלה, וכל כולה בנויה הייתה על חסרון הבנה, ונמצאו שניהם יוצאים בלא כלום, השואל יוצא בלי קושיא, והגר"ח יוצא בלי תירוץ, כי אם אין קושיא על מה יש תירוץ? זה הדרך שלנו, לרדת לעומק הבנת הדברים עד שרואים שאין בכלל קושיא, אם יודעים את הגדרת הסברא ניתן לחלק בין הדברים, זה הדרך של הראשונים, ללמוד את העניינים במקום ולהגדיר את עצם הדברים, וזו הדרך של הגר"ח, זקני מרן הגר"ז הלוי כותב בהקדמה לחידושי רבנו חיים הלוי 'והאיר עיני הלומדים בשיטת לימודו המזוקקה שבעתיים ע"פ הדרך אשר הורו לנו רבותינו הראשונים'.

לימוד הבקיאות

הלימוד צריך להתחלק לשני חלקים: עיון ובקיאות, וזהי הדרך הנכונה והצודקת, כי יש חלק נוסף של 'ידיעת התורה', אדם צריך לדעת את כל התורה כולה, כמו שכתוב בתנא דבי אליהו שמביא הנפש החיים, שצריך לדעת אפילו מעשה מרכבה! אמנם כמה שאנחנו יכולים, צריך שיהיה ידיעה רחבה בש"ס, לדעת תורת ה'. שמעתי מאבי מורי זצ"ל שהחפץ חיים זצ"ל אמר לרבי ישראל סלנטער זצ"ל שאם ילמד תקופה ארוכה משנה אחת יהיה זה ת"ת לשמה, כי אחרי שידוע היטב את המשנה יש פחות הנאה מלימוד דברים חדשים, ואם כן עדיף ללמוד את אותה משנה, שבכך יקיים תלמוד תורה לשמה. השיב לו אור ישראל זצ"ל 'מעדארף קענען דעם אייברשטנס תורה הייבט' - צריך גם לדעת את תורתו של הקב"ה. היינו כי אכן צריך ללמוד לשמה, אבל יש עוד ענין בפני עצמו שצריך לדעת תורת ה', נכון שעיקר הלימוד הוא ההבנה העמוקה, אבל יש חלקים נוספים שאפילו שאינם בדרגת חשיבות זו מ"מ הם מעכבים. אי אפשר להיות תלמיד חכם בלי ידיעות רחבות בש"ס! ולכן מוכרחים ללמוד בקיאות. עוד שמעתי מאבי מורי זצ"ל על הגרעק"א שהיו לו שני סדרים, סדר אחד לימוד 12 דף בשעה, ואז כתב את הגליון הש"ס, וסדר נוסף של 12 שעות שבהם למד דף אחד.

לפני כ-40 שנה הייתה העליה מגרוזיה, בין העולים היו שני תלמידי חכמים שבימי בחרותם באו לבריסק כדי ללמוד אצל הגר"ר שמחה זליג זצ"ל הלכה למעשה ביורה דעה, וסיפרו שכל בוקר היו רואים את הגר"ח עומד רכון על אדן החלון זמן מה ונראה כאילו הוא בוחה באויר, והיה הדבר לפלא בעיניהם, כשראו שהדבר חוזר על עצמו מידי יום שאלו אודות כך את הגרש"ז, אמר להם 'האט אזיי וי עיר זעט, גייען אדורך, נאך אמסכתא און נאך אמסכתא' - כמו שאתם רואים, כעת עוברים שם עוד מסכתא ועוד מסכתא.

יש חילוק מהותי בין לימוד בעיון לבקיאות, העיון זה ללמוד גמרא ראשונים ואחרונים יחד עם דברי רבותינו ראשי הישיבות, רבי שמעון רבי ברוך בער ורבי אלחנן, ככה מתרגלים לחשוב ולדון בכל דבר, אבל בקיאות זה כדי להרבות עוד ידיעות ועניינים בתורה, חלק הבקיאות זה לימוד יותר מהר, אמנם יש לדעת, לימוד בקיאות הוא לא לימוד בלי הבנה, זה לא לימוד! צריך להבין טוב כל דבר, אבל לא נפנים לעיין בספרים, עכשיו לומדים גפ"ת, [אפשר גם לדלג על תוס' שלא קשורים לפשט, כל אחד לפי עניינו], דהיינו לא להחליש את דרגת הלימוד, רק לא להתפנות כדי להתעסק בעיון בספרים, ברשב"א, בקצות החושן, אבל צריך להבין ולהרגיש כל ענין.

זקני מרן הגר"ז זצ"ל סיפר לאבי מורי זצ"ל שבפעם הראשונה שהגר"ח למד מסכת זבחים הוא למד בבית אחת מתחילה עד פרק כל התדיר, שזה כמעט תשעים דף, ולא חיסר מלחשוב היכן שצריך לחשוב, דהיינו הוא לא רק אמר את המילים והבין, אלא חשב כל ענין שצריך לחשוב. אמנם זה מדובר בהגר"ח, אבל ניקח לעצמנו מה שאפשר לקחת לדרגה שלנו, ללמוד בקיאות זה לא בלי לחשוב, זה לא רק לקרוא מלמעלה, אלא להבין טוב, להרגיש את הקושיות, אבל בלי להקדיש זמן לחשוב על עומק הקושיא, צריך להרגיש שיש כאן משהו שטעון ליבון ובידור, אבל תיכף להתקדם הלאה.

הרי הבקיאות זה על חשבון העיון?

נכון, אבל אי אפשר בלי זה, אפילו שבלמוד בקיאות אי אפשר להתעמק בסברא, אבל צריך את זה, זו הדרך, בסדר א' לומדים בעיון גדול,

ושאר סדרים בבקיות, יותר בהספק.

יש מעלה בלימוד גמרא רש"י?

בהחלט, ואפילו כשלומדים גם עם תוס' לא צריך ללמוד את כל התוס', אפשר לדלג מה שלא נוגע לפשט בסוגיא.

ספרי ה'מראי מקומות'

יש נקודה נוספת בחלק העיון, היום מאד נפוץ ספרי מראי מקומות, לכאורה עושים לנו חסד גדול שמביאים לנו את כל הספרים, ובאמת שכרם כפול מן השמים, אבל יש לדעת שלא זו הדרך! מביאים לנו ארבע-חמש שיטות ראשונים, ולא שייך ללמוד את הכל! פעם בישיבות לא למדו כך, כי פשוט לא היה את כל הראשונים, היה רק רשב"א ורמב"ן, אפילו חידושי המאירי לא היה, לא היה חידושי רבינו דוד על פסחים, אני זוכר שזה יצא, לא היה עליות דרבינו יונה, ריטב"א היה רק סוג אחד, לא כמה סוגים, וכך למדו! קיבלתי מאבי מורי זצ"ל שהיו מתעמקים ברשב"א! אחרונים היה להם רק קצות החושן ורבי עקיבא אייגר, ואיך הם למדו? חשבו מעצמם וחידשו דברים לבד! היה להם כח החידוש, היה קושיא, ניסו לתרץ, ככה התפתח אצלם כח לחדש, אבל היום על כל קושיא שיש, רואים ששלושה אחרונים שואלים את הקושיא, ושלושה אחרונים מתרצים, ללמוד כבר לא נשאר מה לעשות, מאבדים את כל כח החידוש והעמל, כל שאלה שמתעוררת מוצאים שזה כבר כתוב בפני יהושע או בנתיבות או ברש"ש, או אצל רבותינו ראשי הישיבות, הכל פרוס על כף היד, זה לא הדרך ללמוד ככה.

אבל יש בזה עוד נקודה: עם כל הרצון הטוב, אי אפשר ללמוד את כל שיטות הראשונים! ודאי לא בחורים צעירים, ואפילו לא אברכים חשובים! הרי צריך להבין שכל דעה זה 'שיטה' עם הבנה שלימה ועמוקה, וצריך זמן רב לעמול על שיטה, ואחרי העמל על שיטה אחת, רואים שהריטב"א אומר קצת אחרת, וזה כבר שיטה אחרת, וצריך לשבת על השיטה השניה 5 שעות, כל שיטה זה עולם שלם, עם עמקות ומהלך ופלפול, מי שזכה להבין כראוי שיטה אחת זה קנין גדול! מה שייך ללמוד ארבע-חמש שיטות ולהבין את כולם לעומק? יש בזה גם סיכון גדול, כי מי שלומד שיטה אחת מתחדדת אצלו ההבנה בשיטה הזו, הוא יודע מה הרשב"א אומר, על כל פנים לפי ההבנה שלו, על פי מה שקיבל מהמגיד שיעור או לפי מר שרציבור בבית מדרש אומר, אבל אם מוסיף עוד ארבע שיטות רכל יוצא לא ברור, אפשר לאבד גם את רשיטר רראשונה. בספרי מראי מקומות מסכמים את רשיטות, ארבע-חמש ראשונים אומרים אותו דבר, צריך לפתוח את הראשונים בפנים, ואז רואים שזר לא ממש אותו דבר, אי אפשר לאחד את כולם, רמב"ן רשב"א וריטב"א אומרים אותו דבר?, תפתח ותראר שריטב"א אומר קצת אחרת, וכבר יש לחקור מה כוונתו.

לכן הדרך הראויה היא ללמוד רק את שיטות הראשונים העיקריות בסוגיא, ואת האחרונים העיקריים בסוגיא, ומאיפה הבחור יידע מה עיקר? זה תפקיד הרבנים! הם צריכים להגיד לתלמידים מה העיקר, שידעו מה ללמוד, הם צריכים לכוון את הלומדים, אבל ללמוד את כל הספרים שכתובים במראי מקומות זה פשוט לא שייך, והאחריות על ענין הזה מוטלת על כתפי הרבנים.

בענין לימוד 'הלכה למעשה'

למה לא לומדים הלכה למעשה?

מרן הגר"ח שליט"א: פה יש טעות! הלימוד בעומק ההבנה זה הלכה למעשה! וכי מה זה הלכה למעשה? לספור כמה שיטות יש?, זה לא הלכה למעשה, ההבנה של הדברים זה השער להלכה למעשה, אם יש בהירות בשיטות אפשר להמשיך לפסקי ההלכה, זה השלב שאחר כך, אבל קודם צריך הבנה נכונה ברשב"א, ואז אפשר לדעת אם הרשב"א והריטב"א זה שיטה אחת ולצרף אותם יחד כשמגיעים לשלב הפסיקה כשיטה אחת, אבל בלי הבנה אין כלום, לחזור 'טור בית יוסף' בלי להבין את הסוגיא זה נקרא הלכה למעשה?, הרי ככה יודעים רק מה שכתוב, אבל אם יש כלים חדשים שיש בדורות האחרונים אין את הכלים והגישה איך לפסוק, כי צריך להתחיל לדמות מילתא למילתא, למשל בהלכות מכבה ומבעיר, יש מכשירים שונים שאי אפשר לפסוק מה דינם בשבת אם לא יודעים את ההגדרות של מכבה ומבעיר.

יש מורי הוראות שיושבים עם דף עם פסקי הלכות ועונים לציבור מה לעשות מי ששכח יעלה ויבוא, הציבור אמנם צריך את זה, יש כאלו שלא יודעים, אבל זה לא נקרא הלכה למעשה.

היה מעשה בזמן המאבק נגד ניתוחי מתים, שמצאו באשפת ביה"ח 'בלינסון' ארגז עם איברי מתים שנזרקו, העסקנים טענו שאם יתעכבו מלקבור את הארגזים ויעוררו את הציבור עם מראה הארגזים, יהיה בכך תועלת עצומה לטובת המאבק, אך מאידך התעורר ספק כי אסור להלין את המת, אבי מורי זצ"ל אמר שישאלו שאלה זו את דודו מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, כששאלו אותו השיב שזה פסוק מפורש. במעשה של 'פילגש בגבעה', שם כתוב שהוא חתך ל"ב חלקים ושלה בכל גבול ישראל שיצאו למלחמה, ומפלפל שם אם עשה כדין ועוד, זה נקרא לפסוק מהשורש, מהסוגיות עצמם, מי שמבין טוב יודע איך לפסוק.

ה'משכנות יעקב' היה מגדולי הפוסקים בליטא, תלמיד של הגר"ח מוואלוז'ין, דרכו לפסוק מהסוגיא עצמה, כמעט ולא מזכיר ספרים, זה הגישה של תלמידי הגר"א איך ללמוד, כשיודעים טוב את עומק הבנת הסוגיות ניתן לפסוק.

בישיבות מתעסקים בחלק ההבנה וה'לומדעס', ובהמשך השנים האברך צריך לגעת גם בחלק ההלכה, אבל ההבנה זה הא' של הלכה למעשה! בלי זה אין כלום.

לכאורה אצל הגר"א למדו 'אליבא דהלכתא' כפשוטו, למדו יותר שו"ע מרמב"ם, יש ביאור הגר"א על שו"ע, לא על רמב"ם.

מרן הגר"ח שליט"א: הגר"ח מוואלוז'ין כבר נשאל על כך, בכתר ראש כתוב שהעולם אומר שללמוד פוסקים בלי גמרא זה דגים בלי פלפלין, ואני אומר שזה פלפלין בלי דגים, דהיינו ה'סוגיא' זה הדגים, וההלכה זה הפלפלין, זה רק השלמות הענין למעשה, העיקר זה הלימוד בהבנה.

עמל התורה בבין הזמנים גליון 206 | תשפ"ד

פנינים מהמרת רבינו הגאון
רבי רב הבה
קורק שליט"א
ניידה 052-766-0975

ביאור בדרך רמז איך שייך לזכות לקנייני תורה ע"י עמל דווקא וביאור דברי התנא רבי עקיבא

ידועים הם דברי הגמ' (פסחים מט ב) על התנא הקדוש רבי עקיבא, שאמר ע"ע "כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואשכנו כחמור".

ובאמת יש לבאר השייכות דווקא לחמור, מדוע הוא המשיל את עצמו דווקא לחיה זו, הרי על פניו ישנם חיות שנשיכתן כואבת ומזיקה יותר מחמור, והנה ברש"י כתב שחמור עצמותיו חזקות ויכול לסבול עול תורה, כמו"כ מצינו בחז"ל הגדרתו של משיח "עני ורוכב על חמור", וצריכה ביאור הגדרה זו של "עני ורוכב על חמור", ואפשר להבינה על פי דברי הוזה"ק (רעיא מהימנא כי תצא רע"ו ע"א), ענ"י הינם הראשי תיבות של המסכתות הקשות שבש"ס הנצרכות לשיא בעמל התורה, עירובין, נידה, ויבמות, כמו"כ משיח יהיה שיא של עמל בתורה, כחמור למשא, וסימנך שלושת מסכתות הללו שהם ר"ת ענ"י, הרוכב על 'חמור' שיא של עמל התורה.

ועוד יש לבאר בדרך רמז, סיפא זו של הפסוק בבראשית "ויהי למס עובד", מה הכוונה של המילים "ויהי למס עובד", דהנה מובא בגמ' (מגילה ב') לגבי הכתב בו נכתבו עשרת הדברות, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין". דהיינו כל האותיות האחרות שבעשרת הדברות, כביכול עומדות עפ"י דרך הטבע, ומ"ם וסמ"ך שאין להם אחיזה מסביבם, שהרי הם אותיות שלמות, והכתב בלוחות היה חקוק מצד לצד, אז איך היו תפוסות אותיות אלו, אלא עומדים למעלה מדרך הטבע.

וזהו מה שמרומז כאן בפסוק, שישנם הלומדים תורה בדרך הטבע, כמו שאר חכמות, הרי שגם זוכים להשגת התורה עפ"י דרך הטבע, משא"כ אותם המוסרים נפשם ללימוד התורה בבחי' "ויט שכמו לסבול" עול תורה, הרי זוכים למ"ס עובד נטריקון של מ"ם וסמ"ך, שזוכים להשגת התורה למעלה מדרך הטבע.

כמו"כ לגבי החזקת התורה, מצינו שארון נושא את נושאי, ומי שמקבל על עצמו עול תורה בצורה מוחלטת וגמורה הוא חי בדרך נס כמו אותם מ"ם וסמ"ך שכביכול תלויים באויר ללא אחיזה מסביב, כמו"כ אותו 'עמל בתורה' חי ללא תמיכה מסביב, אלא בדרך ניסית, וטגם אם השלטון חושב שהוא יוכל לקצץ לו בתקציבים ולבטל אותו מלימודו הרי זה דברים בטלים.

עוד יש להוסיף, על מה שהקשינו לגבי רבי עקיבא דאמרו לו תלמידיו, רבי אמור ככלב,

מדוע אתה אומר 'אשכנו כחמור', אמר להן זה נושך ושובר עצם, וזה נושך ואינו שובר עצם, ע"כ.

וזהו ביאורו, שכשהיה עם הארץ עיקר שנאתו היתה מופנית לא לאותם הלומדים תורה בתנוחת 'רגל על רגל', כאותם 'פרופסורים לתלמוד' באוניברסיטה, אלא לעמילי תורה העמלים על תלמודם יומם ולילה, כאותו "יששכר חמור גרם", אשר "ויט שכמו לסבול עול תורה", ואת אותו 'גרם' דווקא רצה לנשך ולשבר.

עומק ההבנה של הניגוד החריף בין תורה לדברים בטילים וראיה נפלאה מברוריה אשת רבי מאיר

ידועה בשער בת רבים, דרשת חז"ל (יומא י"ט ע"א) על פסוק זה "ודברת בם", 'בם' דווקא, ולא בדברים בטלים, ויש להוסיף בדרך רמז שדברי חז"ל הללו, אינם מיעוט ואיסור בעלמא, כי אם חלק בלתי נפרד מקנייני התורה, מכיוון שרואים אנו באשה שמופקעת מלימוד תורה וכמו שמצינו בגמ' (קידושין מ"ט ע"ב) "עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים", דהיינו "כל מי ששייך ב'שיחה', אינו שייך ללימוד תורה.

אמנם לכאורה קשה קצת מאידך ממה שמצינו לגבי ברוריה אשת ר"מ, שכן היה לה שייכות לתורה, וז"ל הגמ' (פסחים מט ב) "ומה ברוריה דביתהו דר"מ ברתיה דר"ח בן תרדיון, דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא מג' מאה רבנותא", ע"כ.

דהיינו מפורש שם בגמרא, שברוריה למדה מהחכמים שלוש מאות הלכות קשות ביום אחד, ויש להבין לפי היסוד שלנו, היאך היה לה שייכות לתורה והלא אשה היתה.

אלא הביאור הוא נפלא כמו שפירשנו, עפ"י דברי הגמ' (עירובין ג ב), "רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחה לברוריה, אמר לה באינו דרך נלך ללוד, אמרה ליה גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים "אל תרבה שיחה עם האשה", היה לך לומר באיזה ללוד", ע"כ.

דהיינו היא העירה לרבי יוסי הגלילי על אריכות לשונו כשדיבר עם אשה, כביכול היה לו לקצר יותר בדיבורו.

ממילא מובן היטב מדוע דווקא היא זכתה לתורה, דהיינו דווקא אותה 'ברוריה', שהיה לה השגה, והבחנה, מהם 'דברים בטלים', כמו שרואים אנו בתוכחתה הנוקבת לרבי יוסי הגלילי, משום כך היה לה שייכות גם לתורה, כמו שביאורנו שתורה יחד עם דברים בטלים הוי תרתי דסתרי, אבל מי שממעיט ובו לדברים בטלים, לו יש שייכות לתורה.

שיפה
לנאמנים

פניני משא ומתן עם רבינו

מלווה חמוש לקבוצת תלמידי ישיבת 'בין הזמנים' שהגיע ללא מחסניות מה דינו

הסתפק קמיה רבינו תלמידו חביבו הגרי"י כהן שליט"א ראש כולל מפעיה"ק טבריה לגבי מעשה שהיה בשומר שהגיע לשמירה על 'טיוול' למשתתפי ישיבת 'בין הזמנים', ולבסוף נתברר שלא היה 'מחסניות' בתוך ה'נשק' (והדבר נעשה ב'שגגה'), האם יש כאן חיוב תשלומין ל'שומר', או דלמא אין כאן חיוב כלל שהרי נתברר שלא שמר כדרך השומרים.

המשך בעמוד הבא

תורה צריכה שינון וחזרה עד שכל מאן דפגע בצורבא

מדרכנן ישלח עליו לאלתר כלי לימודו

אי' בגמרא (קידושין ל' ע"א) תנו רבנן: "ושננתם" שיהו דברי תורה מחודדים בפיו. שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד.

ולכאורה יש להבין, מהו לשון מחודדין, הוזה ליה למימר ברורים, ישרים, וכדו', ומדוע נקט דווקא 'מחודדין'.

דעת
הכמה ומוסר

בין הזמנים' במחיצת רבינו

שח בנו חביבו של רבינו ה"ה הדיין הגר"מ שליט"א, שרבינו לא יצא מעולם ל'בין הזמנים', רק פעם אחת בעודם ילדים רכים, הפצירו בו מאוד שייקחם לים, ואכן נענה רבינו להפצרותיהם ונסע עמם לחוף 'שרתון', אמנם תיכף בהגיעו לשם תר אחר פינה שקטה ושקע לאלתר בגמרא שהביא עמו, ואפילו לא ראה את המים, ומאז כבר לא בקשוהו.

'הקוסם' של מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

שמענו מעדות נאמנה, על כך שבהיות רבינו חתן צעיר סמוך על שולחן חותנו הגדול שליט"א, נתלווה אל חותנו לשהות כמה ימים בנאות דשא, ובאותו המקום ששהו נערכה פעילות להנעים את זמנם של הילדים השובים במקום בימי בין הזמנים, ובין התכניות הביאו גם 'קוסם', שיערוך פעלולים ולהטים, אולם חמיו של רבינו ה"ה הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א התנגד בתוקף להנ"ל מחמת האיסור הכרוך בכך, ובכדי להפיס את דעתו של הקהל המאוכזב אמר להם הגר"י, אני יציג בפניכם "קסם" מסוג אחר, ולאלתר קרא לרבינו אשר היה ספון בלימודו, העלהו על הבמה המרכזית, וציווהו לענות מקור לכל מימרא שיציג בפניו מש"ס בבלי, ירושלמי, ספרא, ספרי, זוהר, וכו', לרבינו לא היתה אפשרות לסרב, וכך במשך שעה ארוכה נדהם הקהל למראה האברך הצעיר השולט בכל חדרי התורה.

'ולב אלמנה ארנין'

שח מקורבו של רבינו ה"ה הרא"ג שליט"א שמוסר נפשו ליעבד עובדא דאהרן, מפי הרמ"ש שליט"א שאלמנה אחת נסתה את מזלה להכנס לרבינו ולבקש את ברכתו, אמנם הנוכחים שם לא הכירוה ולא כבדו אותה ואפילו יותר גרוע מכך לא נהגו בה כמו שהתור מצווה לנהוג עם אלמנות, וכששמע על כך רבינו חרף היותו בחולשה גדולה מאוד ביקש במפגיע ללכת לביתה ולפייסה, ושם ישב רבינו ושמע בסבלנות אין קץ את כל מועקותיה, וסבלה, ולאחמ"כ ביקשה להראות לרבינו דבר מה בבית ורבינו הסכים בחפץ לב ואז הוציאה לו שיש לה בחדר מסויים רטיבות, ורבינו התבונן ברטיבות זמן מה, ואז הסביר כיצד לדעתו ניתן יהיה לפתור את הבעיה והכל במתינות ובסבלנות אין קץ.

כבוד הבריות עדיף

שח מקורבו של רבינו החפץ בעילום שמו וייתב בתעניתא כולא יומא וד"ל, שפעם אחת הגיע לבית המדרש יהודי חשוב ונכבד אשר נושא משרה תורנית חשובה באחת הישיבות, ורבינו בדיוק אז סיים תפילת עמידה שארכה כחמש שעות, ופסע לאחוריו 'עושה שלו', והיה נדמה לו שפגע במאן דהו כשפסע לאחוריו ומיד קפץ ממקומו בבהלה לצד השני, והפטיר אותו יהודי נכבד אותה קפיצה בחרדה לכבוד הוולת הרבה יותר זעזעה אותו יותר מאשר התפילה שארכה כחמש שעות ויותר.

שפה לנאמנים - המוניח

ומקום ה'ספק' הוא שמכיון שהוא יצר "הרתעה" שהרי כיון שרואים אדם "חבוש במדים" עם "נשק", הרי זה מרחיק את אינשי דלא מעלי שלא יתקרבו לקבוצה, או דלמא כיון שכל מטרת ביאתו היא שאם יקרה מקרה ויבא 'מפגע' הרי שישמור על הקבוצה, ודבר זה אינו יכול לעשות בלי 'מחסנית' ב'נשק'.

ובמושכל ראשון היה נראה, דהרי אם לו יצויר היה ידוע מראש שאין לו מחסנית בנשק לא היו מזמינים אותו לשמור, וממילא היו ככל תנאי שבממון ש'תנאו קיים', ואף אם באמת יצר 'גורם הרתעה' (ואף בגללו קיבלו 'אישור מהעיריה' לצאת לטיול) וא"כ אולי יש לשלם לו כ'פועל בטל' אבל לא כ'שומר'. או דלמא כיון שלא היה כאן 'תנאי מפורש', וסו"ס במקרה זה 'שמירתו הועילה' צריך לשלם.

ויש להביא ראיה לזה ממש"כ בשו"ע (חומ"מ רלד) שאם 'מכר' לחבירו בשר שאסור באכילה מן התורה בחזקת כשר, שאם זהו 'איסור דאורייתא' אינו צריך לשלם לו כלום, אבל אם זהו 'איסור מדרבנן' צריך לשלם, וטעם הדבר מפני שב'איסור דאורייתא' כיון שצריך לעשות תשובה הוא מתחרט על הקניה ולא נהנה כלל, אבל ב'איסור דרבנן' אע"פ שאם היה יודע מתחילה לא היה קונה את הדבר האסור, אבל כיון שהוא רק 'איסור גברא' צריך לשלם לו דסו"ס נהנה.

וא"כ ה"ה הכא כיון דסו"ס נהנה מהשמירה של השומר אע"ג דמעיקרא לא היה גוטלו מ'מ צריך לשלם.

ואמנם רבינו חקר בזה, האם 'צירת הרתעה' דמיונית נחשבת ל'מעשה שמירה', או שאי"ז נחשב ל'מעשה שמירה' כלל, אלא הטעייה אופטית בלבד. והביא רבינו ראיה מדין 'גזל הגוי אסור, וטעותו מותרת' (ב"ק קיג, ב), דהנה 'גזל' הוא מוגדר כ'נטילה' מצד 'ויטול את החנית', אבל 'טעות הגוי מותרת', והנה אם הטעייה הייתה נחשבת כ'מעשה' הייתה ההטעייה נחשבת כ'נטילה' והיה כל 'טעות' הגוי נחשב ל'מעשה' גזל.

וא"כ מוכח מזה שהטעייה אינה נחשבת כ'מעשה', ולכן יהיה פטור מלשלם לשומר שלא עשה 'מעשה שמירה', שהרי כל השמירה לא הייתה אלא טעות כאילו יש כאן שומר, אבל בפועל לא היה כאן 'מעשה שמירה' כלל.

עוד הביא רבינו ראיה לזה, מדין 'קול מראה וריח אין בהם משום מעילה' (פסחים כו, א), וכן לגבי מכירה מבואר ברמב"ם (פכ"ב מהל' מכירה) דא"א למכור 'דבר שאין בו ממש', כגון 'ריח התפוח' או 'עין הבדולח', וא"כ גם כאן הוא נתן רק 'מראה' בלבד של שמירה, אבל 'שמירה בפועל' לא הייתה כאן, וזה נחשב כדבר שאין בו ממש.

וכיוצא"ב אמר רבינו דיש לדון על דירה המשקיפה ל'נוף', וחבירו בנה והסתיר לו את הנוף, (עובדא הוזה כאן בטבריה שקבלו מסויים מכר 'נוף' ואח"כ אותו נוף וסתר ע"י רחוב חדש שנבנה תחתיו) האם חשיב 'נזק' או לא. דאם נימא ש'מראה' אין בו ממש, א"כ נמצא שלא הזיק לו מיד.

והנה בגמ' ב"ב (ז א) בסוגיא דב' אחים שחילקו ירושה, והאחד קיבל 'אספלידא' - שהוא טרקלין יפה, והשני קיבל 'תרביצא' - 'שהיא' גינה בחצר שהייתה מאירה לתוכו, ובעל הגינה בנה קירות על פתח ה'טרקלין', אמר לו בעל הטרקלין 'קא מאפלט עלי', אמר ליה 'בדידי קא בנינא'.

הרי לכאורה מוכח שהדבר נחשב לנזק לולא שאמר לו 'בדידי קא בנינא'. ולכאורה נראה שהדבר תלוי בפלוגתת רש"י ור"ת שם.

אמנם רבינו ביאר דכיון שדרך בני אדם לשלם מחיר יקר יותר מפני ה'נוף' ויש לזה 'שער בשוק' הרי זה נחשב 'נזק', אבל בלאו הכי לא חשיב 'נזק'. אבל בעלמא 'מראה' בלבד הוא דבר שאין בו ממש, וגם כאן אין שוק לשמירה בלי 'נשק', שאין זו דרך השמירה, ולכן א"צ לשלם על ה'מראה' לבד.

ועוד חקר רבינו בעיקר הדין של 'קול מראה וריח אין בהם משום מעילה', מהו טעם הדבר, אם יסודו מצד שאין בהם ממש, או מצד שאינם מעשה אדם, שהרי 'שמיעה' 'ראייה' ו'ריח' הם דברים שהאדם נפעל מהם באופן דממילא, גם אם אינו מתכוין לזה, ולא כהליכה, אכילה, ודיבור שהם פעולות שהאדם עושה בצורה חיובית. ואמר רבינו דיש להוכיח מהדין שאם העשן נתעבה ויש בו 'ממשות', כה"ג יש בו דין מעילה, חזינן מינה שהוא מצד שאין בו ממש.

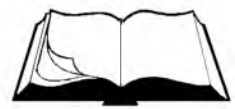
הדפסת העלון לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאנא זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס זצ"ל

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 533

זיכרונות שמעתתא (כו) – "ובלכתך בדרך" אב תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
"ודברת בם... ובלכתך בדרך..."

תשובות

תורה

1. א. בפי' וארא (שמות ז', י"ט): "וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה אֶמַר אֶל אֶהֱרֹן קח מִסֵּךְ וְנֹטֶה יָדָךְ עַל מִימֵי מִצְרַיִם עַל נְהַרְתָּם עַל יֶאֱרִיחֵם וְעַל אֲנָמִיחֵם וְעַל כָּל מִקְוֵה מִימֵיחֵם וַיְהִי דָם וְהָיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים", 33 מילים ו-122 אותיות.
- ב. בפי' ראה (דברים י"ג, ו'): "וְהִנְבִּיֵא הַהוּא או חֵלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא יִימָת כִּי דָבַר סָרָה עַל ד' אֶלְקִיכֶם הַמוֹצִיָא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֶּדָּךְ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחְךָ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ ד' אֶלְקִיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ", 32 מילים ו-127 אותיות.
2. "צִידָנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִין וְהָאֲמָרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׁנִיר" (דברים ג', ט').
3. בתחילת חמישה חומשי התורה: בראשית-ואלה (שמות)-ויקרא-וידבר (במדבר)-אלה (הדברים). סוף תיבות בגימטריא "יראת" (611), וכן הגימטריא של תורה (611), רמז ראשית תורה היא יראת שמים ("בעל הטורים" ריש ספר דברים).
4. כתב רש"י: ברא אלוקים בתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין, וראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת רחמים ושתפה למידת הדין, ע"י שם. ובגמרא (ראש השנה י"ז): מבואר שזו כוונת הפסוק: "צדיק ד' בכל דרכיו" צדיק משלשון דין, ואח"כ "וְיִסְדֵּךְ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ", ששיתף עמו חסד שהוא רחמים.
5. א. לוט (רש"י פ' לך י"ג, ח').
- ב. יצחק אבינו (רש"י פ' תולדות כ"ה, ט').
- ג. אליעזר ("מדרש רבה" פ' נ"ט אות ח'): על הפסוק (בראשית כ"ד, ב') "עבדו זקן ביתו", נוטריקון זיו איקונין. ומובא ב"מדרש רבה" (פ' ס' אות ז') שכאשר בא אליעזר לחרוץ לבן טעה וסבר שהוא אברהם ולכן אמר לו: "בוא ברוך ד' " (בראשית כ"ד, ל"א).
6. אליעזר עבד אברהם היה בנו של נמרוד וברך בו אברהם להילחם עם ארבעת המלכים (תרגום יונתן בראשית י"ד, י"ד), ואחד מאלו המלכים היה אמרפל שהוא נמרוד (תרגום יונתן שם י"ד, א').
7. א. כתוב בשו"ע (ס' א' סעיף א'): "מעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים" וכתב בהגהות הגר"א (שם) כמש"כ: "איש צדיק תמים הנה... את האלהים התהלך נח" (בראשית ו', ט').
- ב. כתוב בשו"ע (ס' ע"ה סעיף ד') אסור לקרות כנגד ערוה אפילו של עכו"ם, ומבואר בגמרא (ברכות כ"ה): שילפינן מנח דכתיב שם (בראשית ט', כ"ג): "וַעֲרַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ", הרי רואים שיש עליו שם ערוה.
8. א. כתב הרמ"א (שו"ע או"ח ס' מ"ו סעיף ד'), גר לא יאמר "שלא עשני גוי" מכיון שהיה גוי מתחילה, ע"י שם, וכתב ה"מגן אברהם" (שם) שיאמר "שעשני גר", דנחשב עשיה, כדכתיב "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּחַרְךָ" (בראשית י"ב, ה'), ומפרש רש"י שהכניסו תחת השכינה, ע"י שם.
- ב. כתב בשו"ע (ס' ב' בסעיף ד') שיקשור שרוד נעל שמאל תחילה, ומפרש בהגה"ת הגר"ע (שם) בשם ספר "עמק המלך" משום שבפי' לך לך כתוב: "אם מחוט ועד שרוך נעל" (בראשית י"ד, כ"ג), ולומדים משם שזכו למצות תפילין הרי קראו תפילין "שרוד נעל", ולכן נתנו לו אותו דין.
- ג. איתא בשו"ע (או"ח ס' ר"א סעיף ג'), מי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצר ימיו, וכתב המשנ"ב (ס"ק י"ד) שגאמר באברהם אבינו: "וְאֶבְרָהָה מְבָרְכֶךָ" (בראשית י"ב, ג'), ומכלל הן אתה שומע לאו, ע"י שם.
9. א. "וַיִּשְׁכֶּם אֲבִרְהָם בְּבָקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ד"י" (בראשית י"ט, כ"ז), מכאן שתיקן אברהם תפילת שחרית (ברכות כ"ו:).

תורה

1. א. באיזה פסוק בתורה יש הכי הרבה מילים?
- ב. באיזה פסוק בתורה יש הכי הרבה אותיות?
2. איפה כתוב בתורה מילים של לע"ז?
3. איפה מרומז בתורה הפסוק: "ראשית חקמה יראת ד' " (תהילים קי"א, י')?
4. היכן מרומז בתפילה כל יום, פירוש רש"י בתחילת פרשת בראשית פס' א'?
5. שלושה אנשים דומים בקלסטר פניהם לאברהם אבינו, מי הם?
6. מי עשה מלחמה עם אביו?
7. אילו דינים בשו"ע אורח חיים לומדים מפ' נח? (ב' דינים)
8. אילו דינים בשו"ע אורח חיים לומדים מפ' לך לך? (ג' דינים)
9. אילו דינים בשו"ע אורח חיים לומדים מפ' וירא? (ד' דינים)
10. אילו דינים בשו"ע אורח חיים לומדים מפ' חיי שרה? (ג' דינים)
11. איזה דין בשו"ע אורח חיים לומדים מפ' תולדות?
12. איזה אותיות לא נמצאות בשמות של השבטים, ומדוע?
13. אילו מכות מתוך עשר המכות היו פעמיים?

הלכות תפילה

14. מהי ההלכה מהלכות תפילה שהיא חמורה יותר ביום טוב מאשר בשבת?
15. מתי מתפלל תפילת חול בשבת ויוצא בה ידי חובה? (ב' תשובות)
16. כתוב ברמ"א (ס' קי"ד סעיף ח') מי שמסופק אם אמר "מוריד הגשם..." תוך שלושים צריך לחזור, ולאחר שלושים ימים אין צריך לחזור, מי הוא זה שלאחר עשרים יום אם הוא מסופק אינו חוזר?
17. באיזה תאריך לפעמים אומרים בו תחנון, ולפעמים אין אומרים בו תחנון? (ב' תשובות)

ברכות

18. איזה ברכה מברכים רק ביום רביעי (לא נוהג בזמן הזה)?
19. מתי מותר לכתחילה לברך כשיש אוכל בפיו?
20. איך יתכן שיכול לכתחילה לברך ברכת "המוציא" בלי לאכול כלום?
21. איזה מאכל או משקה אם בירך עליו אחת מחמשת הברכות: "מזונות", "הגפן", "העץ", "האדמה", "שהכל", יצא ידי חובה?
22. מתי מותר לכתחילה לאכול כזית פת (כשר, לא גזול ולא בתענית), ולא מברכים עליה?
23. אילו דינים חלים על פרוסת לחם שבירך עליה ברכת "המוציא"?
24. על מה מברכים "בורא פרי האדמה", אבל אם אכל ממנו רק כזית אין מברכים עליו ברכה אחרונה?
25. אכל תפוח וצריך לברך עליו ברכת "בורא נפשות", ואח"כ אכל עוד פרוסה מהתפוח, ועי"ז נפטר מלברך "בורא נפשות", הכיצד?
26. הכלל שאם בירך "בורא פרי העץ" על דבר שבברכתו "בורא פרי האדמה", לא יצא (משנה ברכות פרק ו' משנה ב'), איזה דבר ברכתו "האדמה" ובכל זאת אם בדיעבד בירך "העץ" יצא?
27. אכל פרי שלם מז' מינים ומברך עליו "בורא נפשות", מהו הפרי?
28. איזה מיץ פירות אין ברכתו "שהכל"?
29. אכל ב' סוגי מאכלים וחייב שתי ברכות אחרונות, לפני שבירך אכל מאכל שלישי (לא פת), וכעת חייב רק ברכה אחרונה אחת, מהו המאכל?
30. ארבעה אנשים אכלו אותו מאכל באותו שיעור, ובירכו ברכה ראשונה אותה ברכה, ולגבי ברכה אחרונה כל אחד יש לו דין אחר, מהו המאכל?
31. לפי מנהג אשכנז מברכים שתי ברכות על הנחת תפילין, מתי גם לבני אשכנז מניחים תפילין של יד ושל ראש ומברכים רק ברכה אחת?

ברכת המזון

32. שני אנשים הסתפקו יחד אם אמרו "רצה" בברכת המזון, לאחד אמר הרב שצריך לחזור ולברך, ולשני אמר שאינו צריך, מתי?

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ב. כתוב **בשׁוּׁעַ** (ס' צ' סעיף י"ט) יקבע מקום לתפילתו, וכתב **המשני** (ס"ק ג"ט) שכן מצינו באברהם אבינו שקבע מקום לתפילתו כדכתיב: "וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבָקָר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ד'..." (בראשית י"ט, כ"ז).

ג. כתוב בפסוק: "וְאֶקְחָה פֶת לָחֶם" (בראשית י"ח, ה'), וכתב **"בעל הטורים"** שהיה לו לומר קחו פת לחם, מכאן רמז שבעל הבית בוצע.

ד. כתוב (שם פס' ח'): "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הַעֵץ, וְעַיִן בַּעַל הַטּוֹרִים" שכתב "וַיֵּאמְרוּ" ואח"כ "וַיֵּאמְרוּ אֵלָיו" (שם פס' ט), רמז למה שכתוב שאין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לויש (שׁוּׁעַ ס' ק"ע).

10. א. כתב ה"מגן אברהם" בשם **"ספר חסידים"** אע"פ שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו, מ"מ בשתייה אדם קודם לבהמה כדכתיב ברבקה שאמרה לאליעזר: "שְׂתֵה וְגַם גְּמִלִךְ אֶשְׁקָה" (בראשית כ"ד, י"ד).

ב. כתוב **בשׁוּׁעַ** (ס' ק"ע סעיף י"ג) הנכנס לא יאמר תנו לי לאכול, וכתב **המשני** (ס"ק ל') אם נתנו לפניו אינו צריך להמתין עד שיאמרו לו שיאכל ע"י שם. וכתב ה"מגן אברהם" שראיה מאליעזר שאמר: "לֹא אֶכֶל עַד אֶם דְּבַרְתִּי" (בראשית כ"ד, ל"ג), והרי עדיין לא אמרו לו לאכול.

ג. "וַיֵּצֵא יַצְחָק שְׁלוֹחַ בִּשְׁדֵּה לָפְנוֹת עָרֵב" (בראשית כ"ד, ס"ג), מכאן שיצחק תיקן תפילת מנחה (**ברכות** כ"ו:).

11. כתוב **בשׁוּׁעַ** (ס' רכ"ב סעיף ג') חייב לברך על הרעה בשמחה וכו' כדרך שמברך על הטובה, וכתב **המשני** (ס"ק ב') כדרך שכתב במדרש: שיצחק ביקש ייסורין, וא"ל הקב"ה דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל, שנאמר: "וַיְהִי כִּי יָקָן יַצְחָק וַתִּכְהַן עֵינָיו מִרְאֵתוֹ" (בראשית כ"ז, א').

12. אותיות ח' ט' צ' ק'. איתא במדרש שביקש יעקב לגלות הקץ וראה שאין אותיות ק', צ' בשמות השבטים, וזה רמז שאסור לגלות, חשב שמא משום שלא ראויים, ראה שאין בהם אות ח', ט' וזה שסימן שאין בהם חטא (**"משנת הרא"ש"** ריש פ' ויחי).

13. א. מכת צפרדע, י"א שהיתה שוב עם מכת הערוב דכתיב (תהילים ע"ח, מ"ה): "וַיִּשְׁלַח בָּהֶם עָרֵב וַיֹּאכְלֵם וַיִּפְרְדֵּם וַתִּשְׁחִיתֵם" (**מלבי"ם** שם).

ב. וי"א שגם מכת כינים היתה שוב עם מכת ערוב דכתיב (תהילים ק"ה, ל"א): "אֲמַר וַיָּבֵא עָרֵב כְּנִים בְּכָל גְּבוּלָם".

הלכות תפילה

14. ביום טוב אסור להפסיק בין "גאולה" לתפילה, משא"כ בשבת מותר לענות "אמן יהא שמיה רבא", קדושה ו"ברכו" (**רמ"א** ס' קי"א סעיף א', **ומשני** ס"ק ט').

15. א. שכן מנחה בערב שבת, מתפלל שנים בליל שבת, לכתחילה צריך להתפלל פעמיים משל שבת (**שׁוּׁעַ** ס' ק"ח סעיף ט'), אם בטעות התפלל השני של חול יצא שלא יהא הטפל חמור מן העיקר (**משני** שם ס"ק כ"ה).

ב. מי שמתפלל מערב במוצ"ש מבעוד יום לאחר פלג המנחה, מתפלל תפילת חול אף שעדיין נשאר אצלו קדושת השבת ואסור בשום מלאכה (**שׁוּׁעַ** ס' רצ"ג סעיף ג').

16. שלח ציבור קבוע שאומר "מוריד הטל" חמש פעמים כל יום, לאחר כעשרים יום כבר התרגל לומר את הנוסח החדש ואינו צריך לחזור (**משני** שם ס"ק מ"ב).

17. א. ג' טבת, בשנים שחודש כסלו חסר הוא יום שמיני של חנוכה, ובשנים שחודש כסלו מלא הוא לאחר חנוכה.

ב. ט"ז אדר בשנה רגילה אומרים בו תחנון, ובשנה שחל שושן פורים בשבת אין אומרים בו תחנון במקומות המוקפין חומה, משום שעושים בו סעודות פורים.

ברכות

18. בעשיית פרה אדומה מברך על שחיטת פרה אדומה, ועל שריפת פרה אדומה, ואולי גם "להשליך עץ ארז ואזוב ושני תולעת" (**"טעם ודעת"** פרה פ"ג ס"ק מ"ד צ"ג, **וביה"ל** ד"ה בין שהשליכו). כתב **הרמב"ם** (פרה פ"ב ה"ה) שמפרישים כהן רק ביום רביעי, כדי שיחול יום רביעי שלו בשבת (משום שצריך הזאה בכל יום ביום רביעי), ומפרישין אותו שבעת ימים ואח"כ שורפין את הפרה, נמצא ששריפת הפרה חל תמיד ביום רביעי.

גם ברכת החמה חלה רק ביום רביעי אבל ברכתו "עושה מעשה בראשית", ומברכים ברכה זו גם על ראיית ברקים וים ועוד.

19. אם שכח לברך אך אם יפלוט את המאכל הוא ימאס, יש לסלקו לצד ולברך (**שׁוּׁעַ** ס' קע"ב סעיף ב').

20. א. מי שמברך לקטנים יכול לברך כדי להוציאם, ואפילו לילד אחר שאינו בנו גם יכול להוציא (**שׁוּׁעַ** ס' קס"ז סעיף י"ט, **משני** ס"ק צ"ג).

ב. בליל הסדר יכול להוציא ברכת הפת אף שהוא עצמו לא אוכל כיון שיש חיוב לאכול כזית מצה, וכמו כן בליל א' דסוכות יכול להוציא אף שאינו טועם בעצמו (**משני** ס' קס"ח ס"ק צ"ה).

ג. מי שאין לו יין ועושה קידוש על פת, יכול המקדש להוציא את חברו מדין ערבות ומברך ברכת "המוציא" עבור חברו, אע"פ שהמקדש לא אוכל כלום (**משני** ס' רע"א ס"ק י"ט).

21. ענבים, וכן יין, שהרי כל מאכל ומשקה שבירך עליו "מזונות" יצא חוץ ממים ומלח (**ביה"ל** ס' קס"ז סעיף י'), אם בירך "הגפן" על ענבים יצא (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ח סעיף ט"ו), וכן אם בירך "האדמה" על ענבים יצא (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ו סעיף א'), וה"ה אם בירך "העץ" על יין י"א שיצא, וספק ברכות להקל (**משני** שם ס"ק ע'), וממילא ה"ה בברכת "האדמה", וכן ברכת "השכל" פטר ענבים ויין (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ו סעיף א').

22. אם אוכלים דג מלוח, ואוכל עמו פת רק כדי למתק את המליחות, הרי"ז נחשב טפל ואין מברכין עליו (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ב סעיף א').

23. אין להאכיל מפרוסת לחם שבירך עליה "המוציא" לבהמה או עוף או כותי, וכן לא יאכל אותם מחתיכה שנוגעת בחתיכת "המוציא", משום שאין זה כבוד למצוה (**משני** ס' קס"ז ס"ק צ"ז).

24. בישל ירקות במים, מברכים על המים "האדמה" (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ה סעיף ב', **משני** ס"ק ח') ושיעור ברכה אחרונה הוא רביעית (שו"ת **"אגרות משה"** או"ח ח"א תשי"ז ע"ה).

25. אכל כזית תפוח ונתחייב בברכת "בורא נפשות", ואח"כ נטל ידיו לסעודה ובירך "המוציא", עדיין חייב לברך "בורא נפשות" על התפוח, ואם בתוך הסעודה אכל עוד תפוח, כיון שאינו טעון ברכה ראשונה כי כבר נפטר ע"י ברכת "העץ" שלפני הסעודה, נחשב הכל כאכילה אחת, וא"צ לברך בורא נפשות אלא נפטר בברכת המזון (**שׁוּׁעַ** ס' קע"ו **ומשני** ס"ק ב').

26. א. כל מין אילן שברכתו "האדמה" מסיבות שונות, כגון שאין זה עיקר הפרי (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ב סעיף ו'), אם בדיעבד אם בירך עליו "פרי העץ" יצא (**משני** ס' ר"ב ס"ק ל"ט בשם **הגר"א**), וכן אלו שענפיו נופלים בכל שנה כגון בונה ואננס (ע"י **שׁוּׁעַ** ו**רמ"א** ס' ר"ג סעיף ב' **ומשני** ס"ק ג').

ב. וכן גרעיני פירות שהם מתוקים, כיון שאינם עיקרי הפירות, ברכתן "האדמה", ובדיעבד אם בירך עליהם "בורא פרי העץ", יצא (**משני** ס' ר"ב ס"ק כ"ג).

27. פרי של ז' מינים שדרכו לאכול חי ובישל אותו ואכלו, מברך עליו "השכל" וברכת "בורא נפשות" (**משני** ס' ר"ב ס"ק ס"ה).

28. א. מיץ ענבים, מברכים עליו "בורא פרי הגפן" (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ב סעיף ח').

ב. שמן זית כששותים יחד עם אניגרון שאינו מזיק, ברכתו "בורא פרי העץ" (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ב סעיף ד').

29. אכל מזונות ותפוחים, חייב בברכת מעין שלוש ו"בורא נפשות", אח"כ אכל תמרים מברך רק ברכת מעין שלוש ומזכיר "על המחיה ועל הפירות" ופטר בזה גם את התפוחים (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ח סעיף י"ג).

30. א. אכל כזית תפוח לבד, ברכה אחרונה "בורא נפשות" (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ז סעיף א').

ב. אכל כזית תפוח ביותר מזמן של אכילת פרס, לא מברכים אחריו כלום (**משני** ס' ר"י ס"ק א').

ג. אכל תפוח בסוף הסעודה, נפטר בברכה אחרונה ע"י ברכת המזון (**שׁוּׁעַ** ס' קס"ז סעיף א').

ד. אכל תפוח יחד עם פירות של ז' מינים, מברך רק ברכת "על העץ" ופטר גם את התפוח (**שׁוּׁעַ** ס' ר"ח סעיף י"ג).

31. כאשר לפני סיום ברכת "גאל ישראל" נזדמנו לו טלית ותפילין, יברך על התפילין רק ברכה אחת (ועל הטלית לא מברך רק לאחר שמו"ע) (**רמ"א** ס' ט"ו סעיף ח', **משני** ס"ק מ"ז).

ברכת המזון

32. א. בשבת ראש חודש או שבת חול המועד, אם אחד מסופק אם אמר "רצה" ו"יעלה ויבוא", מסתמא לא אמר שהרי אינו רגיל לומר, וצריך לחזור ולברך ברכת המזון, אולם אם בודאי אמר "יעלה ויבוא" מסופק אם אמר "רצה", כיון שבודאי לא המשיך לומר כהרגלו "ולא נכלם לעולם ועד, ובנה ירושלים..." בודאי חשב להוסיף, אם כן מסתבר שזכר גם לומר "רצה" ואינו צריך לחזור (**הגר"ש** **אויערבאך** זצ"ל).

ב. מי שמסופק אם אמר "רצה" צריך לחזור ולברך, שהרי רוב פעמים מברכים ללא "רצה", ומסתמא לא אמר (**משני** ס' קפ"ח ס"ק ט"ז), אבל מי שאינו אוכל לחם בימות החול רק בשבת, הרי רגיל רוב הפעמים לומר ברכת המזון עם "רצה", ומסתבר שאמר "רצה".

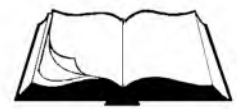
33. כתב **המשני** (ס' קפ"ח ס"ק כ"ו) שאם אכל שתי סעודות יו"ט רק ביום ולא אמר יעלה ויבוא אפילו בסעודה שניה חוזר, ע"י שם, כיון שחייב ב' סעודות.

ואילו לענין שבת כתב **המשני** (ס' רצ"א ס"ק ו') שמי שלא אכל סעודת שבת בלילה וצריך לברך לאכול ג' סעודות ביום, אם שכח "רצה" בסעודה שניה אינו חוזר, ע"י שם.

ולפ"ז ביו"ט שחל בשבת ולא אכל סעודה בלילה וצריך לאכול ג' סעודות ביום, אם שכח "רצה" בסעודה שניה אינו חוזר, אבל אם שכח "יעלה ויבוא" צריך לחזור ולברך.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 534

זיכרונות שמעתי (כח) – "ובלכתך בדרך" אב תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
"ודברת בס... ובלכתך בדרך..."

1. מתי אסור בשבת להוסיף על שבעה הקוראים, אף שהיא פרשה ארוכה?
 2. א. באיזה פסוקים בתורה, לפעמים עולה בהם אחד, לפעמים שנים עולים, לפעמים שלושה עולים ולפעמים גם ארבעה עולים?
 - ב. באיזה פסוקים לפעמים עולים בהם שני עולים, לפעמים שלשה, לפעמים ששה ולפעמים שבעה?
 - ג. באיזה פסוקים עולים בהם לפעמים שלשה, לפעמים ארבעה, לפעמים חמישה, ולפעמים שבעה.
- משנה**
3. באלו מסכתות שם המסכת הפוך מהתוכן הכתוב בו? (ב' תשובות)
 4. איזו מסכת היא תרגום של מסכת אחרת?
- תלמוד בבלי**
5. באיזה מסכת נמצא פירוש רש"י הארוך ביותר בש"ס?
 6. איזה אמורא מתלמוד בבלי נקרא על שם אחד מהמלכים שנזכרו בפ' לך לך?

שולחן ערוך

7. היכן מוזכר בשו"ע שלושה שמות של גדולי הדור בסעיף אחד?
 8. איזה סימן בשו"ע (או"ח) הוא בן חמש מילים בלבד?
 9. איפה כתב השו"ע דרשה על אחת המילים של שמנה עשרה ועשה ממנה ראשי תיבות?
 10. היכן כתב הרמ"א מנהג ע"פ הזהר?
- משנה ברורה**
11. היכן מוזכרת במשנ"ב הלכה למעשה לענין עבודות בית המקדש?
 12. היכן מזכיר המשנ"ב הלכה שלומדים כן מסוגיית קמצא ובר קמצא? (ב' מקומות)
 13. היכן מובא במשנ"ב הסיבה שאלקנה זכה שיצא ממנו בן שהוא שמואל הנביא?

תפילה

14. איזה פסוק אומרים לפחות עשר פעמים בכל יום, ובשבת אחת עשרה פעמים?
15. באיזה פסוק בתפילה שאומרים בכל יום, אומרים בו פעמיים "ד' אלוקינו"?
16. באילו שתי ברכות של שמו"ע כתוב "אבינו מלכנו"?
17. איפה מרומז בקריאת שמע שתהיה תחית המתים?
18. מי התפלל לקב"ה שבכל מקום שילך יהיו חנויות אוכל (מוזכר בסידור)?
19. א. איזה פסוק אומרים בתפילות שבת חמש פעמים?
- ב. איזה פסוק אומרים אותו בשבת חמש פעמים, ויש אומרים אותו תשע פעמים?
- ג. איזה פסוק אומרים במשך השבת שמונה פעמים?

לפפולא

20. האם מותר לומר ששמע דבר זה מעכו"ם פלוני, או שיש בזה משום "לא תחנם" שאסור לשבח מעשה עכו"ם?
21. כתב הריטב"א (קידושין מ"ט): בשם מדרש שלעתידי לבוא חזיר יחזור לישראל ויהיה מותר. וכתב ה"אור החיים" הקדוש (פ' שמנין) שיטנה בריאתו ויהיה גם מעלה גרה. וקשה, הרי פרה היוצאת מגמל, אף שיש לה שני סימנים אסורה באכילה משום יוצא מן הטמא – טמא, א"כ בהמה זו סו"ס יצאה מחזיר שהוא טמא, וכיצד יותר לאכילה?
22. בעשרת הדברות יש ב' סוגי טעמים, ונוהגים לקרוא טעם תחתון של עשרת הדברות בפ' יתרו, וטעם עליון של פרשת יתרו קוראים בשבועות ("חזקוני" פ' יתרו, "ביאור הלכה" סי' תצ"ד), וכן טעם תחתון של פ' ואתחנן קוראים בשבת פ' ואתחנן ("ביאור הלכה" שם), מתי קוראים טעם עליון של "ואתחנן", ולמה היא נתקנה?
23. כשיז"ט חל בשבת, אומרים תפילה של יו"ט עם הזכרות של שבת, הרי שבת חמורה יותר, א"כ היה מתאים יותר להתפלל תפילות שבת עם אזכרות של יו"ט?

תשובות

קריאת התורה

1. התחילו לקרוא בעשרה ויצאו מקצתן ונשארו לפחות ששה אנשים, גומרים בשבת את כל שבעה הקוראים אבל לא יוסיפו על זה (משנ"ב ס' קמ"ג ס"ק ו' בשם "מגן אברהם").
2. א. פ' בשלח "ויהי בשלח פ' עה" עד סוף שני.
- ב. שבת פ' בשלח עולה כהן עד שני.
2. בשביעי של פסח קוראים בהם שני עולים.
3. בשני וחמישי ובמנחה של שבת קוראים בהם שלושה עולים.
4. בשביעי של פסח שחל בשבת קוראים בהם ארבעה עולים.
- ב. פ' אחרי מות כל פרק ט"ז.
1. בשבת פ' אחרי מות עולים בהם שלשה.
2. כשאחרי מות וקדושים מחוברים עולים שנים.
3. ביוה"כ עולים ששה.
4. כשחל יוה"כ בשבת עולים שבעה.
- ג. פ' אמור מ"נדבר ד... שור או קש"ב (כ"ב, כ"ו עד סוף פרק כ"ג).
1. ביום א' דחור"מ פסח (בא"י) עולים שלשה.
2. בשבת פ' אמור עולים בהם ארבעה.
3. ביו"ט א' דסוכות עולים חמשה.
4. כשחל יו"ט א' דסוכות בשבת עולים שבעה.

משנה

3. א. מסכת טהרות, עיקר הנושאים הם על דברים הנטמאים, אבל קראו מסכת טהרות משום לשון נקיה (רמב"ם הקדמה פיהמ"ש).
- ב. מסכת שמחות מדבר בענין הלכות אבילות.
4. כתוב בפ' כי תצא: "לא תזרע כרמך קללים" (דברים כ"ב, ט'), ובתרגום אונקלוס (שם): "לא תזרע כרמך עירובין". נמצא שמסכת עירובין היא התרגום של מסכת כלאים.

תלמוד בבלי

5. יבמות (ט'): על חמש עשרה נשים מה דינו של כל אחד ואחד לענין ייבום.
6. איתא בגמרא (שבת נ"ג): "וכן תרגמא אריזן", ומפרש רש"י על שם שהיה בקי בדינים כשופט, ושופט הוא כמו מלך, ובי"גליון הש"ס (שם) מביא רש"י (חולין ע"ו): על שם אריזן מלך אלסר הנזכר בפ' לך לך.

שולחן ערוך

7. שו"ע (ס' קמ"א סעיף ח'), וז"ל: ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור הרבנים ה"ר יצחק אבוחזר והר"ר אברהם ואלאנסי והר"ר שמואל ואלאנסי בנו ז"ל, והתרו בו שיקרא לפי המסורת, ולא רצה, ונידוהו, והורידוהו מהתיבה. עכ"ל.

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

8. סי' תי"ט: "מצוה להרבות בסעודת ראש חודש".

9. כתוב בשו"ע (או"ח סי' רי"ט סעיף א'), ארבעה צריכים להודות... וסימנך "וכל החיים יודוך סלה", המילה "חיים" ראשי תיבות: חבוש, יסורים, ים, מדבר, ע"י שם.

10. סי' קפ"ב סעיף ב', שיש מדקדקין כשמברך ברכת המזון ביחיד שלא לאחוז הכוס בידם, רק מניחין אותו על השולחן לפניו, "ונכון מנהג זה על דרך קבלה", ומפרש המש"ב (סי' ט"ו) שהוא עפ"י הזהר דמשמע דיחיד לא יברך על הכוס, וע"כ מברכין ואין אוזנין בידם ובוזה יוצאים ידי הכל, ע"י שם.

משנה ברורה

11. א. עם התודה מביאים עשרה לחמי חמץ, ולכן אין מביאין תודה בפסח, ולא בערב פסח שמא לא יוכלו לאכול עד זמן איסור חמץ ויצטרכו לשפרו ואסור לגרום לקדשים שיבואו לידי שריפה (מש"ב סי' נ"א סי"ק כ"ב).

ב. וכן אין מביאין קרבנות יחיד בערב יוכ"פ חוץ מעולה, מפני שמעט זמן אכילתם ומביאם לידי פסול (שם).

ג. מצות קידוש ידים בבית המקדש, הוא רק באופן שהמים נשפכים על ידו, אבל פסול לטבול ידים בתוך הכיור (מש"ב סי' קנ"ט סי"ק נ"ד).

ד. מי כויר פסולים בשינוי מראה (מש"ב סי' ק"ס סי"ק א').

ה. אסור ליתן בשמים בשמן באותו שיעור שהיה בבית המקדש בשמן המשחה (מש"ב סי' רט"ז סי"ק כ"ז).

ו. אחר התמיד של בין הערבים אסור להקריב שום קרבן (סי' רל"ג סי"ק א').

ז. זמן שחיטת התמיד התחלתו חצי שעה אחר חצות היום, וכדי שיהיו יכולין להקריב קרבנות יחיד מקודם לכן היו מאחרין הקרבנות בכל יום עד ט' שעות ומחצה, לבד מערב פסח שחל להיות בע"ש שהיו שוחטין התמיד בשש שעות ומחצה (שם).

ח. חגיגת י"ד באה בין צלי בין מבושל, דק"ל כרבנן, ומ"מ לכתחילה חוששין לשיטת בן תימא שמותר רק צלי (מש"ב סי' תע"ג סי"ק ל"א ושע"ה"צ סי"ק ל"ד-ל"ו).

ט. ריבוע המזבח מעכב, וצריך ריבוע גמור שיהיה שווה אף באלכסונו, ופגיונות המזבח פוסל אפי' בכזית או טפח, ופשוט שלא רק כשפגם במקום חודו אלא בכל מקום במזבח (ביאור הלכה"ה סי' ל"ב סעיף ל"ט ד"ה נתקלקל).

12. א. אסור לאדם לקרוא רשימה של דברים שצריכים לסעודת שבת, אבל שמש מותר לקרוא מתוך הכתב כדי שלא יטעה ויביא לידי חורבן, ותקלה כעובדה דקמצא ובר קמצא (מש"ב סי' ש"ז סי"ק מ"י).

ב. איתא בשו"ע (סי' קנ"ג סעיף ט"ז) מי שהשאל ביתו לבית כנסת, ויש לו מריבה עם אחד מהקהל אינו יכול לאסרה עליו. ומפרש המש"ב (סי' פ"ח) משום חרם דרבינו גרשום שחששו לביזיון דההוא גברא, וכמובא בגיטין (נ"ז). והיינו שסילקו בר קמצא באמצע הסעודה והתבזה לעין כל, והלך והלשין על היהודים ומוזה נרס חורבן הבית.

13. בשע"ה"צ (סי' רנ"ו סי"ק ו') כיון שאלקנה זירז את ישראל שהם יזכו לעלות לרגל, א"ל הקב"ה: אני אוציא ממך בן שיוכה את ישראל לפני, וזכה ויצא ממנו שמואל הנביא, ע"י שם.

תפילה

14. הפסוק: "ה' ימלוך לעולם ועד":

1. "יהי כבוד וגו'".

2-3. "אז ישיר" (פעמיים).

4. בברכת ק"ש לפני "גאל ישראל".

5. "ובא לציון וגו'".

6-7-8. "עלינו לשבח" (שלוש פעמים במשך היום).

9. במעריב, בברכת "גאל ישראל".

10. קריאת שמע על המיטה.

(ובנוסח ספרד יש עוד ב' פעמים בפסוקי דזמרה).

11. בשבת אומרים גם בתפילת "אין כמוך".

15. בפסוקי דזמרה בתפילת "הודו": "רוקמו ד' אלקינו והשתחוו להר קדש כי קדוש ד' אלקינו" (תהילים צ"ט, ט).

16. א. "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך".

ב. סלה לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו".

17. "למען ירבו ימיהם... אשר נשבע ד' לאבותיהם לתת להם", "לקהם" היינו לאברהם יצחק ויעקב, הרי שעתידין לתת להם את ארץ ישראל (סנהדרין צ"ז).

18. כתוב בתהילים (קט"ז, ט'): "אתהלך לפני ד' בארצות החיים", וכתוב בגמרא (סנהדרין ע"א) שהתפלל על "מקום שווקים" ומפרש רש"י שדוד המלך היה נע ונד והתפלל שיהא לו תמיד מקום לקנות מזונותיו, ע"י שם.

19. א. "מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צ"ב):

1. בקבלת שבת.

2. בפסוקי דזמרה של שבת אומרים פרק "מזמור שיר".

3. בברכת ק"ש בפרק "לקל אשר שבת..." "יונים השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת".

4. בסוף תפילת מוסף "השיר שהלויים היו אומרים... בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת".

5. בשיר של יום.

ב. "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' צורי וגאלי" (תהילים י"ט, ט"ו).

4 פעמים בסוף ד' תפילות, וכן בפסוקי דזמרה בסוף פרק "השמים מספרים כבוד קל" וגו', ולמי שנוהג לומר "יהיו לרצון"... גם לפני "אלוקי נצור" וגם לאחריו, הרי תשע פעמים בארבע תפילות

ג. "ד' עז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום" (תהילים כ"ט, י"א):

1. בקבלת שבת לפני "לכה דודי".

2. בקבלת שבת לאחר משניות "במה מדליקין".

3. בהוצאת ספר תורה "איך כמוך... ד' עוז...".

4. בהכנסת ספר תורה "מזמור לדוד".

5. אחרי "אין כאלוקינו".

6-7-8. שלוש פעמים בסוף ברכת המזון.

לפפולא

20. איתא בגמרא (סנהדרין צ"א): "אמר רבי דבר זה למדני אנטוניוס ומקרא מסייעו שנאמר: 'לפתח חטאת רבץ' (בראשית ד', ז'). מוכח שמותר.

21. יש סוברים שאפילו יוצא מן הטמא – טמא, אבל יוצא מן היוצא, מותר, ולכן נ"מ שלעתיד לבוא הילדים של אלו החזירים יהיו מותרים (האדמו"ר מקלויזנבורג שליט"א).

22. א. בזמן שקראו פסוק ותרגום (בזמן המשנה והגמרא) לא רצו שיפסיקו באמצע הדיבור עם התרגום, ולכן עזרא תיקן טעם עליון שיתרגמו דיבור שלם ביחד, אבל עכשיו שאין אנו מתרגמים קורים טעם תחתון.

ב. כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, תהיה מצות הקהל בחג הסוכות של שנה שמינית (פי' וילך ל"א, י"א), והמלך קורא את כל ספר דברים, ופי' ואתחנן יהיה בטעם עליון (רבי בצלאל הכהן ז"ל מוילנא בעל "ראשית ביכורים" ועוד).

23. א. תפילת שבת מתפללים כל השנה, אבל תפילת יו"ט כגון של סוכות או של פסח אם לא יתפללו היום, לא יתפללו השנה תפילה זו כלל, ולכן עדיף להתפלל תפילת יו"ט עם אזכרות של שבת.

ב. תפילת יו"ט מעוררת יותר שמחה, דחביבה להו משום דבאה מזמן לזמן (שו"ת "תורה לשמה" תשי"קמ"א).

24. א. כיון שהוא לא אכל מאכלים אחרים אלא רק חרובים, זה נחשב אצלו כמו פת (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ב. איתא ב"תיקוני הזהר" ("מתוק מדבש" בהקדמה) שבכל שבת היו גדלים תמרים במקום חרובים, והרי מבאר בגמרא (ברכות ל"ב). שתמרים מזינים כמו פת, ולכן בדיעבד אם בירך עליהם ברכת המזון יצא (שו"ע סי' ר"ח סעיף י"ז), וכתב הפמ"ג דשמא גם יוצאין בזה קידוש במקום סעודה, ע"י שם. ולפי' מיושב שגם רשב"י קיים ג' סעודות בשבת, וכעין זה כתוב בספר "מדרש תלפיות" לבעל "שבט המוסר".

25. אליהו הנביא היה כהן וחשש שמא יש טומאה בתוך המערה ולכן לא רצה להיכנס (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

26. א. אם האשה היא "מר מקנות" בודאי זה כבר נודע לאפי תלתא, ואם אין הבעל מכוון לפרסם הקול מותר ("חפץ חיים" הל' לשון הרע כלל א', "באר מים חיים" אות י"ג).

ב. כוונת הגמרא "אמרי ליה הכי מצא או מוצא", היינו אין הכוונה ששואלים אותו מה היה כאן, "אמרי ליה" ר"ל אומרים לו ומלמדים אותו שהכל בידו, אם הוא יתנהג עם אשתו בדרך מכובדת "מכבדה יותר מגופו" אז "מצא אשה מצא טוב", ואם לאו יהא "ומוצא אני מר מקנות" (רי"ף על "עין יעקב" ברכות שם).

27. א. י"א שגם פרשת שמע והיה אם שמעו נאמרו לאחר יציאת מצרים, והניחו תפילין עם כל ארבע פרשיות אלו, אלא שבתורה נכתב רק בחומש דברים (מיוחס לרשב"א מנחות ל"ד).

ב. י"א שלא הניחו תפילין במדבר עד לאחר שנאמרו פרשת "שמע", והיה אם שמעו" בסוף ארבעים שנה ("פנים יפות" על התורה).

ג. י"א שהניחו תפילין עם ארבעה בתים, אבל בינתיים היו בתוכם רק שתי פרשיות, והיות שעדיין לא ניתנו אין זה מעכב (ספר "כלי מדה").

28. רק לא הניתק לעשה שיש בו מעשה, כגון שריפת נותר, החזרת הגזילה, שילוח האם בשילוח הקן וכד', נחשב "ניתק לעשה", משא"כ בתשובה שאפשר בלב, לא נחשב ניתק לעשה.

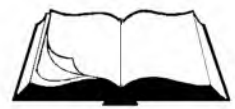
29. לפי שלא האריכו ימים ולא נסמכו להיקרא ירבי, ולכן היו קוראים להם על של אביהם, ושניהם שם שמעון (ברטנורא אבות פרק ד' מ"א).

30. א. יש פסח ראשון ויש פסח שני לכן נקרא פסחים בלשון רבים ("תוספות יו"ט" בהקדמה למס' פסחים).

ב. במסכת פסחים יש שני חלקים, החלק הראשון עד סוף פרק ד' ענינו חמץ, והשני ענינו קרבן פסח, ולכן נקרא בלשון רבים (שם).

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 535

זיכרונות שמעתי (כט) – "ובלכתך בדרך"

אב תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

יום הכיפורים

27. ראובן אכל מאכל ומשקה ביום הכיפורים וחייב, שמעון אוכל אותו מאכל ואותו משקה באותו שיעור ופטור, הכיצד?

חנוכה

28. מתי מדליק נרות חנוכה ומברך רק ברכת "להדליק", בלי ברכת "שעשה ניסים"? (ב' אופנים)

פורים

29. מי ראוי לקבל מתנות לאביונים ולא לקבל משלוח מנות?
30. איזה הלכה למעשה לומדים ממגילת אסתר (חוץ מהלכות מגילה ופורים)?

ענינים שונים

31. איזה עבודה באמצע השנה עושים בבגדי לבן?
32. איזה שטר המוכר נותן לקונה, ואיזה שטר הקונה נותן למקנה?
33. באיזה אופן אם עשה חרש מעשה קנין קנה, ואם פיקח עשה אותו קנין לא קנה?
34. איזה דבש מכשיר את האוכל לקבל טומאה ואיזה לא מכשיר?
35. שני אנשים מתו באותו מקום, את האחד קוברים דוקא בערי מקלט ואת השני קוברים דוקא מחוץ לערי מקלט, מי הם?
36. מה יש יותר, בהמות ועופות טהורים או טמאים?
37. מי כהן, ואביו אינו כהן?
38. מי היה שמו "את"?

תשובות

מצוות

1. תיקנו חז"ל נטילת ידים לפני אכילת לחם, משום כהנים האוכלים תרומה שלא יטמאוהו בנגיעתן, וגם בזמן הזה לא בטלה התקנה כדי שיהיו רגילים לעשות כן כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו (משנב"ב סי' קנ"ח ס"ק א').
2. בסעודה שעושים בית דין כדי לפרסם על עיבור החודש, עושים דוקא על פת וקטניות שלא יאמרו שעלו בגלל הסעודה (סנהדרין ע"ג, וב"י ד' רמ"ה שם).
3. יש סוברים שזכירת יציאת מצרים ביום היא מן התורה ובלילה היא רק מדרבנן, נמצא שמן התורה היא מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות, אבל מדרבנן הוא בין ביום ובין בלילה, ונשים חייבות מדרבנן (משנב"ב סי' ע"ג ס"ק ב' בשם פמ"ג ו"י שיעור יעקב').
4. א. השוכר בית בארץ ישראל חייב מזוזה מיד, והשוכר בית בחו"ל אינו חייב לקבוע מזוזה אלא לאחר שלושים יום (שו"ע יו"ד סי' רפ"ו סעיף כ"ב).
ב. מצות ראשית הגז לשיטת הרמב"ם והשו"ע היא רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, אף שאין זה שייך לגידולי קרקע (שו"ע יו"ד סי' של"ג סעיף א').
ג. עגלה ערופה היא רק בארץ ישראל ולא בחו"ל (רמב"ם הל' רוצח ריש פ"י).
ד. יום טוב שני נוהג רק בחו"ל.
ה. י"א שמצות שמיטת כספים ותקנת פרוזבול נוהגת רק בארץ ישראל ולא בחו"ל (ע"י רמ"א חו"מ סי' ס"ז סעיף א', "דרך אמונה" שמיטה פ"ט ס"ק מ"ז).
5. היתה האמא כהנת ואביו גוי, חייבים בפדיון הבן (והבן יפדה עצמו כשיגדל), ואם האמא לויה ואביו גוי אין הבן חייב בפדיון (שו"ע יו"ד סי' ש"ה סעיף י"ח).

איסורים

6. דינים דאורייתא אסור ללמוד בשכר, אבל דיני חידושי סופרים דהיינו תקנות דרבנן מותר (רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סעיף ה'), [ויל"ע אם מותר ללמוד דיני חוה"מ בשכר לשיטות דמסרי הכתוב לחכמים, אי חשיב כדברי סופרים, או בתר עיקרא דדינא אזלינן (הגר"ד לנדו שליט"א)].
7. א. אם אומר לחברו: "אני לא רוצה לדבר לשון הרע על פלוני", זה אבק לשון הרע, כי מובן בזה שיש מה לספר עליו.
ב. ראה את אביו עושה מעשה ואומר לו שכתוב בתורה שאסור לעשות כן, עבר על איסור של "כיבוד אב" (שו"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף י"א).

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם "ודברת בס... ובלכתך בדרך..."

מצוות

1. איזו מצוה עושים כל יום ומברכים עליה, כדי שיהיו רגילים לעשות כן כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו?
2. באיזה סעודת מצוה (הנוהגת בכל חדשי השנה) אין לאכול דגים ובשר, אלא רק לחם ותבשיל מקטניות?
3. איזה מצוה מן התורה היא מ"ע שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות, אבל מדרבנן היא מ"ע שאין הזמן גרמא ונשים חייבות בו מדרבנן?
4. איזה מצוה אינה ממצוות התלויות בארץ, ובכל זאת יש הבדל בין עשייתו בארץ ישראל לעשייתו בחו"ל?
5. אם היולדת היא בת כהן או בת לוי, אין הבן חייב בפדיון הבן, באיזה אופן אפילו אם האם בת כהן, הבן יהיה חייב בפדיון הבן?

איסורים

6. איזה איסור יש בלימוד דיני דאורייתא יותר מלימוד דיני סופרים?
7. מתי אם אומר לא לעשות עבירה, אמירה זו בעצמה היא עבירה? (ג' אופנים)
8. שני אנשים, לובשים אותו מלבוש, ואין שוני בכוונתם, אחד עובר על לאו והשני לא, הכיצד?
9. מתי עצם הדבר שהלך לבית המדרש, אפילו אם לא אמר כלום, כבר עבר על האיסור: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא י"ט, ט"ז)?

מלקות ומיתת בי"ד

10. באיזה אופן אם אכל חתיכת בשר ביום רגיל חייב מיתה, ואם אכל אותו בשר ביום תענית ציבור פטור ממיתה?
11. אין בי"ד ממייתין בשבת (סנהדרין ל"ה), מתי מותר להרוג אפילו בשבת?
12. ראובן כפת את שמעון כדי שלא יוכל לברוח, ובאותו מקום לוי כפת את יהודה כדי שלא יוכל לברוח, ומתו מחמת החמה. אחד חייב מיתה והשני פטור, הכיצד?
13. כל חיוב מיתה של בני נח הוא רק בסייף, חוץ מפעם אחת שבן נח חייב סקילה, מהי?
14. האונס חייב לישא את אנוסתו ואסור לגרשה, דכתיב "לא יוכל לשלחה קל קמיו" (דברים כ"ב, כ"ט), אבל אם עבר וגירשה לא מקבל מלקות כיון שזה "ניתק לעשה" של "ולו תהיה לאשה" (מכות ט"ו). מתי יקבל מלקות אם גירשה?

שבת

15. איזה מקום נחשב רשות היחיד לאיש, ואילו לאשה לא נחשב רשות היחיד?
16. איך יתכן שמותר ליהודי לכתחילה להעביר חפץ מסוים ברשות הרבים בשבת, אבל אסור לומר אפילו לגוי להעבירו ברשות הרבים, וכן אם יהודי אחר מעבירו ברשה"ר חייב מיתה משום הוצאה?
17. מוציא חפץ בשבת חייב, אבל אם מוסיף עוד דבר עמו, פטור על הכל, מהו?
18. איך יתכן שני אנשים עושים אותה מלאכה באותו מקום, אחד חייב מן התורה והשני חייב רק מדרבנן?
19. אדם אומר כמה מילים ועי"ז יעבור כל רגע באיסור, מהו?
20. שני יהודים עומדים זה ליד זה ועשו בדיוק את אותה מלאכה, אחד חייב טטאת והשני מותר לכתחילה?
21. האם אפשר לצאת ידי עונג שבת בבשר פרוה או צריך דוקא בשרי? (ראה מגמרא)
22. איזה פסוק ממגילת איכה אומרים בזמירות של שבת?

פסח

23. איך יתכן שאכל במזיד כזית חמץ בפסח, ולא עבר על איסור חמץ ולא חייב כרת?
24. האם שייך להביא קרבן פסח מעוברת?
25. איזו מצוה מקיימים בימי פסח שש פעמים (ובחו"ל שבע פעמים)?

פסח שני

26. א. איזו מצה כשרה לפסח ראשון ואינה כשרה לפסח שני?
ב. איזו מצה כשרה לפסח שני ואינה כשרה לפסח ראשון?

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ג. הוכחה במקום שלא נשמע עובר על "לא תונו", ולפעמים משניא עליו את התורה (בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

8. אדם נכנס להגרש"ז איערבאך זצ"ל לבקש ברכה ובירכו בסבר פנים יפות, לאחר שיצא פנה הגרש"ז לבנו ואמר אילו אתה היית לבוש בשרשרת כמו איש זה היית עובר על לאו ד"לא ילבש", אבל הוא אינו עובר על כך כי במקומו כך נוהגים הגברים, ואצלו אין זה "לא ילבש".

9. מי שהולך לבית המדרש כדי לשמוע דרשה ובכוונתו לתפוס את הדרשן באיזה דבר כדי שיהיה לו במה להלעיג עליו, כבר עבר איסור דאורייתא בהליכה, ולכן נכתב הפסוק "לא תלך רכיל בעמך", להורות שגם על הליכה יש איסור עוון רכילות ("חפץ חיים" הלי לשון הרע כלל ב' סיף י"ב, ובהגהה), ואפילו אם בסוף לא סיפר דברי רכילותו משמע שעובר בעצם ההליכה, וכפי שדימה ה"חפץ חיים" למשקולות ("אילת השחר" עה"ת שם).

מלקות ומיתת ב"ד

10. בן סוור ומורה שאכל תרמיטר בשר חייב מיתה, אבל אם היה זה בתענית ציבור אף שהוא רק איסור דרבנן פטור ממיתה (סנהדרין ע"ו, וברש"י שם ד"ה תענית ציבור).

11. הרודף אחרי חברו בשבת, מותר להורגו אפילו בשבת (סנהדרין ע"ב).

12. האחד כפת ביום בעת שהשמש זורחת וחייב על המיתה, והשני כפתו באותו מקום בלילה כשהשמש לא זורחת ורק עתידה במשך הזמן לזרוח, ונחשב לגרמא, ופטור (סנהדרין ע"ז, וברש"י שם).

13. בן נח שבא על נערה המאורסה, כיון שאין קידושין בבן נח, לכן בזה דנים אותו בדין ישראל (סנהדרין נ"ז, וכן ע"א).

14. אם הוא כהן, אסור לו להחזירה משום שגרופה אסורה לכהן, ולא הוי ניתק לעשה, וממילא יקבל מלקות (גמ' שם).

שבט

15. איתא בגמרא (סוכה ז') "מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת", ע"י שם. ונעשה רשות היחיד, ואפשר לטלטל משם לתוך ביתו, אולם יש סוברים שאשה שאינה חייבת בסוכה לא אמרינן "מיגו דהוי דופן וכו'" (ספר "סוכה השלם" עמ' רנ"ח בשם שו"ת "בית יצחק" או"ח תש"נ"ה) א"כ אצל האשה אין על זה דין רשאי ואסור לה להוציא ממנו לרשות אחרת.

16. ראובן הוא קטוע רגלים, ואינו יכול לנוע ללא כיסא גלגלים, ומותר לו לנוע עם כיסא הגלגלים ברש"י, דנחשב כמו מנעל שלו (ע"י שו"ע סי' ש"א סעיף ט"ז), אבל אסור לומר לגוי להעבירו ברשות הרבים, משום שאינו כמנעל של הגוי, וכן יהודי אחר שאינו קטוע רגלים אסור להוליכו וחייב משום מלאכת שבת (ע"י שו"ת "מנחת יצחק" ח"ב תש"קיד).

17. א. מוציא כלי בשבת חייב משום הוצאה, ואם נותן תוך הכלי פחות מכשיעור, פטור (משנה שבת צ"ג).

ב. מוציא מיטה בשבת חייב, אבל אם יושב אדם חי על המיטה, פטור משום שהיא טפלה לאדם, וחי נושא את עצמו (שבת צ"ג).

ג. יוצא במנעל אחד אסרו רבנן (אם אין לו מכה כלל), ואם יש לו שתי נעליים, מותר (שבת סי', שו"ע סי' ש"א סעיף ז').

18. הגורר ספסל כבד בשבת שהוא פסיק רישא שיעשה גומא, חייב אם זו קרקע שלו משום פסיק רישא דניחא ליה, אבל מי שהקרקע לא שלו, הרי זה פסיק רישא דלא איכפת ליה ופטור מן התורה ואסור מדרבנן (שבת ק"ג).

19. יש לו אוכל מוטמן מערב שבת בדבר המוסיף הבל, וע"י דיבורו מקבל על עצמו שבת, או שיש לו סיר על אש גלויה והתבשיל פחות משיעור מאכל בן דרוסאי, הרי עובר כל רגע באיסור שהיה או הטמנה בשבת.

20. איתא בשו"ע (סי' שט"ז סעיף ז'), הצד נחשים בשבת או שאר מזיקים, אם לרפואה חייב ואם בשביל שלא ישכנו מותר (וע"י משנ"ב שאפילו איסור דרבנן אין כאן, ע"י שם) ולפ"ז יתכן שגם יהודים שעשו יחד אותו דבר, אחד מכוון לרפואה וחייב חטאת, והשני מכוון בשביל שלא ישכנו ומותר לכתחילה.

21. איתא בגמרא (סנהדרין ס"ז) רב חנינא ורב אושעיא כל ערב שבת היו מצרים עגלא תילתא (ע"י "ספר היצירה") ואכלוהו לכבוד שבת, ע"י שם. מוכח שגם בבשר יפרווה יצאו ידי עונג שבת.

22. בזמיר "ברוך ד' יום יום..." אמרינן: "חסדי ד' כי לא תמנו כי לא קלו רחמינו" (איכה ג', כ"ב), וכן הפסוק: "כי אם הוֹגֵה וְרָחֵם כְּרֵב חֲסִדָּיו" (איכה ג', ל"ב), וכן: "כי לא יִזְנֶה לְעוֹלָם דִּי" (שם פס' ל"א).

פסח

23. אכל מצת טבל, אין איסור חל על איסור, ואין עובר על חמץ ונפטר מעונש (אמנם אסור מצד אחר), (פסחים ל"ה).

24. קרבן פסח צריך להיות זכר.

25. ספירת העומר.

פסח שני

26. א. מצה של דמאי, כתבו בתוספות (פסחים ל"ה) ד"ה יוצאין בת' ב' שיוצאין אף לכתחילה משום שראויה לעניים, ואנו

אוכלים "לחם עוני", ע"י שם. אבל בפסח שני אין ענין של "לחם עוני" (ע"י צל"ח ברכות ל"ח), והתם אסור לאכול מצה זו

ב. מצה שעשויה מחדש בפסח ראשון אסור לאכול אותה שיעשה קודם הדיבור לא דוחה "לא תעשה" (תוספות קידושין ל"ח. ד"ה אקרוס), אבל מותר לאכול מצה זו בפסח שני שיעשה לאחר הדיבור דוחה "לא תעשה" של חדש ("צבא הלוי").

ג. מצה של קרבן תודה פסול לפי טעם אחד משום שאינו ראוי לשבעה (פסחים ל"ח:). ע"י שם, ולפ"ז בפסח שני אין בזה שבעה ימים לא צריך ראוי לשבעה.

יום הכיפורים

27. מאכל חצי שיעור ומשקה חצי שיעור, ראובן שפך את המשקה על האוכל, והוא נספג בתוכו, שניהם מצטרפים ויש כאן כדי שיעור, שמעון אוכלם כמות שהם ופטור, כי אין אוכל ומשקה מצטרף ביחד (משנ"ב סי' תרע"ב ס"ק ד"ה).

חנוכה

28. א. חשב שלא יהיו לו נרות וביד ברכת הרואה "שעשה ניסים", ואח"כ הביאו לו נרות, כשמדליק יברך רק ברכת "להדליק".

ב. ראובן קיבל שבת וביקש משליח להדליק עבורו, השליח מברך ברכת "להדליק" בלבד, והמשלח מברך ברכת "שעשה ניסים" (משנ"ב סי' תרע"ב ס"ק ד"ה).

פורים

א. כתב בשו"ת "בית יצחק" דעבד כנעני אינו בכלל "רעהו" (ע"י פמ"ג סי' תרצ"ה סעיף י"א), וממילא מתנות לאביונים אפשר לתת דלא בעינן "לרעהו", אבל משלוח מנות אין לתת לו משום דבעינן "לרעהו" (וע"י פמ"ג שם שצ"י ל"מזרחי" פ' משפטים שעבד כנעני בכלל "רעהו" וממילא אפשר לתת לו משלוח מנות).

29. ב. כתב ה"בן איש חי" (פ' תצוה, פורים אות ט"ז שנה ראשונה) שקטן אינו בכלל "רעהו" ואי אפשר לתת לו משלוח מנות, ע"י שם, אבל מתנות לאביונים אפשר לתת לו ("פניני שם אבות" פורים עמ' ר"ג).

ג. אם הוא אָבֵל בתוך י"ב חודש לכתחילה אין לשלוח אליו משלוח מנות (כמו שאסור לתת לו מתנות, ע"י רמ"א או"ח סי' תרצ"ו סעיף י'), אבל מתנות לאביונים אפשר לתת לו היות שזה כמו כל צדקה.

ד. בפורים משולש בירושלים ביום שישי קוראים את המגילה ונותנים מתנות לאביונים (שו"ע סי' תרפ"ח סעיף ו'), אבל משלוח מנות לדעת רוב פוסקים אין נותנים ביום שישי, כי זמנה ביום ראשון (או בשבת) יחד עם סעודת פורים (משנ"ב סי"ק ח"ח).

30. א. ראש חודש ניסן ראש השנה לחדשים, דכתיב "בחדש הראשון הוא חֹדֶשׁ נִסָּן" (אסתר ג', ז'), "לחדש שנים עשר הוא חֹדֶשׁ אֲדָר" (שם), "בחדש השלישי הוא חֹדֶשׁ סִנְיָן" (שם ח"ט).

ב. איסור ריקה בהר הבית לומדים מהפסוק "אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" (אסתר ד', ב'), ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם כך, ריקה שהיא מאוסה, לפני מלך מלכי המלכים (ברכות ס"ב).

ענינים שונים

31. עבודת פרה אדומה נעשית בבגדי לבן (מסכת פרה פרק ד' משנה א'), ונלמד מגזירה שווה מיום הכיפורים.

32. שהוא הקונה נותן להמקנה שהיא האשה (קידושין ט"ו).

33. שני חרשים תגביהו חפץ ביחד, תיקנו רבנן שקנו, אבל אם חרש ופיקח תגביהו ביחד מתוך שהפיקח לא קנה גם החרש לא קנה (בבא מציעא ח').

34. דבש דבורים מכשיר לקבלת טומאה, דבש תמרים לא מכשיר (משנ"ב סי' קנ"ח ס"ק י"ב).

35. בן לוי שמת בערי מקלט, קוברים אותו מחוץ לערי מקלט, דכתיב: "ולכל חֲתָמָם" (במדבר פי' מסעי, ל"ה), והגמרא (מכות י"ב). דורשת לחיים נתנו ולא לקבורה. אבל רוצח שמת בערי מקלט יקבר דוקא בערי מקלט, ועצמותיו נשמרים שם עד מיתת כהן גדול, כמבואר בגמרא (מכות י"א:). שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו.

36. א. בהמות טמאות מרובות על הטהורות, לכן כתבה התורה (פ' ראה י"ד, ז') הטהורות, שישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

ב. עופות טהורים מרובים על הטמאים, ולכן כתבה התורה (שם י"ד, א') עופות הטמאים שישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (חולין ס"ג:).

37. אהרן הכהן.

38. אחד המצורעים במדבר (ברכות נ"ד).

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

"אי אפשר לתפוס את החבל בשני הראשים!!!"

חייבים בית מיוחד עם מורא מקדש, אם אין מורא מקדש, השכינה לא תשרה כאן"

וכשבוניס בית כנסת יש אחרים שאומרים לעשות תנאי שלא יתקדש כדי שאנשים לא יכשלו באיסור של אכילה ושתיה ודיבורים בטלים, אבל מצד אחד אם יעשו תנאי כזה לא יהיה לזה קדושת ביהכ"נ, ודנים בזה לכאן ולכאן. אבל צריך לשים לב! **אי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשים!!! חייבים בית מיוחד עם מורא מקדש, אם אין מורא מקדש אין שכינה, השכינה לא תשרה כאן.** לכן חייבים בית בצורה כזאת, ואם עשו תנאי נניח שהרוויחו את הדין של דיבור בביהכ"נ, אבל נשארו בחסרון שאין לנו מקום שיהיה לנו כמקדש מעט.

הדבר חייב להיות ברור שכשרוצים משכן לשכינה בעולם לפחות יש לשמור על קדושת 'מקדש מעט'. ודאי שכולנו רוצים שיתקיים במהרה 'יהשב את העבודה לדביר ביתך', **אבל נתאר לעצמנו אם יבנה היום בית המקדש, איך נכנס לשם?!** איזה הרגשה תהיה לנו אם נכנס לשם עם כל העסקים והדיבורים והקלות ראש שחופפת עלינו במשך היום, היתכן שנכנס כך לתוך בית המקדש? - לא יתכן. **לכן הדבר הראשון שאנחנו צריכים לקיים במקדש מעט זה להראות שאנחנו מקבלים עלינו מורא שמים, להתנהג כאן במורא ויראה.** הראשונים מעירים מוסר שמחייב אותנו מאד, קשה להעלות את זה על השפתיים אבל להבדיל אצל אומות העולם... ההתנהגות הזאת מובנת לכל יצור, שנכנסים למקום כזה צריכים להתנהג אחרת וחייבים לייחד בית עם התנהגות כזאת, אחרת נשאר בחוץ.

הדבר הזה טעון חיזוק מאוד מאוד, **הדבר הזה תלוי גם ביחידים וגם בציבור, כל אחד על עצמו ישתדל לקבל על עצמו לא לדבר דברים בטלים בבית הכנסת, וכל שכן בחזרת הש"ץ וקדיש, לשם לב - עכשיו מקדשים שמו של מלך! הקב"ה כביכול יושב ורואה, והוא הולך ומדבר ועושה עסקים עם אנשים אחרים?!** ב'קדיש' אדם צריך לעמוד באימה ויראה, לשמוע ולכוין, כמו שכתוב בפוסקים, כל ציבור ויחיד צריכים להשתדל לעמוד על כך.

אחד הדינים היחידים שכתוב על כך בשו"ע 'גוערין' זה על מי שמדבר בחזרת הש"ץ. כי פירוש הדבר הוא: לא רק שהוא מדבר אלא שהוא מחלל את קדושת המקום, כשהוא מדבר הוא מבטל את המורא מקדש שבמקום.

בבית המדרש של כולל חו"מ בימים נוראים לא היה מקום מרווח לציבור והיתה צפיפות גדולה כך שלילדים לא נשאר בכלל מקום. והילדים מצאו לעצמם מקום ברחבה שלפני ארון הקדש, ליד הש"ץ. וכדרכם של ילדים קטנים שאין להם שכל הם באו ושחקו. והדבר מאד חרה וכאב למו"ח הרב זצ"ל והוא כתב מכתב שודאי המקום הזה לא מיועד למשחק ילדים, וזה מוריד את כל הרגש של האימה שיש. עומדים בימים נוראים מול ארון הקדש באימה לשכך כעס וחמה, ורואים ילדים שמשתוללים זה מבטל את הכל.

אבל חמור מכך כשאנשים מבוגרים מסתובבים בביהכ"נ ומדברים בקלות ראש, בצורה כזאת זה מוריד את כל הגשם מול ארון הקדש באימה. את החלק הזה חייבים לתקן. ודאי שכל יחיד צריך לקבל את זה על עצמו, וגם מי שיש בידו להביא לזה את הגבאים את ראשי הקהל או את הרבנים, לעשות חיזוק כללי בנושא שלא יכניסו לביהכ"נ פלאפונים אלא א"כ כבויים לנמרי, ושעמדו על המשמר בזה, ובסיעתא דשמיא נזכה בקרוב ליוהשב את העבודה לדביר ביתך.

בירורי הלכה

ומפורסם שכל העולם כשבאין לבית הכנסת מנדרים ומנדבים לצורך בית הכנסת יש להם ע"ז חלק בו.

אמנם מדברי המשנ"ב לכאן מוכח דהכל תלוי רק בשעת הבנין, דהנה כ' בסי' קנ"ג ס"ק ל"ג דגם בביהכ"נ דכרכים אם ברור לן שלא נבנה אלא אדעתא דבני עירם לבד כגון שהתנו בעת בנינם, או שבשעת הבנין היתה כפר ואח"כ נתרבו בה תושבים הרבה, דינו ככפר אם לא סייעו להם אחרים. וכתב השעה"צ (סקל"א) דהנפ"א אם סייעו אחרים או לא, לא יצויר אלא בגוונא הנ"ל דהתנו, אבל בכפר ונעשה כך אפי' אם סייעו להם אחרים בעת בנינם נמי אינו כלום כמו שפסק הרמ"א דבכפר אפי' נתנו לו אחרים אדעתא דבני הכפר הם נותנים. משמע דלא שייך כלל דין זה בכפר ונעשה כך, ואי נימא דגם אחר שנבנה שייך לקנות בו חלק ע"י נתינה להחזקת ביהכ"נ ודאי שמצוי כזה דבר, [וודאי שלא

דברי חיזוק מאת מו"ר הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א, בענין קדושת בתי הכנסיות ובתי המדרשות שנשארו לנו בגלותינו למקום השראת השכינה:

ננסה קצת לעמוד על ענין זה של מהותם של בתי מדרשות ובתי כנסיות. ידוע בתורה שכאשר כלל ישראל יצאו ממצרים המקום להשראת השכינה היה במשכן. כביכול הקב"ה רוצה דירה בתחתונים, שאע"פ ש"אדיר במרום ה' " אבל רצונו הוא שיהיה לו גם דירה בתחתונים. ולכך הקב"ה צווה למשה רבינו לקחת יריעות ולעשות משכן, כביכול מקום מיוחד כדי שיהיה השראת השכינה בתחתונים. ואחרי המשכן היה משכן שילה והלאה עד שהגיעו לביית עולמים - בית המקדש, המקום שהקב"ה קבע להשראת השכינה.

המציאות של השראת השכינה כאן בתחתונים זה בבית המקדש. וזה כשהיה הבית על תילו 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' , ובעוונותינו הפסדנוהו 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולעשות חובותינו בבית בחירתך מפני היד שנשתלחה במקדשך, **אבל נשאר לנו מקדש מעט! מורא מקדש נוהג במקדש מעט, עדיין יש גם בגלות 'מקדש מעט - בתי כנסיות ובתי מדרשות' כביכול שעדיין בבחינה מסוימת השכינה שרויה שם, וכביכול שאם אין את זה אין מקום לשכינה בתחתונים.**

אבל צריכים להבין מה המציאות ששייך מקדש מעט שיהיה שכינה בעולם. בבית המקדש היה קדש הקדשים והקדש, ויש דינים למי מותר להכנס, למי אסור להכנס, ואיך להכנס. המשנה (סוף ברכות) אומרת, לא יכנס אדם להר הבית בנעלו בפונדתו וכו', כביכול שאדם נכנס לבית המקדש הוא צריך לחיות באוירה אחרת, שאע"פ שמלא כל הארץ כבודו, אבל בבית המיוחד לשמו יתברך כל אדם שמגיע צריך לדעת, לכאן לא תכנס ותתנהג כמו שאתה חי בבית שלך - מורא מקדש!!

וחז"ל קבעו גם בבתי כנסיות מעין זה. והנה ידוע שנפסק בשו"ע שבביהכ"נ לא מועיל תנאי, כלומר שא"א לעשות תנאי בשעת בנית ביהכ"נ שלא יתקדש, כדי שיהיה מותר לנהוג בו אכילה ושתיה. והאחרונים מקשים מדוע לא מועיל תנאי, הלא על כל קדושה מועיל תנאי, על נוי סוכה מועיל תנאי, על תיק של תפילין מועיל תנאי, וא"כ מדוע על ביהכ"נ אין מועיל תנאי? ומישב בביאור הלכה (סי' קנא) וז"ל: 'אפשר שיש לתרץ, דביהכ"נ שאני, כיון דמצוה שישיראל יהיה להם מקדש מעט בכל מקום שהם כדאיתא בסימן ק"נ דכופין זה את זה לבנות ביהכ"נ לכן גזרו חז"ל דביהכ"נ הקבוע לא יועיל תנאי בישובן שישתמשו בה תשמישי חול דא"כ אין שם ביהכ"נ עליו כלל אלא כבית בעלמא'. כביכול חז"ל הבינו, אי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשים!!! המציאות שצריכה להיות כאן השראת השכינה מחייבת בהתאם שכשנכנסים לכאן מתנהגים במורא! **אין מציאות שאדם יהיה קרוב לשכינה ומתנהג כמו שמתנהג בבית, זה תרתי דסתרי.** וכלל ישראל בכל מקומות מושבותיהם חייבים ליחד מקום שיהיה להם כמו ביהמ"ק, חייבים שיהיה מקום עם כל חומר מורא מקדש, ולכך גם במקדש מעט חייבים שתהיה צורה של בית מיוחד לשם ה', שכאן ההתנהגות שונה מהרחוב. **אדם צריך לדעת שהוא עכשיו נכנס לביתו של מלך מלכי המלכים! הוא חייב להתנהג אחרת.** ואע"פ שגם בבית שלו צריך לדעת ש'מלא כל הארץ כבודו' אבל יש הנהגה בבית שלך ויש הנהגה בבית של הקב"ה.

נתינה לבדק הבית

הנה מתחילה כשנותנים מעות לשם בנין ביהכ"נ הרי אין מבורר חלקו של כל אחד בבנין, אמנם לאחר שכבר נבנה הבנין ונותנים האזרחים מתנות לביהכ"נ, ומשמש ממון זה לבדק הבית או לנר למאור וכדו', יל"ע אם גם זה סיבה ליתן להם חלק בביהכ"נ שיוכלו לעבד, או דיוקן שמתחילה נבנה הבנין מממון בני העיר לחדו שוב אין לאחרים חלק בו.

ולשון התוס' במגילה כ"א, (ד"ה כיון) 'כיון שרבים נותנים בבנינו ובשאר צרכיו' [וכי"ב ברשב"א: ובדברים הצריכים לו], משמע דנתינה גם בשאר צרכים סיבה ליתן חלק בביהכ"נ. וכ"נ מדברי הנחלת צבי (סק"ו) שכ' דבזה"ז שידוע

ביהכ"נ של ציבור מסויים

א. כתב המשנ"ב ס' קנ"ג ס"ק כ"ה, כתבו הפוסקים דאפילו ביהכ"נ שבכרך אם ידוע שלא עשו אותה אלא למעט עם כגון הביהכ"נ שעושין אותה בעלי אומניות לעצמן [וה"ה כשנתקבצו הבע"ב של איזה רחוב הרחוק מן ביהכ"נ שבעיר ועשו ביהכ"נ לעצמן] ג"כ דינו כביהכ"נ של כפרים אפילו הוא בכרך, דמסתמא רק על דעת עצמן בנוהו, אם לא שסייעו אנשי העיר ג"כ על הבנין ואפילו מעט, אז אין להם רשות על המכירה בלא דעת. וביאר בשעה"צ בס"ק כ"ג, דבדעתן מסתברא דשרי, דלא נכון לומר שנתנו לרחוב זה על דעת כל העולם, אבל בלא דעתן לכאורה נראה ברור דאין יכולין למכור, דלא דמי להא דמתייר הרמ"א בשל כפרים אם כשבו אותה משל אחרים, דהתם בודאי לא היה דעתם שלפעמים יבאו בכפר להתפלל שם, ובודאי החליטו הדבר רק על דעת בני הכפר, משא"כ באנשי העיר. עכ"ל.

ג. ואולי י"ל דכל מה שדעת הבונים לזכות את ביהכ"נ לאחרים הוא דוקא כשבאים לשם מכל העולם, דאז זהו סוג אחר של ביהכ"נ שהוא 'ביהכ"נ דכרכים' השייך לכל ישראל, אבל ביהכ"נ שאינו שייך לכל ישראל אין דעתם שתם ליזכות בו לכל מי שיהא רגיל ליכנס בו. [ואפי' נימא דגם בדכרכים מזכים

לכבוד הגליון העוסק בקידוש שם-שמים בעולם, יישר כחכם על פועליכם הכביר. בגמ' בב"ק סב, איתא דברי דביר - אל יכנס אדם ליחד לבית הכנסת שמלאך המוות מפקיד שם כליו. במסיכה הגמרא ואומרת, באלו בתי כנסיות לא מקימת סכנה זו - בבתי כנסיות בהם לומדים תינוקות ובית רבן או במקום שבו מתפללים עשרה אנשים. במילים אחרות, בבית כנסת שאינו שומם, שנוהגים בו קדושה, שמבדלים אותו - אין סכנה. יוצא שבשעה שישנה מגיפה ומידת הדין שולטת, בבית כנסת שאין נוהגים בו כבוד - שרח"ל מדברים בזמן תפילה ובכך מבזים את קדושת המקום - מלאך המוות מפקיד שם את השלוחים שלו, וזה נחשב למקום סכנה.

הנמצאים בבית הכנסת ומדברים בזמן תפילה מזלזלים בכבוד ה', מבזים את קדושת המקום, ואף גורמים שתפילתם של יתר מתפללי בית הכנסת שמתפללים בכוונה לא תתקבל לפני יושב מרומים, וכמו שהסביר המגיד מקוויניץ בספרו 'עבודת ה' כ"ו, "צריך להזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור הקל חוץ מהתפילה, יא כשמדבר דברים בטלים בשעת התפילה, דומה למי שמדבר עם חולץ

מעשה נורא בענין דיבור בבית הכנסת בנוגע לחורבן ביהמ"ק (מובא בסוף ספר 'דברי משפט' להגאון רבי חיים לייב אייערבראך זצ"ל): בעיר פוזנא פרצה פעם מגיפה רח"ל, המרא דאתרא רבי נפתלי כ"ץ ובית דינו גזרו שתי תענית ותפילה, והכריזו שכל מי שיודע אודות אויב דבר חשוב בעיר מחויב לבוא להודיע לכ"ד כדי לידע על מה יצא חרון אף ה' מה עלינו לעשות כדי לעצור את המגיפה. והנה הגיעו שנים מתחשבי העיר וסיפרו למרא דאתרא על דבר מוזר שהבחינו אצל אחד מחכמי העיר רבי שלמה זלמן (סבו של רבי חיים לייב אייערבראך זצ"ל) שבכל לילה בהגיע שעת חצות יקום רבי שלמה זלמן מביתו עם מנורה קטנה ופונה לאח היער שמחוץ לעיר, הם החליטו לעקוב אחריו באופן שלא ירגיש בהם, אך לאחר שזכנו ליער הורו ונללם מעיניהם וחזרו האנשים היערי.

לע"נ מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה ב"ר יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר ב"ר

ד.ד. עוד יש לזון לתרץ זוה, דהנה באמת נראה שיש מחלוקת יסודית בטעם דביהכ"נ דכפרים וביהכ"נ קטן דזכרים אין דעת הבונים ליתן חלק בו לכל ישראל, אשר נחלקו בה הרשב"א והריטב"א.

אבל הריטב"א כתב: ואמרינן דההיא בי כנישתא זוטא היא, ידש אחרת גדולה ממנה, ולא כל בני העיר עשו אותה כדי שיקדשוה לכל העולם אלא טרסיים עצמם עשאוה ולדידהו לחוד. עכ"ל. ולשונו מבוארת הדטעם שאין נותנים בו זכות לעלמא הוא מפני שאין זה המכוון בבנין ביהכ"נ שלהם, דכיון שמה שהם בונים ביהכ"נ הוא לצורך ציבור מסויים, אינם מכוונים לזכות בו חלק לאחרים. (וכו"ב מבואר במאירי).

והמשנ"ב גופיה ביסס את דבריו אלו על דברי הריטב"א והמאירי כמש"כ בשעה"צ סק"כ, וא"כ הכל א"ש כמו שכתבנו.

בנותבים

וּכְּכֹחַ כֹּתֵב רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵיבִישׁוֹן בִּסְפָרוֹ 'עֵרוֹת דְּבִשׁ' (ח"א דרוש ד') וז"ל, "אותם המדבירים בבית הכנסת בוראים ענן שמועג מהתפילות לעלות... שלא רק מקלקל לעצמו שלא תתקבל תפילתו, אלא גורם לכל העם שלא יתקבל תפילתו".

רבי ברוך מקסוב, כותב בספרו "יסוד האמונה" כי המדברים ויבורים בטלים בבית הכנסת מוציאים בהבל מיהם שבו קיימת טומאה, ואת אותו אורז נשמים שאח מתפללי המקום והוא מחזק בהם את יצר הרע. והנה לשונו, "ידוע שבית הכנסת הוא מקדש מעט כי תמיד עוסקים בבית הכנסת בדברי קדושה, ונמצא שהאוויר של בית הכנסת הוא קדוש, ועל-יד ששואבים האוויר ההוא, נעשים בריאים וחזקים ומאריכים ימים... ומכאן תבין המדבר דברים בטלים בבית הכנסת, כמזה היה פוגם ומזיק לעצמו ולאחרים השואבים אוויר לתוך גופם, ונמצא שגורם להם היזק כי לגופם נעצן נשמתם, לפי שהאוויר הרע מזיק להם לפי שהוא מעופש וטומא, ולנשמתם מזיק גם כן לפי שהטומאה ההיא מחזקת ועוזרת ליצר הרע".

שבוע

ניסה רבי שלמה זלמן להתחמק מלענות על השאלה. אמר לו הרב, אני המרא דאתרא וגוורני עליך שתגיד לי את האמת, כשמעו את גזירת הרב ענה, מנהגי כבר מאז להתאבל על חורבן בית המקדש והנה נתנו לי מתנה מן השמים שבכל לילה ירמיהו הנביא בא אלי ליער לומר עמי יחד תיקון חצות.

רב העיר הכריז שכל בני העיר יתאספו בבית הכנסת הגדול, והרב עלה ודרש על ענין מורא וכבוד בית הכנסת, וסיפר להם את כל המעשה הנ"ל ומה שאמר לו רבי שלמה ולמן שזוהי סיבת המגיפה רח"ל. געו כל העם בבכימה והיתה התעוררות גדולה ובאותו מעמד קיבלו על עצמם ועשו תקנה שאף אחד לא ידרב בבית הכנסת שום דבריו חול. ותיכף אחר קבלת זאת נעצרה המגיפה והליהדים היתה ריוחה.

מבקשים אנו מכל מי שנשא ליבו ולוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע וחד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527101970, 0527176420 בשעות בין הסדרים. ניתן להנציח לרפואה ויטורה. לשליחת חומר ולהקלת הגליון: הפק: 15335748722 ניתן לתרום באשראי דרך בנקים פלוס: קופת – אהלי תורה (בבשיות הגר"ד נדב שליט"א) הטוריות קדושת בתי מדרש מעט

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

דברים תשפ"ד

הבנה בתורה כיס

"אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב" (א א).
הגר"א ז"ל פירש בפסוק "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", כי הדברים אשר דיבר משה היו פשוטים וברורים, והיו מובנים "אל כל ישראל", אלא ששבעים פנים לתורה, ולכן היו מ ישראל שהשיגו אופן אחד בתורה, והיו שהשיגו שני אופנים או יותר בתורה, וכל אחד ואחד זכה להבין בדברים לפי מידת קיבולו, התמדתו ושקידתו בתורה הקדושה. ולכן נאמר בפסוק "אל כל ישראל", כיון שהדיבור היה אל כולם בשוה, וכל ישראל הבינו את הדברים, אלא שכל אחד ואחד מ ישראל הבין עומק אחר בדברים כפי גודל ורום מעלתו, כפי מידת קיבולו, התמדתו ושקידתו בתורה.

וכעין זה ביאר הגר"א אף את דברי הפסוק בישעיה (יא ט) "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ולכאורה מהו ביאור דימוי זה "כמים לים מכסים".

וביאר הגר"א כי כוונת הפסוק היא לקרקעית הים, שהרי אדם העומד בחוף הים ומביט אל הים, נראה לו שכל הים כולו שוה ואין חילוק בין המקומות בים, שהרי המים מכסים את הים, וכמו כן לעתיד לבוא כאשר תימלא הארץ דעה את ה', הדעה תכסה את כל העולם כולו כפי המים אשר מכסים את הים, ובכל העולם כולו תשרה דעת ה'.

אמנם בכדי להבין את דעת ה' שתשרה בעולם ולהעמיק בדעה זו, בזה יהיו דרגות רבות, שיש שיזכו להעמיק רק מעט בדעת ה', ויש שיבינו הרבה יותר לעומק, וכפי שבים ישנם מקומות גבוהים ועמוקים עד למאד וישנם מקומות נמוכים הרבה, עד שסמוך לחוף הים ניתן לראות מבעד למים את קרקעית הים, ואילו עמוק בתוך הים גובה המים הוא קילומטרים רבים, כמו כן בהשגת דעת ה' לעתיד לבוא יהיו שיזכו להבין הרבה לעומק ויהיו שיזכו להבין בה רק מעט.

וכשם שהים מרמה ומראה כביכול כולו בשוה ובאותו גובה, אך באמת ישנו מקום בים אשר הוא נמוך וישנו מקום אשר הוא גבוה, כמו כן לעתיד לבוא בכל הארץ תשרה דעת ה', אך כל אחד לפי שקידתו והתמדתו וההשגתו יזכה להבין ולהעמיק בדעת ה'.

וידועים לשבטיכם

מעשה באברך אשר בא לאוסיאן מעיר רחוקה ולמד בבית מדרשו של הפתחי תשובה בשקידה רבה. קירבו הפ"ת בחביבות, הזמינו הרבה לביתו ונשא ונתן עמו רבות בהלכה, ואכן נוכח, כי מלא וגדוש הוא האברך בש"ס ופוסקים. לאחר שנשתתה שם כמה חדשים ביקש הלה מרבנו כי יסמכנו להוראה. הרגיש בו הפ"ת באותו אברך כי אין תוכו כברו, השתמט ממנו ודחאו לפעם אחרת, וכן חזר ודחאו מפעם לפעם. לבסוף בא הלה להפ"ת בטרונאי: ממה נפשך, רבנו, אם בחנתי די, סמכני. ואם לאו, בחנני נא וראה. לא נותרה לו להפ"ת ברירה אלא לסומכו. כתב לו איפוא סמיכת חכמים נאה, וכדרכו לכתוב את "פרט" השנה בלשון הכתוב, כתב הפעם "וידועים לשבטיכם לפ"ק". שבע רצון יצא לו אותו אברך מלפניו. בדרכו לביתו חנה בעיירה בה נתפנה כס רבנות, נשתתה שם ונתכבד לדרוש והשביע מאד את רצון בני העיירה. לכשהציג את הסמיכה שקיבל מידי הפ"ת, נתפעלו כלם מן השבחים המרובים אותם חלק לו רבנו, אולם לבסוף כשהגיעו אצל ה"פרט", נתקשו, מה ל"וידועים לשבטיכם" ולפרט,

אין זה מתאים כלל למנין השנים. נתנצנצה מחשבה בלבו של אחד מלמדני העיירה, ואמר: מקרא זה: הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם, פירשו רש"י, כי כך אמר להם משה לישראל: אם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירים אותו שאתם גדלתם אותו, לפך נאמר וידועים לשבטיהם. יש לבדוק איפוא במקום גידולו של אברך זה. שלחו בני העיירה לעיר מולדתו ונמצא כי אינו חרד כלל, וחס מלהעלותו על כס רבנות. עמדו וכתבו לו לרבנו: סוד ה' ליראיו.

התשובות לתוכחה

[א, א'] "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב".

וכתב רש"י בד"ה "אל כל ישראל" וז"ל, "אילו הוכיח מקצתן היו אלו שבשווק אומרים אתם הייתם שומעים מן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אילו היינו שם היינו משיבין אותו. לכן כנסם כולם ואמר להם הרי כלכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב".

והקשה הגאון ר' לייב היימן זצ"ל [רב בית הכנסת הגר"א בבית וגן] איזו תשובה היו יכולין להשיב אלה שבשווק. וכתב לבאר [במאמר בשם-תשובות מן השוק] כך, לדוגמא על חטא העגל 'שעלובה כלה שזינתה תחת חופתה' ישנם תשובות רבות להצטדק מדוע הם חטאו,

א'. משה רבינו הבטיח לשוב אחר ארבעים יום ולא שב ואנו עבדים שללא מנהיג לא יכולים כלל להתקיים. ב'. השטן הראה לנו אותו מת! ג'. הערב רב שהוא הוציא פיתה אותנו לעבוד ע"ז. ד'. אחיו הקדוש סייע בידנו לאסוף תרומות למטרה "הנעלה". אך א"כ קשה מדוע בנוכחות משה נאלמו דום, אלא ודאי משום שכל הנ"ל זה רק טעמים להסביר שהיה נסיון קשה, אבל זה אינו מוכיח שניטלה הבחירה מהם!

ואחרי שקראתי את מאמרו הרגשתי פתאום שכל חיי אני מרגיע את עצמי על כל כישלונותי חטאי ופשעי על ידי כל מיני התנצלויות והסברים וכו', ולמעשה הם בדיק "תשובות מן השוק", אבל כשאגיע לשם אאלם דום!! (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

עושים מעשה אבותיהם

ו'. [א, כ"ב] "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן".

משה רבינו מוכיח את כלל ישראל על חטא המרגלים ועל חטא העגל ועוד [ע"י בתחילת הפרשה שכתוב "ודי זהב" ועוד] ועל עוד הרבה חטאים, ובכולם פונה אליהם ומוכיחם כמי שהם עצמם חטאו בחטאים הללו.

וצ"ע, שהרי כבר עברו ארבעים שנה וכל החוטאים בעגל ובמרגלים כבר אינם חיים, ומדוע מוכיח את הבנים ע"ז?

ונראה לבאר, [וכ"כ הגר"ל היימן זצ"ל] דבשעה שהבן אוזח במעשי אבותיו, מקבל תוכחה גם על מה שעשו אבותיו שהרי הוא נוהג כמותם, ולכן נתבעו פה על המרגלים שהרי גם הם מיד לאחר מיתת אהרן פנו וחזרו לאחוריהם, וכמו"כ מה שהוכיחם על חטא העגל היינו בגלל שגם הם אחזו במעשה אבותיהם שעבדו ע"ז לבעל פעור, וה"ה על כל שאר החטאים גם הם לא נוקו למעייין. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

לדאָג לשמירת שבת

[ה', י"ב] "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוה ה' אלקיך".

הנה בעשרת הדברות שבפרשת יתרו [שמות כ', ח'] כתוב, "זכור את יום השבת לקדשו". וביארנו שביאור דברי רש"י שם ש' "זכור" הכוונה לזכור את השבת כל ששת ימי המעשה, הוא משום שזו צורת מקור, וצ"ב היאך נבאר בשמור כן הרי שמור ביאורו להישמר מלא לעשות מלאכה וזה שייך רק בשבת עצמה?

א'. ונראה שאדם מצווה לדאוג כל השבוע שהשבת תהיה שמורה ממלאכה והיאך, ע"י שלומד כל יום הלכות שבת וברוך שכוונתי לחפץ חיים שכתב כן [בספר נדחי ישראל].

ב'. בחרו מרוסיה סיפר לי שאם הוא נוסע לשבת הביתה אזי הוריו הולכים לפלוני ואז מגיעים לחילול שבת-ואמרתיו לו שממעות שמור הוא מצווה לא להגיע לשם משום שבסוף יתגלגל חילול שבת.

ג'. שמעתי מידידי ר' ברוך קופרמן זצ"ל [אינו קרוב משפחתי] שכשהיה מלמד מתמטיקה ברוסיה הדבר הראשון שעשה אחר הבדלה הוא איך יוכל ללמד שבת הבאה ללא כתיבה על הלוח וללא כתיבה ביומן על נוכחות וציורים ואמרתיו שהוא זכה לקיים שמור מהרגע הראשון של השבוע. ומ"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל היה גאון נפלא והספיק לו כמה דקות לפני כניסת שבת לחשבן את מי ישאל למחרת ולהציב ציונים ופיתח שיטה מודרנית שהתלמיד כותב על הלוח לבד... ובכך נמלט כמבואר בספרו להישאר יהודי. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

הע' והד' גדולים

מ"ח קדוש ה' הגה"צ ר' יצחק זילבר זצוק"ל אהב לאמרו. מדוע הע' של שמע והד' של אחד גדולים.

והביא ביאור ששתי האותיות יחד יוצרות מילת עד, ומבואר ע"פ הפסוק בישעיהו שאנו העדים על אלקותו יתברך, שכתוב בישעיהו [מ"ג, י"ב] "אֲנִי הַגִּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם זֶר וְאַתֶּם עֲדֵי נֶאֱמַר ה' וְאֵנִי אֵל." (שם)

קידושין אחר מתן תורה

לך אמר להם שובו לכם לאהליכם. [ואתחנן ה, כז]

שאל ב"א הבה"ח החתן דוב אריה פוגל נ"י האם אחרי מתן תורה היו צריכים עם ישראל לקדש את האשה שלהם. דהרי קודם מת"ת לא עשו קידושין רק נשואין של בני נח וכיצד יועיל לאחר מתן תורה.

והנה בגמ' ביצה (ה, ב) "מכדי כתיב היו נכנים לשלש ימים אל תגשו אל אשה לך אמר להם שובו לכם לאהליכם למה לי שמע מינה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכי תימא למצות עונה הוא דאתא". ולכא' אמאי לא דחתה הגמ' מצד שהיו צריכים צווי לקדש שוב את נשותיהם.

עוד נראה להוכיח מדברי היד רמה (סנהדרין פב, א) דכ' "ואי משום דאמר ליה בת יתרו מי התירה לך הול"ל ליה ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ולא אסרה תורה אלא מכאן ואילך אבל מי שהיה נשוי ועומד קודם מתן תורה לא נאסרה עליו". והנה אם משה היה צריך לקדש שוב אחר מתן תורה ודאי שלא יועיל בזה סברא שמי שהיה נשוי קודם מתן תורה לא נאסרה עליו. משמע שלא הוצרך לקדש שוב.

ונראה לדון עפ"ד הרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"א) "במצרים נצטוו עמרם במצות יתירות", והנה הרמב"ם לא הזכיר איזה מצות הוא קיים, אמנם הביאו במדרש החפץ בפר' שמות דכ' "לכן עמדו והחזירו נשותיהם שנאמר ויקח לוי בליקוחין, וזה הוא שאמרו ונצטוו במצרים במצוות זו מצות נישואין וגירושין". וכן במהר"צ חיות סוטה יב, א ביאר כן. וא"כ י"ל דכבר קידשו בקידושין של תורה במצרים ולכן א"א לומר ששבו לכם לאהליכם שאזיל על קידושין כי הרי כבר קידשו במצרים. [ולשון הרמב"ם קודם מתן תורה מכניס את האשה לביתו צ"ל קודם המעשה של עמרם].

פינגונים - רציפי (נ"א אונכי) אומרת נחמו נחמו עמי

איתא בפרק שירה - אונכי אומרת נחמו נחמו עמי.

וביארנו בזה בס' כנף רננים לרבי חנוך זונדל לוריא (קראטאשין תר"ב), זה הצפור נקרא בלשון אחר "דיא שוואלבע", ונקרא "אונכי" על שם נוצותיו טבע הרציפי אשר סביב לצוארו: ירקרק צהוב כפז יומא מ"ד ע"ב, ובלשון

ארמי נקרא הפז חביריו בימי "אונך", כמו שנאמר במסכת עבודה זרה (ע"ז י"א ע"ב) "ומחפזים שוקיהו באונך" החורף, ופירש רש"י פז, (ע"א) והתואר - אונכי, ונקרא רציפי על שם טבע מיוחד אשר יב', מכל שאר העופות הנוסעים בחורף לארצות החמים, והם נקראים (צוג פאגל), והוא גם כן מהעופות אוהבי החום, ובבוא החורף לא יאבה לנסוע, לאט ונשאר במקומו כל ימי החורף שלא לאחר תחילת ימי הקיץ, ומזונו מן ציצית האילנות. ובכדי להמלט מהקור "נתן ה' חכמה בלב"ו" (לשה"כ שמות ל"ו, ב') לתועלת חיותו וקיומו, שיצטרפו משפחות משפחות יחדיו, וירצפו ראשו של זה תחת נוצת רעהו וזו תחת רעותה ויחברו זה לזה עשרות עד מאה, וישכבו בנהרות או באגמים בעיגול. ככה כל ימות החורף "ועליהם יתעלם שלג" (לשה"כ איוב י', ט) או כפור, "וקפאו תהומות" (לשה"כ שמות ט"ו, ח') בקרח, ולא יזיק להם. עד בוא האביב שיתעורר, ויזרזו (מלשון מלכים ב' ד' ל"ה, וענינו - התעטשות), יעלו מתהומות וישבו לחיות בארץ כקדם. וכפי טבעם זה, תיאר אותם בעל הפרקים בשם "רציפי" על שם רצופיהם כאחד זה בצד זה, ועל ידי זה יוכלו לחיות במים כל ימות החורף. ולפעמים מוצאים אותם הדיגים במכמורות ומכניסים אותם לבית החורף ובית חם לימות החורף ויחיו קינתם, אבל החום הפתאומי הבלתי משוער לטבעם, ימית אותם אחר כך. ומה רבו נפלאות ה' המשער חום האביב כפי טבעם, יקומו ויחיו.

ועתה נתבונן בה בינה, עוצם התועלת היוצא מטבע זה הנמצא לכל אדם ההתבוננות בפרט, ולנו סובלי הגלות "אסירי התקוה" (מלשון זכריה ט, י"ב) בכלל. - קבלת יסורים יחכמונו זה העוף לבחור העוני וחסידים למען הטוב והישועה כי בוא תבוא אחר כך, ולבלי היות "בועט ביסורים" (מלשון ירושלמי שקלים ה' ד') הבאים מאתו יתברך, ולבל נתרעם על מדותיו יתברך. כי לא יתכן הטוב המקווה כי אם בקבלת הרע והיסורים באהבה, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת פ"ח ע"ב): "הנעלבים ואינם עולבים שמחים ביסורים ועושים מאהבה עליהם הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", אחר החושך שקדם לו. ככה לא יתכן אור הישועה אם לא יקדם חושך היסורים, וכמו זו הצפור בוחרת להיות כמת במים ובקור, למען תחכה לעת האביב.

"זאת ועוד אחרת", ילמדנו זה הנמצא, "וישית עצות בנפשינו" (מלשה"כ תהלים י"ג, ג) איך להקל סבל הצרות והעוני, "שלא נרבוץ תחת משא" הגלות והשעבוד, "ונאמץ כח ונחזק מתנים" (לשה"כ נחום ב', ב') לקראת כל צרה ומצוקה, במה שנקח טבע רציפתם שהחכמים הטבע להקל מעליהם הקור והמים, שיוכלו להתקיים ולחיות עוד אחר כך, אשר על זה הונח עליהם שם "רציפי", כי כל אחד ואחת לבד מזה המין, אם יחבאו באגם לא יוכל לסבול הקור גם ימות במים. אמנם, החיבור והריצוף (והצירוף) זה עם זה הרבה ביחד, יתחזק חום הטבעי בכפל, ועל ידי זה יקל מעליהם הקור, גם המים לא יזיקו אותם. ככה גם כן אנחנו סובלי הגלות והיסורים: אם נהיה בודדים, כל אחד ואחד לעצמו, מה קל לשטף "מים הזדונים" (לשה"כ תהלים קכ"ד, ה') לשטוף אותנו, וירבץ כל אחד תחת סבל התלאות "לא יוכל קום". אולם, כשניקח טבע התחברות והצטרפות הרציפי ונתאחד כולנו כאיש אחד בסבל התלאות - "איש את רעהו יאמר חזק" (לשה"כ ישעיה מ"א, ו), וזה שאמר במדרש תנחומא על פסוק (דברים כ"ט, א) "אתם נצבים" וגו' מביאו רש"י זכרונם לברכה: "בשעה ששמעו ישראל צ"ח קללות, הוריקו פניהם. אמרו: מי יכול לעמוד באלו? אמר להם משה: אתם נצבים כולכם" וגו' - משל לאגודה של קנים: אם כל קנה וקנה בפני עצמה - יד תינוק בן שנה תשבור אותה, אבל אגודה של קנים אדוקים יחד, אף גבור לא ישבור אותם. ככה: אם תהיו נפרדים וכל אחד בודד במועדיו, קללה אחת מהצ"ח תכלה אתכם. אבל אם תהיו באגודה אחת כל אחד דורש טובת רעהו, תוכלו לסבול כל הצ"ח ולא תמעדו. וזהו: "אתם נצבים" והוא ענין הקיום, אימתי? כשתהיו "כולכם ראשיכם זקניכם וגו' כל איש ישראל" ביחד, תהיו קיימים בסבל כל התלאות ולא תכרעו תחתם עד שיראה ה' ויציל אתכם, והוא ממש כטבע האונכי או רציפי שעמדנו עליו.

וזהו "אונכי או רציפי אומרת" על ידי התבוננות טבעו לבחור ביסורים למען הטוב, גם להתחזק ולעזור איש את אחיו בסבל התלאות, ואז נזכה שאף מדת הדין תסכים על נחמתנו ופדות נפשינו. כי אם לא נקבל היסורים.

הוזכר ארץ לפני זית

ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש. [עקב ח, ח] בגמ' בברכות (מא, א) איתא דכל הקרוב לארץ קודם לברכה, ויל"ע אמאי באמת נכתב ארץ לפני זית.

ונראה דהנה במש"ח פר' חקת (כ, יא) כתב דזית שמן ודבש היה במן דטעמו היה כצפחית בדבש. (שמות טז, לא) ונאמר בו לשד השמן, (במדבר יא, ח) ושאר הדברים לא היו במדבר, וע"כ אמרו (שם) על המדבר לא מקום זרע ותאנה וגפן וגו' ולא הוזכר זית ודבש, ומעתה י"ל דלכך בתחילה מברכים על חיטה ושעורה דהם עיקר החיים, ואח"כ על זית שמן ודבש, שהם פירות מיוחדים דנשתבחה בהם הארץ ואף דהיו במן נתחדש בהם כאן טעם מיוחד יותר וע"כ נחשבים קודם, וביותר דהנה מצינו בס' חסד לאברהם (הגר"א אזולאי מעיין ג' נהר כ"א), דבפירות א"י הרגישו טעם מן, וא"כ י"ל דבב' מינין הללו הוא מורגש טפי דזה היה טעמו של המן וא"כ לכך התייחדו בארץ בפנ"ע.

ריבוי כסף וזהב

ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת. [עקב ח, ט]

ובס' חזון יחזקאל עה"ת כאן העיר אמאי לא מוזכר שיש בארץ ישראל זהב וכסף, ובאמת הוא מקרא מפורש לכאן' שאין זהב בארץ ישראל דכתיב (בראשית ב, יא - יב) "שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. וזה הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם". ויתכן עפ"ד המדרש (בר"ר ט, ב) "אמר ריש לקיש לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל בית המקדש שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב, היך מה דאת אמר (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון". וא"כ יתכן דכיון דבסופו של דבר כל הזהב יגיע למקדש ולארץ ישראל, א"כ אי"צ שיהיה בה הזהב אלא סגי בכך שכל הזהב יבוא בשביל המקדש.

עוד יתכן, דהנה גם במצרים היה להם זהב וכסף, וא"כ אי"ז חידוש בשבילם שזה יהיה גם בארץ ישראל ועל כן לא הוזכר בפסוק דבר זה. עוד יתכן, דהנה ברבינו בחיי כאן כ' "ואפשר שיכלול עוד 'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם' שלענין התורה והחכמה דבר הכתוב, שכן נמשלת ללחם, שנאמר: (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי", ולפי שהתורה והחכמה אי אפשר לאדם להשיגם על השלמות אלא עם ההכנות הראויות הצריכות לו, ומלבד ההכנות יצטרך שיהיה אויר הארץ זך וטוב כי יועיל הרבה בלמוד, וטוב ההכנות והאויר הטוב אשר בארץ על כן יאמר: החכמים שבה לא יאכלו במסכנות לחמה של תורה כי יהיה לבם כפתחו של אולם לטוב ההכנות ורחבה מיני ים לטוב האויר", ומעתה יתכן דהנה ריבוי כסף וזהב הוא לא טוב ללימוד תורה, וע"כ שבחה התורה רק בדברים שמסייעים לעצם הלימוד. [אמנם עי"ש ברבינו בחיי שכ' טעם נוסף בזה שלא כתוב כסף וזהב].

מקום הנחת הלוחות

ואכתב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון. [עקב י, ב]

וכ' החיזקוני "ושמתם בארון - ולא תהיה נושאם עוד על ידיך ולא יהיו מצויות לך לשברם כמו האחרות". יש להבין מפני מה היה צד שמשה צריך להחזיק את הלוחות כל הזמן. ויתכן דהנה משה היה לו דין מלך, ואצל מלך נאמר דצריך שיהיה לו ס"ת בכל זמן ועת, וא"כ שפיר הוצרך לחדש לו שאפי' שהוא מלך שלא יניח אצלו את הלוחות משש שמא ישבור ח"ו את הלוחות כשיראה שישאל חוטאים.

והראני ידיו רבי אברהם יעקב מנדלבוים שליט"א למש"כ הגר"מ שפירא זצ"ל בס' אפיקי מים (עניני שבועות מאמר מב) בשם האלשיך ה', שלוחות ראשונות היו צריכות להיות תמיד בידיו של משה ולא בארון, עי"ש בדבריו. וכן מביאים מהרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חקור הדין ח"ב פרק ט"ז הובא בילקוט ראובני פרשת כי תשא דכתב דהמקום שהלוחות הראשונות היו צריכים להיות הוא תמיד בידים של משה רבינו. ידידיו של משה היה להם תשמיש קדושה לכסא כבודם ומושב יצרים.

ומעתה מבואר מאוד דבר החיזקוני דזה התחדש בלוחות שניות שלא ישארו בידיו של משה שמא ישברם. ועי"ע באוה"ח כאן מש"כ.

עוד הראה הרב הנ"ל לרמב"ן כאן דכתב ולא אמרם בלוחות ראשונות לפי שהיה גלוי לפניו שישברם. ועי' בתורה שלמה שמות מ' כ' דהביא מדרש

מכת"י הגניזה דכתב וז"ל מהיכן לקח ולהיכן נתן, בשעה שאמר הקב"ה עלי אלי וגלוי וידוע לפני הקב"ה שהלוחות הראשונות אינם מתקיימות. ומוכח ממש כדברי הרמב"ן, עכ"ד.

כוח מאה ברכות

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאחבה אותו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך. [עקב י, יב]

א. וכבר העירו דמתחיל הפסוק כי אם ליראה, ומוזכר גם לאחבה את ה' וצ"ע. ויתכן דהנה ברמב"ם (פ"ב מהל' יסודי התורה ה"ב) "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאיר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו, ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם", מבואר שאופן היראה הוא עי"י שמעורר את אהבת ה' אליו, ואם מגיע ליראה, וא"כ שפיר מבואר הפסוק שהקב"ה רוצה שזה יהיה כי אם ליראה, וזה עי"י שיאהב את ה', ורק עי"י יכול להגיע ליראת ה'.

ב. הנה בס' ארח דוד (עמ' רס"ח) הבאנו בזה "איתא בגמ' במנחות (מג, ב) "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנא' (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. ופרש"י מה ה' - קרי ביה מאה. ובתוס' כתבו "שואל מעמך - פי' ר"ת דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה וכו'. וקשה מה הקשר בין מה וגו' כי אם יראה, לבין אל תקרי מה אלא מאה, וביאר שע"י שאומרים מאה ברכות בכל יום בודאי יגיע ליראת שמים, וא"כ זהו הכונה כי"ן צ"ע אם ליראה דע"י המאה יגיע ליראת ה'.

והראו לו [ל' להגר"ד בהר"ן זצ"ל] את הדברים בשו"ע הגר"ז (סי' מ"ז) וז"ל "ותיקן מאה ברכות בכל יום ורמז לדבר נאום הגבר הוקם על על בגימטריא ק' וסמך לדבר מן התורה ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל עמך כי אם ליראה את ה' ולאחבה אותו ולזכרו תמיד עי"י הברכות שמברך תמיד ערב ובוקר וצהריים בג' תפילות וברכות השחר ושאר ברכות הקבועות בכל יום ובכל עת והן ק' ברכות". עכ"ד ויש להוסיף עי"י דברי הרמב"ם פ"א מברכות ה"ד דכ' "נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו". והיינו דאופן להגיע ליראת ה' הוא עי"י הברכות.

אריכות ימים בארץ ישראל

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ. [עקב יא, כא]

ופרש"י "לתת להם - לתת להם אין כתיב כאן, אלא לתת להם, מכאן נמצינו למדים תחיית המתים מן התורה". ויש להעיר אמאי דוקא נזכר ענין זה, שיזכו לארץ המובטחת לאבות לעתיד לבא. ונראה לבאר עפ"ד הגמ' בברכות (ח, א) "אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר (דברים י"א) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא וכו'", וכ' המהרש"א "יש לפרש עי"פ מה שאמרו בפ' בני העיר (מגילה כ"ט א') עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י כו' וקאמר עד"ז שכני הרעים הנוגעי' בנחלה וגו' דהיינו שנוגע דבר זה בנחלה אשר הנחלת ל' בני ישראל שהוא א"י דאותן בתי כנסיות שבבבל גם הם יהיו מכלל א"י שיקבעו שם לעתיד ומייתי' עלה איכא סבי בבבל תמה למען וגו' על האדמה וגו' ומסיק דאהנו להו דקדימו וחשיכו כו' דהיינו טעמא דבי כנישתא דבבבל ה"ל כאלו הם על האדמה שהרי יקבע לעתיד שם בא"י".

ומעתה נראה דלכן כתבה התורה אשר נשבע לתת להם, דהיינו דגם בתי כנסיות שבבבל שזה לעתיד לבא יהיה אצל ארץ ישראל, א"כ גם שם ירבו ימיכם.

מעשה אכזריות

[י"ג, ט"ז, י"ז, י"ח] "הכה תכה את ישיביה עיר ההיא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה וגו'. ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את כל העיר וגו'. ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך".

וכתב האור החיים הקדוש בד"ה "ונתן לך רחמים ורחמך" וז"ל, "כוונת מאמר זה כאן לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה נשרשת ברוצחי עיר הנדחת לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות מקור הרחמים ישיפע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנוול בהם מכח המעשה. ואומרו ורחמך העיר בזה שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי כמו כן יתנהג ה' עמו שאין ה' מרחם אלא לרחמן".

ועפ"י שמעתי בשם מרן החפץ חיים זצ"ל ישוב נפלא לקושיא עצומה היאך שאלו בחר ה', שהיה בן שנה לחטא, נקי וזך במדותיו וטבעו [כמשך חכמה] חטא באכזריות שאינה נתפסת להרוג את כל כהני ה' בנוב עיר הכהנים על לא עול בכפם?, אלא מכיוון שהרג את עמלק הרי זה הוליד בו אכזריות ואם היה מסיים כמו שנצטווה, אזי היה מקבל את ברכת הרחמים ומכיוון שלא עשה כן נשאר לו הטבע של אכזריות !

ונראה שכדברי החפץ חיים מדוקדק נפלא בפסוקינו מדוע ברכת הרחמים אינה מופיעה מיד אחר פסוק ט"ז שהוא המעשה האכזרי, אלא לאחר פסוק י"ז ששם מדובר רק על שריפת העיר והרכוש, אלא זה בא ללמדנו שרק אם תקיים את כל המצוות בשלימות האמורה בפסוקים י"ז - י"ח אזי תזכה לרחמים. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

לא תלוי באם

[י"א, כ"ז - כ"ח] "את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם".

שמעתי להקשות מהרב אריה שפירא ז"ל מדוע לגבי הברכה נאמר 'אשר' ולגבי הקללה נאמר 'אם'?

ויישב ע"פ דברי השער הציון בהלכות יום הכיפורים [סימן תרכ"ב סק"ז במשנ"ב ובשער הציון סק"ו] שכתב שהטעם שקוראים יונה הוא להורות שבסוף גם מי שרצה לצאת מרצון ה' (כיונה שברח לחו"ל) כולם יעשו מה שה' רצה. ולכן גבי הברכה שנאמר על עשיית רצון ה' נאמר 'אשר' ולא אם, משום שאת רצון ודבר ה' כולם יעשו ולא תלוי ב'אם' תעשו. ועי'. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

החריבו שילה

[י"ב, ט'] "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' אלקיך נתן לך".

וכתב רש"י בד"ה "אל המנוחה" וז"ל, "זו שילה" ובד"ה "הנחלה" כתב וז"ל, "זו ירושלים". והנה איתא במשנה במגילה [י.] "קדושת שילה יש אחריה הַתֵּר, וקִדְשֵׁת יְרוּשָׁלַיִם אֵין אַחֲרֶיהָ הַתֵּר". ואיתא בגמ' בזבחים [ק"ט] "מנא ה"מ, דת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, אל המנוחה - זו שילה, נחלה - זו ירושלי', למה חלקן כדי ליתן היתר בין זה לזה". וכתב רש"י שם בד"ה "מנהגי מיל" וז"ל, "שהיה היתר לבמות אחר קדושת שילה משחרבה". וקשה מדוע לא מצינו שום רמז בנ"ך שהחריבו את שילה? והראוני שהחזו"א בזבחים ק"ח: הקשה כן ותי' דעכצ"ל שהיה ע"פ נביא להעתיק המשכן משם. ומהרב גבירץ שליט"א שמעתי שהביא בשם הרב פולק שליט"א מחיפה שביאר, שכיון שהארון גלה הבינו שאין רצון ה' שהשכינה תמשיך שם.

[הצד השווה ביניהם שאכן גויים לא החריבוהו (ואולי בגלל שחלקו בנוי מיריעות משה רבינו שהוא נצח כדברי הספורנו ריש פקודי, עיי"ש)] (שם)

בעניין משכן שילה

י"ד מה היה הגודל של משכן שילה? והראוני שהחזו"א בזבחים ק"ב כתב דמכיון שהיריעות היו הגג ע"כ שטחו היה בדיוק כמו גודל המשכן.

אולם ציינו לדברי רבינו ירוחם סוף נתיב השביעי שכתב שפרסו את יריעות העיזים, ואם כן יתכן שהגג היה לפי כל שטח היריעות כולו.

אולם מדברי הירושלמי מגילה [י.] משמע כחזו"א שמבואר שם שקרשי המשכן היו עומדים ע"ג עשרה טפחים בנין [ז"א היה בנין (קיר בגובה עשרה טפחים) ועל גבי שמו את הקרשים], דז"ל הירושלמי, "כיצד בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה א"ר זעירה ובלבד י' טפחים כבנין הבית וכשם שהיה אהל מועד נטוי כך אהל שבשילה נטוי א"ר יוסי רבי בון קרסיו קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו והיו הקרשים נראין מתוכו ככוכבים ברקיע וכו'". (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

אחרי לא רחוק

[י"ג, ה'] "אחרי ה' אלקיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו".

שמעתי מהרב אריה שפירא ז"ל, שמרן החפץ חיים זי"ע"א נפגש עם האמרי אמת זצ"ל ושאלו שהרי ק"ל [עי' רש"י כאן י"א, ל' בד"ה "אחרי"] שכל פעם שכתוב 'אחרי' מופלג הוא, וא"כ מדוע נאמר כאן 'אחרי'.

ותירץ לו האמרי אמת זצ"ל שמי שמרגיש רחוק הוא קרוב. (שם)

הטעם לבנים

[י"ד, א' - ב'] "בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובן בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה".

שמעתי בשם מו"ר המשגיח הגה"צ ר' גדליה אייזמן זצ"ל, שהנהגה הזוהרה התורה יהודי שלא להתגודד בשעת צערו ונתנה התורה כביכול ג' טעמים על איסור זה א'. משום שאתם בנים לה' ב'. משום שאתם עם קדוש ג. שבך בחר להיות עם סגולה.

ושאל המשגיח זצ"ל מדוע חלקה התורה בין הטעמים והקדימה טעם של בנים אתם לפני האיסור עצמו וסיימה בעוד טעמים.

ותי', דאיסור זה קשה הוא לביצוע שהרי בשעת צערו הנורא של האדם הוא לא שולט על עצמו וקשה לומר לו אז דע לך אתה בן לה' ואתה קדוש וכו' ולכן הקדימה התורה לומר בנים אתם וכו' דהיינו שעוד קודם שקורה לאדם איזה דבר צריך הוא להיות לפי מהלך זה של בנים אתם [בבחינת לעולם יקדים אדם תפלה לצרה] ואז אם ח"ו נתפס בשעת צערו יכול הוא לשלוט על עצמו. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

טעם איסור בשר וחלב

[י"ד כ"א] "לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו".

עי' במורה נבוכים [ג', מ"ח] שכתב וז"ל, "אמנם איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב, אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה, אולי כך היו עושין בעבודה מעבודתיה או בחג מחגיגה, וממה שמחזק זה אצלי זכר התורה אותו שני פעמים, תחלת מה שצותה עליו עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, כאלו אמר בעת חגיגה ובואכם לפני לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו הם עושים, והנה הטעם החזק אצלי בענין, ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתי מספרי הצאב"ה".

אמנם לכאורה בספורנו מבואר שהיה זה ממש דרך עובדי עבו"ז שכתב בחומש שמות [כ"ג, י"ט] בד"ה "לא תבשל גדי בחלב אמו" וז"ל, "לא תעשה כמו אלה הפעולות להרבות הפירות כמחשבת עובדי עבודה זרה, אלא ראשית בכורי אדמתך תביא, כאמרו וראשית כל בכורי כל, וכל תרומת כל וגו', להניח ברכה אל ביתך [יחזקאל מד, ל'], ומבואר שהיה דרך עז"ז לבשל בשר וחלב כדי לברך את היבול ולכן התורה מצוה באותו פסוק בביכורים שזה יברך את פירותיך. (שם)

יתחזק האהבה

[י"ד, כ"ג] "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצחקך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים".

עי' במורה נבוכים [ג', ל"ט] שכתב שגם שורש מעשר שני הוא צדקה וז"ל, "אבל מעשר שני צוה להוציאו במזון לבד בירושלים, להיות זה מביא בהכרח לעשות ממנו צדקה, מפני שלא היה יכול להוציא רק במאכל ובמשתה יקל על האדם לתתו ראשון ראשון, ויביא להתקבץ במקום אחד שתתחזק האהבה והאחוה בין בני אדם חזק רב". (שם)

כלפולא דאורייתא

שיעורו של הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי רעה

פרשת דברים תשפ"ד

גיליון מס' 36

דרכי הכתיבה התורנית [ב]

בגיליון 34 נכתב על הדרך להפצת חידושי תורה, וכן על חשיבות הענין, וכעת נכתוב כמה עצות בענין הכתיבה עצמה.

קוד אתי למאמרים תורניים

אצרף כאן מכתב שכתבתי למערכת המעין בענין זה:

לכב' מערכת המעין

ראיתי בקובץ הנכבד [נז – ג] את מאמרו של הרב נתן קוטלר ובו הצעה לקוד אתי לפרסום מאמרים תורניים, ונהייתי מאוד מדבריו, שנחוצים מאוד בימינו, וראיתי לנכון להוסיף עוד כמה כללי אתיקה, ולהציעם לפני הקוראים.

א'. לא לפגוע באופן אישי: הנה בענין זה דבר שפתיים אך למחסור, ואפשר לתת לכך דוגמאות רבות, וכמובן שאפשר לענות ע"ז שהלא מצינו בגדולי עולם שכתוב לשונות חריפים, אולם הם כיוונו לשם שמיים, ובשונה מחלק מהכותבים כיום שמתכוונים לכבודם בלבד, ועוד, שבדרך כלל צעד זה אינו מועיל כלל, כיוון שסותם את אזניו של הצד שכנגד.

ב'. לא להרוץ מסקנא בתחילת המאמר: לענ"ד זה דבר שרבים וטובים נכשלים בו, ובפרט בנושאים נפיצים שהקורא בא אליהם עם דעה קדומה, שראוי שהקורא יראה שיש לכותב שני צדדים, בטרם הכריע את הנושא, ולא הלך בצורה מגמתית לאורך כל המאמר.

ג'. חוש ביקורת: תכונה זו חשובה מאוד אצל כותבי מאמרים, כדי שלא יעתיקו כל דבר נדפס, וכביכול עצם היותו נדפס גורמת לו להיות נחשב, ואף אם הוא בספר חשוב, ויש להפעיל חוש זה אף כנגד דברים ידועים ומקובלים, ולא לקבל כל דבר כמובן מאליו.

ד'. יושר אינטלקטואלי: מעלה זו נחוצה מאוד, כדי לשמור על שיח תורני ראוי, ויודגש, שאין זה בא לסתור את העדפותיו של כותב זה או אחר, כלומר, יכול אדם לחשוב שכוחו של החזון איש הוא אכן אף כנגד כל האחרונים, אולם אין זה מחייב שלא להודות בקושיא מסוימת על החזון איש, אף אם למעשה לדעתו יש לנקוט שהלכה כהחזון איש [וה"ה לכל פוסק חשוב אחר], ובדבר זה יש שתי דרגות, שיש אנשים שיש להם יושר אינטלקטואלי בשיחה כאחד על אחד, אולם לא יעזו לכתוב כך, ויש לעודד אף כתיבת

קושיות של אנשים כנגד הדעה הקדומה שלהם.
ה'. לציין טענות שעוזרות לצד שכנגד: הנה דבר מצוי הוא בספרים, ואפילו בספרים חשובים, שמביאים ראיה מרמב"ם מסוים, ומביאים שכך ביאר הכסף משנה בדבריו, ומכאן ראיה לדבריהם, אולם הם יעלימו מהקורא שהמגיד משנה ביאר להיפך בדברי הרמב"ם, ולפ"ז אין ראיה מדברי הרמב"ם, ואפשר שאף יש ראיה להיפך, ועל כן ראוי שלא להעלים מידע מהקורא, שבדרך כלל אינו מונח בעומק הסוגיא, ואפשר להטעותו בנקל.

ו'. לא לעשות ליצנות מהרעה השנייה: זו תופעה שקיימת אצל כותבים שנונים, שכדי להוכיח את צדקת דרכם, מגחיכים את העמדה השנייה, וראוי להימנע מכך.

ז'. תארים לרבנים: הנה נושא זה הוא רגיש מאוד, ולא שייך לתת בו כללים כרוזים, אולם ברור לכל בר דעת, שאי אפשר לתת תואר שווה לאדם שמוכר כאחד מגדולי הדור, ולאברך צעיר, או לאחד מגדולי הדור, ולאחד מגדולי האחרונים, וכך בסדר הכאת הדברים.

ח'. לא להתייחס רק למה שנוח: ישנה רעה חולה בפולמוסים שונים, שחכם אחד כותב מאמר, וחכם אחר מגיב על דבריו, ומקשה עליו כמה קושיות, והחכם הראשון אינו מגיב לכל טענותיו, אלא רק לטענות שנוח לו לעמוד עליהם, כדי לתפוס את הכותב בטעויות מסוימות, וע"כ נראה שיש להציע כלל שיש להתייחס לכלל הטענות, ואף אם חושב שטענה מסוימת אינה ראויה לתגובה, הרי שצריך לכתוב שאינה ראויה לתגובה, ולא להתעלם ממנה לחלוטין.

ט'. דבר בשם אומרו: חשוב מאוד להקפיד על אמירת חידושים בשם אומרים, ויש בכך כמה מעלות, **א'.** מביא גאולה לעולם, וכדאמרי' במגילה [כא,א]. **ב'.** ואהבת לרעך כמוך – כמו שאדם רוצה שיצטטו חידושים בשמו, צריך להקפיד להביא את דברי האחרים שחידשו לו, **ג'.** הוי כעין גול, שגוזל את החידושים מבעליהם, **ד'.** זה יגרום לאנשים לרצות לשוחח אתו בלימוד, ולהעיר הערות על חידושי, כיוון שיודעים שבכך יתפרסמו דברי תורתם. **ה'.** ראיתי מובא כאחד הספרים שהטעם שיש מרביצי תורה שחידושיהם לא ערבים על שומעיהם, כיוון שאינם מקפידים לומר דבר בשם אומרו. **ו'.** לעיתים הדבר יוצר ענין, דהיינו יותר מעניין לראות מאמר שמצוטטים בו כל מיני חכמי הזמן, מה שגורם ליותר אנשים לקרוא את המאמר.¹

כדינא דאומר דבר בשם אומרו ב' טעמים, חדא, משום בעלות על החידוש, ואם לא אומר בשם אומרו הוי כעין גול, ועוד דהוי גניבת דעת שיחשבו שזה חידוש שלו, וא"כ החזון איש ס"ל דרך משום הטעם הראשון מחויב להזכיר את שם אומרו, וא"כ במראה מקום אי"ז חידוש, ולא שייך ע"ז בעלות, אולם הגרי"ז ס"ל דמ"מ מחויב לציין משום גניבת דעת, שלא יסברו שהגיע לכך בעצמו, וזה שייך אף במ"מ, והרא"י שהגרי"ז לא ציין מי הראהו, אלא כתב "והראוני", והיינו כמשנ"ת, והגר"ד שליט"א הסכים עם הדברים, ואת יסוד הדברים ראיתי בספר

¹ ושמעתי ממנו ר"ה הגר"ד פוברסקי שליט"א שבדידי' הוה עובדא [מובא אף בקובץ אהל פרץ על זכרים עמ' שמ"ב], שהחזון איש דן בספרו בספק מסוים והניח בצ"ע, והראה לו הגר"ד דיש בזה תוספתא מפורשת, וציין לכך החזון איש בספרו במהדורה החדשה, מבלי לציין מי הראה לו תוספתא זו, וביאר החזון איש שכמו שאינו מחויב לכתוב מי הביא לו את הספר מהארון, כך אינו מחויב לציין מי הראה לו תוספתא זו, ואמר הגר"ד דהגרי"ז לא ס"ל כן וכתב בספרו "והראוני", ואמר דאינו יודע במה נחלקו, ואמרתיו להגר"ד דאפשר דאיכא

י'. וחשוב לדעת שלכתיבת מאמרים יש סגנונות רבים, וכמעט כל אדם יכול להתחבר לכה"פ לסגנון אחד מהם, ונביא את חלקם, א'. רשימות – דהיינו רשימת דברים שיש להם מכנה משותף, כגון כל סוגי הערמה בתורה, או כל השפעת הדרכון על הדאורייתא וכדו', ב'. הערות – אפשר לכתוב אוסף הערות בסוגיא מסוימת, ללא חוט מקשר ביניהם. ג'. סיכום סוגיא – ניתן לסכם סוגיא על כל שיטות הראשונים והאחרונים, בצורה בהירה, [אלא שמאמר זה מתאים יותר לספר אישי, ולא לקובץ תורני בד"כ]. ד'. כללים – ניתן לכתוב מאמר על כללי פסיקה, וכללי ש"ס. ה'. סקירת פולמוס היסטורי – ניתן לסקור פולמוסים על סוגיות מסוימות שהסעירו את העולם התורני, כגון קו התאריך ומצות מכונה, והרשימה עוד ארוכה, ו'. תשובה הלכתית – ניתן לכתוב מאמר כתשובה לשאלה אמיתית או תיאורטית, ולנתח מכל הצדדים, ולכתוב מסקנא בסוף המאמר, ובמידה והכותב לא הגיע להוראה, יכול לכתוב שהמאמר לא נועד כדי לפסוק הלכה למעשה, ז'. שו"ת עם אדם גדול – בדור האחרון נפוץ מאוד לכתוב מאמר עם שו"ת עם אדם גדול, כגון מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ולהאריך בביאור תשובותיו בהערות שוליים, ח'. לנתח דרך לימוד של האחרונים – אפשר לכתוב מאמר עם ניתוח שיטת הגר"ח מבריסק או הגר"ש שקאפ לדוגמא, ובשכיל מאמר מסוג זה, צריך שליטה בתורת אותו אדם גדול, ט'. מאמר מקצועי – בסוגיות רבות הידע המקצועי חשוב ביותר להכנת הענין, וניתן לכתוב מאמר עם בירור של כל הנושא עם אנשי המקצוע, כגון טכנולוגיה בשבת, ריבית, מקוואות, וכדו', י'. גנזות – אפשרות נוספת לכתיבה היא לקחת כתבי יד של ראשונים ואחרונים ולפרשם, וכן להשוות לראשונים אחרים, ולמהדורות אחרות, ולהוסיף הערות שוליים. י"א. תגובות – צורה נוספת של כתיבה, היא תגובות והערות על מאמרים של אחרים, והכותב הראשון מגיב בחזרה, וכן הלאה. וישנם נושאים נוספים שיש להם מקום בקציים תורניים מסוימים והם – י"ב. מחשבה י"ג. אגדה, י"ד. מוסר, ט"ו. חסידות. ט"ז. קבלה. י"ז. מנהגים. י"ח. ביאורי מקראות.

חשיבות הפרסום בקציים תורניים

ראיתי לנכון לכתוב על חשיבות פרסום מאמרים בקציים תורניים, וזאת מכמה טעמים, א'. היקף הפרסום של הקציים בדרך כלל גדול משל מחבר בודד. ב'. ספר של אדם כחיד בדרך כלל מונה מאות עמודים, ואנשים נתעים מלהתחיל לעבור עליו, ועל כן כשיש מאמרים מהרבה רבנים, אדם בוחר לו את הנושאים המעניינים עליהם הוא עובר. ג'. בראייה היסטורית, לענ"ד כשאדם רואה שמאמר מסוים התפרסם בקובץ נכבד לפני עשרות שנים, הוא נותן לכך משקל רב יותר. ד'. על ידי פרסום המאמר הוא מקבל תגובות רבות מקהל הקוראים, שמסייעים לו לחתור לאמיתת של תורה. ה'. בדרך כלל המאמר יעבור עריכה והגהה על ידי מערכת הקובץ, מה שלא קיים בדרך כלל בספר בודד.

ולבקשת רבים שביקשו בעקבות הדברים שנכתבו בגליון הקודם, מצורפת רשימה [חלקית] של קציים תורניים שניתן לפרסם בהם חידושים.

א'. אחלי טהרות, אחלי זרעים, אחלי שבת – בטאון נחשב מאוד בעולם התורה, יוצא מידי שבוע ברכבות עותקים, בכל תפוצות היהדות החרדית, ניתן לשלוח תגובות קצרות, בד"כ עד חמש מאות מילים, ליצירת קשר 8592161@gmail.com

ב'. עיון הפרשה – מופץ אחד לחודש בכל עולם התורה, ניתן לשלוח שאלות קצרות בענייני הפרשה והמועדים, ליצירת קשר 89744205@gmail.com

ג'. אור תורה – מאמרים הלכתיים קצרים וארוכים, רוב הכותבים הם מיישיבת כסא רחמים וסביבתה. יוצא לאור כל חודש. פרסום מאמר שם כרוך בתשלום של כותב המאמר, והעלות היא 50 ש"ח לכל עמוד. ליצירת קשר: ת.ד. 34013 ירושלים, מיקוד 91340. טלפון: 026521533.

ד'. אסיא – לרפואה, אתיקה והלכה. כולל מאמרים של רופאים מצד אחד ורבנים מצד שני. כשקצת מתכוננים, רואים שהמון דיונים הלכתיים משיקים לנושא רפואי, ולכן גם מאמר שאינו רפואי, יכול בעיבוד קל להיות מתאים. רצוי שלא להאריך בעיונים במקורות, אלא להדגיש את ההיבטים היישומיים. זמין אינטרנטית באתר מכון שלזינגר, ליצירת קשר: assia@medethics.org.il.

ה'. בית אהרון וישראל: כתב עת של חסידות קרלין סטאלין, אבל הכותבים וגם הקוראים הם מהציבור החרדי והדתי בכללותו. מכיל הרבה גנזות, וגם עיונים ובירורי הלכה קצרים וארוכים. ליצירת קשר: amachon@neto.bezeqint.net.

ו'. בית הלל: כתב עת חרדי ספרדי. ליצירת קשר: gmail.com@5323569.

ז'. האוצר – ירחון לכל מקצועות התורה. משלב סגנונות רבים של מאמרים ומאחד מגזרים שונים, יוצא לאור כל חודש, אינטרנטי בלבד. מתקבלים גם מאמרים שלא היו מתקבלים לחלק ניכר מכתבי העת: מאמרים ארוכים מאוד / גנזות של שורות בודדות מגדולי תורה בני הדור הקודם / ההדרת ספר שכבר הודפס וזמין לכולם באוצר החכמה אבל ההדרה תורמת תרומה שאינה מאוד גדולה / מאמרים שלא משלימים את כל היבטי הסוגיה. ליצירת קשר: העורך, הרב משה בוטון, HaOtzar5777@gmail.com.

ח'. המעיין – מכון שלמה אומן. לא מוגבל לנושא. כל מאמר על יהדות יכול להתאים. יוצא לאור ארבע פעמים בשנה. בדרך כלל מאמרים באורך קצר-בינוני. בעריכת הרב יואל קטן. בניסן תשפ"ד הרב יואל אמר שכ-250 מאמרים מתאימים לפרסום נמצאים בהמתנה. גלינות 20 השנים האחרונות בערך זמינים באתר המכון. עתיד לעלות לספריית אסיף. ליצירת קשר: wso@shaalvim.co.il.

ט'. ירושתנו – שנתון העוסק בעיקר במנהגי אשכנז. ניתן לפרסם הן דיונים במנהגי אשכנז, הן מאמרי מחקר והן גנזות. כמובן שדיון במנהגי אשכנז יכול לכלול אגב אורחא עוד קצת הרחבות, אבל העיקר בהקשר של מנהגי אשכנז.

י'. ישורון – כתב עת חרדי היוצא לאור בארץ ישראל ובאמריקה. מכיל כמעט כל סוג של מאמר, אבל עדיף עניינים הלכתיים או צפונות. יוצא לאור פעמיים בשנה, בתשרי וניסן. הגלינות מאוד ארוכים, כ-850 עמודים לכל גיליון, ליצירת קשר: veshurun1@013.net.

י"א. מוריה: יוצא לאור ע"י מכון ירושלים, רבעון. מכיל צפונות אבל גם מאמרים בנושאים שונים. כולל עיונים ושיבתיים, הלכתיים וגם לא הלכתיים, וגם גנזות ויתר צדדי התורה. דומה לישורון בסגנון. ליצירת קשר: office@machonverushalayim.com.

י"ב. תחומין – שנתון שעוסק בעיקר שאלות הלכתיות שהתחדשו בדורות האחרונים, אך לא רק. חשוב שלא להכיל עיונים ארוכים במקורות אלא דיון מעשי, מאמרים הנוטים לסגנון של היקף. לא זמין באינטרנט וגם לא באוצר החכמה, יש לו מאגר בפני עצמו יחד עם ספרים נוספים של מכון צומת ואחרים – תחומין פלוס, והוא בתשלום. ליצירת קשר: books.zomet@gmail.com.

לע"נ כתוז מלרה בת סלחה ע"ה

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל

zx0527103930@gmail.com או בטלפון 0556770051

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל 0733718752

השיעור מתקיים מידי שבת אחה"צ שעה וחצי לפני השקיעה

למשך חצי שעה בבית הכנסת הניכי הישיבות רח' בירנבוים 12

בני ברק

שאלות מותרות המוסר בנושאי הפרשה ותשובותיהם הלכותיות מתוך תורת שיחותיו של המשגיח

הגאון הצדיק רבי משה אהרן ברוורמן זצוק"ל על פרשיות השבוע

פרשת דברים

היוצא מבית המדרש

רמב"ם פ"ה מדעות (א) 'כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו ובמשקו ובדבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאו ובמתנו וכו' ועיי"ש שפירט כל הדברים הנ"ל ופירשם. ובסוף הלכה ח' 'גם ממהלכו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעה, או שוטה וסכל, וכן אמר שלמה בחכמתו גם בדרך שהסכל הולך לבו חסר, ואמר לכל סכל הוא, הוא מודיע לכל על עצמו שהוא סכל, עכ"ל.

גדר החכם: ניכרת חכמתו במעשיו. על ידם ניכר שחכם הוא. מעשיו נעשים באופן שמוטבע עליהם הכרת הדעת ושיקול הדעת, ולא משום שהוא נגרר אחרי ההרגל, ומפני שכולם עושים כך.

אין חולק על כך שהיציאה מתוך בית המדרש, היציאה מתוך הלימוד המסודר שנתמך בכח הרבים, צריכה הכנה רבתי. צריכה הכנה שלא יתהווה ח"ו חיסרון בעלייה בתורה, ובבניין החכם והבן תורה.

אחד הדברים העיקריים היא הכרת המקום אשר הולכים לשם, וגודל השינוי שמתהווה בענייניו של האדם והתנאים אשר יהא שרוי בהם. כדי שידע להתכונן למצבו המשתנה. וזה כרוך בהבלטת ערך ומציאות המקום שבו נמצאים הוא בית המדרש.

תפילה ליציאה מבית המדרש

והנה מצאנו בחז"ל שקבעו ברכה ותפילה ליציאה מבית המדרש ברכות (כה): 'רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, אמרו לו מה מקום לתפלה זו א"ל בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי'. ובגמ' 'ביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי בין יושבי קרנות' (חנונים או עמי הארץ שעוסקים בדברי שיחה).

הבה נשכיל אל לשון התפילה ביציאתו מבית המדרש:

מודגש כאן שמה שאני מיושבי בית המדרש אינו דבר מקרי אלא זהו משום שאתה הקב"ה שמת כך חלקי, וחייבים בהודאה על כך, והרי זה מחייבני לשמור על התפקיד ועל החלק שעליו הופקדתי.

בתוככי המהומה אי שקט ובלבול הדעת שמקיף עולם ומלואו, נתנו לי אפשרות לשהות בד' אמות של סיפוק ושמחה נפשית, שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים, 'משכימים' מדובר על מי שקם לא משום שמוכרח לקום, משום שאי אפשר כבר לשכב כמנהג העולם וכדו', אלא מתוך רצון ועניין שצריכים לקום בשבילו, מתוך עניין ורצון שכדאי להשכים עבורו. כמו שאמר דוד המלך ע"ה אעירה שחר דרך השחר מעורר בני אדם, אבל אני אעירה שחר אני מעורר את השחר. אני יש לי סיבה שאני 'מעורר' בהשחר. אך הם משכימים לדברים שהם אינם בני קיום, הם בטלים ומתבטלים, ואני משכים לדברי תורה שהם קיימים לעד ונותנים ללומדיהם חיים ונצחיות.

'אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', כולם עמלים מתייגעים וצריכים להתגבר על מפריעים ומונעים רבים, אך כולם אין שכרם על עמל שלהם, אלא על מה שמשיגים ומגיעים דווקא, ואם לא השיגו אין לעמלותם משמעות כלל, בתורה נוטלים שכר על העמל עצמו על הקושי וההתגברות שהביא ללימוד התורה. (אך הפירוש הפשוט הוא שאין שכרם שכר, ורק שכר עוה"ב הוא השכר האמיתי).

כמה מאמץ ומחזק דברי חז"ל 'פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער'.

'אני רץ והם רצים' בהשכמה ועמל לא סגי, אלא צריך כח זריזות 'רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמיים', אך אני רץ לחיי עוה"ב, והם רצים לבאר שחת, והשאלה מדוע מוכרח שהם רצים לבאר שחת אך עיין מה שכתב רבינו יונה שכתב וז"ל 'וא"ת ולמה הוצרך לחזור זה, והלא הוא בכלל מה שאמר תחלה אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, י"ל שהוא דבר בפני עצמו, ורצה לומר כשאני רואה שעוברים הימים והזמנים אני מרגיש בעצמי שאני רץ בכל יום ומתקרב למיתה ומפני זה אני מכין צדה לדרך כדי שאזכה לחיי העולם הבא, אבל הם אינם מרגישים במיתתם כלל עד שעת המיתה ואינם

היציאה מבית המדרש צריכה הכנה

למדנו מכאן שהיציאה מבית המדרש מצרכת הכנה, ושההכנה היא באופן שמברר לעצמו מעלתו ומעלת תלמודו לעומת שפלות וחסרון ההיפך ממנו שהם יושבי קרנות (שעוסקים בדברי שיחה), ואחד מן העניינים המודגשים שלהבין ערך הזמן, ושל עניין הזמן ותוכנו הוא רק בכך שמהווה הכנה וצידה לדרך לחיי עוה"ב, ושזה כל מטרתו, זהו כוחו של יושבי בית המדרש, בעוד שיושבי קרנות לא חלים ולא מרגישים שהזמן עובר ריקם ללא הכנה וללא תוספת צידה לדרך, מכך שהודגש דבר זה בזמן יציאה מבית המדרש, משמע שדבר זה מורגש ונקנה בתוככי בית המדרש עצמו, וכשיוצאים ממנו חייבים לחזק ולעורר על עניין זה, לעמוד על הצורך העיקרי של האדם שהוא הכנת צידה לדרך, שעוה"ז דומה לפרוודור בפני עוה"ב שהוא הטרקלין וכפי ההכנה בפרוודור כך יכנס לטרקלין.

וצריך לדעת שלא סגי בתפיסה הכללית שחיי עוה"ז הם פרוודור לעוה"ב אלא העיקר הוא במבט ובתפיסה שכל רגע ורגע הוא מהווה הכנה ופרוודור לאותו רגע עצמו בעוה"ב, כל רגע וכל מעשה וכל פעולה הגדולה ביותר והקטנה ביותר כמבט עין וכסיבוב הראש, הכל מהווה הכנה לחיי עוה"ב עצמם ממש.

ועניין מודה אני וכלשון המשנה נותן אני הודאה על חלקי. אין סוף עניינו רק עניין של הודאה והכרת טובה לנוותן התורה, והדגשת גודל הטובה בהבדל שבין יושבי בית המדרש ליושבי קרנות, אלא יש כאן עניין נוסף, והוא שעל ידי ההודאה יש תקווה שכח ומעלת בית המדרש תמשך עליו גם ביציאתו ההכרחית מבית המדרש, שזה מביא אותו לידי ההכרה בהבדל בין יושבי בית המדרש ליושבי קרנות.

מעלת המקום נמשכת גם אל חוץ למקומו

ומצינו עניין זה שמעלת מקום נמשך גם אל חוץ למקומו, והוא נלמד מפרשת עגלה ערופה (סו"פ שופטים) 'כי ימצא חלל באדמה וגו' לא נודע מי הכהו, ויצאו זקניך ושופטיך וגו' ונגשו הכהנים בני לוי וגו' וכל זקני העיר ההוא וגו' ידנו לא שפכו את הדם הזה ועיינינו לא ראו וגו'. פרש"י 'וכי עלה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה'.

והנה בשלמא שלא ראינו ופטרנוהו בלא מזונות יש לזה לכאורה משמעות, שהחולך בלא מזונות יתכן שנפל מחולשה, גם יתכן שלא היו פוגעים בו.

ועיין בגמ' (סוטה מו:) ששם מקור דברי רש"י ואמרו שם עוד 'כל המלוה את חבירו ד' אמות בעיר, אינו ניזוק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר, מטא לידיה היזיקא ואיתציל. ת"ר, הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר, חבר לחבר עד תחום שבת, תלמיד לרב אין לו שיעור. א"ר יוחנן משום רבי מאיר כל שאינו מלווה ומתלווה כאילו שופך דמים וכו'.

ומהו עניין הלווי שהוצרכו לומר שלא פטרנוהו בלא לויה, ובכך יכולין לומר ידנו לא שפכו את הדם, וכן מהו שאמור כל שאינו מלווה ומתלווה כאילו שופך דמים וכו', אמנם העניין הוא כמו שכתב במהר"ל (בחדא"ג ובנתיב הגמ"ה פ"ה) דהאדם כשיוצא לדרך ומנתק עצמו מן הכלל, הרי הוא נידון כיחיד, כיחיד שאין עליו זכות הכלל שתגין עליו, ולכן יש עליו סכנה יותר מאשר זה שנמצא בתוככי העיר, אך אם כשיוצא מן העיר ואנשי העיר נותנין לו לווי, הרי זה מורה שרואין בו כאחד מאנשי העיר וכחלק ממנה, ואז שם אותה העיר קרוייה עליו וזה מגין עליו. כלומר זכות הכלל של כל העיר נזקפת גם עליו, ולכן כשמונעין זאת ממנו הרי זה כשופכי דמים שנוטלים ממנו ומבטלים ממנו מעלתו ושמירתו. והדבר מופלא כמה מעשי בני אדם משפיעים על הנהגת שמים שאם בני אדם מחשיבים אותו ומכלילים אותו במעלה, הרי גם כלפי שמיא נוהגים כך.

והוא כלול מה שאמור שם בגמ' 'היה מהלך בדרך ואין לו לווי', יעסוק בתורה, ומה שייטא הא להא שעסק התורה ימלא מקום לווי, אמנם כך הוא העניין כי עסק התורה אינו עסק בעניין ובמעלה פרטית, כי התורה אינה פרט, אלא התורה היא הכלל הגדול שכוללת את כל יסודות הבריאה כולה, וכל יסודות ושורשי הבריאה מקבלים מן התורה וכלולים בה, וכשאדם עוסק בה ועל ידו מתרבת והולכת השפעתה של תורה בכללות הבריאה, הרי אין לך צירוף ושייכות אל הרבים יותר מזה, אשר זכות הרבים וכוחם יחול גם עליו.

ובכך נבין שכאשר אדם יוצא מבית המדרש ובא לבין יושבי קרנות, יש אפשרות להמשיך עליו כח ומעלת בית המדרש גם בהיותו מבחוץ לבית המדרש, כי הרי הוא מוכרח לצאת, ממילא כח בית המדרש חל עליו גם ביציאתו, כי הוא מוכרח, והיציאה היא בעצם יכולת להיות הכנה לכניסה הבאה, ושייך לכלול אותה בשייכותו לבית המדרש ובשהותו בה, ודו"ק. וכאשר מודה הוא על כך שזכה להיות יושב בית המדרש ולזכות מכוחה, הרי זה מורה על שייכותו לבית המדרש.

האדרת כתבי אבינו מורינו הגאון והצדיק רבי אברהם פולק זללה"ה

הדרכה לבין הזמנים

א. לימוד תורה ב. מצות כיבוד אב ואם

**בזכות וילמדו ביהודה תורה – היה פחד ה' על ממלכות
אשר סביבות יהודה**

הנה בספר דברי הימים [פרק יד] מובאות שני פרשיות מקבילות ומאלפות לעניינו.

א. פרשה אחת על אסא מלך יהודה פרשה שניה על בנו יהושפט שמלך אחריו, שני המלכים היו צדיקים וישרים. על אסא כתוב "ויעש אסא הטוב והישר בעיני ה'" ויסר את מזבחות הנכר וישבר את המצבות ויגדע את האשרים" ויאמר לבני שבט יהודה לדרוש את אלוקי אבותיהם [להתחזק באמונה ובטחון ולדרוש את קרבנות יתברך] ולעשות התורה והמצוה [לעשות את מצות התורה]. כעבור כמה שנים ויצא זרח הכושי בחיל גדול לילחם בחילו של אסא. אסא נערך למלחמה והתפלל אל הש"י "עזרנו ה' א' כי עליך נשענו ובשמך באנו על ההמון הזה" הש"י שמע לתפלתו "ויגף ה' את הכושים לפני אסא ויניסו הכושים". לאסא נשאר רק לרדוף אחריהם ולהשמידם, בא הנביא ואמר לו "שמעוני אסא וכל יהודה ובנימין ה' עמכם בהיותכם עמו, ואם תדרשהו ימצא לכם ואם תעזבהו יעזוב אתכם". **אסא הדגיש את העבודה ב"לדרוש את ה'" ולכן מדה כנגד מדה "ה' עמכם בהיותכם עמו".**

ב. בדברי הימים [ב' יז] כתוב יהושפט המלך גם הלך בדרכי דוד אביו "ויגבה ליבו בדרכי השם" – שלא הלך כי אם בדרכי ה'. ובשנת שלש למלכו שלח את שריו ועמהם הלויים ועמהם הכהנים "ועמהם ספר תורת השם" וילמדו ביהודה ויסבו בכל ערי יהודה וילמדו בעם. מבואר ברש"י כי על הכהנים והלויים ללמד ולהורות והשרים הלכו עמהם שלא ימרו את פיהם. **יהושפט הדגיש את הללמד את "תורת השם בערי יהודה"** "ויהיו פחד ה' על כל ממלכות הארצות אשר סביבות יהודה" חיו בשלוה ובשקט ולא נלחמו עם יהושפט. בזכות מה זכו לשלוה ולרוגע? אומר רש"י "בזכות שלמדו תורה" הזכות הגדולה של למוד התורה גרמה להרתעה ופחד שהי"ת הטיל על כל ממלכות אשר בסביבות יהודה. לומדים משני הפרשיות האלו:

א. הזכות של דרישת "קרבת ה'" זכתה אותם ל"ויגף השם את זרח הכושי".

ב. הזכות של "לימוד התורה" זיכתה אותם יותר מיזה והוא להפחיד ולהרתיע את הממלכות מלבוא במלחמה עם ישראל, הנה מה גדולה הוא הזכות של לימוד התורה.

מורינו ורבינו מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל היה מביע לפני ימי בין הזמנים את חרדתו מהעולל להתרחש ח"ו בעת שלימוד התורה בישיבות ובכוללים מתמעט. הזכיר את דברי הרמב"ם בפה"מ בסוף מסכת ברכות המבאר את הפסוק "עת לעשת לשם הפרו תורתך" וז"ל – ואמר כי כשיבוא העת להפרע מהם ולהנקם יזדמנו סבות לבני אדם להפר התורה כדי שיבוא עליהם העונש במשפט. ע"כ. ביאור דבריו שכל עת שבנ"י עוסקים בתורה לא יאונה להם כל רע כי לימוד התורה מגן מייסורים ומפורענות לכן אם בנ"י מגדישים את הסאה ח"ו וראויים לפורענות מביא הש"י סיבות להפריע להם מת"ת ואז בהעדר זכות התורה ניתן להענישם ח"ו. **רבנו זצ"ל חשש שהתמעטות לימוד התורה בימי בין הזמנים יכולה להיות אחת הסיבות ל"עת לעשות לשם" ח"ו.** חרדתו כללה את הדאגה לכלל ישראל לא רק ללומדי התורה כי בהעדר זכות התורה כל כלל ישראל חשוף לפורענות ר"ל.

ואם עוסקים ברפיון כביכול מתמעט שפע האור שהם הרחמים הגדולים בכל עולמו

את המשמעות האמתית של התרופפות לימוד התורה בימי בין הזמנים ואת הסיכונים הכרוכים בה באר לנו הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל בספר נפש החיים וז"ל – ואם ח"ו אנחנו עוסקים ברפיון כביכול מתמעט שפע האור בכל עולמו ובמסתרים תבכה נפשו יתברך כביכול כמו שאמרו בחגיגה ג' הקב"ה בוכה עליהם ואחד על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק ואוי לבן המוריד דמעות אביו בכל יום, וענין זאת הבכיה הוא התגברות הדין בהתמעטות האור עליון שהם הרחמים הגדולים בעולמות הנסתרים. מוסיף נפש החיים וכן אמרו בפרק קמא דבתרא שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ [שאינם לומדי תורה] ואם ח"ו יבוא פורענות על איזה אדם או מדינה אפילו בקצה העולם דין גרמא דיליה ח"ו. כמה מזעזעים דבריו! **העולה מדבריהם שלטובות ולשלומנו ולשלום כל כלל ישראל או צריכים לתכנן היטב את ימי בין הזמנים ולמלא אותם בתורה.** מסופקני אם אתם השלש שעות שלומדים בישיבות בין הזמנים מספיקות להגן מן הפורענות יש להוסיף עליהם כהנה וכהנה.

כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם" למדנו מדבריו שמצות כאו"א היא גם מצוה חמורה מאד וצריך ללמוד את הלכותיה בשו"ע כמו שאר ההלכות ולחשוב איך לנהוג במצבים החדשים המתחדשים במשך ימי בין הזמנים שזה לפחות שלושה שבועות.

למה לא חוטפים את הבטחה של יאריכו ימך?

הגמ' בע"ז [יט' ע"ב] "מכריז ר' אלכסנדר מאן בעי חיי מאן בעי חיי? כנוף ואתו כולו לגביה אמר להו מי האיש הח"ח נצור לשונך מרע", את הסוד הזה גילה דוד הע"ה וכולם יודעים אותו, ואת ההבטחה למען יאריכו ימך בעוה"ז ובעוה"ב, הבטיח הש"י בעשרת הדברות!! מדוע לא מזדריזם לחטוף את מצות כאו"א שעל ידה זוכים לחיים ארוכים בעוה"ז ועוה"ב. אם נשאל את המסרכים לציית להורים ואת המצערים והמרגיזים אותם על מי אתם בוטחים ועל מה אתם סומכים? התשובה תהיה ההורים אוהבים אותנו ומוחלים לנו על הפגיעה בהם וההלכה היא שאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. גם אנו נשיב להם א. על צער הגוף ועל הביזיון לא מעילה המחילה לדעת הרבה ראשונים. ב. גם אם כבוד האב מחול והבן לא יענש אבל את השכר של המצוה הוא לא יקבל.

מה בין נפתלי ורחל במצות כוא"א

בספר חרדים [ה"ט לז לח] בשם ספר המדות – "ואם אין אדם מכבד אביו ואמו גזירות קשות באות עליו לכן הנני יוסיף להפליא וכו'" עכ"ל. כלומר מסביר החרדים שהרי השווה ה' כבודם לכבודו ואע"פ שהפסוק זה כתוב על כבוד הבורא ה"ה על כבוד אביו ואמו. כתב בזוהר פ' ויצא [קסד ב] אע"ג דרחל איהי עבדת לאעקרא ליה לאביה מבתר ע"ז אתענשת דלא רביאת לבנימין ולא קיימת בהדיה שעתא חדא בגין צערא דאבוה אע"ג באתכוונת לטב. ובמדבר רבה פרשת נשא [פרשה יד כג] - נפתלי כיבד את אביו והיה זריז ומצא קורת רוח ממנו והיה נעימים עליו דבריו ולכך ברכו אביו באילה שלוחה שהיה רץ בשליחותו כאיל ולכך ברכו באמרי שפר על שהיו אמריו שפרים. בגלל הכאו"א המכובד זכה לברכות גדולות.

שידבר לאביו בנחת ורכות

עוד בספר בחסידים [פ"ב [פ"ד] א – ב] חידוש נוסף במ"ע מהתורה התלויות בפה בקנה וז"ל – דבור החמישי בעשרת הדברות חייב לכבדם בדבור שידבר להם בנחת בלשון רכה וכבוד ואדנות כמדבר למלך זהו פשוט של מקרא ומגז"ש למדו דגם חייב לכבדם בגופו ובממונו ולעשות כל צרכיהם כעבד. לשון מכילתא כבד את אביך וגו' שומע אני בדברים ת"ל כבד את ה' מהונך אמור מעתה מאכיל וכו' ואמרו בפ"ק בקידושין דהמדבר קשות לאביו או אמו יורש גיהנם. כיבוד אב ואם כיבוד אב ואם זה לא רק לשמוע בקולם אלא גם לעשות להם נחת רווח, במסילת ישרים פרק י"ח מדבר על זה.

במחשבה תחילה והכנה נכונה אפשר לקיים במשך כמה שבועות מצות כיבוד או"א בהדור רב.

עוד כתוב בספר דרך ה' [ח"ד פ"ח בסופו] שהסבה שהנביאים תקנו לקרוא בחגים ומועדים את הפרשיות הנוגעות לענינים ההם הוא: להחזיק הארת ימי החג ע"י כח התורה, שהוא הכוח היותר חזק שיש לנו. ומצווים אנו לשמור גם בימי בין הזמנים את הכח החזק שלנו והוא כח התורה.

ביטול תורה - חילול השם

בסוף מסכת יומא הגמרא שואלת היכי דמי חילול ה' [חוטא ומחטיא אחרים – רש"י] ? היא אותה העבירה החמורה שנפסקה להלכה שאין כח בתשובה שהחוזר בתשובה יעשה ויכפר לו, ולא בכפרת יו"כ ולא בייסורים שיסבול אין בהם כדי לכפר ולמרק אותה אלא כולם תולים ורק מיתה ממרקה. רבי יוחנן אומר כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. מבואר ברש"י "ואין הכל יודעים שנחלשתי בגרסתי ולמדתי ממני להבטל מת"ת זהו חילול השם. עאכו"כ תלמיד ישיבה בריא המבטל זמנו לריק בקריאת עיתונים או בטיולים מסוכנים - תרתי משמע – או סתם בישיבת קרנות גורם לחילול השם גדול אצל אחיו ושכניו הלימודים ממנו להבטל מלימוד תורה. נמצאנו למדים שת"ת מצד אחד הוא כוח היותר חזק שיש לנו והמזכה את כלל ישראל בזכות הגדולה של חיי שלום ושלווה ולעומת זה ביטול תורה ח"ו היא עבירה החמורה ביותר שאין לה תקנה [מצד חילול השם] מלבד מיתה.

עצה לזכור את מעלת התורה

לכן הנני מציע לבעלי הנפש אשר בתכנו שבימי בין הזמנים שאין קביעות ללמוד מוסר, לזכור עם התבוננות קצרה, את מעלת התורה פעמים ביום – ערבית ושחרית בברכת אהבת עולם ואהבה רבה.

מצות כיבוד אב ואם – ושכרה הנכבדת

ההשגחה זכתה אותנו בימי בין הזמנים לעסוק במצוה חשובה וחמורה מאד והיא מצות כבוד ויראת או"א. במשך התקופה שאנו בבית אנו מתנסים הרבה פעמים במשך היום במ"ע זו. יסודה בהררי קודש והרמב"ן בביאורו עה"ת [פרשת יתרו] מעמיד אותנו על עומק ענינה: וז"ל - האב שהוא לתולדותיו כענין בורא ביצירה כי הש"י הוא אבינו הראשון והמוליד אבינו האחרון, ולכן נאמר במשנה תורה כאשר צויתך בכבודי כן אנכי מצווך בכבוד המשתתף עמי ביצירתך. כבוד אביו הוא מהשורש של כבוד המקום. ונתן שכרה באריכות ימים בארץ אשר יתן לנו, ועל דעת רבותינו ענין הכתוב "למען יאריכון ימך על האדמה" יבטיח כי במצוה הזאת יהיו כל ימינו ארוכים כי ימלא השם ימינו בעוה"ז ויהיו ארוכים בעוה"ב ותהיה ישיבותינו לעד על האדמה הטובה שיתן לנו ע"כ. לפי באורו של הרמב"ן בטעם המצוה מובן שהיא מצוה חשובה ונכבדת ופרטיה מכובדים ומגוונים. גם האזהרות של לא תרצח לא תנאף ולא תגנבו נפש נובעות ממצות כאו"א.

קידושין [לא ע"ב] ר"י אמר אשרי מי שלא חמאן כי עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו. ר"י גדל ביתמות מאבא ואמא ומשבח את עצמו מדוע? כתוב ברש"י שאי אפשר לקיים

פרשת דברים תשפ"ד

מישכתי התורה

אולם אם הבעל טוען, שלא היה מוכן לשלם מאומה עבור הסגולה שלטענתם יש ביין הזה, מאחר ואינו מאמין לסיפור שלהם, כל עוד שלא יוכיחו לו שהמקובל בך את בקבוק היין ששתה. או שטוען, שאפילו אם דבריהם נכונים, הוא לא היה מוכן להוסיף כסף עבור הסגולה הזאת. וגם כששתה בשבת את היין, הוא שתה אותו רק לשם קידוש והבדלה על יין, כפי שעושה בכל שבת, ולא התייחס כלל להתלהבות של אשתו מהסגולה שביין, במקרה הזה - יצטרך הארגון להשיב לו אלף ותשע מאות שקל. ואם יטען הארגון שהבעל אינו דובר אמת - חובת ההוכחה מוטלת עליהם.

מקורות

ראשית נקדים, שמכיון שביין עצמו לא היה שום פגם, אין כאן טענה של מקח טעות בגלל פגם שנמצא בחפץ שנמכר. ונידון השאלה מתייחס לטענה של ביטול מקח מחמת אונאה במחיר המקח, שהבעל טוען שמכרו לו יין ששווה מאה שקל במחיר של אלפיים שקל, שדינו שבטל המקח.

טענות הארגון

אלא שעל כך משיב ארגון הצדקה, א - אין כאן אונאה במחיר, כי כך שווה בקבוק היין עם הסגולה המיוחדת שיש בו, לכל המאמינים בכח הברכה של אותו מקובל. ב - גם לדברך שיש כאן אונאה במחיר והמקח בטל, קודם עליך להחזיר את בקבוק היין, שעבורנו הוא שווה אלפיים שקל, וכך נוכל למכור אותו לאנשים אחרים במחיר זה בערב התרומה נוסף שנעשה. ורק לאחר שתחזיר אותו, נשיב לך את הכסף, כדין שמבואר בשו"ע (ח"מ סי' טו) בכל מקרה שהמקח בטל מחמת אונאה במחיר. ג - בנוסף לכך, קימ"ל שבזמן הזה ישנה תקנת השוק שלא לבטל מקח, אפילו אם עושות אותו נשים נשואות כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' צו, ס"ק ט) וע"ש, ולכן אינך יכול את המקח שנעשה, כי אשתך ידעה שהתשלום הנוסף הוא כתרומה לארגון שלנו.

אין כאן מקח, אלא לקיחת כספים בגזל

ולענ"ד נראה שאפילו אם נאמין לארגון שהמקובל בך את היין, ושהם מצליחים לקבל עבורו בערבי ההתרומה אלפיים שקל - למרות זאת אין נידון זה דומה כלל לגדרי ביטול מקח מחמת אונאה מרובה במחיר, כי לא היה כאן כלל מקח. א - מאחר והיין ניתן לה במתנה בלבד - בתמורה לאלפיים שקל שתרומה לצדקה. ב - אפילו אם יקראו לזה מקח, הרי ודאי שלגבי מקח שאשה נשואה קנתה חפץ ששווה מאה שקל בתמורה לאלפיים שקל - לא קיימת כלל תקנת השוק שתיקנו רבותינו הראשונים שיכולה אשה נשואה לעשות. לפיכך מקח משונה כזה, שהינו בניגוד לדעתם של הרוב המכריע של בני אדם, וכל שכן כשנעשה ללא הסכמת הבעל - אין לו כל תוקף. ולא נעשה כאן מאומה, רק לקיחת כסף שלא כדין, וכפי שיתבאר להלן.

כתוב בסוף מסכת בב"ק (ק"ט) שמותר לגבאי צדקה לקבל מנשים נשואות רק סכום מועט, וכפי שמקובל באותו המקום, שנותנות נשים נשואות לצדקה לפי מעמדן הכלכלי. אולם - אסור לקבל מנשים נשואות תרומה לצדקה בסכום גבוה מכך. כי כל זמן שלא ברור לנו בוודאות שהבעל מסכים לכך, נחשב הסכום הגבוה שנתנה לצדקה -

הנה ידידי ורעי, וידיד כל בית ישראל, מזכה הרבים המפורסם, הרה"ג ר' יצחק גולדשטוף שליט"א זוכה להוציא לאור "קובץ גליונות" מורחב בענייני "בין הזמנים". שהוא גם הקובץ החמש מאות שהוא זוכה להו"ל. ויה"ר שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. לרגל זה כתבנו בס"ד שאלות קצרות בדיני ממונות, שמתאים לדון בהן בשבת אחים וחברים יחד בבין הזמנים, ולצדד בסברות, כדרכה של תורה. עקב מגבלות המקום, חלק מהדברים נכתבו קצת בקיצור, והשארנו מקום למעיינים להרחיב ולדון עוד על פי המראה מקומות והסברות שנכתבו בתשובות.

הליכות חיים

בס"ד

אשה נשואה שתרומה סכום גדול לצדקה

שאלה א

אשה נשואה השתתפה בכנס התרומה עבור ארגון צדקה מסוים. בסוף האירוע מכרו שם באלפיים שקל בקבוק יין שלדבריהם טעם ממנו אחד מגדולי המקובלים, ובדרך שכל מי שישתה מיין זה יזכה לפרנסה ברווח. האשה שרצתה לשמח את בעלה שפתח בתקופה זו חנות החדשה, קנתה את הבקבוק, ולפני שבת הניחה אותו על השולחן ואמרה לבעלה, שהשיגה בהזדמנות את היין הזה, שבברכת מקובל פלוני מסוגל לכך שכל השותה ממנו מצליח בפרנסתו. ולא אמרה לו היכן רכשה אותו ובאיזה סכום. ואכן במהלך השבת שתה הבעל בקידוש ובהבדלה ובתוך הסעודה, את כל היין שבבקבוק.

כעבור שבועיים כשבדק הבעל את חיובי כרטיס האשראי נודע לו, שאשתו תרמה ללא ידיעתו אלפיים שקל לארגון הצדקה, ולשאלתו סיפרה לו אשתו שכך עלה בקבוק היין ששתה בשבת לפני שבועיים, באותו כנס ההתרומה.

כעת פונה הבעל לארגון הצדקה, שיחזירו לו את הכסף שאשתו תרמה ללא ידיעתו. ולעומתו הם משיבים, שרק אם יחזיר להם את בקבוק היין בשלימותו, כפי שקיבלה אותו אשתו בתמורה לתרומתה, הם יחזירו לו את הכסף. מה הדין?

תשובה

א. התרומה בטלה, ואין נידון דנן דומה כלל למקח טעות.
ב. הבעל חייב לשלם לארגון הצדקה כפי המחיר שנמכר בחנויות יין מהזן הזה או באיכות דומה [ואם אף פעם לא קונה יין כזה יקר משלם כדמי בשר בזול]. ויוסיף על כך את הסכום שהיה מוכן לשלם לכתחילה, אילו היו שואלים אותו, עבור הסגולה שיש ביין.

דהיינו, אם למשל היין בפני עצמו שווה - מאה שקל, ועבור הסגולה שיש ביין, היה מוכן להוסיף עוד מאתיים שקל, נמצא שקיבל הנאה משתיית היין בשווי - שלוש מאות שקל. ובמקרה הזה יצטרך הארגון להחזיר לו - אלף ושבע מאות שקל.

ככסף גזול. וכך גם נפסק להלכה בשו"ע (י"ד סי' רמח, ד. וע"ש בפ"ת ס"ק ג מה שכתב בשם הנודע ביהודה).

ואפילו לדעת היש"ש בב"ק (פ"י סי' נט) שכתב בשם הראב"ן, שבזמן הזה מכיון שהנשים נחשבות כנושאות ונותנות בתוך הבית, הן יכולות לתת סכום גדול לצדקה, אולם אם בעלה מקפיד על כך - אסור לקבל זאת ממנה, והכסף נחשב - ככסף גזול. ולכן כשאשה נושאת תורמת סכום כסף גדול נוהגים - שכל זמן שלא ידוע בוודאות שהבעל מסכים לזאת, גם בזמן הזה - אין לקבל מנשים נושאות את התרומה הזאת. ועל המתרים מוטלת החובה לוודא זאת לפני קבלתו. ואם לא וידא זאת, ואח"כ נודע שהבעל מתנגד לתרומה - התרומה בטלה למפרע, ובידי המתרים ישנו כסף גזול שחייב להשיבו.

לאור האמור בנידון השאלה - מעולם לא היה מכר, אלא גבאי הארגון לקח מהאשה כסף הגנוב מבעלה. ולמרות שהאשה התכוונה בדמיונה לשמח את בעלה, והגניבה מצידה נעשתה בשגגה, אולם הגבאי היה מחויב לברר לפני כן האם בעלה מסכים לכך. ועכ"פ כעת שהתברר שהוא מתנגד לכך נחרצות, והוברר למפרע שהכסף שנתנה האשה עבור בקבוק היין - היה כסף גנוב, עליו להשיבו מיד. ולא מבעיא אם הגבאי קיבל מהאשה כסף מזומן, שבזה עשה את מעשה הגניבה בידים, והוא התחייב להשיבו מיד - עוד לפני נתינת בקבוק היין לאשה. אלא אפילו אם בשעתו רק חייב את כרטיס האשראי באלפיים שקל - אסור היה לו לאשר את העסקה שנעשתה באיסור גזל, וממילא נאסר עליו לגבות בפועל את החיוב, ועליו להשיבו לחשבון האשראי.

ולכן גם אין לארגון שום זכות טענה שהבעל יחזיר קודם את בקבוק היין, כיון שמכר לא היה כאן, והם פשעו בכך שנתנו לאשה את הבקבוק, על אף שהיה עליהם לברר קודם אם הבעל הסכים לתרומה.

ביאור חיובו הממוני של הבעל

לפיכך כעת חיובו של הבעל לשלם עבור היין ששתה הוא - מדין נהנה ממזמן חבירו בלבד. שעבור הנאתו משתיית היין, חייב לשלם כפי שנמכר בחנות יין כזה או בטיב דומה [אם הוא רגיל לקנות יין בסכום כזה, ואם לא - משלם כדמי בשר בזול]. כי בסכום הזה היה מקבל את אותה הנאה, אם היה קונה בקבוק יין דומה בחנות. ובדוגמא שהבאנו בתשובה, היות והיין נמכר בחנות במאה שקל - סכום זה ודאי חייב לשלם. ואם הבעל מודה שאם היה יודע מראש ממכירת בקבוק זה עם סגולתו, היה מוכן להוסיף עבורו למשל עוד מאתיים שקל - יוסיף הבעל את הסכום הזה. וזהו הסכום המקסימלי שניתן לחייבו מחמת הנאתו משתיית היין הזה, ואת הייתרה של האלף ושבע מאות שקל יחזיר לו הארגון.

אולם אם הבעל יטען שאינו מאמין לסיפורי הארגון על סגולת היין. או שאפילו אם העובדות נכונות, הוא לא היה מסכים לשלם עבור היין הזה מעבר לשוויות שלו בחנות - לא ניתן לחייבו לשלם עבור הנאתו מהיין יותר ממאה שקל. ובמקרה זה, למרות שהארגון מוחזק בכסף, אולם מאחר והכסף שברשותם הינו גנוב, הם מחויבים בהשבתו. וגם אם הם לא מאמינים לטענות הבעל בקשר לשוויות הנאתו מהיין - עליהם מוטלת חובת ההוכחה, ואין טענת שמא זו מועילה להם כדי לעכב את הכסף שודאי נמצא אצלם כעת בגזל, ומחויבים להשיבו ללא כל דיחוי לבעליו.

בעל תפילה שהוזמן לשבת ובסוף לא הועסק

שאלה ב

אירגון שמתעסק בקירוב רחוקים, פירסם ששוכר אגף בבית מלון לשבת, בהשתתפות מרצים בכירים, וכן ינעים את תפילות השבת בעל תפילה ידוע [שפירסמו את שמו], שיתפלל כשליח ציבור. והנה לפני שבת לאחר שהגיע הבעל תפילה לשבות במלון, הבחין מנהל הארגון,

שבאותו בית מלון מתארח באותה השבת באופן פרטי, גם חזן עולמי. ומשכך פנה מיוזמתו לאותו חזן, וביקשו שיכבדם להתפלל כש"ץ בכל התפילות - והוא אכן הסכים לכך ללא כל תמורה כספית.

במוצאי שבת פנה בעל התפילה שהוזמן מראש למארגן, וביקש ממנו את שכרו כפי שסיכמו. ואפילו שבפועל הוא לא התפלל כש"ץ, אולם לטענתו, הרי הוא בא מביתו במיוחד למלון, והיה מוכן להתפלל כש"ץ כפי שסוכם עמו. והעובדה שלבסוף כיבדו חזן שגם הוא מודה שהוא טוב ממנו, אינה פוטרת את המארגן מלשלם לו כפי שסוכם עמו.

לעומתו טוען המארגן - שהוא פטור מלשלם, כי זה כעין אונס שקרה לו. מאחר והתברר לו כעת, שהיה שם חזן מעולה ביותר אותו קיבל בחינם. ואם היה יודע מוכך מראש - לא היה מזמין את בעל התפילה. ולטענתו נידון זה דומה למבואר בגמ' בב"מ (ע"ז) לגבי מי שהזמין בערב גנן שישקה למחרת בבוקר את שדהו שנמצאת רחוק ממקום מגוריו. אלא שבמהלך הלילה, ירד לפתע גשם רב שהשקה את שדותיו, וכשהגנן הגיע למחרת בבוקר לשדה ראה להפתעתו שהיא מלאה מים ולא זקוקים להשקאתו. שמבואר שם בגמ', שבעה"ב פטור מלשלם לגנן מאומה, כי הוא אנוס, ולא ידע מוכך מראש. וזאת אפי' שהגנן טרח ויצא מביתו לדרך ארוכה עד שהגיע לשדות. ועל פי זה טוען המארגן, שזה המצב גם אצלו, ולכן פטור מלשלם לבעל התפילה. מה הדין?

תשובה

המארגן אינו נחשב אנוס, אלא נחשב - שהפר מרצונו את הסכם העסקת בעל התפילה, למרות ששום דבר לא מנע ממנו מלהעסיקו. ולכן עליו לשלם לבעל התפילה שהוזמן שכר כפועל בטל שבנידון דנן - זה רוב המחיר שסוכם עמו.

מקורות

בגמ' בב"מ (ע"ז, ע"ז). אמר רבא, שאם בעה"ב שכר בלילה גנן שישקה את שדותיו למחרת בבוקר, ולפתע ירדו גשמים בלילה, ובעה"ב והגנן לא יכלו לדעת מוכך. למרות שהגנן טרח והגיע מביתו לשדות, ורק שם נודע לו שהשדה מלאה במים ולא זקוקים להשקוה - בכל זאת בעה"ב פטור מלשלם לו עבור טורחו. מכיון שחיוב התשלום הינו מדינא דגרמי כדברי התוס' שם (ע"ז ד"ה אין להם וכו'), וגרמי שנגרם ע"י אונס - פטור המזיק מלשלם, אע"פ שגם הפועל היה אנוס בכך.

החילוק בין נידון הגמ' לשאלה דנן

והנה דין זה קיים באופן שמחמת האונס - לא יכל בעה"ב לתת לפועל לעבוד, כבנידון הגמ', שמחמת האונס שירד לפתע הגשם - לא היה נצרך להשקות את השדה. משא"כ בנידון דנן, למרות שהמארגן ראה שיש במלון חזן מעולה, לא היה בכך שום מניעה מצידו מלתת לבעל התפילה שהוזמן, להתפלל בשבת כשליח ציבור. ובפרט שגם האורחים שלו באו למלון על דעת שבעל התפילה המוזמן הוא זה שיתפלל כש"ץ, וכפי שנכתב בפרסומת.

כך שלא היה לו שום אונס שמנעו מלהעסיקו. ורק בגלל רצונו לשמוע בעצמו, וכן להשמיע לאורחיו חזן משובח יותר, מנע מבעל התפילה שהגיע למלון להתפלל כש"ץ. והיות והבעל תפילה עשה קנין על עשיית המלאכה שסוכמה עמו, כי קימ"ל לגבי שכירות פועלים, שההליכה למקום העבודה - נחשבת כעשיית קנין על המלאכה, כמבואר שם בגמ', ובשו"ע (ח"מ סי' שלג, א וע"ש). לפיכך חייב המארגן לשלם לבעל התפילה, למרות שהוא לא התפלל בפועל כש"ץ.

גדר "פועל בטל", וכמה משלמים על כך

אמנם מאחר ובעל התפילה שהוזמן לא התפלל בפועל כש"ץ, נמצא שלא הוצרך להתאמץ ולהשקיע עמל רב במשך מספר שעות, ולכן

מגיע לו פחות מהשכר שסוכם עמו. השכר המופחת שמגיע לו נקרא בחז"ל - "כפועל בטל".

והנה הט"ז (ח"מ סי' שלג, ס"ק ב) מביא בשם חלק מרבתינו הראשונים שסוברים, שזה מחצית מהשכר שסוכם עמו. אולם משו"ת הרשב"א (ח"א סי' תתקפז), וכן מתשו' המיוחסות לרמב"ן (ס"ע), ומשו"ת הרמ"א (ס"ה) משמע שמפחיתים רק מעט מהשכר שסוכם עמו. ולמעשה תלוי הדבר בכל מקצוע ובכל פועל לגופו. ועל כל פנים בנידון השאלה דנן, מאחר והמאמץ להתפלל כש"ץ למי שרגיל בכך, ובפרט ביחס לתפילות שבת [שלא כמו ש"ץ לימים נוראים] אינו קשה במיוחד - לכן יפחית לו המארגן רק סכום מעט ממה שסוכם עמו.

אין בזה משום "שכר שבת"

כמו כן נוסף, שאין בנידון דנן כל בעיה משום האיסור לקבל שכר שבת. א. כיון שיש בנידון החזנים שנשכרו להתפלל בשבת [וה"ה בכל שכר עבור מצוה] שתי דעות בשו"ע (או"ח סי' שו, ה), ובמקרה זה בעל התפילה רשאי לסמוך על הדעה המקילה, כמבואר שם בשערי תשובה (ס"ק ה), ובמשנ"ב (ס"ק כד) וע"ש. ב. - מקובל להורות כדי לצאת גם את הדעה הראשונה, שהשכר שמקבל הינו - עבור טרחתו ביום ששי, ובמוצאי שבת להגיע מביתו למלון, ולחזור משם לביתו. מושג שנקרא בחז"ל "שכר שבת בהבלעה" - שמוותר לכתחילה, וכל שכן בנידון דנן, שבעל התפילה מקבל למעשה - רק עבור טרחתו להגיע מביתו למלון, ולחזור ממנו - ולא עבור תפילתו כש"ץ בשבת, ששכרו אינו שכר הבלעה, אלא רק מחמת קנין המלאכה שנעשה ביניהם שהיה עוד ביום ששי.

פורץ שהוזמן, ולבסוף נפרצה הדלת לפני שהגיע

שאלה ג

ילד כבן ארבע ננעל בשירותים שבביתו, וצעק לעזרה בבכיות גדולות. אביו שהוזעק למקום ניסה בכל כוחו לפרוץ את המנעול ולא הצליח, ולכן הזמין מנעולן שגר בסמיכות שיבוא בדחיפות לחלץ את בנו. ואכן המנעולן יצא במהירות מביתו והגיע למקום כעבור חמש דקות. אלא כשהגיע למקום התברר לו להפתעתו, שבמשך אותן הדקות עד שהגיע, הצליח אבי הילד בנסיונותיו הנואשים לפרוץ את הדלת, והילד יצא לחופשי.

כעת תובע המנעולן את השכר שסוכם עמו, כי על דעת כן הוא בא בדחיפות. לעומתו טוען אבי הילד, הייתי אנוס בגלל בכיותיו ההסטוריות של בני, ולא יכולתי לחכות לך, ולכן ניסיתי בינתיים בכל כוחי להמשיך ולפרוץ את הדלת עד שהצלחתי. והלא קימ"ל בב"מ (עז) שגרמי באונס פטור. מה הדין?

תשובה

אבי הילד שהזמין את המנעולן חייב לשלם לו שכר כפועל בטל, שבנידון דנן הסכום יהיה, רוב המחיר שסוכם מראש עם המנעולן, או כפי רוב הסכום שהמנעולן לוקח במקרים אחרים עבור פריצת דלת.

מקורות

המקור שפריצת דלת כשילד קטן נסגר שם - נחשב כפיקוח נפש

כתב המשנה ברורה בהל' שבת (סי' שכח, ס"ק לה) שאם ננעל בשבת דלת בפני תינוק - שוברים את הדלת ומוציאים אותו. ואע"פ שע"י שבירת הדלת נוצרים קסמים דקים שמועילים להדלקת אש. כי ישנו חשש, שמא מחמת הפחד יבהל התינוק וימות ר"ל. ומסיבה זו, אין לחכות ולדחות את שבירת הדלת עד שיביאו את המפתח לחדר, ואפי' אם

בזמן הזה ינסו להשמיע לתינוק קולות כדי שירגע וידע שנמצאים לידו, היות וישנו חשש של פיקוח נפש.

לאור האמור, לכאורה צודק אבי הילד בטענתו, שבנידון שלו, ובפרט כשהילד הקטן בכה בהיסטריה, זו מציאות של פיקוח נפש, שמחייבת אותו לנסות הכל וללא כל הפוגה עד שיצליח לפרוץ את הדלת. וממילא למרות שהזמין את המנעולן - הוא היה מחויב להמשיך ללא הרף גם בכוחות עצמו לפרוץ את הדלת. וכעת שהדלת נפרצה, הוא אנוס על כך שלא יכול לספק למנעולן עבודה. והיות והחייב לשלם לפועל כשמבטלים את עבודתו, מבואר בתוס' בב"מ (עז: ד"ה אין להם וכו'), שהוא מדינא דגרמי, הלא קימ"ל בגמ' שם (עז): שגרמי באונס פטור, ולכן הוא פטור מתשלום למנעולן.

למרות האונס - חייב האב לשלם לפועל

אמנם לדינא למרות האמור לעיל - חייב אבי הילד בתשלום עבור המנעולן. מאחר ובדוגמאות שמבוארות שם בגמ', הפטור של גרמי באונס קיים, רק אם קרה האונס לאחר שהזמן הפועל לעבוד, ובשעת הזמנתו חשב בעה"ב שיעסיקו. כגון בעה"ב שהזמין גנן שישקה למחרת בבוקר את גינתו, ולבסוף ירדו בלילה גשמים רבים על שדותיו, שגרמו שלא יצטרכו יותר את עבודת הגנן. ונודע הדבר לבעה"ב ולגנן רק כשהגיע הגנן למחרת בבוקר למקום השדות, וראה שהם מלאים במים. או אדם שהזמין פועל לעבוד אצלו, וכשהגיע הפועל לביתו - הוצרך בעה"ב לפתע ללכת לרופא עקב מחלה שלו או של בני ביתו התלויים בו, ולא יכל לדעת זאת מראש בעת שהזמין את הפועל לעבוד אצלו. שבמקרים אלו למרות ההפסד שנגרם לפועל שאינו מוצא כעת מקום אחר להשתכר בו - פטור בעה"ב מלשלם לו, כי חיובו נובע מדינא דגרמי, וגרמי שנעשה מחמת אונס - פטור הגורם מלשלם.

משא"כ בנידון השאלה, הרי אבי הילד הזמין את המנעולן לאחר שקרה האונס - לאחר שידע שילדו ננעל בשירותים ומילל שם. ולמרות שידע שימשיך כל הזמן בנסיונותיו לפרוץ את הדלת, בכל זאת הזמין את המנעולן לבוא בדחיפות לביתו ולפרוץ את הדלת בתמורה לתשלום. נמצא שהזמנת הפועל היתה לאחר שנודע לו מהאונס, ועל דעת שיקבל הפועל שכר בתמורה להגעתו לביתו על מנת לעבוד ולקבל שכר - ואכן לצורך כך הגיע המנעולן לביתו.

והיות ואבי הבן לא התנה מראש עם הפועל שאם יצליח בנתים בנסיונותיו לפרוץ את הדלת - יפטור מתשלום, והסיבה שלא התנה כך היתה, כי ידע בוודאות שבאופן הזה - אף פועל לא יסכים לטרוח ולבוא לביתו, אם יתכן שלבסוף לא יקבל שכר על כך. א"כ על כורחך כדי שהפועל יסכים לבוא לביתו בדחיפות, הסכים המזמין להתחייב לו שכר, אפילו אם לבסוף הוא יצליח לפרוץ לבדו את הדלת. ומסיבה זו גם הפועל הסכים מצידו לבוא רק על דעת גמירות הדעת הזאת. ולכן ביציאת המנעולן מביתו - חל ביניהם קנין על ההתחייבות הזאת, כי קימ"ל שהליכת הפועל למקום מלאכתו - יוצרת את הקנין כמבואר שם בגמ', ובשו"ע (ח"מ סי' שלג, א. ועוד).

הפועל יקבל את רוב השכר שמגיע לו

אמנם מאחר והמנעולן לא פרץ בפועל את הדלת, מגיע לו שכר רק כפועל בטל. והיות ובנידון דנן אבי הבן הצליח בפריצת הדלת, בתוך חמש דקות מעת הזמנת המנעולן עד שהוא הגיע לביתו, א"כ סביר להניח, שהפועל שהוא בעל ידע ונסיון רב יותר, ועם מכשירים שמתאימים לכך, היה עושה זאת בפחות זמן. ועבור חסכון עבודה לפועל של שתיים עד שלוש דקות - לא שייך להפחית לו סכום משמעותי מהמחיר שהיה מגיע לו, אם היה פורץ לבדו את הדלת. ולכן למסקנה, יפחיתו מהפועל סכום קטן בלבד מהשכר שסוכם עמו מראש או ממה שהוא נוהג לדרוש עבור עבודה כזאת.

האם האבא חייב לשלם עבור הנאה ממונית שנגרמה לבנו

שאלה ד

ילד בן חמש נפל מחלון ביתו. "ולמזלו" הוא נפל על גג מכונת השכן שחנתה הפעם באופן חריג מתחת לחלון ביתו. וע"י נפילתו על גג המכונת - ניצלו חייל הילד, וקיבל מכות יבשות בלבד. אמנם כתוצאה מנפילה זו, ניזוק הגגון של המכונת, ועלות תיקונו היא - ארבעת אלפים שקלים.

כעת אבי הילד טוען, מכיון שילדו הקטן הזיק - הוא פטור מלשלם את הנזק כמבואר במשנה בב"ק (פז). ופטור זה הוא גם בדיני שמים. ובפרט שבנידון דנן הנזק שנגרם מילדו נעשה באונס, וללא שום כוונה להזיק, ולכן אפילו לפני משורת הדין הוא פטור מלשלם. וממילא לא שייך לגביו ולא לגבי ילדו גם כשיגדל, מה שכתב הרמ"א (באור"ח סי' שמג) בשם תרומת הדשן, שראוי לקטן לשלם כשיגדל מה שהזיק בקטנותו, מאחר והנזק נעשה באונס, ובאופן הזה גם אדם מבוגר פטור, עכ"פ לשיטת התוס' בב"ק (כז: ד"ה ושמואל אמר וכו'), והסוברים כמותו.

אולם בעל המכונת טוען, שנוכח שבדיני אדם המזיק הם פטורים מכל תשלום, אולם היות ואבי הילד בן החמש חייב מחמת תקנת חז"ל לדאוג לרפואת ילדו ולכל הנצרך לו למחייתו, ואפילו כשהדבר כרוך בתשלום. [כמבואר בשו"ע (אע"פ סי' עא, א' ובסי' עט, א), ומבואר שם בבית שמואל (סי' עט ס"ק א) שחיובי רפואה נובעים מחמת חוב המזונות. וכמו כן מבואר בשו"ע (י"ד סי' רנב, ט) שאפילו אם ילדו נשבה - חייב האב לפדותו אפילו תמורת תשלום, וחיובו לפדות את בנו - קודם לשאר בני אדם, וביה"ד כופים אותו אם יסרב לפדותו וע"ש.] אם כן בנידון דנן, האבא נהנה שנחסך ממנו ממון שהיה צריך להוציא כדי להציל את ילדו הקטן, ע"י חסרון ממנו של בעל המכונת, לפיכך מדין נהנה מממון חבירו שמבואר בב"מ (קפ). לגבי יורד לשדה חבירו וכו', או מחמת דין משתרשי שמבואר בגמ' בחולין (קלא), עליו לשלם לבעל המכונת את הפסדו הכספי.

מה הדין?

תשובה

למרות שודאי שהסיבה שנחסך לאבי הילד ממון, הינה מחמת הפסדו של בעל המכונת, בכל זאת מעיקר הדין - פטור אבי הילד מלשלם לבעל המכונת את הפסדו גם בדיני שמים. פטור זה קיים גם על הילד שניצל אפילו כשיגדל.

אמנם ודאי שישנו יושר, הכרת הטוב, ועכ"פ מידת חסידות לפחות, להשתתף עמו בעלות הנזק. אך לא ניתן לחייב זאת.

מקורות

ודאי שמדין מזיק - פטורים אבי הילד, וגם הילד כשיגדל מכל תשלום, גם בדיני שמים, וכטענת האב שמבוארת בשאלה. וכמו כן ודאי שצודק בעל המכונת, שהאב חייב לשלם כל מה שנצרך לרפואת הילד והצלת חייו. וכל שכן כשמדובר בילד בן חמש שנים - שזהו חוב גמור מדרבנן שמוטל על האב כמבואר בשו"ע (אע"פ סי' עא, א), וביה"ד כופים אותו על כך אם יסרב לשלם זאת כמבואר שם.

הסיבה הראשונית שאין בנידון השאלה חוב מחמת "נהנה"

אולם בנידון דנן, היות ואבי הילד לא עשה שום מעשה כדי ליהנות מממון חבירו. וכן בעל המכונת לא עשה שום מעשה בפועל כדי להנות ולהשביח את ממון אבי הילד, וההנאה חסכון הממון נגרמה ממילא ע"י ממנו - שהיא המכונת, באופן של שב ואל תעשה. ומבואר בתוס' בב"ק (קא. ד"ה או דילמא בתירין הראשון), שבאופן כזה - שאין כאן מעשה

שלו או של בהמתו - אין אפשרות לחייב עבור ההנאה שנגרמה מממון חבירו וע"ש.

ומה שטוען בעל המכונת שאבי הילד יתחייב - מדין משתרשי האמור בחולין (קלא). שהרי ע"י הפסד ממנו, נחסך מאבי הילד ממון שהיה משלם כדי להציל את חייו ילדו או כדי למנוע מילדו שיפצע באופן קשה יותר. נבאר להלן בס"ד - שלא שייך לחייב את האב לשלם כסף, בכל האופנים שהועילו ממילא לבנו. ורק אם יבקש האב מראש מהמהנה לעשות זאת, אז יתחייב לשלם לו כסף מדין שכירות פועל.

חידוש הרשב"א, שהמלמד מעצמו את בן חבירו - פטור האב מלשלם לו שכר

כתב הרשב"א (ש"ת ח"א, סי' תרמה), והביאו רמ"א (ח"מ סי' שלה, א וע"ש בדברי הש"ך ס"ק ג שכתב, שאין חולק על הרשב"א), שאדם שלימד תורה מעצמו את בן חבירו ללא ידיעת אביו, אע"פ שדעתו של המלמד היתה על מנת שאביו ישלם לו את שכרו כמקובל - למרות זאת פטור אבי הבן מלשלם לו. פטור זה קיים, אפילו אם המלמד לימד את הבן תורה שבכתב, שמבואר בשו"ע (י"ד סי' רמה, ד) שהאב חייב ללמד את בנו תורה שבכתב, ואם אין לו אפשרות ללמדו בחינם, חייב לשכור לו מלמד בכסף.

ראיתו המכרעת של הרשב"א לחידושו

וראיית הרשב"א הינה מהמשנה בנדרים (לה): שמותר למודר הנאה ללמד תורה שבכתב את בנו של המודר הנאה ממנו, ואפילו במקום שנוהגים לשלם עבור כך שכר, כמבואר שם בגמ' (לה). [וכדברי הרשב"א כתבו גם התוס' שם (לה: ד"ה אבל מלמד בניו וכו' וע"ש)]. מוכח מהגמ' שאם האב לא שכר את המלמד, אין המלמד פועל של האב, ולכן נחשב הדבר שהמלמד גרם את ההנאה לבן בלבד, ולא לאבא. כי בדיני התורה, הבן נחשב מציאות אחרת מהאב. ולכן אין הבדל אם המלמד היה מלמד ילד זר מעיר אחרת, לבין אם לימד את בנו של מודר ההנאה ממנו, כי מבחינה ממונית - שניהם נחשבים כאנשים עצמאיים וזרים לאב. וממילא מבואר שם בגמ', שאין חיוב תשלום על האב מדין משתרשי, כי אחרת היה למודר ההנאה אסור ללמד את בנו, שבכך גורם הנאה ממונית למודר ממנו הנאה.

ביאור דברי המרדכי

ולכאורה גם המרדכי בב"מ (סי' תנו) [שהובא ברמ"א (בחו"מ סי' שלה, א) בדעה הראשונה] שחייב את האב לשלם למלמד את בנו תורה - לא חולק על הרשב"א. כי בנידון שם המקרה היה, שהאב פנה מיוזמתו למלמד וביקש ממנו ללמד את בנו תורה, אלא שלא קבעו ביניהם מראש מה יהיה שכרו, ולכמה זמן ילמדו. שבנידון זה חייב מהר"ם מרוטנבורג את האב לשלם למלמד כמקובל באותו מקום, כי שם האב שכר בפירוש את המלמד. משא"כ אם המלמד לימד את הבן מעצמו - נחשב הדבר שנתן מדעתו את ההנאה הזאת לבן בלבד, ואין שום קשר ממוני בין הבן לאביו, וכהכרעת הרשב"א, והש"ך (בחו"מ סי' שלה ס"ק ג) וע"ש.

ביאור התשובה בנידון דנן

לאור האמור נמצאנו למדים לנידון דנן, שלמרות שהאב חייב ברפואת בנו ובהצלת חייו, וחייב להוציא על כך כסף, אולם אין חיוב זה עדיף מהחיוב ללמד את בנו תורה שבכתב. שהרי גם על חיוב זה צריך להוציא כסף, ולמרות זאת מי שמלמד את בן חבירו מעצמו תורה שבכתב, אפילו אם היתה דעתו לקבל אח"כ שכר מהאב כתב הרשב"א - שפטור, ואפילו אם זה מקום שכולם מלמדים בשכר, כמוכח מהגמ'. והטעם בזה בפשטות הוא - כי ההנאה הממונית ניתנה לבן בלבד - והבן נחשב מציאות אחרת מהאב. ונמצא שהאב לא קיבל כל הנאה מהמלמד. ולפי

זה כל שכן שפטור האב מלשלם, אם בנו נהנה מממלוא של בעל המכונת, שודאי שהנאת גופו של הבן - אינה קשורה כלל לאביו, וממילא פטור האב מעיקר הדין מלשלם לבעל המכונת.

ביאור נוסף לפטור האב

והנה אע"פ שבפשטות טעם הפטור הוא, כי הבן והאב הינם שתי מציאויות שונות, וההנאה לאחד - אינה מחייבת את השני. אולם אולי ניתן לבאר זאת באופן מעמיק יותר:

ישנו הבדל מהותי בין אם ההנאה שנגרמה לבנו - פטרה את האב מהוצאה כספית, לבין אם ההנאה נגרמה לו בגלל שממונו הושבח או בגלל שנחסך ממנו ממון.

כאשר ישנו חיוב על האב ללמד את בנו תורה, לזוננו, לרפאותו וכו', אפילו אם כדי לקיים חיוב זה הוא צריך להוציא ממון, אולם במקרים אלו החיוב במהותו - אינו כסף, אלא קיום המצוה בכל אופן שיוכל. ורק אם לא יוכל לקיים חיוב זה ללא הוצאת כסף - יצטרך לשלם על כך. נמצא שהוצאת הכסף משמשת רק כהיכר תמצי בלבד, כשאין אפשרות אחרת לאב לקיים את מה שחז"ל ציוו אותו.

לפיכך אם מכל סיבה שהיא התבטל החיוב שמוטל עליו כגון, כשמישהו אחר לימד את בנו או כשהבן הלך מיוזמתו לארגון שמלמד תורה בחינם או אם אדם זר החליט לזון או לפדות את בנו, בכל המקרים האלו, מאחר ונפקע מהאב חיובו ללמד את בנו תורה, לפרנסו או לרפאותו - הוא פטור מכל תשלום. כי גם מעיקרא לא חייבוהו חז"ל בתשלום - אלא לקיים את המצוה בלבד. ורק אם לא תהיה לו אפשרות אחרת לבצע את חיובו ללא נתינת כסף - רק אז יצטרך לשלם עבור בנו. ולכן כשהבן קיבל באופן אחר אוכל, רפואה, לימוד תורה וכו', פקע ע"י כך מאליו החיוב על אביו לעשות זאת, ולא נוצר עליו אח"כ שום חיוב ממוני. כי כאמור החיוב הממוני קיים כל זמן שישנו חיוב על האב לקיום המצוה, ולא כשפקעה המצוה ממנו.

משא"כ כאשר אדם משביח את ממונו של אדם אחר, כמו ביורד לשדהו בב"מ (א.ק.) או מקיף את שדותיו בב"ב (ד.ה.) או אם ממונו הושבח או עכ"פ לא הופחת כגון, אם בהמתו עשתה מעשה ונפלה באונס לגינתו של חבירו (ב"ק נה.), וע"י הפסד ממונו של בעל הגינה - נמנע מבעל הבהמה הפסד ממון. או כשנחסך לו ממון מחמת גביית המיסים ע"י המלך כמבואר בחולין (קלא.), במקרים אלו הנידון הוא רק ביחס לממונו. ולכן אם יש לו תועלת מעבודתו של השני עבורו או מהפסד ממונו של השני שנעשה עבורו, וע"י כך נחסך לו ממון, הדין הוא שמכיון שנהנה מעבודתו או מחסרון ממונו של חבירו - צריך לשלם לו עבור ההפסד הממוני שנגרם לו מחמתו.

הלכה עם בנה למכולת והזיק

שאלה ה

אמא הלכה לקניות בסופרמרקט השכונתי עם בנה בן השלש. כשנכנסו לחנות החל הילד להפריע לאם בקניותיה. בכדי להרגיעו לקחה אותו, והעמידה אותו ליד מדפי הסוכריות ושאר דברי מתיקה, והזהירה אותו, שרק יסתכל על הממתקים אך לא יקח מהם דבר, והלכה להשלים את קניותיה בחנות.

כשסיימה האם את קניותיה ובאה לקחת את ילדה, התברר לה שהילד אכל והזיק באופנים שונים לחפיסות השוקולד והסוכריות שהיו שם, בסך 50 שקל.

האם האמא חייבת לשלם על כך. או שהיא פטורה, שהרי ילדה הקטן הוא שהזיק, ובפרט שהיא הזהירה אותו שלא להזיק?

תשובה

א. אמא, וכן כל אדם מבוגר שלוקח ילד קטן בגיל שאין לו דעת לציית למה שאומרים לו, [כמו בגיל שלוש. בגיל זה - למרות שהילד מבין, הוא עושה מה שהוא רוצה], והעמידה אותו ליד דוכן של דברי מתיקה, משחקים וכיוצא בזה, והילד אכל או הזיק למוצרים שהיו על הדוכן שלידי - מי שהעמידו - חייב לשלם גם בדיני אדם על הנזק שגרם הילד. 1

ב. לעומת זאת, אמא שהכניסה את ילדה הקטן [או ילד של אחרים] בן שלש שנים לחנות, ובחנות הילד הלך מעצמו לדוכן הממתקים והזיק למוצרים הנמצאים שם או אכל מהם, במקרה הזה - האם פטורה בדיני אדם על נזקי הילד, אולם היא חייבת על כך בדיני שמים. לפיכך, ראוי לה לשלם או להתפשר עם בעל החנות כדי להפטור מהחיוב שיש עליה בדיני שמים. 2

מקורות

1. מבואר בגמ' ב"ק (נז.) שאם אדם העמיד את בהמת חבירו על תבואת אדם אחר, והבהמה אכלה את התבואה - חייב מעמיד הבהמה לשלם עבור נזקה, למרות שהבהמה אינה שלו. והנה לדעת התוס' שם (ד"ה המעמיד בהמה וכו'), מתחייב המעמיד, מדין שן ורגל של בהמה שהזיקה. מכיון שהוא העמיד את הבהמה באופן שהיא ודאי תלך ותזיק נזק מסוים, והוא נחשב כבעל הבהמה לגבי נזק זה. לפיכך אם התבואה היתה מונחת ברשות הרבים - פטור המעמיד מלשלם על נזקי הבהמה, כי התורה פטרה את בעלי הבהמה, כשבהמתם הזיקה ע"י שן ורגל ברה"ר, וע"ש.

אמנם דעת הרשב"א שם, וכך נקטו רוב הראשונים לדינא, שהמעמיד חייב מדין אדם המזיק. כי הבהמה נחשבת כחיצו, וכידו הארוכה של האדם שהעמידה על התבואה - ולכן דינו של המעמיד הוא כאדם המזיק שהזיק בידיו. וכדברי הרשב"א נקטו לדינא השו"ע (ח"מ סי' שצד, ג.) והרמ"א, וכן הסכים הסמ"ע (ס"ק ח), ובביאור הגר"א (ס"ק ו) וע"ש. ועיין חזו"א ב"ק (סי' א, ס"ק ו) מהו הגדר של "מעמיד".

ומכאן נלמד גם לנידון דנן, לגבי העמדת ילד בן שלש ליד דוכן ממתקים או משחקים וכיוצא בזה. שמכיון שידוע שדרכם של ילדים קטנים כשרואים ממתקים לקחת אותם לעצמם, ובגיל זה לא קיים לגבם המושג של מותר או אסור, כי הילד אינו מבין מה הבעיה בזה שהממתקים שייכים לאדם אחר, לפיכך אין באזהרת אמו שלא יקח את הממתקים או המשחקים, כל מניעה שתעכב בעדו מלקחת אותם לעצמו או לשחק בהם וכדו'. נמצא שאין הבדל במציאות וכן בדין, בין העמדת בהמה על גבי תבואה של חבירו, לבין הנחת ילד קטן ליד דוכן ממתקים, המניעים של שניהם לקחת את המאכל לעצמם, נובעים מרצונות ודחפים זהים מבלי שהשכל יעכב בעדם. לפיכך, גם המעמיד ילד ליד דוכן ממתקים או משחקים - נחשב כאדם המזיק ע"י חיצו, וחייב המעמיד לשלם על נזקי הילד מדין אדם המזיק - אף אם הילד שהעמיד אינו בנו.

ההבדל שבין מעמיד, לבין נותן סם מוות

ונוסיף עוד, שישנו חילוק מהותי בין מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו, שהמעמיד חייב על מעשיו מדין אדם המזיק לדעת הרשב"א, לבין נותן סם המות לפני בהמת חבירו, ששם למרות שידע שהבהמה ודאי תאכל זאת, מ"מ דינו כגרמא שפטור בדיני אדם. והחילוק הוא, שבנידון של מעמיד, האדם עשה מעשה בבהמה שהביא בידי להזיק במקום שהעמידה, ולכן נחשבת הבהמה כידו הארוכה. משא"כ בנותן סם המות וכו', הבהמה היא זאת שעשתה לעצמה את מעשה ההזיק, והאדם לא עשה שום מעשה בבהמה שתזיק, אלא רק גרם ואיפשר לה שתוכל להזיק לעצמה, ולכן מניח הסם נחשב כמזיק בגרמא בלבד, ועיין תוס' (נז. ד"ה המעמיד).

אמנם עיין ברמ"א או"ח (סי' שמג) שכתב שראוי לקטן שעבר עבירה בילדותו שיעשה תשובה על כך כשיגדל. ומבואר שם בט"ז (ס"ק ב), ובמשנ"ב (ס"ק ט) ובשער הציון שם, שראוי לקטן כשיגדל לשלם לפנים משורת הדין עבור מה שהזיק בילדותו. ומאחר ובדרך כלל כשהילד יגדל הוא לא יזכור מה שעשה בילדותו. לכן הרבה הורים נוהגים לשלם לניזק לפנים משורת הדין עבור הנזק שעשו ילדיהם, למרות שהם וילדיהם פטורים מכך אפילו בדיני שמים.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

לומדי התורה כמשל לארבעת השומרים

ידוע שכבר לפני יותר ממאה שנה הורו רבותינו גדולי ראשי הישיבות, עקב חולשת הדורות בגוף ובנפש, שישנה תועלת ללימודם של הבחורים בישיבות הקדושות, אם הם יחזרו לביתם למספר שבועות בימי הקיץ לפני תחילת חודש אלול. וקראו לימים אלו - "בין הזמנים".

והנה אע"פ שרובם ככולם אכן מנצלים ימים אלו כשלב נוסף בעלייתם הרוחנית, וניכר הדבר בזמן "אלול", שנחשב בישיבות הפורה ביותר בלימוד התורה, ובעלייתם ביראת שמים וכו', אולם מכיון שלעיתים רחוקות ישנו מיעוט זעום שנוהג בימים אלו אחרת, ניסינו בתור משל בלבד, להבהיר גם לאותו המיעוט, כיצד ראוי להישאר שייך כחלק בלתי נפרד מעולם הישיבות המפואר. וכמשל נעזרנו בדרך דרוש בגדרי ארבעת השומרים שמוזכרים בתורה בפ' משפטים.

הגדרת מהותם של ארבעת שומרי התורה

כתוב בתורה שישנם ארבעה שומרים ודיניהם שונים.

א - שומר חנם מהותו - שאין לו שום תועלת אישית מהשמירה, והשמירה נועדה אך ורק כדי לעשות חסד עם המפקיד. ולכן שומר זה מתחייב על החפץ המופקד אצלו - רק אם פשע בשמירתו, אבל אם יגנב או יאבד ממנו, וכל שכן אם ילקח ממנו באונס - פטור.

ב - שומר שכר מהותו - היות ויש לשומר תועלת אישית מהשמירה, כי מקבל שכר עבורה. ומצד שני אינו רשאי להשתמש עם החפץ המופקד אצלו - כך שאין לו הנאה מושלמת משמירתו. ועוד שגם למפקיד ישנה תועלת משמירת החפץ, שהחפץ נמצא במקום מסוים בלבד, ובאותו הזמן לא נפחת מהחפץ מאומה. לפיכך, מכיון שיש לשניהם תועלת משמירה זו - מתחייב שומר שכר גם בגניבה ואבידה, אולם פטור אם החפץ ילקח ממנו מחמת אונס.

ג - השוכר חפץ להשתמש עמו בתמורה לתשלום - נחשב גם כן כשומר שכר. כי למרות שמותר לו להשתמש עם החפץ, אבל מכיון שבעליו מקבלים שכר בתמורה לשימוש זה, ויש לשניהם הנאה מכך, דינו כשומר שכר.

ד - שואל מהותו - שכל ההנאה מהחפץ השואל - היא רק לשואל. כי הוא משתמש בחפץ כרצונו מבלי לשלם עבורו שכר. ויותר מכך, אפילו אם החפץ ששאל התקלקל מחמת השימוש הסביר בו - פטור השואל מכל תשלום. לפיכך חייבה אותו התורה, אפילו אם החפץ ילקח ממנו באונס גמור, למרות שלא יכל למנוע זאת.

כמו כן, אינו דומה נותן סם המות לפני בהמת חבירו שפטור, למקרב הדבר אצל האש, שהמקרב חייב בדיני אדם כמבואר בתוס' בב"ק (נר. ד"ה אלימא). והחילוק הוא, שבמקרב דבר אצל האש, הנידון הוא לגבי אותו הדבר שקירב לאש, שהמקרב שנחשב כעושה מעשה היזק בידיו בחפץ שקירב לאש. ולפי"ז הוא הדין בסם, אם היה הנידון ביחס לסם שהניח לפני הבהמה [אם הסם היה שייך לאדם אחר, ובעל הסם תובע את דמי הסם מהמניחו לפני הבהמה] אה"נ מניח הסם היה חייב לשלם עליו גם בדיני אדם, כי הבהמה נחשבת כמו אש שמזיקה ברוח מצויה, שודאי תבוא ותאכל את הסם. אולם ההיכר תמצי בגמ' היא כשהסם הוא שלו, והנידון הוא לגבי הבהמה שמתה בגלל אכילת הסם. שביחס לבהמה, מכיון שלא עשה מניח הסם בבהמה, ובגופה שום מעשה היזק, דינו כלפיה הינו - רק כמזיק בגרמא ופטור עליה בדיני אדם.

2. ונלע"ד שאפילו אליבא דהרשב"א שנפסקה ההלכה כמותו, שהמעמיד בהמת חבירו על גבי ערוגה והבהמה אכלה את אותה ערוגה, חייב מדין אדם המזיק, חייב זה קיים - רק ביחס לאותה ערוגה, שאז אמרינן שהבהמה שהעמיד על אותה ערוגה - נחשבת ככוחו וכידו הארוכה של המעמיד.

אולם אם לאחר אכילת אותה ערוגה, קמה אח"כ הבהמה מדעתה לטייל בשדה, ולבסוף החליטה לאכול גם מערוגה אחרת שנמצאת במקום אחר באותה שדה, ביחס לנזק שנגרם לערוגה השניה יחשב המעמיד - כמזיק בגרמא בלבד. מכיון שאכילתה מהגינה השניה לא נעשתה מכוחו, אלא רק לאחר הסתלקות הבהמה מהערוגה הראשונה. נמצא שע"י הליכתה מרצונה למקום אחר - כילתה הבהמה את מעשיו של הראשון, ומעתה כוחו אינו חלק ממעשי הבהמה. ומכאן ואילך, מעשה המזיק של הבהמה נובע - מחמת דעתה, רצונה, וכוחה בלבד.

לפיכך אם הבהמה היתה שייכת למעמיד - הוא היה חייב על כל נזקיה מדין ממונו המזיק שלא שמר עליו כראוי. אולם מכיון שזאת הבהמה הינה של חבירו או של הפקר שהמעמיד עדיין לא זכה בה, לכן נחשב המביאה לשדה ביחס לנזקי הערוגה השניה - כגורם בלבד לנזק, וחייב על כך מדין גרמא בניזקין בלבד.

הפטור כשהאמא הכניסה את ילדה לפתח החנות

לאור האמור, הוא הדין אם האם הכניסה את ילדה הקטן לפתח החנות, ובחנות הלך הילד מעצמו ומדעתו, ואכל או הזיק למאכלים שהונחו שם במדפים. שבנידון זה - אין האם נחשבת כ"מעמיד", כי הילד הלך מעצמו למדפים. ודומה הדבר לפורץ גדר בפני בהמת חבירו, שמבואר בב"ק (נה): שפורץ הגדר חייב בדיני שמים מדין "גרמא" על נזקי הבהמה, שמחמת מעשהו יכלה הבהמה לעזוב את הרפת וללכת לשדה חבירו להזיק שם. והוא הדין בנידון דנן, על ידי הכנסת ילד קטן שאינו בר דעת לחנות בלי שמירה, היות שקרוב לודאי שהילד ילך משם מעצמו ויגרום נזק ויאכל את הממתקים שבחנות, לפיכך מכניס הילד חייב בדיני שמים מדין "גרמא" על נזקי הילד, ואפילו אם הילד אינו בנו.

אולם במקרה אחר, אם ילדו הגיע מעצמו לחנות ללא הסכמת הוריו, והזיק - שם פטורים ההורים אפילו בדיני שמים מלשלם לבעל החנות על נזקי ילדם. כי בזה אין על ההורים כל מחוייבות של שמירה על ילדם. כי התורה חייבה את האדם לשמור על ממונו שלא יזיק ועליו לשלם אם הוא הזיק, אבל לא חייבה אותו אם ילדו שנחשב מהות אחרת מהוריו יזיק. ולכן במקרה זה נותר הדין לגבי נזקי הקטן כפי שמבואר במשנה בב"ק (יב) שהוא פטור על מעשיו, וגם הוריו פטורים על כך.

אמנם ישנו אופן אחד שבו השואל (וכל שכן שאר שומרים) פטורים מלשלם והוא - אם בעליו עמו מתחילת קנין השמירה - שאז הוא פטור מלשלם על כל מה שיקרה בהמשך עם החפץ.

אולם גם לגבם יש עדיין אופן [עכ"פ בדרך המשל שכתבנו] שבו ינהגו עמם בשמים באופן מקיל יותר, דהיינו במידת הרחמים ולפנים משורת הדין. אם גם הם ינהגו כפי האמור בשואל - שבעליו עמו.

כיצד נחשב הדבר בבין הזמנים - שבעליו עמו

וביאורם של דברים הוא. אם בשעה שמתפלל, ידע שמדבר עם הקב"ה, ולכן ימנע מלדבר עם חבירו בשעת התפילה מתחילתה ועד סופה, וכן ינתק את הטלפון לחלוטין בשעה שמתפלל. כמו כן בעת שאוכל למרות הנאתו הרבה ממאכליו וכו', יברך כוונה לקב"ה לפני אכילתו, ולאחריה. ובפרט יקפיד על כך בעת ברכת המזון, שהינה הברכה היחידה שמוזכרת בתורה. כמו כן למרות הנאותיו, יקפיד שלא להיכשל באכילת מאכלים עם הכשרים שאינם ראויים, שגם הוא בדל מהם מסיבה זו בכל השנה. וכן ישמור על עיניו מלהיכשל במראות אסורות, ולא ילך למקומות בהן עלול להיכשל בזה. ויזהר מלדבר שלא לצורך הכרחי עם מי שהתנא רבי יוסי בן יוחנן במסכת אבות (א, ה) אומר להימנע מלדבר כשאין הכרח לכך וע"ש.

כמו כן ימנע מלהיכשל בראיית המכשירים האסורים שנועדו לצפיה, אפילו אם יש אותם במקומות בהם הוא שוהה. וכן ימנע מלהביט במכשירים האלקטרוניים הניידים שנאסרו ע"י כל גדולי רובני דורינו באיסור החמור של "יהרג ואל יעבור" וכו'. ובמעשים אלו, מכיון שהוא עושה אותם כדי לעשות נחת לבורא ית"ש שציוונו על כך. נמצא שאפילו אם בחלק של "עושה טוב" הגדרתו היא - שכל ההנאה מימים אלו היא שלו. אולם מכיון שבהתנהגותו לפחות בחלק של "סור מרע" גם בימים אלו בתוך כל הנאותיו "ממנעמי העולם הזה", הוא חושב עדיין גם על הקב"ה, ונוזהר שלא להיכשל בדברים אסורים, למרות שהיצר מפתהו לעשותם, נחשב הדבר - שבעליו עמו - שעל כך כתבה התורה - לא ישלם. כלומר על פי הנמשל, אע"פ שודאי לא יקבל שכר על הזמן שלא למד תורה, ולא קיים מצוות כראוי. אולם ינהגו עמו בהנהגה של לפני משורת הדין ובמידת הרחמים, ויסייעו בידו להינצל מסכנות החיים הרבות ששכיחות במקומות מסוכנים אלו. וכן יתחשבו עמו לטובה בדרכים ובאופנים הידועים לבורא ית"ש בלבד.

ויהנה מובן מאליו, שהכל נכתב כמשל, ואיננו יודעים ולא מוסמכים בשום אופן וצורה להחליט כיצד היא ההנגת הבורא ית"ש עם בריותיו. ויכל המטרה במשל הזה, שנלמד מנסיון החיים של שנים רבות הינה - לחזק ולעודד גם את מיעוט הנחשלים מקרב לומדי התורה.

וכן את שאר בעלי הבתים שומרי תו"מ, שמתנהגים בימים אלו במקומות הנופש שנמצאים בהם, באופן שונה לחלוטין [לגריעותא] מהאופן שבו מתנהגים בימים כתיקונם. שגם הם ידעו ויפנימו, שכל זמן שירגישו וינהגו באופן של - בעליו עמו - כלומר שהקב"ה גם נמצא בתוך הנאותיהם, וכפי שפרטנו לעיל בחלק מהדוגמאות לכך - במקביל לכך תהיה גם ההנהגה משמים כלפם במידת הרחמים, ותשמרם מכל צרה וצוקה. וכדמיון לנאמר בתורה לגבי שואל, אם בעליו עמו - לא ישלם.

יעזרנו ה' שנוכה לקדש שם שמים כל אחד במקומו הוא, ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

הנמשל ללומדי התורה - מי הם שומרי חינוך

לאור האמור נמשיל את הדבר ללומדי התורה היקרים בישיבות והכוללים, שעליהם העולם עומד. במשך הזמן כשלומדים במסגרות של הישיבות והכוללים, מהותם - כשומרי חינוך. דהיינו, שמטרת לימודם הינה - כדי לעשות נחת רוח לבורא ית"ש, שציוונו לעסוק בתורתו ולעמול בה. ואין להם רצון או כל הנאה אחרת בעולם, מלבד עשיית רצונו ית"ש. ולכן גם מה שאוכלים וישנים - הכל נועד כדי שיהיה להם את הכח והאפשרות ללמוד כראוי. ולצורך כך גם נועדו המילגות לאברכי הכוללים, כדי שיוכלו ללמוד כראוי בישוב הדעת, מאחר והם זקוקים לכסף כדי לפרנס את משפחתם. ומאחר ומטרתם בלימוד הינה לצורך גבוה - הם נחשבים כעין שומרי חינוך. ומסיבה זו גם הקב"ה נוהג עמם במקביל בהנהגה שמעל הטבע - בכל מה שנצרך להם ולבני משפחתם. וכידוע שרבים הם הניסים הנסתרים שנעשים להם, כשבראשם - חיתון ילדיהם, וכבוד השם - הסתר דבר.

ורק אם פשעו בלימודם באופן תמידי, ובחלק ניכר מהזמן - הם מתחייבים. כלומר, נוהגים עמם בשמים באופן טבעי, וכפי שנוהגים עם שאר בני אדם שלא חסים על זמנם, ומעבירים חלק ניכר מזמנם בדברי הבל. שאינם נצרכים לישובו של העולם.

התנהגות אלה שבבין הזמנים דומים לשומר חינוך

לאור האמור כך גם ביחס ל"בין הזמנים". אותם שמנצלים ימים אלו לחזק את גופם כפי הצרכים הטבעיים של הגוף, ובנוסף לכך מקדישים את שאר זמנם ללימוד תורה - הם נשארים גם בזמנים אלו בגדר - שומר חינוך, למרות שלומדים בסך הכל פחות שעות בכל יום. כיון שהתעסקותם בצורכי גופם - נועדה לצורך שיפור הלימוד בתוך הזמן, וכפי מטרת רבותינו מתקני המושג "בין הזמנים". ודומה הדבר לאכילה ולשינה שבתוך הזמן, שגם זה נעשה לצורך גבוה. לפיכך נשאר דינם ומהותם כשומרי חינוך, ובמקביל נשארת הנהגת הבורא ית"ש עמם - מעל לטבעו של עולם, וכפי שהתבאר.

התנהגות אלה שבבין הזמנים דומים לשומר שכר

אמנם גם אותם שמנצלים זמנים אלו להנות בעין יפה "ממנעמי העולם הזה", אפילו כאשר הנאתם זו לא נועדה תמיד רק לצורך חיזוק גופם, וכדי שיוכלו ללמוד טוב יותר, אלא לשם הנאה גשמית בלבד. אבל אם הם עדיין קובעים עתים לתורה מספר שעות בכל יום, ניתן להחשיב אותם על פי המשל - כשומרי שכר. דהיינו, שמצד אחד יש להם בימים אלו הנאה אישית שאינה צורך גבוה, אבל מצד שני הם עושים עדיין בחלק מהזמן הנאה לבוורא ית"ש, באותן השעות שלומדים בהן תורה ומתפללים כראוי וכו'. ולכן דינם כשומרי שכר - שמתחייבים יותר, אבל פטורים מאונס.

הנהגות אלה שבבין הזמנים דומים לשואל

אולם ישנם מועטים בלבד, שמשתייכים לסוג השלישי. דהיינו, שלדעתם הנפסדת בימי "בין הזמנים", הם עסוקים ליהנות מכל "מנעמי העולם הזה" ללא כל הגבלה. ולדעתם בגלל תאוות ליבם, הם חושבים

העלון יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי ה"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

רשימת הערות סודיות: **הזמן** אפקס 052-153 5869690 וואצ'ין עס מס' פקס 03/77 קבולת תשובה. וכן **ראו** rav5869690@gmail.com

הכנסיה הגדולה ללומדי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון'

רשכבה"ג מרן הגר"ד לנדו שליט"א: **אשרי חלקם! זה זכות להם וזכות לכל העולם!!!** רבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א: **ראוי שכל אברך שאוהב ללמוד בעיון שיצטרף ללימוד הזה פעם בשבוע!** מרן הגאון רבי דוד כהן שליט"א: **ודאי שזה החיוב של הדור האחרון לקרב את הגאולה על ידי לימוד הלכות אלו בעיון.** מרן הגאון רבי שמעון גלאי שליט"א: **מרגישים מתיקות מיוחדת בלימוד כשלומדים הלכות אלו.** מרן הגאון רבי חיים פינשטיין שליט"א: **אם אתם יגיעים בדברי אני מסיר יצה"ר ממכם.** מרן הגאון רבי מרדכי אדלשטיין שליט"א - **נשיא רשת הכוללים: אברך ובחור שלומד את ההלכות ונוזהר בלשה"ר, כל התורה שלו היא אחרת.**

במינוס שהתקיים לכאף ומאתים לומדי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון'. הובאו דבריהם של רבותנו עיני העדה מרן רבנו רשכבה"ג הגר"ד לנדו שליט"א ורבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א, והשתתפו ובאו מרנן ורבנן גדולי הדור שליט"א ראש ישיבת חברון מרן הגאון הגדול רבי **דוד כהן** שליט"א, נשיא רשת הכוללים מרן הגאון רבי **מרדכי אדלשטיין** שליט"א, מרן הגאון רבי **שמעון גלאי** שליט"א, מרן הגאון רבי **חיים פינשטיין** שליט"א ראש ישיבת 'עטרת שלמה', רבה של בני ברק מרן הגאון רבי **שבח רוזנבלט** שליט"א, הגאון הגדול רבי **יהחמיאל אונגריר** שליט"א ראש ישיבת בית מדרש עליון, הגאון הגדול רבי **נועם אלון** שליט"א ראש ישיבת מיר ברכפלד, הגאון רבי **יוסף מן** שליט"א ראש כולל בית הלל, הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א הגאון רבי **אלימלך קורנפלד** שליט"א רבה של בית שמש, ועוד ועוד ראשי ישיבות ורבנים רבים.

במרכז הכינוס הובאו דבריהם של גדולי הדור עיני העדה שליט"א שנאמרו לכבוד המעמד האדיר וההיסטורי, והוקרנו על גבי מסכי ענק למשתתפי המעמד. דבריו של **רבנו מרן רשכבה"ג הגאון הגדול רבי דוד לנדו שליט"א**, שאמר לראשי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' שעלו למעונו לפני הכינוס היו כך: **מצוי! אשרי חלקם! זה זכות להם וזכות לכל העולם!!! וה' יעזור ללומדים ולמחזיקים שיהיה להם כל טוב סלה.**

רבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א קיים שו"ת מיוחד במעונו לרגל המעמד, וכך היה דברי מרן שליט"א. **שאלה:** האם אפשר לומר שזה חשוב שכל אחד כדאי שיצטרף ללימוד זה, שלא יכשל חס ושלום בעוון של לשון הרע.

תשובה: **ודאי שזה ראוי לכל אחד. שעה אחת בשבוע, אין שום סיבה שלא יעשה זאת. רק שיש כאלו שקשה להם לעיין, אבל רוב רובם של האברכים זה מתאים.**

שאלה: איך אפשר לחזק את האשה ששולחת את בעלה לאחר יום ארוך ללמוד עוד שעה את 'חפץ חיים בעיון'.

תשובה: **מחזיקים אותה שיהיה לה את הזכות של הבעל גם כן, והבית יהיה בית אחר, והסייעתא דשמיא יהיה אחר, והילדים יהיו אחרים, זה יכול להפוך את כל הבית, ואת כל הסייעתא דשמיא שיהיה לבית.**

שאלה: איך האברך שלומד בעיון יכול לחזק את כל הילדים ובני הבית, שכולם יזהרו ויתחזקו יותר.

תשובה: **על ידי זה שהוא יקפיד על כל אחד שאומר לשה"ר, זה לא יעזור, זה רק יגרום הפוך! אבל בשולחן של שבת, אם הוא יגיד איזה דבר יפה, איזה וורט, שהתחדש לו בעיניו הזה זה יתן את הגישמאק לכל המשפחה בדבר הזה.**

שאלה: אברכים אומרים שבסייעתא דשמיא, זה מאוד משנה את ההנהגה שלהם כמו שהראש ישיבה אומר. מה עם הענין של 'שמירת הלשון', שהחפץ חיים אומר שגם את זה ילמדו, האם חשוב להכניס את זה גם.

תשובה: **זה ודאי עוד מדרגה, וצריך ללכת לאט לאט. זה עוד מדרגה החלק השני של הספר של כל המוסר של החפץ חיים - 'שמירת הלשון', זה כבר יותר קשה, ולא מתאים לכל אחד, זה ענין של מוסר, לא כל אחד יכול לקבל את זה. זה לא ענין של לימוד בעיון שזה כמעט כל אחד יכול. אז צריכים להגיד את זה לאברכים, שצריכים ללמוד גם שמירת הלשון, אבל זה עוד ענין ועוד שלב.**

שאלה: הראש ישיבה, הם רוצים שבכל ארץ ישראל ובכל העולם כל תינוק ותינוקות ובעיקר התלמידי חכמים ידעו את כל הלכות לשון הרע על בורים.

תשובה: **מדן ועד באר שבע... בעזרת השם יתברך.**

את המשא המרכזי נשא ראש ישיבת חברון מרן הגאון רבי **דוד כהן שליט"א**, שנשא שיעור כללי בהלכות לשון הרע, לפני כאלף ומאתים אברכים ובני ישיבות ששוקדים בהלכות אלו בעיון מידי שבוע, במקום היה ריתחא דאורייתא, ורבים פלפל בדבריו של ראש הישיבה שליט"א, שנגע בנושא המרכזי של הספר 'חפץ חיים', ובגדרי איסור לשון הרע.

לאחר מכן, הסביר מרן הגאון רבי דוד שליט"א את הצורך העצום בלימוד זה, וכמה הוא קריטי בדור האחרון שלנו לקרב את הגאולה השלימה.

לאחר מכן, נשא דברים, נשיא רשת הכוללים מרן הגאון רבי **מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א**, ודיבר בשבח עמלי התורה, שכל מהותם משתנית בלימוד ועל דברי החפץ חיים, דהתורה של שומרי הדיבור, היא תורה אחרת לגמרי, תורה נקיה קדושה וטהורה, וכמו שמאריך בה, הח"ח בספרו שמירת הלשון. כמו כן נשא דברים מרן הגאון הצדיק רבי **שמעון גלאי שליט"א** שאמר בתוך דבריו, שהחפץ חיים נמצא כאן איתנו וכמה ודאי שהוא שמח, לראות איך נתקיימה מחשבתו, שכה רבים של בני תורה ותי"ח הוגים בספרו ומבררים את דיני הלכות לשה"ר לאמיתם על בורים, מרן הגה"צ רבי שמעון שליט"א גם דיבר על המתקוות המיוחדות והמושכת שיש בלימוד הלכות אלו.

וכן הודה בדבריו, למרן הגאון רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א שנטה על שכמו את נשיאות והכוונת רשת הכוללים.

מרן הגאון רבי **חיים פינשטיין שליט"א** האריך בדבריו, את גודל ועוצם זכיית הלומדים בספר 'חפץ חיים' שייגיעים בדבריהם, ואני מסיר יצה"ר ממכם. עוד נשא דברים רבה של בית שמש הגאון רבי **אלימלך קורנפלד שליט"א** שדיבר בצורך העצום בדורנו, לפתוח כזה דבר בכל קהילה וקהילה. וכן הגאון רבי **יעקב שראבני שליט"א** ראש ישיבת אהל יוסף שדיבר על זאת שמצוה זו נותנת תוקף לכל התורה והתפילה.

בני התורה ועמליה ונושאי דגלה התפוזו ברוממות הנפש לאחר שעות של הבנה בכוחם הרב לקרב את הגאולה ולהחשישה במהרה.

במוצאי היום בו נשתברו הלחות... נראה שבס"ד הוכשר דרא, ואנו זוכים למהפכה אדירה ששנים לא ראינו כמותה. מהפכה שכבר חוללה ועתידה עוד רבות לחולל שינוי גדול ועצום בבני התורה ובדור כולו.

ביום הזה, התאספו ונקבצו באו לך המוני בני תורה תלמידי חכמים מבוהקים בני ישיבות עמלי תורה בטהרה, לומדי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' אל אולמי ארמונות חן בבני ברק, לכינוס עוצמתי ורב רושם שנחקק על לב ולא ישכח עוד שבועות רבים...

מרגש היה זה לעבור בין השולחנות, ולראות עוד קהילה ועוד קהילה עוד עיר ועוד עיר, ובס"ד כ - 55 קהילות קודש, הפרוסים ב - 11 ערים ברחבי הארץ סך הכל למעלה מאלף אברכים תלמידי חכמים מובהקים, ועוד 7 קבוצות בהיכלי הישיבות - פוניבז', בית מדרש עליון, חברון, מיר ברכפלד, אורחות תורה, גרודנא באר יעקב. סך הכל כמאתים בני ישיבות שהוגים ועמלים בספר 'חפץ חיים' בעיון.

55 קהילות שכבר פתחו סניף של רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' 55 קהילות שכבר הצטרפו ללגיונו של מלך לגיון הבחיר, שמבין את חובת השעה וצורך הדור, חובת השעה עליה כה עוררו אותנו רבותינו מרנן ורבנן עיני העדה צוקלקלה"ה ויבלחט"א.

תחת כל עץ רענן, כמעט בכל כינוס וכנסיה לשם שמים, נשמעו דברים אלו שוב ושוב, לעורר את עם ה' לתשובה ומעשים טובים ולזכות לגאולה העתידה במהרה.

'בין אדם לחבירו', 'שמירת הדיבור', 'זהירות מלשה"ר', 'לא לפגוע', 'לא לבקר', 'לא להקפיד', 'לותר'. דברים שמסרו עליהם נפש מרנן ורבנן רבנו רשכבה"ג הגרא"ל שטיימן צוק"ל ורבנו רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין צוק"ל. וכעת אנו זוכים לשמוע אותם דברים, שוב ושוב מרבותנו הגדולים עיני העדה רשכבה"ג מרן רבנו הגר"ד לנדו שליט"א ורבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א.

יסודה של רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון', הוקמה בס"ד מזה כשלש שנים, על ידי חבר תלמידי חכמים מכולל 'ישיבת בית הלל', עת תכפו ובאו עלינו צרות רבות ורעות, קורנה, אסון מירון, אסון קרלין, ומרנן ורבנן הורו שלא עת לחשות, והגיע הזמן לתקן בתוכינו את ענין ה'בין אדם לחבירו'.

הגיע הזמן להתחבר לרעיון של ה'בין אדם לחבירו', להתחבר לרעיון של 'שמירת הדיבור'. ובשביל אברכים להתחבר זה על ידי לימוד העיון, לימוד מחבר את האברך, מחבר את הבית, וכך הוא מתעלה וכל העולם מתעלה עימו...

יבואו והתאספו להם בכל קהילה וקהילה, האברכים עמלי התורה התלמידי חכמים, יבואו טהורים ויתעסקו בהלכה, הלכות ודיבור, מה מותר ומה אסור, הלכות 'אהבת רעים', ועוד ועוד, יבררו ילבנו כל הלכה והלכה לעומקה... וכך נוכה להשתנות באמת, ולחולל את המהפכה האדירה הזו אליה ציפו כבר דורות על גבי דורות, ציפיה לאחשינה' שתבוא אך ורק כשיתוקן ה'שינאת חנים'.

כולל זה ראשיתו מצער ואחריתו ישגה מאוד, לפני שנתיים נפתח הכולל הראשון, בינאות יוסף' בבני ברק, והיום ב"ה כמעט כל שבוע נפתח סניף נוסף, כל קהילה מסודרת לא מוותרת על - 'אבות ובנים', 'איגוד', וכולל 'חפץ חיים בעיון'. רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון', זוכה לענוד לראשה עטרה, ובנשיאות רשת הכוללים עומד מרן הגאון הצדיק רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א רבה של נאות יוסף. שמכון את דרכה של רשת הכוללים, מרן הגאון רבי מרדכי שמואל שליט"א מכתת רגליו מסניף לסניף לחזק את האברכים בכל קהילה וקהילה ועיר ועיר להצטרף ללימוד 'חפץ חיים בעיון', ובה לשנות את כל התנהגה.

רשת הכוללים הוציאה כבר עשרות קבצים וקונטרסים העוסקים בבירור גדרי ההלכה, ודיני לשה"ר. וכל כמה שבועות יוצא בס"ד קונטרס נוסף.

הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א נכנס כמה פעמים עם הרעיון הנפלא הזה של רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' לחמיו מרן רבינו רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין צוקלקלה"ה, **שקילס זאת בכל פה, מרן צוק"ל חפץ היה מאוד שרשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' תיפתח ותגיע לכל קהילה וקהילה.**

רבנו מרן רשכבה"ג הגאון הגדול רבי דוד לנדו שליט"א, התבטא ביטויים מפליגים בשבח לימוד זה וכך אמר לראשי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון' שעלו למעונו לפני הכינוס האדיר לכבודה של תורה, לכל לומדי רשת הכוללים 'חפץ חיים בעיון'. וכה היו דבריו הקדושים: **מצוי! אשרי חלקם! זה זכות להם וזכות לכל העולם!!! וה' יעזור ללומדים ולמחזיקים שיהיה להם כל טוב סלה.**

רבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א גם הסביר באריכות, שזהו הדרך לחזק את הענין השגב הזה. וכה היו דבריו: **רבי ישראל מסלנטר אמר שהעצה להתחזק בכל מצוה, זה ללמוד בעיון את אותו מצוה, וזה עצה של ר' ישראל מסלנטר, וזה מה שעושים זה מה שמועיל, אין מה לדבר, אם לומדים הלכות לשון הרע בעיון, זה נהפך להיות חלק ממנו, זה נכנס לראש שלך והופך להיות חלק ממך, זה לא סתם שהוא למד שני הלכות ביום, זה תופס את כל הבן אדם, אז ודאי שזה מועיל אין ספק בזה.**

גם מרן הגאון הצדיק רבי שמעון גלאי שליט"א מאוד מתפעל ומשבח את הרעיון, ומעודד כסדר את ראשי הכולל 'חפץ חיים בעיון' לצאת לדרך ולהרבות עוד ועוד כוללים, ועוד ועוד קהילות להצטרף לרעיון.

גיליון שבועי (מס' 18)

פרשת דברים תשפ"ד

משמרת המקדש

מהנעשה ונשמע בקו המענה ההלכתי לעניני קדשים מבית 'תורת הקרבנות'.

שו"ת 'משמרת המקדש'

האם אפשר לפדות הקדש בזמן הזה?

איתא בעבודה זרה (יג.) אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תיעקר, פירות כסות וכלים ירקבו, מעות וכלי מתכות יולכסם לים המלח. ע"כ.

והק' **תוספות** (ד"ה ואם הקדיש): והא בערכין (כט.) איתא שגם בזמן הזה אפשר לפדות את ההקדשות, וא"כ אמאי אמרינן הכא דצריך לאבד את ההקדש. ות"י **ר"ת** דיש לחלק בין קרקעות שא"א לאבדם, ואם לא יפדו אותם, יבואו לידי תקלה, משא"כ הכא (בע"ז) מיירי במטלטלין שאפשר לאבדם, וקנסו רבנן את המקדיש, לאבד את הקדשו, בשביל שלא יבואו להקדיש.

ברי"ף (עבודה זרה ד.) איתא: תניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה, ואם הקדיש או העריך או החרים, בהמה תיעקר, פירות ירקבו, כסות וכלים יקברו, מעות וכלי מתכות יולכסם לים המלח וכו'. ואי פריק לה בשוה פרוטה שפיר דמי, דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל. ע"כ. חזינן דדעת הרי"ף שגם בזה"ז אפשר לפדות את ההקדשות.

ובדעת **הרמב"ם** נחלקו הראב"ד וה"כס"ף משנה"ם, שהרמב"ם (ערכין פ"ח ה"ח) כתב: אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בדקו, ואם הקדיש או העריך או החרים, אם היתה בהמה, נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה וכו' עכ"ל.

והשיג עליו **הראב"ד**: א"א, כשאנו רוצה לפדות, אבל אם ירצה לפדותם יפדה אותם בפרוטה, ויולכס פדיונם לים המלח. ע"כ. שהראב"ד למד בדעת הרמב"ם שבוה"ז אין פודים את ההקדשות, ואפשר שדייק זאת ברמב"ם, שהרמב"ם לא המשיך את דברי הרי"ף, שאפשר לפדות בזה"ז. ומיהו הראב"ד עצמו סובר כהרי"ף, שבוה"ז מהני פדיה.

וב"כס"ף משנה"ם כתב ח"ל: אין זה השגה על רבינו, שרבינו העתיק לשון הברייתא כמנהגו, ודין הפדיון כבר הזכירו לקמן בסמוך. ע"כ. וכוונתו למ"ש הרמב"ם (שם הלכה י') ח"ל: מותר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה ומשליך אותה לים המלח. ע"כ. א"כ חזינן להדיא דדעת הרמב"ם שגם בזה"ז פודין את ההקדשות, ויל"ע בדברי הראב"ד.

וב"קובץ תשובות" (ח"ג רעד) כתב ליישב את דברי הראב"ד, דהרמב"ם (שם הלכה י'), שכתב שמותר לפדות בזה"ז, זה דווקא בקרקעות וכדומה, שאי אפשר לאבדן ובוה נשאר הדין שאפשר לפדות, אך בשאר דברים לא פודים בזה"ז, (א"כ הרמב"ם ס"ל כהר"ת).

עוד כתבו **האחרונים** ("אברהם יגל" על הרמב"ם כאן, ועוד): שמש"כ הרמב"ם (שם הלכה י') שפודין את ההקדשות, מיירי בהקדיש כל נכסיו, ומשום תקנת עני, התיירו לפדות, או דמיירי בהקדשות שהוקדשו בזמן הבית, שאותם מותר לפדות גם בזה"ז.

וכתב **הרמ"א** (יו"ד רנ"ח א): אל יאמר אדם סלע זה להקדש, אלא לצדקה, מיהו אם אמר שכונתו להקדש ממש אין לו תקנה ליהנות ממנו, וצריך לשאול לחכם וכו' ע"כ. דדעת הרמ"א שאי אפשר לפדות את ההקדשות, ולכך צריך לשאול לחכם.

ובש"ך (סק"ג) מביא את דברי ר"ת שקרקע אפשר לפדות, וגם את דעת הרי"ף שגם בזה"ז אפשר לפדות את ההקדשות, וכן פסק ה"ערוך השולחן" (ס"ג) לדינא.

למסקנה:

דעת הרי"ף: שאפשר לפדות קדשים גם בזה"ז.

דעת ר"ת: שקרקעות אפשר לפדות, שלא יבואו לידי תקלה, משא"כ מטלטלין יאבדו.

דעת הרמב"ם (להראב"ד): שא"א לפדות את ההקדשות, רק כשהקדיש כל נכסיו וכדומה, שלא גזרו רבנן.

דבר העורך

הובטחנו ע"י הנביא זכריה (ח יט) "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" שבבוא הגואל במהרה, יהפכו ימי הצומות לימים טובים.

ויש להבין, למה נעשה ימים טובים את ימי הרעה, היה צריך לעשות יום טוב את היום שיבוא המשיח, ואת היום שיבנה בית המקדש, את יום קיבוץ הגלויות, ואת יום תחיית המתים, דמנה שמחה יהיה לנו על יום חורבן הבית?

והנראה, שהחורבן הוא תחילת הגאולה, שכל פעם שעם ישראל, נמצא במצב של כיליון רוחני, הקב"ה משליך חמתו על עצים ואבנים, ואז מתחילה התקומה.

דבר זה מצינו בימינו, שהמצב הרוחני של עם ישראל קודם מלה"ע השנייה, היה קשה, ואז באה המלחמה והחריבה הכל, ואח"כ פרח עולם התורה, יותר ויותר, נמצא שהחורבן הוא תחילת הגאולה.

ולכך בימינו עדין עושים אבילות, כי אין אנו רואים את הגאולה, אך בבוא המשיח, שנראה את כל תהליך הגאולה, נראה שהחורבן הוא תחילת הגאולה. וזהו "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה", שרואה בגלות את הגאולה.

ויה"ר שתחזינו עינינו בבנין בית המקדש בתפארתו, ועוד השתא נזכה לחגוג את יום תשעה באב.

שבת שלום
העורך

לעיוני

האם בזה"ז יש את הדין של "אין שבות במקדש", דחז"ל לא גזרו כלל שבות במקדש, או דנימא, דכיון שכהנים זריזין, לכך לא גזרו, וא"כ בזה"ז שאין שם כהנים, א"כ הדר דינא שיש שבות במקדש.

יש לך שאלה בדיני המקדש והקרבנות? חייג כעת!

0350-81-81-3 / 0777-22-3333

דיני אכילת קדשים

הדברים הנאכלים

א. מצות אכילת קדשים לאכול את כל הבשר הראוי לאכילה, ואסור להותיר ממנו ואם הותיר עובר בלאו שנאמר (ויקרא כ"ב ל') לא תותירו ממנו עד בקר, והנותר צריך שריפה, ואם אכל מהנותר חייב כרת.¹

ב. יש דברים שאינם כבשר ואין חיוב לאכלם, אך אם יאכל הרי הוא מקיים מצוה באכילתו, ואם נותרו חייבים שריפה.²

ג. ויש דברים הראויים לאכילה מה"ת אך אסורים מדרבנן וחייבים שריפה.³

ד. ויש דברים שאינם ראויים לאכילה ואין מצוה באכילתם ואם נותרו נזרקים ואין צריכים שריפה.⁴

הדברים הראויים לאכילה

ה. בשר הקרבן, ובכללו הקרביים ובני המעיים,⁵ ראשי כנפים והסחוסים, גידים הרכים שאין סופם להקשות,⁶ וכן המח שבעצמות.⁷

ו. עור שתחת האליה דינו כבשר הנאכל.⁸

ז. עור בית הבושת דינו כבשר⁹ וי"א שאינו כבשר.¹⁰

הדברים שאין חיוב לאכלם

ח. השליל והשליל אין חיוב לאכלן,¹¹ ומ"מ אם אכל השליל קיים מצוה,¹² ואם ניתוּתרו אסור לאכלן ואם אכלן אין בו משום נותר,¹³ וי"א שעובר משום נותר,¹⁴ ואין צריכים שריפה,¹⁵ וי"א שצריכים שריפה.¹⁶

הדברים האסורים באכילה מדרבנן

ט. גיד הנשה החיצון אסור באכילה וחייב שריפה.¹⁷

י. שומן של גיד הנשה י"א שמותר לאכלו,¹⁸ וי"א שאסור לאכלו כיון שנהגו בו איסור, ואם נותר חייב שריפה.¹⁹

יא. י"א שחלב שתחת המתנים איסורו מדרבנן וא"כ צריך שריפה,²⁰ אך י"א שאסור מה"ת.²¹

יב. חוטי החלב הבלועים בבשר וכן הקרומים הנוגעים בחלב אסורים מדרבנן וצריכים שריפה.²²

הדברים שאינם ראויים לאכילה ואין צריכים שריפה

יג. העור אינו ראוי לאכילה ואפילו עור הרך, מלבד עור שתחת האליה, וכן הקרום המבדיל בין עור לבשר והבשר שדבוק לעור והופשט עמו.²³

יד. גיד הצואר וכן גידי השדרה וגידי הרגל וכן שאר הגידים שסופן להקשות אע"פ שעדיין לא הוקשו אינם ראויים לאכילה וא"צ שריפה,²⁴ וי"א שגידים שסופן להקשות טעונים שריפה.²⁵

טו. העצמות שאין בהם מח אפילו הם רכים, וכן מעט בשר הנשאר דבוק לעצמות, וכן הקרניים והטלפיים אינם ראויים לאכילה ואין בהם מצות שריפה.²⁶

מקום האכילה

אכילת קדשים קלים

א. קדשים קלים נאכלים בכל ירושלים.²⁷

ב. שערי ירושלים לא נתקדשו ואסור לאכול שם קק"ל, ובשר שיצא לשם נפסל ביוצא.²⁸

ג. גגין ועליות שבירושלים לא נתקדשו, וא"כ אין לאכול קדשים אלא בקומה הסמוכה לארץ,²⁹ וי"א שגגין ועליות שבירושלים נתקדשו,³⁰ וי"א שהגגין שהיו בשעה שנתקדשה ירושלים לא נתקדשו, אבל הגגין שנבנו אח"כ באויר ירושלים נתקדשו.³¹

¹⁶ חזו"א שם ע"פ דברי התוס' בפסחים פ"ג ב'.

¹⁷ פסחים פ"ג ב', ועל ליקו"ה פסחים שם ד"ה ולרבינא.

¹⁸ ע"י רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א ובכס"מ ומהר"י קורקוס שם.

¹⁹ בהשגות הראב"ד שם, ועל ליקו"ה פסחים שם.

²⁰ ע"י רמב"ם שם והשגות הראב"ד וכו"מ ומהר"י קורקוס.

²¹ כן משמע בכס"מ שם, וע"ע ס' ישועות מלכו על הרמב"ם שם.

²² ע"י חולין צ"ב ב' וצ"ג א', ועל כס"מ הל' פסח שם.

²³ זבחים ל"ה א', רמב"ם הל' פסוה"ק פ"ד ה"ז.

²⁴ פסחים פ"ג ב' ופ"ד א', רמב"ם הל' פסוה"ק שם, והל' קרבן פסח פ"י ה"א, ועל ליקו"ה פסחים שם בתורת הקדשים אות ז', וחזו"א שם סק"ג.

²⁵ חזו"א שם סק"ו ד"ה פסחים.

²⁶ זבחים שם, ועל תוס' זבחים פ"ו א' ד"ה ופליגא, רמב"ם הל' פסוה"ק שם.

²⁷ זבחים נ"ה א', רמב"ם מעה"ק פ"י ה"ה.

²⁸ פסחים פ"ה ב', ועל משל"מ בהב"ח פ"ז ה"ג, ועל ליקו"ה.

²⁹ פסחים שם רד"ה גגין.

³⁰ ע"י תוס' מכות י"ב א' ד"ה אילן ובמהרש"א שם, ומנח"ח מצוה שס"ב.

³¹ ע"י ראב"ד תמיד כ"ז א'.

¹ פסחים פ"ד א', רמב"ם הל' פסוה"ק פ"ט ה"א וה"י.

² ע"י תוס' פסחים פ"ג ב' ד"ה א', וחזו"א קדשים ס' י"א סק"ד.

³ פסחים שם, רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א ובכס"מ שם, מנח"ח מצוה ח'.

⁴ שם, וחזו"א שם סק"ו.

⁵ פסחים ע"ד א' במתני' ואת בני מעיו, רמב"ם שם פ"ח ה"י.

⁶ שם פ"ד א', רמב"ם שם פ"י ה"ה וה"ט, אמנם על מנח"ח מצוה ח' שהאריך בזה.

⁷ שם פ"ג א', רמב"ם שם ה"י.

⁸ זבחים כ"ח א', רמב"ם הל' פסוה"ק פ"ד ה"ז.

⁹ חולין קכ"ב ב', רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד הכ"א.

¹⁰ שם רד"ה להביא, ועל לח"מ שם, ועל ליקו"ה זבחים שם ד"ה ולית הלכתא, וע"ע ח' המאירי חולין נ"ה ב' ד"ה עור שתחת האליה.

¹¹ זבחים ל"ה א', רמב"ם הל' פסוה"ק פ"ד ה"ז.

¹² חזו"א ס"א סק"ד.

¹³ זבחים שם ע"ב תד"ה הא שליל.

¹⁴ רמב"ם שם פ"ח הכ"ג.

¹⁵ זבחים שם ע"א תד"ה פיגל בזבח בסוה"ד.

משימרת המעשרות אי אתם?

ארבון 'משמרת המעשרות' מיסודו של הגאון ר' אליהו בייפוס שליט"א (נמאשי 'משמרת השבת' השוקדת על שמירת השבת בעידן הדיגיטלי) יצא לדרך בקיץ תשע"ז, מתוך רצון לתת מענה למחזיקים מטבע של 'פרוטה חמורה' עבור חילול מעשר שני, ורוצים להיות מבוטחים ללא חשש תקלות, והם מקבלים מענה לשתי חששות מצויות א. שאולי המטבע התמלא, ולכן אנו מחללים עבורם (לפחות פעם בשבוע) את מטבעות המוניים (ע"י מינוי שליחות). ב. לכל מקרה של אבדה של המטבע וכדומה, הם מבוטחים בכך שזה מחולל על המטבעות שלנו (ע"י הוספה בנוסח הארוך). ג. כמו"כ לתת מענה טוב לנתינת מעשר עני ומעשר ראשון מטבל ודאי ע"י תשלום מראש (ולקבל הנחה של 50% מהמחיר הנמוך בשוק).

דרך אגב דין זה אינו נוהג הלכה למעשה, היות והבשר 'נתעלם מן העין' ואסור באכילה עיין שו"ע יו"ד סי' ס"ג, אבל שורש הדין רלוונטי לשאר הדברים חוץ מבשר וא"כ אם רוב האנשים מעשרים מדוע חז"ל תיקנו תקנת דמאי, הרי לנו שחז"ל לא הסתמכו על רוב. ומדוע? או בגלל שמעשרות זה דבר שניתן לתיקון, או בגלל שזה דבר שהתקלה מצויה, ולכן בענין מעשרות לא סומכים על רוב, למרות שבשאר הדברים סומכים על רוב.

והיות וגם לאחר הכשרויות עדיין מצויות תקלות, לכן יש נוהגים להדר ולנהוג כמו שהורה מרן החזון איש זצ"ל לחזור ולעשר פעם נוספת, ללא ברכה כמובן, וכמו שהורו עוד הרבה מגדולי הפוסקים, הגר"ש אלישיב, הגר"נ קרליץ, הגר"ח קנייבסקי, הגר"ם שטרנבוך, ועוד.

מהם הדוגמאות לחששות המצויות?

ישנם מפעלים שהינם בבעלות גוי או בשותפות גוי, וגוי אינו יכול למנות שליח. ב. לפעמים הירקות מגיעים ממקורות שונים, ועלולים להירשש מהפסור על החיוב, דהיינו שלוקחים סחורה שאינה חייבת במעשרות ומעשרים ממנה ג. לפעמים מעשרים כשעדיין בעל הבית לא זכה בסחורה, לדוגמה בחנויות ירקות ישנו נוהל שלא להכניס את הסחורה לחנות לפני שהמעשרים עישר, הנוהל מובן ומבורך, אבל כשמעשרים לפני שזה נכנס לחנות ישנה שאלה למי שייכת הסחורה, ואם בעל החנות לא זכה בה, אינו יכול למנות את

בשביל מה צריך לעשר, הרי ה'הכשר' דואג למעשרות?

לא בכל מוצר יש כשרות, לדוגמה אצלי גדל עץ לימונים בחצר, ובבית ממול עץ רימונים, כמו כן לפעמים אדם מקבל טבל ודאי דהיינו דבר שבזדאיות אינו מעושר, האם הוא ילך למשגיח כשרות שיעשר לו את האוכל, הוא צריך לדעת לעשר. ומה יעשה מי שהזדמן למקום שאינו סומך על הכשרות והציעו לו לאכול מלפפון, מי יעשר לו את זה. וכן כשהולכים עם המשפחה לקטיף פירות, צריך לדעת כיצד לעשר, ואם הסיור בתשלום, חלק מהפירות א"א לאכול אפילו תחת העץ גם פרי אחד, כל פרי שניתן לפירט כמו פירות הדר ורימונים. ומה יעשה מי שקיבל פירות וירקות מחלוקה של ארגוני חסד שלא תמיד יש פיקוח בנושא הכשרות, לכן גם מי שסומך על ההכשר, עדיין מומלץ לו לדעת כיצד לעשר, ולפעמים גם לסייע דרך הטלפון לקרוב משפחה שמגדל פירות וירקות בחצרו ואינו יודע לעשר כראוי.

למה יש כאלו שבכל זאת מעשרים גם דבר בכשרות מהודרת, ואם הם לא סומכים על הכשרות הרי יש חששות נוספות לדוגמה לענין ערלה או מי פיקח על ניפוי הקמח?

שאלה מצוינת, ונחמד את השאלה יותר, הרי הלכה היא שהולכים אחרי רוב אפילו לעניין בשר כשר וטרף בהלכה הידועה של מצא בשר ברחוב שאם רוב החנויות בעיר כשרות הבשר מותר לאכילה,

בכרטיס ביקור, אבל מאד קל לזכור אותו בעל פה, בסך הכל 14 מילים בלבד, כל ההפרשות וחילול מעשר שני ורבעי יחולו כמו שכתוב בנוסח של משמרת המעשרות כדת.

ומי שלא מנוי יכול לעשר?

ניתן להרשם למנוי זמני עד סוף בין הזמנים באופן חד פעמי, מי שמעוניין לעשר יתקשר למוקד משמרת המעשרות בשלוחה 4 ישאיר הודעה, עם שמו ופרשת השבוע, ובכך יש לו רשות לעשר ולחלל למספר ימים עד מוצאי שבת של אותו שבוע, בשלוחה הנ"ל ניתן גם לשמוע את הנוסח הקצר.

ואם אני רוצה להיות מנוי כמה זה עולה?

המחיר סמלי במיוחד, 30 ₪ ובכך אתה מנוי עד ערב פסח התשפ"ו שנת הביעור, ומקבל ערכה שמכילה מטבע של 10 ₪ ומגנט עם נוסח המעשר למקרה, ועוד נוסח בגודל כרטיס ביקור, וברכונ המכיל גם את הנוסח הארוך והברכות ודיני מעשר עני, גליון הלכות, ודף הוראות קצר.

את הערכות ניתן לקבל במוקדי משמרת המעשרות ניתן לשמוע את רשימה המוקדים במוקד שלוחה 8 או לבקש במיל.

מדוע אתם נותנים מטבע פרטית לכל מנוי, הרי אפשר שכולם ישתמשו במטבעות של ממוני משמרת המעשרות?

הארגון הוקם כעזרה וסיוע למחזיקי מטבע פרטית, ולכן מסייע רק למי שמחזיק מטבע פרטית אצלו, אמנם במקרה שאבד המטבע או כל תקלה אחרת ישנו גיבוי על המטבעות של משמרת המעשרות.

המשגיח לעשר. ד. לפעמים נגרמים תקלה טכנית בחישוב הכמות שמפרישים למעשר, או שמתפספס איזה סחורה בטעות שלא מעשרים, ובמיוחד כאשר הבעלים אינו שומר תורה ומצוות. ה. לפעמים נותנים למשגיח סחורה גרועה שאינה ראויה לשיקוף לצורך המעשר, ויש צורך לעמוד על המשמר שהמעשר יהיה ממה שראוי לאכילה.

מהי 'פרוטה חמורה' שהזכרה בתחילת הדברים?

כשאדם בא לחלל את שווי המעשר שני 9% מסך האוכל על מטבע, אם המעשר שני שווה פרוטה או יותר מפרוטה הוא יכול לעשות זאת על כל מטבע שייחד לכך, אבל אם שווי המעשר שני הוא פחות מפרוטה מבואר בגמרא בבא מציעא נ"ג, עמוד א' שצריך להחיל את זה על מטבע שכבר יש בו מעשר שני, ולצורך כך אנו מכינים מטבעות של 10 ₪ שכבר חולל עליהם מעשר שני בשווי של יותר מפרוטה, ולצורך כך אנו מחללים על כך דבר שהוא בדרגת חיוב חמור, לדוגמא יין שהוא בדרגת חיוב מעשרות הגבוהה ביותר.

אני חושש שלפעמים אשכח לעשר ולכן אני רוצה לעשר?

נו, באמת? בגלל שאולי תשכח לכן לא תעשר בכלל, כל פעם שעשירית זהו רווח נקי. אם יש לך חשש של נדר, תאמר מראש שאתה עושה זאת בלי נדר. מעשרות בסך הכל זה דבר מאד פשוט לביצוע, לוקחים קצת יותר מאחוז, אומרים את הנוסח הקצר, עוטפים ומשליכים לאשפה.

איך אני יזכור את הנוסח בע"פ? בעיקרון הנוסח הקצר מודפס ע"ג מגנט, וגם

לרכישת מנוי

✓ קבלת מטבע פרטית ✓ חילול מטבע ✓ השלכת מטבע לים ✓ נתינת מעשר עני
✓ נתינת מעשר ראשון ✓ הדרכה לעשר טבל ודאי ✓ שאלות בהלכות מעשרות

הכל בטלפון אחד 073-750-75-75

או במייל A0737507375@gmail.com

דעת הפוסקים

בענין עד היכן מקום הגילוח.

בענין זה ישנם כמה וכמה שיטות ונידונים וצדדים רבים בראשונים ובאחרונים. ומחמת זה שורר ערפל וחוסר ידיעה בהירה מהי ההוראה בזה למעשה. וע"כ נלקטו כאן שיטות פוסקי הדור אשר מפיהם אנו חיים, וכמעט לא נכתבו כאן שיטות נוספות למען בהירות ההלכה. ויה"ר מלפני אבש"ב שלא יארע דבר תקלה על ידינו, ולא נכשל בדבר הלכה.

בענין עד היכן שיעור מקום פאת הראש.

י"א עד העצם (א).

י"א עד סוף מקום חיבור האוזן ללחי (ב).

ודעת הרבה פוסקים עד סוף האוזן כולל התנוך המתפרד (ועי' הערה) (ג).

וכ"א יעשה כפי שורה לו רבו.

-מקורות הדברים בהרחבה.-

(א). **הגר"ח פ' שינברג.** (ועי' בד' הגר"נ קרליץ לק' בהערה ג'). ואגב יש לציין בזה דיש להרחיק מסוף המקום שמגלח עוד מעט. וטעם הדבר דיחנו אורך מסוים שבו צריכים להיות השערות שבפאת הראש (- המקום שאין מגלחים), ואם מגלח בדיוק בגבול יוצא שהשערות האחרונות שבפאת הראש נחתכים פחות מהאורך שבו הם צריכים להיות. (שמעתי ממורה הוראה, ופשוט לכאו').

(ב). עי' להלן שהגר"נ קרליץ נסתפק בזה, וע"ע להלן בדעת החזו"א. [וכן בשו"ת אמרי יושר כתב עד סוף האוזן לא כולל העור הרך שבסוף האוזן].

(ג). **ישנם פוסקים רבים מאוד שהכריעו כן, וכדלהלן:**

(א) **הגר"ש אלישיב.** בקובץ תשובות (ח"ה יו"ד סי' קנא) כ' דאמנמ מהמאירי מבואר שמנקב האוזן ומטה מתחיל פאת הזקן, אך הב"י כ' שהוא ספיקא דאורייתא, ומחמת זה הכריע בשו"ע (סי' קפא ס"ט לשונו הועתק בסוף הערה זו) עד סוף האוזן, וכן יש להחמיר. וכ"כ הגר"ע אורבך בשמו (ס' מנשים באהל יו"ד סס"ב, עמ' רכח) וז"ל בשיעור פאת הראש אמר דמהראשונים מבואר שהוא רק עד נקב האוזן, אכן בלשון השו"ע (סי' קפא ס"ט) משמע שהוא עד סוף האוזן ממש כולל התנוך (לא מקום חיבורו בלבד), כו', עכ"ל.

וכ"כ בשם הגר"ש בשו"ת אבני ישפה (ח"ב יו"ד סי' סח סוף ענף ב'). וכן שמעתי מהגר"מ רוזנר ששאלו האם כוונת השו"ע סוף האוזן זה כולל התנוך המתפרד או לא, וענה 'כולל התנוך המתפרד'.

(ב) **הגר"ח קניבסקי.** שמעתי מהגר"ד ספטימוס ששאלו (ובתחילה לא רצה לענות מחמת עוצם חשיבות ומעלת ענין גידול הזקן, ולבסוף ענה) עד סוף האוזן כולל התנוך.

(ג) **הגר"נ קרליץ.** דעתו בזה אינה מחוורת לי כה"צ. ששמעתי מהגר"ד ספטימוס ששאלו וא"ל עד סוף האוזן, ושאל האם כולל התנוך וא"ל שהוא מסופק בזה. ומאידך בס' פאת זקנך (להגרא"ח עדס) כ' בשם הגר"נ עד העצם (וכן שמעתי עוד בשמו), ושאלתי להרהמ"ח שאלה זו ואמר לי דאפש"ל שהוא דיבר עם הגר"נ בדרך לימוד וא"ל שזהו יסוד הדין, אך ההוראה למעשה שמורה (לבני תורה כנראה) היא כפי שהורה להגר"ד ס. והגר"ד ס אמר ג"כ דאפשר לומר כן. אך זהו קצת צ"ע דמהלשון עד סוף האוזן וספק האם כולל התנוך משמע שהוא לא רק הוראה, אלא ספק בעצם הדין, וצ"ע"ק.

שו"ר מש"כ בענין זה הגר"א דינר. 'ופעם שאלתי פי רבינו הגאון רבי ניסים קרליץ (שליט"א) [זצוק"ל] ואמר לי שמעיקר הדין הוא כד' רש"י (א. ה. לכאו' צ"ל ריב"ן) ששיעור מקום האיסור בפאות הראש הוא עד העצם הבאה

באמצע האוזן בסוף גובהה, אבל לכתחילה יש לזהר עד סוף האוזן ממש שהוא חיבור האוזן ללחי, ע"כ. (וכן שמעתי אח"כ מפיו). ולפי"ז הדברים יותר מתיישבים.

(ד) הגרש"ז איירבד. שמעתי מהגר"מ רוזנר ששאלו ואמר לו. שהוא מורה עד סוף האוזן כולל התנוך (אמנם הוסיף הגרש"ז שלפי איך שהוא מבין את השו"ע הכוונה יותר למטה בפניה בה הלחי משנה זוית, וכך הוא מורה למקורבים, אך הציבור לא ישמעו וע"כ הוא מורה כנ"ל. וכן שמעתי שה' מפורסם בישיבת קול תורה שזהו דעת הגרש"ז). (וכן שמעתי שאכן הורה לבחור עד סוף האוזן כולל התנוך).

(ה) דעת החזו"ר איש. הנה זה ודאי שדעתו עד סוף האוזן, אבל האם כולל התנוך המתפרד או לא בזה הדברים אינם ברורים כ"כ, וכדלהלן. בס' ארחות רבינו ח"א עמ' רל"ו כתב בשם החזו"ר א"ז"ל אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל מה שאומרים בשם מרן החזו"ר א"ז צוק"ל ששיעור הפיאות עד העצם של אמצע האוזן אין זה נכון כי הוא (מו"ר) ה' מספר את מרן, ומרן אמר לו ששיעור הפיאות עד סוף האוזן דהיינו עד סוף מקום חיבורו של האוזן ללחי כ"ז אמר לי מו"ר (א"ה), נראה פשוט דכוונת קדשו בשיעור זה לשערות הצומחות בלחי ולא לאורך השערות שמותר לקצרים). עכ"ל הארחות רבינו. וא"כ לכאן אי"ז כולל את התנוך המתפרד מהלחי.

ומאידך עי' בישורון (חלק כ"ו ניסן ע"ב) עמוד תשל"ו קונטרס פסקים ממרן החזו"ר א"ה מכת"י הגר"ז שפירא את מט שכתב "שיעור אמר עד סוף האוזן", כו', עכ"ל. ומזה משמע קצת שכולל התנוך המתפרד. [וכן עי' בס' מנשים באהל הנזכר בדעת הגריש"א, שבהערות שם כתבו שד' הגריש"א שיש להחמיר שמקום הגילוח הוא עד סוף האוזן כולל התנוך המתפרד - זהו כדעת החזו"ר א"ה].

והנה הגר"ח קניבסקי כתב במכתב (מתאריך ז' אדר א' תשע"ט, נדפס בראש קונ' האסור והמותר בתספורת הראש והזקן) וז"ל 'ואאמור מרן זצוק"ל (-הקה"י) הורה שרוחב הפיאות הוא מקצה המצח [תחילת המפרץ] עד מעל גובה האוזן בעיגול כלפי מעלה (א.ה). ויש רבים מאוד הנכשלים בכך מחוסר ידיעה ומסתפרים אצל ספר המספר גם מאחורי האוזן למעלה - במקום האסור בתספורת, ואף שזה איסור דאורייתא גמור - מ"מ המכשול בזה מצוי מאוד מאוד!! רח"ל), ואורך הפיאות עד לסוף האוזן מלמטה', עכ"ל. וכן הורה למעשה הגר"ח ק"כ וכפי שהובא לעיל. ומזה גם יש מקום להבין שלא כדברי הארחות רבינו הנ"ל, וצ"ל ע.

ובס' מעשה איש כתב (- מדברי החזו"ר א"ה, ח"ב עמ' קמג) וז"ל שאלוהו פעם היכן הוא מקום הפאות (לענין איסור הקפה), והראה לשואל עד היכן הוא השיעור. השואל חזר ושאל: היכן הוא בדיוק המקום? והשיב: הדבר דומה למי שלוקח סכין וחותר לעצמו את הסימנים (קנה וושט) ובא לשאול את הרב האם עדיין לא הגיע לרוב הסימנים ויכול הוא להמשיך לחתוך. כך גם כאן. הדבר ברור שכאשר מדובר באיסור דאורייתא, אין נכנסים עד לגבול האיסור בדיוק, אלא מרחיקים מעט מן המקום כדי לצאת מן הספק! ע"כ.

(ו) הקה"י. וכפי שהובא לעיל בסמוך מכתב בנו הגר"ח קניבסקי.

ונעתיק בזה ל' השו"ע (יו"ד סי' קפ"א ס"ט, וכן העתיקו הביאור הלכה בסימן רנ"א ד"ה אפילו מספר ישראל) וז"ל שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד, עכ"ל.

ויש להאיר בענין זה דכידוע הרבה פעמים הגילוח אינו יוצא בקו ישר - אלא נוטה כלפי מעלה, ופעמים שאין מדייקים במקום ומגלחים בטעות מעט למעלה מהגבול. והדברים חמורים. ובכל שיעור אחת שמגלח במקום פאת הראש עובר על חצי שיעור אסור מן התורה, ובכל שני שיערות עובר על לאו דאורייתא וחייב מלקות (!! (עי' בשו"ע שם ובביאור הגר"א סק"ד). ה' ישמרנו. ומחמת זה ג"כ (בנוסף לסיבות הנ"ל בהערה א' ובסוף הערה ג') נכון מאד להרחיק מעט מסוף המקום, ועל ידי זה להנצל מחששות. והרחמן יצילנו מכל עוון, אמן.

והנה הרבה אנשים אינם נוהגים כמובא כאן, וכמדומה שהוא מחוסר ידיעה. אמנם יש צדדים רבים בסוגיא זו, (עי' שו"ת חת"ס יו"ד סי' קלט וקמ, ועוד), וכאן נכתבו רק הוראת הפוסקים. וכן לא ימלט לומר ששינוי (ונשמח לקבל הארות נכונות). [וגם ע"כ נכתב למעלה "וכל א' יעשה כפי שיורה לו רבו"]. ונציין בזה לד' החרדים דמצות יראת שמים היא מצוה תמידית. והיינו (האיר הגר"י פרידמן) דאפשר לקיימה אלף פעמים ביום. ודו"ק.

התא קולי לא פעיל לע"ע

י"ל ע"י
דברי הלכה

להערות, הארות והנצחות: 151-527678363 (תא קולי) ובל"ג נחזור אליכם. יישר כח.
לקבלת דפי סיכומי הלכות במייל: divrey.haloche@gmail.com

ימי בין הזמנים

במשנתם והנהגתם של מרן ורבנן גדולי ישראל - תשפ"ד

אז הוא אמר לאבא שלו נו ב"ה הבטן כבר לא כואבת שמע את זה האבא והתחיל לבכות אמר לו הבן אני לא מבין כשכאבה לי הבטן אתה רקדת ועכשיו שכבר טוב אתה בוכה אמר לו אביו תראה אנחנו מהיער הזה צריכים לצאת ולחפש בכל האמצעים את הדרכים לצאת אם יהיה לך טוב כאן אני מפקד שתשאר פה אתה התרגלת זה לא טוב שמתרגלים אם מתרגלים למצב אז לא מחפשים את הדרך לצאת כ"ז שכואבת הבטן כל זמן שמקיאים עוד מחפשים אבל התרגלנו, התרגלנו מוכרחים לחפש את הדרך לצאת.

וכן שנמצאים בבין הזמנים מתרגלים לכל מיני ענינים גשמים, אבל צריך ליזכור שזה מאכל בהמה, ולא להתרגל לזה.

שלא יהיה התחלה חדשה

שמעתי ממרן המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל שמי שמפסיק לימודיו בבין הזמנים כליל א"כ בכל תחילת זמן זו התחלה חדשה ונאמר בו את הכלל של 'כל ההתחלות קשות'!!! וחבל שבחור / אברך גורם לעצמו לעמול כל זמן מחדש.

וע"י שממשיך לימודיו בבין הזמנים זה מוגדר כהמשך!

ואמר המשגיח זצ"ל שסגי בארבע שעות ביום כדי שיחשב כהמשך. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

אין הסחת דעת בבין הזמנים והמשך הזמן במנוחה

על הנאמר "ורא מנוחה כי טוב וגו' ויט שכמו לסבל" (בראשית מ"ט ט"ו), כבר דנו המפרשים בביאור הפסוק, אם ראה כי המנוחה טובה, א"כ מדוע נטה שכמו לסבול, דלכאורה הדברים סותרים מינה וביה.

שמעתי לבאר ע"פ מש"כ הרמב"ם סוף הלכות אסורי מזבח (פ"ז ה"א) וז"ל, ומאחר שכולן כשרין למנחות למה נמנו, כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשווה והפחות, שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו וכו', והוא הדין לכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר "כל חלב לה", עכ"ל.

וביארנו, כי לאחר שראה כי מנוחה היא דבר הטוב, לכן נתן והקריב את מנוחתו לה', כי המנוחה היתה זו עבורו הדבר המובחר ולכן נתנו לה' ונהיה למס עובד, ושמעתי שכשאמר האדמו"ר מאשגל זאת למרן החזו"א זצ"ל, נהנה מרן עד מאוד ואף שבח זאת.

ובדרך המוסר אמרו, כי טבעו של החמור שישן עם משאו ומוכן להמשך עבודתו, כך צריך להיות הנהגתו של בן תורה, גם שישן ונח נמצא עם העול להמשיך את עבודתו הרוחנית. החתם סופר ביאר, כי בכל הדברים על מנוחה משלמים המונה מתקתק ועובד ולבסוף יש חשבון לשלם, מלבד עול מנוחה של תורה. וזה הביאור בפסוק "ורא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול", אחרי שהמנוחה היא היכי תימצא לתורה, לכן נטה שכמו לסבול.

כך אמרו נמשלו ישראל ליונה, ומבואר שהיונה יכולה לעוף בלא לנוח באמצע, כי נחה על אחת מכנפיה בזמן שעפה בכנף אחר, כך כתבו התוס' בשבת (מ"ט ע"א) בד"ה כנפיה מגינות עליה וז"ל, אומר ר"י דאמרין במדרש (רבה פרשת לך לך פרשה ל"ט) כל העופות כשהן יגיעין נינוחין ע"ג סלע, והיונה בשעה שהיא יגיעה פורחת באחת ונינוחת באחת, עכ"ל. כך מנוחת הצדיקים כמנוחת היונה.

החיי אדם בהקדמה לספרו חכמת אדם כתב, כי מה שהוא יכול לפסוק הלכות למרות שהוא עוסק במסחר ונסע הרבה פעמים ליריד בליפציג אעפ"כ כל אותו הזמן לא הסיח דעתו מן התורה. ומצינו כה"ג בגמ' יבמות (ל"ד ע"ב), שאשה ששהתה עשר שנים בלי בעל שוב אינה יולדת, ואמרו שם שכל זה בזמן שלא היה

מעשה רב ממרן ראש הישיבה רבינו הגדול רבי דוד פוברסקי זצ"ל פוניבז', 'בין הזמנים' כמו יבשת לאחר שוך גאות הים, ספרים פזורים, סטנדרים מוטים בתנועת עזיבה, רק בחור אחד יושב ולומד, והנה הדלת נעה, מרן ראש הישיבה רבי דוד בפתח, המסלול קבוע אל מקומו, כמו מסלול חייו, והנה, עיניו הקדושות צדות את הבחור, וכי למה רחימאי לא תיסע לבית הוריו כשאר הבחורים? גר אני בפרדס חנה, הסביבה חילונית, יותר טוב לי לשבת בבית ד' כאן בישיבה. שב נא ואספר לך מעשה שהיה כך היה, נער הייתי כששבתי מהישיבה בבין הזמנים לבית הורי בלובאן שמה במשך היום למדתי בבית הכנסת של העיירה, והנה השמועה רווחה לייבל טרוצקי זה המלהיב המונים בדעותיו הקומוניסטיות הכוזבות נמצא בשטעטל, כולם עזבו, הלכו, נהרו, עזבו אליו. נשארתי אני והחברותא שלי, חבר שלישי השגיח בנו והחל לשכנע אותנו להצטרף בטענה שעל ידי שנלך נוכל למנוע את חברינו לצאת לתרבות רעה, חברי הטוב השתכנע, ונותרתי אני לבדי, ומה עלה בסופם של אלה שהלכו? אף לא אחד מהם חזר לבית המדרש. אשריך בני שגם אתה כאן ולא בסביבה המקלקלת. אשריך, שאתה כאן לבד. עכשיו. נרד במטותא למשרד הישיבה ברצוני שידאגו לכל מחסורך, הן חדר האוכל מושבת בבין הזמנים..

מאותו רגע אומר לנו הגאון רבי חיים דומב שליט"א מצטלצל באזני 'האיך האב געבליבען אליין' של רבי דוד וכל ההילוך עם הפסיעות המדודות, השקיעה המתמדת במחשבות, הדמות הקבועה במקומה הכל כאילו בא מכח ה'געבליבען אליין' כמו עץ השתול על פלגי מים אשר כל רוח שבעולם לא תזיזנו ממקומו, וכי מה זה אמר למי מבני הישיבה כשהיה רואה ושוב רואה את דמותו של רבי דוד באישון ליל ברחוב כשכלתה רגל אדם, או דמותו בישיבה ממלאה את חללו של אולם בשממונו, הרי וודאי היתה בכך התעוררות תובענית עבור כולם, אבל אני ראיתי בזה עומק לפני מן עומק של 'האיך בין געבליבען אליין' באותם רגעים נדמו בעיני כותלי הישיבה על נדבכי אבניהם לקירות העץ של בית המדרש הליובאני, החלל הרי הוא ממש כאותו חלל ריקני דסדנא דחלל חד הוא, והחוץ המעבר לכתלים שם נחלת ההמון הנשמע הנכנע לטרורקזעם למינו ולבני מינו, ורק הוא, מרן רבי דוד, רק הוא, בפנינו 'געבליבען אליין' ('מוסף שבת קדש' יתד נאמן פרשת אחרי מות קדושים תשנ"ט).

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצ"ל

הגאון הגדול רבי יחיאל קלרמן שליט"א ראש ישיבת ארחות תורה סיפר בהספדו בהיכל הישיבה אחר העלות הענן בהסתלקותו של מרן זצ"ל כי בבחרותו למד אצל מרן זצ"ל בישיבת פוניבז' לצעירים, אביו הגאון הגדול רבי אורי קלרמן זצ"ל ראש ישיבת כפר חסידים פנה אליו לפני בין הזמנים ושלח עימו הצעה למרן זצ"ל לבוא אליהם לכפר חסידים למנוחה והם משפחת קלרמן ידאגו לו לכל צרכיו, פניתי למרן זצ"ל עם הצעת אבי והוא חי"ך אלי ואמר: אילו אני הייתי נוסע לכפר חסידים והיצר הרע היה נשאר כאן בבני ברק, נחא, אך ברור לי שברגע שאני יגיע לכפר חסידים יגיע אף היצר הרע לשם, אם כן, יצר הרע מה לי הכא ומה לי התם'.

לא להתרגל למאכל בהמה

שמעתי ממרן הגר"א ישראלי שליט"א, מספרים שיהודי נאבד ביער עם הבן שלו הוא לא ידע איך יוצאים מהיער הזה ועובר יום ויומיים והם לא מוצאים את הדרך והבן שלו רעב אז אין ברירה הבן שלו כבר אומר לו אבא אני לא יכול לעמוד יותר ברעב היה שם איזה מאכל בהמה עשבים אמר לו אביו אל תאכל את זה זה מאכל בהמה אמר לו הבן אבל אין ברירה אני לא מחזיק יותר והוא אכל עברה שעה והבטן התחילה לכאוב לו שמע את זה האבא והתחיל לרקוד עבר חצי יום ושוב הוא אכל ושוב היו לו כאבים ושוב האבא שמח אחרי יומיים הוא אוכל והבטן כבר לא כואבת

דעתה להינשא, אבל אם היה דעתה להינשא אפילו שעברו יותר מעשר שנים עדיין נשאר בה הכוח לדלת, כי אין כאן הפסקה ולא שהייה מאחר שעדיין דעתה להינשא, וזהו שהעיד על עצמו החי אדם.

ומענין לענין באותו הענין יש להביא כאן את מש"כ החינוך (תפ"ח), ארבעה דברים שהגוף מוכרח וצריך להם, מזון, שתיה, מנוחה ושמחה, עכ"ל. הרי שהמנוחה היא צורך הגוף כמו אכילה ושתיה, וכמו"כ גם השמחה. הדברים מדברים בעד עצמם. (דברי קדשו - בין המצרים)

לימוד בשעת נסיעה

רבינו חיים ברבי בצלאל זצ"ל (אחיו של המהר"ל) בספרו ספר החיים (ספר גאולה וישועה סוף"ח) כתב, דמה דאיתא בגמ' שבת (קט"ז ע"א), דהנאמר "ויהי בנסוע הארון" (בפרשת בהעלותך) הוא ספר בפני עצמו, רמז בזה כי הספר שלומד האדם בשעת נסיעה והטלטול, אינו דומה אל מה שלומד מתוך מנוחה, כי הטלטול והנסיעה מפסיק האדם מלימודו, וזה כוונת הפסוק הנ"ל. (שם)

לבוש יהודי גרר מצוות

בחור ישיבה הגיע שהוצרך לשהות בוונצואלה, מקום שכמעט לא נראה שם יהודי ובודאי לא בצורה יהודית כובע וחליפה ציציות בחוץ וכו', אולם בחור זה הקפיד על חזותו כבן תורה לכל דבר וכך הסתובב בעיר, יום אחד פגשו סטודנט ושאלו לפשר מראהו השונה והחדג, ענה לו בחור הישיבה, כי הוא בן תורה, וכשלא הבין מאומה ישב הבחור והסביר לסטודנט זמן מרובה על מהות היהודי, מהי תורה ומהו בן תורה.

וסיים כי לכל מקצוע מכובד יש תלבושת, כמו"כ למלכים וכיוצ"ב, נשיא ארה"ב ילך בלבוש מכובד, ולבני המלך יש תלבושת מיוחדת שבה אני הולך ומתלבש כבנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. המשיך להתעניין הסטודנט מזה ישיבה, היכן הוא לומד וכו'. ענה לו בישיבת לייקווד לא עבר זמן רב עד שהסטודנט עצמו רצה ללמוד בישיבת לייקווד.

הבאים מוונצואלה צריכים ויזה בכדי להכנס לארה"ב, ולסטודנט היה בעבר ויזה והגיע עם דרכו לעבור לארה"ב, אבל במשטרת הגבולות שמו לב שהויזה שברשותו כבר פג תוקפה, השוטר המקומי התייחס אליו בחומרה כמי שניסה להונות ולשקר ולעבור את הגבול בערמה. הכניסו השוטר לניידת ולקחו לעבור בחזרה את הגבול, ואולי גם לקונסו, בדרך התפתחה שיחה ביניהם ושאל השוטר את הסטודנט לשם מה הגיע לארה"ב, ענה לו הסטודנט, כי הוא רוצה ללמוד בישיבה. שמע השוטר שחור העור את דבריו, ואמר לו, כי הוא מכיר עו"ד מקומי שיכול לסדר לו ויזה מיד במקום, ולקחו לשם והענין סודר במהרה.

והוסיף השוטר כי הוא ישמח להסיעו במכוניתו עד לישיבה שילמד שם. הסטודנט לא ידע איך להודות לו, אולם שאלו לבסוף, מה קרה כאן מה הביא אותך לשנות את דעתך, וביותר לעזור לי מאד, ואף להביאני עד לישיבה.

אמר לו השוטר שמע סיפור שארע לי ותבין הכל. לפני שנים תפרו על אשתי סיפור שלא היה ובית המשפט הטיל עליה קנס כספי של \$2000, ומאחר שלא היה לי את הכסף לשלם הכניסו אותה לכלא. הלכתי ברחוב ופתאום ראיתי כושי מתנפל על יהודי חסיד (סאטמר) וחוטף לו את תיקו ובורח, עד שהתאושש החסיד הצליח הכושי לברוח, כשראיתי זאת דלקתי אחריו עד שתפסתי אותו ונתתי ליהודי את תיקו בחזרה. בתיק היה סכום כסף גדול מאד.

שאל היהודי את השוטר, מה יכול אני לגמול לך טוב על שהחזרת לי את הגניבה. אמר לו השוטר, הלא עשיתי את תפקידי כשוטר וללא מגיע לי מאומה. ולאחר שהפציר בי היהודי שבכל זאת מרגיש צורך של הכרת הטוב להעניק לי עבור מעשי, ענית לי, כי

אשתו נמצאת בכלא בגלל שהם חייבים \$2000 ואין לי את הכסף בכדי לשחררה, מיד הוציא החסיד את מלוא הכסף ונתן לי, הייתי המום. שאלתי את החסיד, איך אוכל להחזיר לך בהכרת הטוב על מה שאתה עשית עמדי.

ענה לי היהודי, כי אתה כבר עשית עמדי חסד שהחזרת לי את הגניבה, אולם אם בכל זאת תרצה לעשות טובה, אנא ממך, אם תראה יהודי שנמצא בצרה תעזור לו. שאלתי אותו המשיך השוטר לספר, איך אדע למי לעזור. ענה לו, כי אם יאמר לך שהוא הולך לישיבה ללמוד תורה ומחפש ישיבה, כך סיים השוטר את סיפורו, ואמר, כי כבר עשר שנים מחפש יהודי שיגיד לו שהוא הולך לישיבה, ואתה הראשון שאמרת לי, לכן כל כך שמחתי לעזור לך, שבזה אחזיר תודה לאותו היהודי שעזר לי בזמנו. התפעל סטודנט זה מההשגחה הפרטית שהיתה לו, הלך לישיבה ועשה חיל בלימודו וכיום הינו אברך בן תורה שמחנך את ילדיו בדרך התורה והיראה.

כמה מוסר השכל ניתן ללמוד ממעשה זה, כמה חשוב שהכל התחיל מצורתו של בן תורה שלא הסתיר את לבושו, ולהיפך דאג שידעו כי הוא מלגיונו של מלך ולבוש את בגדי המלך. (שם)

כובע וחליפה ברשה"ר

שמעתי הגדרה נחמדה בגנות אותם שלא לובשים את הבגדים של בחורי הישיבות בהליכתם ברחוב. אדם בביתו איננו הולך עם כובע וחליפה, א"כ זה ההולך ברשה"ר כמו בביתו, הרי מכריז כי הרחוב הוא ביתו, ולכן איננו הולך שם עם הכובע והחליפה. והוספתי בדברים כששאלוני בכנס של בני תורה בענינים הללו, עד היכן יכול ללכת בלא כובע וחליפה, אחרי שהבאתי את ההגדרה דלעיל הוספתי, עד היכן שמקום זה כבר איננו ביתו, וכל מר כדאית ליה. הוסיף לי אחי הגר"ח בדרך צחות, לסמוך את הפסוק בתהילים (נ"ה ב'), "אשר אין חליפות למו ולא יראו אלקים". (שם)

האדם מתנהג כאדם כשהוא בדוגמת אדם

המשגיח דישיבת לייקווד הגה"צ ר' נתן וואכספויגל זצ"ל סיפר, בתקופת השואה הנוראה שהנאצים ימ"ש התעללו בכל דרך וצורה ביהודים ולבסוף הרגו אותם, ופעם התעללו בדרך זו, הרעיבו קבוצת יהודים זמן ממושך, ואחרי כן הוציאו אותם לחצר, והניחו שם כמה ככרות בודדות של לחם טרי, בחושבם שמיד ירצו כולם לחטוף ולאכול, ומכיון שאין מספיק ככרות לכולם אזי יהרגו אחד את השני לקול צחוקם והנאתם של הצוררים. אולם לתדהמתם אף אחד לא רץ, ואף לא הלך לקחת את הלחם.

למחרת הפשיטו אותם הצוררים וחזרו על מעשיהם, שהניחו לחם באמצע המגרש, מיד רצו כולם לחטוף ולאכול. למד מזה המשגיח מוסר השכל, כי האדם מתנהג כאדם כשהוא בדוגמת אדם, אולם כשהפשיטו אותו אזי מהותו נהפכת לבע"ח וכך דרכם של בעלי חיים לחטוף אוכל. (שם)

בין הזמנים בנעלי בית

על הגאון רבי חיים שמואלביץ העידו מקורביו כי היה נופש בנעלי בית כלומר השינוי היחיד שחל אצלו בין ימי הזמנים לימי בין הזמנים היה בכך שבימי בין הזמנים היה רבי חיים שמואלביץ מחליף את נעליו בנעלי בית ברם הלימוד נותר אותו לימוד עבודת ה' נותרה על כנה ומאומה מעבר לנעלי הבית לא השתנה.

עושה את הנופש בבית

הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל היה אומר, הרי למה נוסעים לנופש כדי להחליף אורה ולראות פרצופים חדשים, ואני נשאר בבית וכיון שלכאן מגיעים אנשים אחרים, אז את הנופש אני עושה בבית.

וחבול. וסיפר שליסטים תקפוהו בדרך והכו אותו על ראשו בכלי ברזל בכדי להורגו. ובדרך נס נותר בחיים, ויצא כמעט בלי פגע, והסביר זאת שההצלה המיוחדת בכך שנותר בחיים, היא בזכות הסגולה המיוחדת שבצירופי השמות והסודות שבנוסח התפילה.

כעת, יש להטיל שאלה על כל עיקר של תפילת הדר בזמנינו. דיש להתבונן הרי חז"ל תקנו את תפילת הדר לסכנות המצויות והאופייניות רק לדרכים. מהם הסכנות הקיימות רק בדרכים כמו שאומרים בתפילה זו, ליסטים, מכיון שבתוך העיר או קרוב לעיר חוששים הליסטים ללסטים, אולם הרחק מן העיר הרבה יותר נוח להם תקוף אדם שהולך בודד רגלי, או שהוא נוסע לאיטו בסוס ועגלה. וכן חיות רעות, מי שהולך ימים שלמים בתוך יער או במדבר, יכול להיתקל בחיות רעות. אבל בימינו מי לאחרונה נתקל בליסטים כאשר הוא נסע נסיעה ארוכה מחוץ לעיר במהירות. וכן חיות רעות, מי פגש חיה רעה בדרך, (בשם הגר"י סרנא אמרו שאמר בדרך צחות, דחיות רעות מדבר על האנשים הנוהגים בדרך זו של חיות רעות, עוד אמר, דגם זבובים ויתושים המטרידים את הנהג בכלל חיות רעות בדרך), וא"כ מה מקום לתפילה זו בימינו, דעל מה אם כן אנחנו מתפללים בכל פעם שיוצאים לדרך, מאותם היזקים שלכאורה אינם שייכים בזמנינו.

אכן, הסכנה המצויה ביותר בכביש כיום היא סכנת תאונות הדרכים. אולם סכנה זו היא לא סכנה המיוחדת דוקא לדרך רחוקה מהעיר. תאונות מתרחשות לא עלינו גם בתוך הערים עצמם, וודאי ששייך אף בפרסה הסמוכה לעיר. לכאורה חז"ל התכוונו דוקא לסכנות שנובעות מכך שהאדם בודד, הרחק ממקום יישוב, ויכול ליפול קרבן לליסטים, וחיות רעות שמצויות רק במקומות כאלו. אולם תאונות מתרחשות בכל מקום ובכל זמן. ואם כן לפי זה תפילת הדר כבר לא נוגעת לימינו.

ובאמת, כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (תנינא ב-ג סימן ס'), בעיקר הדבר מסופקני דבאותם הכבישים ובאותם הזמנים שכלי רכב מצויים, וכ"ש אם יש גם פקוח של משטרה ניידת, יתכן שטוב לברך בלי הזכרת החתימה, אך דברים אלו הם חידוש.

אולם יש להוכיח שגם סכנה זו של תאונות דרכים, ולאו דוקא של ליסטים וחיות, אף עליה מברכים. המשנה ברורה (סי' ק"י) כתב, דאין חילוק בין הולך בספינה להולך ביבשה. ולפ"ז גם הנוסע על מסילת הברזל יש לו לברך תפילת הדר, ע"כ. ומבואר, שאף על נסיעה במסילת הברזל מברכים. למרות שכלפי יושבי הרכבת אין חשש של ליסטים וחיות רעות. ונמצא שאף על סכנה של תאונות דרכים גם כן מברכים. וכן פסק החזון איש זצ"ל, שגם סכנה של תאונות הכבישים, היא סיבה לברך את תפילת הדר.

אמנם לפי"ז יש לעיין כמש"כ, שאם כל הטעם לתפילת הדר הוא סכנת התאונות, א"כ גם בפרסה הקרובה לעיר צריך לברך, ואפילו בתוך העיר ג"כ, הלא כאמור סכנת התאונות מצויה גם לאדם שיוצא מביתו. ומדוע אם כן לא מברכים בכל עת שיוצא אדם מביתו.

ובאמת הובא בספר אורחות רבינו בשם הסטייפלער (פסקי תשובות שם) שבזמנינו, עקב ריבוי תאונות הדרכים היה לנו לברך גם בנסיעה בתוך העיר, אלא דאין לנו כח לחדש. א"כ למעשה אין מברכים אלא כפי תיקון חכמים, אלא על דרך הארוכה מפרסה מחוץ לעיר. אמנם אם אף תוך הפרסה ידועה אף היא כמקום סכנה, כותב המשנה ברורה (שם ס"ק ל'), שיש לברך אף בתוך פרסה.

שאלה נוספת שדנים בה הפוסקים לזמנינו, היא סביב ההלכה שצריך שתהיה הדרך לפחות פרסה מחוץ לעיר ללא בתים. דהנה הביאור הלכה מסתפק, מה יהיה הדין אם צריך ליסוע דרך של פרסה. אולם הפרסה עצמה עוברת בתוך עיר אחרת, או שיש איזו עיר בצד הדרך בפחות מפרסה, שאז כבר אין זו מקום סכנה. האם

חקרו הראשונים מה טעם לא נפתחה ברכה זו בברוך, כשאר ברכות שפתחין אותן בברוך. המאירי בברכות (מ' ע"ב) תירץ, [הובא בהליכות שלמה להגרש"ז אויערבאך (שם סעיף ד') עיי"ש], דלא תיקנו חז"ל ברכה אלא על ברכת הנהנין, או ברכת המצוות וברכת השבח, שהם על בריאת העולם ויש בזה גילוי מלכות שמים, אולם ברכת הדרך דהוי בקשה גרידא, הרי הוא כעין ברכות שבתפילת שמונה עשרה שאין פותחות בברוך, דהוי בקשה גרידא, וכעין זאת תירץ הטור, עיי"ש. והראב"י בברכות שם תירץ, דכיון דמברכין זה במקום סכנה, לא הטריחו אותו לפתוח בברכה ודי בחתימה. ועיין בבית יוסף שם שהביא עוד תירוץ מהרבינו יונה.

וכבר כתבו הטור והמחבר שם להביא את דברי המהר"ם מרוטנבורג, דהיה סומך את תפילת הדר לתפילת שומע תפילה בתפילתו. ונחלקו האחרונים בדבריו, האם כשהיה יוצא לדרך באותו היום היה מתפלל תפילת הדר כבר בבוקרו של יום בתפילת שמונה עשרה בברכת שומע תפילה. וכבר תמה על זאת בשו"ת באר שבע (סימן מ"ה), עיי"ש. או, כיון ששומע תפילה ותפילת הדר מסיימים ב"שומע תפילה", הרי היא כסמוכה לחברתה ותפילת שחרית, אולם היה אומר תפילת הדר רק בעת יציאתו לדרך.

ולדינא כבר כתבו הב"ח (בסוף סימן ו'), ובפרישה (ק"י ס"ק ח'), ובשו"ת מהרש"ל (סימן נ"ו), דאף למהר"ם מרוטנבורג דסבר, דצריך לסמוך ברכה זו לברכה אחרת הפותחת בברוך, אינו אלא למצוה לחסידות וזהירות, ולא לעיכובא. וכן בשו"ע פסק (שם ס"ק ו'), דטוב לברך קודם תפילת הדר ברכה הפותחת בברוך. ולכן יש הנוהגים לאכול ולשתות בכדי להתחייב בברכה אחרונה, ואז מסמיכים לה את תפילת הדר. או יאכל דבר מה ויברך ומיד יסמוך את תפילת הדר. וכבר הביא החתם סופר (סימן ק"י ס"ק י"ג) מרבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלר זצ"ל, שהיה קודם תפילת הדר מריח במיני בשמים בכדי לברך עליהם, ולאחר מכן היה אומר תפילת הדר. אולם החתם סופר שם השיג עליו, דאפשר דמה שמריח חשיב הפסק.

והביאו שהחזון איש ובעל הקהילות יעקב אמרו תפילת הדר בלא להסמיכה לברכה אחרת (אורחות רבינו ח"א עמוד ס"א). והגרא"מ שך זצ"ל פעמים שהיה מברך שהכל על סוכריה ומיד היה אומר תפילת הדר. ויש שהסמיכו זאת לברכת "אשר יצר" (הגרש"ז אויערבאך הביא שכן סיפר לו הגרא"מ שך שנוהג לעשות). וטען, כי הדבר איננו לכתחילה כיון שאין ברכת אשר יצר סמוכה לזמן חיובו.

וכבר כתב הפני יהושע בברכות שם, כי תפילת הדר איננה ברכה אלא תפילה, וכמשמעות חתימת הברכה "ברוך אתה ה' שומע תפילה", ונפק"מ כי בתפילה יש אפשרות לתפילת נדבה, ואף להוסיף דברים על התפילה, מה שלא כן בברכה שישנה מטבע של ברכה שאין לשנותה ואסור לומר ברכה מספק או לנדב ברכה. ולכן במקום ספק יוצא מכאן להתיר להתפלל תפילת הדר, ואף להוסיף כמו במטוס לומר שתטיסני לשלום, דלא גרע מתפילת נדבה, ומהוספה ב"שמע קולי".

והוסיף, כי אביו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לא היה אומר תפילת הדר, כי אמר שבזמנינו לא נקרא שיוצא לדרך וביאר דבריו, כי לצאת לדרך היתה לזה משמעות שיוצא מן העיר לבדו וכו', וכיום שהכבישים מלאים במכוניות אין זה יציאה לדרך. והוסיף שחמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל היה אומר תפילת הדר, ולכן פסק שיש לומר תפילת הדר בצירוף דבריו של הפני יהושע הנ"ל.

יש לעמוד על חשיבותו ותוקפו של נוסח תפילת הדר, זאת כמובן מלבד התבטלותו כלפי חז"ל שתיקנו לשון זו. מקובל בשם חכמי הקבלה ותורת הסוד, שבנוסח שתקנו חז"ל לתפילת הדר ישנם צירופי שמות הקודש שבכוחם להשפיע ולהיות לסגולה ושמירה להולכי הדרכים, וחלילה אין לפגוע בנוסח זה.

ומסופר על הרה"ק משינווא זיע"א ששב פעם מן הדרך והיה מוכה

גם באופן זה יברך. או שהעיר שפוגש בתוך הפרסה, מבטלת את מרחק הפרסה ופטור מתפילת הדרך.

הגרש"ז אויערבך זצ"ל דן בכך, וכותב בכגון בנסיעה כיום מת"א לירושלם, לענ"ד לגמרי פטור, שהרי צריך להיות מקום של שתי פרסאות בלי ישוב, ותודה לד' שהכל מיושב. וא"כ בדרך הרגילה מירושלים לא מברכין תפילת הדרך בברכה, כיון שלכל האורך יש ערים בתוך פחות מב' פרסאות. אולם מוסיף הגרש"ז, כי במקומות שיש ישוב ערבי הואיל וכעת הם אויבים יש לחושבו כמקום לא מיושב, והדברים כיום הם לדינא בהרבה מן הדרכים.

למעשה, רבים מפוסקים זמנינו חולקים על הגרש"ז (כמו הגאון בעל שבט הלוי הר"ש וואזנר זצ"ל ועוד). וסוברים שגם בכביש בין עירוניים מברכים תפילת הדרך, הגם שעוברים בסמוך ליישובים. והטעם, שהיות וסיבת תפילת הדרך היום היא מחמת תאונות הדרכים, מה יעזור לנוסע במה שנמצא יישוב בצד הדרך, הלא התאונות מתרחשות בכל מקום, ולכן גם אם יש יישובים ודאי שצריך להתפלל בכדי להינצל מן התאונות.

עוד דנו, האם יאמר אחד תפילת הדרך ויוציא את כולם, או שכל אחד יאמר תפילה זו בעצמו. וכתב באשל אברהם (בוטשאטש מהדו"ת סימן ק"י ס"ד), שיכול לצאת ידי חובתו מאחד המברך, ואע"ג שתפילה זו היא בקשת רחמים. אולם פוסקי דורנו הגר"ש וואזנר זצ"ל (הובא בקובץ אור ישראל הכ"ב עמוד פ"ד), וכן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (אור ישראל שם הע' א'). נקטו שלכתחילה טוב שכל אחד יברך לעצמו.

[וראה בס' איש ההלכה שמחו"ז הגר"ט גולדשטיין זצ"ל דן עם מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בענין זה האם יכול להוציא אחרים בתפילת הדרך]

ובאם מוציא האחד את הרבים ידי חובתם, נקטו פוסקי דורנו שאין לומר זאת ברמקול, וכמו שכתבו לענין קריאת המגילה. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ה"ג סימן ל"ה אות ט"ז), וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סימן ט' ס"ק א'), והביא שם בהגהה דשמע ממרן החזון איש, ששומע דרך רמקול נחשב ששומע ממש, וכ"כ הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ב סימן ק"ח, וכ"כ בח"ד סימן ק"ח), אולם הוסיף שם שלמעשה יש להחמיר שלא לשמוע דרך רמקול. וכן הביאו (בספר וזאת הברכה עמוד 129) לענין ברכת הזימון מהגר"ש אלישיב זצ"ל ומהגר"י פישר זצ"ל, דאין לומר ולצאת ידי חובה דרך רמקול.

עוד נחלקו הפוסקים, בנוסע בהיתר בשבת כגון לחולה שיש בו סכנה, האם אומרים תפילת הדרך. דהורו כבר רוב הפוסקים, עיין בספר בשערים המצוינים בהלכה (סימן ס"ח בקונטרס אחרון ס"ק א'), וכן בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן מ"א), הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל (בקונטרס שאלות המצוות בהלכה הגר"א דינר ח"א עמוד מ"ו), דצריך לומר תפילת הדרך. אולם בספר דרך שיחה (ח"א עמוד רע"ז) הביא מהגר"ח קנייבסקי זצ"ל שהסתפק בדבר, כיון שנסיעת איסור שחייב לקיימה לא שייך בזה תפילה, ונשאר בצ"ע.

נחלקו בנוסח של תפילת הדרך האם אומרה בלשון יחיד או רבים. דבשולחן ערוך (ק"י ד') כתב היוצא לדרך יתפלל "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתוליכנו לשלום" וכו', הרי בדבריו שיש לאומרה בלשון רבים אף שנוסע לבדו, ובטעם הדבר כתב המשנה ברורה (שם ס"ק י"ט), שמתוך כך תפילתו נשמעת יותר, וטעם זה טוב כשהוא נמצא יחד עם רבים, שמכליל תפילתו בתפילת רבים. ואם אומרה בלשון יחיד כתב המשנה ברורה (שם ס"ק י"ח), שיצא בדיעבד, ואפילו אמר כולה בלשון יחיד. והביא בשם ספר הקנה הביא שם שאת המילים "ותתנני לחן" יאמר בלשון יחיד, וכתב בחסד לאלפים שלפ"ז גם את המילים "ובעיני כל רואי" יאמר בלשון יחיד. וכן מובא במסכת דרך ארץ (שנביא להלן בקטע

הבא) הנוסח בלשון יחיד. ומאידך, בערוך השולחן כתב, שמילת "ותתנני" אומר בלשון רבים.

ובטעם הדבר שאומר בלשון רבים גם כשהולך לבדו כתב המגן אברהם (סימן תקס"ה ס"ק א'), שאי אפשר שלא יהיה אחד בסוף העולם שלא נמצא כמוהו בדרך, ולכן לשון הרבים כוללת כל מי שהולך בשעה זו בדרכים. ובמשנה ברורה (שם ס"ק י"ט) כתב בשם ספר הקנה, שמילת "ותתנני לחן" יאמר בלשון יחיד, ובמג"א כתב שהוא ע"פ סוד. וכמ"כ לעיל דיש בתפילה זו הרבה ענינים.

עוד הביאו על כמה מן הגדולים שהיו עוצרים בצד הדרך לאחר שיצאו מן העיר, קמים ויוצאים מהמכונית עומדים לצדה ואומרים כשהם עומדים את תפילת הדרך בכוונה. ומטו נמי משמיה דהגר"א מ"ש ש"ז זצ"ל ששמע מהגר"א זצ"ל מלצר זצ"ל ששמע איש מפי איש עד הקדמונים, שיאמר אדם בצאתו לדרך להנצל מן הסכנה, עשרים פעמים "למנצח מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה" וגו', וזו סגולה בדוקה. (יש שאמרו בשמו שיאמר רק עשרה פעמים).

בספר אור אלחנן הביא שהגר"א וסרמן זצ"ל הי"ד הפליג בדרכו בספינה מצרפת לאנגליה, באותה האניה נסע גם רבי אהרון גודמן מראשי אגודת ישראל העולמית, הם לא התראו ולא ידעו אחד מהשני. במהלך הפלגתם התחוללה סערה בלב ים וכל הנוסעים סבלו מאד ונתקפו במחלת הים הידועה, כשהגיעו לחוף של אנגליה וירדו מהאניה הבחין הרב גודמן ברבי אלחנן, ניגש אליו בשמחה וברכו לשלום והתענין איך עבר את הסערה והוסיף הרי כלנו היינו חולים מאד עד כדי פיקוח נפש.

הגיב רבי אלחנן בתמיהה, מוזר אני לא סבלתי ממה שאתה מספר, הדרך עברה עלי בצורה טובה מאד, אין זה אלא כפי הנראה שלא אמרתם 'תפילת הדרך' בכוונת הלב הראויה.

מסופר כי הג"ר אברהם גניחובסקי זצ"ל נסע במונית, ובירך תפילת הדרך בכוונה רבה ובהטעמה. הנהג לעג לו, שהרי היכן מצויים בזמנינו חיות רעות שיש כל כך לחשוש מפניהם, עד כדי להתפלל בכדי להינצל מסכנתם. והנה עוד קודם שהשיבו הרב, התפרץ כלב גדול מימדים לתוך הכביש, ורק בנס לא הביא לידי התנגשות וחשש התהפכות הרכב עם יושביו, שבדרך הטבע היו נהרגים, או לכל הפחות ניזוקים נזק גדול. התשובה מן השמים ניתנה מיד. [ע"כ מס' דביר קדשו - בין מצרים]

פעם בא מישהו להתייעץ עם הרב שך אחרי שהוא גמר להתייעץ אתו אמר לו הרב שך אתה נוסע לירושלים אל תשכח לומר תפילת הדרך והם נפרדו לשלום והנה באמצע הדרך ההוא מתחיל לחשוב מי יודע איזה תאונה הרב שך ראה ברוח קודשו שהוא הזהיר אותו להגיד תפילת הדרך הוא לא התמהמה מיד עשה פרסה וחזר להרב שך לשאול אותו מדוע הרב מצא לנכון להזהיר אותו שיאמר תפילת הדרך אמר לו הרב שך אל תפחד בסך הכל רציתי להפרד מתוך דבר הלכה משום שהנפרד מחברו אל יפרד אלא מתוך דבר הלכה.

זירזו להזהר בתפילה זו נכתב בספר ארץ חמדה בהקדמה אות ל"ב כתב עוד ראיתי שאין נזהרין להתפלל תפילת הדרך והיא ברכה הנזכרת בגמ' והיא ממש ככל מצוות דרבנן כמו קריאת המגילה ושאר מצוות דרבנן ונקרא עבריינן אם עובר על זה והוא אחד מכ"ד דברים שמנדים עליהם כמ"כ ביו"ד סי' של"ד המזלזל בדבר אחר מדברי סופרים ולכן צריך כל אחד להיות נזהר בזה שלא יהיה חס ושלום בכלל מנודה עכ"ל. העתיקו בספר כנפי רוח בספר משפט צדק על תהלים פרק כ"ט כתב וז"ל יזהר כל אדם מאד בתפילת הדרך ומדינא דגמ' הוא וכמה בני אדם אינם נזהרים בזה ושמירה גדולה היא על כן יזהר מאד לאומרה בכוונה עכ"ל.

בספר שולחן שלמה הקדום סי' ק"י ס"ב ויזהר מאד בתפיה"ד כי אמרו חז"ל המלך בקונך וצא.

ובסידור אוצר התפילות דיני תפיה"ד דף רס"ח ע"ב בעיון תפילה כתב גם עזרא הסופר וסייעתו התפללו תפיה"ד בלכתם מבבל לארץ ישראל כמו שנאמר עזרא ח כא ואקרא שם צום וגו' להתענות לפני אלוקינו לבקש ממנו דרך ישרה ונאמר שם פסוק ל"א ויצילנו מכף אויב ואורב על הדרך עכ"ל.

רה"י גרודנא הגאון הגדול ר"י הקר שליט"א - בן עליה מקום חיותו היא התורה

המבחר בבין הזמנים

יש בחורים שביום האחרון של הזמן, כבר אורזים את המזוודות, ונמצאים על גלגלים. עולים לשיעור והמזוודה מחכה בכניסה לשיבה. פעם הייתי מלמד עליהם זכות, הם סוברים כהפמ"ג (תקנא, ב), שהעניינים הסגוליים של החודש תלויים במולד, "משנכנס אדר מרבין בשמחה", אם היה המולד כבר בשבט, מרבין בשמחה משעת המולד. ולכן, אם המולד מוקדם אורזים את המזוודות מוקדם, ואם הוא מוקדם בבוקר בזמן שישנים, אומרים, וכי עד שעת המולד לא ניסע?! ואני שואל כבר שנים רבות, וכי זה נורמלי?! וכי הישיבה היא בית סוהר?! כל כך קשה להישאר עוד יום?! אי אפשר לארוז אחרי ארוחת צהריים?! תאכלו, תארוזו, ותיסעו.

להיזהר מהפתעות

בסוף זמן של "יבמות" צריך לדעת שיש "הפתעות" בחיים ואסור להיות מופתע. לדוגמא, שמענו מראש שיש הפגנה בבני ברק, אסור להיות מופתעים! מה הן "ההפתעות"? כתוב שהכה"ג במוצאי יום הכיפורים יצא מבית קדשי הקדשים, היו נלווים אליו הישישים. מי חיכה לו בחוץ?

כתוב בספרים (ע"ע בחמדת ימים סוכות א, ד-ה), שהשטן חיכה לו שיצא מבית קדשי הקדשים. כך צריך לדעת שאחרי חמשה חודשים שמונחים בלימוד, השטן מחכה בחוץ. ולכן לכל פחות המבוגרים והזקנים, צריכים שלא להיות מופתעים מכל מיני התרחשויות. לזכור שאחרי זמן שכזה, השטן מסיט את מחשבותינו למקומות אחרים. אסור להסיח את הדעת, כאשר נמצאים בבין הזמנים, כאשר נמצאים בתקופה של מנוחה. גם בתקופת מנוחה צריך שהמנוחה תהיה במסגרת מסוימת.

הדרך להיות בני עליה

המצב היום הוא כך, כפי שאני מכיר את הציבור, ב"ה ציבור בני התורה גדל, והוא גדול. אך יש ציבור גדול בכמות, ויש ציבור גדול באיכות. בציבור בני התורה יש כל מיני שכבות, ישנם בני תורה הלומדים בהתמדה מרובה, אך ישנם "בני עליה"! זהו עולם אחר! ברוחניות, כל מעלה קטנה, איננה קטנה. סיפר לי אדם שאמר לחזו"א, "יש לי פשט קטן". השיב לו החזו"א, אין מושג של "פשט קטן", אם זה הפשט, זהו "פשט גדול". ואם אי"ז הפשט, גם "פשט קטן" זה לא.

כיום לומדים בישיבות, ארבע שנים, חמש שנים, שש שנים, שבע שנים, שמונה שנים. לומדים! בחורים שלומדים שמונה שנים בישיבה, הם מבני עליה! אך יש בחורים שלומדים חמש עשרה, שש עשרה, שבע עשרה זמנים בישיבה, זהו ממש "חיי שעה". בכל פעם שהם נוסעים הביתה, הם חוזרים ומתחילים מחדש. מתי יודעים אם בחור למד כך וכך שנים, או כך וכך זמנים? מה נותן את השם "בן עליה"?

בתורה אין התחלה חדשה. צריך להמשיך את הרצף! גם לבין הזמנים יש את הזמנים שלו, שכ"א יקבע לו את השעות שלו,

להיות יחידי ולא המוני

רצוני להוסיף, בין הזמנים זו תקופה נפלאה. למדתי אצל רבי גדליה אייזמן זצ"ל, זכיתי לשמוע אותו ארבע שנים. הוא חינך ליחידות, והטביע את המושג "המוניות", תהיה מי שאתה, אל תהיה המוני. כשבחור לומד בישיבה, האם "הוא" לומד, או שכל ההמון לומד. מי ש"המוני", ה"אני" שבו אינו לומד. וכך המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, יש אנשים שלא הולכים בבגדיהם הם, הם הולכים בבגדים שאולים. ולאו דווקא בבגדים, כל הנהגותיהם שאולות, הנהגותיהם אינם עצמיות.

בעצם בין הזמנים הוא דבר טוב, האדם מעמיד את עצמו למבחן. האדם לא יודע היכן הוא עומד, הוא זורם. אחד הסימנים בין דג חי למת, דג חי שוחה נגד הזרם, דג מת זורם עם הזרם. יש ציבורים זורמים, לא כולם אבל יש כאלו. היסוד הוא להתחזק ולהיות יחיד, "נברא האדם יחיד" (סנהדרין דף לז.), על האדם להיות מה שהוא, לזה אין מבחר גדול. איך שהאדם מתנהג בבין הזמנים, זה "הוא". השאר הולכים על הזרם, הם לא "הם". התכלית היא לראות מי האדם בעצמו, איך הוא יתנהג כשיהיה על אי בודד, כשירחקו אותו מהסביבה שלו. על ישמעאל אומר הכתב והקבלה (בראשית טז, יב), "שיהיה איש מדיני בעל חברה", האדם יכול לדאוג במשך כמה שעות ששעה הוא לא יהיה לבד. האדם מפחד להגיע אל ה"אני", הוא רוצה לזרום עם החברה, לא להכיר את עצמו.

בין הזמנים הוא מעבדה טובה לראות מי הוא האדם בלי החברה שלו. במובן מסוים הוא צריך גם את החברה, החברה בונה את האדם, אך היא בחינת לבוש, צריך לראות איך האדם בעצמו, בלי הבגדים שמכסים אותו. בבין הזמנים אין המוניות, זה מחנך ליחידות, ואוי לו לאדם שלא מחנך את עצמו ליחידות. אכן, זה דבר טוב שחיים בתוך ההמון, כשההמון כולו קודש... אך צריך שתהיה לאדם יחידות בינו לבין קונו. כשהאדם חי ביחידות, הזמנים אינם קובעים, בין הזמנים או אמצע הזמן. איפה שהוא נמצא, הוא לומד, יותר או פחות. לכן בין הזמנים הוא דבר חשוב.

לא להתנתק ממקום המקדש

המשגיח רבי גדליה אייזמן זצ"ל היה אומר, יעקב אבינו שכב במקום המקדש, וכשהתרומם אמר (בראשית כח, טז-יז), "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", אומר רש"י, "שאלו ידעתי לא יושנתי במקום קדוש כזה". ואחר כך (בראשית כט, א), "וישא יעקב רגליו", מבאר הספורנו שרגליו נשאו אותו. הקשה רבי גדליה, אחרי לילה כזה איך אפשר לעזוב מקום שעליו נאמר "אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים"?

וביאר, "וישא יעקב רגליו", הרגלים הלכו מבחינה פיזית, אך

ראשו נשאר שם, יעקב לא התנתק ממקום המקדש. סיפר לי אחד שהלך באלנבי בתל אביב - היום לא מבינים מה זה אומר, אך פעם היה לזה משמעות - ופגש את הרב דסלר. שאל אותו, למה המשגיח לא אמר שהוא צריך להגיע לכאן, הייתי מסדר לו מה שהוא צריך? השיב הרב דסלר, אני לא נמצא כאן, אני נמצא בחדרי בישיבה.

להתחבר לישיבה

זהו המשפט! אפשר לנסוע ולהישאר, אולם אפשר גם לנסוע ולהתנתק. לשאת את הרגליים זה טוב מאד, "וישא יעקב את רגליו", אך אני מפחד שהראש יתנתק. אפשר להתנתק מהקירות של הישיבה, אך אסור להתנתק מהישיבה בעצמה. יש אנשים שכל חייהם נמצאים בישיבה.

סיפר לי רבה של צפת רבי שמחה קפלן זצ"ל, פעם צפת הייתה מעבר להרי החושך, היום יש לשם כל מיני כבישים שיש בחורים שמכירים אותם... שאל אותו אדם גדול, אתה יושב בצפת, כשיש שאלות חמורות א"א להגיע כל פעם לב"ב לחזו"א, איך אתה מסוגל להכריע? ואמר, אומר לכם את האמת, למדתי במיר הרבה שנים, אני חושב מה היו אומרים על כך בישיבה. מדובר על שאלות בהלכה, בהנהגה, הציור הוא "מה היו אומרים על כך בישיבה"!

כך לא מתנתקים, ממשיכים לחיות את הזמן גם בבין הזמנים. מי שחי את בין הזמנים באמת, מתנתק. אל תחשבו שהולכים עכשיו עד לר"ח אייר, דעו לכם, חודש ניסן עובר מהר, עוד מעט פסח ונגמר בין הזמנים. חבל להתחיל מחדש בר"ח אייר, זו הבעיה כשמתנתקים. צריך לא להתנתק, כשקובעים סדר מסוים, לא מתנתקים, ממשיכים את הזמן.

"מקום חיותנו"

יש בחז"ל (ברכות דף סא:), פעם גזרה מלכות על ישראל שלא ילמדו

תורה, ורבי עקיבא היה מקהיל קהילות ברבים, אמר לו פפוס בן יהודה, אי אתה מתירא מן המלכות? השיב לו רבי עקיבא, במשל ידוע, הדגים מתייראים שלא יצודו אותם, פגש אותם השועל החכם ואמר להם, מדוע אתם מתייראים, בואו אלי, ונדור יחד כמו שדרנו פעם. השיבו לו הדגים, "ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה". ומעתה, רבי עקיבא אינו משיב לו אין לך השקפה טובה, רבי עקיבא השיב לו, "לא פקח אתה, אלא טפש אתה... עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה... כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה".

רבי עקיבא מגדיר את התורה "מקום חיותנו". רבי עקיבא אינו מדבר על עצמו בלבד, הוא מתייחס לכל הקהילות שהוא מקהיל ברבים, ועליהם הוא אומר שהתורה "מקום חיותנו". הדרגה הראשונה שאנו צריכים להגיע בתורה היא להרגיש שהתורה היא "מקום חיותנו". אדם מתפקד כשהוא בכושר. היכן הוא בכושר? במקום חיותו. במקום חיותו הוא בכל כוחותיו ושום דבר לא יכול להפתיע אותו. שום מאורע אינו יכול להפתיע אותו. צריך לשאוף להרגיש שהלימוד הוא מקום חיותנו, אז אנו נמצאים בכל כוחותינו הרוחניים. במצב שכזה שום דבר לא יכול להפתיע אותנו. זה צריך להיות המבט. אין זמן מתאים לרכוש את המבט הזה, מבין הזמנים. כך נדע היכן אנו עומדים, אם התורה היא "מקום חיותנו" או לא.

לכך צריך לשאוף להיות יחיד, אך היחיד צריך לשאוף לא להיות יחיד. להיות יחד "במקום חיותנו". "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש" (קידושין דף ל:). בבית המדרש אנו מתפקדים, שלא בבית המדרש גם היחיד אינו מתפקד. כשאנו מונחים בלימוד, זו הבטחה שאי אפשר להפתיע אותנו בכל מיני ניסיונות. וזו מלבד שישנה המעלה שלא לקטוע את קצף הלימוד. זו הדרך! כשנמצאים במקום גדול שכזה של בני תורה, זהו "מקום חיותנו"!

שיהיה בהצלחה!

בצילו של מן רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל

בישיבת קמניץ

בין הזמנים בימות הקיץ לא היה בכלל, רק שבחורים שהוזקקו להבראה נסעו בימים החמים ליערות וזה לא היה דוקא בחודש אב, אלא באחד מחודשי הקיץ. רבינו עצמו שהיה חלש בגופו מאד היה נוסע הרבה בימות הקיץ, ובחורים שהיו צריכים לנסוע היו משתדלים לנסוע לאותו מקום שנסע בכדי שיוכלו גם בהבראה לנצל את הזמן לדבר אתו בלימוד ולשמש אותו, שבהבראה היה שייך יותר לשמשו ולראות הנהגותיו, רבינו עצמו היה מגדיר נסיעתו זו כהליכה לגלות.

פעמים שהרוויחו רווח גדול כאשר באותו מקומות הבראה היו מגיעים גם מרנן ורננן ריש גלותא, הגר"ע גרודז'ינסקי או זקן ראשי הישיבות הגר"ש שקאפ ואחרים ואז היו מתענגים בתענוגים לראות עין בעין את ארזי הלבנון אדירי התורה במלחמתה של תורה, ואף בשיחת חולין של תלמידי חכמים וסיפורים והנהגות רבות היו עוברות מפה לפה בישיבות מאותם ימים.

אמנם בישיבה בקמניץ נמשכו הסדרים כרגיל, רק שבמים החמים היו הבחורים יוצאים יותר לשאוף אויר ובימי שישי היו הולכים לרחוץ בנהר, אמנם סדרי הישיבה המשיכו כרגיל.

"לכל בשרו מרפא"

כאשר חלה הגר"ז באסטמה יעצו לו הרופאים שיסע למקומות מרפא מיוחדים שאוירם צלול ומועיל לנשימה. כשרבינו שמע על זה אמר לו שלדעתו כדאי לו שיבא לקמניץ ויראה את גודל ההתמדה והשקידה של בני הישיבה ועל ידי זה יבריא וירגיש יותר טוב ולא יהיה זקוק לנסוע למקומות המרפא.

פעם טייל עם הגר"ז באחד ממקומות הנופש, תוך כדי הליכתם פנה רבינו להגר"ז ואמר לו: "האור כאן מצויין", אמר לו הגר"ז: "ר' ברוך בער, ממתי נעשיתם 'מבין' באויר טוב", השיב לו רבינו "עם טראכט זיך דא גוט אין לערנען" (פה חושבים טוב בלימוד, כנראה

קבלות

בהקדמת ספר מערכי לב להג"ר משה שוואב מביא תקנות שנקבעו בישיבה באחת השנים לפני שהבחורים חזרו לביתם בבין הזמנים: ללמוד בכל יום לא פחות מב' שעות. ביום עש"ק וש"ק ועריו"ט ויו"ט לא פחות משעה אחת.

ללמוד בכל יום לא פחות מרבע שעה מוסר.

הוועדים בהישיבה יתוועדו בלי הפסק. ואם נתמעטו החברים יתאגדו עם וועדים אחרים.

להתפלל בציבור גם בהמצאם בבית, ולהשתדל אם אפשר שיתפללו כל בני הישיבה שבעירו ביחד. ואם נמצא ישיבה בעירו להתפלל בהישיבה.

להשתדל להתוועד יחד עם בני הישיבה שבעירו, ללמוד ביחד ולדבר בעניני ירא"ש.

להזהר מאד מאד שלא להבטל ח"ו בקריאת עתונים שנמצא בהם חפשיות וניבול - פה ר"ל.

כאו"א מחוייב להשתדל בעירו להרבות בני תורה שיסעו לישיבות, ותינוקות של בית רבן, כן לחזק וליסד חבורות שונות ללמוד תורה ברבים.

לחזק את "וועד הישיבות" בעירו הן ברבוי עסקנים והן ברבוי נדבנים.

מי שבכחו, ידרוש בעניני חיזוק התורה והדת ולעורר על מצב היהדות שירד פלאים.

להשתדל בכלל לקדש ש"ש בכל עניניו והנהגותיו, ולהתחזק באמיצות להתנהג כחובת בן תורה בכל הפרטים. וכן להתרחק מסביבות וחברים רעים וממקומות שאינם מהוגנים לבן תורה. ולהזהר מדברים כאלו שיכולים לגרום חילול ה' ח"ו.

שיעורים בבין הזמנים

ושמעתי מהגאון ר' נחמיה קפלן שליט"א שאמר ששמע מבנו של המלאך שהיה רבי ברוסיה והיה חברותא של מרן הגר"ח במורה נבוכים, ואמר שהגר"ב בעל הברכת שמואל הגיע לואלוזין, בבין הזמנים הראשון שחזר לביתו תלה בכל בתי המדרש שבעיר שהוא יאמר שיעור בבית המדרש, ואביו מאוד התפלא בזה מה קרה לבנו שהיה זמן אחד בואלוזין וכבר העמיד את עצמו לומר שיעורים

והלך למרן הגר"ח וסיפר בפניו המעשה, והגר"ח קרא להגר"ב ושאלו על מעשהו, ואמר לו שמבית ספרו הלכו רק שלשה בחורים לשיבות וכל השר הלכו לגימנסיה, וכשחזרו לביתם בבין הזמנים היו הלכו שהלכו לגימנסיה נראים לבושים בהדר והיה להם סמל על בגדיהם שהם חשובים ולומדים השכלה גבוהה והרגיש שבני התורה מתבזים, ולכן קבע שיעור בבית המדרש כדי להראות שמי שהלך לשיבה יכול כבר לומר שיעור בבית המדרש ונתקבלו הדברים אצל הגר"ח. (הגר"ח קופשיץ שליט"א - מעדני כהן)

בצילו של מרן המסגית הגר"י לונשטיין זצ"ל

בהיותו בארץ ישראל, אירע פעם שנחלש מאוד, ובימי בין הזמנים של חודש אב, הפצירו בו בני ביתו שילך לכמה ימים לבית ההבראה של ועד הישיבות ברמת גן, והוא נענה. הוא הגיע לשם בעשר בבוקר ומצא כמה מהאורחים נחים ברחבת הדשא על כסא נוח בקריאת ספרים ועיתונים כמקובל בדאצ"ה, אחרים עסקו כבר בארוחת עשר. התפלא רבינו: מה, וכי כאן אין בורא עולם? (וואס, דא איז נישט דא א' בורא עולם). הוא ידע אמנם שהוא בא לנוח, אבל לא יכל לסאת את תחושת השחרור וראה בה שכחת בורא עולם, וביקש לחזור מיד לבני ברק.

ההבדל בין ימי בין הזמנים

מעיד נכדו הגר"ר גינזבורג: אצל סבא לא היה הבדל בין ימי בין הזמנים לאמצע הזמן, ההבדל היחיד היה שבבין הזמנים אמר שיחה רק בליל שבת ובמוצ"ש, ולא ביום רביעי, מלבד זאת היה הכל כרגיל, באותה שעה בדיוק הלך בבוקר לשיבה ובאותה שעה קבועה חזר כמו בכל השנה.

נשאל פעם בימי בין הזמנים, הלא טבע הוא באנוש לצאת מפעם לפעם, לראות נוף, לטייל ולהשתחרר, למה לא יעשה כן גם הוא? ענה: אכן, יש צורך בזה כדי לשחרר מתחים ולחצים שמצטברים, אולם אני ב"ה שמח כל הזמן, ואיני רואה צורך בזה.

לימוד מוסר בימי בין הזמנים

אומר רבינו בשיחה: "בימי בין הזמנים עדיין אפשר למצוא יחידים מבני הישיבה המחזקים עצמם בלימוד התורה, אמנם לומדי מוסר בבין הזמנים כמעט ואין למצוא כלל, ובבואי לשיבה בזמן מוסר דהיינו לפני מעריב, הנני היחיד הנוטל ספר מוסר, ובדאי כל המתחזק בלימוד המוסר בימים אלו יזכה כהמבואר לשכר רב כנגד כולם. זהו גם ביאור המשנה (אבות פ"ה מ"ב) "עשרה דורות מנח עד אברהם וכו' עד שבא אברהם ונטל שכר כנגד כולם", כיון שאברהם היה יחיד ונעשית עבודתו ללא עזרה, לכן נוטל שכר כנגד כולם.

החשש מימי "בין הזמנים" בהם אין את ההגנה של תורה

בבין הזמנים היה שרוי בפחד מוחשי, כיוון שבני הישיבה שוהים מחוץ לאהלה של תורה לומדים פחות מימי הזמן, ונמצאים בסכנת הרחוב השטוף בהבלי עולם הזה. בימים הללו הכירו בו פחד ודאגה של ממש. שנה אחת דיבר בשיחת סוף הזמן, שהלא אף בזמן שאדם שרוי בעולמה של תורה זקוק הוא לסייעתא דשמיא לעשות הטוב ולעזוב הרע, כל שכן בשעה שהוא יוצא ומתרחק מעולם התורה וכביכול שרוי בתוך הגהינום גופא, בודאי קשה הדבר מאד שלא יכשל וידבק ברע, והוסיף שיש להרבות בתפילות ובתהלים ותפילה לפני בין הזמנים שנחזור בתומתינו.

כך אמר פעם בשיחה לפני ימי בין הזמנים: "סמוכים אנו לימי בין הזמנים, מן הראוי היה להרבות באמירת פרקי תהלים לקראת בין הזמנים, בפרט לומר תפילת "משכיל לדוד" וכדומה לפני היציאה מהיכלה של תורה היה מועיל מאד לכל אחד ואחד, וכפי שמרבים בתפילה עבור יחיד החולה במחלת הגוף, כמו"כ צריך להרבות בתפילה בשעה שנמצאים בסכנה רוחנית רחמ"ל. הלא כתב הלוצאטו (מסלת ישרים פ"ז) כי אין סכנה כסכנתו.

הוא כשלעצמו נהג בסדריו בימי בין הזמנים כבכל ימות השנה, וגם בתלמידיו הקרובים הצליח להשריש את הסכנה והאחריות בזה, אחד מבני משפחתו של הגר"ר נחום פרצוביץ ראש ישיבת

גם בימי בין הזמנים היה ממשיך את קביעות השיחות והוועדים בביתו, למרות שמספר המשתתפים פחות שכן בני הישיבות לא היו בישיבה, אולם הוא המשיך כרגיל. פעם כשנכנסו לשיחה אמר לבאים: "ב"ה, מיר זענען נישט נוהג די בין הזמנים" [ברוך ה', איננו נוהגים "בין הזמנים"].

*

סיפר הגה"צ רבי משה אהרן ברורמן שבימי בין הזמנים כשהיה מגיע לבית הוריו בירושלים, היה הולך להתפלל בימות החול בישיבת מיר, להתפלל במחיצתו ובמחיצת תפילותיו של רבינו שהכירם ממניני השבת בביתו לאחר השיחות. וסיפר שלמרות שהגיע מעצמו והימים ימי בין הזמנים, היה פעם שהחסיר יום אחד ורבינו העיר לו למחרת בעדינות, באמר: "הרי מעלין בקדש ואין מורדין".

תשובה חריפה כדי לחנך

סיפר הגה"צ רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי משגיח ישיבת קול תורה, באחת משנות בחרותי החליטו הורי שעלי לצאת בבין הזמנים לנופש בבית הבראה של ועד הישיבות בנתניה [בו שהו בין הזמנים למנוחה טובי בני הישיבות ועל צבאם גדולי תורה ויראה, למשל כאשר הגרי"י נסע אז, נכח שם המשגיח דכפר חסידים הגה"צ רבי אליהו לופיאן, והוא רשם אז ממנו עובדות שנדפסו לאחר שנים בהקדמת ספר "לב אליהו" בעילום שם], והיות ונשאר אז בישיבה בימי בין הזמנים הלך להפרד מרבינו.

אולם כשבא להפרד ממנו, הביט בו רבינו בפליאה: "הגם אתה מאותם שמחפשים 'עולם הזה'?! ולא נחה דעתו, גם לאחר שהסביר לו שהוריו הם שהחליטו על כך.

סיפר הגרי"י: "כמובן שביטלתי מיד את תכנתי, והתכוונתי להשאר בישיבה כמידי שנה, אולם לאחר מכן פגשני תלמידו המובהק של רבינו הגה"צ רבי משה ברנשטיין, ואמר לי שרבינו אמר לו שיאמר לי שאסע לנתניה! כנראה כוונתו היתה לכוון ולחנך להכיר ולהעביל את העוה"ז שיכול היה לקרוץ מה"נופש", כאשר חרד תמיד מימי בין הזמנים, ורק לאחר שהשמיע באזניו מה שהשמיע הרשהו ליסוע...

האם בבין הזמנים לא צריך להתפלל כראוי?!

אירע שבחור ניגש באחד מימי בין הזמנים ניסן לפני העמוד בשחרית בישיבה, בדרך כלל רבינו היה מסיים את השמונה עשרה בסביבות סוף חזרת הש"ץ, באותו יום היתה קריאת התורה והיות שלא אומרים תחנון אירע שבסיום הקדיש שלאחר חזרת הש"ץ רבינו טרם סיים את תפילתו והמתינו לו לקריאת התורה. באותו יום פגש רבינו את אותו הבחור ושאלו מדוע התפלל מהר, ענה הבחור שהיות ובין הזמנים ויש ציבור קטן, לכן לא האריך כמו באמצע הזמן. נענה רבינו, האם בבין הזמנים לא צריך להתפלל כראוי?!

רבי מרדכי אריאל ניגש פעם בימי בין הזמנים להתפלל כש"ץ במנחה בישיבת פוניבז', לפני שניגש שאל את רבינו האם לעשות תפילה קצרה, נענה רבינו: שרק בימי הזמן מבטלים קדושה כי יש בתפילה באריכות משום ביטול תורה, אך עכשיו הרי בין הזמנים, אם כן תתפלל כרגיל.

וכי כאן אין בורא עולם

מיר, נשאל פעם, מדוע למה אינו רבי נחום איננו מגיע לבית ההבראה של "ועד הישיבות" בנתניה, וענה, על מקורבים של המשגיח, אל תשאלו כזאת, הוא הוציא להם את כל הטעם מ"בין הזמנים".

למרות זאת, ראה הכרח בעצם קיומו של "בין הזמנים", ופעם הסביר בשיחה שלמרות הסיכונים שבעזיבת הישיבה יש לעשות זאת, וזאת כדי שתהיה התעלות גדולה יותר בזמן החדש, מה שבדרך כלל כמעט בלתי אפשרי להשיג כשנמצאים ברציפות בישיבה, שהרי כל אחד מגיע בחייו למצבים שהוא מוכרח לצאת קצת. והנה בזמן שמצב הדור היה כראוי לא היה נזק כה גדול והיוצא לזמן קצר מד' אמות של הלכה בין כותלי הישיבה, אבל היום מצב הדור ירוד עד דיוטא התחתונה ומי שיוצא מכותלי הישיבה הוא בסכנה עצומה שאין לו כלי מלחמה, ואינו יודע איך להתחזק נגד נסיונות החיים, ואפילו מי שנמצא בסביבה טובה, עצם עזיבת כותלי בית המדרש ויציאה למסגרת חיים שונה שיש בה נסיונות שלא הורגל בהם היא סכנה עצומה, אלא שמאידך יש בזה תועלת גדולה בבין הזמנים לקנות כלי מלחמה לעתיד, שעל ידי זה קל יותר לעמוד בנסיונות החיים.

עד כמה ראה צורך ב"בין הזמנים" למרות החששות, פעם פנה אליו הרה"ג רבי אברהם יצחק רוטשטיין שהיה ת"ח ועסקן חשוב וגיד, בהצעה לבטל את בין הזמנים והבטיח מילגה מכובדת לכל אברך שילמד כרגיל בבין הזמנים, וסיפר שהיה בטוח שרבינו יעודד את יוזמתו, אולם רבינו חלק עליו בנחרצות, וסבר שאין לבטל את בין הזמנים, כיוון שבימינו צורך הדור הוא ואם לא יהיה בין הזמנים לא ילמדו בזמן.

תאכלו טוב

סיפר גם המשגיח הגה"צ רבי דן סגל, שקודם בין הזמנים נשאל

רבינו, במה יתחזקו הבחורים בבין הזמנים, והשיב, תשתדלו לאכול טוב בכדי שהאמא תהנה.

"לוקחים, לוקחים"

היה זה בבין הזמנים של קיץ שנת תרצ"ה, בהיות רבינו משגיח בישיבת לומז'ה בפתח תקוה, לפני שנסע למיר בפולין, באותם ימי בין הזמנים חשב לעצמו, שהיות שגם הוא צריך הבראה בבין הזמנים לחזק את גופו, על כן חשב להוסיף ביצה לארוחת הבוקר וכן להקדים ללכת לישון מדי ערב בשעה.

ביום הראשון של בין הזמנים אמר זאת לרבנית, והיא נעמדה להכין לו את הביצה ומצאה בה דם, ובערב בשעה שרצה ללכת לישון הגיע אורח ונאלץ לדבר איתו והתכנית שוב השתבשה.

באותו ערב נכנס למעונו של רבינו הגה"צ רבי מאיר שפירא, ושמע את רבינו מסתובב הלך וחזור בחדרו ואוצר לעצמו, "מנעמט זיך", "מנעמט זיך", [לוקחים לעצמם, לוקחים לעצמם (-עולם הזה)].

לאחר מכן שאל את הרבנית, מה פשר אמירותיו ואז התברר הסיפור.

ההכנות לאלול

היה רבינו מעורר שמשום שהימים ימי רצון כה נעלים, אין "ליפול" לתוך האלול בפתע פתאום, אלא מן ההכרח להתכונן אליו, כדי שלא יארך זמן יקר מימי רצון אלו עד שיכנס לעבודת הזמן. ובפרט בדורינו שהמצב הוא שבאים לזמן אלול היישר מימי בין הזמנים, כפי שפעם התבטא, עם ה"בוץ" של הים על הפנים, ודאי שיש להקדיש זמן ומחשבה עוד לפני אלול שהנה הולכים ובאים ימים גדולים ויש להתכונן לקראתם.

(כ"ז מתוך הספר החדש עבדא אודות מרן המשגיח זצ"ל)

בצילו של המשגיח הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל

הסכנות האורבות לפתחו של בן תורה

בפרוס ימי בין הזמנים היה רבי גדליה מעורר ומתריע אודות הסכנה העצומה שטומנת בחובה תקופה זו בה נפרדים מהישיבה; עד כמה השפעת הרחוב, החברה הלא טובה, קריאת ספרות פסולה ותכנים לא ראויים, והשהות במקומות מפוקפקים - עלולים להעיב על כל עלייתו של הבן תורה, ומסוגל הוא חלילה לאבד על ידם את כל ההישגים שהשיג במשך הזמן בדי עמל ויגיעה, ולגרום לעצמו נזק רוחני אדיר, "עד לבלתי ישאר ממנו שריד ופליט" - כלשונו.

אודות תקופה זו של בין הזמנים המליץ רבי גדליה מליצה חריפה, לקוחה מתפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים: "ועל אנשי השרון היה אומר: יהי רצון מלפניך שלא יעשו בתיקן קבריהן" - "כשהולכים הביתה בבין הזמנים, יש לדאוג לכך שלא ייעשו בתיכם קבר לעבודה של כל הזמן".

ובאחת השיחות של סוף הזמן הוא התבטא פעם: "לבן-תורה זה הרי ממש פיקוח נפש לחוס על העמל הרב שהשקיע לפי ערכו, שלא ילך לאיבוד בהזנחה ובפריקת עול. בן תורה הלא משקיע כוחות, עמל ויזע, כל אחד לפי ערכו, כדי לרכוש מעלות רוחניות. יעמוד נא כל אחד על משמרתו בזמן הנסיונות של שבועות אלו, כדי שעמלו לא ילך לאיבוד".

ומרגלא בפומיה: על משקל דברי חז"ל (חגיגה טו, א): "מאי דכתיב 'לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז' - אלו דברי תורה, שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית" - "כל קנין רוחני שקנו במשך הזמן בקושי ובעמל נוח לאבדו בבין הזמנים, בשבתות ובימי דפגרא".

שלושת התנאים לצאת הביתה לבין הזמנים

רבי אברהם מאיר מנדלסון זצ"ל, מותיקי התלמידים, דלה מזיכרוננו שיחה נפלאה ששמע פעם מפי רבי גדליה בטרם יצאו לתקופת בין הזמנים, בה השמיע להם רעיון אדיר ומסר נוקב:

היה זה באחת השנים הראשונות שלמדתי בישיבה, למחרת יום הכיפורים נקראנו כל בני השיעור להיכנס לחדרו של רבי גדליה כדי להיפרד ממנו לקראת היציאה הביתה לתקופת בין הזמנים. ישבנו מולו בדרך ארץ וחיכינו לשמוע את מוצא פיו. הוא פתח ואמר לנו את הדברים הבאים: "לאחרונה התעוררה בביתי שאלה הלכתית כלשהי, ואשמח אם תוכלו לסייע לי לפותרתה!": "מי הר"מ שלכם אחר הצהריים?" - שאל רבי גדליה בהיתממות מכוונת, והשבנו: "הרב בונדהיים!", "ומה לומדים איתו?" - שאל שוב באותו הסגנון, והשבנו: "גמרא בקיאות!". "ומה עוד?" - הוסיף לשאול, השבנו: "פרשת השבוע!". "ומה עוד?", השבנו: "משנה ברורה!". "אלו הלכות סיימתם כעת?", השבנו: "הלכות בישול!". "הא! מצויין!" - הגיב רבי גדליה.

"הנה לפני חודש בערך", המשיך רבי גדליה וסיפר, "התארחו בביתי בסעודת שבת מספר אורחים מאנשי ירושלים. אשתי - עקרת הבית הכינה לכבודם קדירה גדולה של חמין, ולאחר שהגישה את החמין לשולחן, נכנסה לשאול אותי - אם על פי הלכה מותר לה להחזיר את הקדירה עם שאריות החמין שוב לפלטה, כי יתכן והאורחים ירצו בהמשך עוד מהחמין, ואם תחזיר לפלטה הוא ישאר חם עבורם?"

"ובכן מה אתם אומרים בנידון זה?" - הפנה אלינו רבי גדליה את השאלה - "הרי קודם אמרתם שסיימתם לא מכבר הלכות בישול?". התלמידים השיבו בכה ובכה, והוא סיכם בקצרה את המסקנה העולה מדבריהם, כי ישנם שלושה תנאים כדי שיהיה מותר להחזיר קדירה לפלטה לאחר שהסירו אותה: א. שיהיה בדעתו להחזירה בשעת ההסרה. ב. שלא יניח את הקדירה במקום אחר בינתיים. ג. שהקדירה עדיין נותרה חמה (ראה כל זה באורך שו"ע או"ח סימן ש"ח).

או אז אמר לנו רבי גדליה את המסר הבא: "הנה כעת באים ימי בין הזמנים, ואתם עומדים להתרחק מלהט האש הגדולה שבוערת בישיבה; בתורה, בתפילה, בעבודה, ולשוב לביתכם, כל

אחד למקומו. אנה זכרו את שלושת התנאים הבאים: א. שיהיה בדעתכם לחזור. ב. שלא תנוחו במקומות אחרים בינתיים. ג. ושתישאלו כל העת חמימים ברוחניות...

“תישאלו יחידים”

לפני שיצאו התלמידים לתקופת 'בין הזמנים', היה רבי גדליה מדרך אותם לשמר את גדלות הרוח שהשריש בהם בעבודת התפילה, שלא תשפל מפני רוחות זדוניות בחוץ. היה זה עוד בשנים בהן לא היו כמעט קהילות מסודרות של אברכים ובני ישיבות, והיה קשה למצוא מניינים ראויים בהם התפללו ברוח ישיבתית. כה הוא אמר להם: “גם אם תאלצו באיזור מגורכם להתפלל ב'שטיבלאך' או בבית-הכנסת שמתפללים בו במהירות, תראו תמיד להישאר יחידים. להתנתק מהקצב שהסובב מכתוב לכם ומהאוירה שמשרה עליכם, ותהיו עצמאיים, בלתי תלויים במצבים שונים, בחזן וכדומה, אלא תתפללו במתון, בנחת ובכוונה, מילה במילה.”

אחד התלמידים סיפר, כי לקראת בין הזמנים הוא ניגש פעם אל רבי גדליה ושאלו איך עליו לנהוג בתקופה הקרובה, כאשר בבית הכנסת הסמוך לביתו בו הוא ומשפחתו מתפללים התפילות הינן מהירות וחפזות? רבי גדליה השיבו: “תתחיל להתפלל במנין הראשון, תעבור למנין השני ותסיים בשלישי... אל תמהר איתם! תישאר בן תורה בצורת התפילה שלך גם שם!”

רבי גדליה היה אומר לתלמידים, כי תקופה זו של בין הזמנים, בה הם עומדים להתפלל בבתי כנסיות שונים ולא בתפילה ישיבתית כפי שהם רגילים כל השנה, זוהי אבן הבוחן למצבו הרוחני של כל אחד ואחד בעבודת התפילה, לברר ולדעת מה מצבו ומעמדו. אם בבין הזמנים תפילתו היא מהירה וחפזת, בחוסר ריכוז וכוונה, ובתחושה של פריעת חוב, אות היא שעדיין הוא לא מחובר לתפילה, וכל מה שבכל השנה במסגרת הישיבה הוא מתפלל כראוי, זהו מחמת ההשפעה של התעוררות הרבים שקיימת בישיבה, אך בפנימיותו הוא עדיין לא מחובר לתפילה. אך אם גם בבין הזמנים הוא מתפלל כראוי, בכוונה, בשובה ובנחת, אות הוא שבאמת הוא אווז בתפילה. [3]

עוד עודד ודרבן את התלמידים שבמידה ויכנסו לבית הכנסת באיזור מגורם, והגבאים יחפשו שליו ציבור לגשת לעמוד, שלא יהססו לגשת: “גשו אתם, כדי שהתפילה תהיה ברוח הישיבה ולא תיטפלו לתפילת ההמון”.

מעשה היה לקראת ימי בין הזמנים, שאחד הבחורים ניגש לרבי גדליה וביטא את אכזבתו, כי תמיד הוא מתכנן לעבור את תקופת בין הזמנים בעליה מרובה, אך בסופו של דבר הוא אף פעם לא מצליח לדבוק בתוכניתו. “אולי אתה מכין תוכנית מדי גדולה?” החזיר לו רבי גדליה, ואמר: “הדבר הכי חשוב להתכונן לו בבין הזמנים, זו התפילה. התפילה היא תחילת היום, וההתחלה היא העיקר, כמו שכתוב - “וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות” (בראשית יא, ו). אם לוקחים את התפילה בידיים בתחילת היום, בכוחה להזרים קדושה לכל היום. אם יש התחלה ההמשך כבר גם יהיה...” (מתוך הספר רבי גדליה ח"ב העומד לדאות אור)

הדרכה לימי בין הזמנים ממרן המשגיח רבי גדליה איזמן זצ"ל כפי שמסר לתלמידו ומקורבו הגאון רבי אפרים שטראוס שליט"א מרבני ישיבת קול תורה ונדפסו בספרו 'נאות אפרים' פנינים.

הדרך להיות מחזק בבין הזמנים, לבל יפול הבן ישיבה ממדרגתו,

היא להיות קשור לישיבה. הן, ב"ה, היום כמעט כל בני הישיבה גרים באזורים חרדיים, ויש בסביבה שלהם ישיבה, ישיבה קטנה או גדולה, ואם נקשרים לישיבה שבאזור המגורים הרי זה חיזוק גדול.

“ראשית עריסותיכם תתנו תרומה להשם”, “עריסותיכם” מלשון עריסה - מיטה, כאשר קמים בבוקר מהעריסה, את הראשית של היום “תתנו לה”. בימי בין הזמנים יש להתחזק בתפילת שחרית ולהתפלל בישיבה, ואם התפילה של שחרית היא ישיבתית, אז בדרך כלל היום כולו נמשך אחריה. אם אין ישיבה באזור מגוריו, יקדים עצמו להתחיל להתפלל כעשרים רגעים לפני הציבור, ויתפלל בנחת ויגיע להתפלל עם הציבור תפילת שמו"ע, דוהי תפילה בציבור - להתפלל שמו"ע עם הציבור.

יש גם לקבוע לעצמו חבירותא למשך כמה שעות ביום, ואם מפני אונס לא למד יום אחד, ישלים ללמוד בערב.

כמו כן ללמוד הלכות חג בחג. ולבן ישיבה - ללמוד הלכות כיבוד אב ואם, זה ההלכות חג בחג שלו.

וציין מורינו רבי גדליה זצ"ל ללמוד את ה"חיי אדם" כלל ס"ז סעיף ג' שכתב הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה ובדיבור. במחשבה כדכתיב “נבזה בעיניו, נמאס, ואת יראי ה' יכבד” והיינו “יכבד” במחשבה דאין לומר שבלבו ובעיניו הם נבזים רק שמכבד אותם בדברים, אם כן הן שווים בעיניו כמוהו, שהרי גם הוא נבזה בעיניו, אלא על כרחך דרצה לומר שמכבדם בלבו שהם חשובים בעיניו ובלבו, דהיינו שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל, וזה עיקר הכיבוד וכו' עכ"ל.

שנשאר בדרגתו בלא ירידה בבין הזמנים

המשגיח הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל היה אומר דברים נוקבים לפני בין הזמנים, והמחיש את הדברים, בסיפורי הבעש"ט סיפרו רבות על מסעותיו וקפיצת הדרך שהיה להם להבעש"ט והחבריא קדישא, ואמר המשגיח ננסה ללמוד מוסר השכל גדול ע"י שננסה לדמיין מה חשבו הסוסים שלקחו את הבעש"ט במסעותיו, מסתמא חשבו בתחילה שהם כבני אדם, ושוב חשבו שהם כמו החבריא קדישא, ואולי דימו עצמם כמו הבעש"ט בעצמו, ואף חשבו עצמם כמלאכים אחרי שראו והרגישו את קפיצת הדרך. אולם כשהגיעו ליעד ושמו אותם באורו עם שאר הסוסים, אכלו תבן וכו', ירדו בעיניהם וחזרו להיות סוסים פשוטים.

ואמר כמו"כ הבחורים שעלו ונתעלו בכל הזמן בישיבה, חושבים עצמם לתלמידי חכמים חשובים כמרבצי התורה וכו', וכשמגיע בין הזמנים ויורדים מדרגתם הרוחנית וכמי שנכנסים כביכול לאורו כמו בני אדם נחותים, אזי מגלה עליהם כי הם כמותם, וכל הרוחניות שלהם היתה דמיון כמו הסוסים. (דביר קדשו - בין הזמנים)

צריך לדעת שבבין הזמנים בוחנים אם אתה קרן או קטר!

שמעתי ממור"ד הגה"צ ר' גדליה איזמן זצ"ל שאמר שיש כאלה שהם קרן ושהקטר של כל הישיבה נוסע גם הוא נמשך אחריהם אבל ללא קטר הוא נעמד, ויש כאלה שהם קטר וגם לבד הם נוסעים.

וא"כ גם אחר 120 הוא לא יקבל עולם הבא לעצמו רק עם כלל הישיבה, ורק הקטרים יזכו לארמון נפרד! (מחזה אברהם)

בצילו של מרן הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל

בבחרותו לא הפסיק

רבינו למד בישיבה בשקידה רבה, סדר יומו היה מסודר להפליא, כשעה לפני התפלה, כבר ישב ולמד, כך בכל שעות היממה, סדרים שונים ארוכים וקצרים, לפני התפלה ואחריה, לפני הארוחה ואחריה. ידידו הרה"ג רבי אלכסנדר סנדר לינצ'נר זצ"ל היה רגיל לומר: “הכרתי את רבי חיים פינחס מיום שפתח את הגמרא, אולם מיום שפתח את הגמרא לא סגרה יותר”. גם כשהיה

מגיע לביתו בבין הזמנים היה שוקד על תלמודו בבית המדרש, אמו היתה אומרת לחברותיה בחיך שגם בבין הזמנים היא כמעט ולא זוכה לראות אותו, שכן כאשר היא קמה בבוקר הוא כבר איננו וכאשר היא הולכת לישון הוא עדיין לא חזר מתלמודו.

בהרי הקטסקיל

בימי הזמן שהה בישיבה ובבית המדרש כל היום, וגם בשבת לא היה בבית ברוב שעות היום, אולם בימי בין הזמנים נסע עם בני

המשפחה להרי הקטסקיל למשך כחודש, אולם גם שם לא שינה מסדריו, ההיפך, אם במשך ימות הזמן, היום היה מתחלק בין שיעורים לחברות וקביעות, בימי בין הזמנים היה יושב בפינה אחת בבונגלוס ולומד ללא הרף, גם בשעות מוצלות וגם כחום היום. באותם ימים היה לומד שתי עשרה שעות רצוף, בבוקר ובצהרים היו מכניסים לו את ארוחות הבוקר והצהרים, ונדמה היה שאם לא היו מגישים לו לא היה מבקשם, שכן תמיד כשהגישו לו את האוכל נראה היה שמפריעים לו באמצע תלמודו, אולם גם כאשר סעד המשיך בלימודו באותו ספר שלמד בו.

באותם ימים היה רגיל להגיב לאלו ששאלוהו מה נופש יש לך בשהותך כאן, הלא לומד הוא ככל ימות השנה, והוא השיב: כאן אינני משועבד להכנת שיעורים בענינים מסויימים ולחברותא זו או אחרת. שם יכול היה לשבת ולעשות את שאהבה נפשו, להתמסר ולשקוע כולו כל כולו ללימוד התורה. ואכן סיפר בנו ראש הישיבה שליט"א שהקונטרס הגדול שכתב בעניני שטרות המופיע בחלקו האחרון של "טבעת החושן" התחבר כולו בימים ששהה בהרים.

שקידה שכזו באותה תקופה ועוד במעון קיץ לא נתפשה במושגיהם של יהודים אמריקאים רבים של אותה תקופה. פעם כשהיה בקעמפ "ישיבה" שע"י ישיבת "חתם סופר" שקד על תלמודו כדרכו. באותם ימים התקיימה במקום שמחת נישואין ורבינו השתתף בה, אך כדרכו בתוך הסעודה ישב ולמד. היו שם כמה בחורים שגיחכו על הנהגה זו, לדידם, זמן לימוד לחוד וזמן חתונה לחוד. באותה חתונה השתתף הג"ר ירוחם גורליק ראש ישיבת זכרון משה בסאן פולסבורג, מגדולי תלמידי ראדין ובריסק, בדרשת החתונה הוא התקומם ואמר: "א נייע טענה גיפונען, אמענטש זיצט און לערנעט" - "טענה חדשה מצאו, אדם יושב ולומד", אכן נתחכנו שאין רגע מופקע מחובת תלמוד תורה ואשרנו שזכינו לדוגמת שקידה כזו.

באותו חודש ששהה במקום הנופש לא יצא מפניתו לטייל או לרחוץ בבריכה או בים, והרבנית ע"ה בצדקתה הסכימה לצאת לבדה עם הילדים והנכדים, ואילו את רבינו פטרה למנוחתו ועונג חייו, לימוד התורה. אנשים שהיו קבועים במחנה זה סיפרו שהיה יושב ולומד בשקיעות גם כאשר מסביבו יהום הסער, ילדים משתובבים ומשחקים, היה שקוע במשנת תלמודו כאילו הכל כאן שקט ורגוע. מטבע לשון היתה בין הנופשים כששאל משהו איך מגיעים למקום מסויים במחנה הקעמפ, היו מסבירים לו כך: "תלך ישר כשאתה נכנס, שם תראה תחת העץ "איש לומד" ואז תמשיך ימינה ושמאלה, עד כדי כך היה ברור שכמו שהעץ קבוע שם, כך הוא שם בכל עת ושעה.

לילה אחד, בשעת לפנות בוקר, הבחין אחד מבני המשפחה שנכנס לחדרם עטלף גדול, הוא העיר את כולם וקמה מהומה בדירה, מטבע הדברים אף היה מי שהרים את קולו בבהלה וברחו כולם מהחדר וטיכסו עצה איך להוציאו, רבינו היה איתם בדירה והיה שקוע בתלמודו וכלל לא הרגיש בכל המאומה...

ללמוד טבעת החושן

סיפר הג"ר יצחק זילברשטיין רבה של רמת אלחנן שחמיו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל אמר לו פעם בימי בין הזמנים שכדאי לו להגות בטבעת החושן והפליג בשבח הספר.

בשכונת מטרסדוף

גם בימי בין הזמנים היה ממשיך בסדריו כרגיל, ועוד בהיות הישיבה בארה"ב היה ממשיך כרגיל את סדרי הישיבה, כמה בחורים היו נשארים איתו והוא היה מוסר להם שיעור במשנה ברורה, שיחות וכד' ואילו חלק מאלו שנסעו בתחלת בין הזמנים הקדימו לחזור כי ידעו כמה חשוב לו שלא יתבטלו סדרי הישיבה. גם בארץ ישראל המשיך בהנהגה זו שהיה לומד בימי בין הזמנים כרגיל, והשינוי היחיד שהיה בלימודו שהיה מוציא שולחן וכסא לרחבת הישיבה ולומד לאור השמש והאור הצח.

דבר זה ראו בחוש אצל רבינו שלא נצרך אף פעם למנוחה, אדרבה בלימוד התורה הרגיש את מנוחת הנפש הגדולה ביותר. אחיינו הגה"צ רבי משה אהרן שטרן זצ"ל משגיח ישיבת קמניץ רגיל היה לספר שפעם בשנות אברכותו הצעירות התארח בבין

הזמנים של חודש אב בבית אמו (אחות הרבנית ע"ה) שהתגוררה באותו בנין של רבינו. והנה בבוקר אחרי תפלת ותיקין ראה את רבינו נוטל ספרים והולך והחליט לעקוב אחריו, הוא ראהו יורד מתחת לשכונת מטרסדוף לחורשה שקטה, שם התיישב על אחד הסלעים והניח יתר הספרים על סלע אחר ושקע בלימוד. בשעות הצהרים ניגש רבי משה אהרן לבדוק האם הדוד נמצא עדיין בחורשה וראה את רבינו באותה תנוחה שראהו קודם יושב ולומד בשקידה, רק בשעות הערב חזר למנוחה מעריב, אז עלה לביתו וסעד ארוחת ערב עם הרבנית.

כשראה את אחיינו נכנס לביתו קבלו במאור פנים מיוחד, אך מיד התנצל לפניו ואמר: גם בבין הזמנים צריך ללמוד, ולמד כמה שעות עד שנכנס לישון.

הנסיעה היחידה לדאצ'ה

סיפר נכדו הרה"ג רבי שלום שיינברג: בני המשפחה היו נוסעים לנופש בדירה בנתניה, אך בעוד שהם היו נוסעים מידי בין הזמנים בקיץ לנוח מעט, הוא עצמו אף פעם לא הגיע.

שנה אחת התקיים בנתניה מעמד סיום הש"ס על ידי הרבי מצאנז קלויזנבורג זצ"ל, והוא שהיה חבר בנשיאות מפעל הש"ס, נאות להגיע לסיים. ביקשו ממנו בני המשפחה, שהיות וכבר הגיע לנתניה, שישאר ללון לילה אחד בדירת המשפחה. הוא לא הבין תחילה לשם מה לעשות כן, אך לאחר שראה שהילדים מפצרים בו מאד, הסכים לכך.

כשהגיע לדירה ישב מיד ולמד בפנית החדר הצדדי, ולא ישן כמעט כהרגלו, לפנות בוקר ירד לים, שם אמר את הברכה שמברכים על הים, ישב ולמד בגמרא שהביא איתו ליד אחד הסלעים כרבע שעה, משם עלה להתפלל עם הנץ החמה ומיד אמר שאין לו זמן ליותר מזה והוא צריך לחזור לירושלים. זו היתה הפעם היחידה שראה את הים מקרוב... שוב הובהר בבירור לבני המשפחה שאין לו שייכות עם הדבר שנקראה מנוחה ומנוחתו האמיתית היא ליד דף הגמרא ובלעדיה אין חיים.

הנסיעה היחידה לקברי צדיקים

שנים קודם לכן, בשנים הראשונות לבואו ארצה בקשו ממנו בני המשפחה ותלמידי הישיבה שישע לנוח וסרב, כשאמרו לו שיש ענין להחליף אוירה שזה מרענן ומוסיף כוחות, הסכים לדבר אחד, הישיבה שכנה אז בבניי בית היתומים דיסקין והוא הסכים להחליף את חדר לימודו הקבוע בחדר אחר, כדי לשנות אוירה. סיפר הגאון רבי יוסף סויצקי ראש ישיבת תורה ודעת: בבין הזמנים של חודש אב לאחר מלחמת ששת הימים ביקשו התלמידים מרבינו שיצטרף אתם לנסיעה של ימי בין הזמנים. הם אירגנו נסיעה באוטובוס ישן למקומות הקדושים, וביקשו ממנו מאד שיצטרף, הוא ממש לא הבין מדוע לבטל מזמנו לשם כך, אך כשהפצירו בו רבות ובאהבתו הגדולה אליהם, נאות לקבל בקשתם ולהצטרף לנסיעה.

הוא הגיע עם ספריו וכל הדרך ישב ולמד בהם כאילו הוא נמצא בביתו, והיה כל כך שקוע בתלמודו שבכל פעם כשהגיעו לאיזה ציון של אחד התנאים או האמוראים צריכים היו להוציאו מהספר ולצאת, הם הרגישו בחוש שהוא מתקשה לעזוב את לימודו, הוא ירד והתפלל מעט ועד מהרה חזר למשנתו ולספריו, בהמשך הגיעו לחוף הכנרת שם נשאר לגמרי באוטובוס.

בסופה של הנסיעה התלמידים התחרטו על שהפריעו לו והפצירו בו שיבא עמם, כי בעוד שהם חשבו שבנסיעה יוכלו לשוחח עמו ולקבל ממנו מעט אורחות חיים וסיפורי מופת ופלא, הוא לא הסכים לשנות מסדר יומו הקבוע ונותר כל העת על תלמודו.

ולפני בין הזמנים היה אומר: גם כשאתה נוסע לים אתה יכול להשתעשע במוחק בשאלה של רעק"א.

ישיבות בין הזמנים

בשנת תשל"ו אירע בנתניה אסון נורא. הבה"ח חיים שלמה בירנבוים ז"ל בנו של הגאון רבי שמואל ראש ישיבת מיר בארה"ב,

עלוי מופלא שלמד בארץ ישראל בבית מדרשה של בריסק ובימי שהותו בארץ הסתופף גם בצלו של רבינו והיה מגיע לדבר אתו בלימוד. באותו בין הזמנים הוא נסע לעיר נתניה לנוח מעט ובשהותו בה יצא לפנות בוקר ממקום הנופש לכיוון הים כשהוא עטוף בראשו במגבת, אנשי בטחון שסברו בטעות שזה מחבל ירו בו והרגוהו במקום.

במלאות השבעה התקיים הספד בכולל חזו"א, אביו הגאון רבי שמואל ביקש מרבינו שיבא לדבר, רבינו הגיע ועורר שאולי אסון נורא זה ארע בגלל ביטול התורה שישנו בימי בין הזמנים ואולי צריך לשקול את המשך הבין הזמנים בישיבות במתכונתו, לדברים היו הד גדול וגדולי תורה נוספים תמכו בענין. באותם ימים ארע שהגאון רבי חיים שמואלביץ הגיע לישיבה לאיזו שמחה וכד' רבינו דיבר איתו על הענין והוא אמר שענין זה של הצורך במנוחה מגיע ממסורת הישיבות בואלז'ין ולדעתו אין לבטלו, אך כן צריך לראות איך לחזק את הציבור לנצל את הזמן בימי המנוחה שלא יהיה בלי לימוד התורה. באותם שנים היה רבינו מרבה לעורר על ניצול הזמן בימי בין הזמנים וימי ישיבת שבת ללימוד התורה. אז הקים גם תלמידו רבי ישראל יצחק קראהן את ארגונו המפורסם "קרן נר תמיד" שהיתה כנראה ישיבת בין הזמנים הראשונה וגרם לחיזוק גדול בענין זה. (ע"ב מתוך הספר מגדלתו ומרוממתו)

למה האריכו את הבין הזמנים?

תחת אחת השחים נשאל הגר"ש קרביץ זצ"ל איך היה נראה אז סוף הזמן איך נהגו בתקופת בין הזמנים?

וענה: באותם ימים במיר לא היו הפסקות לימודים בין הזמנים הכוונה הייתה שלא היו שיעורים ראש הישיבה והמשגיח נסעו לנופש לאיזור ידוע של מעיינות מרפא ושם שהו פרק זמן ארוך מאד פעם שאלנו אותם לפשר התקופה הארוכה שלעיתים נמשכה מספר חודשים ראש הישיבה השיב שהוא צריך לגמור את כל הש"ס במשך כל בישיבה מוטל עליו עול הישיבה וניהולה ובעיקר אמירת השיעורים ועקב העול אין הוא יכול להספיק ולמלא את כל המכסה שקיבל על עצמו אולם בעיירת הנופש אין לו הפרעה.

ובשנים שהיה בארץ ישראל היה נוסע הגרא"י לנופש, ולומד סדרים שלמים.

חיבור הבאר שבע

על עוצם סגולת כוחו של לימוד בימי בין הזמנים למדים אנו מדבריו של הגאון רבי יששכר איילינבורג תלמידם של בעל ה"לבושים והסמ"ע ורבו של ה"בינה לעיתים בהקדמתו לשו"ת באר שבע.

וכך הוא כותב שם כי עין בעין ראיתי סייעתא דשמיא בכמה פנים שונים כאשר התחלתי ללמוד עם חברים מקשיבים לקולי מסכת הוריות ביומי דמפגרי בהו רבנן שקורין בארצנו יבין הזמנים וכו' ובחרתי לסגולתי מסכת הוריות וכאשר התבוננתי ועיינתי לירד

בעומקה של הלכה כפי חק החיוב המוטל עלי וכו' אז הרבה קושיות וספיקות כראי מוצק חזקות הקיפוני וסבבוני מצאוני הלמוני ואף כי לפעמים עלתה במזלג עיוני הקצר תירוצים ודקדוקים נאים ומתוקים מכל מקום לא שלוותי ולא שקטתי ולא נחתי כל עוד שלא עשיתי להם סמוכות וכו' ופשפשתי בכל ש"ס מראשו לסופו ומסופו לראשו וכו' ומצאתי בחמלת הי עלי את אשר חיפשתי וגם הרבה אבנים טובות ומרגליות אשר מעולם לא עלה על דעתי ולא על מחשבתי כלל לחפש אחריהם וידעתי נאמנה כי מאת הי היתה זאת היא נפלאת בעינינו וכו' שנתקיים בי כל הבא ליטרה מן השמים מסייעין לו וחפץ הי בידי הצליח עכ"ל

זכות הלומד

כותב בס' עלי תמר: בספר עלה לתרופה בז'ארגון מאת רב אחד משאווייל. והוא כותב באות ד וח"ד הגה"צ ר"מ עליסברג אב"ד בקהלת בוסק זצ"ל היה רגיל ללמוד בע"ש וערב יום טוב יותר מבשאר ימות החול ואמר שרבו הגאון החסיד רבי אליהו ראגולר האבד"ק קאליש זצ"ל היה לומד בע"ש ויו"ט כל היום מפני שרוב האנשים לומדים בימים אלו פחות מבשאר ימות השבוע ולפיכך הלימוד בע"ש ובערב יום טוב הוא יקר ערך יותר ע"כ.

והרי יש מקור לדבריהם ז"ל מהירושלמי בברכות שאם הבריות נתייאשו ידן מן התורה עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם. ומכאן הלכה לאברכים ת"ח שבין הזמנים של הישיבה שאין לומדים בהישיבה יש להם ללמוד עוד יותר מפני שבזמן שמועט לומדיה התורה יקרת ערך יותר ללומדיה והשוקדים על דלתותיה, ואותו הדבר ביומא דפגרא ובשעות שהרוב לא לומדים יש להם ללמוד יותר.

וכן שמעתי שאמר רבינו הנודע ביהודה זצ"ל שהוא נעשה בילדותו למדן "מבין הזמנים ומבין השעות" כמו בשעה שלפני האוכל ובשעה שלאחרי האוכל וכדומה ולפי האמור הוא יקר ערך יותר.

ניכר אחרי היציאה

כתב מרן הגר"י יצחק הוטנר זצ"ל בספר פחד יצחק אגרות וכתבים אגרת צ"ז לגבי היוצאים מן הישיבה וז"ל כשנותנים מים בתוך כלים ומעמידים את הכלים על האש הרי בשעה שהכלים עומדים על האש אי אפשר לדעת את שיעור המים בתוך הכלים כי מחמת רתיחת האש המים מעלים אבעבועות ומתנשאים עד השפה העליונה של הכלי ורק אחרי שמורידים את הכלים מן האש וחום הרתיחה פוסק מלהפעיל עליהם אז אפשר להווכח איזה כלי מלא מים ואיזה כלי ריק למחצה לשליש או לרביע והוא הדין ביוצאי הישיבה כל זמן שהאדם נמצא בתוך כותלי הישיבה פנימה הרי הוא נמצא על האש רתיחת הקולות הפנימיים של תורה ויראה פועלת על נפשו ואפילו אם יש בה הרבה מן הריקנות אין היא נראית כי מחמת הרתיחה והרתיחה פוסקת אז אפשר באמת לדעת את שיעור התוכן הרוחני הנמצא בלבבו של בן הישיבה עכ"ל.

שבח ארץ ישראל

דברי חיזוק מהגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף [מתוך הועד הקבוע]

שבכאן חשוד בזה, אבל הטשטוש כה גדול, וגם אם אנו לא נכשלים במעשה, הרי שעלינו לחזק את עצמינו בהשקפה הנכונה בזה.

ארץ חמדה

כתב החרדים פר' נ"ט, שתחילת החטא שגרם לחורבן ולגלות, היה בענין אר"י, שהרי הבכיה לדורות נקבעה ביום חטא המרגלים, וחטאם מתואר בתהילים [פר' ק"ו פס' כ"ד], וימאסו בארץ חמדה, ופדיון נפשינו בגאולה העתידה, יהיה על ידי המובא בתהילים, [פר' ק"ב פס' ט"ו], כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, ויש להוסיף את המילים האחרונות של ספר הכוזרי, שכשעם ישראל יכסוף תכלית הכיסוף, אזי תבוא הגאולה, ולמד מהפס' הנ"ל, כי רצו וגו'.

חלק מענינה של הארץ, שצריך לכסוף ולהיות תאב אליה, בא

הטשטוש גדול

עתה נפנה לדבר נוסף, הרי השראת השכינה בהמקדש, היא חלק מהשראת השכינה בכל ארץ ישראל, ויסוד קדושת הארץ, כי בה איזה ה' לשכון בה, ומי שלא חי ומכבד כפי הצורך את קדושת הארץ, היאך יחפץ להרחיב הקדושה עד בית המקדש, וכי אפשר לדלג על הארץ, ולהיכנס למקדש בלי להיכנס קודם לארץ, ואין אני ראוי לעמוד ולהוכיח בשער, אבל כשהמצב היום שהקלות בה אדם עוזב את הארץ, ומוותר על השהות בקדושתה, והפרסומים בעיתונים החרדיים לטיולים ונופשים בחו"ל, הרי זה ממש בעיטה בקדושת הארץ.

והרי אמר החכם במשלי [י"ג י"ג], בז לדבר יחבל לו, שבהעדד הכבוד הנדרש נלקח הדבר מאיתנו, ואי אנו לא מכבדים את הארץ כדבעי, הרי זו סיבה שתילקח מאיתנו ח"ו, ואמנם אין הציבור

נשלכות לחוצה לארץ וכו'.

להיות שמח שנמצא בארץ

ויש להוסיף מש"כ החרדים שם, שצריך היושב בארץ להיות שמח תדיר במצוותו התדירה, שעיקר שכר המצוה על השמחה הגדולה בה עכ"ד, ונראה להוסיף, דהנה בכל מצוה צריך לעשותה בשמחה, אבל להאמור שארץ ישראל צריך לחשוק בה, הרי שבלא השמחה, חסר בעיקר היחס אל מצוה זו, וזהו שרמז החרדים שם, שלכך כתוב והיה כי תבואו, ואין והיה אלא לשון שמחה, לרמז על שמחת מצוה זו, ומדוקדק שהשמחה שבמצוות ישוב א"י, חיובה גדול משמחת שאר המצוות.

עוד כתב שם החרדים, בענין הא דא"י ישובה מלווה ביסורים, שלכך סמוכה פרשת עמלק [סו"פ כי תצא], לביאת א"י, והיה כי תבואו, דכי היכי שבביאה ראשונה בא עמלק, הכא נמי בקיבוץ גלויות, כשרוצים לבוא לא"י, עמלק מזדמן להם בדרך, וכאשר עיננו רואות היום תמיד, ירא ה' וישפוט.

עוד כתב, שכל היסורים השייכים לא"י מזבח כפרה הם, וזהו הכתוב שהעם היושב בציון נשוא עוון, וכפר אדמתו עמו, ובעת מותו של אדם הולך נכוחו לג"ע.

לקנות נחלה בארץ

עוד יש לציין למש"כ האב"ע והרמב"ן פר' וישלח פל"ג פי"ח וי"ט, בהא דסיפריה התורה, שיעקב אבינו קנה חלקת שדה בארץ ישראל, שכל מי שיש לו וקונה חלק בארץ ישראל, חשוב כחלק העולם הבא.

ולא אמנע מלכתוב מחשבה אחת בענין יסורי א"י, הנה ברוב מקומות העולם, בו דרים החרדים לדבר ה', אין בעית השגת מגורים, כי מורגל לדור לאורך ימים ושנים בשכירות, ובצורה זו מתנהל אורח החיים, ואילו בא"י הקושי לקנות דירה, וממילא כל הקושי העצום בחיתון הילדים, הוא נורא ואיום כידוע, וחשבתי שהיינו טעמא, כי לגור בא"י, ולזכות לנחלה בעוה"ב, ולכל מחילת העוונות ושאר המעלות, א"א בלי היסורים האלו ל"ע ול"א, וכמו שהבאנו לעיל מהחרדים שלמד כן מהסמיכות לויבא עמלק.

ונסיים במש"כ החרדים בסו"ד שם, לכן כל אדם יחדד בבואו אל ארץ ישראל, להיות ירא שמים כפל כפלים ממה שהוא בחו"ל, וידע כי בבית המלך הוא יושב.

השתוקקות

וכל הדורות השתוקקו וציפו להגיע לארץ ישראל, ושמעתי על האדמו"ר מבוסטון זצ"ל שפעם ראשונה שמסע לארץ ישראל במטוס לקראת סוף הטיסה ביקש ליכנס לתא הטייס, ובתחילה נבהלו מהבקשה. והסביר שכיון שתא הטייס במטוס נכנס הראשון לארץ ישראל ולכן הוא רוצה להיות במקום שיהיה הכי קרוב להתחלה. ותנו לו ליכנס בשביל זה.

ועי' ברמב"ן בראשית פי"ט פס' ה' וז"ל ודע כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל וכו' ואינה סובלת אנשי תועבות עכ"ל היינו שעם כל השחיתות והחטא שהיה בסדום עדין לא היה דינה להחפץ ורק משום מעלת ארץ ישראל שמקיא מקרבה אנשי תועבות.

וראה כי הארץ נקראת "ארץ חמדה" הוי אומר, שלחמוד את הארץ היא מעיקר מהותה וענינה, ואף אברהם אבינו מבואר במדרש, שתחילה אמר לו הקב"ה, לילך לארץ ולחזור ממנה, ואח"כ חמש שנים היה משתוקק אליה, והוא אמר הפסוק בתהילים [פר' נ"ה פס' ז'], מי יתן לי אבר כיונה, אעופה ואשכונה, הנה ארחיק נדוד, אליו במדבר סלה, ופירושו, מוטב אליו במדברות של א"י, ולא בפלטרין של חו"ל, עכ"ד החרדים ועי"ש עוד.

המלאכים מרגישים

עוד יש להביא מש"כ האברבנאל בפר' ויצא, על הא דאמר חז"ל, שמלאכים שליווהו ליעקב בארץ, לא יוצאים לחו"ל, ובאו מלאכים אחרים, ומבאר האברבנאל, שהראו זאת ליעקב ללמדו מעלת א"י, בעבור שהיה יוצא ממנה, כדי שיכסוף תמיד לשוב ולהתגורר בה עכ"ד, ויש להתבונן, שאנשים אינם מבחינים ההבדל הגדול, אבל מלאכי מעלה, בריות רוחניות, הם חשים בגודל ההבדל, ואינם יכולים לצאת ממנה [הארת המשגיח רבי גדליה זצ"ל].

הרי הוא בן עולם הבא

אמרו בגמ' בכתובות ק"י ב', כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, שנא', לתת לכם את ארץ כנען, להיות לכם לאלוהים, וכל הדר בחו"ל, כאילו עובד עבודת כוכבים וכו'.

ושם קי"א א', אמר רבי אלעזר, כל הדר בא"י שרוי בלא עוון, שנאמר, ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עוון וכו'.

עוד שם, אמר רב אבהו, אפי' שפחה כנענית שבא"י, מובטח לה שהיא בת העולם הבא וכו', אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המהלך ארבע אמות בא"י, מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

וכתב הפנ"י שם [ד"ה אר"א כל הדר], דבר נחוץ מאד, לכל הבא לקיים מצוות ישוב א"י, ולכל הרוצה ליהנות, מכל המובטח, להדר עליה, ואלו מקצת דבריו, שכל האמור שם בסוף כתו', מה שזוכה מי שדר באר"י, היינו דווקא למי שדר בה לשם מצוות ישוב א"י, שהיא מקום קדושה, וכדי שתגן עליו זכות א"י, שלא יבוא לידי חטא, או אי נכשל לשוב מיד בתשובה ולהתכפר לו.

ונראה שאין כוונתו רק להרמב"ן, שיש קיום מצ"ע בישוב א"י, וכפי הדין דמצוות צ"כ, וביתר דיש לדון שבמצוה כע"ז לא נאמר, דהכוונה לצאת יד"ח, מעכבת את הקיום, כמש"כ האחרונים שבמצוות שהתוצאה היא העיקר, כגון חסד וכדו', וכמו שכתב הרא"ו בקובץ הערות לגבי מצות יבום, אלא כוונת הפנ"י, כמו שנראה מדבריו שם, שכתב שהיא מקום קדושה וכו', היינו לכוון לענינה של קדושת הארץ, ולנהוג על פיה, ורק בהכי היא משפיעה.

ממשיך הפנ"י ואומר, אבל מי שדר שם, כי שם נולד, או כי חפץ בפירותיה וכדו', וכ"ש מי שמבעט בה, ומזלזל בקדושתה, אדרבה עליו נאמר, ותבואו ותטמאו את ארצי, וזו הסיבה שלא הגינה הארץ מפני החורבן וכו', עי"ש עוד דברים מעוררים.

ועד"ז כתב החרדים שם, והוסיף חידוש, שאותם שדרו בא"י ולא נהגו כראוי, שלא יעלה על ליבם, שאחרי מותם, ישארו בא"י, אלא הביא מפרקי דר"א [פר' ל"ד], שכל הרשעים שבא"י, נפשותם

כתיבת חידושי תורה

ממרן ורבנן גדולי ישראל

ליקוט מרבתינו במעלת כתיבת חידושי תורה

בספר חסידים (סי' תק"ל) כתב "כל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי זה גודל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב וכו' וזה שכתוב יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם" עכ"ל.

*

ובספר פלא יועץ כתב "מי שחננו ה' דעת ושם חלקו מיושבי בית המדרש מה טוב שירשום בכתב כל אשר חננו ה' לחדש דבר קטן ודבר גדול ואל יתרשל שכבר אמרו שעתיד אדם ליתן את הדין על אשר לא כתב בספר כל אשר גילו לו מן השמים חידושי תורה".

עוד כ' מצוה לכתוב דינים ומופר והקדמות ופירושים וכדומה, ולהדפיסם להועיל לרבים מיד ולדורות, ואין לך הפסד גדול מזה וגומל נפשו איש חסד. (פלא יועץ אות כ' סוף סימן כ').

*

בזמן בהמ"ק כשאדם מקריב קרבן, מתכפר לו, וכשאדם כותב בספר, מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו היא עולה ? במקום קרבן, (פי' אזולאי מהחיד"א ז"ל על ספ' חסידים שם ויבאר להלן).

*

כל מי שמגלין לו רזי תורה, מן השמים, ואינו כותבן עתיד ליתן את הדין, (פי' אזולאי שם בשם קדמונים).

*

ת"ח שמחדש חידושי תורה, עדיף אפי' מס"ת. דבר זה למד, השבות יעקב חלק או"ח, מגמ' מכות כ"ב ע"ב, כמה טפשאי שאר אינשי, דקיימי מקמי ס"ת, ולא קיימי מקמי גברא רבא, דאילו בס"ת כתיבא ארבעים, ואתי רבנן בצרו חדא, שלא ארבעים אלא ל"ט. הרי מבואר שמזה שחידשו דבר בתורה עדיפים מס"ת גופה, (הובא בהגהות הגר"ז שטרן אב"ד שאויל לברכות בסוף, בהדרן עלך).

*

וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים חמורים, אהוב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף, הותרה מלאכה בחוה"מ, כ"ש וכ"ש, שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות, שהם סברות ומחשבות התורה היקרה, שיש לכותבם בחוה"מ, שלא ישתכחו ויאבדו, שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכותבם שלא ישתכחו ויאבדו וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהם זה פירשו לו ושמו בפי אמת. (שו"ת מן השמים הובא בשע"ת או"ח סי' תקמ"ה).

*

קבע נא הערותיך בספר מכורך, שזהו חיזוק ד"ת, וככל שמרבה בקנין התורה, מרבה תורה (אגרות חזו"א ח"א אגרת ד').

*

כשם שמצווה אדם בפרי' ורבי' כך מצווה שתורתו תפרה ותרבה בחידוש וללעג יהי' לעתיד לבא כשלא ישיב מה הוסיף נופך משלו בתורה ויש להתפלל ע"ז וגם גרגיר קט שחידש יוקירו ויחשיבו שמהם יאסוף עומר גדוש לבסוף והמשל בזה, שזרע קטן ממנו נצמח פרי במספר רב והתנא שאמר כל השוכח דבר ממשנתו הכונה ששכח ממשנתו שחידש כעצמו (שבט מוסר פרק כ' כ"ב עיי"ש).

*

חידושי סברות והגיגי חכמות שמולידים במחשבתו חשוכים המה לו לכנים וזה המכוון במאמרם ז"ל כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים ודרשו חז"ל שנעורים בלילה והיינו שחידו"ת שהם בנים לאדם שנתחדשו לו בהיותו ניעור בלילה, כוחם רב כחיצים ביד גיבור להשיב הוראה בבירור מהרה. (חת"ס עה"ת פרי' מקץ שבת ב' דחנוכה).

הכותב חידו"ת ומוכרם לרבים אין זיכוי רבים גדול מזה (יעב"ץ מגדל עוז עליית הכתובה ע"ב אות ב' ג').

*

ויותר מהמה בני הזהר עשית ספרים הרבה - אין קץ והמתרגם תירגמו בלשון ציווי הזהר למעביד ספרי חוכמתא סגי עד לית סוף.

*

ואחרי שבמעמד הר סיני נחלנו התוה"ק השוו קטנים עם גדולים נכבדים ושפלים לכן אין לגדולים לנער בקטנים אם ידברו לפניהם די"ת וכיוצא בזה אמרו חז"ל מכאן לתלמיד שאמר דבר הלכה אין מזניחין אותו ועוד אמרו כל מילתא לימא אינש קמיה דרביה ולא לשתוק (בעל ההשלמה בהקדמתו).

*

החידושים שחידש בכל שבוע, הי' כותב בקונטרס ביום ד' שלא הי' לומד בו שיעור עיון, ולא יצא דבר מפיו שלא כתב על הספר. וגם לא עבר עליו יום שלא חידש חידושי תורה (מנהגי חת"ס פ"ב אות ט"ו כ"ד).

*

מה שנולד לן המנהג לחדש חידושים יותר מדאי, וכל אחר בונה במה לעצמו אפשר לחפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמונינו ז"ל שראו שכחה גוברת בעוה"ר בעולם וא"א לאוקמא גירסא, אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיהא וכו' והנסיין מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי (חת"ס בחי' לשבת דף ק"מ ע"ב).

*

ובספר נר למאור לרבי אליהו קושלבסקי זצ"ל הביא בהקדמה ששמע מהגאון רבי זלמן אוסובסקי הי"ד רבה של סלבודקא שאמר שאיסור שוכח דבר מתלמודו הוי בעיקר על חידוש תורה דיליה, דע"י דאדם זוכר את החידו"ת שלו בכל סוגיא ממילא הוא זוכר את הסוגיא עי"ז, ואם שוכח את סברות שלו ממילא שוכח את התורה, וציין לדברי הירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) אמר רבי תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח מה טעם פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך.

*

הרמב"ן למסכת שבועות דף כ' ע"ב ד"ה ה"ג בעיקר נוסחי נושא ונותן בארוכה בנידון שם ומסיים בסוף "ולבי רופף בכל זה" ומכאן אנו למדים שגם ספיקות ונידון רופף לא נמנע מלכותבו שהכתיבה לעצמה חשובה היא.

*

זאת נחמתי שהזמנים שהוצאתי בעיון בגפ"ת ופוסקים לצורך כתיבת חידושי ולא הרהרתי בהבלי הזמן די לי בזה ואם בכל החיבורים שעשיתי כונתי שלש פעמים האמת די לי בזה שטוב שניצלים מפגם המחשבה עי"ז שמהרהרים בד"ת כמ"ש הרא"ה ז"ל בהקדמתו לספר החינוך (פרמ"ג בסוף להקדמתו).

*

והוכיחני על מה שאיני כותב כל מה שמגידים לי ואם הייתי כותבו, היו מגלים לי רזים נפלאים (מגיד משרים פר' לך לך מהדו"ק בתחילה).

*

מאוייבי תחכמני - אלו המשכילים המרבים בכתיבת ספרים לדעותיהם הכוזבות ובני הנערים יהללם בשערים וכצאן לטבח יהלכו ואנו ממעטים בכתיבת ספרים וע"כ חובה ומצוה להוציא

הכנה לגאולה

ובמעלת הדפסת החדו"ת כתב הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בהקדמתו לשו"ת טוב טעם ודעת מהודר בתרא תנינא לבאר מש"כ בקהלת יב יב ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ" וביאר דכשם שאמרו חז"ל בגמ' ביבמות דף סב ע"א אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף" כך בחידושי תורה תלוי ביאת המשיח צדקינו ע"י גמר כל התורה כולה שיהיה בעולם כמו שנתנה למשה רבינו ולכן באמת כל ספר וספר כדת הוא התקדמות הגאולה במהרה בימינו" וביאר שזה מה שאמר שלמה המלך ויותר מהמה הזהר בני עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר" והכוונה לא כמו שמבינים הטועים שלא לעשות ספרים הרבה אלא אדרבה מזהיר שלמה המלך לעשות ספרים הרבה כי רק ע"י הקץ יתגלה כמו יגיעת בשר להעמיד נשמות שע"י זה בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף וא"כ ה"ה לספרים.

*

שמעתי בשם הג' רבי חיים עוזר זצ"ל שאמר אודות מעלת כתיבת חידושי תורה בזה"ל כמו שהציפורן מכירה פגם בסכין פגם שהעין אינה מבחינה כמו"כ ע"ס מכיר פגם בסברא כי פעמים רבות שנראה לומר דבר או רעיון ולהשמיעו אך בעת שמבקשים להעלותו על הכתב מתברר כי הוא אינו נכון או אינו מדויק וכדו' יש חידושים ש"א שלפעמים במוחו ודיבורו יתכן איזה סברא.

אבל עד הבחינה של העט דהיינו שמנסה לכותבו שיתכן שסברתו אינו מקובל כי הלא לא עבר בחינת העט - ע"ס שרייבסזיך נישס [א"א לכותבו].

*

רבי שמואל לנדא זצוק"ל כתב בספרו אהבת ציון דרוש ט' אשר כתב הגאון בשם אביו הגאון בעל נודע ביהודה זי"ע דהנה כל המצות אדם מקיים בעוה"ז אבל כשמת נעשה חפשי מן המצות ואי אפשר לעשותם כמו שאמרו רז"ל היום לעשותם ולא למחר לעשותם אלא לקבל שכר ואפילו תולדות שמוליד תלמידים פסק ממנו בשעת מותו דשוב אי אפשר לו ללמוד עם תלמידים.

אכן כתב הנודע ביהודה כי יש דרך אחרת שיוכל להעמיד תלמידים אף אחרי שהאדם נמצא בעוה"ב והוא אם זכה מאת ה' לחבר איזהו חיבור והחיבור הזה נתייחד על דבר אמת וצדק על פי דרכה של תורה איש הזה אינו פוסק מלהוליד תולדות גם אחר מותו שלא פסק מלהעמיד תלמידים הלומדים מתוך ספרו וזה נרמז בפסוק בראשית ה' א' זה ספר תולדות אדם שעל ידי ספר אשר חיבר מתקיים בו לדורי דורות תולדות אדם.

חיבור ספר במקום קרבן תודה

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך עלינו אין ערך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר וגו' אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, [תהלים מ ו-ח]

ובהקדמת ס' לב אריה כתב משם רז"ל (מובא במדרש תלפיות) בזמן שבה"ק קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו וכשאדם כותב בס' מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו היא עולה לו במקום קרבן ובזה פירש הרב הנז' זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן והאריך בביאורו וענינים אחרים בהקדמה זו ע"ש באורך.

ונראה בעזה"י להבין במעלת חיבור ספר במקום תודה, דתנן (אבות פ"א מ"א) משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והנה מסר משה את כל התורה שקיבל וכך מסרה, אמנם בתוס' יו"ט בהקדמה לזרעים כ' שהיו דברים שנמסרו למשה אבל לא היה רשאי למסור ליהושע, והם חידושי תורה שעתיד תלמיד לחדש דזה נמסר למשה בסיני אבל לא הותר לו למסור ליהושע וכן כ' בהקדמה לס' באר שבע. והיינו דאדם שמחדש בד"ת והוא אומר לאחרים הוי בעצם המסירה אליו, ובס' ילקוט דבר אמת לרמח"ל הרחיב בזה עוד וכו' דכל ת"ח שמחדש חידו"ת מתגלה בקרבו נשמת משה רבינו דרך משה יכול לחדש ולמסור התורה, וזהו הכונה משה שפיר קאמרת היינו כח דמשה הטמון באדם.

חיבורים וכפרים ולא להטמין חידו"ת באמתחותינו שלא תהא תוה"ק נגרעת מערכה, וגם יש לחוש לאזהרתו וזירוזו של החיד"א ז"ל שלא להשהות חידו"ת פן יקראם אסון כי אין אדם יודע מה יולד יום, ויעלם בהקדם על מכבש הדפוס (שו"ת מנחת אלעזר בהקדמתו עיי"ש).

*

ובאגרת א' המצורפת להקדמת הפרמ"ג העתיק מ"ש באבק סופרים שאשרי מי שמדפיס ספריו בחייו ולא ח"ו להיות הכתבים מתבערים בע"פ לאשפתות וזבלים ולהבהוב תרנגולים יהיו וגם העתיק מ"ש הרד"ק בהקדמתו שיש לחבר ספרים ולחלקם ביעקב - כתיב שכל טוב לכל עושיהם ע"י מעשה שהעיקר הוא המעשה ושניים הוא עשיית מצות ולימוד תורה, והשני הוא עשיית ספרים ולכך חכמים נקראו בעלי אסופות שאספו ועשו מהם ספרים ושכר יש בעמל וזה ותהילתו לעד.

*

גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים, ותמוה, אם היגע יר"ש, פשוט שמעולה הוא, ואם אינו יר"ש, מהי א"כ מעלתו, אלא המכוון כאן ללימוד התורה, יש לומד בדרך ירא ה', צנוע וענוותן הוא, וחידושי מסמין ומצניע מצניעותו, אכן יש לומד תורה בדרך נהנה מיגיעת כפו, שלומד ומעיין עם יגיעת כף, שכותב ורושם חידושי וחוקים בספר לזכרון לעולם ועליו אמרו, גדול הנהנה מיגיע כפו, שתורתו משתמרת לדורות הבאים, ותהילתו עומדת לעד. (שו"ת שאילת משה בהקדמתו ד"ה ועל פי).

*

במתני' אבות פ"ג מ"ח תנן כל השוכח דבר אחד מתלמודו מתתיב בנפשו וכתב הגאון מבוטשאטש בדברי אבות שם דכשכותב ורושם מה שנתחדש אצלו גם אם שכח לגמרי אין זה בכלל השוכח דבר אחד ממשנתו שמתחייב בנפשו שמה שכתב בספר למען יעמדו ימים רבים הרי הוא ככותב על לוח ליבו כדקיימ"ל לענין עדות כשנזכר מתוך הכתב עיי"ש וכעין זאת הובא במדרש שמואל באבות שם דחייב לכתוב חידושי על הספר כ שלא ילכד במצודת השוכח דבר אחד ממשנתו.

גודל ענין כתיבת חידושי תורה

הישמח משה סוף תרומה מביא דכבר כתבו המפרשים רמז שיכתוב אדם חידושי מן הפסוק כתב לך ויש לפרש דארז"ל ויקרא רבה כב א שהראה הקב"ה למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ונמצא שראה הכל בלוחות והיינו כתב לך לכלל ישראל נאמר את הדברים האלה דייקא דמראה באצבע עליהן ע"כ פי' שכל מה שיחדשו בדורות הבאים היה כתוב בלוחות כארז"ל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתנה למשה מסיני א"כ נלמד כתב לך שצריך כל אחד לכתוב חידושי תורתו ע"כ.

ובמקום אחר כתב הישמח משה כי תשא עה"פ והמכתב דמי שאינו כותב חידושי תורתו הוי כשוכח דבר אחד ממשנתו כמו שכתב בס' שבט מוטר פכ"ב א' טז ועה"פ כתב לך מביא מזה"ק כי ע"י חידושי תורה שהאדם כותב נעשה היכלות וחופות שיתעדן בהם הנשמה וע"כ ראוי לאדם שכל חידוש שמחדש יעלה על הספר עיי"ש.

*

והש"ך עה"ת בהקדמה ד"ה ונחזור כתב א"כ ניתנה רשות למי שחננו ה' קצת דעת וחכמה ובינה לבאר ולפרש מה שקבלה נשמתו בסיני כארז"ל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמרה למשה מסיני ואם לא יכתבם נענש כמו נביא שכובש נבואתו ומסיים הש"ך זאת נחמתי בעניי ולולי תורתך שעשועי אבדתי בעניי יעו"ש

*

יש טעם נוסף לכתוב חידושי ומיד סמוך לחידושו כמש"ב הפרי מגדים אוסף ספרי הפרי מגדים ספריית בני תורה ריש קו' ג' דכשעולה במחשבתו דבר חידוש ירשום מיד דאל"ב ודאי ישכח ופסידא דלא הדר כי דברים גשמיים יתכן שיזכור לאחר זמן אבל בשכל הקודש רוחני במה יזכור אם לא ירשום מיד עיי"ש.

והדברים מפורשים בפי רבינו אפרים עה"פ ארבעים יום וארבעים לילה, כי מסר לו הקב"ה באותם מ' יום על כל קוץ וקוץ תלי תלים של טעמים ואין אדם יכול לחדש בתורה אם לא נמסר הכל למשה ולא נתנה הכתב אלא כדי לגדל עטרה לכל צדיק וצדיק שבדור שמגליל לו מן השמים רזי תורה ונכתבין ונקראין על שמו וכו'. וכ"כ הר"א מגרמיזא שמי שמגליל לו רזי תורה מן השמים ואינו כתבם עתיד ליתן את הדין עכ"ל. מבואר דלכל אחד ניתן כח החידוש אשר משמעותו הוא למסור את התורה מסיני בחלק שלו ובצאות ר"א הגדול איתא דאין אדם יכול לחדש במוכן לחבירו. והיינו דלכל א' יש את חלקו ואת זה הוא מוסר לאחרים.

[ובזה יתבאר ד' חז"ל (וילך פט, ט) דמשה אמר להקב"ה דרוצה ליכנס לא"י ויהושע יהיה המנהיג ואמר לו הקב"ה שינסה אותו וקרא הקב"ה ליהושע לאהל מועד ונכנס יהושע ומשה ממתין בחוץ ולכשיצא ביקש משה שיאמר לו מה אמר א-ל וא"ל כמו שאתה לא אמרתי לי כך אני לא אמר לך ועי"ש. וד' חז"ל צ"ב א' מדוע יהושע לא אמר למשה את אשר שמע, ב' צ"ב מהו כביכול העונש שיהושע נותן למשה כיון שלא אמרתי לי אני לא אומר לך, ולהנ"ל ניחא דניתן לו תורה אבל לא ניתן למסור למשה והיינו דאמר יהושע למשה כמו דאתה קיבלת תורה ולא יכלת למסור לי דניתן לת"ח למסור כך אני לא יכול למסור לך].

והנה מובא במשנ"ב דצריך לחדש חידושי תורה בשבת, ולדברינו מבואר טעם הענין שהרי התורה ניתנה בשבת וא"כ בכל חידוש תורה יש מחדש מסירת התורה ולכך ראוי לעשות כן בשבת, ולכך אומרים בשבת ותן חלקנו בתורתך.

והנה מסירת התורה עד רבי היה איש מפי איש מרב לתלמיד, ואחר דנתחדש ענין ד-עת לעשות לה' הפרו תורתך עתה המסירה היא ע"י ספרים וכמו שהביא הגר"ז משמיה דהגר"ח מוולוז'ין דדין איסור שכחת התורה אינו נוהג בזה"ז כיון דאין מסירת התורה בע"פ, רק בכתב והאיסור נאמר בשוכח דע"י יחסר המסירה.

והנה בחי' הגר"ז עה"ת פר' בשלח הביא מחז"ל לדרוש מקרא דועתה כתבו לכם את השירה הזאת ללמדה את בני ישראל שמזה לומדים את ענין מסירת התורה, וברא"ש כ' דבזה"ז יוצאים מצות כתיבת ס"ת בספרים, ובפרדס יוסף ריש שמות הביא דגם בחידו"ת של עצמו מקיימים האי דינא של מסירת התורה, ולד' חז"ל דמקרא זה ילפינן דינא דמסירת התורה שפיר מובן דבמסירת התורה מתקיים בהוצאת ספרים.

[והנה בתנחומא ישן פר' כי תשא איתא דרצונו של הקב"ה שכל התורה תיתן בכתב רק חשש שישלטו בהם האומות ויקחו מהם תורתם, ובזה מבואר מאי דבולוחות ראשונות היה הכל רשום על הלוחות גם תורה שבע"פ כיון דבזמן לוחות ראשונות אין כל אומה ולשון יכלו לשלוט עליהם והבן, וא"כ עתה חוזר הדבר לקדמתו דכל התורה יהיה בכתב].

ומעתה בזה"ז צורת מסירת התורה היא ע"י הוצאת ספר דבזה הוא מקיים את מסירת התורה לכל העולם ומקיים את תפקידו בעולם ומדוקדק הדברים בלשון הרבינו אפרים דכ' דנכתבים ונקראים על שמו דהיינו דכדי שיקרא על שמו חלקו בתורה הוי ע"י כתיבה וכמשנ"ב דכך היא צורת מסירת התורה בזה"ז, וכן בספר חסדים א' תקל' איתא דלכל חכם נגזר כמה ספרים יעשה והיינו דלא נגזר רק החידושים אלא הספרים והבן.

[ולמתבונן בכל כתיבת ספר יש את הבחינה דרואים את הקולות וכ' האבן עזרא דלמסור את התורה לכל החושים וכן בהדפסת ספר מלבד השמיעה יהיה אפשר גם לראותם]

ובזה מתבאר מה שהביאו על בעל הגידולי תרומה שבשעה

שהוציא ספרו בדרך הגומל לחיבים טובות ולד' היינו דברכה זו מברכים על שקיבל את החיים וא"כ שמוציא ספר קיבל את חייו דהא זהו מהותו של האדם בתורתו, ומצאתי בחיד"א דכ' דספר הוא גימטריא 'שם' והיינו כמשנ"ב דבהוצאת ספר הוי קיום דחלקנו בתורתך ושמו של אדם הוא לפי תורתו, [ע' בספר נזר התורה שהאר"י בזה] ומבואר ד' הרוקח דצריך לרמז שמו בספר שמוציא ולד' היינו דשמו של הספר הוא שם האדם וא"י רק כשם בעלמא לכך צריך לרמז בו שמו ועי"ז שפיר הוי ספרו כשמו.

ובזה מבואר ד' חז"ל דהמוציא ספר הוי כאילו הקריב קרבן, ענין הקרבן דהיה צריך ליתן נפשו ונותן בהמה תמורתו וכנודע מד' הרמב"ן וממילא שמוציא ספר הוא נותן את נפשו להקב"ה דבזה הוי מהותו ושמו וכמשנ"ב ושפיר הוי קרבן.

לכתוב חידושי תורה בערב שבת

מספרים על מרן רבי ברוך בער זצ"ל הצער הכי גדול שלו היה כשהיה שומע על דברי תורה שנשרפו.

ופעם כששמע שנשרפו כתבי יד של הגאון רבי ראובן דנבנבורג ז"ל האב"ד דווינסק התחיל גונח מכאב לב.

היה נזהר מאד בדברים המביאים לידי שכחה משום שהיה חושש ודואג שמא ישכח דבר מה מתלמודו. וכן היה נזהר מלכתוב דברי תורה בערב שבת אחר חצות מכיון שהעושה מלאכה בערב שבת אינו רואה סימן ברכה. (הקדמת לברכת שמואל ח"ב)

אמנם על החזון איש מספרים, בכל עת ובכל שעה נהג לכתוב חידושי תורה אף בערב שבת קודש עד סמוך לזמן הצפצוף ואף ביום שישי האחרון לחייו זצ"ל ישב וכתב עד שעת הצפצוף. (ממרן מהגר"ח קניבסקי זצ"ל). והגה"צ ר' זאב איידלמן זצ"ל מעיד נכנסתי אליו פעם בערב יום כיפור אחר הצהריים מספר שעות קודם התקדש היום הוא היה שוכב על מטתו וכתב חידושי תורה.

מבארים בעולם הישיבות שנח' כאן מה טעם כתיבת חידושי תורה, שלמרן החזון איש זה חלק מהלימוד, וע"כ גם בער"ש צריך ללמוד. אבל להגר"ב זה היה מלאכה בפנ"ע וע"כ חשש שאין בזה סימן ברכה.

סתירה בדברי המהרש"א

בגמ' ברכות (יז, א) כי הווי מפטרי רבנן מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא אמרי ליה הכי עולמך תראה בחיך ואחריתך לחיי העולם הבא ותקוהך לדור דורים לבך יהגה תבונה פ"ך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפיך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירצו לשמוע דברי עתיק יומין.

וכתב המהרש"א בח"א ז"ל "לבך יהגה כו'. נקטו כל הכלים והאברים השייכים ללימוד תורה הלב והכליות בעיון ובמחשבה הפה והלשון והשפתים כלי הדיבור והעין לראות והאוזן לשמוע והרגלים לרוץ שם למקום תורה הם כלי מעשה המגיעים לתורה אבל ידים לא נקט שהם כלי המעשה ממש ולא שייכים כלל בלימוד התורה אלא לעשות מצותיה ועוד הוסיפו פניך יאירו כו'. עש"ה חכמת אדם תאיר פניו וק"ל."

ולכא"ו הרי זו סתירה גלויה למש"כ המהרש"א בח"א לב"ב דף י' ב' גבי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו שפירש שם "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ומהו לשון בידו יאמר ולמד תורה. ויש לפרש כי עיקר הלימוד ושינוע בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים, עכ"ד. א"כ מבואר שכן עוסקים ביד בלימוד.

בצילו של מרן החזון איש

כמות שהיא עודנה תורה שבעל פה גם אחרי רבינו ורב אשי עוד לא הושלמה כתיבתה אלא בכל דור ודור הקב"ה יושב עם חכמי התורה וממשיכים יחד לכתוב אותה.

ובערוב ימיו סח לתלמידו מפסיק אני מעומק העיון בתורה רק

כתיבת חידושי תורה אצל החזון

פעם אחת בליל הושענא רבה נכנס אצל החזון איש תלמידו רבי שרגא פייבל שטיינברג זצ"ל ומצאו שיושב ורושם במחברתו חידושי תורה גויילי פניו היו אדומים כאש בוערת כיון שחש בנוכחותו של התלמיד פנה אליו ואמר לו התורה שבעל פה נשארה

פעם סח למקורבו הגאון רבי משה יהושע לנדא זצ"ל כי לפעמים מכיר בנקל מתוך מכתב חידושי תורה מהי דרגת הכותב ביראת שמים אם פלוני בעל כשרון שמתמצא בדרכי הלימוד ואעפ"כ אין מסקנותיו בהלכה ישרות משמע שחסר לו ביראת שמים פעם הביאו לפניו ספר חידו"ת ואמר להגרש"ש קרליץ שהופתע על המחבר שעלה בידו לחבר חידושים אלו אלא שמכיר אותו לירא שמים והיה לו סייעתא דשמיא (מובא בהקדמה לס' עטרת שלמה)

כששלחו לו ספרים של מחברים חדשים היה בוחן את מדת היראת שמים של המחבר ועל פי זה קבע היכן להניחו בארון הספרים ספר שמחברו ירא אלוקים מקומו היה במדף העליון והאחר במדף התחתון. כששאלו גיסו רבי שמואל גריינמן זצ"ל כיצד ניתן להבחין בירא"ש מתוך ספר הלכות אמר מחבר ירא שמים מצטיין בביקוש האמת גם אם החטיא את המטרה וחידושו אינם נכונים אפשר להבחין אם מגמתו היתה למצוא את נקודת האמת או סתם לפלפל בדברי תורה.

סיפר רבינו להגרמ"ז שטיגל זצ"ל כי קיבל מכתב תורה מרב פלוני ויש שם סברא נפלאה ותמה החזו"א ואמר כי זה פלא כיצד זכה אותו רב לחדש כהאי סברא בשעה שאין בו יראת שמים (ס' שומר אמת דמאי בהקדמה)

לעצמו מרן הקהלות יעקב זצ"ל היה אומר כי כשכותבים חידושי תורה הרי שתוך כדי הכתיבה מתפתחים הדברים ומוסיפים ביאור וליבון הערות חדשות מתווספות וחידושים נפלאים נוצרים תוך כדי הכתיבה שהריכוז בשעת הכתיבה הוא חזק וטוב אבל לא כן הדברים היו אצל רבינו שהיה לו כושר ריכוז מדהים וכשישב לכתוב הכתיבה היתה אצלו רק לסיכום העניין. ואין דרכי לכתוב טרם גמר העיון הוא כותב החזו"א (קוב"א ח"ב סי' י"א).

ופעם שאל בעל קה"י את רבינו החזו"א בשביל מה הוא מחבר ספרים והלא מעטים הם המעיינים בספריו מחמת עמקותם ודקות עניינם כך היה בזמנו הבני תורה בארץ ישראל מועטים היו וגדוה"ת בלבד יגעו ומצאו את אשר אוותה נפשם. והשיב שהוא מחבר את ספריו לעצמו כי קשה לו לקרוא מכת"י ואין כדאי להדפיס ספר אחד ולכן מדפיס יותר. נוסח אחר אמר החזו"א כי הוא מדפיס לדורות הבאים.

וכתב הגאון רבי שלום שכנא זאהן זצ"ל וז"ל כששאלתי פעם בהיותי בארץ ישראל את פי הגאון רשכבה"ג החזון איש זצ"ל אם כדאי כהיום לחבר ספרי חידושים והשיב תיכף ומיד כי בודאי כדאי הוא אף אם ללא צורך אחר כי אם לצורך המחבר עצמו כדי שילמוד כדבעי עכ"ל.

בצילו של מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל

סיפוק גדול

יכולים לומר סברא של רשב"א סברא של רעק"א, זה דבר גדול פעם היו צריכים לשבת וללמוד יומם ולילה בשביל זה. ושאלו אחד הנוכחים מדוע באמת זכינו לכך?

וענה: יש הבטחה ש'לא תישכח מפי זרעו' ואם היו צריכים לשבת יומם וליל בשביל לומר סברא וכיו"ב, היו מתייאשים, הדור הזה הוא 'שוואכע דור', והיינו מגדלים דור של עמי ארצות, ע"כ הקב"ה זיכה את הדור בזה. (רשימות הרה"ג ר' הלל קופרמן)

לא לפי מעשיו

שח רבנו: שלפעמים ה' עושה חסד שאדם זוכה לחדש בתורה לא לפי מעשיו כדי שלא ימוש התורה מפי זרעו.

לחדש רק בענינים שעוסקים בישיבה

פ"א הביא לרבנו בחור מיישיבת ארחות תורה קונטרס שחבר בענין מסוים, בתחילה חשב רבנו זה לא מהענינים שלומדים כעת בישיבה ואמר לו: שבחור צריך לחדש דוקא בדברים שלומדים בישיבה ובזה העיקר צריך להשקיע, ואח"כ הראה לו הבחור שזה כן ענינים הקשורים למה שנלמד בישיבה.

פ"א ראה רבנו שמוכרים בישיבה בשמחת תורה בדפי גמרא העיר: שאולי צריך למכור גם בשטיקלעך תורה.

כתיבת חידושי תורה

היום כ"א שרק מתחיל ללמוד, הוא כבר מיד הוא אומר סברות וכותב חבורות, ומאמרים ומה שהוא אומר זה טוב, אבל הבעיה היא שהם עדיין לא יודעים ללמוד א"כ איך אפשר לכתוב? אמנם בספר מגיד מישרים מובא שהבית יוסף תירץ איזה קושיא בשתי אופנים, והתגלה לו המגיד ואמר שתירץ אחד הוא אמת ויציב, אבל התירץ השני לא כל כך נכון, אבל קוב"ה שמח בהאי פלפולא, רואים שיש מעלה גם בעצם הפילפול, רק מה שאחרי שאדם אומר איזה סברא הוא נהי' נגוע ואינו יכול לחזור בו וממילא יכול לצאת תקלה מתח"י.

[וז"ל המגיד מישרים (פר' ויקהל) ובההיא דצפורן שפרשת וכתבת שני דרכים חייך דקב"ה חייך בפלפולא דילך אבל אורחא בתראה הוא ברירו דמלה ומ"מ לא תמחוק קדמא דיקריה דקב"ה סליק מיניה אף על גב דלאו קושטא איהו כיון דאיהו חריפא דוגמת נפחא דבטש בפרזלא ונצוצין מתנציצין לכל עבר, עכ"ד. וכתב ע"ז רבנו 'היינו שבחריפות שאינה עקומה יוצא כבוד שמים'].

מצד שני יש מעלה במה שכותבים, מה שהתעורר בדרך הלימוד כיון שזה נותן סיפוק. כמו שכתב המהרש"א (ב"ב י, ב) על הגמ'

אמר מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל שהיום רואים שיש הרבה אברכים שמוציאים ספרים בכל חלקי התורה והטעם בכך משום שפעם לא היו הרבה שלומדים כל היום ומי שכבר היה לומד הוא היה הרב וע"כ היה לו סיפוק בכך שהוא רב והיה לו חשיבות בכך אבל היום שיש הרבה שלומדים תורה א"כ לכן עשה הקב"ה שיהיה יותר קל להוציא ספרים וע"ז אברכים יכולים הרבה להתעלות בשטיגען אם הם לוקחים ע"ע איזה נושא לימוד או מסכת לחבר ליה ספר וכדו' ועושים שטיגן וזה נותן להם סיפוק גדול.

בזכות כתיבת חידו"ת זוכה להנות אחרים מפרי עמלו

כתב רבנו: הנה מלבד מה שכתוב בספר חסידים (אות תק"ל) דכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ויכול לכתוב ואינו כותבו, הרי גוזל מי שגילה לו, כי לא גילה לו אלא לכתוב, - גם המריצו רבותינו מאד שכל א' יכתוב הערותיו, וזה יגרום לו להוסיף אומץ בלמודו, וכשעושה כן אז זוכה ג"כ לזכות לאחרים מפרי עמלו. (קובץ אגרות - אגרת רלז) [ויש להביא כאן מה שסיפר רבנו בהזדמנות אחרת, כי פ"א ראה החזון איש ספר שא' הוציא, והתפעל שא"ז לפי כשרונותיו, ואמר על כך שמהשמים סייעו אותו על זה]

אין לסמוך על הזכרון

שח רבנו, שאמר לו הג"ר שמחה זליג ריגר מברסק כי בצעירותו היה לו זכרון טוב, ולא ראה צורך לכתוב מה שנתחדש לו, כי סמך על הזכרון, אך אחר כך כשהגיע לגיל שישים והתחיל לשכוח, הבין כמה ההפסד גדול מזה שלא כתב.

והוסיף רבנו וציין מדברי המהרי"ט (קידושין כז, א) שכתב, ובהאי שמעתתא דצבורים היו לי דברים, ושכחתים. ולכאן לאיזה תועלת כתב כן, אך י"ל שבא לעורר שלא לסמוך על הזכרון, אלא לראות לחזור על הדברים או לכתוב מה שנתחדש. (קובץ אגרות אילת השחר סי' מה)

ברכה לחידושי תורה

לפני מספר שנים, כשגאון אחד פתח ישיבה חדשה ובא לקבל ברכת רבנו, אמר לו רבנו, האתה מבקש ממני ברכה, אני צריך לבקש ממך ברכה, שהרי אתה מקים עולה של תורה ואין ערוך למעלתך. ושאלו, מה רבנו רוצה שאברכו. אמר לו ב' ענינים, והראשון היה שיזכה לחדש עוד בתורה.

מעלת הדור בחידושי תורה

יש דבר גדול היום בני התורה יושבים ולומדים כמה שעות וכבר

אפשר לפתח את הראש להגיע לסברא ישרה.

הוספה בלימוד או עריכת החידושים לדפוס

באחד הימים הגיע אחד מזקני הרבנים בחו"ל לביקור בבית רבנו, ושטח שאלתו, האם עדיף שילמד עוד מסכתות שעדיין לא הספיק ללמדם כראוי, או שיערוך את כתביו לדפוס, ואמר לו רבנו שמכיון שבספריו יש זיכוי הרבים עדיף שיעסוק בזה.

אמנם כשג"א מחשובי ראשי הישיבות חלה ל"ע, ושאל את רבנו האם יעסוק מעתה בעריכת חידושו לדפוס או שימשיך לעמול כפי כחו בהרבצת תורה לתלמידי הישיבה [והתבטא אותו גאון ששואל דוקא את רבנו כי הרי הוא גם ראש ישיבה וגם מחבר ספרים ויבין היטב את שאלתו], אמר לו דהרי הלימוד עם התלמידים ודאי יועיל להם, והספרים ה"ז ספק אם יענינו בהם כראוי ויפיקו מהם תועלת גדולה כ"כ כמו בלימודו עתה עם התלמידים, ועל כן אין ספק מוציא מידי ודאי ושימשיך ללמד בישיבה.

שהחיינו בהוצאת ספר

בהדפסת ספריו רבנו לא נהג לברך על כך שהחיינו, וביאר טעמו כי ההנאה בכך היא רוחנית ועל הנאה רוחנית אין מברכים שהחיינו. והרבה פעמים היו מביאים לו פרי חדש כשהוציא ספר חדש ואז היה מברך על הפרי ומכיון גם על הספר.

ופעם נכח רבנו במסיבה שעשו לכבוד הוצאת ספרו של חכ"א, ואמר לו רבנו שלא לברך שהחיינו אלא אם יהי' שם פרי חדש, ולהכריז שמברך ברכה זו על הפרי, שלא תצא תקלה מזה.

שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים, ולדבריו משמע שיש מעלה מיוחדת בלימוד שעי"ז שכותב את מה שהתחדש לו הדברים נקלטים יותר טוב (ואגב יש להעיר על דברי המהרש"א דא"כ גם לפני שנתמעטו הלבבות והתירו לכתוב משום עת לעשות לד' א"כ הי' צריך להיות מותר מעיקרא לכתוב תורה שבע"פ כי לולא הכתיבה חסר בלימוד התורה, ובתוס' בב"ק ג, ב ד"ה כדמתרגם מוכח דאפי' ליחיד הנצרך אמרין עת לעשות לד' ומותר ללמוד בע"פ תורה שבכתב).

מסופר על רבי ישראל סלנטר שאמר פעם שיעור בוילנא וא' השומעים הקשה קושיא על שיעורו והפסיק את השיעור וידר, ואמר אח"כ שבאמת הוא הי' יכול לדחות את המקשה באיזה שהוא תירוץ, אבל הוא חשב לעצמו: ר' ישראל, אתה הרי לומד מוסר - ולכן ירד מהבימה.

ושמעתי מהבנים של הג"ר שמרי' גריינימן שסיפרו ששמע מהחזו"א שהוא הכיר ג' אנשים שהם 'מודים על האמת': האחד הוא רבי חיים עוזר - גם על אדם גדול כזה הי' צריך עדות שהוא מודה על האמת שהרי בד"כ רבנים שאומרים איזה דבר מאד קשה לחזור בהם ולומר טעיתי - ורבי יחיאל יעקב וינברג - בעל השרידי אש שכתב מערכה שלמה על הימום של הבהמות וכיון ששמע שפסקו להלכה אחרת חזר בו. והשלישי הם לא זוכרים מי זה הי'. רואים מזה שהחזו"א בזמנו כבר העיד שאינו מכיר אלא רק שלשה אנשים שמודים על האמת. אם כן, היום ודאי שאין בנמצא אנשים כאלו. על כן, עד כמה זהירות צריך עד שכותבים מאמר או חבורה, ורק ע"י לימוד העיון בסדרי נשים נזיקין כמו שצריך,

בצילו של מן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א

כתיבה שווה לחזרות

רבינו שליט"א נשאל לאחרונה עצה לזכרון מבחור בן ישיבה שמרגיש שאינו זוכר הסוגיות כדבעי, ונשאר בידו רק הגפ"ת. אמר לו רבינו שיתמיד בכתיבה אפילו על חשבון זמן החזרות, והסביר כשבחור כותב את השקלא וטריא של הסוגיא הרי הוא לא יכול לרמות את עצמו ולכתוב מה שלא ברור לו, ומוכרח הוא ראשית כל להתאמץ לברר לעצמו את הסוגיא כדבעי, ועל ידי הכתיבה עצמה מתבררת הסוגיא לאין שיעור, ולדעתי כתיבה היא שווה ערך לכמה וכמה חזרות, והיצר הרע משקיע הרבה להחליש לבחורים ואברכים את ענין הכתיבה, כי אומר לעצמו מה אני יכתוב, אלו דברים פשוטים ואין בהם חידוש עצמי, והוא לא יודע שהכתיבה מבררת הסוגיא, וגם שהכתיבה עצמה מעוררת את המחשבה לחידושים נוספים.

ללמוד שוב נערה המאורסה

בכל עולם התורה ידוע כי שיעוריו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א מיוחדים הם במתיקותם ורעיונם, אם כך הם הדברים בשיעורים שבכל הש"ס, שדבריו ושמעותו מיבדרין בבתי המדרשות והיכלי הישיבות שבכל אתר, קובע מקום לעצמו השיעורים שבפרק נערה המאורסה, שם כולי עלמא מודי גם תלמידים מאסכולות שונות ומחוגים נרחבים כי בנערה המאורסה רבינו מרן שליט"א הוא ראש המדברים שבפרק זה, ממנו יתד ופינה להבנה נאותה של עיקרי פרק זה. שנים היה הדבר כמוס וטמיר, מה נשתנה פרק זה, שמא עמימות הסוגיות ומזגם השונה מסוגיות רבות בש"ס, או שמשום מה לא רבו המתעסקים ומתעמקים בפרק זה, לימים נחשף הסוד והתגלה -

ביום מן הימים נכנס בן ישיבה לחדרו של רבינו מרן שליט"א ניגש הוא אל השולחן ופרץ בבכי מר, אני, כך סיפר, יגעתי זמן רב בסוגיא פלונית ועמלתי בה, השקעתי עצמי בה והעליתי סיכומה על הכתב, ולחרדתי נעלמו דפי הסיכומים שכתבתי, כל חיפושי אחריהם העלו חרס, וקשה לי לעבור הלאה לסדר היום ולהתחיל בסוגיא אחרת, ביכה את צערו שניכר היה היטיב על פניו.

מרן רבינו שליט"א נשא אליו את עינו הטובות, הושיבו לצידו

ואמר לו - גם לי היה מעשיה דומה, בבחורתי למדתי בישיבה בזמן אלול פרק 'נערה המאורסה' ממסכת נדרים, ארבעים יום ולילה עשיתי בפרק זה, חידשתי בה ויגעתי להעלות על הכתב את חידושי במחברת מכורכת, והנה הגיע ערב יום הכיפורים הנחתי את הגמרא שלי עם המחברת בארון שתחת ארון הקודש בהיכל הישיבה, לבל יעלמו בסידור המקומות לקראת תפילות היום. במוצאי היום הקדוש לאחר הבדלה הוצאתי את הגמרא ממקומה וחשכו עיני וליבני - המחברת איננה שם. כל יגיע כפי ועמלי בזמן אלול ירד לטמיון, פרצתי בבכי מר והרגשתי כי חשך עולם בעדי. כפי הנראה מאן דהוא לא היה מסוגל לראות את פירות עמלי וברוע לב אפוף רגשות קנאה ראה את מקומה של המחברת והעלימה. בצר לי תינית את כאבי בפני אבי הגדול, והוא תפס בידי הצמידה לליבו ואמר לי 'בערלי' טיירע מיינע' קינד', אני מבין אותך, קשה לך, אבל תנסה להתרומם מעט מיוגונך ולראות איך היצר הרע ראה את העמל שלך בזה הפרק, את הלילות בהם נידדת שינה מעיניך לסדר לעצמך את המהלך של הסוגיות הקשות, והוא לא נח, הוא לא יכול לסבול זאת, אז הוא החליט לנסות ולשבור אותך. הוא העלים לך את המחברת, הוא ולא אחר. וכעת מיינע קינד, יש לך כוחות עליו, כעת מתחילים ימי בין הזמנים, אל תיכנע לו, גידיה בעיניה, בבין הזמנים הזה הינך לומד שוב את הפרק ואני בטוח שהחידושים שיהיו לך במהדורא בתרא יהיו טובים ממהדורא קמא, גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון.. וכך עשיתי לא נתתי לעצמי מנוחה כל אותם הימים, בתחילה ניסיתי לשחזר את החידושים הקדמונים עד שראיתי שזה רק מפריע לי בשטף הסוגיא, התעלמתי מהעבר והשקעתי עצמי בין הזמנים שלם בנערה המאורסה, והקב"ה ריחם עלי והשיב לי את נפשי ואת חידושי, ומהם הייסוד לשיעורים שמסרתי שנים רבות בישיבה בפרק זה.

מכתב לבני הישיבה לכתובת חידושי תורה לעילוי נשמת

בס"ד. זאת חנוכה תשס"ו

לבני ישיבת שערי תורה היקרים יחייו לוי"ט. שלו"ר

קבלתי אגרתכם ומקצר זמן אשתדל להשיב לכם מיד טרם אשוב לארה"ק.

ר"נ ור"א.

אולם נראה לבאר דלא פליגי כלל, דיש לדקדק בלשונם, דר"נ הרי פירש הכתוב ד"גם זה הבל" דקאי על מי שאינו מעמיד תלמידים, ור"א אחא הוסיף דמי שלא לימד לאחרים "אין לו הבל גדול מזה", וזה הרי לא קאי על הכתוב ד"גם זה הבל" ונראה, דבדין תלמוד תורה יש בזה שני עניינים, א' דזהו מדיני קבלת התורה שתהיה התורה מסורה מדור לדור, ומרב לתלמידו, וכדאיתא (בריש אבות), דמשה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו' וכן בכל דור ודור מרב לתלמידו, ועל זה הוא שכתב הרמב"ם בהל' ת"ת (פ"א ה"ט) על גדולי חכמי ישראל שהם בכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו, וזהו ענין המשכת קבלת התורה לדורות הבאים, והדרך בזה הוא, שיהא לכל רב תלמידים קבועים המקבלים תורתו, והוא כמערה מכלי אל כלי, וזהו הנקרא העמדת תלמידים, ואמר בזה ר"נ דמי שלמד ולא העמיד תלמידים הרי זה בכלל "גם זה הבל", שלא נהג עפ"י דרך קבלת התורה שתהא מסורה מדור לדור.

אכן בנוסף לזה, בעיקר דין תלמוד תורה, יש ג"כ דין מיוחד של "ללמוד ע"מ ללמד", ודין זה אינו רק מחמת דין מסירת התורה מדור לדור, אלא דזהו מעצם מצות תלמוד תורה, דעיקר דינה הוא לא רק ללמוד בעצמו, אלא ללמוד ע"מ ללמד ולהרביץ תורה בישראל, ע"מ שתהיה התורה נחלת כל ישראל, דהתורה ניתנה לכלל ישראל, וכל מי שלומד תורה הרי הוא מחוייב ללמדה לאחרים ולהנחילה לכל ישראל, שזהו עיקר תכלית התורה שתהא נחלת כל ישראל, ונראה דזהו שהוסיף ר' אחא דמי שלמד ולא לימד כלל "אין לו הבל גדול מזה" שאין לימודו על דרך חובת תלמוד תורה כלל, והוא שלא יהא לימודו באופן פרטי לעצמו, אלא ע"י שתתקיים ותונחל תורה לכל ישראל, ודין זה אינו שייך לדין העמדת תלמידים קבועים, אלא ללמוד ע"מ ללמד, ולהפיצה בישראל.

ונראה דהנפ"מ היא ג"כ בזה, דמצד הדין של מסירת התורה מדור לדור, הרי סגי במה שיהא לו תלמיד אחד קבוע, ומוסר לו תורתו, ויצא בזה ידי חובת העמדת תלמידים ומסירתה לדורות הבאים, אכן עדיין הוי בזה מצד עיקר מצות תלמוד תורה, דבזה מחוייב הוא להרבות ככל האפשר ללמדה לאחרים, וזהו עיקר תכלית התורה, ולכן נ"פ דכל מה שתלמיד מחדש בתורה ה"ה מחוייב ללמדה לאחרים, וכפ"א מי שיש לו תלמידים קבועים המקבלים תורתו, ה"ה מחוייב עוד ככל האפשר ללמד עוד לאחרים בכל אופן שהוא ולהרביץ תורה בישראל, ושתהא תורה מתפשטת בכל בית ישראל ותרבה דעת.

והנה בגמ' סנהדרין (דף צא:) איתא, אמר רב יהודה אמר רב כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גזלו מנחלת אבותיו שנאמר (דברים לג ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית, ע"כ. ומבואר בזה ענין נפלא, דמפני שהתורה היא קנין של כל ישראל, הרי כשמתחדש לאחד חידוש בד"ת, הרי חלק של תורה זה שייך הוא לכל ישראל, והרי זה בבחינת ממון ציבור בידו, ומעתה כשנמנע הוא מללמדו לאחרים הרי זה בבחינת גזל, וכאילו גזלו מנחלת אבותיו. ובביאור הגר"א (יור"ד סי' רמה סק"ה) הביא הגמ' הנ"ל לענין מש"כ בשו"ע שם עיקר החיוב ללמד תורה לאחרים.

ובכתובות (דף ג.) איתא עה"פ (תהלים קיב ג) הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, ר"ה ור"ח חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה, וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאלין לאחרים, ע"ש. ומבואר בגמ', דענין זה ללמד תורה לאחרים הרי זה בכלל צדקה וגמ"ח, ויש בה מעלה מיוחדת שהיא אינה כלה ממנו, ועי' במהרש"א שם שכתב וז"ל. גם הלימוד לאחרים יהיה כצדקה.

כינוס תורה דיליה בביתו

כינוס בביתו של ארגון תורה דילי לעידוד כתיבת חידו"ת לע"נ הגר"י לנדא יום ה' כו תמוז תשע"ד (בהשתתפות הגרש"י בורנשטיין הגר"ח מישקובסקי ועוד)

השאלה הראשונה, אנו יודעים שכל ראשי הישיבות חפצים בתקנת בני הישיבות ושוקדים על כך, והנה בנושא של כתיבת חידושי

דבר הגון מאד הוא להתעורר בהסתלקות אחד מן החבורה ולקיים דיני האבלות כהלכתם, והרמב"ם כתב בפ"ג מהל' אבל אחד מן החבורה שמת תדאג כל חבורה והוא במ' בשבת ק"ו, והרדב"ז העיר הרי בגמ' כתוב גם: אחד מן האחין וכו' וכתב שהרמב"ם תפש הדבר המחודש יותר, ויש להעיר שהרי דין אחד מן האחין נאמר גם על אח רחוק שנסע למדינת הים ולא ראהו מעולם ומ"מ דין אח לו ובמיתתו צריך לדאוג, ומוכח מכאן שגם באחד מן החבורה דינא כן, ולכן גם אחד מן החבורה שעבר לשיבה אחרת כבר נקשרו בני החבורה זל"ז כאחים, ובמיתתו צריך לדאוג כדין אחד מן החבורה; ודבר נכון והגון הוא ההתעוררות שלכם וכשמת הדין מתוחה חובה לשום על לב ולהתחזק, ואמנם צריך לדעת כי מדת הדין מאת השי"ת שהוא אב רחום וחנון אינה אלא מתוך אהבה כאשר ייסר איש את בנו, כשאין המחזקים הרי הקב"ה מצטער מאד ואומר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, ולכן יקרים חזקו והתחזקו ויחי לתועלת ולע"נ אחיכם החשוב ז"ל.

ומה שהנכם עושים זכרון בכתיבת חידושי תורה הנה ענין גדול הוא וכבר ביארתי הדבר דבגמ' בסנהדרין אמר רב כל המונע הלכה מן התלמיד הרי זה גזלו מנחלת אבותיו, ומפני שהתורה שייכת לכל ישראל, אמנם ענין זה אינו אלא כשכא ומבקש הלכה. אבל כשאנו מבקש אין בזה מעשה גזילה כלל, אולם נראה דכיון דהתורה היא של כל ישראל הרי שמחדש דבר תורה הרי למי שאינו יודע אותה הרי בבחי' אבידה ומדין מצות השבת אבידה צריך להשתדל להפיצה ברבים, ולכן מצוה גדולה היא לכתוב חידושי תורה ולפרסמם, זכות גדולה היא לכם וגם חסד גדול הוא לאחיכם ז"ל.

יהי רצון שזכות המצוה וההתעוררות ירחם השי"ת עלינו ויאמר לצרותינו די, תזכו כולכם להתגדל בתורה וביר"ש לטוב לכם דכל הימים, ובלע המות לנצח ומחה ה' דמענה מעל כל פנים אמן.

בברכה וביקר.

מעלת כתיבת חידושי תורה

במבחן השנתי של ארגון ושננתם באולמי היכלי מלכות (ניסן תשפ"ד) נבחנו מאות אברכים ובני ישיבות על אלפי דפי גמרא, במעמד נשא רבינו של שליט"א דברים קצרים -

יש חשיבות גדולה בכתיבת חידושי תורה, אבי זכרוננו לברכה היה כותב כל דבר, ולפני כל שיעור היה לומד וכותב, אני זוכר מרביצי תורה וראשי ישיבות שהיו מגיעים לקחת ממנו את המחברות ולהכין את השיעורים שלהם מהמחברות שלו, ועד היום ברוך ה' תורתו משתמרת מהספרים שחלק מהם מהכתבים שלו, יש בחורים שמרגישים שאין להם תועלת בכתיבה כי אין להם חידושים גדולים לכתוב, אבל זו טעות, אנחנו יודעים בישיבות את הייסוד של רבי חיים שמביא בשמו בברכת שמואל שכותבים שטר על חוב עיניו שהשטר הוא אפסרא דחוב, כך הוא גם כן כשכותבים ומסכמים סוגיא כתיבת הסוגיא היא 'אפסרא דהסוגיא' הכתיבה נותנת בהירות בסוגיא, כי אי אפשר לכתוב אם הסוגיא לא ברורה די הצורך. בוודאי מעלה גדולה היא מאד לכתוב, וזכות גדולה היא לארגון 'ושננתם' שעל ידיהם מתרגלים וקונים את קניני כתיבת התורה, ושם נאה להם כמו שדרשו חז"ל מתיבת ושננתן שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו.

ללמד כמה שיכול

בספרי (דברים פ"ל ד) איתא, ושננתם לבניך, אלו תלמידים, וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים וכו', יעו"ש. וכן הובא ברמב"ם ריש הל' ת"ת. ובמדרש רבה פרשת ואתחנן (פרשה ב' פ"י כו) איתא עה"פ (קהלת ה ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף", אין אנו יודעים שאין אדם ממלא את נפשו מהו בכסף, רבנן אמרי אלו תלמידי חכמים שאוהב ד"ת שנמשלו בכסף שנא' (משלי טז טז) "וקנות בינה נבחר מכסף" א"ר נחמן מי שאוהב תורה אינו שבע תורה. ומהו "מי אוהב בהמון לא תבואה [גם זה הבל]", (קהלת ט), מי שהומה ומהמה אחר תורה, לא תבואה, ואינו מעמיד תלמידים, גם זה הבל, א"ר אחא מי שהוא לומד תורה ואין מלמד אין לו הבל גדול מזה, ע"כ. וצ"ב מה הוסיף ר' אחא על דברי ר' נחמן בזה. ועי' בפ"י עץ יוסף שם שכתב, דהעמדת תלמידים פירושו שיקבלו מתורת רבם כמו יהושע שהיה תלמיד קבוע, ומשה מסר תורתו ליהושע כמערה מכלי אל כלי, ור' אחא ס"ל דדי כשמלמד לאחרים אפילו אינם תלמידים קבועים, אלא א"כ שאינו מלמד כלל לאחרים אז הוא הבל, עכ"ל. ולדבריו פליגי בזה

תורה, הכול תמימי דעים שיש בכך תועלת, מאידך אנו יודעים שראשי הישיבות לא רואים בכתיבת "מערכות" עניין שצריך לחתור אליו בכוונה תחילה, לכן נבקש ראשית להתייחס לעצם מעלת הכתיבה אצל בני הישיבות?

והשיב רבינו: כתיבה זה חשוב מאד, בחור צריך לכתוב, כל שאלה, כל הארה, אני יכול לומר על זה "מבשרי חזיתי"... יש דברים שמתחדשים בדווקא תוך כדי כתיבה. כל הערה צריך לכתוב, כל תירוץ לכתוב, אחר כך אפשר להגיה ולתקן. לי יש מחברת משנת תש"ד, אז כאשר הגעתי לישיבת 'חברון', קושיה, תירוץ, יש לי שם שלשה שיעורים רבי יחזקאל סרנא, רבי אהרן כהן, ורבי משה חברוני. הכול כתבתי גם משלמדתי מחברי, כמו "דיברתי עם ידידי דב לנדא ואמר כך"... או: "דברתי עם ידידי יעקב אידלשטיין ואמר כך"...

כאן הפנה הגר"ח מיישקובסקי שליט"א שאלה: האם הראש ישיבה שליט"א משתמש במחברת הזו גם עתה?

רבינו שליט"א: בהחלט, הדברים באים לתועלת גם עתה.

הגר"ח שליט"א: יש כאן לימוד ומעשה רב לבני הישיבות לדורות, שלא לזלזל בעמל הבחורות, שיכולה להועיל ולסייע גם כי יזקין לא יסור ממנה... אפילו כשכבר זוכים להרביץ תורה שנים על שנים, לעדרים עדרים.

הגר"ח בורנשטיין: המציאות מורה שלחשוב אפשר גם כשהדברים לא בהירים, אפילו לומר דברים ניתן כשעדיין הם מעורפלים, אבל הכתיבה דורשת בהירות" מלאה, לא ניתן לכתוב ללא בהירות, והכתיבה בעצמה מבהירה. ידועים דברי המהרש"א במסכת בבא בתרא בדף י' עמ' ב', על מה שאמרו בגמרא: "שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" כתב על זה המהרש"א: "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים", המהרש"א משתמש כאן בלשון "עיקר הלימוד" יש בזה וודאי מובנים שונים, אבל ההבנה הפשוטה היא שכאשר כותבים את דברי הגמרא ואת החידושים העולים ממנה זה מסייע ומביא לבהירות גדולה יותר, לעמוד על עמקה ובוריה של הסוגיה, וזו המעלה הגלויה של תואר 'סופרים' של חכמינו ורבותינו, וזה מורה דרך גם לכל תלמיד ותיק וכל לומד תורה כיצד לזכות להבנה נכונה וברורה של הסוגיה, על ידי שיכתוב ויעלה על הכתב את סיכום הסוגיה, והעולה ממנה בחידוש וביאור הדברים.

הגר"ח מיישקובסקי שליט"א: מרן ה"חזון איש" עודד מאד בני תורה שיעלו את סיכומי הגמרא והעולה מכך לחידוש או להלכה על הכתב, ידוע המכתב שכתב לבן ישיבה אחד בהאי לישנא: "אל תתאוה מאד לחידושים ארוכים, לא כוח החידוש חסר לך, אך באמץ שכלך לאמת ומישרים, אינך מסוגל לחידושים הרגילים הממוזגים בהזנחת הנקודה האמתית על הרוב, ואל נא תדחק את עצמך לחקות המתפלפלים..." כאן הוא מביא מדברי מרן הגר"ח מוואלוז'ין על מהות כוח החידוש בתורה "טועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום והסתר טרם עמלו" ... ומסיים בדברים אלו: "חברך יתרגלו בהערותיך העמוקות ולא ידרשו יותר" וממליץ: "קבע הערותיך בספר מרוכך, למען תהיה לך למשמרת... וזו היא באמת התרומה הגדולה של ארגון "תורתו דיליה" שהם מעודדים ודואגים שהחידושים יהיו על גבי 'ספר מכורך'. ראוי לציין שגם מרן הסטייפלער זצוק"ל עודד מאד את בני ביתו ושומעי לקחו לכתוב את החידושים והעלתם על הכתב.

ומכאן אנו באים אל ארגון "תורתו דיליה"...

הגר"צ פרצוביץ שליט"א: (בשל בואו במיוחד מירושלים נכנס הגר"צ שליט"א בשלב זה) ברשותכם, ראוי שנזכיר כאן את ההוגה והחוזה הגדול של המפעל המבורך "תורתו דיליה" הלא הוא ידידינו הגאון רבי יצחק לנדא זצוק"ל שהוא עודד וריבה את הקמת המפעל הזה, הגאון רבי יצחק זצ"ל היה בעצמו אות ומופת לכתיבת חידושי תורה,

בעינינו ראינו כאשר נר האלוקים טרם יכבה, בעת חוליו, ישב וכתב וכתב תוך כדי לימוד הגמרא, למרבה הפלא הייתה הכתיבה הראשונה שלה כתיבה תמה, בבהירות עצומה וקליעה אל השערה.

אבל הוא ראה לנכון להדגיש ולהשקיע בסיכום הסוגיה, סיכום השיטות והדעות, ורק אם יש בזה גם חידוש או הערה או הארה שירשמו, אמנם יש שהסיכומים הם עבורם בחינה של "קשה עתיקי מחדתי"

וודאי שלא ימנעו מלכתוב את שאהבה נפשם את החידושים, והעיקר שלא ישימו מגמת פניהם אל 'הברק שאינו עומד תחת הביקורת' כלשונו של מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל.

המטרה של הכתיבה היא הבהירות בסוגיה וכוונת הפשט של הדברים, ומבחינה זו סיכום נכון של השיטות שווה בערכו לחידוש מצלצל.

הגר"ח בורנשטיין: (מתבטא ברגש רב) נקודת ה"סיפוק" היא המרכיב החשוב ביותר אצל בן הישיבה, וכל מי שנמצא בסוד הדבר יכול להעיד שהיוזמה של הוצאת הקונטרסים האישיים של "תורתו דיליה", היא מיצוי של המושג "סיפוק" במסגרת הלימודית והסולם של בן עליה, אצל כל בחור בכל דרגה ובכל ישיבה, הבחור חש כאן ממש ש"תלמודו בידו", של זה נאמר "אשרי מי שבא לכאן"... רואים את זה על הבחור, והוא עולה ומתגדל ממש.

הגר"ח מיישקובסקי שליט"א: יש יתרון גדול ברעיון הנשגב הזה של "תורתו דיליה" שהוא נעשה באופן שרק הבחור מקבל לעצמו את כתביו, בלי שבחור נכווה מחופתו של חברו, ובלי טקסים של תהילה וכבוד שבדרך כלל מעודדים כתיבת "מערכות" לשם כתיבתם. אספר כאן עובדה שהיא תמרור דרך, שני הורים נכנסו אל מורי ורבי מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן, תחילה נכנס הורה אחד ובפיו שאלה, בנו בן השלוש הוא עילוי, יודע כבר את הקריאה ותרגילי החשבון הבסיסיים על נקל, יש סבירות שהוא השתעמם במכינה, האם להקפיצו לכתה א'? השיב לו מרן, לא, עדיף שיהא במכינה, ואם יראו שיש בעיות אז לדון בכך. אחריו נכנס אבא ושאלתו הפוכה, בנו מתקשה בלימודים, מוצע לו להשאירו שנה, האם לעשות כך או שזה ישובר אותו? השיב לו מרן, אפשר להגיד לילד שהוא יהיה הגדול בכיתה, ובכך יקל עליו הדבר. כשיצא ההורה השני. אמר מרן שליט"א לבן ביתו שעמד שם, ראה, הראשון ששאל, לא העלה על דעתו לשאול, אולי במה שיקפיצו כיתה, הוא יגרום לו לגאווה. בעוד שהשני ששאל היה פשוט לו שצריך לחשוש שהילד יישר. כך הן הבריות, מלהישר מודאגות, אבל מגאווה לא חוששות כלל... האופן שבו "תורתו דיליה" נותנים לבחור באופן אישי את פרי תנובתו, היא הדרך הטובה ביותר שאין בה לא את הצד של שבירה ולא את הצד של גאווה...

האם יש לחשוש מכתובה ראשונה של גיל צעיר, שמא אחר כך יתבונן ויראה שלא ירד לעומק הנכון של הדברים?

הגר"צ פרצוביץ שליט"א אמנם ידועה האמרה של מרן הגאון רבי חיים מבריסק זיע"א: "לא כל מה שחושבים אומרים ולא כל מה שאומרים כותבים, ולא כל מה שכותבים מדפיסים"... וכך גם כתבו בני מרן הגר"ח זצוק"ל בהקדמה לספרו שהם חזרו והגיהו ובחנו כדי שהדברים המודפסים יהיו 'סולת נקיה', אבל זה כשמדובר בהדפסה עבור הרבים, מאידך כאשר מדובר בכתיבת חידושי תורה לעצמו, אזי כפי שנאמר כאן, הכתיבה היא השלמת המחשבה והבהרתה, ולכן הכתיבה נדרשת וראויה, כעוד שלב של זיקוק וצירוף המחשבה, וכיום שאפשר בקל להדפיס, כשמדפיס עבור עצמו הרי גם ההדפסה נחשבת עדיין שלב של 'כתיבה' ואדרבה זה מעודד את התלמיד לכתוב עוד ועוד, כפי שהוזכר כאן מרן ה"חזון איש" המליץ לבחור שיכתוב את החידושים על "ספר מכורך" כדי שיחשיב את הכתבים. ולכן גם לפני הכתיבה וגם אחריה, הבחור שכותב יחשוב שוב ושוב, יגיה ויחזור ויגיה כדי שתהא משנתו קב ונקי. ובאמת כך נאמר לי שהאחראים על "תורתו דיליה" נותנים לבחור לעבור ולחזור ולהגיה כמה פעמים עד ההדפסה הסופית, אבל היות שהקונטרס הוא עבור עצמו שלא יעכב עצמו מלכתוב.

רבינו שליט"א: אכן, ראוי מאד להגיה ולתקן את הנכתב, גם אצל

גדולי תורה היה שייך את הדבר הזה. זכורני שדודי רבי שמחה זיסל ליוואויץ הביא לי את חידושי הגאון רבי לייב מאלץ זצוק"ל כדי לערוך אותם עבור הצבור. היה מדף שלם מלא מזן אל זן בכתבי חידושים, מכל מיני מהדורות, גם מה שאמר בתקופת ישיבת גרודנא, הן הוא היה אחיינו של מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצוק"ל, אבל לא הוצאנו הכול כי לא את הכול היה שייך להדפיס לכלל הצבור, ובאמת מה שנברר והודפס זכה ברוך השם להתבדר בי מדרשא. אבל זה גם ראיה שלא צריך להימנע מלכתוב בשל הידיעה שאולי זה לא "סולת נקייה שהרי "אי אפשר לתבן בלא בר". יש "קונטרס ראשון" ויש "קונטרס אחרון" צריך לכתוב, להגיה, וגם אם לימים יתברר שנפלה כאן משוגה, שגיאות מי יבין... מתקנים ומוסיפים.

הגר"ח"י מישקובסקי שליט"א: מרן ה"חזון איש" הדרך פעם בחור, כיצד להיעשות למדן? שומעים שאלה, חושבים עליה, במשך יום יומיים, עד שמוצאים תשובה משביעת רצון. אמנם התשובה לא בהכרח תהיה נכונה בתכלית האמת, אבל מתוך כך קונה את קניין העיון של התורה.

כשמדברים על מעלת כתיבת החידושי תורה, מעניין לציין, שיש גדולי תורה שכתבו את חידושיהם ויש שלא כתבו, האם היה בזה כלל מסוים?

הגר"ח"י בורנשטיין: בדרך כלל אלו שניחנו בזיכרון חזק, ממש בור סוד שלא איבדו טיפה, הם לא היו צריכים לכתוב. אבל יש גם לזכור שבשנים עברו הייתה מלאכת הכתיבה, הרבה יותר מסורבלת והרבה יותר יקרה מאמצעי הכתיבה של ימינו, ולפעמים היה זה פשוט עניין של עוני.

רבינו שליט"א: גם מרן הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל שהיה מעיין המתגבר, לא כתב כמעט מחידושי, אצלו הכול היה צריך להיות ברור ומזוקק שבעתים, יש מעט מכתביו וכל השאר מרשימות תלמידים. האבא זצוק"ל (בעל ה"ישועות דוד") למד בחברותא עם מרן הגאון רבי אלחנן ווסרמן זצוק"ל, הוא סיפר שמרן הגר"א זצוק"ל היה כותב מיד כשלמד את הגמרא את הערות והחידושים, ומזה נערך הספר "קובץ הערות". גם האבא (בעל ה"ישועות דוד") זצוק"ל כתב כסדר, המחברת הייתה החברותא שלו, כך התבחרו לו והתחווירו אצלו הסוגיות דבר דבור על אופניו, למעשה הספרים של חידושי שכיום נפוצים בכל בתי המדרשות, הם הכול פרי עמל הכתיבה שלו. אני זוכר שהגאון רבי יצחק חיים קרסניצקי זצ"ל היה כל פעם לפני תחילת זמן היה מגיע ולוקח מהאבא זצוק"ל מחברת על המסכת שלמדו אצלו בישיבה, ואחר כך מחזיר.

הגר"ח"י מישקובסקי שליט"א: הוזכר כאן שהמחברת הייתה החברותא, מה נאה על כך המלצת בעל החיד"א "וקנה לך חבר" - קנה בקמץ, הקנה של הקולמוס הוא החבר לתלמידי חכמים.

הגר"צ פרצוביץ שליט"א: בגמרא בסנהדרין נאמר שבית דין לא ידונו ביום שישי, היות שאי אפשר לגמור את הדין ביום שישי, ועד יום ראשון עלולים הדיינים לשכוח את הטעם של פיו פסקו את הדין. שואל רש"י ולמה שלא יכתבו את הטעמים כמו שכותבים את הפסק, וכך לא יבואו לידי שכחת הטעם, אומר רש"י יסוד נפלא: "ליבא דאינשי לא כתבי" פירוש: תוכן של פסק דין אפשר לכתוב, אבל הטעם הוא דבר הנובע מהלב, ומסור ללב, זה לא ניתן להיכתב בקולמוס. רואים כאן שני דברים, א' שלכתוב סברא זה רק בגדר אות לזיכרון שכאשר יקראו את זה, יזכרו בטעם ובסברא המסורה ללב, וכולי האי ואולי. ולכן כשה נוגע לפסק דין, אי אפשר לסמוך על כתיבה, אבל לכתובה של הבנת הסוגיה, היות וזה מועיל לזיכרון הסברא וההבנה ראוי לכתוב זאת. דבר שני רואים כאן, שסברא זה דבר העומד לשכחה, כידוע לכל אחד, ולכן כדאי ורצוי לכתוב מה שאפשר כדי לזכרה. כשמדברים על סברא, המכוון גם להבנה של סיכום דעות התנאים ודעות הראשונים, היות שהבהירות בדעתם, מבררת את השיטות על בורין.

הגר"ח"י בורנשטיין: לתועלת של הכתיבה לזיכרון יש צד מובהק

אפילו בהלכה, מהר"ש מקורוויל זצוק"ל פוסק שמותר לכתוב חידושי תורה בחול המועד חידושי תורה, משום שזה נחשב דבר האב"ד.

הגר"ח"י מישקובסקי שליט"א: שמענו מהגאון רבי יואל קלופט זצ"ל שהוא ראה את מרן ה"חפץ חיים" זצוק"ל כותב חידושי תורה בימי חול המועד.

מדברים כאן על הכתיבה עבור עצמו, אבל לכאורה אחרי הכתיבה עבור עצמו, יש כאן גם את הסיכוי בעתיד לזיכוי הרבים כשזוכים ואחרים נאותים לאור כתיבת חידושי התורה.

רבינו שליט"א: העלינו פעם מדברי הגמרא הלכה שכתבת חידושי התורה כדי לזכותם לאחרים הוא קיום מצוות עשה. וודאי תשאלו, זאת מניין?!! הנה הגמרא במסכת סנהדרין אומרת שמי שבאים אליו לשאול אותו שאלה בהבנת התורה, ואינו משיב, הרי הוא גזלן. מדוע? כי התורה איננה נחלת הלומד, אלא שייכת לכל ישראל, ובזה שהוא מונע מהשואל את התורה ששייכת לו מנחלת אבותיו, נחשב שגזלה ממנו. ניתן על פי זה לומר שאם מי שמונע את התורה מהשואל עובר על לא תגזול, הרי שמי שלא מונע אלא מלמד ומזכה את כל ישראל בהבנת התורה, הרי הוא מקיים מצוות 'השבת אבידה', שהוא משיב דבר שאינו שייך לו, אלא היה בגדר אבוד מכלל ישראל, חזרה לרשותם...

הגר"ח"י בורנשטיין: ראוי להביא כאן דברי בעל ה"כסף משנה" כשהוא כותב בהקדמת חיבורו ל"משנה תורה" על גדלות הרמב"ם זי"ע הוא מדגיש את הנקודה של החיבור של הרמב"ם כמעלה העומדת מעל מעלות אחרות וזה לשונו: "ויותר שהיה רבינו חכם בדני התורה, ודבריו בהם צוף דבש אמרי נועם, עוד איזן וחקיקר ותיקן בהפלגת סידורו בספריו ולימד דעת את העם בהיות כל דבר דיבור על אפנו וכל עניין מיושב במקומו, סדורות לו כנתינתו מסיני".

רבינו שליט"א: היו שני גיסים מפורסמים, מרן רבי משה מרדכי אפשטיין זצוק"ל והגר"א ז' מלצר זצוק"ל, בצעירותם רבי משה מרדכי כתב את חידושי, ורבי איסר זלמן נמנע מכך, רבי משה מרדכי הפציר ברבי איסר זלמן שיעלה את חידושי על הכתב, הוא נעתר, אנו בני התורה השתכרנו בספרי "אבן האזל" האם אפשר לתאר את ההפסד לו לא היה רבי איסר זלמן נעתר לשידולי גיסו רבי משה מרדכי זצוק"ל.

ראש ישיבת פוניבז' שליט"א הזכיר כאן בפתח דבריו שבשנת תש"ד, רשם את השיעורים של ראשי ישיבת 'חברון' זה לכשעצמו לימוד גדול לבני הישיבות, שראוי וצריך להשקיע בשיעורים ולכתוב אותם וזה לא דבר שתלוי בדרגת הבחור אלא הכול שווים בזה.

רבינו שליט"א:

מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל הגיע לישיבה ואמר שיעור, רבי יעקב אידלשטיין שהיה אז בחור בישיבה רשם את השיעור, יש לי את זה אצלי כי העתקתי ממנו.

הגר"צ פרצוביץ שליט"א: יש מחברות שהסבא מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל כתב את שיעורי מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצוק"ל, אומרים שזה כתוב בצורה מחוורת יותר מאשר הספרים של החידושים של מרן הגר"ש זצוק"ל.

הגר"ח"י בורנשטיין שליט"א: בוודאי, יש שם גם דברים שאין בכלל בספרים.

הגר"ח"י מישקובסקי שליט"א: בדרך כלל לכתבת שיעורי הרמ"ם יש תועלת גם עבור אחרים, והרי זה בכלל מה שאמרו "וצדקתו עומדת לעד" זה הכותב ספרים ומעמידם לאחרים.

יש אומרים שהכתיבה לוקחת להם זמן רב?

הגר"ח"י בורנשטיין: ישנם שני דברים שהיצר הרע מקשה על האדם, חזרה וכתובה. שני דברים שהם הקצירה של הזריעה. אבל

הגר"צ פרצוביץ שליט"א: הכתיבה דווקא מועילה להספק, כי הרבה פעמים בחור חושב על סוגיה, ולא מגיע למסקנה, ולכן מתעכב בהספק, אבל אם הוא רושם את העולה לו בינתיים, יכול להמשיך את הגמרא, שכן בכל פעם יוכל לחזור ולהמשיך מאותה נקודה אליה הגיע.

רבינו שליט"א: לא צריך להתעכב על כל שאלה יותר מידי זמן. אספר לכם, מרן הרב מפוניבז' צוק"ל סיפר לי שבבחרותו שהה פעם עם חברו בעיירה פלונגיאן, כמצופה הם נכנסו לבית המדרש של העיירה ולמדו שם סוגיה שעסקו בה, במהלך הלימוד התעוררה להם שאלה מרפסין איגרא, חשבו וחשבו ולא העלו ארוכה. הגיע שעת תפילת ערבית, והנה נכנס לבית המדרש רבה של העיירה הגאון הרב פייבלזון צוק"ל, הם המתינו עד לאחר התפילה, ניגשו אל הרב ושאלו אותו את השאלה, הרב צוק"ל חשב מעט ואמר להם: "תעיינו במסכת בבא מציעא דף ו' ע"ב, בתוספות שם ד"ה...". השניים שמעו וקפצו כמוצאי שלל רב, לא המתינו, מיהרו ונטלו את מסכת "בבא מציעא" ודפרפו בזריזות אל הדף המיוחל, עיניהם תרו אחר התוספות, הם קראו את התוספות בשקיקה, אך למגינת לבם לא מצאו שום קשר לשאלה המדוברת. סברו אולי הרב התכוון לדף ד' ע"ב, אך גם שם לא מצאו דבר שיכול להיות קשור לשאלה. התאכזבו מרה. כל הלילה חיכו לשעת תפילת השחר, אז שוב יבוא הרב לבית הכנסת, כדי לשאול אותו. השכימו ובאו, לאחר התפילה ניגשו אל הרב, ואמרו, חיפשנו ולא מצאנו, שמא טעות נפלה במראה מקום? לא, השיב להם הרב, הביאו את הגמרא, הביאו, ראו מה כתוב שם התוספות, הקריאו, תימה, מקשה התוספות שאלה, ונשאר בשאלה, ללא תירוץ. ללמדכם, שאפשר גם להישאר בשאלה, ממשיכים הלאה את הלימוד...

על כל פנים אומר כאן עצה טובה - אפשר לייחד שעה בסדר שלישי להעלות את הדברים על הכתב, וכל יום לבחון את מה שהשתנה או התווסף.

השיחה המרתקת הסתיימה בשל שעתם הקצובה של ראשי הישיבות שליט"א, על השולחן נותרו הקונטרסים המרהיבים, מאחורי כל קונטרס יש בחור אלמוני, בן ישיבה שעמל על תורתו, 'תורתו דיליה'.

בסנהדרין צא: כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, התורה שייכת לכל ישראל יש לתלמיד עליו תביעה של ממוני גבך, וכשאנו משיב לו וכובש תשובתו הר"ז ככובש ממונו של חבירו והר"ז גזלן, ורגיל אני לומר דזה שייך כשבא לתבוע, אבל אם איננו בא לתבוע יש חיוב מצד השבת אבדה, שהרי זה שייך לכל ישראל רק שאינו יודע שזה אצלי, ולכן היודע דבר חידוש ואינו מלמדו עובר על השבת אבדה.

תוספת דברים שנאמרו בכינוס זה

נתבאר מעלת הכתיבה בדברי תורה שאינו כמהרהר בלבד אלא יותר מזה ומשום שעל ידי הכתיבה מבין יותר, וכל מי שניסה יודע יודע את זה למעשה, ומעיד אני מה שראיתי בבית אבא דצ"ל

שכל ימיו הי' כותב, לא למד עם חברותא, אלא ישב בבית וכתב, וגודל זכירתו הרי ידועה היא לכל ועשרות הכרכים מספרי שיעוריו נפוצים בכל מקומות התורה, וראו אצלו איך שהכתיבה הועילה לו.

דבר נכון הוא כשצריכים לעודד בחורים ללמוד לעשות זאת על ידי לזרזם לכתוב, אמנם אין זה נכון למהר לכתוב כל מחשבה העולה מחשבה היא דבר חולף ופעמים הרבה שאין בה דבר הראוי לכתובה, וכלל הוא שלא כל דבר שחושבים ראוי גם לכותבו או לאומרו, ועל זה מתאים מה דאמר דברים שבלב אינם דברים, אך ענין זה הוא ברור שהכתיבה מעמיקה ומקרבת את אמיתות הדבר.

וידוע מה שאמר רבנו חיים הלוי זצ"ל שמצות למוד תורה אינה רק בכמות ההספק אלא גם באיכות, ואם יכול להתעמק ולהבין יותר ומניח ואינו עושה כן חשיב ביטול תורה, 'ביטול תורה באיכות הלימוד', אמנם ודאי צריך לתת את החשיבות הנצרכת גם ללימוד בכמות ובודאי צריך כל אחד לדעת את כל הש"ס, ומרן הגר"ז זצ"ל אמר בשם אביו הגר"ח שמי שלא למד את כל הש"ס שלא יחדש חידושי תורה, בשביל להגיד חידושי תורה צריכים לדעת את כל הש"ס, ואין זה סותר ידיעת התורה ללימוד הש"ס.

פרס לחידושי תורה

כידוע רבינו שליט"א עקב חביתו לחידושי תורה, נטל ע"ע במשך השנים להיות אחראי על חלוקת פרסים למחברים, בכמה וכמה סוגים של ארגונים.

וסיפר שהיה נוכח פעם באיזה חלוקת פרס ודיבר שם א' שהיה נחשב ת"ח ואח"כ החמיץ, ואמר שיש לו מקור לקבלת פרסים. והוא בגמ' בהוריות יב, ב "זימנין הוי יתיב רב פפא וקמבעיא ליה א"ל הונא בריה דרב נחמן לרב פפא תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו עבר מחמת מומין מנין ת"ל והוא קם נשקיה ברישיה ויהיב ליה ברתיה". והנה הוא קיבל פרס על הלימוד את הבת של ר"פ.

ואמר רבינו שהרי אינו דומה כלל, דאי"ז בתורת פרס אלא אדרבה כיון שהתפעל ממנו לקחת אותו לחתן. ונביא קטע אחד שדיבר רבינו לפני כארבעים שנה בכינוס כזה - אייר סיון תשל"ו:

הנביא יחזקאל מבשר בשם ה' לחדשיו יבוכר ונדרש מקרא זה בתנא דבי אליהו שהמחדש בתורה נחשב פעולה כבו הבכור מה יתרון לו ומדוע רב שכרו כל כך ונראה ע"פ דבריהם ז"ל במסכת מנחות דף נב אמרת לה אדני" אתה טובתי בל עליך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבוני של עולם החזק לי טובה שהודעתך בעולם אמר לה טובתי בל עליך איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחילה בעולם. פירוש הדברים שהזכות העיקרית היא זכות ראשונים השכר העיקרי שמור לראשונים אמנם כל בית ישראל לדורות מקדשו שם שמים אבל אברהם אבינו ע"ה היה ראש וראשון לכל מקדשי השם לא הרי ראשונים כהרי מי שבא אחריהם אפס המחדש בתורה נחשב לבן בכור הקב"ה כביכול שמח בו כמי שנולד לו הילד הראשון וכל כך מייקר הקב"ה חידוש בתוכה למרות שכבר חידשו הרבה בכל הדורות כאילו רק עכשיו הגיעו לשיא השמחה המושג בכור ממחיש לנו אפס קצהו מיקרת חידוש בתורה.

מאמר וכתוב בספר מהרה"ג רבי יצחק וינברג שליט"א (בס' מחברת שיעורים)

ושוב מעשה שנכנסתי למו"ר מרן רה"י הגר"ג אידלשטיין שליט"א בשנת תשס"ד לאחר הוצאתו לאור של פרי ביכורי ספר 'בכל נפשך' להגיש לפניו את הספר המוגמר, לאחר שדובר מה שדובר שאל מו"ר "על מה מתחילים לכתוב עכשיו", עניתי שכעת רצוני בפסק זמן של לימוד בלבד בלי עול של כתיבה, ומו"ר שליט"א שלל זאת מכל וכל, ואמר כשיש 'מחייב' של כתיבה הלימוד הרבה יותר טוב, והוסיף שאפילו החזו"א שאין לנו השגה בדרגתו הצליח להגיע למה שהגיע בזכות המחייב של כתיבת הספרים ששם לעצמו, והאריך עוד בסיפורים על גדולי הדורות בענין זה. והנני

נהירנא כד הוינא טליא בבוקרו של יום לאחר תפלת השחר ביישי"ק פונביז' נכנסתי לחדרו של אותו סבא קדישא מו"ר מרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל להציע לפניו חידוש שהתחדש בסוגיא הנלמדת, לאחר שמיעת הדברים בסבלנות כדרכו נתן בי את מבטו הטוב ואמר "נו יצחק כבר כתבת את הדברים", משפט קצר זה שיצא מלב טהור ואוהב עשה עלי רושם עצום, ונטע בי את הערך והחשיבות לכתיבת חידושי התורה, ובלי ספק שהיתה לזה השפעה מכריעה לכתיבת הספרים שזיכני השי"ת להו"ל ברבות השנים וכנראה גם לספר זה.

רואה חובה לעצמי להעביר מסורת זו לצעירי הצאן אולי אזכה ויהיה אפילו לצורב אחד תועלת מהדברים.

בדברים דלהלן נשתדל ללבן בסיע"ד כמה נקודות הנוגעות לחשיבותה של הכתיבה, והמרכזיות של נושא זה בהצלחת הלימוד, וראשית יובא מעט מדברי הקדמונים בחשיבותה של כתיבת דברי תורה.

אמרו חכמים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו¹ ומפרש המהרש"א וז"ל "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים".

ובספר חסידים² כתב "כל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי זה גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב וכו' וזה שכתוב יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם" עכ"ל.

ובספר פלא יועץ כתב³ "מי שחננו ה' דעת ושם חלקו מיושבי בית המדרש מה טוב שירשום בכתב כל אשר חננו ה' לחדש דבר קטן ודבר גדול ואל יתירשל שכבר אמרו שעתיד אדם ליתן את הדין על אשר לא כתב בספר כל אשר גילו לו מן השמים חדושי תורה".

שלושה תועלות עיקריות ישנם בכתיבת חידושי תורה הנוגעות לכל אחד:

א. תועלת ראשונה - למען יעמדו ימים רבים: שכל האדם מוגבל והרוב המוחלט של הלומדים אין בידם לזכור את כל מה שלמדו וחידשו, וחבל על דאבדין ולעיתים לא משתכחין כלל, ע"י הכתיבה החידושים משתמרים ובכל פעם שיגיע הלומד שוב לענין זה יכול לעיין בכתביו ולמצוא מה שנתחדש לו בענין.

ויש להוסיף שאף מנקודת ההלכה יש חיוב מיוחד לכתוב חדושי תורה, שכן אמרו חז"ל⁴ כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, שורת הדין לפי"ז שאסור להניח דף גמ' שנלמד ולהתקדם לדף הבא עד שברור לו שלא ישכח דף זה לעולם וכמו שכתב הגר"ז בהלכות ת"ת, העולם מקילים לסמוך בזה על מה שחידש הגר"ח מולאזין שלאחר שירדה שכחה לעולם ותורה שבעל פה ניתנה להכתב אין איסור זה על המשכח דבר מתלמודו כיון שהדברים כתובים ואינם הולכים לאיבוד. אמנם כל זה נכון לגבי מה שכבר כתוב בש"ס ובשאר הספרים הקיימים, אבל חידוש שתלמיד שמע מרבו, או שנתחדש לו בעצמו, הרי אם ישתכח ממנו ילך לאיבוד, ועל זה ישנה האזהרה של השמר לך פן תשכח, ורק ע"י כתיבת החדושים יכול להבטיח שהדברים ישתמרו.

שלושה טענות מצויות בפי המתרגלים מכתובה:

טענה אחת: בשביל מה להתאמץ לכתוב, הרי הדברים כל כך חיים וברורים אצלי שבדאי אזכרם תמיד.

ואכן כשנמצאים בתוך הענין והדברים בהירים וברורים קשה להעלות על הדעת שהדברים ישתכחו בהמשך. אבל המציאות היא שמאז שבירת הלוחות ירדה שכחה לעולם וגם דברים שמאוד ברורים היום עלולים להשתכח לאחר זמן, מי שמסופק בזה שינסה

להזכר בדברים שנתחדשו לו במה שלמד לפני שנה או שנתיים ויראה שהרבה מאוד ממה שאז היה ברור לו הוא זוכר כעת עמום מאוד ולפעמים אינו זוכר כלל, ואכן לא לחנם התירו הפוסקים לכתוב חידושי תורה בחול המועד שאין לך דבר האבד יותר מזה⁵.

טענה שניה: בשביל מה להשקיע זמן ולהתאמץ בכתיבה, הלא גם אם אשכח, כשאגיע שוב לענין זה בודאי אשיג שוב את אותם הבנות וחידושים שנתחדשו עכשיו, ואדרבה אז כבר אהיה יותר למדן וחכם ולא יהיה ערך כל כך למה שאכתוב עכשיו.

ברם לפעמים יש לאדם סיעתא דשמיא לחדש איזה חידוש או להבין איזו הבנה עמוקה, זו מתנה שניתנה לו משמים כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, לא תמיד מקבלים מתנה פעמיים, ומי יודע אם בפעם הבאה שיגיע לענין שוב יהיה לו את הסיעתא דשמיא לחדש דבר זה.

גם באופן טבעי המציאות מוכיחה שלפעמים בפעם השניה יותר קשה לחדש מה שכבר נתחדש בפעם הראשונה, כיון שהמוח מנסה כל הזמן להזכר במה שאמר אז ואינו מצליח, וכבר אמרו חכמינו על דבר זה "מיגמר בעתיקא קשיא מחדתא"⁶.

זאת ועוד גם אם אכן יצליח להגיע לאותם דברים כמה זמן יקח לו ללמוד ולברר הכל מחדש, כאשר אם הדברים כתובים אצלו אז בזמן קט יכול לעבור על כתביו ולרענן את הזכרון בדברים שעמל עליהם שעות רבות.

טענה שלישית: היא שהלומד אומר לעצמו מה לי לטרוח ולהשקיע זמן לכתוב את חידושי, הרי יש היום כל כך הרבה ספרים, ואם החידוש טוב מסתמא שהוא כבר נאמר ונכתב לפני בראשונים או באחרונים ומה יש לי להוסיף.

מחשבה זו אינה חדשה, בוא וראה דבר נורא שכתב רבן של ישראל הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל⁷ "ומזה הסיבה נאבדו ממני רובא דרובא מהחידושים שהעליתי בעזה"י כי היה עלי לטורח הכתיבה בחושי שאין בזה דבר חדש וכבר קדמוני, מי לנו גדול מהגאון רבי עקיבא איגר שהתאונן על עצמו כך ומה נענה אנן בתריה.

והדברים נכונים כלפי כל אחד מיושבי בית המדרש, כל אחד יש לו את חלקו המיוחד בתורה, את ההבנות והחידושים השמורים מיום מתן תורה רק עבורו, ורק למשה נתגלה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ועל זה תפלינו 'ותן חלקינו בתורתך' כל אחד חלקו המיוחד לו, ואם אינו כותבם הרי הוא מאבד מה שנותנים לו.

הדברים אמורים לא רק על מערכות גדולות וחידושים מפליגים, כל הערה, הארה, תוספת הבנה, קושיא, תירוץ, יש להם משקל חשוב, עלינו להבין שאותם גדולי אחרונים שכתבו מערכות גדולות ועצומות, לא ישבו ביום אחד וחידשו מערכות, אלא במשך שנות לימודם הצטבר אצלם קושיא פה, ידיעה שם וכן הלאה עד שברבות העיתים נעשה מזה בנין גדול, לכן כאמור כדאי לשמר ולכתוב כל ידיעה חדשה, קושיא, תירוץ, וקובץ על יד ירבה⁸.

הדברים נכונים אפילו על סיכום סוגיא שבעצם הבחור כותב בעיקר מה ששמע מרבו ומה שכבר נכתב בספרים, מפני שתמיד

1. ב"ב י" ע"ב.

2. תק"ל.

כתב הנצי"ב בהעמק דבר (נצבים ל' יג) "אמר עוד ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ וגו', שמזהיר לת"ח שנקראים בני אם רוצה לחדש ולהגדיל תורה הזהר שתכתוב לעצמך כל דעיון וכל חידוש, דהא שתורה שבע"פ אסור בכתב אינו אלא לאמרן בכתב, אבל לעצמו מותר וגם מצוה כמו שכתב הרמב"ם בהקדמת ספר חיד' שכן היו נוהגין אפילו הנביאים הראשונים לרשום כל חידושי התורה".

3. ערך כתיבה. ועוד שם "אמרו שהכותב חידושי תורה מעלים עליו כאילו הקריב קרבנות ועל ידי הכתיבה מתגלה הדבר והרי הוא כאילו דרשו בתוך רבבות אלפי ישראל כמו שכתב הרמב"ם ויבוא זמן שיהיו שפתותיו דובבות בקרב והחשיב בצחצחות נפשו ואם חנו ה' לשון לימודים לדעת להוכיח בשבט פיו ויכתוב בספר תוכחות מוסר וקצורי דעים הצרכים וכדומה ולא יבצר בזמן מן הזמנים שיעשו דבריו פירות אפילו לאחד מיני אלף ואז אשרו ואשרי חלקו שאילו לא בא לעולם אלא לזה די".

4. אבות פג.

5. ש"ע תקמ"ה ט' וכתב המ"ב דהרבה זימנן מצוי שאדם שוכח מה שחידש כבר ואינו יכול לחדשו אח"כ.

6. יזמא כט.

וע"ע בסנהדרין לה. ידידיה במעלה שבתא ונגמריה בחד בשבתא מינשו טעמייהו וכו' נהי דבפומא כתבין ליבא דאיתישי אינשי, וברשי"ש שם "ואע"ג שזכור לו ליסוד הטעם נשכח מלבו ישובו לטעמו ואין יכול ליישוב לתת טעם הוגן כבראשונה", המדובר שם הוא על חכמי הסנהדרין הדנין דיני נפשות, ובהפרש זמן של ימים מערב שבת עד יום ראשון, כינו נא זאת.

7. הובא בחידושי רע"א סנהדרין ט' ע"ב.

8. וכבר כתב בספר פלא יועץ (ערך חידוש) "וכל אשר יחדש האדם יכתוב ידו בספר ואל יהי בזה להם".

לאחר הליבון והיגיעה כל אחד מוצא את הטעם המיוחד לו ואת הליטוש המיוחד של הסוגיא השמור רק לו.

ב. תועלת שניה - בהירות, עצם הכתיבה מועילה מאוד לבהירות הדברים ולליבון הסוגיא, כידוע שלפעמים מתחדש לאדם איזה ענין אבל הדברים עמומים בשכלו, לא לגמרי מסודרים, ולא מוגדרים כל צרכם, הכתיבה מאלצת את הכותב לסדר את הדברים ולהגדיר אותם בבהירות, וכך תוך כדי הכתיבה הדברים מתלבנים ומתבררים יותר, פעמים רבות תוך כדי הכתיבה הכותב שם לב שיש איזו קושיה על דבריו או שיש איזה הוספה חדשה שלא חשב עליה קודם וכך רוחא שמעתא.

ועוד זאת הכתיבה היא חזרה טובה על הנלמד וכל כתיבה נחשבת ככמה חזרות בעל פה ומועלת מאוד לזכרון.

לפעמים דוקא כשמגיע נושא הכתיבה הבעל דבר נהיה מתמיד וטענתו בפיו, אין זמן, הכתיבה אורכת זמן רב ועדיף לנצל זמן זה ללימודים נוספים. אבל על כגון דא נאמר קובץ על יד ירבה והון מהבל ימעט, אם אדם קובץ על יד על יד ירבה ואם לאו וכו', וע"י הכתיבה הלומד קונה קנינים במה שלמד וכדאי להשקיע בזה זמן גם אם זה על חשבון הספקים אחרים.

בעומק הדברים יש כאן נקודה נוספת, כל לומד מרגיש איזה שייכות וקשר מיוחד לסוגיא שיש לו עליה שטיקל תורה, זה סוגיא שלו - תורה דיליה, נמצא אם כן שכתובת החידושים מקשרת ומחברת את הלומד עם הסוגיות שכותב.

ג. תועלת שלישית - מחייב, עצם המחייב של הכתיבה מעורר לחדש חידושים, פעמים רבות תוך כדי הלימוד מנצנץ ברעיונו של הלומד איזה תחילת חידוש, איזו קושיא מעורפלת איזה קצה חוץ לתירוץ, ומחמת העצלות הוא מדחיק את המחשבה וממשיך הלאה, כאשר יש לו מחייב לכתוב את חידושו זה גורם לעמוד ולשים לב לכל נקודה שמתעוררת וכך זוכה עם הזמן לחדש חידושים רבים בעז"ה.

האחריות המוטלת על מי שמוכשר לכתבה

ד. כל מה שכתבנו עד כה נוגע לכל אברך ולכל בחור באיזה גיל ובאיזה רמה שיהיה לפי מה שהוא, אכן מי שנתברך בכושר כתיבה ברור ומסודר ובכוחו להוציא חיבורים שיביאו תועלת לרבים החובה כפולה ומכופלת עליו להתאמץ ולזכות את הרבים ואין מעלה גדולה מזו.

ואכן מעת שראה רבי הקדוש שנחלשו הדורות אמר עת לעשות לה' הפרו תורתך ועמד והתיר כתיבת תורה שבעל פה וסידר בכתב ששה סדרי משנה, ומשם ואילך במשך כל הדורות עד ימינו אנו נהגו כולם לכתוב חידושי תורתם וחלק מרכזי מאוד ממסורת התורה אצלנו היא דרך הכתב, הש"ס, הרמב"ם, הטור וש"ע, מפרשי התנ"ך ושאר גדולי הראשונים והאחרונים עד ימינו אנו אשר בלעדיהם לא היינו מוצאים ידינו ורגלינו.

נחשוב רגע איך היה נראה העולם אילו אותם מאורי הדורות עם כל גדלותם לא היו טורחים לכתוב, איך היה נראה החומש והש"ס בלי פירוש רש"י, איך היה נראה עולם ההלכה אם הרמב"ם הטור והש"ע לא היו טורחים לכתוב, איך היה נראה לימוד העיון אם רע"א הקצה"ח הנתיב"מ הגר"ח זכר כולם לברכה לא היו טורחים ונותנים ממיטב זמנם כדי לכתוב את חידושיהם.

יש בנותן טעם לצטט כאן ממכתב שכתב מרן הגרא"מ שך זצ"ל לדודו מרן הגרא"ז בדבר הוצאת ספרי אבן האזל "וסוף כל סוף אך זאת היא פעולה של דבר קיים לעולם, לעשות ספר למי שמברכו ד' ביכולת זו, ואין לדחות דבר זה כי הרבה מפריעים יעמדו מכאן ועד גיוחן, וכמה ראשונים ואחרונים אשר היו חוץ מאלו הידועים לנו רק אלו אשר עשו ספר הם הם החיים עד עתה".

מחשבה זו מחייבת כל מי שמוצא את עצמו מוכשר לחבר ספרים שעשויים להביא תועלת לכלל ישראל, לנצל את כחו זה כבר

מגיל צעיר ולהתרגל בכתיבה ברורה ומסודרת, אולי יזכה להוציא לאור עולם ספר שיאיר את עיניהם של ישראל באיזה חלק מחלקי התורה, ויזכה במדת מה להצטרף לשלשלת מוסרי התורה בכלל ישראל.

איך לכתוב? ככלל כשם שאין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ כך אין אדם כותב אלא בדרך שלבו חפץ, יש מקצר ויש מאריך, יש מתמצת ויש מפרט, יש הכותב בלשון קלילה ובמרוצה, ויש הכותב בלשון כבידה ומדוקדקת. כל אחד צריך ללמוד עם הזמן מהו אופן הכתיבה ההולם את מדתו וכשרונו, וגם את אפשרויות הזמן העומדים לרשותו לכתוב, ולפי"ז יכוין את כתיבתו.

ובכל זאת אציין כמה עקרונות כלליים לתועלת הבאים להכנס ל'עולמה של כתיבה'.

א: כיון שזמנם של הלומדים עמוס בהספקים, אחת ההתלבטויות העיקריות העומדות לפתחו של הכותב, הוא האם עדיף לכתוב בקצרה ובתמצית וכך ניתן להספיק לכתוב יותר, או שעדיף לכתוב בצורה יותר מורחבת וסדורה, בלי ספק שעל ידי כתיבה כזו הדברים מתלבנים יותר, ותועלתה מרובה, אבל מאידך כתיבה כזו אורכת זמן רב ואין הזמן מאפשר לכתוב כל מה שנתחדש בכתיבה כזו.

אכתוב כאן איזו הצעה שאמר לי בהזדמנות מסוימת מו"ר מרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל כיצד לכלכל את הדברים, והיא להתרגל בשני מסלולי כתיבה, אחת ארוכה ואחת קצרה.

אחת כתיבה קצרה בתוך כדי הלימוד או מיד בסיום הלימוד, לכתוב כל הערה, קושיא, תירוץ שמתחדש, ידיעה חדשה שרואה או שומע, כדי שלא יאבד ממנו שום דבר, כתיבה זו תהיה בקצרה ממש ומשני סיבות א. אם יכתוב בארוכה זה יפריע לקצב הלימוד ולהספק והלימוד כולו יהיה מקוטעין, ובפרט אם לומד עם חברותא שאי"ז מדרך הישר לעשות הפסקות גדולות באמצע הלימוד. ב. סיבה שניה, רוב ההערות שנתחדשו על אתר הם בחזקת שבהמשך הזמן ישתנו או שיתוספו דברים או שיחזור בו, לכן אי"ז מדרך החכמה להשקיע זמן רב בכתבתם כשאח"כ יצטרך לשנות ולהשמיט ולמחוק וכדו', ובפרט שאם ישקיע זמן רב בכתיבה יהיה לעיתים נגוע להעמיד את דבריו ולא לחזור בו, לכן לא כדאי להשקיע זמן רב בכתיבה זו אלא בקצרה ממש ואפילו בדרך רמז.

חוץ מזה להקדיש איזה זמן כגון אחת לשבוע, או לתקופה, ושיהיה זמן ארוך שיש בו שיעור להכנס לנושא היטב, ולבחור מתוך כל הדברים שלמד ונתחדשו לו באותו שבוע או באותה תקופה איזה נושא שמצא בו יותר טעם ומרגיש שיכול יותר לפתח ולהרחיב אותו, ויכתוב אותו בהרחבה ובסדר נכון כפי מה שידו משגת (גם זה כמובן לא באריכות יתר שמכבידה על הכתיבה ועל הקריאה אלא בבהירות ובתמציתיות).

ב: סדר הלימוד שאנו רגילים בו הוא בדרך כלל לפי סדר הדף, אמנם ישנם סוגיות מקומיות וישנם סוגיות כלליות שמפוזרות על פני דפים רבים בהמשך המסכת או הש"ס כולו, מה שנתחדש בסוגיות המקומיות כדאי לכתוב מיד בגמר לימוד הסוגיא, אבל מה שנוגע לסוגיות הכלליות לא כדאי להיחפז לכתוב על אתר גם אם נדמה שנתחדש לו איזו הבנה או איזה מהלך בסוגיא שהרי עוד לא הקיף את כל מה שנוגע לענין [גם אם עיין כעת בשאר הסוגיות הנוגעות לענין אינו דומה כלל הצעה מבחון למי שלומד כל דבר במקומו עם כל מכלול הסוגיא], ודרכה של תורה שדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר וקרוב לודאי שאחר שילמד את כל הסוגיות הנוגעות לענין זה תשתנה ההבנה שלו בסוגיא, לכן כדאי בנתיים רק לציין בקצרה את ההערות ואת כיווני המחשבה ורק לאחר שיסיים ללמוד את כל הסוגיות הנוגעות לענין זה יכתוב את מה שהעלה בחכתו.

ג: יש חשיבות להתרגל כבר בגיל צעיר לכתוב בשפה תורנית, כפי

המקובל בספרי קודש, מצוי אצל צעירים שהיו רגילים בילדותם בספרי קריאה, שסגנון כתיבתם מושפע מסגנון הספרים הללו, ומהבטויים המצויים בהם, זה כמובן לא מתאים לכתיבת דברי תורה ובפרט למי ששואף בהמשך השנים לזכות ולהוציא ספר תורני לאור עולם, וקשה לשנות את ההרגל בגיל מבוגר, אין צורך לכתוב בשפה גבוהה, אבל כן להתרגל לכתוב בשפה תורנית כמקובל בספרי קודש, ולפי הצורך להעזר בכך באחד מרבני הישיבה או בבחור מבוגר.

מדברי מרביצי תורה שליט"א

לרשום כל הערה

הגאון הגדול רבי צבי יהודה אדלשטיין שליט"א ראש ישיבת ארחות תורה מעורר את תלמידיו להתמיד בכתיבת כל חידוש והערה, וסיפר כי שמע מזקנו מרן הקהילות יעקב כי הסימנים בקהילות יעקב נכתבו מכאן זה שלא זלזל בשום הערה שהיתה לו לכותבה, וכך היה כותב הערה שהתחדשה לו, ואחר כך חשב תירוץ ורשם גם אותו, אחר זמן שהגיע לסוגיא אחרת חשב שאולי יש מסוגיא זו הערה על מה שכתב ורשם גם את זה, וכשחשב על תירוץ רשם גם את זה, וכך נוצרו הסימנים שבספר..

לחדש בתורה

ראשית בתחילת הזמן רגיל מורנו הגר"נ גולדברג שליט"א לעורר את הבחורים לכתוב ולחדש חידושי תורה וסיכומי סוגיות, ואלו דבריו:

העיקר הוא ותן חלקנו בתורתך ונבאר:

במצות ת"ת יש מצות לימוד תורה אבל יותר מזה העיקר ושננתם שיהיו דברי התורה מחודדים בפיו. פירושם של דברים ביאר הגר"ס באור ישראל (סכ"ז), ומדבריו יוצא חידוש שלא רק שיהיו הדברים ברורים. אלא מחודדים, מה הפירוש שיהיה לך כח החידוד, אתה תהיה מחודד יודע להבחין בין מילה למילה, בין קושיא לתירוץ ובדקות הדברים זהו המצוה של חידוד לפלפל כדי לחדד ולהתחדד.

ובספר דברי יהושע בעניני תורה כ' שעיקר ת"ת להיות האדם בדרגא של יודע ומבחין, ויודע לערוך מערכות ולחדש חידושים, היינו שישגלה את השינוי וההבדל חד יותר, ראה שלא דומה, ראה יותר את ההגדרה של הדברים זוהי עיקר ת"ת. ומביא את הפסוק כחיצים ביד גבור, שיש חוב לאדם להפוך ביד הגבור, שיש לו חיצים להבחין, ובמיוחד כן בני הנעורים ימי הנערות אשרי הגבר אשר מילא את אשפתו מהם.

לשוננו של הגר"ס "היכולת להתחכם בתורה לחבר השכל לשננו ולהישדו שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה ולעקור הרים בפילפולו כתבם על לוח לבך ואומר כחיצים ביד גיבור הוא המלחמתה של תורה". והנה היראים מונה מצוה של ושננתם לעצמכם חוץ מת"ת, והיינו שהיא עומדת לעצמה.

מהו החץ, יש אומרים בשם הגר"ז שכוחו של החץ שונה מהחרב, שבחץ אם יש שינוי קטן במטרה כבר יש שינוי גדול. ועוד את החץ א"א להחזיר אח"כ. ועוד כמה כח יהיה בחץ, זה לפי הכוח שתכניס בו, כך החידוד שבתורה בימי הנעורים קובעים את הדרגה בתורה, כח החידוש והחידוד הדקות והבנתו בתורה. וכן כתב המהרש"א בקידושין (ל, ב) "המלמד את בן חבירו תורה" דוקא בגיל צעיר אז נקלט, אז הוא גודל בתורה מעצב את דעתו ואישותו בתורה, וכמש"כ הנפש החיים כאלו ילדו רק בתורה, אשיות חדשה נהיה בריה לעצמה, גדל.

החץ הוא החידוד השינון, כי עיקר החידוד והשינון בימי הנערות, אז קונים את הדרך בלימוד להיות מחודד, היינו לדעת היכן לחתוך ואיך לחתוך מה לדמות ומה להרחיק זה לא שייך לכאן. האיזמל הדרך לראות את החלוקות וזהו בימי נעורים. אשרי הגבר אשר מילא את אשפתו, מוסיף המהרש"א שלא שם לב איך נראה הבית כדי ללמוד. עוד מביא הגר"ס שלפעמים מצינו בגמ' שהרב שואל שאלות פשוטות לחדד התלמידים, זהו החינוך מרב.

ובגמ' שבת (סג, ב) "שמח בחור בילדותו והטיב לבך בימי בחרותך והלך בדרכי לבך, אמר ריש לקיש עד כאן לדברי תורה".

ד: בנוגע לכתיבה המורחבת עצה טובה לפני תחילת הכתיבה לשבת כמה דקות עם דף ועט ולתכנן בקצרה את סדר הכתיבה, מהיכן להתחיל, איזה קושיות להביא בראשונה, מתי לכתוב את התירוץ, היכן לשלב את הראיות, וכן הלאה, כעין תוכנית אדריכלית שמכניס לפני תחילת הבנייה, מתוך הנסיון כמה דקות שמשקיעים בזה חוסכות הרבה מאוד זמן של התלבטויות ומחיקות תוך כדי הכתיבה, וגם הדברים יוצאים ברורים וסדורים יותר.

ופרש"י שמח בחור בתלמודך למוד משמחה ומשוב לבב והלך בדרכי לבן להבין מה בלבך, "לפי ראות עינך" הלימוד בנעורים להבין לחדד מתוך התלהבות ושמחה לקנות וללמוד לפי ראות עינך לקבל את האשפה מלאה חיצים.

וכך כותב החזו"א באמונה ובטחון (אות לז) "וזה שלא עמל בלימוד הגמ' ולא יגע בתורתן של ראשונים בשנים רבות כרי השיעור המספיק להקנות לו בינה היתירה להבין באור הבהיר בהוויות ראביי ורבא שלל מנפשו בהכרח את שם חבר". ובאמת זוהי עיקרה של מצות ת"ת שאדם מגיע ללמוד את תורתו של עצמו, ותן חלקנו בתורתך להיות שכלו שלו בתורה. וכך כותב הפמ"ג שעיקר ת"ת לחדש חידושי תורה. ומביא כן המשנ"ב בהלכות חוה"מ העיקר לחדש לחפש את העיקר בתורה להגיע להבין לפי שכלך לחדד שכלנו.

וסיפר לי אברך שהוציא לפני כשלושים שנה ספר על מסכת ובקושי קנו את הספר, ובאותה תקופה הוציא חבירו ספר ליקוטים מהגר"א ותוך חודש נגמר כל המהדורה, והיה קצת בחלישות הדעת מכך. עד ששמע מחבירו הנ"ל שנכנס להביא את הספר למרן הגר"ח"ק שליט"א אמר לו הגר"ח"ק אחרי שליקט מדברי הגר"א אני מברך אותך שתזכה להוציא ספר של חידושים שלך, ומזה ראיתי דאף שקונים פחות ספר שאדם חיבר, אבל מעלתו גודלה יותר.

ובני הרה"ג ר' צבי שליט"א סיפר לי שבקיץ האחרון הגיע אחד מזקני הת"ח ב"ב שנלב"ע לפני כמה שנים בחלום לאחד ממקורביו ואמר לו כתבתי חידושי תורה למה לא מוצאים את זה לאור.

כתיבת חידושי תורה והסברתם מחשיבים את הדברים כחידושי תורה שלו

שמעתי בשם הגאון רבי יוסף ענגל זצ"ל שמי שכותב חידושי תורה ש שמע מאחר ומסבירם קצת אינו גזלן באם אינו מזכיר ששמע חידוש זה מפלוני כי מאחר שהעלה אותם על גבי הכתב והסבירם קצת הם קיבלו קצת פנים חדשות וכבר נקראים על שמו והרי זה בגדר חידושי תורה שלו. ולפי הדברים הללו גם בחור ישיבה שאין בכוחו לחדש חידושים אלא רק לכתוב את השיעור ששומע מרבותיו נחשב למחדש חידושי תורה אם הוא מסביר היטב את הדברים ואינו כותב רק מה ששמע בלא להסביר הדברים וזוכה עי"ז לדברים נשגבים שנאמרו במעלת מי שזוכה לחדש חידושי תורה וכדאיתא בזוה"ק הקדמת בראשית י"ב ע"ב על גודל השמחה בעולמות העליונים כאשר זוכה אדם לחדש חידושי תורה שהקב"ה נוטל כל תיבה ותיבה שחידש האדם בתורה ומנשק לה ומעטר אותה ובונה ממנה עולם חדש בפני עצמו - מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

מעלת כתיבת חידושי תורה

אמר אלי הרה"ג הגדול חפץ חיים שליט"א בראותי איתו בשנת תרמ"ח ואז הגדתי לפני העולם בעיר מולדתי את ספרו חפץ חיים ובעת אמרי לפני קהל שומעי הוספתי על דברי הרב הגאון כמה הערות מבנית ליבי ואמרתיו אותם לפני הרה"ג חפץ חיים הנ"ל וייסבו דברי בעיניו ואמר לי אז טובים הדברים אף תשתדל לכתוב אותם בספר בזכרונות שלא תשלוט בהם השכחה ואם תוכל להדפיסם מה טוב שבכל יום ויום אנו אומרים ותן חלקנו בתורתך וזה חלקך בחידושי תורתנו עד כאן לשונו - דברי מוסר.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א | גליון בין הזמנים - מיוחד עבור "קובץ גליונות"

ליקוט מדברי חזון והתעוררות לרגל ימי הבין הזמנים שנאמרו במהלך השנים מפי רבינו הגדול מרן ראש הישיבה שליט"א

זכורני, בעת אשר נר אלקים טרם יכבה, וזכיתי לשמוע פעמים רבות ב'ליל הסדר' את ההגדה מפ"ק של מו"ח הראש ישיבה זצוק"ל, וכשהי' מגיע לפסיקא 'כולנו יודעים את התורה', הי' נאנח ואומר: 'ועכשיו לומדים כמה דפים בתחילת המסכת ובזה מסיימים...'. כמה הי' מתאונן ומצטער ע"ז, והי' מעורר את התלמידי חכמים ע"ז כל ימיו, ולכן מי שלא הספיק לסיים את המסכת בתוך החורף, חייב להספיק בבין הזמנים גם להמשיך הלאה, וגם לא להזניח את מה שלמדו במשך הזמן.

עוד צריך לידע, כיון שאדם הוא לא יחידי וכל אחד חי בחברת אחרים, בין בישיבה או בבית הוריו, יש לכל אחד אחריות על הכלל, ואם מתחזק ובפרט בימי הבין הזמנים, לא רק שמועיל לעצמו, אלא גם מחזק את כל האחרים ושכרו הרבה מאוד. ופשיטא שמי שמנצל את הזמן בימי בין הזמנים זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת להצלחה ברוחניות, ובידו להגיע להשגות גבוהות בעמל התורה יותר מזמנים אחרים.

כל אחד יתן דעתו איך להתכונן לימי הבין הזמנים, כשנמצאים מחוץ לישיבה. יוצאים לרחוב, והרי המצב שם הוא נורא ואיום, ההפקרות משתוללת והמתירנות גוברת, אבן מקיר תזעק, יכול אדם לאבד ברגע אחד את כל מה שרכש בעמל ויגיעה כמושך תקופה ארוכה. ודאי שהניסיון גדול, ואכן יש לצאת למנוחה, שלכך נועדו ימי בין הזמנים, אבל גם לזה יש שיעור וגבול. יש לזכור, כי היציאה למנוחה מטרתה כדי להוסיף בעליה לאח"כ, וקווי ה' יחליפו כח ולא ח"ו להיפך.

כל אחד יראה לקבוע לעצמו מקום תפילה בשעה קבועה, וגם בעת נסיעה של כמה ימים להקפיד על תפילה בציבור. יחשוב בתחילת בין הזמנים על שעות קבועות שיוכל ללמוד בהם תמידים כסדרם, וגם יקבע לעצמו סוגיא מסוימת שצריך להספיק ללמודה בעיון, או מסכת של בקיאות, ומטרה זו תחייבו לשמור על קביעות. סוף דבר, עיקר הכל, לא לאבד זמנו לריק ולהפחית כפי יכולתו מטויל ברחובות העיר, שם מאבדים הכל כהרף עין.

(לתלמידי ישיבת מיר תושבי חו"ל כ"ו אדר"ב תשע"ט)

לא לזלזל בצרכי הגוף

רבותינו מייסדי הישיבות, תיקנו לנו את ימי 'בין הזמנים' למנוחה, וכך צריך לנהוג. כמו שאדם הזקוק ל"ע לרפואה, אי"ז נחשב לביטול תורה כאשר נצרך לכך, ה"נ גם ימי בין הזמנים, בד"כ אדם נצרך למנוחה מדי תקופה, ולכן קבעו את הבין הזמנים, אבל לכל דבר יש זמן ויש שיעור.

מו"ח רבינו הגדול מרן ראש ישיבה זצוק"ל תמיד הי' מזכיר בשיחותיו את הזהירות שלא לזלזל בצרכי הגוף, הי' רגיל לומר: "מתמיד הוא זה שאוכל בזמן, ישן בזמן, ולומד בזמן", ופעמים הי' אומר: "בחור צריך לישון טוב, לאכול טוב, וללמוד טוב". כללו של דבר, אין נדרש מאיתנו סיגופים ותעניות, אבל לדעת לנצל את הזמן כראוי ועם מחשבה נכונה. כשהזמן מיועד ללימוד, אז באמת ללמוד ושהראש לא יהי' מונח במקום אחר, וכשהזמן נתקן למנוחה, צריכים לנצל את הזמן למנוחה. תלמוד כשצריך ללמוד ותנוח כשצריך לנוח."

(שלחי זמן חורף תשס"ז)

'בין הזמנים' הוא זמן בפני עצמו

בהקדמה לאבי עזרי, כותב רבינו הגדול הראש ישיבה זצוק"ל שאת החיבורים שלו בסוגיות שאינן נלמדות בסדרי הישיבה, הוא עמל עליהם ב'זמני הביניים'. בין זמן לזמן זה 'זמן' בפני עצמו. וזה זמן שחייבים לנצל אותו ואפשר גם לנצל אותו להשלים את כל המסכתא ולחזור עליה.

(מתוך דברי חזון למערכת "כולה מסכתא" י"ז סיון תשפ"ב)

עידוד לישיבת בין הזמנים

שמחתי ויגל לבי בשמעתי על קיום ישיבות בין הזמנים לבני הישיבות הקדושות בעיר ... פרי יוזמתו הברוכה של העומד בראשות העיר במסירות נפלאה ה"ה רב פעלים לתורה הר"ר ... שיחי' לאו"ט, ומנצלים את היומי דפגרי' ללימוד התורה אשר היא קיום העולם.

ובודאי שזכות לימוד התורה בימים אלו, אשר יש בהם רפיון בלימודה, יעמוד להם ונוטלים שכר כולם ולגדול בתורה ויראת שמים לפאר כרם בית ישראל. ונזכה בעגלא לרחמי השי"ת, ואור חדש על ציון תאיר, והיתה לה' המלוכה. (מתוך מכתב רבינו שליט"א, כ"ז תשרי תשע"ח)

לזכות שהתורה תתהנן עלינו

אין לתאר ולשער גודל השכר שמובטח למי שלומד בעת רפיון, כמו בימי "בין הזמנים", שעל כגון זה בירושלמי, אם ראתה את הבריות שנתייאשו ודיהן מן התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם.

ובפרט בעת זו, שגזירת הגיוס מונפת על עולם התורה, ודאי שזקוקים אנו כעת בפרט לזכויות של תורה, על מנת שהתורה הקדושה תתהנן בשבילנו לפני הקב"ה לבטל כל צר ומשחית מעלינו.

(לפני בני ישיבות ר"ח ניסן תשע"ג)

רציפות הלימוד

גם ממו"ר החזון איש זצ"ל שמעתי כמה פעמים, שבבין הזמנים צריך לנוח קצת וללמוד קצת, אבל ח"ו שלא יהיה הפסק מרציפות הלימוד, שכן התורה אינה מתקיימת אם עושים אותה קרעים קרעים. כל מציאות התורה היא השקיעות התמידית בה, ואופן תלמודה חלוק לגמרי מאופני ההשכלות של כל חכמות החיצוניות.

בכל לימודי החכמות, תיכף ומיד לאחר הלימוד אפשר להתנתק מהם לזמן, ואח"כ להמשיך בלימודם לכשירצה. אבל לימוד התורה אינו כן, בחור ישיבה שמתנתק ח"ו בבין הזמנים מתלמודו, אות הוא שכלל לא היה שייך לתורה, ומי שח"ו פורק מעצמו עולה של תורה בימי בין הזמנים ואינו קובע עיתים וזמנים מיוחדים לתלמודו, הנה מלבד עצם חומר הדבר, שהרי ביטול תורה לא הותר בבין הזמנים, אבל בר מן דין, שלא יחשוב שר"ח אלול יהיה לו שוב את אותו המרץ והחשק ואת הסייעתא דשמיא שהיה יכול להיות לו אילולי לא היה מתנתק מהתורה.

צריכים מאד להזהר, יש היום הרבה מאוד נסיונות שבגרעג אחד של חוסר שימת לב, אפשר ליפול ח"ו, וה' ירחם עלינו, הרי איך נוכל להכנס לימי האלול הקדושים.

סעו לביתכם לשלום, תנצלו את הזמן גם למנוחה, אבל ח"ו לא להפסיק מללמוד. כל בחור יראה להתאמץ לעשות לעצמו סייגים וגדרים כפי כוחותיו, בכדי שיוכל להחזיק מעמד בבין הזמנים, ורק בכזו צורה נוכל לעמוד בתחילת זמן הבא בכוחות מחודשים, להצליח בתורה וביראת שמיים.

(ו' אב תשע"ב)

לסיים את המסכת

ב"ה סיימתם עתה את זמן החורף, שהוא זמן ארוך מאוד וניכר עליכם שהספקתם בו הרבה, עכשיו אתם צריכים לנסוע לקיים מצות כיבוד אב ואם, ותהיו טרודים בחכונות לחג. ודאי שצריכים וחייבים לעזור ולסייע להורים בבית, אך העיקר שלא לשכוח לנצל את הזמן ולא ללכת בטל. כשלא זקוקים לכם בבית, חובה להזדוץ לילך לבית המדרש הקרוב, לשבת ללמוד, ולהספיק לסיים את כל המסכת, שיהיה קיום למה שלמדו במשך הזמן, שלא ילך לאיבוד.

ספרא דבי רב

לרגל קובץ ה-500 של "קובץ גליונות" שעוסק אודות מעלת כתיבת חידושי תורה והדפסת ספרים. נביא כאן סקירה על ספרי מרן רבינו הגדול רבי דוב לנדו שליט"א. שיצאו לאור מכתבי רבינו שבמשך שנים כתב חידושי תורה בכל מקצועות התורה, בהיקף ובעומק עצומים, הרשימה היא מאשר הגיע לידינו.

[נשמח לקבל כל תוספת ותיקון במייל המערכת k.gilyonot@gmail.com]

ספרים

זכר טוב

כתביו של רבינו וחיבוריו התורניים, הם נדבך נוסף בקומתו הנשגבה, במשך רוב מכריע של שנותיו היה רבינו כותב לעצמו, באופן שלא היה שייך להבין את דבריו אלא למתי מעט ממקורבי תלמידיו.

ועד כדי כך היה קצרן בכתביו שחלק גדול כתב בעיפרון בשולי גליונות ספריו, למען שיהיה ברור שאין זה אלא רשימה ארעית, ובלתי קבועה ועומדת, על חלק מהספרים כתב רבינו גליונות על כמה מהמדורות לדוגמא על הש"ס קיים שני מהדורות של גליונות מזמנים שונים.

החיבור הראשון שהתפרסם בבתי מדרשא הוא ספרו "זכר טוב" שיו"ל לעילוי נשמת אביו רבי טוביה, על עריכת הספר והבאתו לדפוס שקד אחיו שיחי' רבי שריה שליט"א, והרבה טירחות טרח שיצא לאור עולם דבר מתוקן מתוך רמזיו וקיצוריו של רבינו,

בשנת השמיטה תש"מ נתגלה אור בבית המדרש כשהוציא לראשונה רבינו שליט"א ספרו לרבים, בהיותו בשנת האבל לפטירת אביו הרה"ג ר' טוביה זצ"ל. שם הספר "זכר טוב" בא לרמז את שם אביו זכר-ון טוב-יה.

בהקדמת הספר מאריך רבינו אודות אביו ז"ל [ואי"ה נביא את הדברים לקראת הארציט]. ומסיים עיקרי הדברים בקובץ נכתבו ע"פ הערות וציורים מעת הלימוד שנתלקטו וסודרו. והנני להודות בזה להרה"ג ר' אשר הכהן דויטש שליט"א שהואיל לעבור בשום לב על הדברים (סי' א' - ח') והעיר הערות מחכימות ומאלפות. עמו התודה והברכה.

הספר כולל י' סימנים. סי' א' עד סי' ה' בעניני מסכת גיטין. סי' ו' ז' ח' בסוגית דיני ממונות. וסימן ט' בעניני מעשרת. וסימן י' ארוך ומקיף בעניני טהרות.

עיילא מנחת ד"ל לפקדה בטוב עין ולעורר עלי נתיבותיה.

והנה עיינתי במילי דעורר ושדר לן מר ניהו רבה, ואכתוב מה שנתעוררתי בעייני בהם.

זכר דבר

כשנה לאחר מכן בו' אלול תש"מ נפטרה אמו של רבינו מרת דבורה לנדו ע"ה. ולאחר שנה בשנת תשמ"א הוציא רבינו ספר נוסף מתורתו בשם "זכר דבר". שבו נרמז שם אמו זכר-ון דבור-ה. וגם שמו רמוז במילת דבר.

בראש הדברים מציין רבינו מוציא ספר זה לזכרה. ומביא בהתחלת חידושי תורה מדו"ז הרה"ג ר' אברהם חנוך העניך ברילל ז"ל.

גם ספר יצא בכמה וכמה מהדורות, ועורר הדים רבים בעולם התורה.

בספר עשרים סימנים בענינים שונים, עניני מצוה (א-ג), רודף (ד-ה), טבל (סי' ו) ועניני נדרים ושבועות (סי' ז - י'), עניני ב"ק (סי"א - סט"ו), ועניני מחיצות (י' יז - יט), קובע מקום לעצמו (ס"כ) שהוא הערות בפרק מצות חליצה ובש"ע אבן העזר סי' קס"ט. ובו הראה רבינו את כוחו העצום וגאונותו שלא הניח פינה במצות חליצה שלא ירד לפרטי פרטים ואפי' מספר מסילת ישרים הוא מביא שם לענין הלכה.

כמו"כ שם נדפס תיקונים והוספות לס' זכר טוב. ספר זה גם כקודמו יצא לאור ובעמלו ע"י אחיו הרה"ג ר' שריה שליט"א.

חידושי רבי דוב לנדו - י"ב

במשך השנים כתב רבינו חידושי תורה על כמעט כל הש"ס, רבינו נוהג לכתוב כמעט כל דבר בטיוטה ואח"כ כותב את זה מחדש באופן מסודר, ישנם סוגיות שרבינו כתב מספר רב של פעמים וקיימים שינויים בין השנים, כמו"כ כותב

הספר יצא בכמה וכמה מהדורות, ובשנת תש"ס הופיע עם הוספות ותיקונים רבים.

הספר שעורר הדים רבים בעולם התורה, וגדולי הת"ח הביאו משם קושיות ותירוצים, ופלפלו הרבה בדבריו. ומיני אז ידידו הגר"א גינחובסקי זצ"ל היה מכנה את רבינו בספריו בשם בעל הזכר טוב.

אחרי שיצא הספר לאור שלח לו מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל מכתב הערה ופתח דבריו וכתב אחדשה"ט וש"ת באה"ר אף כי עדיין לא הותר בשאלת שלו' אבל מסתבר דהכא בתר מסירת השטר אזלינן, אף דבשטרות הדבר רחוק לומר דהעדאת העדים היא במסירת השטר וכו'.

[ומה שכתב לו שלא הותר בשאלת שלו' שהספר יצא לקראת סיום השנה על אביו כאמור ולכן לא הותר בשאלת שלו' לאבל, והמשיך הגר"ח שכיון שהמכתב שלו' יגיע לרבינו אחרי כלות השנה וממילא בזה הולכים אחר המסירה וממשיך לפלפל במש"כ לרבינו בספר בענין שטר אם הולכים אחר שעת המסירה או שעת החתימה].

ואח"כ מוסיף עוד הערה במכתב על הספר בלשון ואשר זכר טוב בספרו וכו'.

כמו"כ שלח לו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל מכתב הערות ופתח כב' ידי"ג הגר"ד שליט"א

אחדשה"ט וש"ת. הגיעני ספרו היקר וברכתי עליו ברכת הנהנין, השי"ת יזכהו שיפוצו מעינותיו חוצה ברחובות פלגי מים.

רשמתי איזה הערות מקופיא לפני העיון.... (שיח דבר ח"ב מכ' צז)

וע"ז השיב רבינו: אור ליום ועש"ק פרשת תולדות תש"מ

אל הדרכ"ת הגאון מוהר"ר חיים שליט"א

רב שלו' וכט"ס

מאד אודה להדר"ג שליט"א על שומו עין עיונו בספרי, ועל שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן,

רבינו את כל השיעורים הרבים שמסר בהיכלי התורה. במשך שנים הכתבים היו בקלסרים כשרבים היו באים לבקשו לעיין בכתבי ידו על סוגיות שלמדו, והי' נותן להעתיק מכתביו, וכן לראות את גליונות הספרים שעליהם רשם רבינו הרבה מהערותיו, ומרוב עמל בהם הספרים נעשו בלויים עד שהש"ס וש"ע וחזו"א ועוד ספרים רבים נקרעו ונעשו דפים דפים וסידורם בתוך קלסרים. ועדיין היו הדברים גנוזים אצלו.

עד שנגשו לרבינו מספר אברכים בכולל סלבודקה וביקשו ממנו רשות להקליד ולהדפיס בחוברת פנימית את כתביו על הסוגיות הנלמדות בכולל, החוברת הראשונה שהוציאו היה על סוכה על עניני מחיצות וסכך, וכן הלאה, בשלב מסוים ביקשו האברכים רשות מרבינו להוציא את החוברות על כל מסכת שנלמדת בכולל ולא רק על הסוגיות שנלמדו, ובהמשך גם על המסכתות שנלמדו בישיבה גדולה, רק משנת תש"פ החלו לצאת החידושים בספרים.

מלאכת הוצאת הכתבים מורכבת מאוד, וקבוצה של תלמידים ת"ח יושבת על זה ומקלידה את כל מה שרבינו רשם, ואח"כ עובדים לסדר לפי כל סוגיא וסוגיא, ויש חידושים שנוגעים למספר סוגיות ברחבי הש"ס, וכן לדעת למיין מה רבינו כתב במהדורה קמא ומה במהדורה בתרא, אח"כ כשהכל מסודר מגיעים לרבינו ויושבים אותו ורבינו מגיה שורה אחרי שורה אות אחרי אות, ורק אח"כ היה אישור מרבינו לשלוח את הדברים לדפוס.

כשהתחילו להוציאו את הכתבים בספרים עבדו התלמידים להגיה מחדש עם רבינו את כל החוברות והוסיפו וליקטו מרשימות רבינו שהתפרסמו בעוד ספרים חוץ ממה שהודפס בעבר בחוברות.

בשנת תש"פ יצאו לאור ג' חלקים על ב"ק, ב"מ, ב"ב.

בשנת תשפ"א כרך אחד על שביעית חלה וזרעים

בשנת תשפ"ב יצאו לאור עוד ד' חלקים על שבת עירובין, יבמות, כתובות נדרים, גיטין קידושין.

בשנת תשפ"ג יצא לאור הכרך על סנהדרין מכות שבועות.

בשנת תשפ"ד יצא לאור הכרך על ברכות פסחים סוכה ומועד.

נביא כמה סקירות אודות ספרים אלו. כפי שהבאנו בזמנו בקובץ גליונות:

חידושי רבי דוב לנדו (ג"כ). חידושים על ב"ק, ב"מ, ב"ב ממרן הגאון הגדול רבי דוב לנדו

שליט"א ראש ישיבת סלבודקה מעצם כת"י יו"ל ע"י חבר תלמידים.

בימים אלו התבשרנו על הופעת חידושי רבי דוב לנדו בשלשת הבבות מסדר נזיקין ממורנו ורבינו מרן רבי דוב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקה. כאמור יצאו לאור עתה מחידושי רבינו ג' ספרים על בב"ק ב"מ וב"ב ערוכים בטוט"ד ע"י חבר תלמידים מקשיבים אשר הטו און גם לצרכי הכלל ועשו אל המלאכה הכבירה להשקות צמאי הדעת מחידושים אלו, אשר מהווים את סמל עיון התורה בדור האחרון הזה.

כפי הנכתב בראש הספר, חידושים אלו נכתבו ע"י רבינו שליט"א במשך תקופות שונות וכל הנכתב בהספרים הינו מעצם כתב זו, וגם הנכתב בהערות שוליים.

כמו שצויין הדברים נכתבו בתקופות שונות, ומה שלפי דעת רבינו שליט"א מצריך עוד בדיקה ועיון צויין בספר. עוד הוסיפו בו מפתח מפורט לדברי הגמרא והראשונים שו"ע וחזו"א שע"י יוכל הלומד למצא דברי חפץ בנקל.

במדור זה נהוג לבא אחר המחברים לחפוש בנבכי תורתם ולהראות לקורא מהות הספר ועבודתו פשוט הוא כי בגישתנו אל הכתיבה בשיעורי רבינו שליט"א נמנענו מלהביע דעתנו בשום צורה על הדברים כמאמר הכתוב 'השמור לך עלות בהר ונגוע בקצהו'.

רק מהרגש קל לא נוכל לעצור מלהתבטא כי בימים אלו אשר נחגה חגיגת סיום הש"ס ברוב פאר בכל תפוצות ישראל, הזמן גרמא לחוג את יום חגם של עמלי התורה בעיון בהופעת אור גדול כזה אשר מגלה רובד חדש בעיניה של תורה, שישו בני ציון המסולאים בפז, וחוגו ביום חגה של תורה, והביאו ברכה אל בית מדרשכם, המדור מברך את העמלים על המלאכה בשם עמלי התורה.

עוד נכתב במק"א אודות הספר:

אור חדש הפציע בשמי עולם התורה בשבוע זה, עת יצאו לאור שלשה כרכים מהספר 'חידושי רבי דוב לנדו מתוך כתביו של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקה. שלשת הכרכים הם הראשונים בסדרה. האמורה להמשיך להופיע בזמן הקרוב בעזר די, וכבר כעת נמצאים כרכים נוספים בשלבי עריכה מתקדמים.

הספרים הנ"ל על שלשת הבבות, בב"ק ב"מ וב"ב, ערוכים לפי סימנים הכוללים חידושי סוגיות חקירות ורבבות (!) ציונים וראיות למאות נידונים חדשים וישנים גם יחדיו.

טרם נציג כמה נידונים מתוך מאות הנידונים שבספר, נקדים מעשה שהיה. בראשית שנה זו, כשהוציאו חבר התלמידים קונטרס מחידושי מרן הגר"ד לנדו שליט"א על מסכת סוכה, נכנסה קבוצת אברכים מכולל סלבודקה לברכו לרגל המאורע, סח אחד האברכים לראש הישיבה שליט"א, שמיד כאשר הגיע הספר לכולל החלו לעיין וללמוד בו, והוסיף שראו חקירה הנידונות בספר בשמעתא דמיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, האם יש מיגו להכשיר את הסוכה בזמן תוספת שבת, ולמי שקיבל עליו תוספת שבת מבעוד יום.

מיד הגיב רה"י בתמיהה: "וכי זה מה שרואים בקונטרסי? העיקר זה הדברים המרכזיים שבצומק הסוגיות בשיטות הראשונים! החקירות הללו הם - כבדרך אגב".

ולפי דרכנו למדנו מדבריו של רה"י שליט"א, מהו עיקר לימוד הגמרא - לא לחפש את הפנינים והפרפראות, אלא לעסוק בבשר ויין, בסידור הסוגיות לעומק ולפרטי פרטיהן, ללבן את שיטות הראשונים והנפק"מ שביניהם עד לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

ספרי 'חידושי הגאון רבי דוב לנדו' שייצאו לאור השבוע, מתייחדים בליבון הסוגיות לעומק ולרחבן, החל מדברי הגמרא ושיטות הראשונים וכלה בדברי האחרונים כהתומים הגרע"א והקצה"ח התיביות הגר"ב פרנקל בעל 'ברוך טעם' והאו"ש, ורבותינו שבדורות האחרונים מרנן הגר"ח הלוי והחזו"א והגרי"ז.

בסוף הספר באו 'שיעורים והערות על סדר הדף': במדור זה כוננו שיעורי בקיאות שנאמרו בישיבת סלבודקה במשך עשרות שנים. בענינים שונים על סדר המסכת. ומטבע הדברים הנושאים הקצרים טומנים בחובם עשרות ומאות נידונים חדשים ומעניינים, עם ראיות מקוריות מכל מקצועות התורה, אשר בחלקם הגדול אף לא נידונו בספרי האחרונים והינם בבחינת 'אומר הבא מן החדש'.

לקטנו מעט מזעיר מתוך שלשת כרכי הספרים 'חידושי רבי דוב לנדו' על מסכתות בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא, להטעים את עין הקורא מצוץ נועם חידושי רבינו רה"י, אך כאמור, עיקר חשיבותם של הספרים הם השיעורים והסימנים הדנים בעומקם של הסוגיות.

המלוח לחברו ומתנה עמו שלא יפריענו בשעות המנוחה

רבים הם החיבורים שנתחברו בעניני ריבית, אך כמדומה, שהשאלה המעניינת - אשר נגעה למעשה - שאלה חדשה היא.

מעשה באדם אשר מנהגו היה להפריע את מנוחת שכניו באופן תדיר בשעות הצהריים, השכנים לא מצאה ידם כיצד להניאו ממנהגו זה. והנה פנה הימרעיש אל אחד משכניו בבקשת הלואה. נענה השכן ואמר, אני מלווה לך, בתנאי שלא תרעיש ולא תפריע בשעות הצהריים. ובכן, האם יש בהתנאה מעין זו משום ריבית. ושרש הנידון הוא, דאפשר שלא אסרה תורה איסור ריבית אלא ריבית של ממון הניתן מן הלווה למלווה או פעולות שעושה הלווה למלווה. אך המנעות ממעשה לא חשיבא ריבית. לנידון זה מביא רבינו רה"י ראייה ממה שמצאנו בחזו"א (אהע"ז סימן קמ"ח לדף נ"ב) דבאמר לחברו שימנע מפעולה ועבור כך ישלם לו, אינו נחשב כשכיר ולא חל חיוב תשלום על כך שנמנע מעשיית הפעולה בצווי חברו. אכן מעיר שם, שיתכן שאין זו ראייה לגבי ריבית, וצ"ע.

בגדר פטור חרש ושוטה מניזקין

לפנינו חילוק הגדרתי, אשר יש לו נפקא-מינה הלכתית.

הנה לכא' פטור חרש ושוטה מניזקין אינו כפטור דישן ושיכור, דהם, הישן והשיכור פטורים מחמת אונס, וחרש ושוטה פטורים דלאו בני חיוב נזקים הם בעצמותם.

ונפ"מ מי שהוא עתים חלים ועתים שוטה ויודע עת שטותו, אין צריך לשמור את שורו שלא יצא ויזיק בעת שטותו, דאז פטור הוא לגמרי ואינו אחראי שלא יצא ויזיק אז, ולא דמי לבעת שינה ושכרות שחייב לשמור דלא יצא אז.

האם שייך ביטול ברוב באדם

ומכאן לנידון מרתק, הקשור לאו דוקא לעניני חו"מ אלא נידון כללי בכל התורה. הנה בדברי התוספות (ב"מ ו' ב' דייה קפ"ז) מבואר שבעל חי אינו בטל ברוב מן התורה, אולם מדברי המהרי"ל בתשובה (תשובה ע"ב) מוכח דאדם בטל ברוב מן התורה. יעו"ש שהקשה לגבי עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שנמצאות בתוכה פסולות לכהונה מדין שבויה ואם יש מחבואה אחת מצלת על כולם. ומייתי שם מהרי"ל קושיא מ"ט לא תתבטל אותה אחת שנחבאת ברוב הנשים וע"י כך יהיו כולן פסולות לכהונה [וראה שם מה שתירץ בזה].

מדברי מהרי"ל אלו מוכיח הגאון שליט"א דשייך דין ביטול ברוב באדם. [ועוד מוכח מדברי המהרי"ל דביטול ברוב מהני לתת דינים על המתבטל ולא רק לבטל איסורים וכנודע הנידון בזה בשם העונג ירט לגבי לשמה בציצית ובמצה].

ולכאורה יש להוכיח לאידך גיסא מדברי הירושלמי (פסחים פ"ז ה"ו) שדן בציבור שנטמא אחד מהם ואין ידוע מי הטמא דיעשו כולם את הפסח בטומאה משום דטומאה הותרה בציבור. ואי נימא דאדם בטל ברוב א"כ יתבטל הטמא ברוב הטהורים ותו לא שייך בו דינא דטומאה הותרה בציבור.

שנים שעשאוה לענין סקילה

מתוך שלל המובאות והראיות לנידונים שבספר פעמים רבות אנו מוצאים גם ראיות מהירושלמי והתוספתא, לפנינו אחת מהן.

ק"ל (שבת צ"ג ב') דשנים שעשאוה וזה יכול וזה יכול פטורין. ודין זה הוא גם בשאר דיני התורה, דהא ילפינן מקרא דבעשותה דלא קאי דוקא לגבי שבת. וכתב בספר מקור חיים (לבעל הנתיה"מ) סימן רס"ו דהני מילי דוקא לענין קרבן אבל אכתי איכא איסור מדאורייתא וחייבין כרת וסקילה. ויעויין ברמב"ם (פ"ט מכלאים הל' ט') דאפילו מאה שהנהיגו כלאי בהמה לוקין. והוכיח מכאן בספר ישועות מלכו להגר"י מקוטנא זצ"ל דשנים שעשאוה לא מפטרי אלא מקרבן אבל לאו ומלקות איכא.

ויש להביא ראייה מהירושלמי בחגיגה (פ"ב הל' א' דף ט"א מ"ד) מדפי הירושלמי דבשעת השמד היו הגויים אונסים את ישראל לשאת משאות ברה"ר ביום השבת והיו ישראל נושאים שנים שנים כדי שיהא שנים שעשאוה, אמר להם אחר לגוים שיטעינום יחידים, ולאחר שחייבום לטעון יחידים החלו להניח בכרמלית כדי שלא תהא הוצאה מרה"י לרה"ר. ולכאורה מוכח דשנים שעשאוה היו פטור גמור גם מלאו מהא דבתחילה היו ממעטים באיסור ע"י שנים שעשאוה ורק לאחר שהגוים כפו אותם לשאת יחידים החלו לעשות הנחה בכרמלית. ודו"ק.

היאך הרג יואב את רבו?

איתא בב"ב (כ"ב ב') דרבו של יואב לימדו את הפסוק שנאמר בעמלק 'תמחה את זכר עמלק' ומחמת כן השאיר יואב את הנקבות, ואח"כ כשפגש יואב את רבו הרגו ואמר על זה 'ארוור מונע חרבו מדם', וקשה היכן מצינו חיוב מיתה למי שלא לימד את תלמידיו כראוי?

וצריך לומר דיואב הרגו משום צורך השעה כדקיימא לן דבית דין עונשין ומכין שלא מן התורה, ובדין סנהדרין הרגו, שהיה יואב - ראש הסנהדרין, וארוור מונע חרבו מדם היינו הסנהדרין שלא הורגים את מי שצריך להרגו.

בענין כפיה על צדקה

התוספות בבבא בתרא (ח' ב' ד"ה אכפיה) הקשו היאך כופין על הצדקה הרי קי"ל דמצות עשה שמתן שכרה בצידה אין כופין עליה, ותיירצו דכופין משום לאו דלא תקפוז את ירך ומשום הלאו דלא תאמץ את לבבך.

ולכאורה היה מקום לומר דלא שייך לכפות מכת הלאו דלא תאמץ את לבבך, שהרי מאחר ונותן על ידי כפיה עדיין הוא מאמץ את לבבו ולא ניצול מן הלאו ע"י הכפיה. אולם באופן שכופין אותו עד שיסכים לתת יש לומר דהוי כמו לענין כפיה בגט שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ותשיב עשיה מרצון וממילא אינו עובר בלאו דלא תאמץ את לבבך.

עוד יש מקום ליישב את קושית התוספות ע"פ דברי הט"ז (יר"ד סימן רמ"ט סק"ב) שכתב דהעושה צדקה ע"י כפיה הפסיד את זכותו, וא"כ באופן שכופין אותו אין זה מצות עשה שמתן שכרה בצידה ושפיר כופין עליה. ויש לדחות דאינו מפסיד את כל שכרו ועדיין יש כאן מתן שכרה בצידה.

בענין בכורים מדרבנן

כתבו התוספות בב"ב (קל"ו ב' ד"ה מביא) דיש בכורים מדרבנן בקנין פירות יעוין שם. וקשה, היכי שרי להביא בכורים בעזרה שאינם קדושים מן התורה, הא הוי חולין בעזרה. ואין לומר דהתוספות סבירא להו דחולין בעזרה הוי איסור דרבנן שהרי כבר הוכיח הרמב"ן (חולין ק"ל ב) מהגמרא שם דאם עושה תנופה בחולין בעזרה לכו"ע הוי איסור דאורייתא. וצ"ע.

ידועים דברי הט"ז (או"ח שס"ו סק"ה) לענין הגבהת עירוב, דאם הניחו את העירוב על ידו התלויה באויר צריך שיגביה את ידו טפה, והובא שם במשנ"ב ס"ק נ"א.

ויש לדון בזה מדברי התוספתא קידושין פ"ב ה"ז התקדשי לי בטלית זו וכו' החזיקה בטלית הרי זו מקודשת. ומשמע דסגי במה שהטלית תפוסה בידיה ואין צריך שתגביה את הטלית.

רובע שורו של חבירו

גם חקירות - שלא בהכרח בפשטו - אלא חקירה להגדרת הדין עם נפק"מ בצידה - אנו מוצאים בספר, לדוגמא, הרובע שורו של חבירו וגורם ע"י כך שיאסר בהנאה ע"י פסק דין [ולשיטת ר"ת גורם שייסקל השור], יש להסתפק אם חשיב הזק שאינו ניכר או חשיב גרמא בנזיקין או כגרמי, אלא דבלאו הכי הוא פטור משום דקם ל"י בדברא מייניה, אבל יש נפק"מ בנידון זה לענין תפיסה לצאת ידי שמים.

כהנה וכהנה רבים הם הנושאים בהם עוסק רבינו ראש הישיבה שליט"א בספרו, ובכל נושא כדרכו, החל משרשי הסוגיא וכלה בדברי הראשונים והאחרונים, גם הליקוט שבמאמר זה הינו רק חלק מתוך הנכתב ואינו מקיף את כל האמור בספר בבחינת יתן לחכם ויחכם עוד. ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

וכך זכינו לקראת ימי זקנותו ממש של רבינו שיחי' החלו להוציא לאור עולם חיבורים מסודרים מדברי תורתו על סדר המסכתות, שמשזר שמשו בעולם ונתבדר שמו ותורתו החלו להתפרסם הרבה חידושי תורתו בספרים מכורכים, ומסודרים על סדר המסכתות, והסכים רבינו שיצא לאור עולם בדרך זו.

זכות מיוחדת שמורה לחסיד הנלהב רבי משה שוויד מארה"ב שהיה מתלמידי הגרד"ל בבחרותו, ושלח את כל צאצאיו ממדינת הים ללמוד תורה בסלבודקא, על אף צביונם החסידי, ובעדינותו זכה להתקרב הוא וצאצאיו ובפרט בנו ר' אהרן שיחי' לבית היין, וזכו להארת פנים מיוחדת אצל הגרד"ל, ומתוך הכירותם הפנימית הוזילו הון רב להוצאת כתיבי רבי דוב לאור עולם.

לתועלת הרבים נביא את רשימת הספרים והמהדורות לפי סדר הש"ס.

ברכות - יצא לאור בספר תשפ"ד.

פאה - יצא לראשונה בתוך הספר פאת השדה - וכך נכתב שם: א"ה הנני מדפיס ליקוט מכתבי מו"ר הגרד"ל שליט"א בעניני מסכת פאה ברשותו והם מכתביו וגליונות המשנה הירושלמי והרמב"ם והמנ"ח בכמה מקומות כ' קושיא או ביאור משלי ונדפסו בהערות בשולי הגליון רוב הדברים שבגליונות רמוזים בקצרה ממש בתיבות ספורות ויש בהם הרבה עינים חדשים אשר לא נמצאו בספרי הפוסקים בעינים אלו ולא ציינתם ההעתיקה היא מכמה דפוסים רוב הגליונות נרשמו על דפוס הישן - מהדורה שניה תשע"ה. - ובמהדורה שלימה בספר בשנת תשפ"א.

חלה - נדפס כחוברת פנימית - ובמהדורה שלימה בספר בשנת תשפ"א

זרעים - ליקוטים על זרעים בספר שיצא בשנת תשפ"א - ובהקדמה ציינו: והנה בספר זה החידושים על מסכתות שביעית וחלה נדפסו מכבר וכעת נסדרו מחדש עם הוספות ותיקונים אולם בשאר המסכתות הרבה מן העינים לוקטו ממקומות שונים וחלקם הערות קצרות ומאחר שלא נכתבו הדברים על סדר הסוגיות ויש מהם שנכתבו כהערות במקומות אחרים השייכים זרעים לכן לא נדפסו הדברים כסימנים אלא לפי

ענינים דמאי תרו"מ טבל לקוח וכו' מטעם זה קראנו חלק זה בשם ליקוט בעניני זרעים.

עוד ציינו אף שרבו הגליונות הרשומים בעניני זרעים מ"מ לא הכנסנום בספר אלא במסכת שביעית אשר בה נקבצו הרבה חידושים הרשומים על גליונות המשנה הרמב"ם וחזו"א וכן מסכת פאה שכבר נדפסו באופן זה ואי"ה חזון למועד.

הרבה עינים נוספים בשביעית וזרעים מתפרסמים מידי שבוע בקובץ אהלי זרעים.

שבת - יצא לאור בספר תשפ"ב

עירובין - יצא לאור בספר תשפ"ב

פסחים - מהדורה ראשונה כחוברת. - ומהדורה שניה בספר - תשפ"ד

סוכה - מהדורה ראשונה כחוברת. וכאמור זה החוברת הראשונה שיצאה לאור - מהדורה שניה תשע"ט - - ומהדורה שלשית בספר - תשפ"ד

ביצה - מהדורה ראשונה תשע"ג - ומהדורה שניה בספר - תשפ"ד

מועד - [ר"ה - יומא - ביצה - מגילה - מועד קטן]. מהדורה בספר תשפ"ד.

יבמות - יצא לאור בספר תשפ"ב

כתובות - יצא לאור בספר תשפ"ב

נדרים - יצא לאור בספר תשפ"ב

גיטין - יצא לאור בספר תשפ"ב

קידושין - מהדורה ראשונה תשע"ט - ובספר תשפ"ב

ב"ק - יצא לאור בספר תש"פ

ב"מ כולל עניני ריבית ושכירות פועלים - מהדורה ראשונה תשע"ח - מושלמת - תש"פ

ריבית - מהדורה ראשונה בחוברת - וכעת בספר על ב"מ

שכירות פועלים - מהדורה ראשונה בחוברת - וכעת בספר על ב"מ

ב"ב - יצא לאור בספר תש"פ

הרחקת נזיקין - תשס"ט ונכלל בעמ"ס ב"ב מהדורת תש"פ.

סנהדרין - הערות על פרקים אחרונים של מסכת סנהדרין, חלק א' בסוף ילקוט מפרשים סנהדרין. חלק ב' בסוף קונטרס רבי חיים יונה על שמעתתא דטעה בשקול הדעת. - ובספר בשנת תשפ"ג

מכות - מהדורה ראשונה תשע"ו - ובספר בשנת תשפ"ג

שבועות - מהדורה תשע"ז - ובספר בשנת תשפ"ג

ע"ז - הערות על מסכת ע"ז נדפסו ע"י אחיו בסוף שו"ת חמדת שלמה.

זבחים מנחות - לפני עשרות שנים כנראה בשנת תשל"ט כשהוציא אחיו את הספר ישועות מלכו הדפיס בסופו הערות לפו"ר במס' זבחים ומנחות.

שוב יצא חוברת ליקוט מחידושי מורינו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א על זבחים מנחות. - י"ל ע"י מורשה ודעת הגר"מ באקאן שליט"א - תשע"ו

ובו ליקוטי מתורתו וחידושי מורינו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א על זבחים מנחות. - י"ל ע"י מורשה ודעת הגר"מ באקאן שליט"א - תשע"ו

בימים אלו עובדים תלמידיו להוציא בספר גדול את חידושי על סדר קדשים.

חולין - חוברת על עניני המסכת תשס"ז. וכן בס' גז צאנך על עניני ראשית הגז הביא בהקדמה: ועל הטוב יזכר הגאון רבי דב לנדו שליט"א ראש ישיבה בישיבת סלבודקא ב"ב שהאיר עיני בכמה וכמה עינים ואשר העתקתי מגליונות ספר קראתי בשם רשימות הגרד"ל אקוה שהבאתי הדברים כהיתם ואם לא איתי תלין משוגת.

נדה - חוברת מהדורה ראשונה תשע"ו - מהדורה שניה תשע"ח

מקואות - מהדורה ראשונה תשע"ו -

חידושי רבי דוב לנדו על מסכת שביעית

נביא סקירה אודות הספר עמ"ש שביעית: שמחה רבה בקרב בני התורה עמליה והוגיה לרגל הוצאתו לאור בימים אלו של קובץ חידושי הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא ומגדולי תלמידי מו"ר החזו"א זללה"ה בעניני שביעית - מהדורת שווייץ בסיועו של הנגיד הרב משה דב שווייץ שליט"א מארה"ב ממקורבי ראש הישיבה שליט"א.

קובץ זה מצטרף לסדרת הקבצים על עניני שבת, יו"ט, פסח, תערוכות, שכירות פועלים ועוד, היוצאים לאור מתוך כתביו של ראש הישיבה שליט"א.

הקובץ שלפנינו על עניני שביעית היוצא לאור לרגל תחילת לימוד מסכת שביעית בכולל סלבודקא ולקראת שנת השביעית הבעל"ט מכיל כמאה וחמשים עמודים בעניני סחורה, ביעור, קדושת פירות שביעית, שביית הארץ ועבודות, שמיטת כספים, פירות נכרים, מנין

השנים דשמיטה ויובל. כמו"כ גליונות על ספרי בית הלוי, ח'י הגר"ח הלוי, חזון איש,

וכן על ספר תורת יהונתן וזכרון יהונתן [שנדפס בסוף ס' בית הלוי ודבריו הובאו בחזו"א בכמה דוכתי, ובמקום אחד כתב עליו מרן החזו"א זללה"ה אשר העמיק מאד בהלכות אלו והרבה דברי תורה נתפרשו על ידו].

בקובץ מופיעה גם חליפת מכתבים בין הגאון הגדול שליט"א להגאון ר' יהודה בויאר שליט"א בענין ל' יום דקליטה ובדברי הרמב"ן בענין יש קנין וכן משא ומתן בענין עשיית מלוגמא מפירות שביעית עם גאון א' שליט"א.

עוד מופיעה בקובץ רשימת שאלות משביעית תשי"ט ביניהם, האם מותר לשפוך מי שופכין וכיו"ב בחצרו או בחצר חברו, וכן בקליפי פירות שאינן קדושים האם כשמלקטן מהשדה צריך להחזיר את הקליפין, וכן האם מותר לזרוע בשביעית בעציץ שאינו נקוב בבית, שבספר חזו"א ישנם סתירות לכאן בזה, אכן למעשה הגאון הגדול שליט"א שמע מפיו לקולא [ומעשה שהיה כך היה, כפי שסיפר הגר"ד שליט"א, גידלתי ירק בעציץ שאינו נקוב בבית הורי ז"ל בשנת השמיטה תשי"ב ולפני פסח באתי למרן החזו"א ושאלתי היות וברכת הכרפס פוטרת את המרור כיצד תפטור את המרור אם אין מברכים בופה"א על הגדל בעציץ שאינו נקוב, וע"ז השיב שמברכים עליו בופה"א, ונטה מדברי החיי אדם שדימה לנידון הירושלמי לענין המוציא, ואיני זוכר אם החילוק בין לשון הארץ להאדמה או שבופה"א מתייחס למין הגדל מהאדמה, ונ"מ לגידולי מים, וכמדומה שאמר כהאופן הראשון].

ליקטנו בזה מעט מזעיר מתוך מגוון הענינים ושלל הנושאים המופיעים בקובץ. יצוין כי כבר בימים אלו אזלה המהדורה הראשונה, ובימים הקרובים תצא לאור בס"ד מהדורה נוספת.

גליונות רבי דוב לנדו

בשנת תשפ"ב יצאו עוד שני כרכים של גליונות על שבת עירובין גליונות הגמרא וש"ע ושאר ספרים על המסכת ממה שה' כתב הגר"ל הרבה הערות על גליונות הספרים שלו, וכרך שני גליונות גיטין וקידושין.

כידוע דרך לימודו של רבינו שמעיר ומאיר על גליונות ספריו, וכמעט כל הספרים בביתו מלאים בגליונות וחיידושים נפלאים. וע"כ טרחו תלמידיו להוציא ספרים ובו הערות שהועתקו מכתב ידו על הראשונים האחרונים הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, הרמב"ם, הטור, שולחן ערוך, מנחת

חינוך, חזון אי"ש, ועוד, על המסכתות שבת עירובין, גיטין קידושין. הספר יצא לאור במהדורה מצומצמת.

וכך נכתב בדברי הפתיחה: בס"ד בשמחה רבה הננו מגישים ספר זה בו נקבצו ובאו גליונות מורנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א אשר רשמו בגליוני הגמרא והראשונים והנה גליונות אלו נרשמו בעת הלימוד שלא ע"ד להדפיסם ונכתבו בקיצור רב ולפעמים ברמיזה. ומ"מ לבקשת ת"ח רבים הדפסנום כצורתם חלק מהדברים הרשומים בגליונות נכתבו בחלק הסימנים בהרחבה ולתועלת המעינים הוספנו בחלקם צורת יד כזה ע"פ בקשת מורנו הגאון שליט"א הננו לציין כי הגליונות הם מתקופות שונות ומהם בלימוד שלא בעיון.

לקט שיעורים

בישיבת סלבודקה נהוג במשך השנים להוציא מידי זמן ספר לקט שיעורים, ובו רשימות השיעורים כללים שנמסרו ע"י ראשי הישיבה.

וכבר יצאו שיעורים אלו בכמה וכמה מחזורים, ובהם שיעורי רבינו שליט"א על מסכתות הנלמדות בישיבה. וכן נוסף בשנים האחרונות שיעורי רבינו הנמסרים על הבקאות הנלמד בסדר ב'.

מערכת "לקט שיעורים" פעלה בישיבת סלבודקה עוד משנת תשל"ט. באותן שנים נדפסו שיעוריהם של רה"י הגר"מ שולמן, ושל הגאון הגדול רבי ברוך רוזנברג זצוק"ל. לאחר פטירת הגר"מ שולמן, במשך כחמש עשרה שנים נדפסו רק שיעוריו של הגר"ב, תחת השם "לקט שיעורים", בהיותו המבוגר מבין ראשי הישיבה זצ"ל ויבלחט"א.

עד שביום אחד קרא הגר"ב לאחראים על מערכת "לקט שיעורים", וללא כל הקדמה, תיאום או פניה משום גורם שהוא, שאל: "מדוע רק שיעורי נדפסים, ומדוע לא נדפסים שיעוריהם של כל ראשי הישיבה?"

ומאותו יום, אכן החלו בהדפסת שיעורי כל ראשי הישיבה, הגאונים הגדולים, רבי עמרם זקס זצ"ל, ויבלחט"א מרנן הגאונים הגדולים רבי דוב לנדו, ורבי משה הלל הירש שליט"א.

מתוך רצון שיוותר עדין סימן היכר מן השיעורים הנדפסים, מפני כבודו של הגר"ב, שעד כה שיעוריו בלבד נדפסו, התקיים בכוונה תחילה שינוי מסוים בתארים הנלווים לשמות ראשי הישיבה שהתנוססו בראש כל שיעור מודפס.

אך הדבר לא ארך זמן רב. הגר"ב זצוק"ל, מלבד שיזם את הדפסת שיעורי כל ראשי

הישיבה, ביקש בתקופה הראשונה להופעתם שהשיעורים יובאו לעיונו, כדי לראות שאכן הם מודפסים כראוי לכבודם של ראשי הישיבה. עינו החדה קלטה מיד שתואר נלווה לשמותיהם של עמיתיו ראשי הישיבה הושמט, והוא הורה מיידית לתקן מכאן ואילך.

וכך, קמה והיתה אותה הפצה מבורכת, שמפרסמת עלי -ספר את שיעורי ראשי הישיבה, מזה חמש עשרה שנים, המוכרים בישיבת סלבודקה ובעוד היכלי תורה רבים, בארץ ובחו"ל, בשם "לקט שיעורים".

מנחת דבר

ד' כרכים על ספר מנחת חינוך.

י"ל ע"י אחיו הרה"ג ר' שריה והוא החיבור המקיף הראשון שהסכים רבי דוב לשבת באופן מסודר להגיהו לתקנו, ולסדרו, ומשך עבודת החיבור נמשכה יותר מעשור, בכדי שיצא החיבור המקיף והמסודר הערות מכל כתבי רבינו ומסודר על סדר המצוות והעניינים של המנחת חינוך.

חיבור זה בא להקיף מתוך כתביו, הגהותיו, גליונותיו, מכתביו, ומערכותיו בכל מקצועות התורה מזרעים עד עוקצין, והדברים הוגהו שוב על ידי רבינו, שישב על החיבור יותר מעשור. עד שזכינו לד' כרכים מהודרים על כל סדר המצוות והסוגיות של המנחת חינוך.

נביא מה שנכתב אודות הספר הראשון בהיכלי התורה:

בשורה מיוחדת בעולם התורה המנשבת במשב של חידוש בהופעת חלק א' מחיבורו של הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א, ראש ישיבת סלבודקה.

הספר החדש נקרא מנחת דבר ונדפס כסניף לספר מנחת חינוך. כידוע שספר מנחת חינוך הוא כרכא דכולה ביה, ומסודרים בו רוב שמועות הש"ס על סדר המצוות, ובעקבות כך נערך הספר מנחת דבר שבו כונסו ממיטב חידושי של הגאון הגדול שליט"א על סדר סוגיות הש"ס שערך בעל המנחת חינוך.

חידושי של הגאון שליט"א נודעו בשערי בית המדרש בחריפותם ועיונם העמוק. הגאון הגדול שליט"א נודע מאז ומקדם בעינו העמוק ובבקיאותו החריפה אשר ממיזוג העיון והבקיאות מעלה תדיר חקירות ועיונים חדשים, שלאורם מתחדדים גדולי הת"ח.

סגנון חידושי של הגאון הגדול שליט"א מתייחד בכך שאין חקירותיו מופשטות אלא תדיר מלבישים בהיכתי תמצית מיוחדים, שעל דרך כלל ניתן להגות ולהעמיק בהם ימים שלמים, וכידוע על מגידי שיעורים שבונים שיעורים ומערכות שלמות על אדני החקירות המתחדשות בבית מדרשו של הגאון הגדול שליט"א. גם ההוכחות לחקירות מתפרסות תדיר על מרחבי הש"ס והפוסקים ומביאים את הלומד לידי סערת לימוד ההומה כגלי ים.

דוגמאות אחדות שלה לנו אחד מהת"ח מתוך החיבור החדש "מנחת דבר", והנה הם לפניכם.

במצוה ב' - מצוות מילה; חוקר הגאון הגדול שליט"א האם חובת בי"ד למול קטן הוא רק במקום שאין האב רוצה או שגם כשהאב רוצה יש חובה על הבי"ד אלא שחובת האב קודם להם, הנפק"מ: אם האב מסרב למול ביום השמיני ומוכן למול ביום אחר, האם על הבי"ד למולו ביום השמיני. ראיה על כך מוצא הגאון מדברי תוספות בעירובין בפרק הדר.

במצוה ד' - מצוות קידוש החודש; עוסק הגאון הגדול בדברי הרמב"ם שמקדשין את החודש למפרע, כלומר אם אחר שעבר ראש חודש באו עדים שהלבנה נראית יום קודם מקדימים למפרע את יום החודש, וחוקר הגאון הגדול שליט"א אם באו עדים ביום ט"ז בניסן כיצד קובעים את ספירת העומר האם לפי ניהוג חג הפסח או לפי הקביעה החדשה של ראש חודש. וראיה על כך מפסיקתא.

מצוה ה' - שחיטת הפסח; חקירה בגדר איסור לא תאכילום, האם הוא משום חינוך הקטן, או שהוא איסור עצמי, נפק"מ להאכיל קטן בפסח הבא בטומאה.

והוכחות לנדון זה מהרבה סוגיות בש"ס.

במצוה כ"ו עוסק הגאון הגדול שליט"א בחידושו של האור שמח שכל מצוה שבני נוח מזהירים עליה גם ישראל מזהיר עליה משהגיע לכלל דעת, אף בטרם הגיעו לגיל גדלות, ומשום שבגוי אין גיל של גדלות, אלא משהגיע לכלל דעת מזהיר, ולכן אף ישראל מזהיר על כך באותם מצוות שבני נוח מזהירים עליהם. הגאון הגדול שליט"א מביא הוכחות לנדון זה ממרחבי הש"ס והפוסקים, ויש שם נפק"מ לעניינים רבים.

במצוה ל"א - מצוות קידוש; מביא הגאון הגדול הוראה מעניינת מרבו מרן החזן איש זצוק"ל, בדן בן חו"ל שרוצה לצאת בהבדלה מבן ארץ ישראל ביום טוב שני שחל בשבת, ועל פי זה מפלפל במהות ברכת קידוש והבדלה.

במצוה מ"ט מביא קושיא חריפה מידידו הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל, מדוע

הוצרכה התורה לחדש חיוב של דמי ולדות הלא ניתן לחייב את ההורג מדין דמי חבלה, כדין חובל בעובר, ומפלפל בקושיא זו. וכפי שידוע שהגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל יצק מים מהגאון הגדול שליט"א וכל ימי חלדו היו מפלפלים בהוויות הש"ס בחריפות מיוחדת במינה, ומכאן לשמועות בשמו של הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל בספר מנחת דבר.

בחיבור יש גם מערכות עמוקות בנושאים הנדונים בעולם הישיבות, כמו; סוגיית פסיק רישא דלא ניהא ליה, גדר דבר שאינו מתכוון, חיוב דמים בבן חורין, גדר סברת מאי חזית דמא דידך סומק טפי, עדות שאי אתה יכול להזימה, קנין שטר מעכשיו ולאחר ל' גדר הדין שאין קידושין תופסים באשת איש, עביד איניש דינא לנפשיה, קנין פירות כקנין הגוף, מודה בקנס, אין בע"ח נוטל בראוי, אין איסור חל על איסור, אשו משום ממון, גדר חיוב בור בבעל התקלה, איסור מזיק בנזקי ממון, מהות חיוב תשלומין של גנב, חיוב גנב משום שומר ומשום מזיק, ועוד שלל נושאים הנדונים בשיעורי ראשי הישיבות בסדרי נשים נזיקין.

במערכות אלו ימצא הלומד הוכחות חדשות ממעמקי סוגיות הש"ס, וכן ניתן דרכם להתוודע לשיטתו העיונית של הגאון שליט"א הממזגת את הגיונו הנוקב של מרן החזן איש זצוק"ל עם ההגדרות שנתחדשו בכתלי הישיבות מבית מדרשם של מרנן ורבנן רבי חיים הלוי מבריסק ורבי שמעון שקופ זצוקל"ה.

שיח דבר - ב"כ

שאלות ותשובות עם מרן הגר"ח ק"צ. ל. נביא דברים שכתבנו אודות זה בגליון דברי שיח למרן הגר"ח ק"צ. ל.

שעות ספורות טרם סגירת הגליון 'דברי שיח', קיבלנו לידינו את האוצר החדש

"יקרת מכתבו הגיעני היום. ובחנם מתנצל כת"ר שליט"א על הטוהר, ואילו ידע כמה שמחה יש לי ממכתביו, לא היה כותב כן" ----

כך, פותח רבינו את אחד מעשרות חילופי המכתבים הנדירים, שמופיעים כעת לראשונה, אל ידידו מקדם, גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא.

בעודם אברכים צעירים בשנות השלושים לחייהם, התכתבו הלוח ושוב, במשך כעשר שנים, מרנן גדולי הדור, רבינו עם מרן הגר"ד לנדו שליט"א, בכל עניני הש"ס, מברכות ועד עוקצין. רוב המכתבים הם שאלות והערות ששטח הגר"ד קדם רבינו, ועליהם התשובות

שענה רבינו, ופעמים רבות, בתוספת הערות מענינות. השנים 'מטיילים' יחדיו בבקיות ובחריפות נוראה, בכל מרחבי התורה כולה, עם מפרשיהם. נראה כי אילו נערוך מפתחות לתוכן הענינים, הרי שערכי הנושאים המובאים במכתבים אלו, הינם מן הסתם אלפי נושאים ותתי נושאים. כל התורה כולה.

בספר החדש 'שיח דבר', שהופיע זה עתה מן הדפוס, מופיעים קרוב למאה מכתבי תורה, שחלקם פורסמו כבר במקומות שונים, אך חלק הארי שבהם לא ראה עדיין את אור הדפוס. מבין שיטי המכתב ניכרת אהבת התורה המפעמת בין גדולי התורה שליט"א, והחתירה לחקר האמת, בלא הנחות.

תקצר היריעה, ולא נוכל לצלול לעומק הנושאים, אך לחיבת הקודש, נביא שבאחד המכתבים (עמוד נט) שולח רבינו מכתב הערה בדברי הר"ש בכלים, כשהוא מקדים בכותבו "כבר זמן רב לא קיבלתי מידידי כבוד תורתו שליט"א שום מכתב".

ארבעה ימים אחרי, הריץ לו הגר"ד שליט"א מכתב תגובה, והוא מגיב לו על הדברים "ומה ירב הצער, על אשר תמורת שתבוא על בטויה הראוי והשלם, הכרת תודתי על הנכונות וטוב החסד, אשר יגלה הדרתו לברור ספקותי מידי פעם בפעם, נתעורר פקפוק חשש בלב הדרכ"ג שליט"א, כאילו קיים ההיפך מכך, ואבקשה מאוד מהדרתו שימחלו לי על שבגיני נגרם צער להדרתו".

חלק א יצא בשנת תשפ"ב

וכך נכתב במבוא: יום בשורה לרבנן ולתלמידיהון, בהגלות נגלות מכתבי תורה שהיו ספונים עד כה בכתב יד, הן המה מכתבים בכל מרחבי הש"ס שנכתבו בין מרנן ורבנן גדולי הדור מרן בעל הדרך אמונה הגר"ח קניבסקי זצ"ל לבין מרן הגר"ד לנדו ראש ישיבת סלבודקא שליט"א.

מכתבי תורה האלו שרבים מתאוו לאורם, היו ספונים עד כה בכתב יד, ומהמעט שנדפס עמדו תלמידי חכמים רבים על האור שגנוז בקובץ מכתבים זה המקיף את כל מרחבי הש"ס, ומלמד את דרכי הלימוד.

מכתבים אלו נכתבו בין גדולי הדור שיחיו בעיקר משנות תשי"ט עד שנת תשל"ח ולאחר מכאן באו פסקי פסקי.

בשנים קדמוניות אלו, עדיין לא ראו אור רוב ספרי רבותינו הראשונים שקיימים היום, ומשכך ניכר במיוחד דרך הלימוד של גדולי הדור שלפנינו שמתוך הלימוד העצמי בש"ס וספרי וספרי הי"ד שאבו את עוצם ידיעתם ועוזו מרחב מחקרם.

גדולי תלמידי חכמים שנחשפו למכתבים אלו עודדנו להדפיסם, בכדי ללמד בני יהודה קשת, וללמד לדור אחרון את אופן הלימוד של גדולי הדורות שהיו חביבים עליהם דברי הש"ס ובעלי התוספות ומיניה וביה חרשו, זרעו, וקצרו.

לעת עתה הדפסנו חלק א' שבו פ"ח מכתבים שמשתרבים מהם מאות ענפים של סוגיות בש"ס ופוסקים, ואפריון נמטיה להרה"ג רבי משה שטרנאליץ שליט"א ולכל אותם שהשקיעו בההדרת החיבור, וכתובת המקורות התלמודיים.

בשולי הגליון ציינו מקורות הדברים, למען יוכל הלומד להבין על מה נסובים הדברים, וכן ציינו לספרי רבותינו זכר דבר, מנחת דבר, שיח השדה, ודרך אמונה, שבו הרחיבו רבותינו שליט"א מהדברים שבאו כאן במכתבם.

חלק ב' יצא בשנת תשפ"ג

וכן נכתב במבוא: יום בשורה לרבנן ולתלמידיהן, בהגלות נגלות לוחות שניות, - ספר שיח דבר חלק שני, הכול מכתבי תורה שהיו ספונים עד כה בכתב יד, הן המה מכתבים בכל מרחבי הש"ס שנכתבו בין מרנן ורבנן גדולי הדור מרן בעל הדרך אמונה הגר"ח קניבסקי זצ"ל לבין מרן הגר"ד לנדו ראש ישיבת סלבודקא שליט"א.

מכתבי תורה האלו שרבים מתארים לאורם, היו ספונים עד כה בכתב יד, ומהמעט שנדפס עמדו תלמידי חכמים רבים על האור שגזז בקובץ מכתבים זה המקיף את כל מרחבי הש"ס, ומלמד את דרכי הלימוד, וחושף את גדלות תורתם של רבותינו גדולי התורה, בטיילם יחד במרחבי הש"ס וחדרי התורה.

והנה לפני כשנה הוצאנו לאור שיח דבר חלק ראשון, והמה מהמכתבים שנכתבו משנות תשי"ט עד שנת תשל"ח ועתה השלמנו את יתרת המכתבים משנת תשל"ח עד תשס"ח, ובתחילת הספר באו כמה מכתבים על הלכות סת"ם וציצית, ונקרא בשם מכתב כז עד מכתב ל, שלפי סדר השנים שייכים הנה לחלק א', ומ"מ לא הדפסנום בח"א, לפי שכבר נדפסו בדעת נוטה, אכן כעת באו בתוספות נכבדות וחדשות כאשר יחזו עיני המעיין.

כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני, וגם בחלק באו ל"ה מכתבים שמשתרבים מהם מאות ענפים של סוגיות בש"ס ופוסקים, ואפריון נמטיה להרה"ג רבי משה שטרנאליץ שליט"א ולכל אותם שהשקיעו בההדרת החיבור, וכתובת המקורות התלמודיים.

מקום נכבד בחיבור זה תופס מכתב ארוך, בעל קס"ח אותיות, הערות על מסכת כלה רבתי, והוא כמעט חיבור שלם מאת הגרד"ל שליט"א

הסובב והולך על מסכתא זו, בעקבות פירושו של הגר"ח ק"ז"ל, הלומדים והמעיינים יחכימו הרבה בדרך הלימוד במקומות סתומים, בראותם את הדרכים והגוונים השונים מגדולי התורה.

בשולי הגליון ציינו מקורות הדברים, למען יוכל הלומד להבין על מה נסובים הדברים, וכן ציינו לספרי רבותינו זכר דבר, מנחת דבר, שיח השדה, ודרך אמונה, שבו הרחיבו רבותינו בעיינים שבאו כאן במכתבם.

גם צירפו בספר מערכת הזכויות והשיעבודים ובו מערכות בענין זכויות ממוניות מוגבלות ודרכי חלויות של התחייבויות ממון באופנים שונים.

ושם כתבו בדברי מבוא: אמר התלמיד המסדר, הדפסנו י"ב מערכות בגדרי זכויות והתחייבויות מרבינו הגרד"ל שליט"א, והוא ליקוט מדבריו בכמה מקומות, חלקם באו בדפוס בקבצים שונים, וחלקם היו ספונים בכת"י וטרם ראו אור הדפוס.

מערכות אלו בענייני חושן משפט הדקים והעמוקים, הם יסודות להרבה סוגיות בחושן משפט, ובלומדינו תקופה ארוכה שנים עייני חושן משפט בכולל היו מערכות אלו וסעיפי יסודותיהם נר לרגליו להבנת סוגיות רבות.

הוספנו כותרות לנושאים, וכן הערנו במקצת מקומות בהערות שוליים הרחבת הנדון מכתבי רבינו במקומות אחרים, או מדבריו בע"פ.

ובאמת שמערכות אלו הן תרומה מיובל עשיר שכתב רבינו במקומות מפורזים, בנושאים אלו וכיוצ"ב בעניינים העמוקים של חושן משפט, ומאד נעמו אכונן דא מליצתו של ריב"ל במדרש רבה (איכה א - ב) וזה לשונו: משל לכרי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו ולא יכלו, היה שם פקח אחד, אמר להם אתם מבקשין לשערו, מתרומתו אתם עומדים עליו.

תקוותינו שישוטטו רבים ויתעדנו בעומקם של יסודות אלו וסעיפי פארותיהם עדי יתגשם חזון הנבואה של ומלאה הארץ דעה את ד'.

קונטרסים

אגרות יושר

אסופת מכתבים בינו לגאון רבי מאיר גריינימן ידידו משכבר הימים עוד מזמן לימוד בישיבה בחיי מרן החזו"א, המכתבים ברובם בענייני הלכה שאלות וביירות בין שני הגאונים, ומהם במשנת מרן החזו"א. ועוד רשימת הערות שכתב רבינו על קונטרס דינים של הגר"מ.

מתוך הדברים שעליהם נסובו האגרות כותב רבינו מקורות לאיסור שימוש בספר של חברו ללא רשותו ומתי ומי יכול לכפות ולהתיר להשתמש בספר של חברו ללא רשות במקום ביטול תורה. עוד אגרת בענין מי שהפריש חלה בלא ברכה שאף שאדם מחויב לתקן את חטאו למפרע והי' מן הדין שישאל על ההפרשה ויחזור ויפריש בברכה, מ"מ יש סברא לומר שלא יועיל לו להישאל ולתקן העבירה. עוד נדונו בין האגרות כמה הוראות והנהגות של מרן החזו"א בענין אחיזת קצה האבנט בהילוכו ברחוב בשבת מאי טעמא אמר החזו"א שלא לאחוז, ואם מותר להרפות מאחיזתו ברה"ר, ועוד במכתב אחר קושיא מגמרא על הוראת החזו"א שאין העדי קידושין צריכים לראות את פני הכלה, והאריך רבינו לבאר גדרי עדות על פי שאר חושי האדם וממילא קשיא על הוראה זו.

ובסוף הקונטרס נוספו עשרות הערות שרשם רבינו על ספרו של הגר"מ גריינימן בענייני תרומות ומעשרות ונדונו שם כמה וכמה הלכות חמורות בעניינים אלו.

ועוד זאת שם הערות נחוצות בדברים שאדם דש בעקביו בענייני או"ח ויו"ד שרשם רבינו להגר"מ.

ישא דבר

מכתבי רבינו עם הגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א יצא לאור ט"ו טבת תשפ"ד

וכתבו על כך בדברי מבוא: ברגשי שמחה וגיל הננו מגישים בפני תופשי התורה קובץ יחודי זה, המכיל בקרבו חליפת מכתבי תורה בין רבינו הגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א לרבינו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א. והנה יש תח"י מכתבי תורה רבים, וזה יצא ראשונה, מכתב הכולל בתוכו שבעה עניינים, מקיפים וסובבים סוגיות רבות בש"ס ובדברי הראשונים וגדולי האחרונים ז"ל, כאשר יחזו המעינים

מלאכת העריכה נעשתה ע"י צוות ת"ח מופלגים, שביארו את דברי רבותינו שליט"א וציינו את מראי המקומות, כמו"כ כאשר נמצאו דברים מרבותינו שליט"א במקומות אחרים הנוגעים לעניינים אשר נידונו בחליפת המכתבים, הדפסנום לתועלת המעינים. ויעמוד על הברכה הרב הגאון המובהק רבי משה חיים אולמן שליט"א שערך את ההערות על דברי מרן הגרד"ל שליט"א בטוב טעם ודעת במלאכת אומן, ישא ברכה מאת ד' הוא וביתו להתברך בכל מילי דמיטב.

רבי זהב

שו"ת מכתבים של רבינו שליט"א עם הגאון הגדול רבי ברוך דב דיסקין שליט"א סודר ע"י תלמידיו מיישיבת ארחות תורה יו"ל י"ח אדר ב' תשפ"ד

פרפראות לחכמה

רבינו רגיל בדרך לימודו לעמוד על "מציאות" ודינים מחודשים העולים מהסוגיא, ולפני עשרות שנים בשנות תש"ל היו יוצאים לאור קבצים תורניים מהת"ח שבב"ב קובץ הנקרא "מסורת" וגם רבינו פרסם שם סימן ארוך בעניני זיבה, ומידי חודש ה' מוסר כמה חידות ופרפראות של היכ"ת וחידושי דינים להדפסה בקובץ הנ"ל [בעילום שמו] כשבחודש שלאחריו מתפרסמים תשובותיו של רבינו, והיו הדברים חביבים על הת"ח וידוע שהסטייפלער ה' שש ושמה על הקובץ בכל חודש ויושב לעיין בחידות של רבינו וה' כותב על הגליון תשובות לחידות. ולאחר שנים קיבצו תלמידים את כל החידות מהקבצים הנ"ל לכדי חוברת שלימה שהוגהה ע"י רבינו והוסיף הערותיו, ונתבדרו הדברים בדור הת"ח הצעירים, ורבינו גופא אהב להשתשע בחידותיו בעידנא דחידותא וביומא דפגרא, וכפי שהתפרסם רק לאחרונה במסעו לארה"ב ישב בטיסה בצוותא עם הגאון רבי דן סגל שליט"א ועסקין בחידותא דאורייתא בפרפראות לחכמה ממרחבי התורה.

דבר טוב

ספר מכתבים ואגרות שכתב רבינו להרה"ג ר' יחיאל בויס שליט"א. עם הערות וצינונים יצא לאור ע"י מכון גם אני אודך - קיץ תשפ"ג.

הגהות בסוף ספרים

הנהגות תרי אחי

מיום הופעת חיבור זכר טוב וכפי שהבאנו לעיל שנערך ע"י אחיו הרה"ג ר' שריה. שקד אחיו שיחי' הרבה על כתביו, והוציאם קמעה קמעה באופן של עלים הנספחים לכל מיני ספרים, כמו חידושים בעניני מסכת ע"ז ועניינים שונים שנספחו לשו"ת חמדת שלמה, או כמו הערות על סדר קדשים שנספחו לספר ישועות מלכו, וכיו"ב.

רבינו בצניעותו ועדינותו לא חשב את עצמו שראויים דבריו להקבע בספר, ורק אחרי טירחא וגייעה של אחיו שיחי' היו רואים הדברים אור עולם בכל מיני דרכים של צניעות וענוות חן.

וכך בכל תקופה היה אחיו שיחי' סר לביתו ומסדר את כתביו מתוך מה שלמד באותו תקופה ומספחם לספר שהוציא לאור באותו תקופה, כמובן הכל היה בשם חכם אחד כי לא הסכים בשום אופן לפרסם חידושיו בספר מכורך על שמו.

על דרך משל הערותיו על טור וש"ע הלכות רבית והנו"כ ראו אור עולם בטוש"ע הלכות רבית בהוצאת אחיו שיחי' בשם הערות מחכם אחד, הערותיו על המחנה אפרים וש"ת רע"א, חידושיו על מסכת סנהדרין שנדפסו בסוף ילקוט מפרשים על סנהדרין, וכל כיו"ב, כל עלים אלו היו בבחינת עלים לתרופה שידועים היו רק לתלמידיו ושומעי לקח, וגם לזה נאות רק אחרי הפצרות של אחיו שיחי', וכל הטירחא בסידור הכתבים היו על אחיו שליט"א.

ומכיון שרבינו עצמו ברח מכל פרסום היה כל העבודה מוטלת על רבי שריה שיחי', והיה מגיה הדברים וחוזר ומביאם לרבינו שליט"א שיעבור שוב על הדברים, ומזה יצאו קמעה קמעה חידושיו והחלו להתבדר בי מדרשא.

הלימוד בחיבוריו בשנים אלו היה נחלת מקורביו ותלמידיו שהכירו סגנון לימודו וחשיבתו, וידעו לפענח צפניו ונסתרות חיבוריו.

ונביא את רשימת הקונטרסים שיצאו בדרך זו:

א. הערות על סדר טוש"ע הלכות רבית בטוש"ע הוצאת ש. ל.

ב. הערות על שו"ת רע"א בהוצאה של שו"ת רע"א ג' כרכים, תשמ"ד - תשמ"ה

ג. הערות על ספר מחנה אפרים במחנה אפרים הוצאה הנ"ל. תשמ"ז.

ד. מערכות על כללי מלאכות שבת נספח לספר קרית מלך רב הלכות שבת.

ה. הערות על פרקים אחרונים של מסכת סנהדרין, חלק א' בסוף ילקוט מפרשים סנהדרין. חלק ב' בסוף קונטרס רבי חיים יונה על שמעתתא דטעה בשקול הדעת.

ו. הערות על מסכת ע"ז ומערכות בעניני חו"מ שונים, בסוף שו"ת חמדת שלמה.

ז. הערות על חיבורי האחרונים בכללי ספק ספיקא וחזקות, בסוף שו"ת מהרי"ט.

ח. הערות על דיני מנהגות שבאו"ח, בספר פרי חדש הלכות פסח עם מקור חיים.

ט. הערות על קצות החושן וקונטרס הספקות מסודרים לפי הסדר, בספר ברוך טעם על קצות החושן. - וזה חיבור מלא מזן אל זן.

י. הערות על מסכתות זבחים ומנחות בסוף ספר ישועות מלכו - לאחר תקופה הודפסו הערות אלו שוב על ידי אחד התלמידים.

יא. הערות על ספר שער משפט חושן משפט בשער משפט הוצאה הנ"ל, ובו יסודות רבים מאד על כל חו"מ.

יב. הערות על ספר אור שמח באור שמח הוצאה הנ"ל - תשס"ח.

יג. הערות על ספר גבורת ארי בספר גבורת ארי הוצאה הנ"ל.

יד. ועל חיבור מנחת דבר ראה לעיל מש"כ

בעלי הנפש

כשהוציא הרה"ג ר"א בוקוולד שליט"א את הספר בעלי הנפש, צירף את הערות לספרו, וכותב בהקדמה: ברכה מיוחדת לגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א אשר מסר לי את הערותיו על גליון ספר בעה"נ אשר רובם הבאתי בהערות לנפש תדרשנו.

שערי תשובה

כשהוציא מכון שפתי חכמים מהדורה מחודשת של שערי תשובה לרבינו יונה צירפו גליונות והערות מרבינו עמ' שיז (מהדורת תשס"ג), תחת השם הערות וצינונים מח"א שליט"א.

והוא מהערות שרבינו כתב עלי גליון ספר שערי תשובה לרבינו יונה מידי לומדו בספר זה החביב לו מאוד, ולומד אותו בכל שנה ושנה בחודש אלו.

תלמוד ירושלמי

כשמכון מאורי אור הוציא מחדש את הירושלמי צירפו את הערות רבינו שליט"א תחת השם הערות וצינונים נדפסו שם בסוף הירושלמי.

אבן העזר

כשהוציא בשנת תשע"ט את הספר אבן העזר להגאון רבי עוזר כץ זללה"ה עמ"ס עירובין צירפו הערות והגהות מרבינו שליט"א.

קובץ שיעורים

כשהרה"ג ר' יעקב זריהן הוציא סדרת קובץ שיעורים השלם, הביא את גיליונות רבינו לספר זה.

חזון איש על נדה

כשהוציא תלמידו הרה"ג ר"א מגיד שליט"א את הספר חזון איש על נדה עם הערות וגיליונות, צירף רבינו את גיליונותיו על ספר החזון איש.

שו"ת מהרי"ל דיסקין

כשמכון קרן ראם הוציאו מחדש בשנת תשע"ט את השו"ת מהרי"ל דיסקין בעידודו של רבינו, צירפו הערות וגיליונות רבינו על הספר. וכן נכתב בהקדמה: במדור ההערות השתדלנו לצטט את דברי הגמרא והפוסקים עליהם דן רבינו ופרש את תשובתו במקומות הנצרכים עיון הערנו את הנראה לענ"ד. וגם שילבנו הערות מגדולי ישראל שליט"א וזכרם לברכה ובעיקר את הערותיו של מרן הגר"ל שליט"א וצויינו בשם הערה מג"א שליט"א.

כללא דריביתא

בשנת תשל"ג חיבר הגאון רבי שלמה אנגלנדר שליט"א ספר על הלכות ריבית. ורבינו עבר על כולו וכתב הערות חשובות מאוד בעניני ריבית שנדפסו בראש הספר, והתפרסמו מאוד לשוחרי תורה.

נביא כאן דברים שדיבר על כך רבינו עם הגר"ש שליט"א מבטאון הכרם שיצא לאור ע"י ישיבת בית שמעיה:

הגר"ש אנגלנדר שליט"א: בשבוע שעבר פגשתי אברך שאמר לי שלמדו חזק בכולל אצלם את ההערות שהרב כתב

על "כללא דריביתא" ... [הספר על ריבית של הגר"ש אנגלנדר שליט"א]

מרן הגר"ד לנדו שליט"א: אני מסתכל בכללא דריביתא כסדר... והדפסנו בספר על ב"מ [בסימן לז] את לשון הספר שלכם ואת ההערות... אני לא רוצה להתפאר ... אבל כמדומה שאני מהיחידים שלמדו את כל הספר.

הגר"ש אנגלנדר שליט"א: אני זוכר שהבאתי לכם את הספר לפני ההדפסה כדי שתעברו עליו, ולאחר מכן ביקשתי לשאול מה דעתכם על זה, ואמרתם לי שלקחתם את זה לעיין בזה, וכשגמרתם לעיין בספר ראיתם שכבר א"א ללכת לישון הגיע עלות השחר.....

מרן הגר"ד לנדו שליט"א: כך הוה! למדתי את כל הספר לימוד ממש, כללא דריביתא זה ספר יסודי מאוד...

רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל גם עסק בריבית, הוא עסק בדברים שאחרים לא עסקו, היו לי איתו שיחות בזה. היה לו מבט מיוחד על ריבית. פעם דיברתי ועוררתי שילמדו בכוללים רבית, היום אפשר דרא...

עטרה לראש – כת"י

הגאון רבי אברהם גניחובסקי כתב מחברת בשם עטרה לראשו בהם ט"ו כרכים של מה שדיבר עם הגר"ל. מעט מהמשא ומתן הזה נדפס בקובץ כנסת ישראל שיצא לאור ע"י ישיבת סלבודקא לע"נ ראש הישיבה הגאון רבי עמרם זקס זצ"ל.

הסכמות

דרכו של רבינו שליט"א כשהיה כותב הסכמה היה מצרף דברי תורה בעניני הספר, רבים הם

הספרים שזכו במשך השנים להתעטר במכתב ברכה והערות מרבינו אשר אפשר להוציא מהם ספר בפני עצמו, וכבר סודר ספר כזה בעותקים ספורים ששימש את רבינו טרם החלו להדפיס את חידושיהם בספרים מסודרים. - ונצרך לזה מאמר נפרד אי"ה.

עלונים

אהלי טהרות – אהלי זרעים – שביעית – אהלי שבת

מידי שבוע יוצא לאור מאסף נכבד מבית "אהלי התורה", בעניני טהרות, ובעניני זרעים, ובעניני שבת, ושם בראש המאסף מובא מידי שבוע מערכות וחידושים מרבינו, שטורח לכתבם עבורם. - ונצרך לזה מאמר נפרד אי"ה.

מנחת דבר

במשך מספר שנים יוצא לאור גליון מנחת דבר. שבראשית דרכו היה קטעים מספר מנחת דבר על המנחת חינוך, וכיום הוא ליקוטי תורתו בעניני הפרשה והמועדים.

חדוותא דאורייתא

כמו"כ מידי מועד במועד יוצא גליון בשם "חדוותא דאורייתא" ע"י הרה"ג ר' דוד סוויד שליט"א.

ודבר דבר

החל מפרשת בא תשפ"ד זכינו להוציא מידי שבוע גליון "ודבר דבר" מתורתו והנהגתו, גליון שתפס מקום נכבד בעולם התורה בארץ ובתפוצות. כה יתן ה' וכה יוסיף.

מכתבי תורה

רבים רבים הם המכתבים שכתב רבינו במשך עשרות שנים לתלמידים וצורבים בסוגיות שונות שעסקו בהם, מעט מהמכתבים שהגיעו לידי מערכת הה"ל של ספרי רבינו והגיליונות - שובצו בין בתרי הספרים אשר מדברי המכתבים נשפך אור על סוגיות עמומות וקושיות שדרך הת"ח לעמוד עליהם בעיונם, אך למצער רוב רובם של המכתבים טמונים אצל מקבליהם בהיות והי' רבינו כותב ושולח ולא שומר לעצמו העתק, ומכאן קריאה ובקשה לכל מי שיש בידו מכתבים מרבינו שיואיל להמציאם למערכת לבני משפחת רבינו וכפי שביקש זאת רבינו לאחרונה שיאספו המכתבים כי מהם תצא תורה רבה כעת בדור המפזרים שרבו מבקשי תורה, ואל לנו למנוע טוב מבעליו.

המייל לשליחת מכתבים - 3566760@gmail.com

או בפקס 0773183942

תודה רבה

הרב יהודה אריה הכהן רפפורט דברי הדרכה למסיימי ישיבה קטנה, לקראת כניסתם לישיבה גדולה

מהות הלימוד בישיבה, שימושה של תורה

ראשית דבר, נפתח בגדול ענין ההולך ללמוד תורה בישיבה, שנינו במסכת דרך ארץ זוטא פ"ח, [הו"ד בתוס' כתובות י"ז א' ד"ה מבטלין], אמר ר"ע, תחילת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי מת מצוה, ונטפלתי בו ד' מילין, עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתיו, וכשבאתי והרציתי דברי לפני ר"א ורבי יהושע, אמרו לי, על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דם נקי עכ"ל.

והתוס' בכתובות שם לחד תירוצא, פירשו, שהיתה כוונת ר"א ור"י לומר לר"ע, כי לא היה צריך להתעסק עם המת מצוה, אלא להמשיך בדרכו ללמוד תורה, ואף שכל מצוה שאינה יכולה להתקיים ע"י אחרים, דוחה ת"ת, וק"ו מצוה גדולה זו דמת מצוה, אבל גדול שימושה יותר מלימודה, ולא מבטלין שימושה של תורה, אפי' לצורך מצוה גדולה כזו.

"שימושה", היינו ללמוד אצל רב, לדעת היאך ללמוד, מהי שאלה ומהי סברא, כמ"ש רש"י בתענית ובעוד מקומות, שזו הבנת המושג שימוש חכמים, ויש להתבונן בדבר ולהתפעל, הנה כה"ג ההולך לעבוד עבודת יום כיפור, שליח כל כלל ישראל, אם נתקל במת מצוה, מבטל עבודתו, ואילו תלמיד אחד קטן, ההולך ללמוד ולשמש את רבו, לא נמנע מהילוכו, כמה גדול ענין שימושה של תורה.

ויל"פ לפי התוס', מה הכוונה במה שאמרו לר"ע, שעל כל פסיעה ופסיעה, "כאילו שפכת דם נקי", ונראה בהקדם דמעלת שימוש אצל רבו, היינו בנית עצמותו והיותו לאדם בן תורה, לאחד שיכול לצאת ת"ח, ומניעת דבר זה אינה מניעת מצוה בלבד, אלא הפסד כל אישיותו וכל עתידו, מעתה "שפכת דם נקי", היינו הדם של עצמו, שענין הלימוד והשימוש, שע"ז בונה את עצמו, ונהיה הוא אדם אחר, וכשמייעט בזה, כאילו הרג את עצמו, שפך דם של עצמו, ו"על כל פסיעה ופסיעה", היינו כל מיעוט ומיעוט, הוא חיסרון בעצם חייו.

[אגב, עפ"י התוס' הנ"ל, מיישב האו"ש דברי רש"י בסוכה כ"ה א', על המשנה דשלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, ומפרש רש"י, דהיינו מי שהולך ללמוד תורה, ותימה גדולה, הרי תורה עצמה נדחית מפני מצוה, והיאך יהיה ההולך ללמוד תורה פטור מן המצוה, ומתרץ האו"ש, שרש"י ס"ל כהאי תירוצא, שהולך ללמוד תורה, היינו שצריך לרב, והוי שימושה של תורה, דגדול מלימודה, ואינה נדחה מפני כל].

ועי' מס' שמחות סוף ד' שסיים ר"ע שמאותה שעה לא זזתי לשמש ת"ח והיה אומר ר"ע שזה היה תחילת זכותי, עי"ש בגירסא לפנינו ובפי' נחלת יעקב, ולהאמור היינו שזה הגדרה חשובה על כל תחילת עסק התורה להתגדל על ידה.

ישיבה קטנה וישיבה גדולה

הנהיגו רבותינו מוסרי התורה ושומריה, מייסדי הישיבות וצורתם, שיהיו שני בתי מדרש, ישיבה קטנה וישיבה גדולה, מה ההבדל המהותי ביניהם. "קטנה" ו"גדולה" במה, וודאי לא בכמות הבחורים, ולא בגודל הבהימ"ד, אלא עבור קטנים ועבור גדולים, א"כ "לקטנים" ו"לגדולים" מיבעי ליה, וגם אין הגיל שלאחר י"ג שנה נקרא ונידון כ"קטן", ובהכרח ההבדל ב"ישיבה" גופא, שיש בה קטנה וגדולה, וכפי שיבואר.

השם "ישיבה" מהו, אמנם מימי רבן גמליאל, החלו ללמוד בישיבה, ולא בעמידה כפי שהיה עד אז, אבל לקרוא למקום ישיבה ע"ש ענין זה, הוא תימה, גם כבר נמצא ענינה של "ישיבה" מעולם, לשון חז"ל, מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו, אברהם זקן ויושב בישיבה וכו', א"כ אין ענינה ללימוד בצורת ישיבה.

ושמעתיה מהגרשז"א זצ"ל, [בדרשתו בפתיחת כולל בית יהודה ע"י זקני הרא"ט ז"ל, ושם המשיך בביאור השם "כולל" ואין כאן מקומו], שישיבה נקראת כן, על שם ה"ישוב דעת", היוצא ע"י הלימוד והשהות בה, היינו האדם מתיישב בדעתו בה.

"ישוב דעת" הנרכש בשנות הישיבה, קיים בג' ענינים,

א' בלימוד התורה עצמו, יודע את דרך הלימוד, מתחבר ומתקשר ונדבק בלימוד התורה, מבין את התורה, רוכש חלקים נרחבים בה.

ב' בהשקפה נכונה, לומד ומשיג מה נחשב עיקר ומה טפל, מה חשוב יותר ומה חשוב פחות, בכל עניני החיים והעולם, בדברים רוחניים ממש, ובדברים גשמיים הנוגעים לרוחניות.

ג' מתיישב דעתו בהנהגתו, לידע אורח החיים הראוי, להיות נוהג למעשה בצורה הנכונה, ולא כהנהגת נערים וילדים, כל זה היישוב הדעת הקיים והנרכש בישיבה.

מעתה נפנה להבדיל, בין הישיבה קטנה והישיבה גדולה, בענין מהות הישיבה עצמה, שהישיבה גופה נחלקת, יש בה קטנה ויש גדולה, לגבי רכישת היישוב דעת האמור, יש דרך של קטנה ויש דרך של גדולה, ואמנם כל דרך נקבעת לפי הגיל, שלבני י"ג עד ט"ז שנה, הדרך הראויה להם לרכוש היישוב דעת הנצרך, הוא באופן של קטנה, ולגדולים בשנים יותר, נצרכת הדרך של גדולה, וכפי שנבאר בסמוך, ההבדל בין שני הדרכים.

נקדים, מסופר על הגר"א זצ"ל, בהיותו בשנת גלותו, שנתארח בבית יהודי בר אוריין וחשוב, וכשראה הבעה"ב את הגר"א, ועמד על כך כי איש גדול הוא, פנה אליו וביקשו, לבאר לו דבר התמוה בעיניו, שאותו בעה"ב ירש מאביו חומשים, ומצא בכרך אחד הגהה שאינה מובנת לו, וביקש מהגר"א שיפענח לו אותה.

וכך סיפר האיש, שבחומש בראשית בתחילתו, על הפסוקים בבריאת המאורות, על השמש כתוב, "המאור הגדול", ועל הלבנה כתוב, "המאור הקטן", ונכתב בצידו ע"י אביו, ר"ת הגהשנא"ק, ולא ידע מה פשר הר"ת האלו, וענהו הגר"א, שהכוונה גדול הסמוך על שולחן אביו נקרא קטן, והיא מימרא בגמ', וכוונת ההגהה לומר, שאין הירח קטן בגדלו, במידה שראוי לקרותו "הקטן", אלא מפני, כי סמוך הוא על שולחן אחרים, שאורו לא מעצמו, לכך נקרא קטן, הוי אומר, שהמבדיל בין הגדול לקטן, תלוי במידת היותו, "חי נושא את עצמו".

בנקודה זו בעיקר, טמון החילוק וההבדל, בין ישיבה קטנה לישיבה גדולה, ונבאר ונפרט, עד נבוא לידי הנפ"מ למעשה העולה מכל זה כדלהלן.

ההבדל בצורת ניצול הזמן, המוטל והרצוי להעשות, גדול הסדרים והשיעורים, מבחנים וכד'

הישיבה קטנה כל סדר יומה, מלא בפעולות מסוימות ברורות ומחייבות, התפילה בבוקר, לימוד המ"ב בסדר הלכה לאחריה, חומש רש"י, סדר הכנה, וסדר חזרה, שיעור בבקיות, וסדר חזרה וכו' וכו'.

השיעור היומי, זמנו ארוך פי שניים ואף יותר, משיעור יומי בישיבה גדולה, הבדל נוסף בענין השיעור, בישי"ק השיעור רצוף כל יום ויום, כולל יום שישי, ואילו בישיבה גדולה, יש הרבה ימים, שאין בהם שיעור, גם סדר ההכנה לשיעור בישיבה קטנה, הוא קצר מאוד, ביחס לזמן המיועד לזה בישיבה גדולה. החזרה על השיעור, גם לגביה יש הבדל, בישיבה קטנה, השיעור גדול וארוך, והסדר לחזרה עליו, קצר ממנו, כך שיש הרבה חומר, למלא בזמן קצר, בישיבה גדולה המצב הפוך, הסדר ארוך, והשיעור קצר.

עוד הבדל משמעותי, בישיבה קטנה יש מבחנים תמידין כסדרן, וממילא יש זמני חזרה לקראת המבחנים, על הלימוד בעיון, ועל הלימוד בבקיות, מבחן שבועי ומבחן חדשי, ויש מקומות, שיש מבחנים אף על פרשת שבוע, ועל לימוד ההלכה.

בכלל, ההרגל ללמוד רצוף שלוש שעות וחצי, שהוא אורך הסדר הרגיל בישיבה גדולה, כמעט ולא קיים כזו רציפות בישיבה קטנה, ולא הורגלו אליה. כל אלו הנפ"מ הינם פרטים, אבל זה יוצר חילוק עצום, הנוגע לעיקר ההבדל בין ישיבה קטנה לישיבה גדולה, בעוד שבישיבה קטנה, לא מוטל על הבחור, התפקיד לדאוג, שזמנו יהא מלא בעשיה טובה, כי הוא מודרך על כל שעה ועל כל מצב, יש לו מה לעשות, וגם יודע הוא באופן ברור מה תפקידו.

לעומת זו בישיבה גדולה, מצד סדרי הישיבה, זמן רב ועצום עומד מולו, וכולו תלוי בו, ורק בו, תלוי אי רצצה, ותלוי אי ישכיל לנצלו, "ירצה", כי מאד תלוי ברצונו, ואי "ישכיל", כי לא רק ברצון תליא מילתא, אלא בעי השכלה ובירור, מה יעשה, והיאך ימלא את זמנו, בעשיה טובה, בחשק, ובסיפוק.

צורת הלימוד והיחס להנאמר ע"י הרב

צורת הלימוד בישיבה קטנה, באופן של חזרה על דברי הר"מ, הרב שאל והרב תירץ וכו', משא"כ צורת הלימוד בישיבה גדולה, שהדברים צריכים לעבור דרך שכלו והבנתו של התלמיד, ואי מרגיש שאינו מבין וכדו', חובתו לשאול ולברר, יש להעריך בפרט, אבל כיוון שזה מן הדברים התלויים בסוגי הישיבות הגדולות ואינו ממש שווה לכל נפש קיצרתי, ועכ"פ כ"ז כלול בהחילוק בין נסמך על שולחן אביו לאינו סמוך. אגב אוסיף נקודה חשובה, הנצרך למתחילי הישיבה ביחס לשיעורים ובעיקר ביחס לשיעור כללי, מטו משמיה גהגרמ"ש שפירא ז"ל, שאחד ההבדלים בין שיטת הפלפול לשיטת ההבנה, שהשיעור בהפלפול דומה לשרשרת של זהב, שכל מעלה רק ע"ח חיבור כל הטבעות אחד למשנהו, ואי יפרד הקשר נופלים ונאבדים כל החוליות, אבל בשיעור בהבנה, גם אי לא יצליח כל החשבון אבל כל חלק וכל הבנה יש בה תועלת, [ואכן ראוי וכדאי, שצורת האמירה תהיה, כל חלק הפנ"ע, באופן שיוכל התלמיד, גם אי לא קלט הכל, להשאיר בידו, גם חלק מן הדברים].

הדרכה והשגחה לעומת עצמאות

עוד הבדל גדול ביחס להשגחה והפיקוח, בישיבה קטנה, יש ידיעה ברורה על מצבו, ועל עיסוקיו, של כל בחור, כל ישיבה ודפוסיה הנהגתה, אבל באופן כללי ההשגחה יותר צמודה ויותר מעורה, ממילא יש עוד תוצאה מציאותית, שדרכם של האחראים הר"מ והמשגיח וכו', לדבר ולטפל לעודד להעיר ולהוכיח, וגם הבחור מצד עצמו מתנהג אחרת, כשיודע שראים אותו ובוחנים מעשיו. בישיבה גדולה המצב שונה לגמרי, יש ישיבות שאין כלום בבחינה זו, אין מי שיראה וישגיח, אין מי שישבח ויעודד, אין מי שיעורר ויוכיח, אמת שיש ישיבות שיש קצת השגחה, וממילא יש בהם תשבחות הערות ותוכחות וכו', קיימים במקצת, אבל הם בכמות ובאיכות פחותה מאד, מאשר הורגל הבחור עד עכשיו.

יש לכך שתי תוצאות, א' בחור שפחות מושגח, מרגיש חופשי לעשות ככל העולה על ראשו ועל רעיונותיו, והרגשה זו עצמה מסוכנת, ועלולה להביא, לידי מעשים ואי מעשים, לא רצויים, וב' למעשה אין מי שידריך ואין מי שיעיץ וכדו', ולכן הכל נשאר תלוי בבחור עצמו, עד כמה יהיה חי נושא את עצמו. אלו עיקרי ההבדלים, ועתה נפן לעיצות למעשה, מה יעשה וממה יחדל, בחור כדי להצליח.

שאיפה ורצון

ראשית כל דבר, כאמרנו בתפילה, "סוף מעשה במחשבה תחילה", ראשית צריך כל אחד, לחשוב ולדעת מה רצונו מעצמו, לאן מבטו ומגמתו, היינו שיחזור וישנן לעצמו, את הידוע לו משכבר, שרצונו להיות ת"ח, ולדעת את כל התורה, להיות ירא ה' באמת, לדעת להתפלל כראוי, ולהזכיר לעצמו, שכל בואו לישיבה הק', עבור ענינים אלו, וממילא להצליח בישיבה, היינו, הצלחה באלו הענינים, ולא זולת זה.

והנה ידועים דברי התוס' בכתובות ס"ג א' ד"ה אדעתא, בהא דפתחו לכלבא שבוע נדרו, דאדעתא דגברא רבה מי נדרת, והרי אין פותחין בנולד, ותירצו התוס', דהכא לא חשיב נולד, כיון שהלך לבי רב, ד"דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול" עכ"ל, וצ"ע הרי כ"כ הרבה הולכים לבי רב, היינו ישיבה וביהמ"ד, ולא נהיו "אדם גדול", [יש שתירצו שכ"ז כלול במה שאמרנו אלף נכנסים למקרא וכו'].

ובהכרח צ"ל, שלא כל הולך נקרא, "הולך ללמוד", משום ש"הולך ללמוד" היינו, מי שכל חפצו וכל הליכתו, אינה אלא ללמוד תורה ולגדול, ולא הולך בשביל חי חברה, או שאר מטרות, אלא חפצו להגיע לישיבה בשביל להתאמץ ולגדול בתורה, שזו כל מטרתו ושאפתו, והולך ללמוד כזה, אכן מובטח שיהיה אדם גדול, ודע דאי"ז משהו סגולי ולא טבעי, אלא כלשון התוס', "דרך הוא", שכך יהיה, עבודה זו היא עבודה שבלב, הקודמת לעבודה במעשה, לחדד רצונותיו ולהגביר תשוקותיו, לרצות לילך ללמוד ולהתעלות, וא"ך ורק" ללמוד ולהתעלות.

בענין הרצון והשאפה, יש להוסיף פרט חשוב, לרצות ולשאוף יש בזה שתי מטרות, מטרות אחת, פשוטה, כמכשיר לפעול ולהשיג את חפצו, והמטרה השנייה, שעצם הרצון והתשוקה, הוא דבר טוב ונכון, מלבד ההכשר לתוצאה, האדם הרוצה באמת, יקבל שכר טוב על רצונותיו, אף אי לא הגיע לכלל מעשה.

[מלבד זאת, היחס אל מעלת האדם עצמו, ודרגתו בקירבת ה', תלוי הדבר במה ועד כמה נפשו חושקת, וידועים דברי הרבנו יונה באבות, על המשנה, איזהו חכם הלומד מכל אדם, שחכם אינו נקרא, מי שיועד חכמה, אלא מי שאוהבה וחושק בה, וממילא בדברים אלו, עסק התורה ירא"ש והתפילה, שכל התכלית המקווה עומד על זה, וודאי חשוב הוא שיהיו רצונות אמת ותשוקה נכונה], עוד פרט קטן וחשוב, שבעוד שכלי המעשה וההשגה, אינם ביד כל אחד, אבל הרצון אינו מוגבל, וכבר אמר אחד החכמים, שזה פשר הפתגם, "אין לך דבר העומד בפני הרצון", שאין מה שימנע את הרצון עצמו, לרצון אין הגבלות וגבולות, ואין מפריע ומונע מלרצות.

עיצות והדרכות למעשה

א] ההתמודדות עם הקצב האיטי בלימוד העיון

יש להיות מוכנים לבעיה ש"כולם" נתקלים בה, כיוון שהלימוד בעיון הוא בקצב איטי, היינו שעומדים על סוגיא אחת זמן רב, [ואי"ז ענינינו כאן לעסוק מה ראוי ומה רצוי, והכרעות אלו שייכים לגדולי הדור, וכל מטרתינו לבאר, מה לעשות במצב הקיים], הרי שאין לבחורים מה לעשות בשעת הסדרים, וזה גורם א' לביטול תורה, וב' לחוסר חשק ומצב רוח נחות, ולכן צריך לדעת היאך מתמודדים עם בעיה זו.

ובכן, נכון שמבחינת ההספק בגפ"ת, לא מתקדמים הרבה, אבל בכל סוגיא יש הרבה פרטים, ואמנם אילו היו לומדים מהר יותר, ממילא היו אותם פרטים נלמדים מקופיא, אבל עכשיו שלומדים לאט, יש להתייחס אליהם כאל גוף הסוגיא.

למעשה, הרי בכל ישיבה יש מראי מקומות, פעמים מ"מ הניתנים לכלל הישיבה, ויש הנותנים מ"מ לשיעור א' בנפרד, ובזמנינו תח"י הכל, מצויים ספרים וחוברות של מ"מ למכביר, ואולי אילו היה הלימוד בקצב ובהספק הראוי, היו המ"מ נידונים כמפריעים, אבל במצב הקיים, יש לנצל לטובה את המ"מ, לא רק כדי לדעת על מה מדברים, אלא הם מורה ובא מה ללמוד, כוונתנו לדוגמא, שאי מצויין שיש בסוגיא זו קצוה"ח, המדבר על אחד עיקרי הסוגיא, צריך לפתוח הקצוה"ח וללמוד אותו לאט, כאילו זה הגמ' הנלמדת עכשיו, וכ"ה בשאר הציונים, למה שיש בראשונים, או בסוגיות ממק"א, ולמה שכתבו הפוסקים בטושו"ע, ולביאורי גדולי האחרונים.

כל בחור שעדיין מתקשה, היאך למלא זמנו בסדרי העיון, עליו לפנות לר"מ או למשיב, ולשאול ממנו מה לעשות, ויכול לעשות כן בכל סוגיא, ולא יפחד כי לא יעריכוהו, כי הבעיה ידועה והם מוכנים לעזור.

כללית יש לידע, שמי שימשיך וילמד, בהמשך הזמן יתרגל מעצמו, היאך למלא זמנו בעסק הסוגיא, ולא יחשוב הנער המתחיל, כי בעיה נצחית לפניו, וכוונתי דאין מה להתיאש או להישבר.

עוד דבר חשוב בנושא זה, כיוון שבסדר העיון לומדים קצת, והדבר גורם לחוסר סיפוק אצל רוב התלמידים, אפשר וכדאי שבשאר זמני הלימוד, ללמוד יותר בהספק, וכפי נטיית לב של כל אחד ואחד, בצורה העריבה עליו ללמוד, כי שאר הסדרים אין הכוונה והכרח מצד הישיבה היאך ללמוד, ויכול כ"א להתקדם ולהתנהג כחפצו.

ב] חברותות

חברותא, אי אפשר ללמוד בלי חברותא, הן מצד האמת שכך היא דרכה של תורה, והן מצד צורת ההנהגה בישיבה, [אמנם באופן כללי ראוי גם שהיא איזה זמן ביום, ללימוד לבד, מכמה טעמים, ואכמ"ל], והנה לכאורה אי"צ לדבר על כך, כי כבר מורגלים מהישיבה קטנה. אמנם אין הדברים דומים, א' כי בעוד שבישיבה קטנה קביעת החברותות, מלווה ברבני הישיבה, אם עצם הקביעה, ואם להפרידה וכו', בישיבה גדולה כמעט הכל תלוי בבחורים עצמם, ואף הם לא רואים באופן חיובי כשמתערבים להם, היינו גם בנושא זה נוגע ה"ח נושא את עצמו". ב' והיא ידיעה חשובה, במשך שיעור א', רוב החברותות נקבעות באופן עיוור, לא מכירים אחד את רעהו, ווודאי לא מכירים לגבי לימוד משותף, ומצוי מאד מאד, שמיד אחרי ימים אחדים, יש מי שמרגיש, שכל החברותא היא מקח טעות. מה עושים, הרי אי אפשר לעזוב חברותא שלא בזמן המיועד לכך, ראשית צריך לדעת שאי"צ קושי לאורך ימים, כי בשיעור א' אחרי אלו, שהוא הזמן הכי קצר, מחליפים חברותא, ואף היא לא לזמן ארוך אלא עד חנוכה, וא"כ האסון לא גדול. עוד יש לידע, שהרבה מהחיסרון שיש לו מחמת החברותא, יכולים להשלימו בדיבור בלימוד, עם אותם בחורים שיושבים סביבותיהם, או בדיבור בלימוד עם המשיב וכו', ולהשתמש עם החברותא, לאותם חלקי לימוד שיש לו תועלת, [הדברים אמורים בעיקר בסדרי העיון, ששם רוב הזמן, עסוקים במעיין דיבור בלימוד עם החברותא, ואפשר להשלימו ע"י אחרים עם החברותא]. אם מסתכלים בראיה יותר בוגרת, על הקשיים עם החברותא, אפשר על רוב הקשיים להתגבר, ולמצוא צד זכות ורווח, ועכ"פ וודאי אין מה להישר, כי כל אלו המצבים הם דבר חולף.

ג] קביעות נוספות בלימוד

כמעט כל בחור, היה רגיל בימי לימודו בישי"ק, לכמה מיני קביעות קטנות וחשובות, כגון כל יום לימוד סדר הלכה, לימוד פרשת השבוע שמו"ת ורש"י, כך חייבוהו והדריכוהו בישי"ק, כדאי ורצוי מאד להמשיך כן בישיבה גדולה. מלבד החשיבות העצומה בדברים אלו, וכמעט שאי אפשר לצייר יהודי ראוי לשמו, בלי לימוד פרשת שבוע, וכן א"א להיות יר"ש, בלי לימוד הלכה, לדעת המעשה אשר יעשה ואשר יחדל, וגם לקבל הרגשת זהירות. גם יש בכל אותן קביעות, [פרשת השבוע, הלכה ועוד], תועלת וסיפוק של לימוד קל וערב, וכן זה גורם חשוב בניצול הזמן, ובסילוק מוקדים של זמני בטלה מצויים, כי הם לימודים שאפשר לקובעם בין סדר לסדר, ובשאר זמנים המועדים לבטלה.

ד] חזרה על מסכתות מהעבר

כמו"כ כל אחד יכול ליצור לעצמו, סדר שינון וחזרה על מסכתות, שכבר למד בעבר, בלימוד זה הוא משוחרר, ואינו במצב של תחרות ולחץ, אלא לומד לעצמו בחשק, ורוכש לעצמו ידיעות, גם ההתמדה תהיה יותר בנקל, הזמן מנוצל, וממילא סיפוק רב, כדאי ללמוד בקול ובנעימה, להתענג על לימודו.

ה] ניצול כוחות ההעזר שבישיבה, ליזום בעצמו

בכל ישיבה יש הרבה אנשים, שאפשר וכדאי מאד לנצל אותם, ראשית בלימוד, לגבי הר"מ עצמו, צריך לדעת שהמציאות ברוב הישיבות הגדולות, שהר"מ מצידו אינו פונה לתלמידים לדבר בלימוד, וגם באותן ישיבות שהר"מ כן פונה ומדבר בלימוד, אבל עדיין עיקר הדבר תלוי בתלמיד עצמו, שהוא ייגש, לשאול, לתרץ, לבקש הסבר וכו'. וצריך לדעת, שהקשר הלימודי עם הר"מ, אינו מעלה ויתרון צדדי, אלא הכרחי וחשוב עד מאד לכל העליה בלימוד, כי מה שמקבלים בדיבור בלימוד זה, ובמו"מ הישיר, זו סוג תועלת שאינה נרכשת בשמיעת השיעור לבד. ודע כי כל בחור, תהא דרגתו בלימוד מה שתהא, יכול הוא לגשת ולדבר בלימוד, הר"מ אינו מצפה משום בחור, שיאמר רק דברים עמוקים ונפלאים, וכל ר"מ שמח כשמבקשים ממנו לחזור על דבר שלא הבינו וכדו'. ברוב הישיבות ישנם בביי"ד משיבים, או אברכים טובים, וכן בחורים מבוגרים, שרב התועלת לדבר עימם בלימוד, כל אחד ומה שאפשר לקבל ממנו, ודעו כי אף שהדבר כ"כ פשוט וקל להשגה, לצערינו רוב הבחורים אינם עושים כן, וממילא כל יחיד יכול להשכיל ולהרוויח בקלות. אגב, המודד עם מי כדאי לדבר, הוא מבחן התועלת, שכל שרואה שהרוויח ע"י הדיבור בלימוד, הדברים נתבררו לו יותר, או נהנה הנאה רוחנית וכדו', יתמיד לדבר עימו בלימוד. אף בישיבות שלא השכילו, להעמיד השיעורים בחשיבותם האמיתית, אבל הרי יש שיעורים, ויש רמי"ם, המעונינים להעניק, ושם חובת היחיד יותר גדולה, כי אין לו המצב החיצוני להעריך ולבקש.

ו] כתיבת חידו"ת

עיצה נוספת, ולה מעלות רבות היא הכתיבה, לעלות על הכתב את מה שנתחדש לו בלימודו, ואין הכוונה למערכות של חידו"ת, [שבד"כ לא ראויים בגיל זה], אלא לסכם את הסוגיא ואת ה"רייד", מה ששמע בשיעורים, ומה שנתברר לו, וכל זה בשפה האישית שלו ולפי הבנתו. וכן יכול כל אחד להחזיק לידו, מחברת הערות קצרות, הן על הנלמד בעיון, והן על הנלמד בבקאות, והן בכל תחום אחר, [כגון חומש, הלכה, מוסר, מחשבה], בו הוא עוסק, ויש לדעת שאם לגבי כתיבות ארוכות, סיכומים וכדו', אולי יש שאינם מוכשרים לכך, או חושבים שלא מסוגלים, אבל לגבי הכתיבה של הדברים הקצרים, הערות וכדו', כמדומה שאין מי שלא מסוגל. מעלות הכתיבה רבות הנה, א' מקיימים דברים לנצח, ב' גורמים לחידוד הדברים כידוע לכל מי שכותב, ג' נותן סיפוק עצום והרגשה נעימה, וכמה חשוב הדבר תמיד ובפרט בשנים הראשונות בישיבה.

ז] עזרה בקשיים, לא להישאר לבדו

כמעט ואין בחור שאינו נתקל בקשיים מסויימים, הן ביחס ללימוד לכל חלקיו, והן ביחס לשאר עניני ירא"ש, והן בעניני החברה על כל חלקיה, ואמנם בהרבה מקרים, הבחור יכול להועיל לעצמו בלי עזרה חיצונית, אבל הרבה פעמים, כדאי וחשוב לגשת ולהתייעץ עם הר"מ או עם המשיג, או עם אברך טוב, [ולא עם בחור אפי' בחור מבוגר, מלבד מקרים נדירים], ופעמים בעיצה קטנה, יורד מפריע שהיה נדמה כהר גדול.

ח] חברה וחברים

כשבחור מגיע לישיבה גדולה, הוא נכנס לחברה חדשה, וכ"א מרגיש צורך למצוא לעצמו את החברים שלו וכו', כל אחד יודע ומכיר בעצת חז"ל, החיוב להתחבר לחבר טוב, ולהתרחק מחבר רע, אבל כיוון שחיי הישיבה בכלל, וישיבה גדולה בפרט, הרי הישיבה אינו מקום לזמן חלקי ביום, ולא לתקופה קצרה, אלא לכמה שנים, הרי שהיא "בית", ממילא אנשי הבית השפעתם עצומה, ויש לזה שתי השלכות מעשיות, לכן נאמר כמה כללי יסוד. א' בחירת החברים הקרובים, יש לדעת שחבר טוב וחבר רע, אינו טוב ורע אבסולוטי, אלא חבר רע לגביר, וחבר טוב לגביר, [אגב, גם חברותא טובה וחברותא רעה, אינה דבר מוחלט, אלא טובה לך ורעה לך], ממילא אי אפשר לומר בזה הגדרות מדויקות, בפרט שהוא ענין הנוגע לנפש. אבל באופן כללי יש לדעת, שצריך להתרחק, מכל מי שתכונתו לזלזל בדברים, שהשכל הפשוט מחייב להעריך, ענין זה חשוב למאד, בעת הכניסה לישיבה, כי הרבה מעלות אפשר להפסידם, כשלא מעריכים אותם, וכשהחברים הקרובים אל האדם מזלזלים, אפשר להפסיד הרבה, כלל גדול לימדנו החכם מכל אדם, "בז לדבר יחבל לו", מי שמזלזל בדבר, הדבר נחבל לו, מסתלק ממנו, ואינו מועיל לו. כמו כן צריך וחובה, להתרחק מאותם יחידים, שהחיים שלהם בדברים שהם מחוץ למסגרת, אם זה יציאה קבועה למקומות אוכל או בילוי, אפי' בילוי

מותר, או מאלו הבריות, שיצר הפטופוט והבזבז זמן, חלק עיקרי ממהותם, מחברים כאלה ומחבירות שכזו, לא תהיה שום תועלת, ורק רע יצמח מחבירות איתם, אפי' שהסוג הזה בד"כ מקריין נחמדות חיצונית ארעית.

[עוד לא אמנע מלהזהיר, מפני אלו ששפתן לא נקיה, וכבר אמרו חכמים, שהלשון קולמוס הלב, ובד"כ המנבל פיו, מגלה ליבו ומהותו, וחייב להתרחק מהם, מלבד מה שעצם שמיעת דיבורים כאלה, יש בהם כדי להשחית את האדם היהודי בכלל והבן עליה בפרט].

עוד יש לדעת בענין החברים, שמצוי מאד, שחברים מהישי"ק שומרים על קשר, ובד"כ אין בזה שום דבר חיובי, מכמה בחינות, ואציין להם בקצרה, כל אחד חייב להתערות לגמרי, בחברה החדשה שהוא נכנס אליה, ולהיכנות עימה באופן מבוגר כראוי לגילו היום, החברים מהעבר, דמת החבירות עימם, היא באופן של הישי"ק, וברמה ילדותית מעט, גם חלקם באים לבקר בישיבה, כשהם במצב רוח של מחנה נופש, וכ"ז היזק גמור.

גם מי שחפץ להשתנות ולהתעלות, צריך לנצל את המעבר לישיבה גדולה, להתנתק ולהשתנות, וכל הקשר עם העבר, באופן חזק, יגרום לו שלא להינתק ולהיות אחרת.

הנה בענין זה היה מן הראוי להאריך הרבה, כי כל העוסק בחינוך, וכמעט כל הורה, אב ואם, יודעים, שהכח של החברה כהיום עצום מאד, ובלי סוף פעולות והשקפות, מעשים ודעות, נגזרים ונוצרים, מכח מה שכך כולם חושבים, וכך מעריכים החברים וכו' וכו', לכשתימצי לומר, כמדומני, שבזמנינו זה המפריע היותר גדול מכל המפריעים.

לכן כשנכנסים לחברה חדשה, צריך להשכיל לבחור, להיות ולהתחבר כמה שיותר, בתוך החברה הטובה האיתונית, שעד כמה שיושפע, תהיה השפעתו מהם ולא מהאחרים, "וקנה לך חבר", כדי לזכות לחברה טובה צריך להשקיע.

גם ידע כל צעיר, שכל מי שנוהג ועושה מה שצריך לעשות, ונמנע ממה שלא צריך לעשות, אף אם בשעת מעשה אינו מוערך, ואף יכול לסבול חיצונית, אבל אם יעמוד על מקומו ולא יגדר, מיד יעריכוהו, כי המציאות מוכיחה, שכולם מעריכים ויודעים מהי האמת, ומכבדים אותה, ואת מי ששומר על עקרונותיה.

גם תמיד יעמיד מול שכלו, מה יהיה לבסוף, הרי ההצלחה האמיתית, גם בעולם הזה, אינה נמדדת בשעת מעשה, אלא אחרי תקופה, ואין אפי' בחור אחד, [בגיל תקופת השידוכים, ואפי' קודם לכן], שלא יודע מי יותר חשוב, ומי יותר מוערך, האם המתמיד הירא שמם המדקדק בהלכה וכו', או הנוהג בהיפך, מעתה וכו' לא טפשות היא, לפחד מהרוב הזמני והמדומה.

האנרגיה העצומה וההשקעה הגדולה, שכל אחד משקיע לקנות לעצמו מעמד חברתי רצוי ומוערך, יכולה להיות מוחלפת בהשקעה לעשות הראוי והנכון, וישיג את אותה מטרה בצורת הטובה, כי העושה את הטוב והנכון, ממילא יהא חשוב ומוערך, וא"כ למה להשקיע בחציבת בורות נשברים.

ט) פנימיה, געגועים, וזמן שנת הלילה

הרוב הגדול של בחורי הישיבה קטנה, באו ממקומות בהם לא היתה פנימיה, ועכ"פ לא היתה פנימיה כל השבוע רצוף, כולם לא היו רגילים כלל להיות מחוץ לביתם, ובלי הקן המשפחתי, במשך תקופה ארוכה, יש לדבר זה השלכות רבות, ונפרטם.

א' יש קושי פשוט של חוסר נוחות גשמית, חוסר חמימות ביתית, וגעגועים רגשיים חזקים, במיוחד שהדברים באים, יחד עם הסתגלות, להרבה דברים חדשים וזרים, העציה לכך, ראשית, יש לידע כי זה טבעי ורגיל, אין מה להתבייש בכך, גם שאר חביריך, שכלפי חוץ נראה לך, שלהם לא מפריע, דע כי בד"כ אינך מכיר, והרבה סובלים איתך, [הרי גם עליך לא יודעים...], ויחד עם כולם זה עובר, כמו שעבר אצל אלה שקדמוך, כל השנים וכל המחזורים.

ב' תפקיד הפנימיה ומטרתה האמיתית, לעזור לבחורי הישיבה, להיות שקועים אך ורק באהלה של תורה, לכן מנתקים אותם מן הבית ומנעמיו, מאותם חלקים הנמצאים בבית, ואינם קשורים ללימוד ולעליה, לכן גם דואגים שלא יצטרכו לעבור ברחובה של עיר, ולכן גם חדר האוכל חלק מהישיבה.

לצערנו לא כך הם פני הדברים, הרבה מאד הפכו את הפנימיה למקום בילוי חברתי, וכך יכול לקרות, שבחור עוזב את ביהמ"ד בשעה מסוימת, ועד שהוא נכנס למיטתו לישון, עובר זמן רב של בטלה, [להדגים, כאילו יש סדר רביעי, נוסף על שלושת סדרי היום, ג' לקדש ואחד לחול], פטפוטי סרק וכל מרעין בישין, זה היום מהגורמים הכי חזקים, לאי מונחות בלימוד, ואולי הגורם הכי גדול ומזיק.

תוצאה שכיחה היוצאת מזה, שממילא שעת השינה מתאחרת מהרצוי, ולפעמים מתאחרת מאד, למחרת עייפים ולא מרוכזים, גם שכיח שלא קמים לתפילה בישיבה, וכך עניינים מתגלגלים לכיוון מטה.

לכן הרוצה להצליח חייב להחדיר לראשו, כי פנימיה אינה מחנה בילוי, ואינו מקום בפני עצמו, אלא כולו קודש למנוחת הלומד, מי שיקפיד על כך כדבעי, עשה מהלך גדול בקניית מעלות הישיבה, והצלחתו בטוחה.

י) שנויי הגוף

עוד ידיעה חשובה, צריך כל נכנס לישיבה גדולה לדעת, כי גיל הישיבה הגדולה, מצוי בו מבחינת התפתחות הגוף וכח היצר, שינוי טבעי, צריכים להיות מודעים להיות שמורים יותר, לא כל הבחורים שמורים, [אי"ז קשור לרמה הלימודית], ממילא לא להיגרר אחרי אלו שלא שומרים על עצמם.

גם חלק המבוגר מבני הישיבה, כבר נמצא בגיל השידוכים, ויכולים לשמוע מהם בחדר אוכל כל מיני נושאים חדשים, שלא היו בתחום התענינות עד עכשיו, ידע כל בחור את מקומו וזמנו, ולא יתעסק במה שלא נוגע לו.

קטע זה יש מה להוסיף בו, אבל הוא מחלקי התורה שבע"פ ולא בא בכתובים.

י"א) נסיעה לבית לשבתות

יש ליתן הדעת, גם לגבי היציאות ממסגרת הישיבה בשבתות, ליסע לבית, אי אפשר לדבר על כמות, שזה ענין התלוי בכל אחד, ובכל ישיבה, היאך צורת הנהגת השבת בה, אבל יש לדעת שיש כאלו, שלגביהם כל נסיעה, היא בחינת בין הזמנים זוטר, שכשחוזר לישיבה הוא מתחיל מחדש, [והרי כל ההתחלות קשות, ואיהו דאזיק אנפשיה], והוא נזק עצום ברציפות הלימוד, והתקשרותו של הלומד, עם הישיבה בפרט, ועם התורה בכללותה.

לכן חשוב, א' שיהיו היציאות מחושבות, ב' לא יתחילו בהם, מעבר ליום שישי כפי הצורך, ג' יחזור באופן שיום ראשון יהא יום רגיל, ד' גם בהיותו בבית, לא יפרוק עול הישיבה מעליו, וינהג באופן הראוי לכך.

י"ב) זהירות בענייני ממון

בד"כ בהגיע זמן השוהות בישיבה גדולה, מתחיל הבחור להיות לו כסף בידו, הניתן לו לצורך הוצאותיו, נסיעות וקניות, עד עתה היה קרוב לבית באופן יומי, ולא היה נצרך לנהל קופה עצמית, ומעכשיו מבחינה מסוימת יש לו עצמאות בנושא זה לראשונה.

מהנסיון שיש מן הבחורים שהדבר גורם להם, סיבוכים קטנים היוצרים בעיות גדולות, ונפרט, בחור שמתרגל לקנות לו אוכל ושתייה וכדו', ופעמים שחסר לו כעת, ולווה מחביריו על דעת שישלם לאח"ז, ומסיבות כל שהן ההלוואות גודלות, ולא נעים לו לבקש מהוריו, יותר ממה שהוא צריך באופן נורמלי, [או יותר ממה שהם חושבים שהוא צריך, ולעניינינו לא נפ"מ מי צודק], והוא נכנס ללחץ להשיג מיומן.

גם יש המרגישים שכיוון שממון בידם, כבר יכולים לקנות פריט של ביגוד, או כלי וכדו', מעבר למטרה שניתן לו הממון, והיות וממילא נחסר לו ממון להוצאותיו ההכרחיות, מתחיל להיות לוהו, וקשה עליו להשיב וכו' וכו', ממילא מנסה למצוא כל מיני הכנסות וכו', וההפרעה לסדר יומו ולהתקדמותו בלימוד וברווחיות מאד נפגעת.

על כן יש לכלכל דרכיו בתבונה ובבגרות, ולהיות הוצאותיו מתאימות ליכולתו, ולמטרות להן ניתן לו הכסף, ולא להיות עסוק בנושא זה כלל, הדברים אמורים לכולם, אבל בפרט לחלק גדול שיש להם נטיה [חולשה] בעניינים אלו, [וחשוב שיכיר באמת את עצמו].

הרב ישראל דנדרוביץ
מחבר ספרי 'היו דברים מעולם'

וְהַשְׁנָה מִשְׁבַּחַת

רבינו האי גאון, בהיותו בעיר רומא, גילה לראש ישיבת מגנצא: בפרשת השבוע מצוי המקור למנהגם של ישראל להאריך בשינה של שחרית בשבת ולקום בשעה מאוחרת יותר מימות החול # יצאנו להלך בשביליה של העיר נוישטט, בבוקר שבת נחמו, שם מסביר רב העיר לטובי הקהל כי זו היא הסיבה לתפילה שהם- תיימה בשעה מאוחרת # וגם: מה היא הסיבה ששינה של שחרית עריבה יותר?!

שבת בבוקר של פרשת נחמו, לפני יותר משש מאות שנה, בעיר נוישטט הסמוכה לעיר וינה בירת אוסטריה. עם סיום התפילה בבית הכנסת המרכזי של העיר פנו בני הקהילה והלכו יחדיו אל ביתו של רב העיר, רבי שלום, מחסידי אשכנז הנודעים ומאבות תורת המנהגים.

מנהגם של בני הקהילה היה להקביל את פני רבם הנערץ מדי שבת בשבתו, וגם באותה שבת עשו המתפללים את דרכם בכדי לברך את רבי שלום בברכת שבת שלום ומבורך.

אילו היה רבי שלום מתפלל יחד עם בני הקהילה את תפילות השבת, היו הם פטורים כמובן מהליכה זו אל ביתו של הרב, אלא שרב הקהילה היה גם ראש ישיבה ומנהגו היה להתפלל יחד עם בחורי הישיבה. לפיכך, בכל פעם שהרב היה מתפלל עם הבחורים היו בני הקהילה מגיעים אל ביתו לברך ולהתברך.

באותה שבת, לאחר שבני הקהילה סיימו את התפילה ושוררו 'אנעים זמירות', הם פנו ללכת אל ביתו של הרב, אלא שבהגיעם לשם התברר להם כי הרב והבחורים עדיין באמצע התפילה. לאחר שנאלצו להמתין בסבלנות עד סיום התפילה, נפנו טובי הקהל, פרנסי העיר, ושאלו את רבי שלום: רבי, ילמדנו רבינו, על מה ולמה הארכתם היום בתפילתכם כל כך?

חיך רבי שלום וענה להם ברוח טובה: **מה אעשה שבכל דבר אתם נוהגים ההיפך ממני?! הנה רגילים אתם להשכים בימי השבת ולבוא לבית הכנסת מוקדם יותר מבימות החול, ואילו אני מאריך בשבתות בשינה של שחרית יותר מאשר אני נוהג לישון בימות החול, וזו הסיבה שגם תפילתי מתאחרת.**

התפלאו הפרנסים לשמוע על מנהג זה, שהיה דומה עליהם כדבר שאינו ראוי, עד שנענה רבי שלום ואמר להם: דעו לכם כי דבר זה הוא קבלה בידי מרבי יצחק נורטהויזן 'כדי שלא לבטל שינת שחרית שהוא עונג שבת'. ויש לכך גם אסמכתא ברורה מפרשת השבוע, פרשת פנחס, בה נאמר (במדבר כח ד-ט): **"אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים... וּבַיּוֹם הַשִּׁבְעִי יִשְׁנֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמִימִם"**.

הנה אצל שבת לא נאמר 'בבוקר' כפי שנאמר בהמשך הפרשה, משום שאכן בשבת לא השכימו מוקדם כל כך כבימות החול שעליהם אומר הכתוב (ויקרא ו ה) **'בִּבְקָר בִּבְקָר'** ('הלכות ומנהגי מהר"ש' עמוד רטו; 'מהרי"ל' מנהגים, שבת אות לז).

באיזה קרבן מדובר?

לא נדע אם פרנסי העיר נוישטט היו יודעי ספר, שכן השאלה המתבקשת אותה היו צריכים להציב חזרה בפני רבם הייתה צריכה להיות 'נייתי ספר ונחזי': הרי פסוק זה של 'וביום השבת' לא נאמר אצל תמיד של שחר אלא אצל קרבן מוסף שכלל אינו בא בבוקר, ומה ראה יש מזה להשכמת שחרית מאוחרת ביום השבת?

אילו הם היו שואלים, בוודאי היו שומעים מרבי שלום לפחות את אחת מהתשובות הרבות שניתנו לשאלה זו: הלוא קרבן מוסף סמוך היה לתמיד של שחר. ואם דין הוא שיש לאחר את קרבן מוסף, על כרחנו שגם תמיד של שחר היה מאוחר, וזהו מפני שבשבת היו מאחרים להשכים (ב"ח סי' רפא, ועוד).

רבינו האי גאון בעיר רומא

תהיה נוספת הקיימת בסיפור זה, עמד עליה הגאון החיד"א בספרו 'פתח עינים' (מגילה כג א): מהיכי תיתי אמר להם רבי שלום את חידוש זה בשם רבו, רבי יצחק נורטהויזן, ולא אמר להם את דברי רבינו המרדכי, שם מבואר שמקור אסמכתא זה הוא מדבריו של רבינו האי גאון.

וכך הוא שהובא בספר המרדכי (מסכת שבת, רמז שצח):

"על מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבוקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד, ובשבת ישנים יותר בשחרית, זהו טעמו של דבר, שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר 'בבוקר בבוקר' ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר 'בבוקר' אלא 'וביום השבת', ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא (פג ב). וטעם זה שמע רבינו יצחק ב"ר יהודה בעיר רומא, מפי רב האי גאון."

לא ברור כיצד הזדמנו שני גאונים אלו: רבינו האי גאון, ראש ישיבת פומבדיתא שבבבל, ורבינו יצחק ב"ר יהודה, ראש הישיבה במגנצא ורבו של רש"י, בפונדק אחד, ברומא שאיטליה, ומה הביאם למקום זה הרחוק ממקומות מגוריהם, היילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו לסיבה מסויימת, שאינה ידועה לנו.

אך לנו דיינו שמפגישה זו נשתמרה לנו פנינה יקרה זו על איחור זמן ההשכמה ביום השבת, ועל כך תמה החיד"א מדוע לא הזכיר רבי שלום את רבינו האי גאון שהוא מקור הדברים.

אסמכתא או דרשה גמורה?

החיד"א אינו מתרץ על תהיה זו, אך המעיין היטב יראה שבעוד שרבינו האי גאון רק הביא שמנהג זה מקורו מדברי הפסוקים, הרי שרבי שלום מנויטטט אמר בשם רבו את הטעם הבסיסי למנהג זה, שהוא מדין עונג שבת, והפסוקים הם אינם אלא כאסמכתא לטעם זה.

(אסמכתא נוספת לכך הביא רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא ('סידור חסידי אשכנז' עמ' שד):

"ואומר הרב נ"ע שהקב"ה ממתין את ישראל בשבת ומותר לישן בשבת, ואין חובה לקרות ק"ש בעונתה כל כך כמו בחול, דכתיב (תהלים כב ז) 'קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְהִלֹּת יִשְׂרָאֵל', ודרשינן ש'ב'ת' מתוך אילו ג' תיבות, ש' דקדוש, וב' דיושב, ות' דתהילות. ויושב הרי לשון המתנה, כלומר, דקדוש שזה הקב"ה ממתין בשבת".

וראה במנהגי וורמייזא לר"ל קירכום, בהגהות, שהביא רמזים נוספים לכך: 'שבת' ראשי תיבות: שינה בשבת תענוג. וכן את דברי הפסוק (תהלים קכז ב) 'שָׁאֵל לָכֶם מִשְׁכְּבִי קוֹם מֵאַחֲרֵי שְׁבֹת' - שְׁבֹת - רמז שבשבת יש לאחר את ההשכמה).

וחילוק גדול יש ביניהם, כי כך כתב המגן אברהם: "וב"ח כתב עיקר הטעם משום שינה, שזהו עונג שבת, ואסמכתא אקרא, עכ"ל. ואם כן בימי החורף לית לן בה", שהרי הלילות ארוכות, ובלאו הכי הוא ישן הרבה.

ואילו להסוברים שהוא דרשה גמורה, כתב המחצית השקל: "להבנת מגן אברהם, דביום הוא דרשה גמורה ולא אסמכתא, אין חילוק בין קיץ לחורף, דהא גזירת הכתוב".

כמובן שניתן למצוא עוד חילוקים נוספים כהנה וכהנה, וכגון מה שהביא הגאון רבי יוסף יוזפא האן נורלינגן, ראש הדיינים בפרנקפורט לפני יותר מארבע מאות שנה, בספרו 'יוסף אומץ' (אות תרכב): "ביום השבת בשחרית אין לו להשכים כבימות החול, אם לא שרצונו הוא תענוגו", ומשמע שאם מדין עונג שבת הוא שבאנו עלה, כל שאין זה עונג עבורו אינו מחוייב בזה, אולם אם זוהי דרשה גמורה בוודאי שמחוייב בזה תמיד.

ואם כן, סרה הערת החיד"א על רבי שלום מנויטטט, כי בכוונה תחילה הוא ביקש לצטט דווקא את דברי רבו, כיון שבהם באה ההדגשה שמדובר במנהג המבוסס על עונג שבת דווקא, ולכן אין זה חיוב תמידי בכל שבת ושבת, אלא דווקא בזמן שהוא עונג שבת עבורו.

דווקא 'כשהיה חלש'

ולא בכדי נזקק רבי שלום להדגשה זו שמנהג ההשכמה המאוחרת הוא משום עונג שבת, שכן סיפור זה יש בו עוד פרט תמוה ביותר: אם דרכו של רבי שלום היה לקום מאוחר ביום השבת, מהיכי תיתי דווקא באותה שבת נחמו התאחרת תפילתו, עד שפרנסי העיר נאלצו לתמוה על כך. הלוא טובי הקהל לא שאלו על כלל השבתות אלא הם התפלאו באופן ממוקד, מה נשתנתה שבת זו מכל השבתות, ועל כך לא ענה רבי שלום ולא כלום.

ייתכן לומר שדווקא בשבת נחמו הייתה דרכו של רבי שלום להשכים בשעה מאוחרת, וזאת מפני חולשתו מצום תשעה באב שהיה באותו השבוע. שכן דבר חידוש מצאנו אצל רבינו התרומת הדשן, שאף הוא היה נוהג במנהג זה של השכמה מאוחרת בשבת, אולם דווקא באותם שבתות שבהם לא חש בטוב.

וכך גילה לנו תלמידו הנאמן רבי יוסף ב"ר משה בספרו 'לקט יושר' (אר"ח, הלכות יום השבת, עמוד 52):

"וזכורני בשבת אינו עומד ממטתו בבוקר כמו בחול כשהיה חלש קצת ל"ע, משום דכתיב בשאר קרבנות 'בבוקר בבוקר', ובשבת כתיב 'וביום השבת'. ואמר לי מה"ר יודא אוברניק יצ"ו שאמר לו הגאון זצ"ל שכתוב כן במרדכי רינוס".

הרי לנו שעל בסיס דברי המרדכי, הלוא הם דברי רבינו האי גאון, היה נוהג התרומת הדשן להשכים בשבת בשעה מאוחרת יותר, אלא שהיה נוהג כן דווקא כשהיה חלש! וצריכים אנו לומר שהתרומת הדשן הבין בדברי המרדכי שהוא דין בעונג שבת, ואין זו דרשה גמורה, ולכן דווקא כשהיה חלש היה זה עונג שבת עבורו להשכים בשעה מאוחרת יותר.

ומעתה ייתכן שכך גם היה מנהגו של רבי שלום מנויטטט, שבכל השבתות היה משכים קום כהרגלו, ודווקא באותה שבת, שעדיין היה חלש מצום תשעה באב, קם בשעה מאוחרת יותר. ולכן אמר לפרנסי עירו את הטעם ששמע מרבו, שהוא לפי שיש בו עונג שבת, כי רק מטעם זה היה יכול לשנות את מנהגו משבת לשבת.

שבת נחמו - ראוי להתענג בו יותר

השערה נוספת ניתן לומר שדווקא בשבת נחמו היה נוהג כך רבי שלום מנויטטט משום עונג שבת, אלא שלא היה זה בשל חולשתו, אלא מסיבה אחרת אותה מצאנו אצל חכמי אשכנז הקדמונים, והיא שבשבת נחמו ראוי לשמוח ולהתענג יותר משאר שבתות.

מקור הדברים נפתח אצל רבינו המהרי"ל במנהגיו, שם מפורש:

"שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר תשעה באב וישמחו כל העם ויבטחו לנחמת ביאת הגואל".

ובמהות ריבוי השמחה כבר פירש לנו בספר 'יוסף אומץ' (סי' תצג - תצד):

"אחר שעברו תשיעי ועשירי יסיח האדם דעתו מן החורבן ויזכור לנחמה... ומפני זה קורין שבת שאחר תשעה באב 'שבת נחמו', על שם ההפטרה, מה שאין כן בשאר שבתות השנה, חוץ משבת שובה שנקרא גם כן על שם ההפטרה, ומרבין בו בפיוט ובזמרה וראוי להתענג בו יותר מבשאר שבתות השנה, וכן כתב בן שועיב שמצוה לעשותו כיום טוב".

וכוונתו למה שכתב רבינו יהושע אבן שועיב, תלמידו של רבינו הרשב"א בספר דרשותיו (סוף פרשת ואתחנן):

"ולכן נהגו לעשות השבת הזאת אחר ט' באב ביום טוב, והיא מצוה גדולה שהוא יום נחמה. ואף על פי שאינו יום טוב ממש עשו אותו יום מקודש לכבוד השבת ביום חמשה עשר באב".

והעיד בנו הגאון רבי מרדכי צוקרמן, תלמידו של רבינו החפץ חיים, מזכרונות ימי ילדותו בחוץ לארץ, שבשבת נחמו היתה שמחה מיוחדת ויוצאת דופן, ששון ושמחה ממש, והיו מרקדים ברחובות, ולא היה זה מנהגם של חוגים מסויימים אלא אפילו קרי המזג היו נוהגים כן, והיה זה מכוחה של אמונה איתנה בביאת המשיח ('יחיד ודור' עמוד 590).

אם אכן ראוי בשבת נחמו להתענג יותר משאר שבתות השנה, הרי שיתכן מאוד כי גם עניין זה של שינת שחרית בשבת, שיסודה מדין עונג שבת, הייתה נוהגת במיוחד בשבת נחמו, אם באופן שדווקא בשבת זו היו נוהגים בה, או שמא, בשבת זו היו מוסיפים לישון עוד יותר מכל שבת, ולכן דווקא בשבת נחמו התאחרת תפילתו של רבי שלום מנוישטט יותר מכל שבת רגילה.

היכן מתפללים הבחורים?

בכדי להשלים את תמונת הסיפור אודות התפילה בבית מדרשו הפרטי של רבי שלום מנוישטט, יחד עם בחורי ישיבתו, יש לדעת על קיומו של פולמוס שהתנהל בקהילות השונות באותם הימים, האם אכן בחורי הישיבות רשאים להתפלל בבית הכנסת משל עצמם, או שמא יכולים בני הקהילה לכופ את הבחורים להתפלל איתם.

שאלה זו הובאה לפני רבי שלום מנוישטט עצמו, והנה הוא קובע שדבר נכון הוא שהבחורים יתפללו בבית הכנסת של הקהילה, במקרים בהם בני העיר זקוקים להם, וזאת בכדי שבני העיר לא יהיו צריכים להמתין בתפילתם עד שיצליחו לאסוף מניין לתפילה. ואלו דבריו:

"על בני העיר שלפעמים הם צריכים להמתין אחר מניין, ולפעמים אין להם מניין עשרה, אם יכולים לכופ את הבחורים והלומדים שבעיר לילך לבית הכנסת שלהם או לא, כי לפעמים לא יוכלו לשמוע המשא והמתן וגם יבטלו מלימודם. והשיב לו מה"ר שלום, דדבר נכון הוא לילך לבית הכנסת של הקהל, כי זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. כי מה שנוהגים הרבנים להתפלל בבתי כנסיות שלהם הם לבדם, היינו דווקא בקהילות גדולות שיש רוב עם ומניין יותר מדי, אבל היכא שאינו כן, נכון הוא שילכו להתפלל בבית הכנסת של הציבור, שלא יהו מעכבין הציבור בתפילתן".

אם אכן רבי שלום מנוישטט רגיל היה להתפלל עם בחורי הישיבה, על כרחנו שנוישטט הייתה קהילה גדולה שיש רוב עם ומניין יותר מדי, והם לא היו צריכים את הבחורים שיתפללו יחד איתם בבית הכנסת של הקהילה.

אגב, זהו הפירוש במנהגו של רבינו התרומת הדשן, כפי שהביאו תלמידו בספר 'לקט יושר':

"וזכורני שלא היה מבטל ברצון בית הכנסת שלו מלהתפלל בו בעשרה, אפילו כשהלך חוץ לעיר, והיה אומר לבחורים שיתפללו בו. רק בימים נוראים ולגשם ולמגילה, כשהוא בריא, הלך הוא וכל הבחורים לבית הכנסת של קהל".

מה הכוונה 'שלא היה מבטל ברצון'? אלא שלעתים, כשבבית הכנסת של הקהילה לא היה מניין, נאלץ התרומת הדשן מחוסר ברירה להסכים שהבחורים לא יתפללו במקומם הקבוע אלא יילכו לבית הכנסת של הקהילה.

ושמא, אותה שבת נחמו שאת סיפורה הבאנו לעיל, הייתה זו השבת הראשונה בה רבי שלום התפלל בבית המדרש עם בחוריו, בעוד שבשבתות קודמות הוא התפלל עם בני הקהילה, בשל חוסר אנשים למניין, ובשל כך התאים רבי שלום את עצמו לזמן שבו המון העם משכימים. לכן רק עתה, שרבי שלום התפלל עם הבחורים, התפלאו הפרנסים על איחורו של רבי שלום.

שינה של שחרית

ואם ישאלך אדם לאמור: אם מדין עונג שבת הוא שבאנו על עניין ריבוי השינה בשבת, מהיכי תיתי שריבוי זה אמור להיות דווקא בשינה בבוקר של יום השבת ולא בשינה שמתחילה בשעה מוקדמת יותר, שהרי כך או כך ישנים זמן רב יותר? אף אתה אמור לו שרבי שלום מנוישטט היה מהלך לשיטתו, שכן ראו זה חדש, גילוי מופלא ומרומם, אשר הודיענו רבי שלום תחת אחד השיחים (אות תכב):

"שמעתי ממה"ר שלום, שמה שבני אדם ישנים בבוקר, ויותר נוטין דעתן לישן מכל הלילה, היינו משום שבבוקר אומרים החיות שירה והמלאכים, ומזה יש נחת רוח לנשמה".

עונג מיוחד יש לשינה של שחרית, לפי שהנשמה מתענגת במיוחד בשינה זו, בשומעה את שירת המלאכים שבאותה שעה, ומסתברא מילתא שזו הסיבה שרבי שלום היה מהדר לקיים את עונג השבת דווקא בשינה של שחרית, ולא בשינה מוקדמת יותר, שכן שינה זו היא שינה עריבה ומתוקה יותר.

לא זו בלבד שרבי שלום מנוישטט סבר כן אלא זו היא גם דעתו של רבינו האי גאון, מרא דשמעתא זו המובאת בדברי המרדכי, שכן על דברי שמואל (ברכות סב ב): "שינה בעמוד השחר - כאסטמא לפרזלא" הביא רבינו הערוך (ערך אסטמה) את פירושו של רבינו האי גאון: 'אסטמא' הוא החומר, פלדה, שבו מצפים את כלי הברזל, כדי שיהיו חדים וחזקים, ואף שינת שחרית מועילה ומחזקת את האדם.

"ולפי ששינת שחרית נעימה מאד, כללוה עם דברים שמוציאין את האדם מן העולם (אבות פ"ג מ"י), ודאי דרך ארץ שלא ללמד אדם את עצמו בכך, אבל בעמוד השחר מותר! זה פירש רב האי גאון".

הרי לנו שגם רבינו האי ידע גאון ידע ששינת השחרית נעימה היא מאוד, וזו הסיבה, כפי הנראה שסבור היה שעונג השבת בשינה הוא בבוקרו של יום השבת.

ולהשלמת הדברים נציין את דבריו המתוקים של רבינו יהושע אבן שועיב, אף הם בביאור טבע הדבר שיש מתיקות מיוחדת בשינה של שחרית, שהוא בשל מזג האוויר הקריר שיש בשעה זו! וכך כתב בדרשותיו (פרשת במדבר):

"מה שחר יש בה מתיקות והאוויר מזוג והשינה מתוקה, כך ישראל מתעוררין משנתן ובאין לבית הכנסת לעבוד יוצרם מתוך גלותם. וחכמי הטבע כתבו טעם מתיקות השינה בשחר, בעבור כי בזו השעה מתקרר האוויר לרוב משיכת הקור בלילה, והראיה שלהי קייטא וסיתוא, או שמתגבר הקור להתנגד נגד השמש שהוא הפכי, והראיה מן המים החמים, כי כשמתקררין הם יותר קרים מאחרים, שהקירות מתחזק לדחות החמימות, ולכן השינה מתוקה כי טבע הקירות להביא השינה".

שינה מוקדמת ושינה אחה"צ

אמנם, מעניין לציין את מנהגו של הגאון החזון איש, אותו סיפר הגר"ח קניבסקי, שהיה רגיל להקדים לישן בליל שבת ('ארחות רבינו הקהילות יעקב' ח"א עמוד רכה), וייתכן שהוא מדין עונג שבת שהביא רבינו האי גאון, אלא שסבר ששפיר מהני להקדים ולא דווקא לאחר.

ואילו אצל רבינו האריז"ל מצאנו שהוא היה ישן בשבת, בכדי לענגה, אחר סעודת הבוקר! וכך הביא תלמידו מהרח"ו ('פרי עץ חיים' - שער ק"ש פ"א):

"אמנם השינה ביום שבת, טובה לצדיקים, כי אז אין הדבר רע גובר ביום השבת, ואדרבה אפשר שירויח, לכן טוב לישן ביום השבת, משום עונג שבת אחר האכילה, וכך היה מנהגו של מורי ז"ל".

הלכה למעשה

את מנהג זה שיסודו מדברי המרדכי בשם רבינו האי גאון הביא רבינו הרמ"א להלכה, וכך כתב (הלכות שבת סי' רפא):

"ונוהגים שבשבת מאחרין יותר לבוא לבית הכנסת מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר 'בבוקר', ואצל שבת נאמר 'וביום השבת', דמשמע איחור (מרדכי)".

וכן הביאו ב'דרכי משה' (שם).

ניסוח הדברים, הביא את רבה של אלכסנדריה לפני כמאתיים וחמישים שנה, לתהות בספרו 'כסא אליהו' שם, על אחד החכמים שהבין שיש לקום בשעה מאוחרת:

"מי הגיד לו להרב דכוונת ההגהה זו היא שלא לקום באשמורת, אימא אה"נ דיש קימה באשמורת, אלא על ההליכה לבית הכנסת ולהתחיל סדר תפילה הוא דקאמר, דמאחרין לבא לבית הכנסת, ואה"נ שיושב ולומד הוא בביתו וקורא כדרכו".

אלא שכבר השיבו נכונה הגאון רבי רנ"י פאלאג'י בספרו 'יפה ללב' ('או"ח סי' א אות ג) שהמעין בדברי המרדכי יראה נכונה שבוודאי המנהג הוא להשכים בשעה מאוחרת יותר, וכתוצאה מזה מתאחרת התפילה.

ועם זאת כבר התריע המשנה ברורה אודות מגבלות מנהג זה: **"ומכל מקום צריכים ליזהר שלא לעבור זמן קריאת שמע".** ויש להסמיק לזה את פירוש רש"י על דברי המשנה באבות (שם) ששינה של שחרית היא מהדברים המוציאים את האדם מהעולם: **"שהולך וישן עד שיעבור זמן קריאת שמע",** וכפי שכבר כתב הגאון יעב"ץ בספרו 'לחם שמים' שכל עוד שאינו מפסיד זמן קריאת שמע, הרי שינת שחרית משובחת היא כדי שיהא בריא לעבודת ה'.

לא תחשוב שאני סובר שמנהג יפה הוא, אלא מנהג בלתי הגון

בסיום פרק זה יודגש כי לא באנו כאן אלא לברר את טיבו של מנהג זה, שיסודו בהררי קודש, אמנם כבר כתב הרדב"ז בתשובותיו (ח"ב סי' תריד):

"ואע"פ שהראתי פנים לטעם המנהג לקיים דברי הראשונים, וכל שכן דברי רבינו האי גאון, שדבריו דברי קבלה, לא תחשוב שאני סובר שמנהג יפה הוא, אלא מנהג בלתי הגון, אלא ישכים לתפלה בשבת כמו בשאר הימים, ואפילו לפי הטעם דביום משמע איחור, מכל מקום זריזין מקדימין למצוות".

ואכן ישנם מקורות רבים למנהגים אחרים על השינה בשבת, עד שיש שאפילו היו מוסיפים ומהדרים שלא ליתן תנומה לעפעפיהם במשך כל ליל ויום השבת, ועוד חזון למועד לברר גם את טיבו של מנהג זה.

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון מח

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

מנחם אב
תשפ"ד

קדיש דרבנן

מאחר שאנו קורין בכל יום פרשת התמיד ומשנת איזחור מקומן וברייתא דרבי יסמעאל שהיא במקור תלמוד שהמדרש' הן כתלמוד לאוי והגון הוא הקדיש אחריהם, ושר' בנימין זאב סי' קע"ו

קרבנות
חלק ח'

יתגדל ויתקדש – במלחמת גוג ומגוג

שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות וכו'. בשעה שישאל נכנסין לבתי נסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיא הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כן [אשרי כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בית המקדש], וכתב רבינו יהודה ב"ר קלונימוס משפירא [רבו של הרוקח] [קובץ שיטת קמאי] "שהיו מהדרין ומפארין ומרוממין ומקלסין את קדושת שמי הגדול, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם

רב עצבון שבשמים באותה שעה

וכתבו הראשונים לבאר הטעם שאומרים קדיש בלשון ארמי, ע"פ מדרש שמרחיב דברי הגמ' שם בזה"ל "וכשישמע הקב"ה שישאל מערימים לחשוב בלבם השבועה שנשבע על עמלק לאבד זכרו, ומתפללין בכל כחן אילו ד' תיבות יהא שמיא רבה מבורך, כנגד ד' אותיות של שם, כדי לגדל שמו של ד' אותיות - אומר 'אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ואוי לאב שכך מקלסין לו בניו ורחקם מעל שולחנו, ועל כן רב עצבון שבשמים באותה שעה שמזכירין ישראל בלבם את עמלק שהכעיס כלפי מעלה, וגרם לשם מדי' אותיות להחלק וכו', וכששומעין ורואין המלאכים השרת את העצבון שהיה לפניו לפני הקב"ה, נדעזעין ומתחלחלין מפני שאינם יודעין על מה העצבון, לפי שאינם מבינים בלשון ארמי, כשאנו מתחילין קדיש יתגדל ויתקדש הוא לשון עברית על שם הפסוק והתגדלתי והתקדשתי, ומתיבה שלישית ולהלן דזהו שמיא רבה לשון ארמית, ואילו היו אומרים שמיא רבה בלשון עברית והיינו אומ' שם רב, יהיו מבינים המלאכים כי העיצבון הוא על עסק עמלק וכו' שהיה הקב"ה נשבע שלא יהא שמו של ד' אותיות שלם עד שימחה זכר עמלק, והיו המלאכים מבלבלין התפלה של קדיש מלעלות למעלה, ולא יהיו ישראל משבחין שבת מעולה כזה, ויהיה קדיש בטל, ולכך אנו אומרים משמיא רבה ולהלאה בלשון ארמית, שלא יבינו המלאכים על מה העיצבון.

עיקר הקדיש על עניין הגאולה נוסד במלחמת מלך המשיח עם גוג מלך המגוג, (ספר המנהיג). והוא מיוסד על הפסוק ביחזקאל (ל"ח כ"ג) שמתוך הגבורות הנוראות שיאעזרו באבדו הרשעים "והתגדלתי ויתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'", כי מלחמה זו, לא יהיה עם כלי זין אלא כמשי"כ בפסוק לפנינו שהשי"ת יהרגם "בדבר ויבדקם ויטפן ויגבי אגלביש אש ויפריט", (אגרות משה ח"ד סי' פ"א). וכתב רש"י עה"פ ביציאת מצרים (שמות מ"ד ד') "ואכבדה בפרעה", כשהקב"ה מתנקם ברשעים

שמו מתגדל ומתכבד, וכמו"כ יהיה לעתיד לבא, כמשי"כ ונשפטי אתו בדבר ובדם וכו', והתגדלתי והתקדשתי וכו". וכתב הגר"א בישעיה (מ"ב ג') שמדבר על השירה שיאמרו ישראל לעתיד לבא, "זמרו ה' כי גאות עשה", שגאותו של הקב"ה אשר תמיד בשחקים ונסתר, נתגלה גאותו בארץ ביציאת מצרים כמשי"כ "ואכבדה בפרעה וכו' וידעו מצרים כי אני ה'", וכן לעתיד לבא ויהתגדלתי והתקדשתי ונדעתי וזהו שאמר 'מודעת זאת בכל הארץ'.

ובאמת פסוק מפורשת היא (מיכה ז' ט"ו) "כימי צאתך מארץ מצרים אעשה נפלאות". וכתב המבי"ט (שער היסודות נ"א) דהכוונה היא להביא ראיה מן החוש, כי כמו שהראנו נפלאות בימי צאתנו ממצרים נהיה בטוחים ג"כ בביאת הגואל המשיח שגאולת מצרים היא דומה יותר לגאולה העתידה בריבוי הנפלאות אשר נעשו בה, אבל באמת אין להם ערך אל הנסים ונפלאות אשר יהיו בימים ההם, וכמו שאמר הנביא ע"ה (ירמיה ט"ז) לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה וגו' מארץ מצרים וגו' אשר העלה מארץ צפון וגו', כי הנפלאות אשר יראנו הן רבות באיכות וכמות יותר מנפלאות מצרים.

אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי ביתי ושרפתי היכלי

ואיתא בברכות (ג' ע"א) "א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב וכו' ואמר לי בני, מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו

קדיש דרבנן מקיים העולם

כתב הרמב"ם (סדר התפילות נוסח הקדיש) "קדיש דרבנן - כל עשרה מישראל או יתר שעוסקין בתלמוד תורה שעל פה ואפילו במדרשות או בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה: יתגדל ויתקדש וכו' על רבנו ועל תלמידיהו וכו', וזהו הנקרא קדיש דרבנן". וכתב הבאר שבע דלהכי נקרא קדיש דרבנן לפי שכל עצמו ועקר קדיש זה הוא תחנה ובקשה על רבנו כמפורש בנוסח קדיש זה.

ומקור הדברים מגמ' סוטה (מ"ט). "מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה, אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנא', "בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר" וכו' ואלא עלמא אמאי קא מקיים, [פרש"י מאחר שהקללה הולכת תמיד ורבה] אקדושה דסידרא ואיהא שמיא רבא דאגדתא, שנאמר "ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים", הא יש סדרים, תופיע מאופל". ויש ב' מהלכים בהראשונים בחביבות דברים אלו שמקיימים העולם

תורה עם קידוש ה'

א. רש"י פ"ז ל"ל שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרוממו והן כעוסקין בתורה, וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ, ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה חביב הוא. וכן יהא שמיא רבה מבורך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך וישם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה, ויש כאן תורה וקידוש השם".

קדיש וקדושה הם תוקף אמונתנו

ב. בספר המנהיג (דני תפילה) ובאהל מועד להרא"ה (שער התפילה דרך רביעי) פ' "לפי שסדר קדושה מדבר מביאת הגואל, ותחיית המתים, ורוח הקדש, ועל התורה שלא תפסק ממנו, ועל הקדושה שנקדיש להקב"ה, ועל מלכותו שתתחדש. וכן הקדיש מדבר מן הקץ שנא' "והתגדלתי והתקדשתי".

ועד"ז מאריך המהר"ם שיק (סוטה שם) וז"ל "התורה והאמונה והשכל למדו לנו שהשי"ת יודע עתידות, וכל העולם מראש העולם ועד סופו היו סדורים לפני בוראנו והראה לאדם הראשון ולמשה רבינו דור דור ודורשיו, וה' הבטיח לנו עם כל זאת "ושב ה' אלקיך את שבותך וגו'". וסדר זה שהכל מסודר זה המאיר לנו, וכמו שאמרנו שם בסוטה "צלמות ולא סדרים", אבל אם יש סדרים הרי כאן אור. וזה עצמו מבורך בסדר דקדושה, דלאחר שאמר ב' קדושות נגד ב' העולמות עולם העליון והתחתון, אמר קדיש לעלם ולעלמי עלמאי ה' צבאות מליא כל ארעא זיו קריה, דהיינו שה' מלא כל העולם וראה הכל, וזה מבורך ומוחזק קדושתו. וכן כוון בזה ביהא שמיא רבא מבורך לעלם, וראיה - ולעלמי עלמאי כדלעיל, זה קיום האמונה, "עכ"ל.

ובאמת גם ההמשך של הקדושה ה' 'מלך לעולם ועד', שאמרנו כלל ישראל בסוף 'אז ישיר' תרגומו ה' מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמאי, והיינו שכלל ישראל השיגו כשאמרנו זה ב'אז ישיר' שאינו רק דבר של עתידות, אלא 'קאם כבר' עכשיו, ומה שאמרנו ה' ימלך בעתיד לא רק דברו על העתיד, אלא היה כל כך חזק אצלם באמונתם כדבר ההווה עכשיו. וזהו מה שמבטאים בתפילה זו שהכל מסודר אצלנו העתידות של גילוי כבודו יתברך. [וע' בתרגום ירושלמי שם שתרגם הפסוק ה' 'מלך לעולם ועד' - "יהא שמיא רבא מבורך לעלמי עלמין"].

אבל בסו"ד משמע אגדה דוקא, וצ"ע.

ומבואר מדבריו, דהמחייב להקדיש הוא כל דברי תורה, אלא דההוספה של על ישראל לא נתקן אלא לאגדה, ולפי"ז מבואר היטיב דברי הרמב"ם, דמש"כ "דא"א קדיש אלא על אגדה", כוונתו להוספה של 'על רבנן', אבל עיקר הדין קדיש נתקן על כל דברי תורה שבע"פ.

וטעמא דמילתא, ביאר הברכי יוסף (סי' נ"ה) דודאי מן הדין י"ל קדיש על כל תורה שבע"פ, וכן מוכח קצת ממאי דאמרין (סוטה מט.) איהא שמיא רבא דאגדתא, דמדאצטריך לפירושי איהא שמיא דאגדתא, משמע דאומרים קדיש על שאר התורה שבע"פ, אלא דקדיש דאגדה גדלה מעלתו דקאים עלמא. ונראה הטעם דכיון דאגדה מושכת לבו של אדם, ישמח ישראל, וכי עניין גברי יהא שמיא מתוך שמחת מצוה, נחיא למאריהו וקאים עלמא. ומהך טעמא נהגו לומר בשלהי שמעתא רחב"ע, בעבור ישמח העם שהיא אגדה וזכות ישראל, ואומרים קדיש דליהוי בסוג יהא שמיא דאגדתא, וזהו מנהג ולא מן הדין. והיינו דקאמר הרמב"ם בפי' המשנה, נהגו וכו'.

מתבאר מדבריו יסוד גדול שהאישי"ר דעליה קאי עלמא, הוא לא רק בעצם האמירה והבקשה לגילוי כבוד שמים גרידא, אלא מה שהוא מתוך שמחה של מצוה הוא מהות אחרת, והשגה אחרת ביקרות עבודתו יתברך, וזה יביא את האדם לבקש בלב שלם ונפש חפצה לגילוי מלכותו וכבודו של הקב"ה בעולם, כדי שזוכו לשלימות העבודה האמיתי. [וכע"ז כתב המהר"ל (נצח ישראל פכ"ג) על הענין שאין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה, עיי"ש].

ובזה מיושב, מה שהק' הבאר שבע שם, דמהו המעלה באמירת ר' חנניה בן עקשיא יותר משאר פרקי אבות, הלא הוא גם משנה בסוף מס' מכות. ולפי"ז את"ש, דאנו רוצין לגמור בדבר שמחה דוקא.

ולדינא, כתב המ"ב (שם סק"ט) "ועיין במ"א שמסיק דדוקא אם אמר אח"ז עכ"פ מקצת דבר אגדה ואז יוכל לומר הקדיש דרבנן כי עיקר הקדיש זה נתקן על דבר אגדה וע"כ מנהג כל ישראל לומר אחר פרקי אבות ואחר במה מדליקין המאמר דר' חנניה בן עקשיא או אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום וכו'. ולפי"ז יש לזהר כשלומדים משניות יאמרו בסוף הלימוד המאמר דר' חנניה בן עקשיא וכדומה כדי שיהיו יוכלו לומר עיי"ז אח"כ הקדיש דרבנן. ואחר תנ"ך אומרים קדיש שלם אפילו רק אחר ג' פסוקים".

קדיש דרבנן אחר אמירת ר' ישמעאל

והנה בגליון הקודם עסקנו באמירת איזהו מקומן ור' ישמעאל אומר וכו', ומקורו מר' עמרם גאון, והובא בכל הראשונים, וכן להלכה בטור ושו"ע סי' נ"א. אולם לא הוזכר בדבריהם כלל ענין אמירת קדיש דרבנן אחריו. והב"י (סי' נ"ה) הביא מהאגור [וכ"ה בכמה ראשונים]

על דרשא, ואין דרשא אלא בתורה שעל פה. ואולי משום הכי נקרא "קדיש דרבנן" כלומר קדיש שעל ת"ת דרבנן דהיינו שעל פה, לאפוקי קדיש יתום רגילין לומר על קריאת הפסוקים לבד כמו אחר תהלים ושיר היחוד ותפלה".²

אולם האחרונים הקשו על דברי הרמב"ם הנ"ל מדבריו בפי' המ"ב בסוף אבות שכתב, וז"ל "רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. ולפי שיש בה סיום נאה נהגו כל העם לאומרו בסוף כל פרק ופרק לפי שא"א קדיש על המשנה אלא על האגדה דאמר מר ויהא שמיא רבא דאגדתא". משמע דאמירת הקדיש היא רק על מילתא דאגדתא ולא על כל תורה שבע"פ. [אכן העירו כבר דמה שכתבו האחרונים בשם הרמב"ם בסוף אבות, אין זה מדברי הרמב"ם אלא מדברי רש"י, שהרי הרמב"ם לא כתב על פרק ו' דמסכתא אבות. וכ"כ הבאר שבע סוטה שם) במסקנת דבריו שכנראה אין זה מדברי הרמב"ם].

והמג"א (סי' נ"ד סק"ג) כתב ליישב בהקדם דברי רש"י בלקוטי הפרדס, וז"ל "כשהצבור אומרים פסוק או משנה צ"ל קדיש, לפיכך אומרים קדיש אחר פסוקי דזמרה ואף אחר משנה כגון במה מדליקין, ואומר בסיומן אר"א אר"ח וכו' [דהיינו כקריאת התורה, עיי' ביד אפרים בביאור מילים אלו], כדי לקדש [היינו לומר קדיש], שאין מקדישין אלא בסיום הפסוק או דרשת הפסוק". מתבאר מדבריו דהמחייב לקדיש דרבנן הוא בכל חלקי התורה, ואפ"ה נוהגים לסיים עם אגדה. ולפי"ז כתב המג"א ד"ל שגם כוונת הרמב"ם בחבורו לומר אגדה אחר תורה שבע"פ ולומר אח"כ קדיש, כי היכי דלא תקשי דידה אדידה. וכן מנהג כל ישראל אחר פרקים ואין כאלקינו ובמה מדליקין הגדת אר"א וכו', א"כ כשלומדין משניות י"ל להגדה אחריו כדי לומר קדיש". ולפי"ז כתב היד אפרים, דמש"כ הרמב"ם אפילו במדרשות כו', ר"ל, דאע"פ שאינו עוסק רק בזה לבד, יאמר קדיש דרבנן, ומכל שכן אם לומד תחלה תורה שבעל פה ואומר אחריו דברי אגדה, שיאמר קדיש. וכ"כ המ"ב לדינא (סי' נ"ד סק"ט) כדברי המג"א דדוקא אם אמר אחר תורה שבע"פ עכ"פ מקצת דבר אגדה אז יוכל לומר הקדיש דרבנן, כי עיקר הקדיש זה נתקן על דבר אגדה.

ומסיים המג"א "וכ"כ בספר משפטי שמואל", וז"ל "שאלה: האם יש לומר על ישראל על מזמור או רק על אגדתא נתקן", והשיב, כן דעתי נוטה, וכן המנהג בכל ישראל, ויצא להם מדאמרין בסוטה וכו', אמנם בפוסקים שיש בידינו לא מצאתיהו בפירוש, מלבד מלשון האבודרהם משמע כן, דאחר המזמורים (אחר התפילה) ולא הזכיר "על ישראל", ואח"כ כתב "ואומר תנא דבי אליהו וכו', ואומר על ישראל", משמע ד"על ישראל" לא נאמר אלא על אגדה, ולכן כדי שזוכה לקדיש של אגדה כההיא דסוטה אנו אומרים אגדה דר"א וכדומה, כדי לומר קדיש "על ישראל", עכ"ת. ד [והנה מתחילת דבריו משמע דבא לאפוקי פסוקים,

איתא בגמ' סוטה (מט.) "רשב"ג אומר משום ר' יהושע, מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה. אמר רבא, בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנאמר, "בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר". הי בקר, אילימא בקר דלמחר, מי ידע מאי הוי, אלא דחליף. ואלא עלמא אמאי קא מקיים, [פרש"י מאחר שהקללה הולכת תמיד ורבה] אקדושה דסידרא ואיהא שמיא רבא דאגדתא, שנאמר "ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים", הא יש סדרים, תופיע מאופל".

ובמדרש משלי (פ"ד פכ"ח) אמרו "ר' ישמעאל אומר בשעה שישאל נאספין בבתי מדרשות ושומעין אגדה מפי חכם, ואח"כ עונין אמן יהא שמיא רבא מברך, באותה שעה הקב"ה שמח ומתעלה בעולמו, ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו שיצרתי בעולמי כמה הן משבחין אותי, באותה שעה מלבישין אותו הוד והדר, לכך נאמר ברב עם הדרת מלך. ובאפס לאום מחתת רזון, אם הפסיקו עצמן מדברי תורה, אף אני אפסוק מהן דברי תורה". [עיי' במהר"ל (נתיבות עולם נתיב התוכחה פ"ג) מש"כ בזה].

ג) והנה מלישנא דגמ' דאמר' "ואיהא שמיא רבא דאגדתא", משמע דקאי דוקא לאחר קדיש דאגדתא. וכ"כ הבאר שבע (שם) וז"ל "לכאן היה נ"ל דנקט דאגדתא דוקא, לאפוקי על שמעתתא דהיינו הלכות דינין ואיסור והיתר וטומאה וטהרה אין אומרים קדיש דרבנן, כיון שאין נקבצין כל העם אפילו עמי הארץ לשמוע דרשא בשמעתא כמו באגדתא, כדאיתא לעיל (שם מ.) וכו'".

אמנם הרמב"ם (סדר תפילות נוסח הקדיש) כתב וז"ל "קדיש דרבנן, כל עשרה מישראל או יתר שעוסקין בתלמוד תורה שעל פה ואפילו במדרשות או בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה". מתבאר מדבריו דאמירת הקדיש דרבנן היא לאו דוקא אחר לימודי אגדה, אלא אחר כל תורה שבע"פ. וכ"כ בהדיא בשו"ת הרמב"ם (הל' ק"ש פ"א הי"א, פאר הדור סי' ק"ל) וז"ל "לא יאמר קדיש אלא במקומות הידועות מהתפלות הקבועות, או אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או פירוש ואפילו דרש פסוק אחד, יאמר אחריו קדיש דרבנן".

ובבאר שבע ביאר טעמיה דהרמב"ם בזה, וז"ל "וני"ל טעמיה דהרמב"ם הוא מדתנן בשבת (קטו.) שאין קורין בכתובים בשבת בשעת בית המדרש מפני ביטול בית המדרש, ופרש"י (ד"ה ב"ן) וכל המפרשים מפני ביטול בית המדרש דמשכי ליבא ואתו לאמנועי מלשמוע הדרשא שהיו דורשים לעם בשבת הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים, ע"כ". אלמא שעיקר הדרשא היה בהלכות איסור והיתר. ומה שדקדק הרמב"ם לומר בתלמוד תורה שעל פה, היינו משום שלא תיקנו קדיש דרבנן על קריאת הפסוקים לבד כמו שהם כתובים בתורה שכתב, אלא דוקא

א לא ידענו דלא הביא דברי רש"י שם במילואו, וז"ל "ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעוסקין במלאכה כל ימות החול, ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים". מבואר מדבריו דלעולם היה דרשה של אגדה,

א לא ידענו דלא הביא דברי רש"י שם במילואו, וז"ל "ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעוסקין במלאכה כל ימות החול, ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים". מבואר מדבריו דלעולם היה דרשה של אגדה,

ב [וכן מתבאר מדברי המהר"ל (ח"א שם) שכתב וז"ל "אבל האסיפה והקיבוץ שהוא לשמוע הדרשה לדעת תקינו ומשפטינו ותורתנו, דבר זה הוא כבוד השי"ת, ועיי' שייך לומר אמן יהא שמיא רבא מבורך אחר ששמעו הדרשה"].

פירוש 'כל כחו'

איתא בשבת (קט"ז ע"ב) אמר רבי"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו - קורעין לו גזר דינו וכו' ר"ח ב"ר אבא אר"י אפילו יש בו שמץ של ע"ז מוחלין לו. ובכל כחו - פרש"י 'בכל כוונתו'. והוסיף ע"ז ר' יונה (ברכות יג"ב) 'ומפני שיש בני אדם שאין הכוונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כחו אבל אין צריך לתת קולות גדולות שיתלוצצו ממנו בני אדם'.

והתוספות כתבו שם הביא מפסיקתא במעשה דרבי ישמעאל בן אלישע כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים אמן יהא שמיה רבא מברך בקול רם מבטלים גזרות קשות. וכתב הב"י (סי' נ"ו) דמזה נראה שצריך לענות בקול רם, והכי איתא בספר הזוהר וז"ל בפרשת תרומה (קכט:) וכו' ואנן בעינן למימר ליה בלישנא דסטרסא אחרא ולאתבא בחילא תקיף אמן יהא שמיה רבא מברך וכו'. וכדאי להביא לשון הזוהר"ק בפרשת פנחס וז"ל [בתרגום] "(דף ר"פ ע"א) ואמר משמיה דר' פנחס (קהלת ט) כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה וגו' כמה ראוי לו לבן אדם בעוד הנר דולק ושורה על ראשו להשתדל ולעשות רצון אדונו, מפני שאותו אור הנר הוא כ"ח השורה עליו, וע"ז נאמר (במדבר יד) יגדל נא כח ה', כח ה' וכו' ועל זה תנינן כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו, - זהו כחו - ודאי צריך להעיר כל אבריו בכח הזק כדי שבתעוררות הזקה שיתחזק התעורר אותו כח עליון ויתעלה תוך הקדושה וישבור כח ותוקף הסטרסא אחרא, וע"ז בכחך צריך לעשות רצון אדוניך".

מעורר כח העליון

מבואר מדבריו, שע"י שהאדם מעורר כל כוחותיו, הוא מעורר כח עליון. והנפש החיים (ש"א פ"כ) בהג"ה מדבר בזה, וז"ל ד'בכל כחו' סובל ב' פירושים. א] בכל כחו של העונה, ב] שיתברך השם י"ה בכל כחותיו, כענין ועתה יגדל נא כח אד-ני אמנם ב' הפרושים המה בחדא מחתא, ששרש מקור שפע קדושה והברכות, הוא בשם י"ה וממנו משתלשל ומתמלא עולם הבריאה הוא עולם המחשבה ממילוי הה"י של שם י"ה ביו"ד, [וכן הלאה בכל עולם], וכל כחותיו של השם י"ה היינו כל מלאויו. וזהו ה'א שם י"ה רבא מברך וכו', ע' תוס' ברכות דף ג', [שכתב שהבקשה הוא שיתמלא שם י"ה להו"ה], עכ"ד.

המשך מעמוד ג'

שיש לומר ז' קדישים בכל יום, ויש כמה שיטות איזה קדישים נכלל במנינם, אבל לא הוזכר קדיש זה.

וענין אמירת קדיש זה הוזכר לראשונה בשו"ת בנימין זאב (סי' קע"ו) וז"ל 'ועל מה שנהגת לומר קדיש קודם ברוך שאמר גם בזה ישר כחך וראוי לאומרו, שכן כתבו הגאונים [לשון השבלי הלקט] מפני מה מקדשין במקום שדורשין ובמקום שאומרים פסוקי דזמרה לפי שאין לך תיבה ואות שבתורה שאין שם המפורש יוצא ממנו מה שאין אנו יודעים, לכך נהגו לקדש. ואע"ג דאין בידינו דבר מבורר מהקדיש דכן כתב הראב"ד בתשובותיו וז"ל על מעשה הקדיש לא נמצא בידינו דבר מבורר היטב מהראשונים, אך מ"מ סמכוהו האחרונים על פסוק הזה 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', ועל זה אז"ל במדרש כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה דאיתא תוך תוך. מכל זה נראה שאם נתקבצו עשרה בני אדם לדבר מצוה או לתפילה או לת"ת צריכין לקדש, כ"ש אחר הברכות [כוונתו לברכות השחר] דיש בהם כמה שבחות להקב"ה,

ג ובאמת לא היה לפני המג"א ומ"ב דברי הבנימין זאב, וידוע דדרכו של הכנה"ג לקצר מאד בהעקת לשונם, ולא הביא אלא תחילת דבריו, ולשונם משמע דענינו הוא לומר קדיש לפני פסוקיד, ולא קדיש דרבנן על תיית, ובאמת כן הוא ע"פ סוד, כמבואר בשער הכוונות שער הקדיש, דאומרים קדיש בין עולם העשיה (קרבנות) לעולם היצירה (פסוקיד), אולם בשעה"כ (עניי נא. דה"ה) מבואר שהוא קדיש דרבנן, (הוא הכף החיים (סי' מ"ח ד"ה רבון) שכי' שם שאחר ר' ישמעאל אומר 'יקדש על ישראל'. ועי' בביה"ל (סי' קל"ב) שהאריך בדן קדימה בכל הקדישים, ובתו"ד מדבר על קדיש של 'מזמור שיר

משבר כח הסטרסא אחרא

ומש"כ הזוה"ק דמשבר כח ותוקף הסטרסא אחרא, ע"ז במש"כ הזוה"ק בפ' תרומה (שם) דמשבר מנעלים וחותמות חזקים, וזכר לבניו שנתן להם את התורה ליכות לעלמא דאתי. וכתב ע"ז הב"י 'וזמאן יש להתבונן כמה יש לכון בקדיש וכמה יש להשתדל לענות אותו'.

כח מעשיו הגיד לעמו

כתב הכלבו שביהא שמה רבה וכו' עד 'עלמא' יש כ"ח אותיות, וכן מ'יהא שמה רבה עד דאמירן בעלמא' יש כ"ח תיבות. ובארו הראשונים האלו, שכ"ח מרמז למש"כ (תהילים ק"א ו) 'פֶּחַ מַעֲשָׁיו הִגִּיד לְעַמּוֹ'. שמדובר במעשה בראשית, (ע' רש"י בראשית א' א', וע' חגיגה יב ע"א), ויהא שמה 'רבא' הוא אותיות 'ברא', ויש עשרה לשונות של שבח כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הרי באמירת יהא שמה רבה, אנו משבחים את הקב"ה בכללות על כח מעשיו אשר ברא, ע"י כח אותיות של שבח הזה, ואח"כ אנו מפרטים תהלותיו יתברך בכ"ח תבות.

עשרה שבחים

עוד כתבו שהעשרה שבחים הם כנגד העשרת הדברות, 'יתגדל ויתקדש' בפני עצמם ואינו עם השאר, נגד ב' דברות שדבר הקדוש ברוך הוא בעצמו אנכי ולא יהיה לך, ואח"כ ה' שבחים האחרונים מ'יתברך' עד 'ויתהלל' כנגד דברות האחרונות שנאמרו בפי משה. וכתבו עוד שיש ז' תיבות וכ"ח אותיות כמו שיש בפסוק ראשון של בראשית ובפסוק שלפני ה' הדברות וע"ז סמך בדרש כל העונה איש"ר כאלו נעשה שותף להב"ה במעשה בראשית, ובפסוק שלפני ה' הדברות. ובאמת גם מתן תורה נקרא "כח של הקב"ה" דכתיב קול ה' בכח (תהילים כט ד) ופרש"י שם שבשעת מתן תורה צמצם את קולו חפ"י כחן של ישראל". ובאמת גם יציאת מצרים נקרא כח (שמות לב) אשר הוצאתך מארץ מצרים בכח גדול וכו', ושם היו עשר מכות.

אמירת פסוק 'ועתה יגדל נא כח ה', וזכור רחמיך'

וכתבו הראשונים שנוהגים לומר לפני הקדיש הפסוק 'ועתה יגדל נא כח אד-ני וכו', (והובא בטור ורמ"א ריש סי' נ"ו). וזכור רחמיך וכו' ופסוק זה נאמר לאחר חטא המרגלים לפני י"ג מדות, הרי דרחמינו המרובים של הקב"ה נקראים כח. ונפלא מאד שבפסוק זה יש ג"כ כ"ח אותיות. וענין "כ"ח" היינו ב' פעמים 'יד', שהם שתי ידי של הקב"ה שכתוב בהן 'ויבשת ידיו יצרו', והדברים עמוקים.

ואומרים משנה ואגדה [קרבנות] דודאי ראוי והגון הוא, דדבר שבקדושה הוא משנה ואגדה וברייא, ואמרין בסוטה ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסדרא ואיהא שמיה רבה דאגדתא וכו' [והביא כל דברי רש"י], א"כ מאחר שאנו קורין בכל יום פרשת התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייא דרבי ישמעאל שהיא במקו' תלמוד שהמדרש' הן כתלמוד ראוי והגון הוא הקדיש אחריהם".

והובא דבריו בכנסה"ג (נ"א ד') בזה"ל "מה שנהגו לומר קדיש קודם ברוך שאמר, מנהג יפה, בנימין זאב סימן קע"ו, ומנהגינו לומר קדיש קודם הודו לה' קראו בשמו וכו'", [זהו לנוסח ספרד שאומרים הודו לפני ברוך שאמר], והובא דבריו במג"א (סק"ג) ומ"ב (שם סק"י) 'יש נוהגין לומר קדיש קודם ב"ש ויש נוהגין לאומרו קודם הודו'. והנה מתחילת דברי בנימין זאב משמע דבעיא הגדה, דרך בהלכה ואגדה ממש ראוי ליקרא קדושת השם, אבל נראה דלא דוקא, דבסיום דבריו משמע דכאן שיש ברכות פרשת התמיד ומשנה

חנוכת הבית, וכשמזכיר קדיש דרבנן, הזכיר רק אחר כמה מדליקין, ומכ"ז משמע דאינו קדיש דרבנן, ור"י סף (נספחים על סידור רב עמרם) מביא עדות שכן נהגו בישיבת ראדן דלא אמרו קדיש דרבנן אלא קדיש אחר מזמור שיר. ועיי' שהאריך להוכיח דבדאי ליכא מקור חומר ב' קדישים והוא דבר חדש המופיע בהסידורים מאה וחמישים שנים אחרונים, אבל בכל סידורים הישנים לא הוזכר כלל אלא קדיש דרבנן, וכל ענינו של אמירת מזמור שיר הוא ע"פ סוד שלא הוזכר כלל בפוסקים, והוזכר ביסוד ושרש העבודה, ושם לא כתוב לומר אח"כ קדיש, ובמ"א ג"כ הוזכר רק קדיש דרבנן, ולא

קדיש אחר מזמור שיר. וכן העיר בשו"ת אמת ליעקב על שו"ע (סי' נ"א), וכן העיר בסידור עליות אליהו, וכן בה"ל יום ליום (ח"ב) להרב קארפ שליט"א, וכתבו דיתכן דחנה"כ כן מחמת הקדישים ליתומים. העולה מדברינו, דליכא מקור לבי קדישים כלל, ומדברי הבנימין זאב בפנים מבואר שענינו הוא קדיש דרבנן על קרבנות, וכן בשעה"כ, ועוד, ומסתמית המג"א והמ"ב משמע דאינו קדיש דרבנן אלא קדיש לפני פסוקיד, וצ"ע בכ"ז. ועיי' במאמר ריבוי הקדישים לידידי הגאון ר' משה קוטסק שליט"א שהאריך לבאר בטוב טעם ודעת נושא זה.

צריך עשרה בבית"ל בשעת לימוד

ועוד כתב המ"ב שם 'ואין לומר קדיש אמ"כ היו עשרה אנשים בבית"ל בשעת אמירת הפסוקים והלימוד וכמו שיתבאר בסימן נ"ה במ"ב סק"ב, ואפילו אם רק ב' וג' לומדים אומרים קדיש כשיש שם עשרה ואפילו מי שלא למד יכול ג"כ לומר הקדיש כמו בפריסת שמע לקמן בסימן ס"ט". ודבר זה הוא מחלוקת ה"ט"ו והמג"א, והט"ו האריך להוכיח דא"צ עשרה בשעת לימוד, אולם המג"א והגר"א חולק עליו, והמ"ב הכריע כדעתם.

‘תנא דבי אליהו’

למלאות שבעים וחמש שנה לפטירת מרן הגר"א דושניצר זצוק"ל הופיע הספר "אדרת אליהו"

הנהגות והליכות הגר"א דושניצר עם פרקי חייו ותולדותיו לצד תמונות ומסמכים נדירים

קדוש עליון וצדיק יסוד עולם היה מרן הגאון רבי אליהו הכהן דושניצר זצוק"ל. כולו קודש לה'. פיו היה פה קדוש, תפלותיו נשאו פרי וברכותיו התקיימו. ממאריה דחושבנא ומאריה דדינא ולא הניח דבר קטון ודקדוק קל שלא נהג והידר בו. היה דוגמא חיה לשלמות רוחנית ונפשית. גדולי עולם העריכו אותו ודברו בשבחו גדולות ונצורות.

לדמותו ולזכרו הופיע לא מכבר הספר "אדרת אליהו" הכולל לקט הנהגות והליכות, ופסקים וחידושים מכתביו, כתבי תלמידיו ומפי השמועה, וחלקם רואים אור לראשונה. ובין בתריו מובאים עובדות ונהגות קודש של רבותיו מרנן החפץ חיים והחזון איש, אוצרות יקרים שקיבל מהם והם מרבותיהם, משולבים בכל פינותיו ומשעוליו של הספר.

לספר זה מצורף חיבור לטהרה בשם "שיח אליהו" יכונה, הכולל חידושים במשנת רבינו מאת תלמידו המובהק מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, שהיה קשור עמו בעבודות אהבה, ולאחר הסתלקותו החל לאסוף את כתביו וחידושיו וקבצם לאכסניה אחת בספר "נחלת אליהו" ושילב בראשית הספר גם עובדות ונהגות. בספר זה אשר בשם "אדרת אליהו" נוספו חידושים רבים במשנת הגר"א דושניצר מאת תלמידו הגר"ח קניבסקי הנמצאים במדור נפרד. גליונות מהספר הנוכחי הוצגו לפני מרן הגר"ח זצוק"ל בערוב ימיו (כ-3 חודשים קודם הסתלקותו), ועוד הספיק לצרף את חתימת יד קדשו למכתב הסכמה לחיבור זה, אשר מופיע לצד הסכמות גדולי הדור יבדל"א מרנן הגר"מ שטרנבוך, הגר"מ צ' ברגמן, הגר"מ גריינמן שליט"א ועוד.

בחלקו השני של הספר מופיעים פרקי חייו ותולדותיו של רבינו כראש ישיבה ואיש מופת, שכל חייו היו מקשה אחת של תורה ויראת שמים, שביבי מעש מחייו הזוהרים לפי סדר תחנות חייו בלומזה, קלם, ראדין ופתח תקוה, לצד תמונות ומסמכים שחלקם בפרסום ראשון, חומר רב ומרתק המספק לקורא שעות רבות של קורת רוח.

הספר יוצא לאור בעריכת הרה"ג ר' נחום סילמן שליט"א שידיו רב לו בכתיבת ספרים בתורתם ומשנתם של גדולי הדורות ומאורי האומה, ונברך את הרב המחבר שליט"א שיזכה בשכר מצוה - מצוה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוסיף לזכות את הרבים בחיבורים נאים ומועילים, ויתבדרון מיליהון בבי מדרשא לתועלת ולזיכוי הרבים.

*

לרגל הארצייט ה-75 להסתלקותו, אנו מצרפים את זכרונותיהם של שניים מגדולי ישראל החיים עמנו לאויו"ט, הלא המה מרן הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ומרן הגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א, שזכו להתחמם לאורו הגדול ונושאים זכרונות הוד ממגילת חייו. וזאת על מנת ללמוד מהנהגותיו הטהורות לאור לנו כל החיים.

במכתבו לספר כתב מרן הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א:

הראוני עלים לתרופה של ספר "אדרת אליהו" לקט הנהגות והליכות של מרן הגאון החסיד שבכהונה "פה קדוש" רבי אליהו כ"ץ דושניצר זצוק"ל מ"ח"ס "נחלת אליהו"... אשר רבינו הגדול קדוש ה' מו"ר החזון איש זצוקללה"ה העיד על גדולתו, אשר זכיתי להיות מקטני תלמידיו בישיבת לומזא בפתח תקוה. זכיתי לשמוע מפיו הקדוש כשלמדתי בישיבת לומזא בפתח תקוה, היה יהודי אחד זקן שמו"ר ר' אליהו הכיר עוד מראדין בזמן שלמד אצל החפץ חיים, והיה נכה, ושכב במושב זקנים, לא רחוק מהישיבה, ולמרות שהיה נראה אדם פשוט, היה ירא שמים גדול. ומו"ר ר' אליהו היה שולח לו ספרים על ידינו. לאחר פטירתו של אותו זקן, בהלויתו לוינו אני והגאון ר' עקיבא טננבוים זצ"ל את מו"ר ר' אליהו זצ"ל, ואמרנו למו"ר שאדם זה היה אדם כשר, כששמע זאת מו"ר אמר לנו האם אתם יודעים איזה תואר אתם אומרים עליו, הרי "כשר" זה התואר הכי גדול ביותר שאפשר לומר על אדם. ואחרי זה הסברתי לעצמי שכוונת מו"ר הוא ע"פ מה שאמרו חז"ל (ילקו"ש שופטים רמז מ"ב) אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה, כלומר שאדם כשר עושה רצונו של הקב"ה יותר

עוד שמעתי מפיו כשהחפץ חיים עשה את הסידורים לעלות לארץ ישראל, עמד על יד פתח ביתו שולחן קטן שבור, והיה לו שכן גוי, ושאל לרבנית ע"ה האם אחרי שיסעו לא"י יוכל לקחת את השולחן, ואמרה לו כן, והחפץ חיים ראה שהיא מדברת עם הגוי, ושאל אותה מה רצה הגוי ממך, ואמרה לו שביקש את השולחן השבור אחרי שניסע לא"י, ואמרתי לו כן. ואמר לה הח"ח מה עשית, השולחן שלמדתי עליו כל כך הרבה תורה, נתת אותו לגוי".

עוד שח מרן הגרמ"צ שליט"א: זכורני בהיותי טליא, שמעתי מפי מו"ר הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל שסיפר שמשכיל אחד בא להגה"ק החפץ חיים זצ"ל ואמר לו שרצונו לעשות הצגה להציג היאך תראה מלחמת ישראל עם הגויים לפי מה שכתבה התורה.

ושאל אותו הח"ח: מה תביים שם? ואמר לו: אראה על הבמה איך מתכוננים שני המחנות, מצד אחד כלל ישראל ומצד שני מחנות הגויים הבאים להלחם עם ישראל, ובמחנה ישראל יגש הכהן ויכריז מי האיש רך הלבב מעבירות שבידו ילך ויחזור לביתו, אפילו השח בין תפילה של יד לתפילין של ראש, כל שכן הנכשל בעבירות לשון הרע ורכילות, וילכו כמעט כולם הביתה, וישארו על הבמה רק כמה יהודים חלשים זקנים. ובדברו הדברים צחק מאוד.

ואמר לו החפץ חיים: המשך, המשך, מדוע הפסקת את הצגתך, תמשיך ותגלה את סוף המערכה כי היהודים החלשים האלו ינצחו את השונא כי לה' המלחמה וזהו מלחמת ה' בשונאי ישראל, ורק יהודים הנקיים מעבירות הם יכולים להלחם מלחמת ה' וה' יהיה בעזרם. זהו יסוד מלחמה בישראל.

*

מפי הגאון הגדול משיירי כנסת הגדולה רבי מאיר גריינמן שליט"א אחיינו של מרן החזון איש, סופר אודות רבינו ומסכת קשריו עם החזון איש כדלהלן:

אני הכרתי את רבי אליהו דושניצר כי הוא בא לחזון איש לשאול שאלות בארץ ישראל אחרי שכבר לא היה לו את החפץ חיים, הוא היה בלומזה בפתח תקוה והיה בא לשאול שאלות את החזון איש. הוא שאל פעם אם מותר לקצוץ צפרניים לפני מנחה ועוד כל מיני שאלות. כשאשתו נפטרה והיא לפעמים נתנה לחתולים קצת אוכל והיה לו חששות אולי היא זכתה בחתולים והבעל יורש את אשתו, אז ממילא זה שלו, ועכשיו אם היא תשבור כוס הוא חייב לשלם, אז הוא צריך לשמור את החתולים. הוא היה צדיק גדול והוא הסביר הרבה למי שרצה לקנות ממנו פרדס, כמה לא טוב הפרדס עד שהוא יאמין לו, והכניס לו בראש את כל החסרונות, ורק אחרי זה אם הוא ירצה לקנות הוא ימכור לו. היה איתו עוד כמה דברים בדקדוק הלכה וענוה. והוא אחרי שדיבר עם בני אדם הוא ביקש מחילה כי אולי במשך הדיבור היה איזה משהו. זה היה מל"ו צדיקים.

ובמכתבו לספר כתב מרן הגר"מ שליט"א:

הנה אני לא למדתי בפ"ת, ולא זכיתי לקשר אתו ז"ל, אמנם זכיתי לראות פניו פני קדוש וטהור כשהי' בא לשאול שאלותיו קדם דודי מרן החז"א זלה"ה שזכיתי לשמש בקודש בצעירותי עד פטירתו (בשנים שאחרי השואה). וכבר אמרו בשם מרן ז"ל בפטירתו של הגה"צ ר"א ז"ל שהוא מהל"ו צדיקים, וכמדומ' שהח"ח זצ"ל הי' יוצא לקבל פניו כשהי' בא לראדין וידוע שהי' קשור עם הח"ח, ואחרי שלא זכה להמשיך קשריו עם הח"ח, הי' החז"א רבו לברר ספקותיו. והנה כבר כתב מרן ז"ל בחז"א ב"ק סימן י"א סק"כ וז"ל ומי שהוא עשיר בעובדות הראשונים יש בו קדושה יתירה וחכמה יתירה ע"ש. ובדאי שיש תועלת גדולה לדעת צדיק זה ז"ל מה פעל, וידוע שצדקותיו מופלאים מהעובדות הידועים עליו, שאינם לפי מצבינו ודורינו.

להשיג בחנויות הספרים.

הפצה: יפה נוף. לפרטים בטל 052-7682413

08-3132020

כל המידע להכנים: בתי חולים ומרכזים רפואיים, כבישים ואחרים, טיסות, קברי צדיקים ועוד

שלוחה * מענה אנשי

A083132020@gmail.com

המדריך
לכהנים

לשמירת קדושתם כארץ ישראל

כל המידע המעודכן לכהנים לימי בין הזמנים

עדכון: ניסן תשפ"ד

מפני שהמידע משתנה
מעת לעת, מומלץ מאוד
יש להירשם בקו המידע
08-3132020 לקבלת
צינתוק לטלפון כל פעם
שיש עדכון חדש,
שלוחה 9 ואח"כ 6.

כבישים ואחרים

בתוך הערים

כבישים בין

עירוניים

מסלולי טיולים

ארץ העמים

מוזיאונים

קברי צדיקים

עדכונים אחרונים

מיון: לעת עתה חשט"ב
שבמספרת הכתנים אסורים
לכתנים לכל השיטות, בקרוב יהיה
תיקון במקום.

מנחת ש"ר ירושלים: לפני
הכניסה למנחה מיון שדרות
ש"ר ישנו מכוון לכתנים. זאת
משום שישנו מנוח באתר במה
הסמוך, בשעת עבודתו מאחיל
על בית הקברות שעדי צדק היש'
הסמוך, ומצינו שמהלך על
הכביש הסמוך - שדרות ש"ר, וכן
על השילוט הידני, וכן על
הסכנה הלבנה שלמני הכניסה
למנחה. לכן הוראת הרבנים שיש
להימנע מלנסוע בכביש זה
ובמנחה זו לכן זמן שישנו חשש
שהמנוח מאחיל על אחת
המסכנות הנ"ל, כפי הנראה גם
קווי תח"צ 15, 25, 45 עוברים
בש"ר ש"ר מנוח למנחה ורבים
בחשש בקטע זה.

תנ"כ: בשעת מנוחת מטוס אל-על
מקבץ ניו יורק ואי מפרז, אין
לכתנים לשהות בבנין זה למשך
כס' דק', פרטים מלאים בערך
תנ"כ.

כבישים
ואחרים
בתוך הערים

אחיסמך-לוד

עין ערך לוד

אלעד

כל המידע בקו המידע שלוחה
1244

אשקלון

כל המידע בקו המידע שלוחה
444

באר שבע

מרכז באר שבע

אזור התחנה המרכזית והתחנה
הסופית של הרכבת - הכולל גם
את רוב שכונת א', וכן העיר
העתיקה, שכונת נווה נוי, שדרות
טוביה ונכח מגדלי משרדים.
אזור זה נבנה על שטח כמה בתי
קברות ספק גויים, אשר חלקם
חוקה ומרכזי. עקב מורכבות
המקום לא נוכל לפרט במסגרת זו
את המקומות המנותחים
והאסורים, ולכן לפני כל כניסה
לאזור זה ראוי לברר האם הדרך
כשרה. כי לעיון, כי חלק מקווי
התחבורה ליישובים נוספים
בדרום, עוברים בקטעים
הבעייתיים.

למידע והדרכה קבלת מפות: ניתן
ליצור קשר עם הרב ברוך קרייסמן
שליט"א טל' 054-8415259.

הפארקים הגדולים כמו פארק
הילדים, החייל האוסטרלי, האם
החיית האולגו ועוד, נמצאים
באזור המותר לכהנים.

בית לחם

לגבי קבר רחל, עיין ערך קברי
צדיקים.

בית שמש

כל המידע בקו המידע שלוחה
1244

בני ברק

מרכז רימונים בני ברק

כשיש נפטר ל"ע בבית האבות, אין
לכתן להיכנס לכמה חנויות בבנין.
ניתן לקבל עדכונים על המקום
בין המידע שלוחה 1244 <3.

במקום ישנו גם בנק פאג' ובנק
מוזיני. וכן סניטר סניטר, הצני
ועוד. כן בשבעה שיש נפטר
במקום - כל ת"ל יש בהם סט"צ.

כעת תוקנו לכהנים: יש חסד, בתי
הכנסה, וכן אולם כתר הרימון
בשעות הערב (ואם חלונות
המשרדים של אופטיקה חלפין
יהיו סגורים, מותר יהיה להיכנס
לאולם כתר הרימון גם בשעות
הבוקר ואחריה'.

אמנם הבנין השני, של תחנת
הדלק, ביטול לאומי, ספרי אור
החיים, בית מדרש, כשר לכהנים.
לכאורה במקרה של מטרות יהיה
שטל על דלת התיכנית של הכניסה
לבית האבות עם אזהרת כתנים.
וכן ניתן להתקשר לשומר במקום
לידע אם יש נפטר. כן כן פשוט
שזה נקרא אישכ' לביוריו בקל'.
03-578662

שאר המידע על בני ברק, בקו
המידע שלוחה 1244

בת ים

כל האולמות ברחוב העצמאות 67
בחשש סומאת.

גאליה

כל המידע בקו המידע שלוחה
1244

גבעתיים

בית העלמין נחלת יצחק, נמצא
במיקום מרכזי מאוד, ובצמוד לכמה
כבישים מרכזיים.
בית הקברות מוקף בהרבה עצים
שחלקם עבותים, מה שגורם
לטומוא להתפשט לרחובות
ולכבישים סביבותיו. ועל כן
כהנים עוברים באזור זה צריכים
שימרו על מרחב!
כל המידע בקו המידע שלוחה
1244

הרצליה

כל המידע בקו המידע שלוחה
1244

זכרון יעקב

בית העלמין שליד רחוב
המייסדים, ורחוב הגרנות
צמוד לרחובות אלו ישנו בית
קברות ועצים שחלקם על
הקברים, נכון לקצת תש"פ, יש
חשש במקומות אלה:

רחוב הכובשים פינת המייסדים,
ליד בית משפחת כץ עצים
מאחילים על המדרכה וקצת על
הכביש, יש חשש שקו 978 לבני
ערב קרוב תחת עצים אלו. בתשרי
תש"פ קוצצו אלו העצים.

רחוב היות ליד מספר 14 משפחת
שמיר, יש עצים שמאחילים על
המדרכה.
רחוב הגרנות יש עץ זית שמאחיל
על בית הקברות ונוגע ברכבים
הנוסעים ברחוב. וכן קו 202 נוסע
שם.

לגבי המנייה של חשיבה ברחוב
היות היו עצים שבעבר האחילו על
הכולל ונגזמו.
במגרש שנקרבת מן מיתרת משנת
יוסף, כל העצים שליד מזרח
מאחילים על בית הקברות.
וכן בית הכנסת של ק"ת תימן על
יד הגינה, לפעמים ישנם עצים
המאחילים.

גן הנדב

מכשול: במקום נמצא קברו של
הברון רוטשילד. על הכתנים
להימנע מהתקרב לכל אזור חצר
המנורה והעצים המאחילים עליו.

חברון

מערת המכפלה

מכשול: מכיוון שאין מסורת
מדויקת היכן נמצאים הקברים, על
כן יש להימנע מהתקרב לכל בנין
מערת המכפלה. מה גם שמומחים
טוענים שהפחות טפח שנעשה שם
לפני כמה שנים אינו מועיל. ועוד
כמה סיבות לטומוא וכפי
שהריעו המוסקים.

חולון

קניון וולפסון מחובר לבית
החולים וולפסון.

חיפה

רחוב יפו

צמוד לקבר רבי אבדימי דמן חיפה.
לפי הנראה מספרות קדומה, בית

הקברות התפרסם גם על המדרכה
הסמוכה. הכתנים ילולים לעבור
על המדרכה ממול. הכביש ברחוב
יפו כשר לכהנים.

רחוב
[מסלול] בכביש
בקטע שבין רחוב לוחמי
הגאולה לרחוב אל ארדימי

רחוב מסלול הברזל הסמוך למפעל
גזון, נסלל על קברים. לכן אסור
לכהנים לעבור ברחוב מסלול
הברזל. בקטע שבין רחוב לוחמי
הגאולה לרחוב אל ארדימי.
יש לשים לב: שרחובות ברכב
מצפון צריכים לפנות שמאלה
לשדרות בן גוריון ושם לפנות
ימניה לרחוב המגנים. מקום זה
נוגע גם למעצנים לחוף הנפרד
מכיוון צפון (כגון רכסים). ניתן
לקבל מפה מפורטת במקומים
הלכתיים או במייל.

קו 217 מהתחנה לבת גלים, וכן
קו 236, וכן קו 200, וכן קו 331
עובר בכביש זה ואסורים לנסיעה.

קווי המטרונית כשרים לכל
אדם.

קו 98 מרכסים לחוף חים בחיפה
נוסע במסלול כשר - דרך רחוב
המגנים, בהוראת רבני רכסים.

פסי הרכבת בחיפה

בין תחנת בת גלים לתחנת מרכז
המטרונית ישנה מערת קבורה תחת
הפסים, מערה זו נקראת "אל
עתיקה". המומחים טוענים שהיא
ריקה וכן משום שפתח המערה
פתוח מצידה, ולכן רבני חיפה
התירו זאת. (ויש להזהר).

תחנת הרכבת ומרכזית לב
המפרץ והקניון שנקבעו
לפי המידע שנקבע בקיץ
תש"פ אין חשש במקום.

גן החיות הלימודי שבתון גן
האם

בגן החיות ישנו ביתן
הקרא "ביתן הטבע" ובתוכו ברבים
המסמאים, וכן ישנם עצים
סמוכים המאחילים על אותו ביתן
ועל סביבותיו. יש להזהר שלא
להיכנס לביתן וסביבותיו. וכן
לביתן האולמות הסמוך. שאר הגן
מותר, אלא במקום שיש עצים
מתפשטים, ויש לבדוק.

אויברסיטת חיפה - בנין
אשכול

בבנין במקום מוזיאון הכס. יש
מוזיאון ללוסקא - קבר קבורה
ברחוב. הכניסה מוסקת שומרו של
הדיון. [שאר המוצגים במוזיאון
אינם מקוריים אלא "העתק" ולכן
אין חשש טומוא.

מערת אליהו הנביא

הכניסה אליה מותרת.

התחבורה ציבורית בחיפה

כאמור לעיל, המטרונית כשרה
לכל אורכו, וכן כל קווי תח"צ לא
עוברים במקום אסור לכהנים, חוץ
מקו 217, 200, 331 שעוברים
בכביש מסלול הברזל האסור
לכהנים. כמ"כ הרבנים כשרה
לגבי העץ המאחיל על קברי נע"ם
ברחוב העצמאות. עיין להלן.

בית העלמין תל רב

בבית העלמין ישנם עצים
שמאחילים על קברים ועל כבישי
בית העלמין. קו 74 מחיפה לראס

עלי' ונחל ציפורי עובר בתוך כבושי
בית העלמין. הנוסעים בקו זה יש
לרדת בתחנת הכניסה לבית
העלמין, ולחזור אחורה לכיוון
הכוכר, ואז לפנות ימנית - לכיוון
תחנת הציאה מבית העלמין.

קברי גויים - חיפה

רחוב העצמאות

הרחובות דרך יפו ודרך
העצמאות, מול תחנת הרכבת
מרכז השמונה, ישנו בית קברות
מוסלמי.

א. ישנם עצים המאחילים על
קברים ועל המדרכה וקצת מן
הכביש רחוב העצמאות. קוים 14
18, 19 מבת גלים לאזור הדר
עוברים תחת העץ. בכיוון ההפוך
אין חשש. קווי המטרונית עוברים
במאצב הכביש ואין בהם חשש
כלל ב2 הכיוונים.

ב. בקצוה הפונה לרחוב דרך יפו,
ישנם עצים המאחילים גם על
קברים וגם על המדרכה וקצת על
הכביש, ויש להזהר.

כביש הכניסה למנהרות
הכרמל

רבני חיפה ועוד כמה רבנים
הכריזו מחמת כמה ציורים להקל
בזה וכן המנהג, אמנם יש מקום
להדר שלא להיכנס לכך מחמת
שיש חששו להמצאות קברים
נוספים במקום, שהם בספק של
גויים.

חפץ חיים

בית הקברות שבכניסה
לפארק המים

מכשול: ישנם עצים המאחילים
על אולות הספקדים שבבית
העלמין הסמוך וגם על דרך
הכניסה. ובשעה שיש שם הלוויה,
יש להזהר מאוד מלעבור תחת
העצים.

חצור הגלילית

בכניסה לבית הקברות למעלה, יש
עצים ארוך צומחים לך כביש הגישה
של ב"ק חסום לכהנים.

קבר חוני המעל

ראה להלן ערך קברי צדיקים.

טבריה

במחוזות שנקבעו בעיר טבריה
בשעות השבת האחרונות, נמצאו
קברים רבים תחת הכבישים,
והובר ללא שום חרוב אדריף
ושלוחותיו באזור בית התחתית -
נשללו על בית קברות יהודי קדום.
וכבר התפרסם ברבים מתכנתם של
גדולי ישראל ובראשם מרתן ורבנן
הג"ש ואזרן והג"ר קרליץ צוק"ל
שכתבו שכתן הכנס לאזור זה
בטבריה ללא ידיעה מה אסור ומה
מותר עליו להימנע מלהיכנס מפני
שעלול להיכנס טומוא כתנים.
ניתן לקבל מערכת חוברת הסבר
על ענין זה בהסמכת מרתן ורבנן
וגדולי המוסקים שליט"א.

לכן, מן המותקן לנסוע לטבריה,
בכדי למנוע מכוון ועוגמת נפש
תובע להצטייד במפה והודעות
המעורבות שיצאו לאור בשנת
תש"פ. ניתן לקנות במקומי
המכירה [מפטים בשלוחה 9 <1
ניתן גם לקבל חידושים בקו
המידע שלוחה 4 <3 <2.

תחבורה ציבורית בטבריה
מכיון שישנם כל העת שניונים רבים בתחבורה הציבורית בטבריה, לכן הצרכים לנסוע בתח"צ יש להם להתקשר לקו המידע שלווח 3<9, בו יש מידע מזיק על כל קווי האוטובוסים בטבריה.

הרחובות שנסללו על קברים:
אחריה, הירדן, חלק מהרחובות הנגים, גולני, הסמ"א, אבועלפיה, הרמב"ם, סמטת צימורי, התנאים, אילת, העצמאות, כיכר הקוסטיות תחתית דרך גדר ברק, דונה גריזה, תג'ר, הפיוני, הכיכר שברידן – העסקים. וכן חלק קטן מהרחובות המגנים והנצחנים. מיטוט מדיק, ניתן לראות במפה [ניתן להשיגה בעשרות מוקדים ברחבי הארץ, לקבלה בדואר. או דרך המייל.

רחוב בן זכאי
רחוב זה תוקן באחד חוצץ – כיפון, וכן מותר להכניס לנסוע בהם. הכניסה אליו היא רק מרחוב בן זכאי למעלה בחיבור לרחוב יהודה

לחיו ליד הקניון, חסוב להדיגוש שאין להיכנס למסלומות היוצאות מרחוב בן זכאי וכן אין להיכנס לתחניונים שברובם בן זכאי – מול קבר הרמב"ם בית השל"ה שברחוב יוקן, ויש להיכנס אן ורק מרח' וחתן בן זכאי.

המעבר בגולל ברחוב זה, מותר רק במקומות שיש מחיצות [במקומות בקצה המזרחי]. צריך להזהר שלא לעבור את המחיצות, אלא להיארע על הכביש. לגבי ההליכה על המדרכות, יש להזהר במקום שיש עצים.

קברי הרמב"ם והשל"ה
מתחם הקברים וכל חצר הרמב"ם אסור להכניס מפני שהוא מעל קברים רבים, ואף קבר המנוח. הצמודה לקברים יש להימנע. הכניסה צריכים לעמוד **במדרגה** שממול הרמב"ם או על הכביש.

רחוב הירדן
רחוב הירדן גם הוא תוקן באהל חוצץ כיפון, מליזי בנק הפועלים ועד צומת הרחובות הירדן הגליל. אמנם הכיכר שבין הרחובות הירדן והעמקיים אסור להכניס, וכן אין לרדת אחרי צומת הרחובות הגליל הירדן – לכיוון הצומת הגדולה של היציאה המערבית לצפון, וכן אין לפנות מרחוב הירדן לרחוב הגליל. בנק הפועלים ברח' הירדן תוקן להכניס. והכניסה אליו הינה אך ורק מרחוב בן זכאי והירדן.

רחוב אליעזר קפלן בסמוך לבית הקברות העתיק [למלידי הגבע'ט]

הכביש עצמו הוכשר על ידי אהל חוצץ – כיפון. גבגול בית הקברות ישנם עצים מאוהלים גם על צדי הכביש, יש להזהר שלא לעבור תחתיהם. וכן יש להזהר שלא להכניס אילי בתוך גדר בית העלמין. וגם אין להיכנס בבניית הרמב"ם לביד'ה. הכביש מותר לנסיעה לכן במדרכה שממול ביד'ה, כמ"כ חניון חוף גיא הממוקם ממדום ביד'ה"ק מותר להכניס.

חניון מלון אביב ברחוב אליעזר קפלן

מכיון שבחירותו בחצר המלון מנצאז קברים – מעבר לגדר בית הקברות העתיק, וכן ישנם עצים מאוהלים על חניון מלון אביב, לכן אין להכניס להיכנס לחניון בית המלון.

קבר רבי מאיר בעל הנס
מכיון שהסכנה המנוגלת של השוק בכניסה לציון הספרדי –

הינה בחשש. עדיף להיכנס דרך הכניסה השניה. מיטוט על כך ניתן לראות במדור קברי צידונים.

קבר רבי עקיבא (והרמ"ל)
אין להכניס להיכנס למבנה הקברים וכן גם לביהמ"ס, שכפי הנראה הינו מעל מדרגת קבורה. לביתן השירותים המופרד מהמקום, מותר להיכנס. [כמו כן, רבים טוענים שכל איזור זה – מקבר ר"ע ועד קבר רבי חיילא ישנם ריבוי קברים, ונשכחור יסודות מצאז שם עצמות, ולכן יש למחמיר על מה שסימון.]

מזיאון יד שטרית
לרחוב ביליסק, בין רחוב רח' לרחוב בירויה מצוי בנין חד שטרית' שהאז מעל מדרגת קבורה, וגם המדרגה שלפניו אסורה להכניס, ויש לעבור בכביש או במדרכה ממול.

הטיילת הסמוכה לים
בטיילת עצמה אין חשש שומאה להכניס, אך תגישא אליה צריכה להיעשות בדרךקו רב, שלא ללכת דרך הרחובות האסורים.

רחוב השילוח בקטע הסמוך לקבר הנקרא רחל אשת רבי עקיבא'

המקום מנצאז רחוב בית עלמין מסומל. בעבר, בתוך זה היה שביל צר והעיריה הרחיבה אותו על חשבון בית הקברות המסומל. לפי עדות מניי שרתי שם, חלק מן הכביש נסלל על קברי עזר'ס באופן שא"ז לנסוע בכביש זה מבלי להאחיל על קצת קברי גויים. ולכן נכון להחמיר לעקוף קטע זה כפי שמנומץ במפה וההדרכות. חסוב להדיגוש שאין אפשרות גישה להכניס לקבר המכונה 'רחל אשת ר' עקיבא'.

מלון לייק האוס הסמוך לקבר רבי מאיר בעל הנס
המלון בניו על קברים, ואסור בהחלט להכניס.

מלון לאונרד קלאב בטבריה
המקור לאיסורו אינו ברור כ"כ.

מלון רימונים

נוסעים לקבריה, חובה להצטייד במפה וההדרכות החדשות שיצאו לחצרותיה.

למידע על תח"צ בטבריה, יש להתקשר לקו המידע שלווח 3<9

טירת הכרמל
ברחוב החרוב ישנם עצים מאוהלים על קברים מוסלמים עתיקים, ונכון להזהר. אמנם לא תמיד מאוהלים על המדרכה.

יחיעים
בשיפוילי חרוב יחיעים שנגילי המערבי [בין נהריה למעלות], ישנו מצב שבשכיל הגישה אליו יש מערת קבורה כפי הנראה של גויים. ישנם עצים שמאוהלים עליו ועל המעבר ויש להימנע מלעבור תחתם.

ירושלים
כבישים

המנהרה החדשה – מנהרת שד'יר בירושלים

לפני הכניסה למנהרה מכיוון שדרות ישנו מנסול להכניס. זאת משום שישנו מנוף באהר בניה המבנה, שבעת עברותיה האחיל על בית הקברות 'שרעי צדק היש'ן הסמוך, ומציודו השני מאחיל על הכביש הסמוך – 'שדרות שד'יר, וכן על הטיולות הדיגיטלי וכן על הסכנה להגבנה שלפני

הכניסה למנהרה ומעבריו את השומאה לנוסעים בכביש באותה העת.

לכן הוראת הדבינס שיש להימנע מלנסוע בכביש זה ובמנהרה זו כל זמן שישנו חשש שהמנוף מאחיל על אחת מהסככות הנ"ל, כפי הנראה גם קווי תחצ"צ 15, 25, 45 ועורבים בש"ד מוחין למנהרה ורומים בחשש בקטע זה.

רחוב יפו
ליד בנין 'שרעי שד'יר היש'ן ישנו ביד'ה'ל אדמורי דזשינסקיאי צוק'ל. במקום ישנם מנופי בניה המעבריים את השומא מן הכניסה למדרכה של רחוב יפו ועל תחת המדרכה 'הטורים' ויש להזהר.

הנוסעים ברכבת הקלה, אין חשש **שביל ההליכה מהכניסה סנהדיה לרמת שלמה**
מאחורי בית הכנסת כנסת יהודה'

הכביש – באחת הפניות ימינה המושביל ישנה מערת קבורה וכוכים, יש להתרחק מהם, יש שלט המראה את המקום.

שכונת סנהדיה – גוש 80 – עורלת תורה – בר אילן – שמואל הנביא

בשכונת אלו מנצאז ריבוי מערות קבורה, חלקן חור וקיות לא ששאר **בהם אמ'ר עמר קבורה, חלקן חוקנוק באהל חוצץ, במקום הידוע שיש מערה לאח תקופה – יש לשאול את רבני המקום.**

בית ההללויות שמגר
הכביש – יש פתחים וחלונות ומעליהם גג הבולט טפח, ועל כן יש להתרחק משטח הגג.

צינוי האדמורי"ם האמרי אמר'ו'ל פמני מנחם'ו'ל מגור בבמה'דל של ישיבת עזר ברח' יהוסף שורץ פינת שפת אמת.
הכביש – את האהל עמיתו הפסידו מבית המדרש, אך בימינו שבהם מהקבצים קהל רב כגון בשיבויות ובס"א אדרי מילי ההלולא – השומאה יכולה לעבור בקל לכל הבניין על'י ריבוי הקהל, ויחתך שיתעבור השומאה לגשר המרחב בין שני בניני הישיבה, ואז אין לעבור תחת הגשר שברובם שפת אמת וכ"ש שאין להיכנס למתחם.

כמ"כ ברחוב יליסה שווארץ ליד האהל ישנה ביהמ"ס המקור שמעבירה את השומאה תחתיה. ויש להזהר גם מהצמחיה הסמוכה.

רחוב אלעזר המכבי צמוד לקופת חולים לילית'.

הכביש – ישנו כיכר קטן שיש בו הגבהה של בטון, תחתיו יש קברים.

בנין כלל שברחוב יפו
יש כהנים שהיו מנומעים מלהכנס לתחומי הבניין, מחמת שמועה שביסודות הבניין נקבר אדם, אמנם התפרסם שמנצאז שירדים ממנו במקום אחד.

המטה הארצי של משטרת ישראל רח' דרך בר לב 1.

הכביש – מכיוון שלצורך יאחיו פלילי נשמרים במקום בגדים הסמוגים בריבועית דם, על כן יש לכוון להימנע מלהיכנס לבניין.

כבישים בתוך בית חולים יהודה עין כרם'

בכניסה הרשמית לבית החולים בעין כרם, ישנו גשר המחבר לקניון שמעביר את השומאה תחתיו. הנוסעים בכבישים בתוך בית החולים צריכים להזהר שלא לעבור תחתיו. תחת ההורדה של קווי תחצ"צ 'כניסה ראשית' [2326] הינה תחת הגשר, ויש להכניס לרדת בתחתה לפני – 'מכון שרת' [2985] או בתחתית ב"ס לרפואה [2325].

היוצאים מבית החולים, יש לעלות בתחתה 'מרכז הסטודנט' [2323] ולא בתחתה הראשונה, משום שעובר תחת גשר לחילול רגל המתחבר לחניון הקבורה.

אזור העיר העתיקה:

דרך העופל – הכביש המוביל לכותל המערבי

לגבי הכביש עצמו שמענו שיש שהחמירו בזה ואינם נוסעים בקו 1 או 2 לכיוון הכותל, ומבנת העולים לקהל מחמת כמה טעמים. חוששים: יש אפשרות להגיע לכותל המערבי דרך העיר העתיקה [בדרכ פרטי או בגרגל], או לחילופין בתחבורה ציבורית, בקו מס' 38. או קו 2 או 83 [בקו 83 אין להמשיך לכיוון דרך הזיתים]. קווי תחצ"צ היוצאים מהכותל לכיוון העיר כולם ללא חשש לכ"ע.

אולם הז'ולמים בדרגל בכביש העופל, ויש להזהר במדרכות, וכדלהלן:

הכביש – הבאים משכונות מזרח ירושלים – סוטלן סולמאנא: לאחר שפומים ימינה מדרך יריחו לדרך העופל, הכביש מתעגל שמאלה, בקטע זה המדרכה שבצד ימין הקרובה לרח' הבית, עוברת במדרגות לקברי גויים, ויש חשש קברים גם מתחת למדרכה. לכן יש ללכת בקטע זה במדרכה השמאלית הרחוקה מחומת העיר העתיקה, עד התצפית לרח' הזיתים.

משלט התצפית והלאה עד היכן שהכביש מתעגל ימינה למעלה השלום, בקטע זה המדרכה הקרובה לרח' הזיתים אסורה להכניס מפני שיש קברים על המדרכה. ויש ללכת על המדרכה הימנית – זו הקרובה לחומת העיר העתיקה.

היוצאים משער האשפות ויורדים שמאלה לכיוון רח' הזיתים, או דרך יריחו, יש לשים לב ללכת לפי מה שפירסדו לעיל – רק בכיוון החפון.

הכביש – מסלול ההליכה ע"ד דוד הקמריא'על עד הדרגה החוצה במקום, עובר במקומות שהיו בו קברים, אך בשנת תשמ"ב פונו הקברים עם הפער שתחתיהם. והכרעת פוסקים להחיר. אמנם המסלול שמגיע עד רח' הזיתים, אסור להכניס מפני שעובר מעל קברים.

קבר דוד המלך וסביבותיו
הכביש – אסור להיכנס למתחם. גם למתחמים הסמוכים לו יש חשש שומאה מקברים שבאזור, לגבי ישיבת התפוצות – יש להאומים שחלקן נבנה מעל קברים של גויים.

גיא בן הינום למדלות הר ציון ממדום ומזרח
הכביש – בכל העומק מזורים מערות קבורה רבים מזמנים שונים, ויש להזהר.

גשר גיא בן הינום
הגשר החדש המוביל מרח ציון לכיוון שכונת אבי טור, נעשה בו עקידה להכניס על ידי אגרות 'אתר קדוש' – לפי הוראתם יש להזהר: א. בירידה לגשר מכיוון מעלה השלום – רח ציון, לא ללכת תחת עצים מאוהלים על קברי עזר'ס. ב. בסוף הגשר יש מקום עץ ספסלים, יש להזהר לא להוציא ידיים ואצבעות מהגדר, כפי שמנומץ בשילוט שבמקום. ג. עדיף לא לצאת מהמקום המגודר שסוף הגשר לכיוון שכונת אבי-טור שבו קיימות מערות קבורה רבות. ויש להמשיך ולהתקדם.

הר הזיתים

כבישיו הר הזיתים, החניון נסבישיו

בחר הזיתים עצמו, יש להתמצא אישית בהכרת המקום, כי בקל אפשר להיחלש.

א. חניון הר הזיתים אסור. ב.כביש דרך יריחו, עובר בתוך שטח בית הקברות, התנאים יקולים ללכת אך בצד שקרוב במיד'ה בילק – זו הרחוקה יותר מרח הבית אין ללכת או לנסוע דרך יריחו בצד הכביש הקרוב לעיר העתיקה כמ"כ השביל היורד מדרך יריחו ליד אבשילום ובתחשך למעין השילוח אסור להכניס. קווי תחצ"צ העורבים בכביש זה: 51, 83.

ג. הרחוב היורד ממלון שבע קשקות לכיוון תחנת המטוס – על פי מידע שהגיע לידנו ממנומים במקום – יש חשש שרחובות מעל מדרגת קבורה, דהחניון מול קבר חזקיהו הינו מעל מדרגת קבורה. ולדעת אתר'ה הרחוב הקרוב לשם ג'כ מעל מדרגת הקבורה, כן שלדעתה אין דרך להכניס לנסוע מרח הצופים לרח' הזיתים.

ד. מעלה הכניסה – הסמטה הצד, סמטה העלייה לפני שפומים ימינה ישנם עצי יאח המאוהלים על קברי רהוי'ו הדובג וכן בהמשך הכביש קצת.

המותרות להכניס בהר הזיתים: מביתן המודיעין, אין להמשיך ישר בדרך יריחו אלא רק בנתיב השמאלי הרחוק מרח הבית, וכפי המפורסד לעיל. אמנם מותר לפנות ימינה לדרת במדרגות לתלח קדרון, ומשם ניתן לעלות בשביל 'האשעול האחרון' להוציא ידיים חסוב לשביל. ואין להמשיך עם השביל לציון רבנו עובדיה מבזרנטורה ומעין השילוח. **דרך שררה הר הזיתים למעלה:** ניתן לפנות שמאלה מדרך יריחו לפמית המובילה לרחוב אל נסמורח ליד 'גת שמונים', ומשם ימינה לסמטא הצהר – מעלה הכניסה, ולהמשיך עד למצפה של הזיתים. צדדי צירי להזהר שלא לנסוע תחת עצים הבולטים מעל קבר החפון. [דרך זו הינה מבלי לעבור מעלה העולה מתחתנה המבשרה למעל שבע קשקות].

סיכום: כהנים הצרכים לנסוע לרח' הזיתים, חייבים להתנייען על המוקד לפני הנסיעה, ניתן לקבל מפה של המקום. ניתן להשיגה במוקדים המוכרים או דרך המייל.

שאר בתי הקברות בירושלים

הר המנוחות:

1. יש להזהר מאד מעצים רבים מאוהלים על הקברים וכבשי הנכנסים. (כפי הנראה, עד ביתן השומר אין בעיה) 2. בבית ההללויות "קחילות ירושלים", ישנה סכנה הקבוצות להכניס, ויש לשים לב שאין חיבור לסככה על ידי חפצים או אנשים. 3. בבית ההללויות הספרדי, יש קורות בטון היוצאות מעל הכניסה, יש להזהר לא לעמוד תחתם.

העלייה והכניסה לרח' המיר מותרת עד ד' אמות מהקברים, או כשיש מחיצה י טפחים, או כשנוסעים בתוך רכב סגור.

כמו כן, יש להזהר בבתי הקברות מנומנים גדולים הרואים טפח שעלולים להעביר את השומאה תחתיהם:

בית הקברות סנהדיה
שכונת הרחובות בר אילן – שמואל הנביא
הכביש 1. ישנם עצים שלפעמים מאוהלים על המדרכה, ועל כן להימנע מללכת תחת העצים [עברב העצים אחיל על תחנות האוטובוס וגזמון]. 2. בבית ההללויות שבבית העלמין, עשו סככה להכניס, אך צריך לשים לב ביותר שהאז שום חפץ במלבנה עצמו כי בפרסדות מנון אלו יכול בקל להתחבר. 3. בשילוט הדיכים

שמעל כביש חטיבת הראל – לפני צומת ההרחבות שמואל הנביא בר אילן, ישנו עץ היוצא מבית הקברות בסמיכות איליו ויש לשים לב שלא יתחברו ח"ו.

קברי צדיקים

קבר שמעון הצדק ו**סביבותיו**

א. בדרי הגיעה לעיין ישנם חלקים שולדת אחת"ק הם בחשש טומאה, כדוגמת רחוב דרך ארליך, ויש ללכת דרך רחוב שמעון הצדיק, ויש שהקלו בה.
ב. בשטח הציון, יש להישאר תחת כיפת הנשיא ואין להיכנס תחת הגג, ואף שנשטח חייץ בגג המבנה שטומאה לא תחפשו לכל המבנה, מצד מאדו שי חורב על ידי אדם או פססל וכדו' עיין מכתב גדולי הפוסקים שהתפרסם בעניינו זה.

קבר האדמור"ר דליה משה מזווינהיל זצ"ל

הפכשול: במדרגות היורדות לעיין בצד הגברים ישנו עץ אקליפטוס, וכפי הנראה לפעמים חורב על אהל הציון. יש לעיין כי ניתן להתקרב במדרגות עד לעץ, וכן להיכנס לבית הקברות מכיוון מטה.

נכון **לסבת השפ"א** נעשה גיוס בעץ, והכניסה מותרת.

קבר שמואל הנביא

השגיל מחציון הרכבים המוביל לכיוון הציון - מותר, כמו כי השגיל המקיף את הציון סביב - מותר מלבד בימיה הדרומית מדרומית [זאת הנונה לכיוון גשר המתירים] שם יש להתרחק

ממכתב הציון.
ישנו בית עלמין של ערביים מגודר במקום - יש להימנע מלהיכנס אליו או תחת אילנות המאהילים על צדדיו.
לגבי שטחי העמיתות באזור הקבר, יש אומרים שהם בחשש טומאה, השגיל למעין תנה - מותר לכתחים, אך יש להזהר שם לפנות ממנו לשבילים צדיים.
משום שמאזור זה מצאנו החוקרים פתחי מערות קבורה.
בדרך למעלה, ישנה רחבה עם פססלים לטיבה, יש לבדוק תחת האם תורה רחבת הליכה ישנה מערת קבורה.

ניתן לקבל במרתכת צילום של המקום.

בתחתית החר ישנו מעיין 'עין הילה' בתחילת הכביש העולה לעיין, כשהכביש מונה שמאלה יש לפנה לצד מין המוביל לבית ירוק שבתוכו ישנו לטבילה. יש אומרים שזו מערת קבורה.

מנהרות:

ירושלים וסביבותיה ישנם בכישים רבים שעוברים במנהרות לקיצור הדרך, והורו הרבנים לייסעו מתים במנהרות כגון אלו. אמנם כן הצדק בבכוש עם מנהרות, מיה תוצר לחשוש שכתב יש את במקום, ואף רואה רכב של חברא קדישא תנוסע שם, צריך להיות ערני, ואם אפשר לא ישהה במנהרה. יחד עם הרכב של חת"ק, שיתכן מאד הוא נושא בתוכו טומאת מת.

פארקים וגינות

רחוב שטראוס מית פראג

במנה הנקראת 'גן עוקשה' **הפכשול:** בגינה יש מבנה עתיק בעל כיפה עגולה ובו יש קברים גויים, ויש עצים שמאהילים מעליו וכן על השגיל המוביל לרחוב שיעירו. מידיו חפשי גיוס ע"י העירייה.

גן האשכולות

בין רחוב ים סוף לרחוב רמת הגולן, ליד הגן ישנם מערות קבורה, [מסתבא של גויים].

גן קברי הסנהדרין

הפכשול: ידוע שהיו קברי הסנהדרין מערות קבורה, והרבה נקטו שעדיין נותר במקום מעצמות הקברים, ולכן יש להימנע מליהיכנס לכל אזור הגן - מתחת לעצים שבסביבת מערות הקבורה. וכן כל מקום שהעצים ממשיתים, [דעת הרד"ק ר' יעקב בלוי זצ"ל רבה של שכונת סנהדריה הייתה שהמקום פונה לגמרי למתות].

גן הורדים

בן הורדים – גבעת הנשיא, ליד הקרובות אליעזר – ואל זסמן יש מערת קבורה מזמן בית שני.

גן הבוטני הר הצופים

בגן ישנה מערת קבורה וצריך להזהר.

גן הבוטני - שכונת ניות

בקצה הגן ישנם כמה קברים, ויש לבדו.

גן הבוטני גבעת רם

יש במקום מערת קבורה [בחלק הסמוך לכפר החייטק], ויש להזהר.

גן טאקא

ליד בנין לחקק ציפורי ירושלים סמוך לרח' ורשוטילי, יש מערת קבורה מזמן בית שני. כמל"כ בשולי הגן ישנו בית קברות משה באדובו קבור רבי גדליה משה מזווינהיל.

קברי עולם - ים

רחוב גוריון

רחוב זה הסמוך לבית קברות ממילא ישנם עצים שמאהילים על קברי עולם'ם והמדרכה וכן על הכביש ורח' אגרון, לפי האמור נכון להזהר לא לסוסע בקיום העוברים בתחתה ממילא / אגרון [520] וכגון: 13, 19א, 517 וכן כמה קיום בשעות הלילה.
לגבי מלון וולורוף אוסטריה שמעבר לכביש, כידוע בזמן בנייתו נמצאו קברי עולם'ם ויש לבדו אם כולם מונו או שמונו רק בשטח בנין הגולן, אך מסביר למלון לא פונו הקברים.

גן העצמאות
הפכשול: ישנם קברי גויים הראים לעיין, ויש עצים שיכולים לרביא את הטומאה.

עמק פראים

ברח' עמק פראים מול רח' רחל אמנו ישנם עצים מים להדרכה מבית הקברות הנוצרי על המדרכה הסמוכה. [לסענת רבים, במקום ישנם גם קברים של יהודים

מומרים.]

שער יפו

הפכשול: מיד לאחר הכניסה משער יפו, מצד שמאל לכניסה יש קברים של גויים, וישנו עץ ברוש שמאהיל עליהם וכן קצת על מבנה העליונה, כמל"כ המדרגות העולות לטיילת שמעל החומות בחשש.

שער ציון בעיר העתיקה

הפכשול: שניצאיים משער ציון 'מינה בשבילי הולכי רגל לרח' חטיבת צעיוני, ישנם עצים שמאהילים על חלק מהשביל, עצים אלו מאהילים מעבר לחומה על קברי גויים.

בעיר העתיקה ליד שער שכם
הפכשול: בחורב המשישך משער שכם הנקרא לא ואד' [רחוב הגיא], ליד שער הברזל' ממול המגשרה יש מבנה שיש בו קבר של גוי, ויש מעל המפתח גוזזטרה שיוצאת מבתניין.

הר נוף רחוב קצנלבניק מול הכניסה לרחוב הפלאה

הפכשול: בשטח המבנה ליער ירושלים, ישנו עדויות שבמקום היו פזורים קברי גויים לרוב.

חוכשר להנעים

בעיר העתיקה ברובע הארמני, הבאים משער יפו, במינה שמאלה בסוף רחוב הפטריארכיה היווניה, היה עץ מצד שמאל שלפעמים האחיל על המעבר, ומעבר לחומה הוא האחיל על שני קברים של גויים, נכון להיום קצצו את העץ לגמרי.

מוזיאונים

עייין להלן ערך מוזיאונים.

כיפל הארס

קבר יהושע בן נון
השביל ויחצר שלפני הקבר הם על קברים ספס קברי ישראל.

כפר סבא

כל המידע בקו המידע שלוחה 2<2<4

ליד

כל המידע בקו המידע שלוחה 2<2<4

מוזידיעין עילית

כל המידע בקו המידע שלוחה 2<2<4

מזכרת בתיה

ברחוב מוטה גור, ישנם עצים המאהילים על בית העלמין, ועל המזכרת והתחנה.

מירון

מידע עדכני על מירון, ניתן לשמוע בקו המידע שלוחה 1<3<4

לשנה שעברה נבנתה דרך כהנים סלולה ורחבת. אך מכיוון שכל הזמן משתנים שם בדרים, וסופים סכסכת ומפריקים בדרים, לכן יש להתייעך בשלבי הכנון הנסיעה מה לעשות.

ה מירון

מכיוון שמערות קבורה וקברים רבים פזורים בה, ישנה הסתברות גבוהה שהיה בני מירון בית קבורת גדול. רבו הדעות והשיטות ביחס לשטח טומאה כלל שטח במי עצמו, ומשום כך הורו הרבה מגדולי הפוסקים שראו, ויש שאמרו שאף מן חרין יש להימנע מליהיכנס בסמיכות. ולכן מן הראוי ללכת כמי המפורס להלן.

העלייה לציון

מותר להיכנס ליישוב ולעלות בכביש הכניסה עד הפניה השנייה השמאלית, [במקום שכביש העליה מהפצל לשניים], אך משם אין רצוי ואף מן הראוי שלא לעלות בכביש העולה לעיין, אלא יש לעלות בגשר הבטון שבנבנה במיוחד לכתחים כיפין על גבי כיפין,

הגשלה לשור

בכניסה למושב עמוד, אין לעלות שיזמרון מנחם מנשיכים עוד 60 מטר ופונים שמאלה לרחוב של 'ספספנט' ויד' עזרה', בחורב זה הולכים 1500 מטר עד העליה לגשר. לאורך הגשר אסור להוציא יד או רגל מחוץ לתחום הכיפין. ישנם שירותים הכשויים לכתחים בתוך בנין 'סגד' כפי החינה ישנם מדרגות עד לשירותים.
לגבי הגישה מהגשר והלאה לכיוון הציון ולמפרס הכתנים: יש שהחמירו מדרגא. ויש אומרים שישהיה דרך לעלות באופן המותר,

דחינו ללכת בקו ישר דרך הגרם מדרגות מאבן למפלס העליון יותר, ומשם לעלות בגרם מדרגות מברזל למפרסת הכתנים. אך יש שאמרו שאין ראוי לכהנס בסמיכות. אך אין להיכנס תחת עצים או סככות, וכן יש להזהר מצפיפות העולה לתהיביר את הטומאה מהציון.

מפרסת הכתנים - השטיבלך ערדנ' תשפ"ד
השטיבלך במפרסת הכתנים אסורים לכתנים לכל השיתוק' עד השיתוק החלונות בתיקון קבוע. זאת משום שישנה טומאה ב'הכנסת אורחים' והטומאה בקובעת ועולה עד לגגון השטיבלך ונכנסת לתוך חלונות השטיבלך. בתיקון יתקון הדבר ויהיה עדכון על כך.

מבנה הציון

כל נראה שיטנה אפסורת להיכנס בסתר, בפרט לאחר שהוספיו גנות ואחלים ובאלח משה נמצאו קברים, נמצא שכל האחלים מחוברים לטומאה, [למרות שישנן קחילות שהוקלו בה מחמת שהיתה מסורת שעשו פותח ספח מלך מערת הרשב"י אמנם מכיון שנעשו במקום גינויים ויש אהל גם על קברים נוספים שעליהם לא עשו פותח ספח ועל כן הכניסה למערה אסורה בוודאות כיום לכתנים וכ"כ מרן הגר"מ שטרנברג שליט"א.

השביל שמוביל לאג הציון

מכיוון שמחשיבותיהם והלאה לכיוון ציון רבי יוחנן הסנדלר נמצאו כמה מערות קבורה, איו ללכת במקום זה.

מושב מירון ומבאותיו

☞ המליכה בהם מותרת.

מתחם ישיבת בני עקיבא

מוסדות או ישיבות שכבר קבעו לעשות במתחם ישיבת בני עקיבא במירון, וכעת שואלים כדת מה לעשות עם הכתנים, יש להם לפנות לרבי בית החוראט בשלפון 08-3132020 ס' שלוחה 2

דרכי הגעה לעלות המקומים:
משזמרון יש להמשיך במעלה הרחוב כ-100 מטר שם ישנו בנין קטן וכתוב עליו זק"א צפון. ליד השילוט יש עליה סלולה 150 מטר, יש לעלות בה עד שמגיעים לדרך בורמא. בדרך בורמא נפנה שמאלה ונלך 70 מטר ונעבור ליד כמה קראוונים - מחסנים. מיד אחרי הקראוונים ישנו כיכר, שם נפנה 'מינה ונעלה לכיוון שער הכניסה האחריו של בני עקיבא - השער הצהוב.

הפמיניות החדשות [בצפון מתחם] שבנו לפני כ-20 שנה כשורו לכתנים.

דרך בורמא

דרך מותרת לכתנים, והמגיעים למסלול הצ'דקם לכיוון מירון יכולים ללכת בדרך זו ומשם לרדת ליישוב. אך יש להזהר: 1. לא להגיע לאיזור בני עקיבא והציון. 2. לא להתקרב לאיזור רבי יוסי בן קיסמא אלא לרדת למושב מירון.

חניון הפיתול

המגיעים מנחל עמוד, אין לעלות במדרגות למירון, אלא יש ללכת דרך שולי הכביש הראשי עד לכניסה למירון.

ה מירון עליון

☞ אזור הבסיס הצבאי והמסלולים שבהר הינם ללא חשש טומאה.

למקומות הפילה כלופיים

יש שעות מסוימות שבהם הביהכ"ס של הכפר עמיל [שחיה 6:15, בחורא בא בחור"מא של שחיה 7:30, שבת 8:00. מנחה ומערב

בזמן]. וכן ישנו ביתמ"ד חדש של הרב אבוחצירא ששם ניתן לזכות [פתוח בחורש אב], וכן בזמני החול, מנחה 13:50 מעריב בחורף 17:15. **חדר לשפ:** מעל שזמרון פזורים מימנה והולכים 4000 מטר, ואח"כ ישנה עליה שם נמצא ביתמ"ד עם שירותים וכו'. וכן יש בהח"ד 'אחיל העשש"ט' שנמצא בסוף הכפר 'בסטי' מימנה החמוש אחרי המופלגא שם את הקרואון מאחורי הבניינים). מנין ותיקין ישנו ב'בית אור השש"ו' בבניס ליישוב.

אם ראיתם שינוי או משה חשוב, נשמח שתעדכנו ואלמנו בקו המידע 08-3132020 שלוחה 8

נאות מרדכי

בכביש הראשי לפני הכניסה ליישוב

הפכשול: ישנו בית הקברות, ויש עצים המאהילים על הדרך.

נוף הגליל

כל המידע בקו המידע שלוחה 2<2<4

נחשיונים

יער נחשיונים – ליד לכביש 444

בכביש מאלעד לנחשיונים
העובר לאורך כביש 444 בשטעל בין הפניה לשבילי העובר תחת כביש 444 לפניה לכביש של בית העלמין נחשיונים ובשבילי העובר תחת **כביש 444**.
בין שבילים אלו יש סכך עצים שמאילים על צידו השביליים וביצור השני מגיע עד בית העלמין נחשיונים ויתכן שמעבריו משם טומאה.

כביש הנשיא לבית העלמין עובר
ברובו תחת עצים אלו.

נתב"ג

מכיוון שבנתב"ג מביאים מיד יום 10 מטרים במסוט, ולצעירנו מחברים את השורולו לטרמינל עוד לפני הוצאת הנפטר מהמסוט. לכן יש טומאה שרמנול כל אומת שנוחת מטוס עם נפטר. בעיקר טיטת אל-על מקבד או פריז. לפי בדיקה שערכנו, בשעות 14 בבוקר **בערך** נוחתת טיסת אל-על 002 מניו יורק, וכן בשעה 17:00 (לפ"כ) אח"צ נוחתת טיסת 008 מניו יורק (ביום ראשון חס' 1008). ישנה גם טיסה 004 ולפעמים בשעות לפנות בוקר, ונלמעים גם טיסה 010 וטיסה 012. ניתן לבדו את זמן הנחיתה - המזוייזק בטל' 3333723333 כמה שעות לפני הנחיתה כי ישנם שינויים מיד פעם ובמיוחד בסופי שבוע.

בדרכ"י יש חשש טומאה שטרמינל למשך כ-20 דקות בזמן הנחיתה בערך (תלוי בהרבה פרטים- אימתי מתבסס את השורולו, באיזה מסלול הנחיתה ועוד).

נתיבות

ביציאה מהעיר נתיבות, ליד צומת ההרחבות דרכי פאל – אחת עשרה הקדורות, ישנו בית קברות בסמיכות לכביש, ישנם עצים שמאהילים מהקברים על המדרכה ועל הנתיב החמיש שבבביו, האה גנוע גם לתחבורת הצביורות, קרוים: 3, 6, 7, 265, 322, 323, 325, 359, 465. ניתן ליצור קשר בטל' 1088666.

בחורש טבת תשפ"ד עורכנו שיטנו מנחם בנייה שמאחיל על בית הקברות ומציזו השני על הכביש הלי'. ויש להזהר לא לעבור תחת

מנף זה בשעה שמאחל על הקברים.

קבר בבא סאלי
ענין להלן בערך קברי צדיקים.

נתניה

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

עבו

אולמות האבירים

ברחפי המקום זה נמצאו עצמות אדם, יש לבדור.

קברי גויים

הכיכר שבין רחוב ויתון החשמונאי ל"דרך הארבעה"

המבט: 1. ישנו עץ גדול שמדודו האחד מאחיל כמעט עד אמצע הכיכר, ומצדו השני מאחיל על בית קברות מוסלמי, וממילא כל הנוסעים מרחוב ויתון החשמונאי לים דרך רחוב הארבעה יכולים. לפעמים גומים את העץ, ואז אפשר לנסוע שב בוהדות יתר. אך שחעץ מאחל על כל הכביש, ישנה עצה לכהנים לרדת מהרכב לפני הכיכר ולעלות אחרי הסיבוב המרחבי הארבעי.
2. לפעמים ישנם עצים נוספים בתחתית רחוב הארבעה.

רחוב יהושפט

ברחוב יהושפט, לפעמים ישנם עצים מאחילים על קברי ענ"ם ועל הכביש.

יש נידון האם העיר עכו המוכרת היום נמצאת כולה בתוך ארץ יש,שאל, שכן לא קן ישנה טומאת ארץ העמים במקום. ולכן החוששים שהמשך רחוב הארבעה הוא מחלק עכו שהוא חו"ל, ויש בו משום טומאת ארץ העמים, ישנה אפשרות לרדת מהרכב, לפנות מדרך הארבעה לרחוב הסמים, ונמשם ממלה לרחוב יהושפט המוביל לעיר העתיקה, ולשית המוצע במקום - טורונדו.]

עמוקה

לאחרונה הגיעו לידיו עדויות שיש באזור הציון גם בית קברות ו"א שהוא ב"ק מסומלן! ולכן על הכהנים לעמוד בריחוק מקום מחצית, כמ"כ, של לבדוק אם הסככה לכהנים לא מתחברת לציון ע"י צמפות אנשים או ספסלים וכדומה.

עתלית

בחוף הים כשמגיעים מכביש מחלף עתלית שבכביש החוף, יש כביש שובר מעל לפסלי הרקבת לכיוון הים ליד מאגרי המים. בסמוך לכביש ולחוף יש בית קברות צלבני שבקלות אפשר להיחשל ולהצימד לקברים.

פתח תקוה

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

צפת

בצפת אין ביבשים שאסורים לכהנים, כמ"כ כל התח"צ מותרת לכהנים. ניתן לקבל במערכת את מפת האזור

רחוב האר"י

רחוב האר"י ליד ב"ק הצבאי, ישנם עצים המאחילים על הכביש ויש להזהר.

בית הקברות העתיק ומקווה האר"י

אין דרך גישה בטהרה לכהנים. ואסור ללכת בכל חשבילים והמדרגות לכיוון בירח"ק והמקווה (הכניסה לביה"ק חדש - הכניסה מלמטה מותרת עד הכיכר של ר' פתח בן יאיר)

למרגלות קריית ברסלב

הטיילת שמעל מקוה האר"י
המדרגות הורדת מרחוב ר' היסוד בעיר העתיקה [ליד מצפה המאירי] לכיוון קרת מאור חיים רחוב צה"ל, והפסל השביל בצמוד לאור יקר ולסמינר תומר בדורה [במפת מסמן "מעלות הרמ"ק"]. מקובל מרבני צפת שהוא כשר לכהנים, מוטב להימנע לרדת מהרוב מבית החיים, וכן אין ללדת משביל הסילו.

שביל העפר היוצא מטיילת זו לכיוון סוף רחוב האר"י מתחת לקריית ברסלב חלקו בנוי על קברים.

וכן המדרגות וחשביל היורדים מהטיילת למקווה האר"י - בחלקו הוא סלול על קברים.

רחוב ט"ז (המוביל מכיוון שעותיקה הדרום - לעלוב לעיר העתיקה)

המבט: ברחוב יש חצר פרטית ובה קבר שחור, ובסמוך לו ישנו עץ המאחל על הרחוב ועלול להאחל גם על הקבר, נכון לסיון, תשפ"א העץ לא מאחל על הקבר.

בית ננסת הצדק הלבן וסביבותיו

המבט: מערות הנשים ישנו קבר של רבי יוסי הנבגת, הטומאה מתפשטת גם לתוך בית הכנסת, שן נחלוצת גם מלתיכנס למבנה הסמוך לו כיון שהוא מחובר לבית הכנסת, וצריך להיות ערני לכל סביבותיו.

מערט שם ועבר

המבט: לפי המקובל, המקום הוא מערת קבורה. מקומו בתוך שטח בנוי גדול הכביש, בסמיכות לבית הכנסת "שם ועבר", להיזהר גם מהעץ והגג שבפתח המערה.

קבר בנימין בן יפת ברחוב קרן היסוד

עצים מאחילים לפעמים גם על המדרכה הסמוכה. [יש המפקקים אם כן זהו קברו].

קבר נחום איש גמזו - סימסת איש גמזו

המבט: מעל הציון יש עץ מאחיל על המקלט שבו שוכן בית הכנסת, **נכון לאב התש"ם** אין העץ מאחיל על פתחי המקלט, ונמילא אין הטומאה עוברת. בנוסף ישנו גגון שבולט מעל הקבר ומאחל קצת על המדרכה.

הר כנען - בעת ששונה

המבט: יש אומרים ששי הבניינים בפרוייקט של טוקר נבנו במקום שהו קברים.

כבשים העולה מהתחנה המרכזית להר כנען - רחוב ל"ב ילדי מעלות

המבט: בסמוך לכביש, ליד תחנה האוטובוס 'רובאוויטש' ב"ב ילדי מעלות' נמצאו שבנים האחרונות מערות קבורה מזמן התנאים והאורמאים. המערה מסומנת, ואין שום כבשים עצמו.

הר כנען מול מלון כנען צפת
בגית המלון יש קבר של אשה בשם 'שרה לוי', ויש לכהנים להיזהר.

מבנים/חורבות עתיקים
המבט: ידוע לנו על כמה בתים שהפכו לאחרונה לצורך בניה, ומצאו שם עצמות אדם. אך מבחינה הלכתית אין זה אוסר, אלא ראוי לוודא בכל מקום כזה.

ציון רבי יהודה ב"ר אליעז המומקם בין בירה לצומת עין זיתים

המבט: חדר התמילה שלמני הציון מופרד מאחל הציון בחלל סטף, אך במקוומה כגון אלו שבדרך כלל יש ריבוי אנשים, כמעט ואין יתכן של איזה חיבור בין המקומות, אם על ידי אדם, ספסל וכדו'.

קברי גויים - צפת

הסראיה שברחוב הפלמ"ח ליד בית המשפט

המבט: 1. כפי הידוע המגדל נבנה על גבי קברים של עצורים מזמן הבריטים, ואין ידוע אם היו שם יהודים.
2. כמו כן ידוע שבחניה הינה בית קברות מוסלמי גדול, ועליו בנו כמה בתים משרדים לדגומת בית האל, הודואר, בזק, משרד הבריאות, ועוד. כפי שהארץ בזה בעל המנח"ל בתשובתו.

סמטת 'הרב בקשי' המובילה מרחוב בית יוסף לרחוב אהובת (מאחורי בית הכנסת בית יוסף)

המבט: בסמטה זו, מאחורי הגדר שכתבו עליה 'לכב דודי' יש חצר שכוחה ישנה מסורת שקבר בה יהודי שהתאסלם. בחצר גדלים עץ חות ועץ זית, עץ זה הינה מאחיל עץ מעבר שמחוץ לחצר, יש להימנע מלעבור תחתיו, כל עוד ולא נעשה גיוסם בעץ.

גן הנונים הממוקם מול התחנה המרכזית

המבט: לפי עדויות מאנשי צפת, במקום נבנת מעל בית קברות גדול של מוסלמים.

עמק התכלת הכולל את המארק שבמקום

המבט: לפי עדויות מאנשי צפת, חלק גדול מהמקום נמצא מעל קברים של נוצרים.

כיכר המעיין הדרום בקריית האומנים צפת

מקום זה הינו ע"ג ב"ק מוסלמי.

אקבר בנימין הצדק שברחוב לוחמי הגאזות
היה חיבור בינו לבית הכנסת הסמוך לו, נעשה תיקון במקום על ידי בניית אהל שיש בו פותח סטף מעבר לגג בית הכנסת, והטומאה יוצאת דרך שם. ואין חשש לכהנים ובגבנה.

קסריה

בתוך מתחם העתיקות נמצא קבר רבי אבהו. חשביל שעובר לכיוון רבי אבהו - בסופו עובר מעל מערת קבורת ר' אבהו, ענין להלן בערך קברי צדיקים.

קרית מלאכי

ברחוב קרן ידירות בסמוך לבית העלמין, ישנם עצים המאחילים על המדרכה.

ראש העין

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

ראשון לציון

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

רמלה

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

רמת גן

פארק הלאומי בתוך הפארק צמוד לספארי סמוך לכביש הכניסה לספארי.

המבט: במקום זה ישנם כמה קברים גלויים ומוקפים בגדר, ומעליהם מאחילים עצים על שטח נרחב. ויש לשים לאל כשהולכים בשביל המקום את הפארק להימנע מלהיכנס תחת עצים בקטע זה. לאחרונה שידרגו את המקום ועשו ליד המקום ספרייה [כעת בשיפוץ], והמבטול גדל.

כבישים בקמפוס בית החולים תל השומר

המבט: מברכז הקמפוס, הנמצאים מברכז העירייה ומגעירים טומאה מחבנין המרכזי של בית החולים לאלו הצריכים תחת אותם גשרים, ולכן צריכים זהירות שלא לעבור תחתם. מכשול זה קיים גם לנוסעים בתחבורה הציבורית, מפני שאוטובוסים עוברים תחת גשרים אלו - בין תחת 'מעבדות' לתחת 'ילדים'. [פירוט ומידע מפורט נמצא בערך בית חולים, מפת המקום ניתן להשיג במערכת]. כמו כן גם החולות בכל שטח בית החולים צריך להיזהר שלא להצימד לכנימים או לעצים כי לפעמים בקלות הטומאה עוברת תחת קורות או ענפים.

רמת השרון

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

שילה

ברחוב גורל התחלת העולה לכיוון תל שילה - שילה העתיקה בין הרקטרטורונים שליד רחוב עולי הרגל לרחוב מעלה הקטרת, הכביש נסל על קברי ישראל. מכשול גדול יש בימי חול המועד שבאים אלפים לבקר בשילה העתיקה - 'תל שילה' ובנימיהם נאמרים כהנים שאינם יודעים בדיו רחצי דבר על המכשול הקיים בדבר, ויש בזה לפני עיוור כלפי ציבור בני הכהנים. מיישיושב זה הוא המוביל ישנון מדרגות שאפשר ללכת דרכן שלא במקום חשש טומאה רואי לציין: בחול המועד ישנה נכיסה נוספת מהשער הסונה לכביש הראשי שמחוץ ליישוב ודרכו ניתן להיכנס ללא חשש טומאה כלל.

תל אביב

כל המידע בקו המידע שלוחה 2424

כביש 444, ראש העין, כביש 864, כביש 977, כביש 90, כביש 65, אשקלון, כביש 3, רכבת ישראל

אזור המרכז

כביש 444 לכיוון צפון - כביש שמצומת גמזו [מודיעין] ועד למשר הראשון שחולף על הכביש.

לאחרונה הושקעו מאמצים רבים לבדוק באופן יסודי ומדויק את החששות במקום הל'. לאחר הבדיקות התברר שישנה מערת קבורה תחת אי התנועה באזור כמה מטרים. במקום המערה הוא לקראת הפסח **שמאלה לבית עמלין חדיד (300-מטר מתחצות)**, ויתכן שהיא מגיעה עד לכיוון צפון, ולכן אין להצימד **במקום זה לאי התנועה שבאמצע הכביש**, [וברפרט הבונים שמאלה לבית העלמין - צלימים להיכנס לנתיב השלישי סמוך לצומת גמזו].

לכל הנוסעים בכביש זה מכיוון ירושלים ואן ק"ם (בבית 444) לכיוון אלעד ואן כביש 6. משה ואפשר ראוי שצמוד קטן זה יסעו בתחיל חמיצב.

קווי הח"צ יבטי עורבים במקום [כך קווים 240, 230, 200 ממודיעין עילית לבני ברק]. לפי האמור **יש לבקש ממנה מראש ובצורה יפה שבשקט זה יסע בבית חילמי, ואם אינו מסכים מותר לנסוע בו כי אין זה אלא רק חשש, ויתן הדיון יש מקום רב להקל. ניתן לשמוע את פירוט הקווים העוברים בכביש זה, בקו המידע שלוחה 349.**

בנתיב הנדרי: נעשה תיקון וקעת און חשש [המבט] נגוע לנוסעים מאלעד ומודיעין עילית, או לנוסעים מכביש 6 לכיוון מודיעין עילית].

כביש 3 בין מחלף לטרון לפארק קנדה - בנתיב הנוסיעה לכיוון מודיעין.

המבט: באזור תמונר ישנם עצים שהאחילו על צד ימין של הכביש, ועל מערות של קברי גויים. העצים נגזמו, וצריך שימת לב אם העצים לא התחששו לכביש, נתיב זה משמש את התח"צ הנוסעים לכיוון מודיעין עילית כגון 881, וכן הקווים מאומקים ונתיבות לכיוון מודיעין עילית.

כמו כן, ליד חניון הרכבים של פארק קנדה יש כמה קברי גויים וישנם עצים שמאחילים ואם ועל חלק מהחיים.

אזור הצפון

כביש 864

בכביש 864 ממעלות לכרמיאל, כ-4 קילומטר ממעלות ישנו עץ שמאחל על קבר של רבי השועיא או ש טיריה של להיזהר לא לעבור תחתיו. לפעמים ניתן לעבור בכביש בלא לעבור תחתיו. קווי החח"צ העוברים בצד זה של הכביש: 44 מנחריה לבית ג'.

כביש 977 [ליד נאות מרדכי, רמת הגולן]

הנוסעים בכביש 977 מצפון ליישוב נאות מרדכי, בנתיב לכיוון 'להבות הבשן' ישנם עצים המאחילים על בית הקברות וגם על הכביש, ויש להיזהר. בנתיב חח"צ אין חשש. חדרה נוגע גם לנוסעים מקרית שמונה לנחל עורבים או לכיוון חד-נס או ממטולה לכיוון הרפתסגנ ורמ"לבוך.

תחבורה ציבורית: קן 32 מתל חי לכיוון גונן, הכניעה מותרת רק עד תחנת 'מסעף כפר בלום' [52874]. בכיוון ההפוך אין חשש. קו 179 אין בו חשש, כי אינו עובר בכניסה לנאות מרדכי.

כביש 90 ליד דגית
על כביש 90, במסלול לצומח, מול סכר דגית ישנו בית קברות, ועצים מאתלים קצת על שולי הכביש, ויש להתרחק.

כביש 65 בקטע הסמוך לקבר חבקוק הנביא.

המסלול: בעבר נמצאו מערות קבורה תחת הכביש, והכשירו את הקמת על ידי אהל טפה, ולכן דעת רבנים ברוב הלחץ במקום זה במקום צור. דעת רבני 'אתרא קדישא', שהמקום עדיין אסור. קטע קרוב חינו כביש מרכזי מאוד המוביל ממרכז הרצף לגליל [בין מחלף גולני ומחלף נחל עמוד]. הרצועה לעקוף קטע זה ישנם מספר אפשרויות:

אפשרות א': המגיעים מכיוון מחלף גולני לכיוון צפון, יש לפנות ימינה במחלף נחל צמלון לכביש 807 ובצומח מגדל לפנות שמאלה לכביש 90 כיוון צפון עד לצומח עמידה. **אפשרות ב':** [בעיקר נוסעים מגוש דן], לנסוע דרך כרמיאל (כביש 70 ובצומח אחיחוד לפנות ימינה לכביש 85). **אפשרות ג':** המגיעים ממחלף גולני, יש לפנות שמאלה במחלף עירילבן או במחלף צמלון לכביש 806 העובר ברחוב הרבנים הדרוזיים עירילבן ובגאר ובספר ויצאים בצומח חלפחא לכביש 85. **למידע על קווי האוטובוסים העוברים בכביש זה, ניתן להתחבר לקו המידע שלווח 938.**

חיפה, רחוב מסילת הברזל בכביש החוף בקטע שבין רחוב לוחמי הגאטות לרחוב אל אודימי

עיון במדור ערים סעיף חיפה

קניון לב המפרץ, תחנת הרכבת - פסי הרכבת והתחנה המרכזית לב המפרץ

זאת את חשש לכהנים במתחם.

כביש 90 בקטע החולף בתוך טבריה

עיון במדור ערים סעיף טבריה, וההדרכה והמפות שביד בשנת תש"פ.

פסי הרכבת בחיפה

עיון במדור ערים סעיף חיפה.

כביש הכניסה למנהרות הכרמל

רבני חיפה ועוד כמה רבנים הכריזו במתחם כביש צירופים לחלץ בזה וכן המנהל, וז"ל יש חידור שלא להזיק לכן ממתח של שחששו להוצאת קברים של גויים נוספים במקום.

אזור הדרום

אשקלון, רחוב חיל הים
בין בית החולים ברזילי לגן הלאומי אשקלון, [ולבאים מן] גוריון לחינוך דרום לאחר הכיכר השני, בואר שצמוד לכביש מימין, ליד תחנת האוטובוסים - חיל הים ש"י עגנון].

לאחרונה נמצאו עצמות שנשחפו ע"י גשמים ממערת הסמוכה לכביש, וא"ל ידוע אם יש גושים או יהודים, וכן לא בדק אם המערות הן כגדל כל רוחת הכביש, ואצור שאלת חכם. יש לצוין שהכביש הנו ראשי ומקיף את אשקלון במעבר.

רמת בישראל

הסניעה ברכבת ישראל לכל אורכה אינה בחישה מלבד במקומות הבאים: אזור עכו ונמרתי, י"א שזה בחשש ארץ העמים. איזור לב המפרץ אין חשש, לגבי פסי הרכבת

בחיפה, ועיון ערך 'חיפה'. לגבי פסי הרכבת בנתב"ג, עיון ערך 'נתב"ג'. לגבי פסי הרכבת באזור באר שבע, עיון 'באר שבע'.

מסלולים

איזור הצפון

נחל עמוד
בסוף המסלול ישנו 'חמון הפיתול'. מחמון הפיתול לכיוון מירון יש חשש לכהנים, ולכן הכהנים ילכו דרך שולי הכביש הראשי עד הכניסה למירון [הליכה של כמה דקות].

מסלול הגרמק
המגיעים ממסלול הגרמק אין חשש בירידה לכיוון מושב מירון. אך יש להזהר: 1. לא להגיע לאזור בני עקבא והציון. 2. לא לעלות ולהתקרב לאזור ציון רבי יוסי בן קיסמא, משום שבאזור זה ישנם כמה מערות קבורה.

נחל חרמון (בניאס תחתון)
המסלול: בחלק העובר מגשר יוסף שמעל טיילת עמי לחמון האקליפטוסים, בשביל היבש המסלול עובר צמוד לבית הקברות של שדה נתנמיה, יש להזהר מלכלת תחת העצים המאחילים, יש גם לבית הקברות, יש לצוין שבבית לעבור לבית הקברות תחת העצים, יש ללכת בחלק הקטנים שגדלים שם בקיץ [או לחילופין בתוך המחל].

נחל עיון

המסלול: באמצע המסלול - בין מפל האשד למפל התנור - המסלול עובר בסמוך לבית הקברות של מטולה, ולפעמים הנצב הוא שאין אפשרות מעבר כלל לשאר מכיוון מפל עיון, ועל כן באים אפשרות להיכנס מרחיקו התחום מחמיון עד למפל התנור והחור. [ניתן לקבל במערכת את מפת המקום עם הסימונים].

נחל חורל למרגלות החרמון
המסלול: המסלול שחולף לכיוון הישוב נוה אטי"ב, מסתיים בצמוד לקבר של שייך ערבי (נבי חורל) ולכאורה אין אפשרות לעבור במקום בלי לעבור תחת עצים שמאחלים על זה ועל השביל.

לכן, כשמחילים את מסלול הנחל, צריך להזהר לא להיכנס בתחום לקבר נבי חורל, וכן אלו שחוזרים מכיוון מצודת נמרוד דרך היער לתחום ה'ל', יזהרו שלא להתקרב לאזור חצר הקבר ה'ל'.

נחל דן תחתון
המגיעים אל הנחל מחמיון בית הקברות של קיבוץ דפנה, צריכים להזהר להתרחק מעצים שמאחלים על המקום. כיום נכנסת ואין גישה מאזור זה לנחל, מפני שיש שם צמחייה החוסמת את המעבר.

נחל פורד

צמוד למסלול יש את קבר רבי יששכר וישנם עצים המאחלים על הקבר ועל חלק מהמעבר, יש להזהר מלהיכנס תחתם.

נחל ראש מינה

המסלול: הכניסה למסלול היא ליד בית הקברות של ראש מינה, יש במקום עצים המאחלים על המעבר. ברכב לא ניתן להשתמש בחמיון מתחת לעצים, ברגל ניתן לעקוף השוים שממל החמיה. [לבאים] מראש מינה להכנס למסלול יש ללכת באיזון ימין של הכביש, ולבאים מצפת ויוצאים מהמסלול יש ללכת בצד שמאל של הכביש.

מערת עלמה

מערה זו אינה מערה טבעית, ואף נמצאה בו שרידי אדם, מ"מ מונו, ואין בה קבר. בסמוך לשם נמצאת מערת הבבליים שזו מערת קבורה של כמה אמוראים, יש שילוט במקום של כך. כמ"מ יש במקום זה ב"ק עתיק, ויש לבדוק.

נחל אביב (ליד אביבית)

בנחל זה יש מערות, ואין לכהנים להכנס אליהם, אלא להישאר במסלול עצמו.

מערת אצבע

מערת אצבע שליד עתליה, הינה מערה טבעית ואינה מערת קבורה, אמנם נמצאו במקום שרידים של אדם, אך הם מונו ואין חשש במקום.

נחל השופט - שליד יוקנעם המושבה

המסלול: המסלול עובר בצמוד לבית הקברות הוזרע, וישנם עצים המאחלים על קברים ועל חלק מהדרך אחרי המפל, ולכן אחרי המפל יש לחזור חזרה לחמיון, ולחמיון צריך להאזין [ומתן לקבל במיל ציון של המקום].

כמו כן יש להזהר לא להגיע לנחל מכיוון הוזרע-קניעם, המושבה, משום שכביש זה עובר תחת עצים המאחלים על ב"ק הוזרע, ואין אפשרות לכהנים לנסוע שם, [כחיון] אין אפשרות רשמית להיכנס דרך כביש זה, אלא רק דרך כביש 66 וכדלהלן].

נסיעה כשרה לכהנים: יש לנסוע בדרך הקצרה דרך נוף - עד חמיון החרובים. וכדלהלן: **מצומח** **החשבו:** נוסעים דרומה בכביש 66 [כיוון צומח מיזר], לאחר 66 ק"מ (בסמוך לקולומטר 28) - יש **שלט** **בצבע אום:** פקודת רמת מנשה, [מול תחנת האוטובוס 5455] מונו ימינה (מערב) אל פארק יערות מנשה. כמה מטרים לאחר רחבת הכניסה מונו שמאלה [לדן שלט מפת האזור] ונוסעים בדרך שעולה לכרמל, נוסעים בדרך זו שולחם לקולומטרם, חולפים על פני אזורי פקידים ולבסוף מגיעים לפמיה ימינה אל נחל השופט. משמשים בדרך, נעזמים בשילוט עד שמגיעים לתחום החרובים. ניתן לכתוב בווז 'חמיון החרובים' [לבדוק אם אוטובוסים נמוכים מתאימים לדרכו].

נחל קדש בהרי נפתלי סמוך לזומת שע

המסלול: בסוף המסלול מסתיים במצודת יש. למרגלות המצודה קברו חיליים בקברי אחים, יש להתרחק מהעצים המאחלים על המקום.

גן לאומי מעין חרוד

המסלול: יש במקום קבורה של מייסדי המקום.

גן הנדיב שעל יד זכרון יעקב

המסלול: במקום נמצא קברו של הברון ווישליד ששקט את עתיר. על הכתמים להימנע מלהתקרב לכל אזור חצר המערה והעצים המאחלים עליו.

בית שעים שבאזור קרית טבעון

יש במקום הרבה מערות קבורה.

חורבת קציון

במקום מערות קבורה רבות כמ"מ ישנו באזור זה קבר של ריש לויש.

איזור ירושלים

עיר דוד

המסלול: מסלול ההליכה 'עיר דוד המלכות' עם הדרכה המוצע במקום, עובר במקומות שהיו בו קברים אך בשנת תש"מ פונו הקברים עם העפר שחתחתם. וזכרית הפוסקים להחיר. אמנם, המסלול שעובר בהר החיים, אסור לכהנים מפני שעובר על קברים.

גן לאומי עין חמד - עין נוקבא (אקוה בלה)

[בדרך לירושלים לא רחוק ממגשרת] בסוף האתר לאחר שעוברים את המצודה [העתיקה] יש בצד ימין בית קברות מוסלמי שעצים מאחלים על חלק קטן מאד משטח האתר ויש להיזהר מהשריפים. ויש לבדוק אם העצים לא מעבירים את הטומאה לשטח גדול יותר או לכל הכול.

יד קדש שבאזור בית החולים הדסה עין כרם ירושלים

המסלול: באזור נמצא 'חורבת קדש' ויש בו קבר, ויש להתרחק מהעצים שסביבו.

עין לבן (הסמוך לגן החיות התנ"כי ירושלים - מלחה)

המסלול: במקום נמצאו מערות קבורה בהר שצמוד למעיין. הכניסה למתחם התנ"כי צריכים להזהר שלא להתקרב למערות. **קברי גוים:** בחמש המסלול לכיוון מושב אורה, יש בית קברות מוסלמי ועצים מאחלים ויש להזהר לא להכנס תחתם.

איזור המרכז

והדרום

פארק קנדה

ליד חמיון הרכבים יש כמה קברי גוים וישנם עצים שמאחלים עליהם ועל חלק מהחמיון. כמו כן, בבבויש הראשי - ישנם עצים שהאחילו על צד ימין של הכביש, ועל מערות של קברי גוים. העצים נמוכים, וצריך שיהיה לא עם העצים לא התפשטו לכביש.

מערות בית גברין

המסלול: חלקן מערות קבורה, ועל כן יש להימנע מלהיכנס שם. יש מדרגים טיולים ודרכים כיצד ללכת לא להיכנס. אין לנו אחיזת על כך.

מערת התאומים

מערה זו אינה מערת קבורה אלא מערה טבעית שהסתתרה בלא אשנים. יש כמה שיש מוסרם שנמצאו שם שרידי אדם מתקופת בר כוכבא. אך לא נשאר שם כלום.

גן לאומי גן האלה

סמוך לצומח האלה [דרומית לבית שמש]. בכביש 38, 2-3 קילומטר לפני הצומח עם כביש 375, בפארק מצד הדרך.

המסלול: מסלול הליכה [השביל הירוק] לצד טמנון בקבר אחים ליקוט עצמות מכהה מקומות. מכיוון שאין סימון במקום, יש להימנע מלכלת בצד השביל.

גן לאומי הורדיון

המסלול: במדור הרר ישנו קבר, וטוענים שהו קברו של הורדוס.

גן לאומי מצדה - כניסה מערבית [מכיוון ערד]

המסלול: בגבעה הסמוכה לשביל יש קבר אחים.

מערות מדרס שליד צפורים [דרומית לבית שמש]

המסלול: האזור מלא במערות ופירמידות קבורה. כמו כן באזור נמצאים חורבת קבר ונמערות בורגון, שיש בהם מערות קבורה.

נחל קטלב

המסלול: בירידה לנחל כשעוברים בכפר 'דור א' שייח', חולפים בסמיכות לקבר של שייח מוסלמי, ויש להתרחק מהעצים שסביבו.

שמורת המסרק

המסלול: במקום קבר של שייח מוסלמי.

ניתן לברר עוד על מסלולים אצל מדרין טיולים מוסמך.

הרב ישראל הכהן שפירא טל' 052-7115039.

ארץ העמים

יש לשים לב שישנם מקומות הנחשבים ח"ל, ונמלאים עלולים טומאת ארץ העמים, רבו השיטות מהו הגבול בדרום (כגון: מצפה רמון). בצפון (כגון: אזור עכו, כחף החומות) ובמזרח (יש המחמירים בעבר הירדן). ועוד. ניתן לראות פרוט בחוברת 'נסיעה וטיול כהלכה' או לברר אצל המחבר הרח"ל ר' אלהן כחן שליט"א בטל' 03-5706906. כמובן שישירות זה נורא גם בישראלים, אלא שלכהנים הוא חמור יותר.

מוזיאונים

אזור המרכז

מוזיאון הטבע תל אביב
המוזיאון חטבע שברח' קלאהר 12 יש בו עצמות ויש בו חשש לכהנים.

אזור הצפון

גן החיות הלימודי שבתון גן האם

המסלול: בגן החיות ישנו ביתן 'ביתן הטבע' ובתוכו דברים המסתאנים כמ"מ ביתן 'חזחחח' מחובר גם כן ואסור לכהנים, וכן ישנם עצים סמוכים המאחלים על אותו ביתן ועל סביבותיו. יש להזהר שלא להיכנס לביתן ובסביבותיו.

מוזיאון הכט שבאוניברסיטת חיפה - מגדל אשכול

המסלול: יש במוזיאון לוקסאס - ארון קבורה ריק. הכרעת הפוסקים שנתון מן הדין. שאר המוגנים במוזיאון אינם מקורים אלא 'התקף'.

מוזיאון מדע סן חיפה

כעת המוזיאון כשר לכהנים, אך לפני כמה שנים היה הערוכה של מתיים, ויש לעקוב.

מוזיאון 'בית שטרמבו' בין קיבוץ תל יוסף לקבוץ עין חרוד שליד עפולה

המסלול: במוזיאון יש בדים המסתאנים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

אזור ירושלים

מוזיאון הירושלמי שברע העתיקה ירושלים

המוזיאון בחשש העמים.

מזיאון ורקפלר שירושים, הממוקם בסמוך לעיר העתיקה אחרי שער שכם בצד שמאל
המבשר: יש במוזיאון דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מזיאון יד ושם ירושלים
המבשר: יש שחששו שיש בו חשש לטומאה, ממכתב שהגיע אלינו ממדרות יד ושם נראה שאין מקום לחשש זה.

מרתף השואה
במוזיאון זה יש בגדיים של יהודים ה"ד ספומים בדם הקדושים.

מזיאון ישראל, רחוב נחמן אביגד בירושלים
המבשר: יש בו דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

מזיאון המדע שברושלים
כעת התקבל מידע שיש בו חשש טומאה. מקובל לחקם ממת גוש שנמצא במקום עד קץ תשפ"ד.

מזיאון השבע שברושלים רחוב סגולה 6
המבשר: יש בו דברים המטמאים, ואסור לכהנים להיכנס אליו.

אתרים ארכיאולוגיים ומערות עתיקות

ישנם מקומות לרוב שנעשים בהם חירות ארכיאולוגיות, ומצוי מאור שנמצאים בהם קברים מזמנים קדומים. יש להזהר שלא להיכנס לאזורים אלו, כאשר יש שלט המודיע על הימצאותם. מקומות המכונים: **קברות המבנים** שליד צומת שילה, **קבר מנקור** שסמוך לאוניברסיטה העברית בהר הצופים ירושלים, **קברי המלכים** שברובם סאלח 'א דין בירושלים, **בית שערים** שבאזור קרית טבעון (יבנה). אתר העתיקות **ג'נה** תל יבנה.

כהנים המגיעים לבית קברות או ציוני הצדיקים יש איסור תורה להיכנס לתוך מבנה הציון הצדיקים וכן לכל גג שמחובר אליו, אלא יעמדו בתוך במקום תחת כיפת השמים. יש שעורים ישראל הנמצא תחת הציון המעביר חפץ ליד חג המנצח מחוץ לאהל עלול לטמאות את הכהן.

במקום שיש קבר תחת כיפת השמים, יש להרחיק ד' אמות מהקבר, אמנם מותר לנכסו ברוב ליד קברים אפילו שאין ד' אמות מהקבר.

מקבל מצדיקים שאצל הכהנים
יש את סגולת קברי הצדיקים, והם שאינם יכולים להיכנס ולושתחב צד תציון אלא בהרצאת הקבר ממרחק.

באופן כללי, מכיוון שליד קברי הצדיקים בדר"כ ישנם עצים או סככות וגוונים לטובת המבקרים. יש להזהר מאד שלא להיות תחת עץ או גון וסככה, המאחילים על הציון ועל מחוצה לו.

ישנן סככות ומבנים לכהנים, הרבה מהם נמצאים שאינם כשרים. אם מפני שלא נעשו נכון, ואם מפני שישנם עצים שבשמן הזמן חיברו אהל עד לקברים, לכן

מוטלת חובה יתירה על הבאים לאזכרות ציוניו הצדיקים לשים לב על היולקן שתאה בדרך כשרה. וכבר אמר החכם 'ציון חולין' ובית קברות הוא לא מקום לכהנים', כמובן, אין הכוונה למי שכן בצדו. להלן רשימה חלקית של ציוני קברי צדיקים שיש להזהר בהם [זה לא אמור שהאחרים אין כלל בעיות].

ציונים בצפון

רבי יהודה בר אילע
במקום ישנו 'חריץ טהרה' המפסיק בין אורח הציון לבין בית המדרש המוכושר לכהנים, אמנם החשש לטומאה אינו גדול משום שכל פעם שעובר תחת החריץ, אדם או ספסל, שולחן או כיסא, הם, מתבררים את האהל להיות אחד, והכהנים נטמאים. וכבר נתפרסם מכתב הרבנים והפוסקים באיסור זה.

רבי ישמעאל כהן גדול
ישנם עצים המאחילים על הציון ועל השביל ליד, יש לכהנים להיזהר לא ללכת תחת עצים.

קבר מרדכי ואסתר – ברעם
הציון שמוביל מהכביש לכיוון השביל בתחילתו הוא מותר, ואח"כ כשמונים ימינה ליד סבך העצים יש להיזהר כי לאמורה העצים מאחילים גם על הציון. [כמ"כ באמצע שביל זה יש לחשוש שהוא מעל כוכי המבורח].

עובדיה הנביא
הדרך העוברת לכיוון הציון הזנה מעל המערה.

רבי אבהו דקיסריה
הדרך הרגילה לציון הינה שורדים שביל, ולאחר הירידה חולכים מעל קבר. לכן הכוונה צריכים לרדת לכיוון הציון שבביל אחר: 30 מטר לפני כן – בתעלה של מי גשמים שירדתי לכיוון הים, ומשם חולכים שמאלה לכיוון הקבר. לבני האבנים בתכולות אין אלו מידע.

מערת שם ועבר
במערות שם ועבר, יש להיזהר מהעצים והגב שבפחת המערה.

נחום איש גמזו
יש גגון המונה למדרכה ויש עץ שמאחל עליו גג מבנה הציון, רק שאין חלון תחת העץ, וצריך בדקה ונסתפ.

רבי שמעון בר יוחאי – מירון
עין עזר מירון

רבי יוסי בן קיסמא
בציון במירון – יש באיזור הרבה מערות קבורה, ויש לכהנים להיזהר. לגבי דרך בורמא, הדרך מותרת לכהנים, עד שער הכניסה האחרון לבני עקיבא.

רבי עקיבא והרמב"ם – בית נסתר

בית כנסת רבי עקיבא, הינו צמוד משמ למערת רבי עקיבא, ולאמורה הוא מעל המערה, ואין להיכנס. אבל לביתן השירותים המופרד מהמקום, מותר להיכנס. [כמו כן, רבים טוענים שכל איזור זה – קבר ר"ע ועד קבר רבי חייא שיש ריבו קברים, וכשנפרסו יסודות ממצאם שם עצמות, ולכן יש להמחיר עד מה שסימון].

קבר הקרא 'רחל אשת ר'ע' בטבריה
המקום נמצא בתוך בית עלמין מוסלמי, בעבר הרחוב המוביל לשם תקרא 'שילוח' הינו שביל צר והעירייה הרחיבה אותו על חשבון בית הקברות המוסלמי,

ולפי עדות ממי שהיה שם, חלק מן הכביש נסלל עד קברי עכו"ם.

רבי מאיר בעל הנס
בכניסה הספרדית ישנה סככה מנוגלת – חשוק, ויש רק המדרה קטנה בינה לבין גבני הציון, ולעיתים הינה שעווה להתחבר לציון ולאחר לכניסת כהנים ולכן אין לכהנים להיכנס לסככה זו.

כהנים הרוצים להגיע לביהכ"ס של הכהנים המופרד הממוקם בצמוד – 'בית יעקב', יבואו מהכניסה האמצעית הנמצאת בצד הצפוני, שם ישנה רחבה גדולה מתוחה עם קשתות בצד ימין (זה משדרים כשרים לכהנים) ובהם התחללה עם שירותים ציבוריים הכשרים לכהנים. בסוף הרחבה יש מדרגות שעולות לבנין הציון, ששמאל מדרגות יש שער שמוביל לרחבה קטנה מתוחה ובה יש כבש שעולה לביהכ"ס ה"ל שמותר לכהנים.

חוני המעל
מולו הקבר יש ביהכ"ס ומקורה וישויה כשרים לכהנים [מסתמך לא מתחברים ע"י סבך העצים], אך המערה עצמה אסורה וגם הסככה לידה, וכן היכן שיש שולחנות ואהלים לאוכל, ישנו עץ שמחבר את הטומאה.

קבר הצדיק הלבן [רבי יוסי בנאה]

הציון נמצא בתוך עזר"נ בביהכ"ס הקרא 'הלבן' בעיר צפת העתיקה, אסור לכהנים בכל הביהכ"ס והמבנה הסמוך.

מתיא בן חרש
המדרגות מאמצע הירידה לציון הינן על מערת הקבורה. ועל הכהנים לעמוד לפני המפלס האחרון, להיניח החצר שבו הכיפה של המערה.

הרמב"ם והשל"ה
כיוצא בכולם, כל איזור זה הינו חלק מב"ק קדום ואין לכהנים להיכנס לשם. מלבד רחוב בן זכאי עצמו שתוקן בכיפין לכל ארכי – הכביש עצמו והמדרכה שממול הרמב"ם ללבדו, אך לא כולל את חצר הרמב"ם והמדרכה שלידו, ולא כולל את החניונים. מיתן לראות במפה החדשה.

ולכן: כהנים הבאים לקבר הרמב"ם יש להיכנס אך ורק מרחוב 'יהודה הלוי ליד הקניון, ולא משאר הרחובות! וכשמגיעים לקבר הרמב"ם והשל"ה יש לכהנים לעמוד בכביש עצמו או במדרכה שממול הקבר, ולכן ישבן סמקון לציונים, וגם לא בתחונים משני הצדדים. וגם כשיוצאים משם, אין לצאת מהרחובות הרגילים, אלא לחזור את כל העלייה של ר' יוחנן זכאי עד לקניון ומשם לעלות 'ימינה' לירידה לילד ומשם לצאת מטבריה לכיוון מחלף גולני. או לפנות שמאלה לאיזור רמב"ל – אך ורק ע"פ הדרכה מפורטת!

לפי המסורת לאיזור זה, חובה להשגייד במפה והחזרקות שהתפרסמו לאחרונה.

הקוקה הנביא
העץ מחליל ללילות לכיוון הסככה הממוקמת מהציון [בתשפ"א קצצו אותו ע"פ].

יונתן בן עוזיאל
לאחרונה הגיעו עדויות שיש באיזור בית קברות (כנראה הוא ב"ק של עכו"ם), ולכן יש לכהנים להתקד עד מקום שרואין את הציון, ולהשואר שם.

ר' הושעיא איש טיריא
ישנו עץ עתיק המאחיל על הציון וישנו עץ על הכביש. הכהנים הנוסעים מר' הושעיא איש טיריא

לכיוון קפציון וכדומה יש להיזהר לא לנסוע תחת העץ, לפעמים אינו מואחז על הכביש.

רב אבדימי זמן חיפא
ע"פ ספרות קדומה ועדויות זקני חיפה, המדרכה הממוקמת לקבר רב אבדימי הינה בחשש לכהנים, מפני שהיא מלא בקברים. הכביש עצמו והמדרכה מולו כשרים לכהנים.

קבר יואל הנביא גש חלב
מפני שיש 3 מערות קבורה, לכן הכהנים ירדו רק עד הפיצול, ומשם ימישכו אך ורק בשביל הימני.

בית הקברות העתיק תלמיד הבעש"ט בטבריה
יש לכהנים להימנע מלעמוד ליד חומת ב"ק, משום שב"ק התפרש גם על הכביש הראשי [אליעזר קפלן – 90 אומנם רבשו תוקן בכיפין, אך אין להתקרב לחומת בית הקברות, וגם אין להיכנס לבית הקברות בכניסה להולכי רגל ברחוב אליעזר קפלן, אלא לעמוד בצד השני של הכביש. כמ"כ יש להיזהר מעצים המאחילים על הקברים ועל צידי הכביש. ישנה אפשרות וסופת להיכנס לב"ק מהרחוב למעלה – רחוב הנוטר. כמו כן, הציון 'חוף גיא' שמדרום לביה"ק מותר לכהנים.

בנימין הצדיק
בית כנסת בנימין הצדיק בצפת, הנלויה למבנה בית הכנסת מותרת, משום שסידור אהל חוצץ שיש בו מרחק ספח להוציא את הטומאה אל מחוץ למבנה.

בית הקברות העתיק צפת
מכיוון שהיו רעידות אדמה בצפת, לכן אין להיכנס לכל שטח בית הקברות והשכילים, אלא ישל רואים מצויבת. לבני מקוה האר"י, אין אפשרות לכהנים לרדת לשם.

הטיילת היורדת מהרחוב קרן היסוד למאור חיים – מותרת לכהנים. אבל הטיילת היורדת לכיוון רחוב האר"י [מקוה האר"י] ושיכון הרבשל – בתקלה היא סלול על קברים. כמו כן המדרגות היורדות מהטיילת למקוה האר"י ליד אור יקר – אסורות לכהנים. עיין לעיל ערך 'צפ'.

ציונים במרכז והדרום

מערת המכפלה
המבנה כולו אסור לכהנים, תחת כיפת השמים מותר לכהנים עד המבנה.

קבר רחל אמנו
המחשבה על הקבר עצמו, יש לדעת שכל הבניינים שם בנו מעל קברי גוים. אפשר להסתכל בכביש הסמוך תחת כיפת השמים, גם כשנמצאים מול הכניסה.

אמנם יש במקום ברוזט שפרס לצל על המדרכה, ויש לבדוק אם יש אדם שעומד תחת ההפסק ויבחר את הברזנט שיש אוחל הציון ואז אסור להיות תחת הברזנט. ויבחינו ש להיזהר בזמני צפמיות. [לגבי השמועות על בבית הקבר שיש כימין, עיין בש"ת זית רענן ח"ב תשובה כו בשם הגר"ש סאלנט].

שמעון הצדיק
במקום ישנו 'חריץ טהרה' המפסיק בין אורח הציון לבין מקום הכהנים, אמנם החשש הינו גדול משום שכל פעם שעובר תחת החריץ, אדם או ספסל, שולחן וכיסא, הם מתבררים את האהל להיות אחד, והכהנים נטמאים. וכבר נתפרסם מכתב הרבנים והפוסקים באיסור זה. (שנס)

חוקרים הטוענים שתחת מבנה הכהנים זהו חמש מערת שמעון הצדיק.

קברי צדיקים בהר הזיתים
לפני שנוסעים להר הזיתים יש לבדוק את המסלול, שלא עובר באחד מן הכבישים שהינם על קברים או מערות קבורה עתיקות. עיין לעיל ערך 'ירושלים'.

קבר יהודה בן יעקב
הציון נמצא במרכז גינת משחקים ביהוד.

יהושע בן נון
השביל והחצר שלפני הקבר הם על קברים ספק קברי ישראל.

כלב בן יפונה
ישנו צד שבביל הגישה לציון עובר מעל קברי עכו"ם.

קבר דוד המלך
מכיון שקבוצת הבניינים מחוברים כולם, אין להיכנס בבניינים שיש וכן לכל המקומות המקוברים. מפני שישנם הרבה קברים עכו"ם תחת המבנים, כמ"כ גם לדעת הסוברים שאין ללכת תחת קבור שם מ"מ שם קברי מלכי ישראל.

בבא סאלי
ישנה מבנה שכתוב עליו 'הכניסה לכהנים', אמנם הדלת נפתחת באופן תדיר והמקום נאסר לכהנים.

כמ"כ השירותים הסמוכים, לאמורה מחוברים ע"י ע"י וגוונים לציון ביתו של בבא סאלי.

לבני הכביש הסמוך, עיין בערך 'תצפיות'.

חוללה הנביאה – הר הזיתים
במגרש החניה מול הציון, נמצאה מערת קבורה גדולה.

דן בן יעקב – צומת שמשון
הציון נמצא בסביבת עצים ויש להיזהר בכל העצים שבסביבת הציון ושאר העצים המחוברים להם.

קבר שמואל הנביא
עיין לעיל בירושלים

בבתי קברות יש להיזהר ב' דברים:

א. להתרחק מעצים המאחילים על הקברים. וכן לפעמים מנשיכים את אהל הטומאה אל מחוץ בית העלמין. ב. קיימים מנופי בנייה בבתי קברות הממשיכים גם הם את אהל הטומאה מהקברים לשבילים ולכבישים.

ג. הרחקת ד' אמות מהקברים, אא"כ יש מניחה, [והנוסעים ברוב מקוילין שא"צ ד' אמות].

טיילת שלוחה 7
כל המידע בקו המידע שלוחה 7

להשגת המפות יש להיכנס לקו המידע שלוחה 9 <1

כתרומה קבועה של כמה שקלים בחודש, ונכל להמשיך בפעילות הברוכה, נעמנם – למען הכהנים. בנדיים פלוס: 'שירת הכהנים' או בקו המידע.

אמתחת בנימין

רשימות עובדות והנהגות כפי שנשמעו
מפיהם של גדולי ישראל שליט"א

גיליון דוגמא

תמצית נבחרת מתוך גליונות 'אמתחת בנימין'

להצטרפות לרשימת התפוצה:
M0556788031@GMAIL.COM

רבינו: אני ספרתי, הרב מפוניב'ז? פעם רשם לי תירוץ על פתק, ואיבדתי את הפתק, עד היום אני לא מוחל לעצמי שאבדתי את הפתק. זה היה בשנים האחרונות הוא היה צרוד ולא יכל לדבר, הוא הסתובב בישיבה וביקש שאלה, שאלתי קושיה ואמר לי תירוץ, אני זוכר חלק מהתירוץ. אבל זה לא מספיק, אני יכול להגיד מה הקושיה, זה הלך כך, למדו עם סטנדרים הוא הלך בין הבחורים, מה היום גם באותו מקום אני לא יודע בדיוק, שאלתי אותו שבגמ' בגיטין כתוב, שני לוגין שאני עתיד להפריש מחל' אם יש ברירה או אין ברירה, והגמ' אומרת עוד טעם, שמא יבקע הנוד, אז שאלתי שיגיד שהיין הראשון שישפך זה יהיה תרומה? הוא מאוד נהנה מהשאלה, הוא בא ואמר לי תירוץ, והוא הזכיר גמ' בנדרים לגבי מחלוקת אמוראים אם אחד עושה תנאי שלא יאכל היום, ויאכל למחר, והזכיר את הגמ' הזאת. אני לא יודע מה הקשר, ניסיתי לשחזר את התירוץ ולא הצלחתי. שנים שמרתי את התירוץ, יום אחד נעלם לי התשובה הזאת. אתם כצאצאים אולי תוכלו לשחזר לי מה התירוץ. הוא היה עובר בין הבחורים, ואז לא יכל לדבר, היה לו צינון, ניגשתי, הייתי בחור חדש יחסית, הלך בעצמו לחדר, לא שלח אחר, הלך בעצמו לחדר והביא פתק, זה גם סיפור... עד היום אני מצטער שאני לא זוכר. את הקושיה עצמה כעבור שנים ראיתי בחזו"א ששואל את הקושיה הזו, מה הוא אומר? משהו מיוחד.

(מתוך הגליון ממרן הגר"ד לנדו, חוה"מ סוכות תשפ"ד)

רבינו: כולם היו מקורבים לחזו"א, כל בני התורה שהסתובבו, החזו"א קירב וכל אחד הרגיש הרגשה מאוד טובה. היו גם מיוחדים שלמדו איתו, זה לא היה כולם, רק יחידים. היו ששאלו שאלות, אני לא זכיתי ללמוד, רק לשאול כמה שאלות, מעט מאוד שאלות, היה לי רשימה של שאלות בגמ' בפשט ובהלכה, אז הלכתי לשאול, היו כאלו שהיו אצלו כסדר, לא הלכתי אליו בשביל לקבל ברכה.

העירו: לקבל ממנו תורה זה היה ברכה הכי גדולה.

רבינו: לא חשבנו על זה, חשבנו על לדעת ללמוד.

העירו: החזו"א לקח על עצמו אחריות את כל העולם התורה.

רבינו: אני לא יודע, אצלי החזו"א זה ספר חזו"א, ספר עמוק מאוד, שלא לומדים אותו, רק לוקחים ממנו כמה צימוקים, זה לא לומדים רק יחידים, הלימוד העמוק שלו, הוא חידוש תרומות ומעשרות וכו', הספר שלו עמוק מאוד בלימוד ומעט מאוד יודעים ולא הרבה יודעים.

הנ"ל התחיל לומר....

רבינו: אמרתי משהו, כדאי לחשוב קצת....

רבינו: וכשהרב דסלר הגיע, זה היה שינוי גדול בעולם, היה לו דרך מיוחדת כידוע, הוא הקסים את האנשים, באו מכל הצדדים, אני זוכר שבאו אנשים מעוד צדדים, היה בא רוקח מפתח תקוה, מרמת גן, לא יודע כמה בדיוק הוא היה דתי, והוא ישב עם עיינים צמודות להרב דסלר, מה הוא הבין אני לא יודע, אבל

עובדא.

אמתחת בנימין

אני זוכר עוד אנשים שישבו מוקסמים, הוא הקסים אנשים בצורת הדיבור ובתוכן, הוא היה מאוד מעניין, הוא היה עושה את הדברים נעים, חוץ מהתוכן. הוא היה גם אומר בדיחה באמצע, כן, לא כל כך מתאים לבעלי מוסר, לא תמיד אבל...

היה לו גם בערב קביעות עם בחורים, גם אני זכיתי. הוא למד עם כל אחד משהו אחר. אני לא מבין עד היום למה, אך הוא למד איתי טעמי המצוות של הרדב"ז. למה זה אני לא יודע, הוא היה מדבר מסביב, כל מני רעיונות, הרקע של הדברים.

המשיך רבינו לספר: הוא התייחס לאנשים מאוד בכבוד, כבוד הבריות שלו היה נפלא מאוד. באופן לא רגיל. הוא קרא, היה לו ספר אחד, הוא קרא ואני שמעתי.

(מתוך גליון 9, מרן הגר"ד לנדו, חוה"מ פסח תשפ"ד)

אמרו לרבינו: הראש ישיבה ר' דוד והרב דסלר היו חברים כמעט בני אותו גיל. רבינו: נכון. עוד אמר רבינו: למדתי עם הרב דסלר רמב"ן על פרשת בראשית כמעט שנה שלמה, והגענו עד חמישי.

שאלו: הרה"י התחיל ללמוד גם עם ר' שלמקה, לא?

רבינו: כן, אבל ר' שלמקה באמצע עזב. הסיבה שהחברותא שלי עם הרב דסלר נעצר היה מכיון שנסע לכולל באנגליה, הוא אמר, אני יכול לבוא לכאן להיות משגיח, אבל אני חייב לבוא להיות גם באנגליה, אז כל רבע שנה היה נוסע לאנגליה.

למדתי איתו ביום חמישי פעם בשבוע, למדנו רמב"ן כל השנה, היה לומד על זה גם מהר"ל והמסתעף.

שאלו: בשבת הרה"י למד עם הרב מפוניבז'.

רבינו: כשהרב מפוניבז' היה כאן בא"י הוא היה אומר את השיעור בשבת, שעה לפני מנחה למדנו אתו, ר' יעקב אדלשטיין ר' שלמה ואני, כשלמדנו איתו, אז הוא הכין את השיעור, אבל הוא הכין את השיעור מחידו"ת שמסר מטלז. הוא סיפר לי שבטלז היה לו חברותא עם ר' אלחנן וסרמן, אז הוא אמר, "פעם למדנו את הסוגיא בקידושין, של מקדש אחת מב' אחיות, אז מי זאת, אמר הרב מפוניבז' לר' אלחנן, את זה, אפילו הקב"ה לא יודע, אז ר' אלחנן נתן לו סטירה, "וואס א' חוצפה", ככה הוא אמר לו.

ר' אלחנן היה בברנוביץ, יש לי גם סיפורים מזה, פעם אחת כשהייתי בן אולי שבע או שמונה, ר' אלחנן קרא לי, ואמר לי בערל'ה אני רוצה לשאול אותך שאלה, מה היה אדם הראשון, יהודי או גוי. חשבתי רגע, ואמרתי לו, אני חושב שהיה גוי, שאל אותי ר' אלחנן, למה אתה אומר ככה? אז עניתי לו, אם הוא היה יהודי, אז אין כבר גויים בעולם, ואם יש גויים, אז בהכרח שהיה גוי. הוא צבט על לחיי, ואמר אה.

(מתוך גליון 10, מרן הגר"ד פוברסקי, חוה"מ פסח תשפ"ד)

שאלו: האם יש דין שמחה בד' כוסות?

רבינו: כן. שאלו: האם במיץ ענבים ניתן לשמוח. רבינו: כן. שאלו: כתוב ויין ישמח לבב אנוש, משמע דוקא יין. רבינו: מיץ ענבים זה גם יין, מה שיוצא מהגפן זה יין. שאלו: יש דין שמחה בלילה הראשון.

רבינו: מדרבנן כן, לפי הרמב"ם יתכן שגם מדאורייתא. שאלו: שמחת פורים, גם ניתן לקיים במיץ ענבים.

רבינו: צריך עד דלא ידע, אם יישן ממיץ ענבים, כן. שאלו: שמחת יו"ט ניתן לקיים במיץ ענבים. רבינו: כן שאלו: למה הרב לא מניח י" פתיתים קודם בדיקת החמץ. רבינו: לא מוזכר בשום מקום (א.ה. צ"ע כוונתו) שחכמים תיקנו להניח י" פתיתים, וגם אם לא ימצא שום חמץ בבדיקה, הברכה שמברך הוא, שכעת יודע שאין חמץ בבית.

(מתוך גליון 12, מרן הגר"א נבנצל, חוה"מ פסח תשפ"ד)

אמתחת בנימין

נכנס הגאון המופלא ר' ... לבית רבינו, והתחיל לדבר עימו בשפת האידיש, הגיב רבינו: **נדבר בעברית שכולם יבינו, לא כולם כאן יודעים אידיש, אנחנו עדיין בגלות.** וסיפר הנ"ל לרבינו שבערב שבועות נולד לו בן. רבינו ברכו בחמימות והגיב: **הוא קיבל תורה עד כה במתיבתא דרביעא, וכעת בא לקבל תורה כאן בעולם. נשמע משהו יומטבדיק, לא איזה מהרש"א בתוך העניינים וכד', משהו יומטבדיק.**

הנ"ל: כתוב פסוק במגילת רות "אם יגאלך טוב יגאל, ואם לא אנכי אגאל", הפסוק מוזכר בתוס' בחגיגה טו. רבינו תמה לרגע: **איך נכנס פסוק זה, גמרא של אגדתא, אהה, תוס' מביא שם שרבי מאיר אמר פסוק זה על קברו של אלישע בן אבויה הנקרא אחר, התנא שפרש ויצא לתרבות רעה, נשאר ממנו תלמידו רבי מאיר, ויש גם הלכה בשמו בגמ' בנזיר (מו"ק כ.).**

הנ"ל: רואים שם את כוחו של החכם להוציא רשע מגהינום, איך באמת יכל להוציאו. רבינו: **היתה לו זכות, רבי מאיר ותורתו, ורבי מאיר עורר זכות זו כדי להוציאו מגהינום.** הנ"ל: באמת מצינו עוד כיוצא בזה, בגמרא בתענית כט. שנגזר על רבן גמליאל שיצא להריגה, ובא אותו הגמון ושאלו אם כשיוצאו יבאו לחיי עולם הבא, ונשבע לו ר"ג על כך, קפץ ההגמון מהגג, ועל ידי כן בטלה הגזירה. רבינו: **גם שם היתה לו זכות שהציל את ר"ג, ובזה הבטיחו ר"ג שיזכה לעולם הבא. אמנם יש לדעת שהעולם הבא של הנכרים זה לא העולם הבא של ישראל, אין להם 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה'. ובאמת הרי אסור לבן נח למסור את עצמו להריגה, וההגמון נענש על כך כרוצח (עי' רש"י נח ט' ה'). והיה בזה פסק של רבן גמליאל להתיר, לכאורה זה היתה הוראת שעה, כח של סנהדרין, והוא חידוש גדול שיש כח של הוראת שעה להתיר מצוות בני נח, והוא כח מיוחד של סנהדרין של ישראל על נכרים.**

הנ"ל: יש להקשות מהמשמעות של גמרות אלו על דברי התוס' בסוטה (י, ב סוד"ה דאייתי) דאבא לא מוזכה ברא, ומה שדוד הוציא את אבשלום מגהינום הוא על ידי תפילה, מה הוצרך לזה הרי יש כח לחכם להוציא רשע מגהינום.

רבינו: **שם לא היתה לאבשלום זכות להוציאה על ידו מגהינום, הוא מת במרידתו תוך איסור עריות של נשי אביו. והמשיך רבינו מעניין זה: באמת הדבר תמוה מאוד, שאבשלום עבר על איסור חמור של אשת איש, שבא על פלגשי אביו. ראיתי בספר פרושים של ר' יצחק בכר דוד הספרדי בספרו דברי אמת, הנודע ביהודה מאוד העריך אותו, [יעויין בנוב"א אה"ע ע"ד שכותב עליו 'גאון הגאונים']. בדרוש א', שאבשלום התיר לעצמו מחמת נבואת נתן (שמואל ב' יב) הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך כו' ושכב כו'. דואג ואחיתופל אמרו דבר אחר, אשת דוד מותרת, כי הוא מורד במלכות [הם היו בשתי תקופות, לא ראו זה את זה, סנהדרין קו].**

(מתוך גליון 13, מרן הגר"ד לנדו, שבועות תשפ"ד)

להצטרפות לקבלת הגליון במייל,
ולהערות והארות, ולקבלת חידו"ת
נוספים ממשנת גדולי ישראל,
ניתן לפנות ל: m0556788031@gmail.com

משנתו ברורה

גליון מס' 10, בין הזמנים מנחם אב התשפ"ד
גליון מיוחד לרגל הוצאת קובץ גליונות ה-500

~צורת כתיבת חיבור המשנה ברורה~

בשבוע זה יתבאר בס"ד היאך היה סדר כתיבת חיבורו, ונצרך מאוד להבנת הרבה מן הכללים שיתבאר עוד לפנינו א"ה

ומהאי טעמא מצינו גם כן באזה מקומות אף בחיבורו הנדפס שלפנינו, שצ"ח לדבריו שבמקומות אחרים, או שיבאר הלכה צ"ח לדבריו שבמשנה ברורה, וזאת לכתוב ע"י משנה ברורה טע"ח קטן פלניו שכתבנו, כתב ע"י משנה ברורה דיבור המתחיל פלניו שכתבנו, וגם זה נראה שמשמעם אחד הוא, שמתחילה לא ידע באיזו אות יכתוב זה הדיבור שבמשנים, ולא היה יכול לצ"ח אלא לדיבור המתחיל שלו, ושבו השתיר אף בזהפסה.

ב. כתיבת

השער הציון

ותחת המשנה ברורה הניל פתח שער הדב עם פרחים וציצים מצוינים, ושמו נאה לו שער הציון, כי בו צ"ח על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מן יצאו הפגנים האלה.

וסדר כתיבתו היה, שכתב את המשנה ברורה עם השער הציון השייך לו באותו הגליון עצמו. ומתוך כתבי הדי נראה, שפעמים כתבם זה כנגד זה, שמתחילה נטה קו לרדוב העמוד בתחילת הרביעי התחתון לערך, וכתב עליו שער הציון, ואחר כך כתב את פנים המשנה ברורה למעלה ואת השער הציון למטה ממנו, זה כנגד זה. ופעמים חצרו מתחילה כתב את גוף המשנה ברורה והניח מקום בשולי העמוד לכתיבת השער הציון, ולא הוסיף להשער הציון אלא לאחר זמן.

א. כתיבת פנים המשנה ברורה

הנה הרב המחבר כתב בשער ספרו זה לשונו, וביאור קראתי בשם

משנה ברורה, יען כי מחובר מתברר דבר השולחן ערוך, כל דין דין בשעמו ונימוקי מנמורא ופוסקים, ולא יהיה כספר הדתום, גם יקובץ בו כל הדינים וההלכות והביאורים המפורשים בספרי האחרונים מפורשי השולחן ערוך המפורסמים בו, כל אלה חוברו פה, והכל בלשון צח וקל ובסדר נכון בעוד השם, עכ"ל.

ופדי להבין הרבה מן הכללים שיתבאר עוד לפנינו א"ה, יש להקדים ולבאר היאך היה סדר כתיבת חיבורו הגדול, זה החלי בעזה"ה.

הנה בכתיבת חיבורו יש דבר פלא, שכתב אותו על תרע"ו הסימנים שבשולחן ערוך אורח חיים, וכתב עליהם רבבות טעמים קטנים, ואפילו הכי כמעט ולא מצינו שהוסיף בהן את אחרת לטע"ח קטן שבמשנה ברורה שלא לפי סדר האותיות, אף על גב דבכמה וכמה מקומות מבחיני הדי הוסיף בין השנים טע"ח קטן שלם במשנה ברורה. וביאור הדבר נראה בכתבי הדי, שבתחילת כתיבתו לא כתב כלל את האותיות לטע"ח קטנים שבמשנה ברורה אלא הניח להם מקום, ורק אחר כך כשגמר את כתיבתו הוסיף להם את האותיות.

מקורות וחוספות

בסימן קכ"ח (י"ח א) שכתב, ואין צריך תו במה שדחקתי עצמי במשנה ברורה דיבור המתחיל או כו', ובסימן קל"ט בבב"ח (י"ח וזאה) כתב, ע"י במשנה ברורה דיבור המתחיל ואח"כ כו', ובסימן קמ"ו בבב"ח (י"ח וזמנון) כתב, ע"י במשנה ברורה דיבור המתחיל דא"י וכו', והנה כל זה הסעף כו'. ובסימן תמ"ז בבב"ח (י"ח נט) כתב, ולענין עיסת חמץ שנפלה לבאר, ע"י לקמן בסימן סח"ז טע"ח יב במשנה ברורה דיבור המתחיל אין מה שכתבנו שם. 5. ובלשוננו השוהר בשער ספרו. 6. דבסימן ש"כ ניכר שכתב בשני קולמוסים, דמתחילה כתב בקולמוס עבה את המשנה ברורה השייך לטע"ח ח' דין שחט דג לצ"ח שכתב, דכתב עליו את טע"ח קטן ל"א דג לצ"ח כו', ועל זה כתב באותו הקולמוס את השער הציון השייך לו, והוא אות ל"ג, שכתב פ"א וכן משמע מ"א. ואח"כ באותו הגליון כתב בקולמוס דק יותר את

1. ובכל חיבורו לא מצאתי לעת עתה אלא במקום אחד שהוסיף בו טע"ח קטן שלא לפי סדר האותיות, והוא בסימן קכ"ח שכתב שם שני טעמים קטנים לאות ג"ר. 2. ודומם בעלמא בסימן ש"ח, שהוסיף אחר כך בכתב היד לכל טע"ח קטן מ"ה, וכן הוא בעוד הרבה מקומות, ואי"מ להביאם (ובכל גליון זה יש להביא עוד הרבה מצילומי כתבי הדי, ועוד חזון למועד א"ה). 3. דבכמה דוכתי האותיות לטע"ח קטנים הם קצת יותר גדולים משאר כתב הדי, ובזמן בסימן תת"ל ס"ק פ"ב ופ"ו. ועוד באותו הסימן, דסע"ח קטנים ק"י וק"י נראה שהוסיפם אח"כ בכתב יותר קטן ומתוך לסדר השורות (צילום מס' 1). 4. במשנה ברורה מצאתי כן במקום אחד, והוא בסימן ר"ח (ק"ח) שכתב שם וז"ל, ע"י לצ"ח סוף סימן ר"ב, משנה ברורה דיבור המתחיל ואם, עכ"ל. ובביאור הלכה מצאתי בארבע מקומות, חזא

ג. חיבור הביאור הלכה

עוד צריך בעד המשיגים כמה ענינים נחוצים ובשם 'ביאור הלכה' כינהו, ובשמו כן הוא, כי בו יארר כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בתוך המשיגים כלל ראה, וגם ביאר בו דברי השו"ע באורך במקום הצורך ביאורו. ובהקדמתו לחיבורו כתב, גם חיברתי בעצדי עוד פירוש אחד ושמו 'ביאור הלכה', בו יבואר באורכה כמה דברים שכתבתי במשיגים ולא היה מקום בשער'צ לבאדם, ועוד כמה ענינים עמוקים, כע"ל.

ובביאור דבריו יש לומר, דהנה כבר נתבאר בס"ד, שאת המשיגים והשער'צ כתבם בכתב הדף על גליון אחד, ופעמים שדבריו שבמשיגים היו ארוכים יותר ופעמים שדבריו שבשער'צ היו ארוכים יותר, אבל בבחי'ל אינו כן, דאזוהי כתב על גליון בפני עצמו והיה לו מקום רב לכתוב, ואף הניח קצת ריון הדיבורים להוסיף שם עוד דיבורים אחרים¹⁴, והיה שכתב בהקדמתו שביאר בבחי'ל דברים שלא היה להם מקום בשער'צ, וכוונתו שבשער'צ היה מקומו מוגבל ובחי'ל, אבל בבחי'ל היה לו הרבה מקום לבאר באורכה. ומכל מקום אף דבבחי'ל הביא דברים שבאו יותר באורכה, גם בהם קיצר מאוד, וכמו שהעיד בנו זצ"ל¹⁵, שאליו היה כותב את כל אשר נחתשו לו, היה גדול חיבורו כפלי כפלים. והטעם שקיצר כתב, דהוא מפני שרצה שיהיה חיבורו כולו הלכה למעשה. וכתב שמחמת זה נתקבל להלכה, שהכל ידעיים שהיו זה כולו הלכה למעשה, לא כי אם היה מעורב בנפלאות שונים אף שירים, שהיה גורלם כגורל כל החיבורים אף מגדולים, המונחים בכבוד רק בידי יחיד טגולה.

ובפיו שכתב לשניהם באותו הדגליון עצמו, על כן היה מקומו יתרון מאוד, והרבה פעמים לבסוף דבריו שבגוף המשנה ברורה היו ארוכים יותר משלושת רבעי העמוד, והוצרך לכתוב בסוף העמוד בכתב קטן מאוד¹⁶. ויש שהוא אפסא, שדבריו שבשער'צ היו לבסוף ארוכים יותר מרביעי העמוד, ולכן מקום מן המקום שהשאיר לכתוב המשנה ברורה הניחו הלקי, ויש שער'צ וכתב כמה מן אותיות השער'צ בעמוד שאחריו, וציון שחלק מן האותיות שייך לעמוד הקודם¹⁷.

והנה כבר נתבאר בס"ד, שבהרבה מקומות נראה שמתחילה לא כתב

בגוף המשנה ברורה את האותיות לסעיפים הקטנים שבו, אלא רק הניח להם מקום ואחר כך הוסיפם. ונראה שכתבם אז כן עשה גם בשער'צ, והניח בכתב'ל לא כתב בפנים המשנה ברורה אותיות לשער'צ, ורק ציון להם בצורה כמין גאם (וכו) L, ואחר כך הוסיף אותיות בתוך הצורות הנ"ל או תחתיהם¹⁸, והטעם שישנה כן נראה, שהוא כדי שיוכל להוסיף עוד דיבורים אחרים בשער'צ או למחוק ממה שכבר כתב מתחילה¹⁹, ולא יצטרך לשנות מסדרי האותיות.

ולכן אף שכתב כמה רבבות אותיות בשער'צ, והרבה מהם הם מדברים שמצא אחר כתיבתו את

המשנה ברורה²⁰, אפילו הכי כמעט ולא מצינו שהוצרך להוסיף או למחוק מסדר האותיות שבו, ורק במתי מעט מקומות מצינו שהוצרך לכפול בו אותיות²¹ או למחוק איזה אותיות²², והטעם בהם כמו שנתבאר, שמתחילה לא כתב את ציוני האותיות ולא הוסיף אלא לבסוף.

מקורות וחפשות

את הצורה הנ"ל לשער'צ הציין, ולבסוף לא כתב בו את לשער'צ הציין, או שנטה עליו ק' למחוק¹⁴. ובכמו שנתבאר לעיל (הערה 12), ופעמים שהיה כתב בשער'צ הציין שכתב לכל את אחר כך, וכגון בסמין ש"כ בדין מחיטת פירות בשבת (בסוטה) שכתב ענבים לתוך קריית שאין בה תבשיל ודעתו ליתנו אח"כ (למחוק), דכתב שם במשיג' (הק"מ) וז"ל, ואפילו דעתו ליתנו אח"כ לתבשיל גם כן אסור בו, וציון בדרישה שכתב דחויבא נמי יש בזה, ע"כ. ובשער'צ הציין שם (אח"כ) כתב, אמנם אח"כ מצאתי בתשובת רד"כ סימן תרפ"ו דיש בזה אסורא ולא חויבא כיון שדעתו ליתן לתוך התבשיל בו, כע"ל, חרי שאת כל דבריו שבשער'צ הציין שם מצא אחר שכתב את הדין שבמשנה ברורה, ואפ"ה לא הוסיף בו את הסדר האותיות שבשער'צ הציין. **15**. וכן בסמין ק"ל"ז שכתב שם בשער'צ הציין שני פעמים את כ"ד, וכן בסמין ש"ד כתב שני פעמים את כ' (כן הוא למשיג' השונה הלכות שם (ר"ח) וז"ל) ודלא כיש ממהדורות המשנה ברורה שכתבו שם הכל בדבור אחד, ואכ"מ, וכן בסמין ש"ד כתב ב' פעמים את כ"ד, ובסמין תמ"ג ב' פעמים את ט', **16**. **דבסמין** ע"ש במשיג' (הק"מ) ציון לשער'צ את כ"ג ואינו לפניו, וכן בסמין ש"ל"ז במשיג' (הק"מ) ציון לשער'צ את י"ח ואינו לפניו. ובסמין תע"ג חסר בשער'צ (הק"מ) אך גם לא ציון לו במשיג' **17**. ובכמו שכתב בשער'צ **18**. ובכמה דוכתי מצינו שהוסיף אח"כ דיבורים שלמים ביניהם, ודוגמא בעלמא בסמין ש"ח בהלכות מוצה שכתב, ואחר כך שם את ביאור הלכה דיבור המתחיל קוין בו השיק לשער'צ י"ח, ואחר כך כתב את דיבור המתחיל אבל נדבק בו השיק לשער'צ י"א, ושוב הוסיף בעינים את דיבור המתחיל סולם של עליה השיק לשער'צ י"ט. **19**. בספר מכתבי הרב חפץ חיים (קצור ורחוק) עמ' 28.

שאר ההלכות שבמשנה ברורה ובשער'צ הציין סעיפים ט' עד י"ד בדיני שמירת שלג בשבת. **7**. ובכמה מקומות נזכר שמתחילה כתב את כל דבריו שבגוף המשנה ברורה בלא לשער'צ הציין בקולמוס אחד, ואחר כך כתב את כל האותיות שבשער'צ הציין ידיו בקולמוס אחד, וכגון בסמין ש"ח במשנה ברורה סק"ח וז"ל, שכתב שם את כל המשנה ברורה בקולמוס אחד, ואת כל השער'צ הציין כתב אח"כ בכתב רפה יותר (צילום מס' 2). **8**. ובמרבית מקומות מצינו כן, וכגון בסמין ש"ח ס"ג בדין לצאת בקמיע בשבת, דכתב את סוף קטן ק"ש בכתב יותר קטן מקוצר הידוע, ואף בתוך השיטה שכתב בה קודם לכן 'שער'צ הציין, המשיך וכתב בה את הס' הנ"ל, שמימין את התיבות 'שער'צ הציין' כתב, 'וה"ש להורות כמהדורש'ל שמיקל בכרמלית ודלא כמ"א, ומשמאלם כתב עוד, 'ובספר שולחן ע"ז שישם פסק ג"כ'. **9**. גם מצינו בהרבה מקומות, ודוגמא לדבר בסמין ש"ח, שהתחיל בגליון אחד מסעיף קטן ג"ח שבמשנה ברורה וסיים בסעיף קטן ס"א, ואח"כ הניח מקום חלק, ולא המשיכו להמשינה ברורה באותו הגליון, כיון שבשער'צ הציין כבר כלתה הידיעה. **10**. ובגון בסמין הנ"ל ס"ח שכתב, 'שער'צ הציין שיק לעמוד א, וכן בסמין ש"ח כתב, 'שער'צ הציין ושיק ג, אותיות לעמוד העבר (צילום מס' 3). **11**. ובכמה מקומות בכתבי הדף ניכר שהאותיות לשער'צ הציין נכתבו בזמן אחד, ודוגמא בעלמא בסמין ש"ח בשער'צ הציין אותיות י"א, י"ב, י"ג, וי"ד שם שכתב את ציוני האותיות בקולמוס רפה יותר (צילום מס' 4). **12**. ובכמה דוכתי ניכר מתוך כתבי הדף שהוסיף אח"כ דיבור שלם בשער'צ הציין, וכגון בסמין הנ"ל, שבמשנה ברורה שם (הק"מ) כתב, וכן ב'צוקני' מותר הטא טמא ליתנו בכלי ראשון, ועל זה הוסיף בין השיק לתיבות 'לאחר שהעבירנו מן האש', ועל תיבות אלו ציון לשער'צ הציין את צ"ה, ובמצא לכל אות צ"ה נחתשו לו אח"כ. **13**. ויש מקומות שצר בהם

להערות והארות ולקבלת הגליון עם מילואים:

משה רוטר 052-7109777 854550@gmail.com

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 416
סיון תשס"ד

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

העבר כעת את תרומתך במכשירי נדרים פלוס, או במענה הטלפוני ובזכות השבת ניצל מחבלי משיח שאנו שרויים בהם.

עירב בלחמניות והמלצר הילק אותם בצלחות על השולחן

בכנסים שהתקיימו בבני ברק ובירושלים, עסקנו גם בעיון בשאלות חדשות בהלכה, ואין בית המדרש בלא חידוש. אחת השאלות שהגיעו בשבוע האחרון מאברך שלומד בשיעורים, והיה במתחם שהיה צריך לעשות בתוכו עירוב חצרות. הוא ניגש לקרטון של הלחמניות במטבח, לאחר שקיבל רשות לזכות ולהניח עירוב, הגביה כהלכה והחזיר לקרטון, ובזה עשה נכון, כיון שודאי לא יאכלו מהם לפני סוף בין השמשות.

לפני שבת הגיע המלצר לערוך, וחילק את הלחמניות בצלחות שפרס על השולחן. לאחר זמן התעוררה לאברך שאלה אולי העירוב נפסל, כיון שהשריע פוסק (סי' שס"ו ס"ד) שצריך שיהא בכלי אחד, וכעת ארבעת הלחמניות שזיכה לעירוב מחולקות לארבע צלחות והנה המשל"ב כתב שכיון שהטעם שלא יהא נראה שכונתו להתחלק זה מזה, אולי הדין נאמר רק כשגובים מכל איש, משא"כ במזכה משלו לא שייך הטעם לאסור. אבל סיים שמדברי הפוסקים משמע שאין חילוק.

יש לזון בסברא להתיר ע"פ מש"כ בשו"ע שאם נתמלא הכלי הראשון ולכן הוסיף בכלי השני מותר, וביאר המשל"ב שבזה לא היה החילוק מרצונו. וא"כ גם כאן החלוקה לא היתה מרצונו, וגם המלצר לא התכוון לחלק את העירוב לשנים, אלא הוא לא ידע שיש בהם עירוב, א"כ לא נראה מהחלוקה שהתכוון לחלק את העירוב, ואולי יהיה דינו כמו נתמלא הכלי. ועיון בזה.

הגר"מ ברלין שליט"א מעיד על עירובים שתוקנו ושוב נפסלו במעמד בירושלים השתתף הגאון רבי משה ברלין שליט"א, ופתח בפרשת השבוע שלומדים ממנה מדידת תחום שבת, שנאמר "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה" (במדבר לה, ה). לאחר מכן עורר על המצב ביישובים שגם אלו שתוקנו אותם, אין להם דיע בודק כראוי, וכשחוזרים לאחר תקופה ובדקים, מוצאים שאינם כשרים רח"ל ולצורך זה צריכים את הפעילות המיוחדת של מוקד העירוב והאברכים, ובידך את כל המסייעים שיזכו לזכות של העירוב, שמקרב את הגאולה.

עוד השתתף הגר"מ משה רוטשטיין שליט"א, שבשנה האחרונה פועל במסירות בעשרים יישובים באזור בית שמש, וכר זכה לשנות ששה יישובים שהיו פסולים, ונהיו בדרגת כשר. חזק מנהמת ליבו את המצב הנורא, וכמה שכל אברך יכול לעזור. כשפונים לאנשים שיתנו כסף לעירוב, לא להסתפק בחמישים שקל, זה לא המצב, אלא שיתנו אלף שקל, אנשים רוצים זכויות, רוצים שמירה, חייבים לשנות את המצב, ולעשות מהפך לטובה.

בכנס בבני ברק השתתף אביו הגר"מ רוטשטיין שליט"א, חזק שצריכים לצאת על זה עד כדי מסירות נפש, והביא מהספר"ק על חשיבות הענין.

כללי עשיית עירוב בהצר לקראת בין הזמנים

לקראת היציאה לביה"ז, נזכיר בקצרה כיצד לעשות עירוב חצר, ולא להיזקק לעירוב במושב או בעיר. יש 3 חלקים, א. כשרות המחיצות. ב. עירוב חצרות ג. אם יש גוי או מומר, אי אפשר לערב, אא"כ ישכרו ממנו את דירתו.

לעשיית עירוב, יש לקחת פת בגובה 800 סמ"ק, קצת פחות מנפח שקית חלב, ולזכות "לכל מי שהעירוב יכול להועיל לו" כולל תושבי העיר, ולהניחו לשם עירוב ושיתוף בחדר ד' על ד' אמות. [פרטים נוספים מובאים בחוברת "פתח העירוב מבוא"]

לכשרות המחיצות, א. שיהיה גובה י. ב. שלא יהיה תחתפיה חלל י. וראה עוד בשרטוט המצורף.

1. עומד מרובה על הפרוץ, מותר רק עד י' אמות שהם 4800 מטר לרוח"ל. 2. פירצה בקרן זווית, פוסלת אפילו מג' או ד' טפחים. 3. המחיצה שבאמצע מתבטלת מהאוויר שבצדדים שגדול ממנה, ונחשב שהכל פירצה גדולה. 4. העומד מרובה רק בפנים, והשביל אסור. 5. מחיצה תלויה בגובה ג' טפחים, אינה מחיצה. 6. חורים שיש בהם ג' טפחים באמצע גדר יכולים לפסול מחיצה. 7.

כנסים מיוחדים לקול זעקת השבת המהדהדת מיישובי הארץ זעקת השבת בערי ישראל, זועקת בקול שאינו נשמע לרבים מבני עמינו, המצב של העירובים דורש שינוי ומהפך עצום, כדי שהעירובים יהיו כשרים לפחות ברמה מינימאלית, אפילו רק שיהיו עם הקולות שהוכרעו ע"פ הרבנים. אבל במציאות גם זה אין בהרבה מקומות הרבה עירובים פסולים ממש מחירי: השבוע נתבקשנו לבוא לבדוק ישוב באזור קרית גת, ישוב שעדיין לא בדקנו אותו בעבר. בישוב הזה יש בודק לעירוב, אבל מבירור קצר עולה שהבודק אינו מקבל כסף, הוא עושה בהתנדבות, וגם הוא אינו גר במושב, כלומר שהעירוב ממש לא נוגע לו ולא מחייב אותו, מלבד רצונו המיוחד להציל את בני הישוב מחילול שבת. כמובן שבמצב כזה אין לו אפשרות להשקיע בתיקונים כלל, אם הוא צריך עמוד חדש במקום עמוד שהתעקם, אין לו אפשרות לקבל תקציב, ולכן הוא משאיר את העירוב כך, כל זמן שעוד יש שיטה להכשיר בדיעבד, ואכן כשהגענו ראינו עמוד נוטה הרבה מאוד, בצורה שהועד של המושב הבין מיד שברור שצריך לתקן אותו. כמו כן כשיש בעיות אחרות, הוא מתמחד לבד עם הקשיים, מאלתר תיקונים, שכמובן בהרבה מקרים הם לא עומדים כראוי.

למרות שיש בודק העירוב היה פסול

בתחילת הסיור בבית השלישי במושב הגענו לחצר שהוסיפה גדר לאחר שעשו את העירוב, והחוט עבר על החצר הסגורה. במצב כזה נחשב שיש רשות היחיד תחת צורת הפתח, ונחלקו הפוסקים אם זה פוסל לגמרי את צורת הפתח, וההוראה בזמנינו גם בעירובי הערים והיישובים שצריך לתקן ולא להתיר כך. חשבנו שזה כל הבעיה, ופתאום ראינו שהאחראי הוסיף עמוד בסוף החצר, והעמוד היה מברזל דק ובראשו מחבר של חממות, והחוט נמצא עליו מהצר, בצורה שאינה כשרה כלל. האיש שהיה איתנו הצטער מאוד, והבהרנו לו באיזה מקום להעמיד עמוד חדש עוד לפני השבת הקרובה.

בדברים האלו אנו נפגשים לצערינו כמה וכמה פעמים בשנה, וברוב המקרים אנו זוכים לתקן את העירוב מכאן ולהבא, עם צער על העבר, ועם חשש גדול על העתיד. וזאת למרות שמדובר ביישובים שמצהירים שיש להם בודק. זו זעקה נוראה שמדהדהת באזני מי? לא באזני מי שלא ידע מה זה עירוב, אלא באזנינו אנו שידענו מהו עירוב, אנחנו נחץ חושים ונתמסר להגדל ידיעה של העירוב בכלל הציבור, ובפריסה ארצית על היישובים שבהם שומרי תורה ומצוות, שיזכו שלא לחלל שבת.

זעקת השבת גם אצל האברכים ונשותיהם

זעקה נוספת זועקת השבת, בקרב ציבור היראים, בני תורה השומרים שבת כדת וכהלכה, חוץ מדבר אחד: על זה אל תדבר איתנו, לטלטל זה בסדר, כולם מטלטלים, בזה רק המחמירים לא מטלטלים, וזה לא בשבילי. ויש אומרים בנוסח אחר, אני לא מטלטל, אבל בשביל האשה גם העירוב של העיר והמושב כנראה מספיק.

לא מדובר על חומרות, אלא על עיקר הדין. שבין האיש ובין האשה מצווים על כך. כשאדם לא בודק ומברר לפני שמגיע למקום לשבת, הוא נכשל גם במקומות שהעירוב פסול, וגם ביציאה מחוץ לעירוב ממש. יש שכונות בירושלים כמו רמת שלמה, שהעירוב מהדר אבל מאחורי הרחוב האחרון, אין עירוב כלל! ואנשים שמטיילים מאחורי הבנינים או ביער נכשלים רח"ל וכן במדועין עולית וכן בעוד הרבה יישובים טובים. החובה לדעת איפה מותר ואיפה אסור, מה חומרא ומה מעיקר הדין אסור, זה מינימל!

ולצערינו הרבה בני תורה ליטאים וחסידים וספרדים, אצל כולם יש ציבור שלא ידע לשמור שבת: בדרך כלל אנו לא מדברים כל כך חריף, למרות שהמציאות חריפה עוד יותר. אבל כעת שמוקד העירוב מנסה להגביר את הידיעה בציבור, ואת התיקון של היישובים והצלת כלל ישראל, ומה שחסר כעת זה המשאבים הכלכליים, זו חובת השעה, והזכות של כל אחד, לתרום ולתמוך ביד נדיבה, ולזכות במאמצות ומצוות השבת של אלפי יהודים!

אם לא אנחנו נתרום, אז מי יתרום?

בימי בין הזמנים יערכו בעז"ה סיורים בעירובים לציבור, בליווי הדרכה. פרטים 05484-83320

ברכת
מרנן

רה"י שליט"א

רבי דב לנדו שליט"א

רבי דב לנדו שליט"א

עידוד זה דבר חשוב מאוד,

ה' יתן לתורמים כל סלי דמיטב. ונצלחה ונשות
ויזכו כל העוסקים בשטח... שידרה לכם כל טוב

לחצו על התמונה להצטרף לרשימת תורמים

רבי משה הלל הירש שליט"א

רבי משה הלל הירש שליט"א

שכל אחד יחזק את זה ויתן כסף לזה
לקשות לעצמו ונג לאחרים,
להציל אנשים מחילול שבת

לחצו על התמונה להצטרף לרשימת תורמים

כרטיס שותפות
50X12 = 600 ש"ח
עלות בריקת ישוב

וקבל סי מיוחד - חוברת
מפות העידובים ברחבי הארץ

כרטיס מזכה חרבים
100X12 = 1200 ש"ח
עלות העקלן לשבוע

שמירה לכל יום בשנה
הוראת קבע חודשית בסך
360 = 30X12 ש"ח ל-360 יום

הזעקה!

מאות אלפי יהודים קיבלו על עצמם חיזוק בשמירת שבת בעקבות המלחמה ועדיין לצעדנו מחמת חוסר ידיעה הם עובדים שבת על מאות חילולי שבת כיון שהעידוב ביישוב שלהם פסול בתכלית! מחירי!! איך נוכל לעמוד מנגד?! הם אפילו לא יודעים מכך! אם אנחנו לא נהיה שם מי יהיה שם? עלינו המלאכה מוטלת ואין אנו בני חורין להיפטור ממנה!

נתאחד השנה במסירות נפש מעל ומעבר ליכולתנו לאוד קריאתם המהדהדת של גדולי ישראל אלינו, בכדי להוסיף מיליוני זכויות של שמירת שבת בארץ ישראל

תרום כעת ל"מוקד העידוב" ותהיה שותף בהצלת עם ישראל!

בסלפון על ידי נציג
054.848.3320

במכשירים בבתי הכנסת
נדרים פלוס/ קהילות
לקופת "מוקד העידוב"
קמפין "עירובין זה לזה"

בהעברה בנקאית
בנק מרכנתיל 17, סניף 732,
חשבון 49410 מוקד העידוב

בדף הקמפיין

בסלפון במערכת הממוחשבת
073-2757-008

בעידן המלחמה שכל
אדם חושש שלא יפגע

השמירה!

חיזוק העידוב היא השמירה העליונה

תרום כעת ל"מוקד העידוב" ותהיה שותף בהצלת עם ישראל!

מרן הגאון הגדול ר"י הקר שליט"א: דברי הדרכה מיוחדים לעוסקים בתורת רבינו ה'קצות החושן'

במה זכה הקצוה"ח שספרו כה נתקבל ■ שיטת לימודו ודרכו של ה'קצות' בלימוד סוגיא ■ ייחודיותו של הספר 'שב שמעתתא' ■ כוח הסברתו הנפלא של חותנו מרן רה"י הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל ■

דברים נדירים שמסר מורנו הגאון הגדול ר"י הקר שליט"א ראש ישיבת גרודנא ומגדולי מעתיקי השמועה על הלימוד בספרים הקדושים 'קצות החושן' ו'שב שמעתתא' כפי שקיבל מרבותיו מצוקי ארץ זי"ע ובסופו אלומות אור, סיפורים ועובדות, שסח הגאון הגדול שליט"א על חותנו ורבו ראש הישיבה מרן הגאון האמתי רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל

את הראש שלנו, ומסדר את מחשבותינו לחשוב בכיוונים אחרים.

בכל סוגיא ש'הקצות' מדבר, הוא ראש המדברים, והמשא ומתן הוא מסביב ליסודותיו, כמו שרבי עקיבא איגר מוביל את הסוגיא בקושיותיו, ה'קצות' עושה זאת בחידושי יסודותיו, ובדרך השווה לכולם, הוא מדבר איתנו בגובה השגתנו, ולא צריך דקויות, ולכן זה לא פלא שעולם הישיבות הכתירו כהר"מ הראשי.

דברי רבינו ה'קצות' עמוקים ומופלאים, אך האם ניתן להגדיר את שיטת לימודו ודרכו בלימוד הסוגיא?

הגאון הגדול שליט"א:
לא ניתן ולא כדאי להגדיר את דרך לימודו

כשיטה ולהכניסה לימיטת סדום' מחשבתית, אדרבה, נראה ששיטתו היא שלילת שיטה מסוימת המצמצמת את המחשבה, וכל לומד בן חורין מוחלט, ויכול לפנות בהגיון בריא ובסברא ישרה. יש כן קו מאפיין בדרכו, שהוא עוסק בשרשי הענינים.

דורנו דור דעה גדל כבר עם ה'קצות' בתוך הסוגיא, אך נשמח לשמוע כיצד התייחסו רבותינו מעתיקי השמועה שבדור הקודם לקצוה"ח?

רבותינו נטעו את ה'קצות' במרכז הסוגיא, בהרבה מהסוגיות עשו את ה'קצות' למגיד השיעור ומובילו, והרבה מיסודותיו מהווים כרטיס כניסה לעולם הלומדים. יש ב'קצות' כמה

הנה ה'קצות החושן' זכה למה שלא זכו אחרים, וספרו הגדול נתקבל באופן מפליא בעולם הישיבות האידך זכה לכך?

הגאון הגדול שליט"א: לפני שאשיב על שאלתכם אני חייב להקדים ולומר, כי בת קול פנימית נשמעת 'של נעליך מעל

רגליך', ואינני אומר דברים על ה'קצות' עצמו, גאון ישראל. אלא רק את תחושותי והרהורי לב.

כשמדברים על הקצות, ה'קצות' הוא בבחינה של אספקלריא המאירה, הן בתוכן, והן בהתנסחות, ולמעשה בזה כבר כלול הכל.

אך אפרט קצת יותר, הקצוה"ח עוסק בשאלות ולרוב גם בשאלות שנתקשו בהם כבר קדמונים כמו התומים

ועוד, לרוב השאלות חדות ופשוטות כך שאין צורך לעמול בהבנת השאלה, השאלה זועקת מעצמה ומכניסה אותנו לדרך ללא מוצא, השאלות של הקצות' הן שאלות מרכזיות בסוגיות, שאלות מפתח. בדרכו בישוב הקושיות, הוא פותח בסוגיא, ומחולל מהפך בסוגיא, הוא יורד לשיתין, ומשנה את ההבנה ביסודי הדברים, וממילא יש לזה השלכות בענפים שונים בסוגיות רבות בש"ס.

דבריו נאמרים בהגיון ובדרך שכל הישר ומתקבלים על הלב, ואינם בבחינה של דברים חתומים שקשה לקבלם, וזה יחודם, כי בדבריו הוא פותח לנו לא רק את הסוגיא, אלא גם

מרן הגאון הגדול ר"י הקר שליט"א שקוע בעיון תלמודו (באדיבות: מערכת 'משולחן גבוה' - גרודנא)

יסודות, שגם אם יעירו בן ישיבה באמצע הלילה, ידע לצטט אותם.

שמעתי בשם הגאון הנודע רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל הי"ד הדיין דבריסק, ששיעורו הראשון של רבנו חיים הלוי מבריסק זצוק"ל בישיבת וואלזין שארך כמה שעות, נסב על דברי ה'קצות', ונשא ונתן בדבריו דחה וקרבו והמסקנא היתה שהצדק עם ה'קצות', ובסופו של השיעור הבחורים עלו על השולחנות ורקדו כמו בשמחת תורה.

ספר קצות החושן עם חתימת מרן הגרא"מ שך זצוק"ל (באדיבות: ווינרס)

הספר 'שב שמעתתא' קנה את מקומו בפני עצמו, ומהו הייחודיות של ה'שמעתתא'?

הגאון הגדול שליט"א: את השב שמעתתא' מכנהו מחברו, ראשית ביכורי פרי מזימות ליבי, וחברו בימי הילדות והשחרות, הוא דן בשרשי ההלכות שהם יסודות התלמוד, ודן בהם בדרך הפלפול, הוא מביא, שכמו ששואלים את האדם בדין, 'פלפלת בחכמה', ומזה עלינו להתעורר שלא להסתפק בפשטות דרך הקדמונים, ביושר שכלם האמיתי לא היו צריכים כל כך בדרך הפלפול כמונו, ולכן הוא ממליץ ספר זה לבני הנעורים לחדד את השכל, ולרכוש ידיעות ביסודות הש"ס.

ה'שמעתתא' עוסק במושגי הלכות פשוטים וידועים שאנחנו נפגשים בהם מדי פעם במרחבי הש"ס, והוא קיים את ה"פלפלת בחכמה" והראה על ידי כוח הפלפול שהדברים לא פשוטים כמו שנראים לכאורה.

ובעסקינו בגליון נושא בענין 'הרבצת תורה' אין לנו גדול בדור האחרון ממי שהעמיד בשיעוריו את עולם התורה והיה ראש לראשי הישיבות בהרבצת תורתו ומשנתו שהתפשטה בכל עולם התורה ה"ה מרן הגאון האמתי רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל ריש מתביתא רבה אם הישיבות בארץ הקודש ישיבת פונביז'. והבאנו דברים מועטים הכמות אך רבים האיכות שסיפר חתנו הגאון הגדול שליט"א.

הגאון הגדול שליט"א פותח את דבריו:

שוחחתי לאחרונה עם אחד מתלמידי מורי חמי וראיתי ממנו את אשר חשתי כל השנים, והוא מה שבהיכלי הישיבות

מתבטאים כשאר מביאים מתורתו ושמעותו, ירבי שמואל אומר, ולא ירבי שמואל אמר, וזה משום שרבי שמואל חי וקיים בתוך בית המדרש עם כל הבהירות וההיקף בסוגיות.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה:

במענה לשאלה האם הספרים שיצאו אחרי פטירתו אכן ממצים את תורתו? משיב הגר"י: ישנה תורה שבכתב, וישנה תורה שבע"פ. אחד מגדולי ראשי הישיבות אמר לי עוד לפני שהספרים ראו אור, שקשה לו להאמין שהספרים ישקפו אותו, אבל אליבא דאמת אלו הם שיעוריו כפי שמסרם עשרות בשנים וכפי שנערכו ע"י תלמידיו.

כוח הסברה שאין בדומה לו:

והנה מעשה נפלא הממחיש אולי יותר מכל את כוח הסברתו הנפלא. כאשר שהה בארה"ב בשנות מחלתו לטיפול רפואי, פנה הרופא המטפל

מחברת תלמיד משיעורי ר' שמואל לפני כחמישים שנה (באדיבות: היברובוקס)

למורנו רבי שמואל על הרגשתו ומצבו הבריאותי, והציבו מתורגמן לתרגם את תשובותיו לשפה האנגלית. כשהחל הפרופסור בסדרת שאלותיו ומו"ח ענה, והמתורגמן בא לעשות עבודתו ולתרגם הדברים, והנה עוצרו הפרופסור ואומר, אין צורך לתרגם, כבר הבנתי הכל, מהנימה, מהטון, ומהצורה בה נאמרה התשובה. והוסיף בהתלהבות היכן מרצה הרב הזה? ודאי רבים באים להרצאותיו לשמוע את כושר הסברתו המעולה.

הערצתו הגדולה של מרן החזו"א:

הגר"י שליט"א מוסיף לספר על הערכה הרבה שהיתה לגדולי הדור לראש הישיבה של הדור, סיפר לי הגר"ש ברמן שראה איך מרן החזו"א קם! לפני ר' שמואל והוא רק כבן שלושים שנה!

הסיפור המפליא הבא כבר התפרסם בעולם התורה, אך כששומעים זאת בעדות ממי ששמע זאת מהגר"ש ברמן ההרגשה היא אחרת, וכך מספר הגר"י: החזו"א התבטא על ר' שמואל עוד בחייו בכינוי "זכרוננו לברכה", וכשהתפלאו המקורבים על מה ראה להזכירו בכינוי זה לאדם אשר חי וקיים, נתחייך החזו"א והשיבם כי ר' שמואל זכה וכח זכרוננו הוא לברכה אצלו וזוכר תלמודו תמיד ולא שוכח כאילו עכשיו למדו. (מתוך מוסף שבת קודש - בשינויי עריכה)

רבני העיר בני ברק הגרש"צ רזנבלט שליט"א והגרחי"א לנדא שליט"א :

"ידוע לנו על מקרים שהכשילו את הציבור"

הנה מתקרבים ובאים ימי הקיץ, אשר טומנים בתוכם מפגשים רבים של אדם וביתו בשלל מוצרים הנצרכים לכשרות מהודרת, ואם בכל השנה יש להיזהר ולהזהיר בענין זה, ודאי שבימי בין הזמנים 'יומא דפגרא', הכוללים בתוכם גם את עונת השמחות, ומצוי בזה הרבה מכשלות, ולפיכך יש להזהיר גדולים על הקטנים לבל נכשל ח"ו בהלכות חמורות אלו.

וברוך שמסר עולמו לשומרים, אשר זיכה הי"ת את עיר התורה והחסידות בני ברק אשר נושאת עטרה לראשה "רבני העיר בני ברק" בראשות מארי דאתרא הגאון הגדול רש"צ רזנבלט שליט"א והגאון הגדול רחי"א לנדא שליט"א העומדים על המשמר בעוז ותעצומות, לבל תצא תקלה דווקא מעיר התורה, וביודעם גודל האחריות כי מה שיצא מעיר שכולה סופרים יכול להשפיע על מקומות נוספים, ובייחוד שכיום ישנם עשרות רבות של עסקים בכשרות המהודרת של רבני העיר בכל רחבי הארץ. (את הרשימה המלאה ניתן לקבל במשרד רבני העיר)

ועל אשר עתה באו, לעמוד בפרץ בהקפדה גדולה, לקראת ימי השמחות וימי בין הזמנים, שיש לבדוק האם ישנה תעודת כשרות בתוקף באולמות ומכירות שונים. וכבר היה לאחרונה כמה ניסיונות לפרוץ גדר בזה בהעמדת דוכני אוכל ואף חמור מכך קייטרינג של ממש שהצהירו כביכול יש להם כשרות, כאשר במקרה הטוב המוצרים מלכתחילה הם כשרים, אך כמובן שאין זה מעיד על כשרות כלל וכלל.

המוכר מהרצליה שהצהיר על כשרות

אל רבני העיר שליט"א הגיע המקרה החמור הבא שהוא ושכמותו גרמו למכתב דלהלן לצאת לאור עולם, היה זה ליל שישי שגרתי בעיר בני ברק, כאשר אדם ללא חזות חרדית כלל, הציב דוכן קטן למכירת צולנט ברחובה של עיר, עם שלט גדול המצהיר כי הבשר בכשרות רבני העיר, (וכמובן שאם לא היו קונים לדוכן זה, לא היה מבזבזו את זמנו לחינם...), עובר אורח ערני שעבר במקום, עדכן מידית את משרד רבני העיר בדוכן זה והחשד שמעורר, ומהרה הגיע נציג רבני העיר, והעיר את תשומת לב המוכר כי אסור לו לשים מודעה כזאת, כשאין לו הכשר של ממש (ואגב כך נתברר כי מוכר זה הגיע מהרצליה... וחשב לנצל את תמימות העוברים ושבים)

במקרה אחר שהגיע לידי הרבנים, היה זה דוקא באולם שמחות בעיר, שקיים יום עיון בנושא מסוים, והצהיר על עצמו בפרסומת רשמית! שהאירוע בהשגחת רבני העיר, ואף שלא מיניה ולא מקצתיה, כיון שקנה המארגן מוצרים בכשרות רבני העיר הרשה לעצמו לציין כי האירוע בהשגחתם!!!

ועם בעבר התקלות היו מצויות רק בעיר בני ברק, זאת יש לדעת כי יש עשרות מפעלי קייטרינג ויצרני אוכל מוכן בערים שונות ברחבי הארץ בכשרות המהודרת של רבני העיר בני ברק, ובכל מקום ומקום יש לבדוק שמתקיימים התנאים שמבהירים הרבנים שליט"א במכתב.

מיומנו של משגיח:

הרב פ. המשמש כמשגיח כשרות, מאיר את עינינו מנסינו העשיר, כמה פרטים וחששות יכולים להיות, אף בדוכן קטן למכירת אוכל מוכן בליל שישי, המשגיח אשר מתעסק שנים רבות בתחום, מציין לדוגמא כי גם אחר שנקנו כל המוצרים בהשגחה מהודרת, יש למשגיח לעמוד על המשמר, ולודא כי הקטניות ברורות כהלכה (ומי יעמוד בניסיון כאשר חסר לו חלק מהקטניות ויש לו להתעסק דקות ארוכות בברירתם), כמו"כ יש לדאוג שהבצל לא יעמוד לילה שלם כשהוא קלוף. וזה עוד קודם להשגחה הרבה שיש סביב כל ענין הבשר והעוף. וכן במטבחים גדולים כל ענין בישולי עכו"ם שיש להיזהר בזה מאוד. לסיום הוא מציין כי הדברים אינם פשוטים כפי שלפעמים זה נראה לעין, ואדם מן השורה לא יכול לדמיין אילו חששות יכולים להיווצר, וק"ו בדברים אלו שיכול להיות בהם הפסד כספי גדול ואדם יכול להורות לעצמו קולות וכדו'.

משרד רבני העיר בני ברק

הרב לנדא שליט"א * הרב רזנבלט שליט"א

ב"ה, תמוז תשפ"ד

הודעה והבהרה

היות ולאחרונה התקבלו תלונות על 'מארגני אירועים' המצהירים על אירועים הנערכים מטעמם, שהם כביכול בהשגחת רבני העיר בני ברק

כמו"כ, ישנם אולמות שמחה שאינם עומדים תחת השגחת הרבנים, והם מציעים אירועים שכביכול הינם "בכשרות הרבנים", או "הבשרים בכשרות הרבנים" או "כל המוצרים"

ידוע לנו על מקרים שהכשילו את הציבור

הננו להבהיר, כי כל קייטרינג היוצא בהשגחתנו חייב להיות מצויד בתעודת 'אישור יומי' מטעמנו עם הולוגרמה מקורית, וציון תאריך ומיקום האירוע

אין לנו שום השגחה ואחריות על אירועים שאינם מצוידים בתעודה כנ"ל.

ידע הקהל ויזהר !!!

המזכירות

עשר תעשר- הפרשת תרו"מ ממלאי החיטה הארצי בארה"ק

המושב השקט
"מנוחה", השוכן בחבל
לכיש, היה עד למאורע
מרגש ומרומם של
הפרשת תרומות
ומעשרות ממלאי
החיטה הארצי, כאמור
המעמד התקיים
במושב בו מאוחסן חלק
ממלאי החיטה הארצי,
ולשם הגיעו הרבנים
הגאונים הגאון הגדול
רש"צ רזנבלט
שליט"א והגאון הגדול
רח"א לנדא שליט"א

בתמונה: הגאונים שליט"א במעמד המרומם הפרשת תרומות ומעשרות ממלאי החיטה הארצי

רבני העיר בני ברק, להפרשת תרומות ומעשרות על כל מלאי החיטה בארץ ישראל. המעמד מתקיים יחד עם משלחת מבית הדין של העדה החרדית בראשות הרה"ג רח"י כהן שליט"א מרבני הבד"צ. קודם למעמד נערכת עבודה מיוחדת להשלמת ואיסוף הנתונים, קבלת השליחות, ועשיית הקניינים, והפרשת תרומה גדולה מכל מקומות האחסון ברחבי הארץ.

ואכלתם לשובע- כשרות מהודרת גם לילדי ישראל במוסדות הלימוד

בתמונה: הגאונים שליט"א בסיור במפעל "הר טוב" בבית שמש

לאחר דרישה ציבורית נרחבת בקרב ציבור היראים לדבר ה' אשר תהו למה יגרע חלקם של ילדי ישראל תשב"ר, לצורך מוצרי מזון ומאכל מהכשרות המהודרת בהשגחת רבני העיר בני ברק, וזאת במסגרת ה"צהרונים" הקיימים ברבים ממוסדות הלימוד. בשמחה ובסיפוק רב התקבלה הידיעה על נתינת הכשרות למפעל "הר טוב" בבית שמש ו"שפע טובה וברכה" בבני ברק, מפעלים אלו מאושרים לספק את מנות המזון לילדי ישראל לפי כל ההנחיות ברמה ובאיכות הגבוהה ביותר ויספקו אלפי מנות למוסדות החינוך ברחבי הארץ.

לאור שביעות הרצון של ההורים הן מהרמה הכשרותית הגבוהה ביותר,

והן מרמת המזון ואיכותו, ולקראת השנה הבאה שנת תשפ"ה מתכננים בעלי המפעלים להרחיב את הפעילות, ומוסדות

המעוניינים להצטרף למערך ההזנה המהודרת נא לפנות למייל: k49446@gmail.com

«מזון סגולות צימוד בקטלג אהוד»

מעטפת מושלמת לספר שלך

סטודיו

עימוד ועיצוב ספרים

חידו"ת | הלכה ומחשבה | ביוגרפיה | נוער | כריכות קשות ורכות | עיצוב גלופות | שערים | ליווי והגשה לדפוס

ש.בן שלמה | 054.842.1756 | 03.6745545

קו השיעורים

תזה

בשידוכים

02.5090.697

הרב אליהו אורלנסקי

בשיעורי הכוונה והעצמה
לבחורים בתקופת השידוכים

לפרוספקט
המלא שלחו מייל

עימוד בוורד
בעבודה עצמאית
עד לדפוס!

עימודית

אופנה בורד ✓

אופסט ✓

אוסטרי ✓

ללא הוצאות מיותרות
של של

ללא טרדות וזיכויים
והתנתות ארטי עצי

ללא תלות באיש מקצוע
או צירע מקצועי

מאות פקדים וכלים חדשניים פורצי דרך! תוצאות
מרהיבות, עימוד אוטומטי על ספרים שלמים ללא
הבדל במס' עמודים!

כולל הדרכות מקצועיות,
וניסיון חינם, וחלקים
חינמיים לתמיד!

הורדה והתקנה
באופן חפשי!

שלחו מייל וקבלו מייל
חוזר אוטומטי בעה"י,
(אם לא קיבלתם –
בדקו בספאם),

ניתן גם להזמין
דיסק און-קי מוכן
במשלוח עד הבית.

מבצע 'חבר מביא חבר'
2 רישיונות במחיר 1

ketertorah.co.il

es0583292679@gmail.com

053-41-51-116

ולנוח בו כמצוות רצונך...

הוזמנת להשתתף בשמחה בעיר סמוכה?

הולך לבקר חולה בבית החולים הקרוב לעירך?

יוצא לסיבוב קצר מחוץ לעיר או הישוב?

חשוב שתדע!

- ⊙ בהליכה קצרה של כ- 10 דקות מחוץ לעיר עלולים להיכשל באיסור יציאה מחוץ לתחום שבת.
- ⊙ גם אם הולכים לתוך ישוב או עיר סמוכה, פעמים רבות ההליכה מותרת רק לחלק מהעיר ולא לכולה, ובהליכה בתוך העיר הסמוכה יוצאים מתחום שבת.
- ⊙ כדי לדעת שההליכה מותרת, וללא כל חשש, בכל מקרה בו יוצאים מהעיר או הישוב, כדאי לברר לפני שבת את אופן ההליכה המותר.

שבת ויחסי

בהליכה בשבת מחוץ לעיר יכולים להיכשל ח"ו באיסור יציאה מחוץ לתחום שבת. והמכשול מצוי בזה מחוסר שימת לב וחסרון המודעות שבהליכה קצרה מאוד עלולים לצאת מחוץ לתחום שבת, ואף כשהולכים לעיר סמוכה.

והנה ענין קביעת התחומין הוא מקצוע גדול ומורכב, הדורש הרבה בדיקות ובירורים של המקום שקובעים את תחומן, וגם נצרך לזה ידיעה נרחבת בפרטי ההלכות, ובנוסף מומחיות רבה באופני המדידה ובכל הנדרש בזה לקביעת התחום.

ובס"ד ארגון 'ערבתם' מטפל כבר כמה שנים בכל ענייני מדידת וקביעת תחום שבת בצורה יסודית, וכן בסידור והנחת עירובי תחומין בהרבה מקומות באר"ק הנצרכים לציבור [אשר גם לזה צריך דקדוק רב במיקום ההנחה, דלפעמים מתיר הקירוב רק אלפיים אמה, ופעמים מתיר עיר שלמה, ופעמים שגורם להיכנס במקום אחר].

וכל זה נעשה על ידי רבנים ת"ח מובהקים הבקיאים בפרטי ההלכות, ומומחים במדידת התחום ובבירור המציאות הנדרשת לקביעת התחום.

ויש לכל מי שעומד לצאת חוץ למקומו לברר מקודם אצל היודעים דבר לאשורו עד היכן רשאי הוא ללכת, ואם צריך לזה הנחת עירוב תחומין והיכן.

מ"ר חאקן רבי דוב לבנו	מ"ר חאקן רבי גרשון אדלשטיין	מ"ר חאקן רבי חיים קניבסקי
מ"ר חאקן רבי יצחק	מ"ר חאקן רבי משה שאול קליין שליט"א	מ"ר חאקן רבי יעקב הלל שליט"א
מ"ר חאקן רבי יעקב הלל שליט"א	מ"ר חאקן רבי יעקב הלל שליט"א	מ"ר חאקן רבי יעקב הלל שליט"א

יש לכם שאלה הנוגעת לתחום שבת? זקוקים לעירוב תחומין?

במענה הטלפוני ניתן לקבל מענה הלכתי ומציאותי בכל הקשור לתחום שבת בהליכה ממקום למקום ברחבי הארץ.

לעת עתה נבדקו על ידי רבני הוועד, תחומי שבת של מאות ערים וישובים ברחבי הארץ.

מדידות התחום נעשית בדקדוק רב, על ידי בדיקה יסודית בשטח של הערים והישובים, בבירור כל הנתונים המציאותיים והחשובים ההלכתיים, ובהכרעותיהם של גדולי ההוראה שליט"א.

במקרים בהם יש צורך בהנחת עירוב תחומין, ניתן להרשם לקבלת חלק בעירובי התחומין שהונחו במקומות רבים ברחבי הארץ, קבלת חלק בעירובי התחומין היא על ידי הרשמה בטלפון הרשום מטה, ואינה כרוכה בתשלום.

0722-722-909

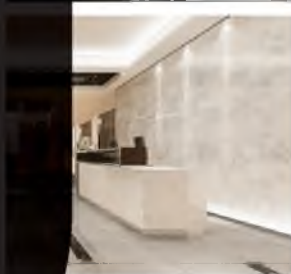
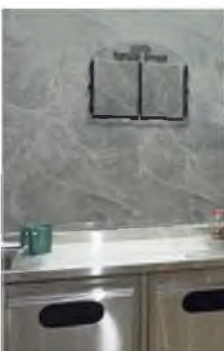
מענה הלכתי בענייני תחום שבת ועירוב תחומין

ערבתם' ע"ר 580660900 | טל: 0722-722-909 | פקס: 079-555-11-61 | מייל: a0722722909@gmail.com

- לשותפות בזיכוי הרבים, ניתן לתרום דרך מכשירי 'קהילות' מס' קופה 1883, או במענה הטלפוני שלוחה 6 -

שוב צבע
ושפכטל?
כל שנה מחדש:)

**מנהל
וגבאי ביהכ"נ
הגיע הזמן
לחפות
את הקירות!**

**מוזמנים לקבוע פגישת התאמה
ולהנות מקירות שקטים לשנים**

לוחות בעלי
תו תקן ישראלי!

מחירים מפתיעים
למוסדות

אחריות ועמידות
לשנים

התקנה קלה
ופשוטה

התאמה אישית
לכל קיר

Kirmore הבית
לחיפוי
קירות

לייעוץ והכוונה מדויקת: 055-5664711
הרב קוק 20 בני ברק | kirmore4711@gmail.com

לכל מי שחיכה

בס"ד יצא לאור

מסכת בבא מציעא

בארו"ת - עם באורי רש"י ותוספות

הסדרה שכבשה את בתי המדרשות

**אם גם אתה
רוצה להבין
כל שורה ושורה
ברש"י ותוספות
זה מה
שאתה צריך!**

**מחיר מיוחד
בכמויות
לבתי מדרש**

המסכתות שיצאו לאור בשלב זה:

ברכות, סוכה, קידושין, בבא קמא, בבא מציעא

לרכישת הגמרות:

052-766-07-07

זנק חדשתי

בתוך בתי ישראל

052.7663728 • 0794

התחליף החכם והמנצח לגנרטור השכונתי!

חברת צור בהשקת מערכות מצברים מהמתקדמות בעולם. השילוב בין הטכנולוגיה החדשנית ביותר הקיימת בשוק העולמי, לבין הבנה עמוקה לצרכי החשמל הכשר בשבת, הפכו אותנו למובילי הבשורה ברפורמת המחירים בתחום המצברים.

צוות המומחים בחברת צור, בהשקת מערכות המותאמות לתבניות משפחתיות ומוסדיות שבס"ד יתאימו לצרכים המדויקים במרקם המשפחתי/ציבורי ויקלו על תהליך הרכישה.

02.644.71.81

מענה אנושי ע"י אנשי המקצוע שלנו בשעות פעילות נרחבות
t z u r . t e c 7 @ g m a i l . c o m

• מחלקת מצברים • מחלקה סולארית • מחלקת מיכלי מים •

המצברים מופקים מהציוד וחומרי הגלם האיכותיים בעולם ושומרים על חיי מדף לטווח הארוך ביותר

TAB
batteries

inci
BATTERY

victron energy
BLUE POWER

טבט
PURSUIT OF PER ACTION

• מצברים יבשים • מצברים רטובים • ממירי הדור הבא •

• מחיר ללא מתחרים • תפוצת מתקנים בפריסה ארצית • אחריות מקסימלית ובלעדית • אספקה מהירה לכל חלקי הארץ • מענה אנושי נרחב •

עיקרי 3 תכניות "כל ישראל ערבים"

כל ישראל ערבים
0.20 אג' ליתום

"לכלכלתם"

קצבה חודשית של
1,500 ש"ח לכל יתום

כל ישראל ערבים
"ה'מושלם"

400,000 ש"ח
לכל יתום

כל ישראל ערבים
"ה'בסיסי"

200,000 ש"ח
לכל יתום

קצבה חודשית לכלכלתם של יתומים	השלמת צרכי החתונה והדירה ¹	בסיס איתן לנישואי היתומים בכבוד	מטרת התכנית
1,500 ₪ כל חודש	400,000 ₪ (כולל הבסיסי)	200,000 ₪	כמה מקבל כל ילד?
גביה חודשית של 0.20 אגורות ליתום, מחברי קבוצת "כל ישראל ערבים - לכלכלתם"	גביה חד פעמית מחברי תכנית "כל ישראל ערבים - המושלם"	גביה חד פעמית מחברי תכנית "כל ישראל ערבים - הבסיסי"	מהיכן מגיעים הכספים?
לפי מספר היתומים הזכאים לקצבה באותו חודש בדיוק	כפי הנדרש לפי מספר היתומים של אותו חודש	כפי הנדרש לפי מספר היתומים של אותו חודש	כמה גובים כל חודש?
העברה בנקאית כל חודש	בעת החתונה ¹	בעת החתונה	מתי הכסף מגיע למשפחה?
עד חצי שנה מהחתונה או עד גיל 22 המוקדם מביניהם	כשנישא עד גיל 35	כשנישא עד גיל 35	עד איזה גיל היתומים זכאים?
הקופה ריקה כל חודש מועבר למשפחה	ניתן לרכוש דירות בכפוף להבטחת תנאי זכאות היתומים	ניתן לרכוש דירות בכפוף להבטחת תנאי זכאות היתומים	האם ניתן לקנות דירות ליתומים בקטנותם?
0 ₪	0 ₪	0 ₪	דמי ניהול, כמה?
2.4 ש"ח	0 ₪	64 ₪	כמה היתה הגביה האחרונה? (אב תשפ"ד)
לא	לא	לא	יש הגבלה במספר היתומים?
כן	כן	כן	יש כפל זכאות? (תוכניות בעמותות אחרות, ביטוחי חיים וכו')

1. במקרים חריגים ניתן להשתמש לצרכיהם המיוחדים של היתומים. 2. מקסימום גביה 64 ₪ לחודש לכל תוכנית.

כל ישראל ערבים
בסיסי - מושלם
400,000 ש"ח ליתום

כל ישראל ערבים
לכלכלתם
1,500 ש"ח לחודש ליתום

18 שנות
נסיון ואמינות

ללא הגבלה
במספר היתומים

ללא שאלון
לכלי

ללא פרסום
וללא בושות

כסף קטן
שמציל חיים

הכל תחת
קורת גג אחד

דקה אחת ואתם בכנים, מצטרפים כעת ומקיימים חובת האיש לביתו:
נדרים פלוס > כל ישראל ערבים

או במוקד הטלפוני: 02-5019136

התכנית של גדולי הדור
להקמת
קרנות ליתומים בדרך כבוד

**כל ישראל
ערבים**

המושלם - לכלכלתם

ועד הרבנים לענייני צדקה בארה"ק

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 182 | אב תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מדין עמוד ההודאה הגר"י זילברשטיין שליט"א עולה לקבר חמיו מדין פוסק הדור הגר"ש אלישיב זצוק"ל בערב יום הייאדציט הי"ב, כשלאחר מכן נשא דברי זכרון לדמותו בהיכל ישיבת הר"ן ברמות, בהשתתפות אלפים [צילום: דבדי המד]

מלך ביזפיו:

דבינו מדין ראש הישיבה הגרמ"ה הירש כותב חידושי תורה במשטח ה עושה את דרכו חזרה לארץ בסיום מסע קרן עולם התורה בלונדון

סיום מסכת בקהילה היהודית באיראן

רבה הראשי של איראן, הרב יהודה גראמי, חגג עם תלמידיו, סיום מסכת בדמות בעיד איספהאן באיראן

מעמד היסטורי בלונדון:

עשרות אלפים השתתפו במעמד המיוחד שהתקיים באולם דרומשדש בשכונת סטמפורד היל שבלונדון בכדי לזכות לחזות בפניהם של מאורי הדור ארזי הלבנן אדירי התורה גדולי ישראל מכל העדות והחוגים שהגיעו לעיר לונדון להציל את עולם התורה

בבית המיתולוגי ברחוב רשב"ם: התקיים מעמד חיזוק מיוחד בהשתתפות גדו"י שליט"א,

לקראת פתיחת מסלול לימוד 'דף היומי במשניות' במפעל 'שיח התורה'

נשאו דברי חיזוק וברכה: הגר"ש מחפוד שליט"א חבר מועצת חכמי התורה, הגר"ב ד' דיסקין שליט"א ד"ר 'ארחות תורה',
הגר"י ש' קניבסקי שליט"א, הגר"ע פריד שליט"א, כ"ק האדמו"ר מזוטשקא שליט"א, והנגיד הר"ד שמואל הלפרין שליט"א.

מורנן ורבנן גדולי ישראל בכתיבת חידושי תורה

מורן הגר"מ אהרן זצוק"ל

מורן הגר"ח פיינשטיין שליט"א

מורן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל

מורן הגר"י אדלשטיין זצוק"ל

מורן הגר"א פולק זצוק"ל

מורן הגר"א נבנצל שליט"א

מורן הגר"ש אלישיב זצוק"ל

מורן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל

מורן הגרא"מ שך זצוק"ל

מורן הגר"ד לנדו שליט"א

מורן הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

מורן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מורן הגר"ד פוברסקי שליט"א

מורן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

מורן הגר"ד כהן שליט"א

מדנן ורבנן גדולי ישראל ב"זקווי ד' יחליפו כח"

מדנן הגדנ"ג אדלשטיין זצוק"ל

מדנן הגדנ"ג קרלין זצוק"ל

מדנן הגדנ"א פולק זצוק"ל

מדנן הגדנ"א שטימון זצוק"ל

מדנן הגדנ"א ליפקוביץ זצוק"ל

מדנן הגדנ"ד פוברסקי שליט"א

מדנן הגדנ"פ ברמן שליט"א

מדנן הגדנ"ח קניבסקי זצוק"ל

מדנן הגדנ"א גרבוז שליט"א

אימוץ ילד בקרן ההסעות,

זכויות לדורי דורות

← **תשפ"ד**

אימצתם ילד בקרן ההסעות שעבר בזכותכם
בבתה ד' מחינוך חילוני לחינוך תורני

← **תשפ"ה**

גם אחים ואחיות שלו עוברים לחינוך תורני

← **תשפ"ו**

אמא ואבא גם מצטרפים, שומרים שבת,
בשרות, כל הבית משתנה

← **תשפ"ז**

הילד שאימצתם מקבל עול תורה ומצוות

← **תשפ"ח**

הילד שאימצתם הולך לישיבה קטנה

← **תשצ"א**

הילד שאימצתם הולך לישיבה גדולה

← **תשצ"ז**

הילד שאימצתם מתחתן עם
בת ממינר

← **תת"ב**

הבן של הילד שאימצתם לפני 17 שנה
הולך לתלמוד תורה

ועוד עשרות שנים, דורי דורות של משפחות עניפות, שומרי תורה ומצוות.
בזכותכם, בזכות הילד שאתם מאמצים היום!

"חכם לב יקח מצוות"

הודעה משמחת

כהנים בואו בהמונכם וברכו את הקהל

לכבוד יום היארצייט ה-12 של אבי מורי, איש החסד
רבי **שמואל יצחק** בן הרה"צ רבי יו"ט ליפמן **שטרן** זצ"ל

יתקיים כמידי שנה מעמד

ברכת הכהנים המרכזית

ביום שישי, י"ב באב תשפ"ד (16.8.24)

בבית הכנסת אמרי שפר, רחוב קצנבלוגן 1 הר נוף.

8:00 ברכות השחר, 8:10 הודו, 8:20 ברכו,

8.45 (משוער) **מעמד ברכת כהנים המונית**

הכהנים יתרכזו במרפסת ויברכו את הקהל מחוץ לבית הכנסת

גברים מתבקשים לעמוד במדרכה

ונשים מעבר לכביש

וברך את
המשתתפים
במעמד
שיזכו
להתברך
בברכת
כהנים לפי
כל הפרושים

מצוות מורינו ורבינו
מרן שר התורה זצוקללה"ה

"זה ענין גדול

וכל כהן נוסף זה הידור

בדאורייתא של ברכת כהנים

וברוב עם הדת מלך"

נא להביא טליתות

מילגות לכהנים

כיבוד קל

מזכרת מיוחדת לקהל

המעמד באישור
משטרת ישראל

החותם בברכת התורה

אברהם ישעיהו שטרן

"יהי רצון, שתשים עלינו ועל כל עמך בית ישראל, חיים וברכה למשמרת שלום"